

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

BABA KİMLİĞİNİN İNŞASININ NESİLLER BAĞLAMINDA
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİ BAKIŞ
AÇISIYLA NİTEL BİR İNCELEME

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Sezgin ERDEM

Danışman
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Haziran-2019
KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

BABA KİMLİĞİNİN İNŞASININ NESİLLER BAĞLAMINDA
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİ BAKIŞ
AÇISIYLA NİTEL BİR İNCELEME

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Sezgin ERDEM

Danışman
Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Haziran-2019
KIRIKKALE

KABUL ONAY

Prof. Dr. Dolunay ŞENOL danışmanlığında *Sezgin ERDEM* tarafından hazırlanan “*Baba Kimliğinin İnşasının Nesiller Bağlamında Karřılařtırılmalđ Analizi: Sembolik Etkileşimci Bakış Açışıyla Nitel Bir İnceleme*” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

14/06/2019

Doç. Dr. Senem CEYLAN (Başkan)

Prof. Dr. Dolunay ŞENOL

Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ATİK

Dr. Öğr. Üyesi Fahri ATASOY

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf CEYLAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2019

Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN

Enstitü Müdürü

KİŞİSEL KABUL

Doktora Tezi olarak sunduğum ‘‘Baba Kimliğinin İnşasının Nesiller Bağlamında Karşılaştırmalı Analizi: Sembolik Etkileşimci Bakış Açısıyla Nitel Bir İnceleme’’ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

14/06/2019

Sezgin ERDEM

ÖN SÖZ

Toplum içerisindeki tüm bireylerin yaşantısında doğumdan itibaren varlığı ya da yokluğu ile derin izler bırakan babalık tüm bireyler için vazgeçilemez bir rol olarak karşılıklarına çıkmaktadır. Bu rolün icracısı olan erkeklere göre kimileri için erkekliğinin ispat aracı kimilerine göre ise yaşamının en anlamlı kimliği olarak görülmektedir. Çocuğun doğumu ile birlikte sahip olunan babalık kimliği erkekler üzerinde büyük bir dönüşüm meydana getirmektedir. Ancak bu dönüşümün nasıl gerçekleştirildiği, değişimin ne yönde olduğu ve babalık kimliğinin nasıl inşa edildiğine dair yeterli bilgiye sahip değiliz. Bu soruların cevapları ise bu kimliğin aktörü olan babalardadır. Ancak babalık alanında yapılan çalışmalar çocuk merkezli olması bu kimliğin asıl sahibinin kendi benliklerine dair anlamlandırmaları gözardı edilmesine neden olmuş ve bu sorulara doyurucu açıklamalar getirilemiştir. Bu sorunsal ve literatürdeki eksikliklerden yola çıkılarak başlanılan bu araştırmada babalık kimliği aktörlerin gözünden incelenmiştir.

Uzun ve yorucu ama bir o kadar da keyif aldığım, babalık kimliğime dair benliğimde sorgulamalar yapmamı sağlayan bu çalışmayı yalnızca şahsıma ait bir eser olarak görmüyor birçok kişinin emeği olduğu kabulünden hareketle kolektif bir ürün olarak kabul ediyorum.

Doktora öğrenimimin başından itibaren her zaman yalnızca engin bilgi birikimi ile bana ışık tutmakla kalmayıp bu süreçte benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve bu eserin fikri alt yapısının oluşmasından sonuçlanmasına kadarki aşamalarda benim kadar hak sahibi olarak gördüğüm hakkını hiçbir zaman ödemeyeceğim başta değerli hocam Prof. Dr. Dolunay ŞENOL'a, çalışmamın geliştirilmesinde yapmış olduğu öneriler ve eleştirilerle uzak mesafe demeden TİK'lerime gelerek büyük bir özveri örneği sergileyen hocam Doç. Dr. Senem CEYLAN'a, yaptığı katkılarla ufuk açan ve motive eden saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Fahri ATASOY'a, tezimin son halini almasında sundukları değerli katkılarıyla yol gösteren sayın hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ATİK'e ve Dr. Öğr. Üyesi Yusuf CEYLAN'a ayrıca mezunu olmaktan gurur duyduğum

ve her zaman çok şey öğrendiğim Kırıkkale Sosyoloji Bölümündeki tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim. Bu uzun ve zorlu süreçte benim bu araştırmamı gerçekleştirebilmemde sağladığı destek ile bana çalışma ortamı sağlayan, beni her zaman motive eden ve çalışmamı tekrar tekrar okuyarak getirdiği eleştiriler ile fikir veren meslektaşım ve hayat arkadaşım Elif ERDEM'e çok teşekkür ederim. Bu çalışmanın fikri art alanındaki duygunun oluşmasında, kendilerine olan bağlılığım ile çalışmama daha da ilgi duymamı sağlayan, babalık kimliğini anlamamdaki en önemli öğretmenlerim ve bu süreçte zaman zaman ihmal ettiğim biricik oğlum Mehmet Metin ERDEM ve bu araştırma sürecinde dünyaya gelen biricik kızım Defne ERDEM'in de bu çalışmada katkısı olduğunu düşünüyor ve onlara da canı gönülden teşekkür ediyorum. Her sıkıntılı anımda yanımda olan, beni bugünlere getiren babama, bana her türlü desteği veren ve sevgisini her an hissettiren anneme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Bu çalışmanın gizli kahramanları olarak araştırmama gönüllü katılmayı kabul eden bana güvenerek yaşam deneyimlerini paylaşan isimleri her zaman bende saklı kalacak 40 babaya teşekkür ediyorum.

Burada ismini sayamadığım çalışmama en ufak bir katkısı olan herkese çok teşekkür ederim.

ÖZET

Tüm bireylerin yaşamlarında varlığı ya da yokluğuyla derin izler bırakan babalığın anlamı bu rolün icracıları olan erkeklerin yaşamlarında çoğu zaman belirsiz olarak kalmaktadır. Erkekliğin ispatında son aşama ve istifa edilemeyecek kazanılmış statü olan babalıkla ilgili çalışmaların yoğunlukla çocuk merkezli olması bu kimliğin faillerinin bu kimliğe yüklemiş oldukları anlamların keşfedilmesinde yetersiz kalmıştır. Çalışmamızda babaların bu role yüklemiş oldukları anlamları ve bu rolü inşa ediş biçimleri sembolik etkileşimciliğin kimlik teorisi yaklaşımıyla incelenmiştir. Babalığın aktörlerin gözünden araştırılması ve sonuçların nesiller bağlamında aralarında biyolojik bağ bulunan babalarla karşılaştırılması çalışmamızın önemini artırmaktadır.

Araştırma grubu; aralarında biyolojik bağ bulunan 20'şerli iki nesil (baba-oğul) 40 babadan oluşmaktadır. Derinlemesine görüşmelerle elde edilen veriler Maxqda 11 nitel veri analiz programı ile analiz edilmiştir. Bu sonuçlara göre geleneksel, modern ve katılımcı olmak üzere üç babalık kimliği tespit edilmiştir. 1. nesil babalar geleneksel babalık kimliğinde yoğunlaşırken 2. nesil babalar ise modern ve katılımcı baba kimliklerinde yoğunlaşmıştır. Babalık kimliğinin inşasında çocuğa yönelik cinsiyetçi yaklaşımlar, egemen erkeklik söylemleri, sosyal çevre, çalışma yaşamı ve koşulları öne çıkan kategorilerdendir. 2. nesil babalar yoğunlukla kimlikleri ile babalarının kimliklerinin farklılaştığını düşünürken, 1. nesil babalar ise kimlikleri ile babalarının kimlikleri arasında çok az farklılık olduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan analizlerde nesiller arası değişim ve babalık kimliğinin belirleyici unsurları arasında toplumsal cinsiyet algısı, kadının sosyoekonomik durumu, eğitim, gelir düzeyi, modernleşme ile açıklanmıştır. 1. nesil katılımcılar kimliklerini egemen erkeklik söylemleri üzerinden erkekliğin devamı olarak inşa ederken 2. nesil katılımcılarda ise sosyal çevre ve medyanın da etkili faktörler olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Nesiller bağlamında babalık kimliğinde bir değişim olduğu günümüz neslinin geleneksel babalık kimliğinden uzaklaştığı ancak bu değişimin yavaş olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Babalık Kültürü, Babalık Kimliği, Toplumsal Cinsiyet, Erkeklik, Kimlik Teorisi, Sembolik Etkileşimcilik.

ABSTRACT

The meaning of paternity, which leaves deep traces with the existence or absence of all individuals in their lives, often remains ambiguous in the lives of men who are the performers of this role. In our study, the meanings of the fathers and the ways in which they construct this role were examined with the approach of identity theory of symbolic interactionism. Investigation of paternity through the eyes of the actors and comparing the results with the fathers with biological link in the context of generations increase the importance of our study.

The research group consisted of 40 fathers of two generations (father and son) with 20 biological bonds. The data obtained through in-depth interviews were analyzed with Maxqda 11 qualitative data analysis program. According to these results, three fatherhood identities have been identified as traditional, modern and participatory. The first generation fathers concentrate on the traditional paternity identity while the second generation fathers are focused on the modern and participant father identities. In the construction of the fatherhood identity, the sexist approaches to the child, the dominant masculine discourse, social environment, working life and conditions are among the prominent categories. While the second generation fathers thought that their identities differed from their fathers' identities, the first generation fathers stated that there was little difference between their identities and their fathers' identity. In the analyzes, the intergenerational change and gender perception among the determinants of the fatherhood identity were explained by the socio-economic status of the woman, education, income level, and moderation. The first generation participants were built as the continuation of masculinity through the dominant masculinity discourses, while the results of the 2nd generation participants were found to be influential factors in the social environment and media. There is a change in the paternity identity in the context of generations. Today's generation is moving away from the traditional paternity identity but this change is considered to be slow.

Keywords: Fatherhood Culture, Fatherhood Identity, Gender, Masculinity, Identity Theory, Symbolic Interactionism.

TABLolar, ŞEKİLLER VE GRAFİKLER

Tablo 1:	Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	190
Tablo 2:	Katılımcıları Tanımlamak İçin Kullanılan Kod Sistemi	192
Şekil 1:	Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formunun Hazırlanma Süreci (1. AŞama)	194
Şekil 2:	Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formunun Hazırlanma Süreci (2. AŞama)	195
Şekil 3:	Araştırmanın Veri Analiz Süreci ve AŞamaları.....	197
Şekil 4:	Bulguların Hiyerarşik Tema-Kategori Şeması.....	205
Şekil 5:	Geleneksel Babaların Kimlik Sytlemleri Kelime Bulutu	212
Şekil 6:	Modern Babaların Kimlik Sytlemleri Kelime Bulutu	223
Şekil 7:	Katılımcı Babaların Kimlik Sytlemleri Kelime Bulutu.....	227
Şekil 8:	Babalığın İnşasına Etki Eden Faktörler Nesiller Arası Karşılaştırılması....	240
Şekil 9:	Babalık Kimliğinin Nesiller Arası Farklılaşmasına İlişkin Katılımcı Görüşlerinin Kategoriler Bağlamında Karşılaştırılması.....	280
Şekil 10:	Erkekliğin Dönüşümünde Babalık Faktörünün Babalık Kimlikleri Açısından Karşılaştırılması	297
Şekil 11:	Katılımcıların Toplumsal Rol Tercihlerinin Nesiller Bağlamında Karşılaştırılması	308
Şekil 12:	Annelik Ve Babalığın Farklılaşmasına İlişkin Görüşlerin Babalık Kimlikleri Açısından Karşılaştırılması	320
Grafik 1:	Araştırma Grubunun Yaş Aralıkları Dağılımı	206
Grafik 2:	Araştırma Grubunun Gelir Dağılımı.....	207
Grafik 3:	Araştırma Grubunun Eğitim Seviyesi Dağılımı.....	208
Grafik 4:	Araştırma Grubunun Meslek Dağılımı	209
Grafik 5:	Araştırma Grubunun EŞ Meslek Dağılımı	210
Grafik 6:	Araştırma Grubunun EŞ Eğitim Seviyesi Dağılımı.....	211

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
TABLolar, ŞEKİLLER VE GRAFİKLER.....	V
İÇİNDEKİLER	VI

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

BABALIK OLGUSU

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
1.1.1. Erkeklerin Gözünden Babalığın Anlamı.....	9
1.1.2. Toplumsal Bir Rol: Babalık	10
1.1.3. Babalık Kültürü.....	13
1.1.4. Babalığın Erkekler Üzerindeki Etkileri.....	17
1.1.5. Türk Aile Yapısı.....	21
1.1.6. Türkiye’de Babalık.....	23
1.2. BABALIĞIN İNŞASI.....	26
1.2.1. Erkekler Babalığı Nasıl Öğreniyor?	30
1.2.1.1. Erkekliğin Bir Aşaması Olarak Babalık.....	30
1.2.1.2. Babalarla Kurulan İlişki	31
1.2.1.3. Çocuk İle İlişki İçerisinde Öğrenmek	35
1.2.1.4. Anne ve Eş Rolü.....	37
1.2.1.5. Sosyokültürel Dinamikler	40
1.2.2. Babalığa Geçişi Kolaylaştıran Etmenler	41
1.3. BABALIK TARİHİ	44
1.4. BABALIK ÇALIŞMALARI	64

1.4.1.	Uluslararası Literatürde Yapılan Çalışmalar	64
1.4.2.	Ulusal Literatürde Yapılan Çalışmalar	84

İKİNCİ BÖLÜM

BABALIĞIN DEĞİŞİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ

2.1.	MODERNLEŞME	100
2.2.	SANAYİLEŞME	105
2.3.	POSTMODERNLEŞME	109
2.4.	KÜRESELLEŞME	111
2.5.	TOPLUMSAL CİNSİYET	118
2.5.1.	Babalık: Erkekliğin İnşasında Son Aşama	119
2.5.1.1.	Erkekliğin İnşası	121
2.5.1.2.	Babalık Ve Erkeklik	123
2.5.2.	Kadınlık: Anne ve Eş	126
2.6.	EBEVEYNLİK KARŞILAŞTIRMASI: ANNELİK VE BABALIK	131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

SEMBOİK ETKİLEŞİMCİLİK VE KİMLİK TEORİSİ

3.1.	SEMBOİK ETKİLEŞİMCİLİK	139
3.1.1.	Sembolik Etkileşimci Çerçeve: Felsefi Fon ve Erken Sosyolojik Gelişim 139	
3.1.2.	Sembolik Etkileşimin Temel Kavramları	144
3.1.2.1.	Dil, Eylem, Sembol, Jest ve Rol	144
3.1.2.2.	Sembolik Etkileşim	146
3.1.2.3.	Sosyalleşme	147
3.1.2.4.	Toplumsal Yapı, Örgüt ve Ağ	149
3.1.2.5.	Benlik	151
3.1.2.6.	Rol alma	152

3.1.2.7. Genelleştirilmiş Öteki/Diğerleri ve Önemli Diğerleri.....	153
3.1.3. Sembolik Etkileşimcilikte Babalık Çalışmaları.....	153
3.2. KİMLİK TEORİSİ.....	155
3.2.1. Kimlik Teorisi ve Temel Kavramları	156
3.2.1.1. Kimlik.....	169
3.2.1.2. Kimlik Doğrulaması	171
3.2.1.3. Kimlik Belirginliği	172
3.2.1.4. Merkeziyet.....	173
3.2.1.5. Kimlik Önemi.....	174
3.2.1.6. Kimlik Bağlılığı.....	175
3.2.2. Kimlik Teorisi ve Babalık Çalışmaları.....	176

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE METODU

4.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ	179
4.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	181
4.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEM CÜMLELERİ	181
4.4. ARAŞTIRMANIN METODU.....	182
4.4.1. Araştırmanın Tasarımı.....	182
4.4.2. Araştırma Grubu	189
4.4.3. Veri Toplama Teknikleri ve Süreci	192
4.4.4. Veri Analiz Teknikleri.....	196
4.4.5. Araştırmanın Güvenirliği ve Geçerliği	201
4.4.6. Araştırmanın Avantaj ve Zorlukları	203

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

5.1. ARAŞTIRMA GRUBUNA AİT DEMOGRAFİK VERİLER.....	206
5.2. BABALIK KİMLİĞİ.....	211

5.2.1.	Geleneksel Baba	212
5.2.1.1.	Ahlaki Öğretmen	216
5.2.1.2.	Geçim Sağlayan.....	218
5.2.1.3.	Otoriter baba.....	221
5.2.2.	Modern Baba	222
5.2.3.	Katılımcı Baba.....	226
5.3.	KÖTÜ BABA ALGISI	230
5.3.1.	Geçim Sağlamayan.....	230
5.3.2.	Olumsuz Ahlaki Model	232
5.3.3.	Despot	234
5.3.4.	İlgisiz.....	236
5.3.5.	Diğer.....	238
5.4.	BABALIĞIN İNŞASINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER	239
5.4.1.	Bireysel Faktörler.....	241
5.4.1.1.	Yaş.....	241
5.4.1.2.	Eğitim	243
5.4.1.3.	Sosyo-Ekonomik Düzey.....	244
5.4.1.4.	Diğer	247
5.4.2.	Ailesel Faktörler	247
5.4.2.1.	Eş Bağlamında.....	248
5.4.2.1.1.	Eşin Eğitim Seviyesi	248
5.4.2.1.2.	Eş Desteği.....	249
5.4.2.1.3.	Eş İle İlişki Biçimi.....	251
5.4.2.1.4.	Eşin Çalışması	252
5.4.2.2.	Baba Bağlamında	254
5.4.2.2.1.	Babadan Miras Olarak Babalık	254
5.4.2.2.2.	Babamın Antiteziyim	256
5.4.2.3.	Anne Bağlamında.....	258
5.4.2.4.	Çocuk Bağlamında	259
5.4.3.	Erkeklik Ve Toplumsal Cinsiyet Algısı	261
5.4.3.1.	Egemen Erkeklik Söylemleri	262

5.4.3.2.	Toplumsal Cinsiyet Algısı.....	265
5.4.3.3.	Ev İçi İş Bölümü	267
5.4.3.4.	Çocuğa Yönelik Cinsiyetçi Yaklaşımlar	269
5.4.4.	Diğer Faktörler	270
5.4.4.1.	Sosyal Çevre.....	270
5.4.4.2.	Medya.....	273
5.4.4.3.	Çalışma Yaşamı ve Koşulları	274
5.4.4.3.1.	Uzun Süreli Çalışma Saatleri	275
5.4.4.3.2.	Zihinsel ve Fiziksel Yorgunluk	276
5.4.5.	Özcü Yaklaşım: Babalık Doğustandır	278
5.4.6.	Hem İçten Gelir Hem Sonradan Öğrenilir.....	278
5.5.	BABALIK KİMLİĞİNİN NESİLLER ARASI FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER	280
5.5.1.	Babalık Kimliğim Bir Önceki Nesille Aynı	281
5.5.2.	Babam Benden Daha İyi Bir Babaydı	282
5.5.3.	Babamdan Daha İyi Bir Babayım: Babaya Eleştiriler.....	283
5.5.3.1.	Otoriterlik Eleştirisi.....	283
5.5.3.2.	İlgisizlik Eleştirisi	286
5.5.4.	Babanın Davranışlarını Meşru Görme	287
5.5.5.	Nesiller Arası Farklılığın Sebeplerine İlişkin Görüşler	289
5.5.5.1.	Modernleşme	290
5.5.5.3.	Eğitim	292
5.5.5.2.	Ekonomik Koşullar	294
5.5.5.4.	Nesil	295
5.6.	ERKEKLİĞİN DÖNÜŞÜMÜNDE BABALIK FAKTÖRÜ.....	296
5.6.1.	Artan Sorumluluk Bilinci	298
5.6.2.	Artan İnsan Sevgisi.....	300
5.6.3.	Babalık Evcil(le)ştirdi	302
5.6.4.	Olgunlaşma.....	303
5.6.5.	Babalık Hayatımın Merkezine Oturdu	304
5.6.6.	Zaman Sıkıntısı.....	305

5.6.7. Nötr Etki	306
5.7. BABA KİMLİĞİNİN KATILIMCILARIN DİĞER TOPLUMSAL ROLLERİ İÇİNDEKİ YERİ	307
5.8. TOPLUMSAL CİNSİYET VE BABALIK.....	313
5.8.1. Kız Ve Erkek Çocuğa Cinsiyetçi Yaklaşımlar	314
5.8.2. Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Duruş.....	317
5.8.3. Annelik Ve Babalığın Farklılık Algısı	319
5.8.3.1. Annelik Ve Babalığın Farklı Olduğuna İlişkin Görüşler	321
5.8.3.1.1. Anneye Atfedilen Özellikler	322
5.8.3.1.2. Babaya Atfedilen Özellikler	326
5.8.3.2. Annelik Ve Babalığın Farklı Olmadığına İlişkin Görüşler	328
5.8.4. Çocuk Sahibi Olmanın Erkeklikle İlişkisi	329
5.8.4.1. Babalık Erkeklikle İlişkilidir	330
5.8.4.2. Babalık Erkeklikle İlişkilendirilemez.....	332
SONUÇ VE TARTIŞMA	335
KAYNAKÇA.....	353
EKLER	380

GİRİŞ

Toplumların temel hedefleri arasında çocuk yoksulluğunun ortadan kaldırılması, çocukların ve kadınların sağlık koşullarının iyileştirilmesi, aile ve toplum düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve beşeri sermaye gelişimine yönelik kaliteli çocukluk deneyimlerinin sağlanması bulunmaktadır. Bu bağlamda çocukların yaşam şansını en üst düzeye çıkarmak için hükümetler, sivil toplum kuruluşları, yerel organizasyonlar, politika yapıcılar ve bilim adamları çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalarda çocukların yaşam standartlarının yükseltilmesi, sosyal, fiziksel ve ruhsal gelişiminin sağlanmasında babaların etkisinin çok büyük olduğu görülmektedir. Babalar çocuklarda sosyal ve bilişsel gelişimin normatif kalıplarına katkıda bulunmanın yanı sıra; onların ekonomik, sosyal, sağlık refahlarının artırılmasında ve cinsiyet eşitsizliklerine değinerek çocukların kayıp gelişim potansiyelini önlemede önemli rol oynamaktadırlar (Roopnarine, 2015: 1).

Kadın ve erkeğin anlaşması neticesinde meydana gelen evlilik, anlaşmazlık haline dönüştüğünde boşanmayla sonuçlanabilmektedir. Böylelikle çiftler karı-koca rollerini sonlandırmış olmalarına rağmen annelik ve babalık rollerini sonlandır(a)mamaktadırlar. Evliliklerin geri dönüşü varken anne-baba olmanın geri dönüşü bulunmamaktadır. Babalık ve annelik aynı bağlam çerçevesinde öğrenilen, değerlendirilen, sergilenen ve amaçları kültürel benzerlikler gösteren davranış ve tutumlardır (Baydar, Akçınar ve İmer, 2012: 83).

Babalık rolünün, insanlık tarihinde aile kurumu kadar eski olduğu söylenebilir. Öyle ki tüm insanların babası bulunmakla birlikte erkeklerin büyük bir çoğunluğu hayatlarının belirli evresinde baba olmaktadır. İnsanlığın evrenselliği göz önünde bulundurulduğunda babalık yabancı bir olgu değildir. Ancak erkeklerin büyük bir çoğunluğu merkezî toplumsal rollerden biri olan babalığı yeterince anlamamakta, özcü bir yaklaşımla babalığı kendi babalarından gördüğü alışkanlıkların devamı olarak görme eğilimindedirler. Erkekler yaşamlarında çoğu zaman belirsiz bir rol olarak anlamlandırılan babalığı tam olarak tanımlayamadığından çocuklarına ve babalarına

yabancılaşmaktadırlar. Babalık rolü ile benliği arasında ilişki kuramamış erkekler çocuklarıyla babalık kimliklerinden daha çok diğer kimlikleriyle etkileşime girmek zorunda kalmaktadırlar.

Çocukların yaşamındaki etkisi ve bu rolün evliliğin bitmesine rağmen devam etmesi göz önünde bulundurulduğunda babalığın önemi bir kat daha artmaktadır. Akademik alanda, babalık alanında giderek artan bir ilgi olmasına rağmen yapılan çalışmaların daha çok çocuk merkezli olduğu dikkat çekmektedir. Babalık olgusunun aktörü olan erkeklerin bu kimliğe yüklemiş oldukları anlam, düşünce ve algıya yönelik yürütülen çalışma sayısı yeterli değildir. Bu duruma benzer biçimde çalışmalarda babalığa ilişkin aile bireylerinin beklentileri ve babalığa ilişkin toplumsal normlar konu edilmesine rağmen bu rolün icracısı konumunda olan babanın kimliğini inşa etmesi ikinci planda kalarak erkeğin bireyselliği ve biricikliği göz ardı edilmektedir. Bu da babalık hakkında konuşulan kavramların babalar açısından ne derece geçerli olduğu sorunsalını beraberinde getirmektedir.

Babalığın yapısal faktörler bağlamında değil aktör olarak incelenmesi gerektiği üzerine kurgulanan çalışmamızda babalığın merkeze alınması ile gerçekleştirilmesi gerektiği kabulünden hareket ederek yorumsamacı yaklaşımı benimsenmiştir. Çalışmamızda aralarında biyolojik bağ olan iki nesil babalardan elde edilen verilerle babaların bir kimlik olarak bu role yüklemiş oldukları anlamları ve bu anlamlar çerçevesinde yaşamlarını inşa etmelerini konu edinilmiştir. Çalışmada, babalık kimliğine yüklenen anlam, deneyim ve algının ortaya konulması hedeflenmiştir.

Bu amaç çerçevesinde gerçekleştirilen araştırmamız babalığın aktörlerin gözünden incelenmesi ve bu incelemenin nesiller bağlamında aralarında biyolojik bağ olan babalarla karşılaştırılarak yapılması çalışmanın önemini bir kat daha artırmaktadır. Araştırma grubundaki babaların aynı ailelerden gelmiş olmaları bağlamın anlaşılmasında önemli olduğundan babaların bir önceki nesille kurmuş olduğu ilişkinin anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

Çalışmanın saha araştırması safhasında erkeklik çalışmalarına benzer şekilde özellikle geçmiş kuşak olarak tanımlanan 1. nesil babaların kimliklerini sorgulamadan pratik yaşamlarına yansıtıkları ve bu sorgulamanın vermiş olduğu eksiklikle anlam oluşturmada zorlandıkları görülmüştür. Araştırma grubunun iki nesil biyolojik babalardan oluşması katılımcılara ulaşılmasını zorlaştırmış ve katılımcılara ulaşmak amacıyla farklı yerleşim yerlerine seyahat edilmek zorunda kalınmıştır. Ayrıca babalık alanında yapılan çalışmaların babalık davranışı üzerinde yoğunlaşması, nesiller arası karşılaştırmaların azlığı ve özellikle Türkiye’de bu alanda yazımın eksikliği çalışma sonuçlarının Türkiye’deki örneklem ile karşılaştırılmamasına neden olmuştur. Bu bir sınırlılık olarak sunulmasına rağmen çalışmamızın da bu alanda farklılığının ortaya çıkmasını sağlamış ve literatüre yapacağı katkının önemi bir kat daha artmıştır.

Babalığın bireyin etkileşim içerisindeki yaşam alanında sosyal bir inşa olarak benliğini oluşturan kimliklerden bir tanesi olduğu varsayımından hareketle araştırılan bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde babalığa ait kavramsal çerçeve oluşturulmuş, babalığın inşasına etki eden faktörler ve babalığa geçişi kolaylaştıran etmenler açıklanmış, babalık ideolojisinin sosyal yaşamda nasıl bir değişim geçirdiği anlatılmış ve bu alanda yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalara yer verilmiştir.

Babalığın değişimi ve dönüşümünün açıklandığı ikinci bölümde bu değişime etki eden modernleşme, sanayileşme, postmodernleşme, küreselleşme, toplumsal cinsiyet kuramları açıklanarak annelik ve babalık kavramlarının karşılaştırması yapılmıştır.

Babalığın benliği oluşturan bir kimlik olarak ele alındığı ve çalışmamızın dayandığı kavramsal çerçeve olarak sembolik etkileşimcilik ve kimlik teorisi başlıkları altında açıklanmıştır. Bu bölümde bu kuramın temel kavramları, kimliği etkileyen faktörler ve bu teori çerçevesinde yapılmış babalık çalışmalarına yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde araştırmanın kapsam ve metoduna yönelik bilgiler verilmiştir. Araştırmanın konusu, amacı, önemi ve metodunun açıklandığı bu bölümde çalışmanın yol haritası ayrıntılı biçimde açıklanmıştır.

Bulgular başlığı altındaki beşinci bölümde derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler çerçevesinde yapılan analizler sonucunda araştırma grubuna ait demografik bilgiler ve 7 tema altında araştırmamızın bulguları grafikler ve şekiller halinde sunulmuştur.

Çalışmanın son bölümünde ise araştırmada elde edilen sonuçlara yer verilmiş, bu sonuçlar alanda yapılan çalışmaların sonuçları ve literatür bilgisi ışığında karşılaştırılarak tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BABALIK OLGUSU

Erkeklerin yaklaşık yüzde 90'ının evlendiği (Snarey, 1993: 93) verisine bakıldığında babalık neredeyse tüm erkekler için ortak bir yaşam tecrübesi haline gelmiştir. Babalar hakkında konuşmak için başlangıçta 'babalık' kavramı açıklığa kavuşturulmalıdır. Burada babalığın nasıl tanımlandığı temel sorunsal haline gelmektedir. Daly (1993: 513) "Babalık değişebilir ve içinde yaşadığı değişen bağlamı yansıtmaktadır." ifadesiyle gözlem, müzakere ve iletişim sonucunda babalık tanımının o günün babaları tarafından sürekli değiştirilmekte olduğunu ifade etmiştir. Larossa (1988: 456-457) erkeklerin babalık davranışlarını gerçekte ne yaptıklarına, normlarının neler olduklarına toplumdaki değerlere ve babalık inançlarına göre ifade etmektedir.

Bazı ilkel kültürlerde doğumdan hemen sonra babaların, çocukların bakım ve sorumluluklarını bütünüyle üstlendiği bilinmektedir. Bu durumda babayla çocuğu arasındaki ilişkiyi etkileyen tek faktörün biyolojik donanım olmadığı, kültürel faktörlerin de bunu önemli ölçüde etkilediğini düşünmek gerekmektedir (Güngörmüş Özkardeş, 2010: 16; Ünlü 2010: VIII). Kültür, babalık faktörlerini etkilediği gibi toplum tarafından babalığa atfedilen tutum, davranış ve tanımlamalarda da büyük önem taşımaktadır. Toplumdan topluma değişen babalık davranışları olduğu gibi babalık tanımlamaları da kültürden kültüre değişebilmektedir. Bu değişimler babalığın farklı dönem ve kültürlerde farklı şekillerde tanımlanmasına neden olmuştur. Babalığın farklı disiplinlerde çalışılan bir alan olduğu göz önünde bulundurulduğunda araştırmacılar tarafından farklı tanımlamalar yapıldığı görülmektedir.

Günümüzde boşanmaların artması, bunun neticesinde aile kurumunda gelen değişimler, yeni aile tiplerinin ortaya çıkması, evlilik oranlarının düşmesi ve evlilik dışı birlikteliklerden doğan çocukların artması gibi durumların sosyal olarak babalığı zayıflatmasının yanında çocuk sahibi olmaya ilişkin tıpta yeni teknolojik gelişmelerin

artması biyolojik olarak da babalığın zayıfladığını göstermektedir. Bu yaşanan gelişmeler babalık krizinin varlığına ilişkin bilgiler sunmaktadır (Bağlı ve Sevim, 2007: 156-157). Bu krizlerin neticesinde farklı babalık tanımlamaları ortaya çıkmıştır. Nasıl erkeklik tanımlamalarında her erkek kendisine ait farklı bir erkeklik özelliğini ön plana çıkararak tanımlama yapabiliyorsa babalar için de aynı durum geçerlidir.

Günümüz postmodern toplumunda her alanda farklılıklar kendini hissettirmektedir. Toplumun her alanında çok çeşitlilik ve farklılık bulunmakta her bir olgunun kendi biricikliği içinde tanımlanma gereği hissedilmektedir. Bugünkü toplumda da farklı babalıklar bulunmaktadır: Geleneksel evli baba, ergen babası, tek baba, eşcinsel baba ve boşanmış (yarı zamanlı) baba, üvey baba, evden ayrı baba gibi. Bu farklı babalık kalıpları babalığa ilişkin sabit bir tanımlama yapabilmeyi güçleştirmektedir.

Babalığa ilişkin tanımlamalara bakıldığında anneliğin kadınlıkla ilişkilendirilmesi gibi babalığın da erkeklikle ilişkilendirilmesi gerektiğine yönelik görüşler bulunmaktadır. Babalığın erkekliğin aile içerisinde oynadığı bir rol türü olarak tanımlanması gerektiği görüşünü savunan Eversoll (1979: 503-504) babalığa ilişkin değişim ve tanımlamaların da erkeklik üzerinden yapılmasının en doğru yol olacağını değerlendirmektedir.

Dauids (1971: 49-54) babalığın Amerikan toplumundaki gelir sağlayıcı rolüne vurgu yaparak “bir çocuğun yaşam şansının kabaca babası tarafından elde edilen sosyoekonomik statüyle ilişkili olduğu” sonucuna varmıştır. Ev içi kadın-erkek konusundaki klasik iş bölümünün ebeveyn literatürünün bir bölümünde halen açıkça görüldüğünü bulmuştur. Bu noktada, annenin birincil bakım verici davranışlarını sergilemesi gerektiğini belirtmiş ve babayı, anne-çocuk bağında ikincil destek sağlayan ebeveyn olarak tanımlamıştır.

Babalıkta bağlamın önemli olduğuna dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır. Yalnızca kültürlerarası değil aynı kültür içerisinde de farklı babalık kalıpları ve tutumları olmaktadır. Bununla birlikte biyolojik veya üvey ailelerde yaşayan babalar farklı davranış özellikleri göstermektedir. Çocuklarıyla yaşamayan babalar ise kendi çocuklarıyla yaşayan babalardan farklılaşmaktadır. Üvey babalar sosyalleşmede sosyal

gruplara veya faaliyetlere ve çalışma davranışlarında biyolojik babalara benzese de; hizmet tipi örgütler, kiliseye devam etme ve kuşaklar arası aile bağları ile ilgilenme olasılığı daha düşük bulunmuştur (Eggebeen ve Knoester, 2001: 390-391).

Bilimsel yazımda, birçok araştırmacı ilk olarak babalık kavramını ebeveynlik statüsünü belirtmek için kullanmıştır (Pleck, 2010: 28). Bir erkek ilk çocuğu doğduğu zaman baba olur. Bu statü sabittir. Daha sonra çocuk sayısı artabilir veya sorumlulukları boşanma ya da evden ayrılan çocuklar ya da başka nedenlerle değişebilir ancak her zaman baba olarak kalmaktadır (Tanfer ve Mott, 1997). Babalık özellikle bazı kültürlerde bir erkeğe göre farklı statü göstergelerinden (baba olan-baba ol(a)mayan, erkek-kız çocuğu sahibi) kabul edilmektedir. Ancak babalık meslek, gelir, eğitim vb. gibi sonradan kazanılan ancak istenildiği zaman bırakılamayan bir statüdür. Meslek beğenilmeyip değiştirilebilir. Ancak babalık istifa edilecek bir statü değildir (White, 1994: 128-130). Başka bir çalışmada babalık kavramı babanın terapötik eyleminin ötesinde; babaların yerine getirmesi beklenen tüm çocuk yetiştirme rolleri, faaliyetleri, görevleri ve sorumluluklarını içeren baba dönemi ile birbirinin yerine kullanılmaktadır (Tanfer ve Mott, 1997).

Yakın zamana kadar, babalar üzerine yapılan araştırmalar babalara değil babaların aileleri ve çocukları üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Bununla birlikte, bazı araştırmacılar babalığı (Hawkins v.d., 2002: 183-197; Lamb v.d., 1987: 111-142; Palkovitz, Copes ve Woolfolk, 2001: 49-69) katılım, erişilebilirlik ve sorumluluk açısından kavramsallaştırmışlardır. Başka bir çalışmada ise babalık çocuk üzerinden tanımlanmıştır. Çocuğun anne ile kurduğu ilişkide benliğini anneyle bir bütün olarak görmesi nedeniyle baba çocuğun dünyasına giren ilk nesne olmaktadır. Baba dış dünya ile kurulacak olan ilk nesne ilişkisinin sembolleştirilmesini ifade etmektedir. Bu görüş ifade edilirken çocukta baba kavramının anneden sonra geldiği, dünyaya geldikten birkaç hafta sonra baba olgusunun çocukta oluştuğu kabul edilmiştir (Okroy, 2015: 13). Yapılan bir çalışmada katılımcılar babalığı “yakınlık eksikliği” ile tanımlamıştır. Kendilerini annelerden farklı olarak duygusal açıdan çocuklarına yeterince

yaklaşamadıklarını belirtmişler ve bunu da babalıklarının en önemli anlamı olarak tanımlamışlardır (White, 1994: 125-127).

Babalık kavramının geleneksel bir tanımı da ekonomik olarak ailenin kazancını sağlamak, çocukları disipline etmek ve çocukların gelişiminde rol model olarak hizmet etmek gibi bir dizi sorumluluğun üstlenilmesi olarak ifade edilmiştir (Mintz, 2016: 3-30). Babalığı çocuk üzerinden anlamlandıran araştırmalar babalığı model ve deneyim açısından çocuklara değer aktarmak şeklinde tanımlamışlardır ancak bu babalığın bir gerekliliği değildir. Babaların değeri çocuk yetiştirme değerine değil kendi eşsizliğine dayanmaktadır (Dowd, 2000: 47).

Babalık kavramına yönelik yapılacak son tanımlama ise 'anlam'ın nasıl işletileceği ile ilişkilidir. Bir yaklaşım, babaların tutum ve düşünce boyutlarını incelerken; bir başka yaklaşım, davranışa dayalı yönleri üzerinde durmuş ve babaların neler yapması gerektiğine yönelik düşüncelerini (ebeveynlik rolleri, sorumluluklar, görevler) ve pratikteki yansımalarının neler olduğunu incelemiştir. Babalığı çocuk sahibi olmak üzerinden tanımlarsak anlam ve tutum bağlamında değerlendirmeliyiz. Babalık ile babalık statüsünde kalırsak, babalık anlamı tutum perspektifinden kaynaklanır. Hangi yaklaşımın belirlendiği yapılan tanıma bağlı olmaktadır. Baba faaliyetlerini içeren tanımlama yaparsak babalığın davranışlarını incelemeliyiz. Babalık faaliyetlerini içeren baba tanımını benimsersek, babanın sosyal refahının anlamı da davranışsal perspektife dâhil edilmelidir (Tanfer ve Mott, 1997).

Babalık araştırmasının mevcut durumu hakkında kesin olarak söyleyebileceğimiz tek şey çok az fikir birliğinin olması ve çalışmaların büyük bir kısmının anlam yüklü olduğudur. Araştırmacılar arasında 'babalık anlamı' üzerinde uzlaşmanın eksikliği şaşırtıcı değildir çünkü babalık konusunda babalar, anneler ya da çocuklar arasında herhangi bir görüş birliği bulunmadığını da eklemek gerekmektedir (Tanfer ve Mott, 1997).

Araştırmacılar çalışmalarında odak noktalarını babalığın bireysel bileşenleri ile sınırlamaya yönelmişler, çoklu roller arasındaki etkileşimleri önemsememişlerdir. Daha geniş ve kapsamlı bir babalık anlayışı hem analizimizi hem de anlayışımızı değiştirip

zenginleştirmemizi sağlamaktadır (Lamb, 2000: 39). Babalık tanımı ülkeden ülkeye, kültürden kültüre değişebilmektedir. Ancak değişmeyen iki ortak özellik vardır: İyi bir baba olmak ve çocuğuna iyi bakabilmektir (Güngörmüş Özkardeş, 2010: 16).

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.1. Erkeklerin Gözünden Babalığın Anlamı

Baba olmak bir erkeğin kendisini nasıl tanımladığı konusunda bir kimlik ortaya koymasını gerektirmektedir. Bu kimlik varsayımı akademisyenlerin babalık rolünün baba kimliği ile nasıl bütünleştiğine ilişkin ilgisini arttırmıştır (Pasley, Futris ve Skinner, 2002: 130-138; Rane ve McBride, 2000: 347-366).

Babalığın boyutları yaşamsal deneyimlerle birlikte inşa edilmekte ve gözden geçirilmektedir. Bu boyutların özellikleri dönüştürücüdür. Ekonomik ve sosyal geçişlerin çeşitli aşamalarından olan kültürel ortamlarda ifade edilmektedir (Roopnarine, 2015: 1-2). Toplumsal faktörlerin yanında erkeklerin babalıktan beklentileri, gözlemleri, babalık sorumlulukları, bu rol üzerindeki bireysel deneyimleri ve anlamlandırmaları bu kavramın toplumdan topluma ve kültürden kültüre farklılaşmasına neden olmuştur (Daly, 1993: 525-527). Tek ebeveynli ailelerdeki gibi birçok farklı babaların ailelerinin geçim sağlama sorumlusu olarak görülmelerine rağmen, günümüz toplumsal şartlarında geçim piyasasında erkeklerin tek kazanan olmaması gerektiğine yönelik değişim onları ailedeki ve iş yaşantısındaki rolleri ile çelişkiye düşürmektedir. Bu çelişkilerin bir çıkış noktasında erkeklerin çoğu geçim sağlayıcı rolünü babalığın bir parçası olarak anlamlandırmak istemektedir ancak onu çoğunlukla babalığın özü olarak görmemektedirler. Bugün babalar evdeki görevlerinden kopmamak ve daha geleneksel rollerden uzaklaşmak için babalığı geniş bir sosyal düzen olarak görme eğilimindedirler (Williams, 2003: 488).

Babalık anlamı erkeğin cinsiyet kimliğine yüklemiş olduğu anlam (Daly, 1993: 514) ve erkeklerin kendi babalarıyla ve diğer yakınlarıyla yaşadığı deneyimlerle ilişkilendirilmektedir (Cowan ve Cowan, 1987: 170). Örneğin babaları tarafından

yetiştirilen erkekler daha fazla sıcaklık göstermek, davranışlarını ve faaliyetlerini daha yakından izlemek için kendi çocuklarıyla daha fazla ilgilenmektedirler. Buna ek olarak, çocuk yetiştirme dönemindeki kontrol ve çocuk sahibi olma eğiliminde olmaları yetişkinlik döneminde babalık yapma isteğini artırmaktadır. Toplumsal cinsiyet açısından daha adil davranan babalar daha aktif, sorumlu ve sıcak olmaya eğilim göstermektedirler ve çocuklarının davranışlarını daha az cinsiyet eşitliği değerine sahip olanlardan daha fazla izlemektedirler, ancak katılımlarının etkisi farklı etmenlere bağlıdır (Cabrera v.d., 2000: 131).

Bazı araştırmacılar babalığı annelik üzerinden tanımlamaktadırlar. Daha az anlam yüklü, daha çok cinsiyetten nötr bir terim, besleme ya da bakım gibi terimlerle babalığın anlamını ifade etmişlerdir. Bu yeni baba türünün modeli her zaman geçim sağlayan veya diğer boyutları olmayan ekonomik sağlayıcı baba imajıyla zıtlık göstermektedir (Dowd, 2000: 47).

Babalık günümüzde giderek sosyal olarak yapılandırılmış bir rol olarak tanımlanmaktadır (Furrow, 1998: 18; White, 1994: 119). Kültürel çalışmalarda farklılıklar bir zenginlik olarak düşünüldüğünde, kültürler arasında bir hiyerarşi gözetilmediğinde ve iyi-kötü gibi dikotomik ayrımlar yapılmadığı göz önünde bulundurulduğunda babalık kültürü için de bu hiyerarşinin kurulmaması gerekmektedir. Amaç babalık kültürünü ortaya koymak iyi-kötü kategorilendirmelerinden uzak, babalık krizlerinin önüne geçilerek her babanın kendi babalığını inşa etmesine yönelik bir alan sağlamaktır. Böylelikle meşru biçimde babalar kendilerini ifade olanağı bulacaklardır.

1.1.2. Toplumsal Bir Rol: Babalık

Babalık bir kadınla evli olmak, çocuklarının sorumluluğunu üstlenmek, çalışıp para kazanarak elde ettiği para ile ailesini geçindirmek gibi birçok görevi içinde barındıran toplumsal bir roldür. Aile içindeki rollerden bir tanesi olan babalık anne ile birlikte aileyi bir arada tutan en önemli roldür. Günümüzde sembolik bir değer olarak kalsa da ailenin dışı açılan kapısı, temsilcisi ve başkanı olarak kabul görmektedir.

Çağdaş toplumlarda babalık yapmak erkeklerin geçim sağlayıcı, rehber, arkadaş, oyun arkadaşı, bakıcı ve sorumlu olmalarını gerektirmektedir. Bu çoklu rollerin talepleri ve bazen ürettikleri gerginlikler erkeklerin kimliklerine, eşleriyle ilişkilerine, iş hayatının içindeki yeri ve yetişkinler gibi kendine karşı duygularına yabancılaşmalarına neden olabilmektedir. Çağdaş toplumlar babalar için şu iki çelişkili söylemi sunmaktadır: (i) Babaları mali açıdan sorumlu kıldığı söylemler, (ii) geçtiğimiz on yıllar boyunca, yüksek katılımcı ve bakım veren söylemler. Birçok erkek geleneksel geçim kaynağı olma kimliğini benimsemektedir ve kendilerini mali bakımdan sorumlu olarak tanımlamaktadır. Halen babalığı yalnızca çocuklarının mali sorumluluğu ve yükümlülüğünü karşılamak olarak görmektedirler ve bunun neticesi olarak çocuklarının duygusal ihtiyaçlarına daha az dikkat göstermektedirler. Öte yandan, bazı babalar geleneksel olmayan davranışları yerine getirmekte ve çocuk bakımı ile meşgul olmaktadır. Bu babalar babalık görevine farklı bir anlam atfederken, bu rolün gerekliliklerini mutluluk kaynağı olarak ifade etmektedirler (Crespi ve Ruspini, 2015: 354).

Lamb (2000: 26-27) babalık rolünün dört temel görevi olduğunu belirtmiştir: Birincisi, birçok babalık döneminin en baskın görülen özelliği olan ailenin ekonomik ihtiyacını sağlamaktır. İkinci özellik, eşlere psikososyal ve duygusal desteğin sağlanmasına özel önem verilmesidir. Üçüncüsü, farklı dönemlerde farklı katılım düzeyi olsa da çocuk yetiştirmenin ve bakımının sağlanmasıdır. Dördüncüsü, ahlaki öğretmenlik rolü ise çoğu dini gelenek içinde baba-oğulluğun çekirdeği niteliğinde görülmekle birlikte gerçekte aile içindeki rehberlik veya sosyalleşmenin çoğu anne tarafından yapılmaktadır. Dahası, babalar bu türden bir toplumsallaşmaya girdiklerinde, çoğunlukla uygulayıcı olarak işlev görmektedirler ve anneler tarafından verilen cezaları sıkı bir şekilde yönetmektedirler.

White (1994: 128-130) babalıkla ilişkili görevler olarak: Ailenin güvenliğinin sağlanması, çocukların disipline edilmesi, çocukların üretken ve toplumun normlarına uygun bireyler olarak yetiştirilmesinde etkin olarak rol alma olarak belirlemiştir.

Babalık rolü bir aile üyesi için baba-anne-çocuk sistemi ile sorumluluğu olan bir kültür değeri, tutum ve davranış bütünüdür. Babanın rolü davranışsal ve sonuç odaklı boyutlara

sahiptir ve sonuçların her biri çocuğa, anneye, aileye ve babaya olmak üzere dört alt kategoriye sahiptir (Iwata, 2003: 300). Iwata (2003: 300) elde ettiği bulgular neticesinde babanın üç önemli fonksiyonu olduğunu belirlemiştir. Bunlar: (1) Ailesi için en yüksek ücret sağlayan birey, (2) çocuklarının arkadaşı ve (3) tam olarak yetkin olmasa da otorite figürüdür. Babanın kendi rol gelişimine ilişkin yapılan çalışmalar yeterli düzeyde değildir ancak kendi rol gelişimi babalık rolünün diğer bağlantılarıyla birebir ilgilidir. Bağlamsal olarak, daha önce bahsedilen tüm roller bu kategoriye dâhildir. Yani baba rolünün herhangi bir yönünün babanın kendi gelişimine etkileri bulunmaktadır.

Iwata (2003: 300) babalığın davranışsal ve sonuçsal olmak üzere iki boyutunun olduğunu ortaya koymuştur. Davranışsal boyut babanın çocuk bakımı ve ücretli çalışan gibi pratik yaşamdaki davranışlarını ifade etmektedir. Sonuçsal boyut babalığın ahlak öğreticisi ve annenin duygusal bir destekçisi olarak rol davranışını ve sonuçlarını ifade etmektedir. Iwata davranış boyutunun sonuçsal boyut üzerinde etkisi olabileceğini belirtmiştir. Örneğin çocukla oynamanın davranışsal boyuta sahip olması gerekmektedir çünkü oyun oynama gerçek davranışını ifade etmektedir. Aynı zamanda sonuçsal boyutta ortaya çıkan bir anlam taşımaktadır çünkü çocuğun cinsel rol gelişiminin sağlanmasında önemli bir etken olmaktadır.

Renshaw (2005: 7-9) ise çalışmasında günümüz çağdaş toplumunda babaların görevlerini: Evin geçimini sağlamak, işyerinde başarılı olmak, dış saldırılara karşı agresif davranarak aileyi korumak, aile bireylerine karşı nazik, hassas olmanın yanında toplumsal kuralları onlara öğretebilmek, aynı zamanda bir eş olarak düşünceli ve sevgi dolu olabilmek olarak belirlemiştir.

Eversoll (1979: 506) babalık rolünün beş boyutu bulunduğunu ortaya koymuştur:

- i. Bakım Rolü Boyutu: Çocuğun duygusal gereksinimlerini ve fiziksel bakım ihtiyaçlarını karşılamak.
- ii. Problem Çözme Rol Boyutu: Aile üyelerinin karşılaşılabileceği problemlere çözüm üretmek.
- iii. Geçim Sağlama Rol Boyutu: Aile için kazanç sağlamak.

- iv. Sosyal Model Rol Boyutu: Bir çocuğun aile içi ve dışındaki sorumluluk duygusunu geliştirmek.
- v. Eğlendirici Rol Boyutu: Aile üyelerinin boş zaman etkinliklerini etkin bir şekilde geçirmelerini sağlamak.

Williams (2003: 500) ekmek kazanan rol gibi kültürel kalıpların özellikle geleneksel anne-babalık faaliyetleri olarak görülen davranış kalıplarında erkeklerin daha aktif rol oynamaya devam ettiklerini ileri sürmektedir. Farklı bir şekilde yorumlanırsa babaların bir yandan ‘yeni babalık’ modelleri ile geleneksel kültürel modeller arasında sıkıştığı söylenebilir. Erkekler daha katı bir rol oynamayı istemek ile ailesi için basitçe daha fazlasını sağlayan baba olmak arasında sıkışmaktadırlar.

Babaların farklı ailelerde ve topluluklarda oynaması beklenen farklı rolleri gördüğümüzde babaların çocuklarının gelişimini etkileyebilecekleri çeşitli yolları tanımamız gerektiğini görmekteyiz. Açıkçası geçim kaynağı olma bugün toplumun birçok kesiminde babanın rolünde önemli bir unsur olmayı sürdürmektedir (Lamb, 2000: 38).

1.1.3. Babalık Kültürü

Babalar hakkındaki inançlar ve baba olarak erkeklerin davranışları büyük oranda ait oldukları kültür tarafından belirlenmektedir. Babalık kültürü herhangi bir kültürün büyük bir kısmı, belirli bir toplum üyeleri ve toplumdaki belirgin alt gruplar için ortak olan inançlar ve davranışlardır. Bir babanın kültürel ve alt kültürel üyeliklerini bilmek, disiplin kurumu ya da bakıcı gibi baba durumuna veya konumuna bağlı farklı rollerin bir parçası olan tutum ve davranışları hakkında fikir vermektedir. Ailelerin ve toplumların kültürel beklentileri öğretmek, yorumlamak ve uygulamak konusunda büyük sorumlulukları bulunmaktadır. Sosyal sınıf ve etnik gruplar gibi başlıca alt gruplar farklı kültürel beklentilere sahiptir. Ebeveynler, organizatör ve sağlayıcı olarak yaklaştıkları küçük çocukları için aynı zamanda ilk öğretmen, tercüman ve uygulayıcıdır (Whiting ve Edwards, 1992: 35). Bir sonraki kuşağa kültürel iletimin gerekliliği, ailelerin büyük

kültürlerin mikro kozmosları olmasını ya da kendi kültürüne sahip olmalarını gerektirmektedir. Bir babanın bir ailenin kültüründe oynadığı rol sosyal olarak oluşturulur ve bu nedenle kültürler değiştikçe babalar da değişmektedir (Seward ve Stanley-Stevens, 2014: 460).

Babalık kültürü kendine özgü bir çerçeveye sahiptir. Bu da babalığın öncelikle erkekleri bireysel, karakteristik ya da davranışsal bir kümesi olarak değil hatta baba-çocuk ilişkisinin ikili bir niteliği olarak da değil, çok taraflı olarak görülmesine neden olmaktadır. Babalık anneler, çocuklar, geniş aile ve daha geniş topluluk, kültürleri ve kurumları içeren süreçtir. Babalık, tüm bu süreçlerin çocukların yaşamındaki anlam, inanç, motivasyon, tutum ve davranışlarının bir ürünüdür. Annelerin beklentileri ve davranışları, ebeveyn ilişkisinin kalitesi, ekonomik faktörler, kurumsal uygulamalar ve istihdam olanakları da dâhil olmak üzere bir dizi etkinin hepsinin babalık kültürü üzerinde güçlü etkileri bulunmaktadır (Doherty, Kouneski ve Erickson, 1998: 289).

Babalık konusundaki sosyolojik ve tarihsel çalışmalar, babalığın (en azından tohumlamanın ötesinde) temelde sosyal bir yapı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Her nesil, babalığın kültürel idealini kendi zaman ve şartlarına göre şekillendirmektedir. LaRossa (1988: 451) da çalışmasında babalığın kültürünü ve babaların katılımı arasındaki kaçınılmaz boşluğu ele almıştır. Sosyolojik ve tarihsel analizler baba olmanın anne olmaktan, annelerin beklentilerinden ve toplumdaki çocuk yetiştirme konusundaki toplumsal beklentilerden ayrı olarak tanımlanamayacağını ve bu sosyal beklentilerin XXI. yüzyılda oldukça akıcı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Babalık kültürüne ilişkin yapılan tanımlamalara bakıldığında ileriki bölümlerde belirtileceği üzere her dönemde farklı babalık idealleri ortaya çıkmıştır. Her dönemin kendine özgü öne çıkan kültürel değerleri bağlamında babalık kültürü tanımlanmıştır. Tanımlanan bu ideale uygun davranışlar sergilemesi beklenen babalar bu kalıpların dışında kaldıklarında toplum tarafından ‘yetersiz babalık’ yapmakla etiketlenmişlerdir. Örneğin babalığın ev geçindirmek olarak tanımlandığı bir dönemde işsiz kalan bir babanın babalığı sorgulanır bir hal almıştır. Bu sebeple kavramsal açıdan bakıldığında baba ile ev geçindirmek arasında kurulan bu bağ, babaya ekolojik bir yaklaşım

getirmenin önemini ortaya koymaktadır. Böylelikle babalık krizlerinin önüne geçilebilecektir.

Babalık kültürü toplumsal ve kültürel bağlamdan ayrı olarak düşünülmemeyeceği gibi tarihsel olarak da soyutlanamamaktadır. Babalık kültürü toplumdan topluma farklılık gösterdiği gibi toplumun farklı zamanlarında farklı babalık idealleri ortaya çıkmıştır. Babaların bireysel davranış kalıpları ile her zaman bağdaşmayan babalık kültürü toplumun o dönemdeki babalık algısını ve babalardan beklentilerini yansıtmaktadır.

Babalık kavramı birbiriyle ilişkili ve aynı zamanda farklı unsurları içinde barındırmaktadır. Bu farklı unsurlar babalık kültürü (özellikle erkeklerin ebeveyni ile ilgili paylaştığı normlar, değerler ve inançlar) ve babalık davranışlarıdır (babalar ne yapar, babalık uygulamaları). Kültür ve davranış ayrımı dikkat çekicidir çünkü bir toplumun kültürü ve davranışının senkronize olduğu sıklıkla varsayılsa da gerçek şu ki ikisi birbiriyle her zaman uyumlu değildir. Toplumumuzdaki gibi hızla değişen bir kültürel yapıda değişiklikler olabilir ancak davranışlarda değişiklik kolay kolay gerçekleşmeyebilir. Genel olarak bakıldığında tutumun davranışı izlemesi yerine davranış tutumu izlemektedir. Bundan dolayı babalık dönemi kültürünün babalık davranışından daha hızlı değiştiği gerçeği, kuralın bir istisnası olarak görülmektedir (LaRossa, 1988: 451).

Babalık kültürüne ilişkin literatür gözden geçirildiğinde öne çıkan en önemli unsurların başında teorik ile pratiğin uyumsuzluğu gelmektedir. Bu uyumsuzluk literatürde “yeni babalık” kavramı ile gündeme gelmiştir. LaRossa da bu ayrıma benzer bir ayrımı ilk ortaya çıkaranlardan olmuştur. LaRossa (1998: 451-452) yapmış olduğu çalışmasında babalık kurumunun babalık davranışı/icrası/uygulamaları/katılımı (conduct of fatherhood) ve babalık kültürü (culture of fatherhood) olarak ikiye ayrıldığını ortaya koymuştur. Babalık kültürünü paylaşılan inanışlar, değerler ve normlar olarak açıklarken; baba katılımını pratikte yapılanlar ile diğer bir ifadeyle babaya ait davranışlarla açıklamaktadır. Aynı ayrım Daly (1993: 510-512) çalışmasında babalık kültürünü babalık ideali üzerinden babaların pratik yaşamda nasıl davranması gerektiği ile; babalık davranışını ise babaların çocuk bakımı aktivitelerine katılımı ile

ilişkilendirerek yapmıştır. Wall ve Arnold (2007: 522-523) ise yapmış oldukları çalışmalarında günümüzde ebeveyn rollerinin değişmesine rağmen halen annelerin öncelikli ebeveyn rolü olarak konumlandırıldıklarını savunmaktadır ve çalışmalarında yine benzer şekilde kültür ve davranış üzerinden analizlerini yapmışlardır. Beşpınar (2015: 849) da Türkiye'deki orta sınıf babalar üzerine yaptığı çalışmasında babalık idealleri ve uygulamaları arasındaki gerilime işaret etmiş ve benzer bir ayrıma dikkat çekmiştir. Ergin ve Özdilek (2014: 4) çalışmalarında babalık davranışlarını yaşanan dönem içindeki uygulamalar ve davranışlar olarak açıklarken; babalık kültürünü ise toplumun babalık kurumundan beklediği normlar ve değer yargıları olarak ifade etmişlerdir. Bu çalışmaların ortak yanı tümünün babalık kavramına ilişkin bahsettikleri bu ikiliğin sanılanın tersine senkronize olarak ilerlemediğidir. Babalık kültüründeki değişim hızlıdır fakat uygulamalarda davranış boyutu bu hıza ayak uyduramamaktadır (Barutçu ve Hıdır, 2016: 29).

LaRossa, babalık kültürü ve davranışı arasında belirgin bir kopukluğa dikkat çekmiştir. Bir toplumun değer, norm ve inançlarını içine alan babalık kültürünün babaların davranış ve uygulamalarına aykırı olduğunu ve aslında babalık davranışından daha çok babalık kültüründe değişimin olduğunu iddia etmiştir. Bu nedenle toplumda babaların gerçekten olduklarından daha fazla katılımcı ve besleyici olduğu görüşü yaygınlık kazanmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar babaların davranışlarının bir miktar değişmesine rağmen küçük çocuklara yönelik sorumlulukların büyük çoğunluğunun halen annelerde olduğunu göstermektedir (Craig, 2006: 259-281; Fox, 2001: 273-290; Singley ve Hynes, 2005: 376-397).

Kuramsal açıdan bakıldığında babalık katılımı/uygulamaları ve babalık kültürünün değişiminin birbiriyle senkronize şekilde olması gerekmektedir. Ancak LaRossa (1988: 451) pratik hayatta kuramın bu şekilde işlemediğini belirtmektedir. LaRossa gibi Rotundo (1985: 7) da değişimin toplumsal hayatta bu kadar kolay olmadığını iddia etmekle birlikte babalık idealinin gerekliliklerine yanıt veren toplumsal kesimin daha çok orta ve üst sınıfa mensup babalar olduğunu belirtmiştir. Değişimin babalık kültüründe çok hızlı bir şekilde ilerlediğini belirtirken babalık katılımında bu değişimin

çok daha yavaş olduğunu iddia etmektedir. Literatürde bu araştırmayı destekleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Cabrera v.d., 2000: 127).

1.1.4. Babalığın Erkekler Üzerindeki Etkileri

Çocukların gelişiminde ve daha sonraki yaşam deneyimlerinde baba-çocuk ilişkisi ve etkileşimi çok önemlidir. Ancak daha önemlisi bu ilişkilerin babaların ebeveynlik stillerini ve gelecekte sergileyecekleri tutumları etkilediğidir (Beaton ve Doherty, 2007: 236-245).

Yapılan bir çalışmada erkekler babalığın gerektirdiği bir dizi özellik ve sorumluluktan bahsetmişlerdir; sevilme, amaç ve tatmin duygusu yaşamak bir baba olma ödülllerinden bazıları olarak ön plana çıkmıştır. Kendi babaları tarafından terk edilmiş olan bütün erkekler her zaman çocuklarının ‘yanında olma’ya büyük önem vermişlerdir (White, 1994: 119-131). Mutluluk, öznel iyi olma ve yaşam doyumu erkeklerin aile rollerinde görevlerine ilişkin yaşadıkları duygusal tatminlerin en başında gelmektedir (Eggebeen ve Knoester, 2001: 382).

Araştırma literatüründe babalık döneminin erkekler için öncelikleri ekonomik rolleri ile ilgili olduğu görülmektedir. Baba olmayan erkeklerle karşılaştırıldığında babaların işgücüne daha fazla bağlı oldukları ancak kariyerlerine çocuklarına olan sorumluluk duygusundan daha az bağlı oldukları kanıtlanmıştır (Snarey, 1993: 225). Yüksek katılımlı baba olma iş katılımının yoğunluğuyla negatif ilişkili olabilmektedir. Başka bir deyişle babalık insanları düzenli olmaya, sorumlu iş bulmaya ancak işlerine veya mesleklerine ‘aşırı yüklenmek’ arzusunu hafifletmeye teşvik etmektedir. Belki de babalık erkekler için mesleğe alternatif bir kimlik kaynağı sağlamaktadır (Eggebeen ve Knoester, 2001: 384). İş yerindeki küçük kişilik farklılıkları ya da güçlükler genellikle daha büyük algılanmaktadır. Babalıkla ortaya çıkan bu yeni kimlikle birlikte iş yerinin dışına çıkma ve çocuklarla zaman geçirme; örneğin birlikte kamp, spor vb. faaliyetler yapma babaların işine döndüğünde daha gerçekçi bir perspektiften bakmaları için olanak yaratabilmektedir (Güngörmüş Özkardeş, 2010: 117).

Barnett ve Baruch (1987: 29-40) 300 evli çift üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, erkeklerin kendi iş yerindeki öznel deneyimleri ile aile rolleri arasındaki ilişkiyi ve psikolojik sağlık düzeylerini incelemişlerdir. Aile ve iş yaşamındaki rollerinin, erkeklerin psikolojik sıkıntı düzeylerini eşit derecede etkilediği ve çocuklarıyla duygusal katılımlarının işle ilgili strese karşı bir tampon görevi gördüğü sonuçlarına ulaşmışlardır. Yapılan çalışmalarda babaların baba olmayanlara göre depresif semptomları daha az bildirdiği ve uyuşturucu ya da alkol kullanımının daha az olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Watson-Phillips (2016: 288-289) babaların çevresindeki insanlarla paylaşamadıklarını çocukları ile paylaşabildiklerini ortaya koymuştur. Çocuğu ile özel bir bağ kurduğunu ifade eden katılımcılar bu bağın kendilerini emniyette ve güvende hissettirdiğine dair paylaşımlarda bulunmuşlardır. Diğer insanlarla ilişkilerinde sağlayamadığı bu bağın çocuğu ile kurulmasının çok önemli bir duygu olduğunu ve bu duygunun vermiş olduğu his ile çocuğu, arkadaşları ve eşi ile yapamayacağı paylaşımlar yapabilmesine imkân sağladığını ifade etmişlerdir.

Baba olmak saf, kayıtsız sevgi ve aşktan ibaret bir duygu kazandırmaktadır. Bu tanımlama babaya kendi benliğine ilişkin yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır (Watson-Phillips, 2016: 284). Bu bakış açısıyla duygusal bir dönüşüm yaşayan erkekler babalıkla birlikte yaşamına farklı anlamlar katmaktadırlar. Bu duygu yüklü role bürünen bir erkek çevresine daha duyarlı ve insani değerleri daha ön plana çıkaran bir birey olarak toplumda yer edinmektedir.

İyi bir baba olmak aynı zamanda iyi bir sorun çözücü olmaktır. Küçük ya da özel eğitime gereksinim duyan bir çocuğa bakmanın, onunla ilgilenmenin ve ihtiyaçlarını gidermenin sorun çözme becerilerini de geliştiren bir yanı bulunmaktadır. Geliştirilen bu beceriler gündelik yaşamda başka ilişkilerin düzenlenmesinde yardımcı olmaktadır (Güngörmüş Özkardeş, 2010: 16-17).

Babalıkla çocuğun iç dünyasında uyum becerisi kazanabilmek “ilişkisel farkındalık” geliştirmeyi ve ilişki sürekliliğini içermektedir. İlişkisel farkındalık, bireyin

davranışlarının başkaları üzerindeki etkisi hakkındaki artan farkındalıktır. Başkalarına karşı empati kurabilmek, çocukların iç dünyasına yönelik bir uyum ve ilişki sürekliliğinin gerçek bilgisi ile ifade edilmektedir. İlişkisel farkındalık ile babalar kendilerine, çocuklarına ve ilişkilerine farkındalık kazanmaktadırlar. Babalar çocuklarının modellemesinin bilincinde olarak, davranışlarının çocukları üzerindeki potansiyel sonuçları konusunda özel bir farkındalık içerisindedirler. Örneğin bir araştırmada katılımcı olan Bill 4 yaşındaki oğlunun bir davranışına yüksek sesle bağırarak tepki gösterdiğini belirtmiştir. Bill'e göre oğlu 'gerçekten incinmiştir'. Görüşmede Bill bu duruma gerçekten üzüldüğünü belirtmiştir: "Off, bunu çocuğuma yapmak istemiyorum. Korkunç hissettim." şeklinde ifade etmiştir. Gelişimsel olarak Bill'in kişisel ve kişilerarası yetenekleri gelişmiştir. Babalar oğullarıyla ilişki içerisinde oldukları için yeni bir benlik duygusu geliştirmektedirler. Bu kendini düzeltme hem duygusal hem de bilişsel niteliktedir. Bill oğlunun incinmesinin oğlu için korkunç olduğunu fark etmiştir. Üzülüş ve davranışlarını gözden geçirmesi gerektiğini düşünmüştür. Oğluya ilişkisel tutumu onun değişimini hızlandırmış ve bu değişim neticesinde kendini daha ılımlı, sabırlı bir baba ve erkek olarak yeniden dönüştürmeye başladığı anlamına gelmiştir (Watson-Phillips, 2016: 281).

Babalar çocuklarının arkadaşlarını ve çocuklarının ebeveynlerini tanıdıklarında kendi sosyal sermayelerini genişletmektedirler. Sosyal sermaye aynı zamanda babalar, okullar, kiliseler, spor takımları ve çocuklarının katıldığı mahalle örgütleri gibi topluluk kurumlarıyla ilgilenildiğinde oluşturulur. Çocuklarının öğretmenleri, antrenörleri, işverenleri, bakıcılar ve komşuları ile temas kuran babalar çocukların sosyal ağlarında kapanma (ya da yapısal bütünleşme) konusunda yardımcı olurlar. Sosyal ağlardaki kapanış bakım sağlayıcıların çocuklarla ilgili bilgileri paylaşımlarını, çocukları denetlemelerini, rehberlik etmelerini, çocuklara tutarlı davranmalarını ve çocukların tutarlı bir toplumsal norm setini içselleştirmesine yardımcı olmaktadır. Sonunda babalar çocuklarını o zamanki kendi sosyal ağlarına bağlayarak sosyal sermaye kurabilirler. Örneğin fabrikada çalışan bir baba çocuğunu çalışabileceği işyerine götürebilir. Bu baba çocuğunun görevini üstlenmesine ve meslektaşlarıyla uyum sağlamasına yardımcı

olacak bilgileri paylaşabilmektedir (Furstenberg ve Hughes, 1995: 580-592; Hagan, Macmillan ve Wheaton, 1996: 368-385).

Çocuklar erkeklerin dini uygulamalara ve organizasyonlara katılımlarını etkileyebilir. İnsanlar dini inançlarını çocuk sahibi olduğu zamanlarda yeniden değerlendirebilir ve çocuklara vereceği değerleri öğretme görevleriyle karşı karşıya kalabilirler. Baba rolünü üstlenmenin erkeklerin dini faaliyetlere katılımını arttırdığına dair kanıtlar bulunmaktadır. Babaların kiliseye devam oranları evli veya evli olmayan erkeklerden daha fazladır (Chaves, 1991: 501-514; Ploch ve Hastings, 1998: 309-320; Stolzenberg, Blair-Loy ve Waite, 1995: 84-103).

Bu sebeplerden dolayı, babalar ve baba olmayanlar arasında sosyal sermaye açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Babaların toplumuda okul destek gruplarında ve sosyal organizasyonlarda baba olmayanlara göre daha fazla yer alacağı varsayılmaktadır. Bunun tersine babaların öncelikli amacı eğlence amaçlı veya kendini geliştirmeye odaklanan organizasyonlara daha az dâhil olma eğiliminde olmasıdır. Ayrıca baba olan erkeklerin günlük etkinlikler, arkadaşları ziyaretleri, bara gitme veya spor takımlarında oynama gibi sosyal ilişkilere daha az katılacakları öngörülmektedir (Eggebeen ve Knoester, 2001: 383).

Babalık sosyal ilişkilerin ağırlığını aile ve akrabalık yönünde de değiştirebilmektedir. Ebeveynliğin yetişkin çocukların kuşaklar arası bağlarını güçlendirdiğine dair pek çok bulgu ortaya konulmuştur (Eggebeen ve Hogan, 1990: 211-232). Çocuklar toplumda nesiller arası ilişkilerin 'yakın koruyucuları' olma eğiliminde olsa da ziyaret ve telefon görüşmeleri yoluyla düzenli olarak irtibat kurmanın yanı sıra yetişkin ve yaşlanan ebeveynler arasındaki rutin değişim alışverişinin en tipik halidir (Spitze ve Logan, 1989: 108-113). Erkek çocuklar kadınlara göre ebeveynlerine mali yardımda bulunma konusunda daha fazla özen gösterirler ve kadınların yaşlanan ebeveynlerine (Eggebeen ve Hogan, 1990: 211-232) ulaşım ve çeşitli ev hizmetleri konusunda yardım sağlamaları olasılığı ise daha yüksektir (Eggebeen ve Knoester, 2001: 383). Bu hizmetlerin sağlanması aynı zamanda görüşme sıklıklarının artması, ilişkilerin niteliğinin güçlenmesi ve karşılıklı duygu paylaşımlarının artması anlamına gelmektedir.

1.1.5. Türk Aile Yapısı

Geleneksel Türk ailesindeki değerler incelendiğinde iki toplumsal norm vatanseverlik ve otoriteye saygı öne çıkmaktadır. Kültürel değerler erkek çocuklarının değerli olduğunu, kızlara ve erkeklere yönelik tutum ve davranışlarda belirgin farklılıklar olduğunu göstermektedir. Çocuk yetiştirirken kızlar erkeklerden daha fazla takip edilmekte ve yasaklamalar getirilmekte ayrıca kızlardan iş tutma ve annelerine ev işlerinde yardımcı olma becerilerini öğrenmeleri beklenmektedir. Konukseverlik ve paylaşma geleneği aile ve toplum tarafından oldukça değerli görülmektedir. Başkalarına karşılıklı veya karşılıksız yardım, özellikle yabancılara yardımcı olmak, kırsal geçmişlerden gelen ailelerde daha yaygın olarak görülmektedir (Şen v.d. 2014: 179).

Türk toplumsal yapısındaki değişimin aile üyelerini en fazla etkilediği özellik maddi bağımsızlığını elde etmeleri olarak gösterilmektedir. Toplumsal değişim aile üyelerini etkilemiş olsa da Türk toplumunda halen çocuklara yönelik sevgi ile sıcaklık anne ve babanın en belirgin özelliklerinin başında gelmektedir. Yapılan çalışmalar ebeveynlerin özellikle annelerin bu özelliklerinin ve davranışlarının eğitim geçmişleri ya da sosyopolitik tutumları (gelenekçiler ve modernistler) arasında farklılaşmadığını göstermektedir. Duygusal karşılıklı bağımlılık da Türk ailelerinde önemlidir. Farklı sosyal geçmişlerden gelen ailelerde aile üyeleri arasında sıkı, güçlü ve yakın bağlar vardır. Bu 'destekli ilişki kültürünün' desteğin olumlu özelliklerinden birisi olduğu aynı zamanda aileye bağlılığı ve itaati güçlendirdiği belirtilmektedir. Türk kültüründe diğer birçok üçüncü dünya ülkesine ve kırsal tarımdaki ailelere benzer şekilde çocuklar ebeveynleri yaşlanıncaya kadar ebeveynlerine bağımlıdırlar. Çocuklarına baktıkları ve yaşlanınca onların da kendilerine bakacakları beklentisi az gelişmiş bölgelerden daha gelişmiş bölgelere gidildikçe ve daha yüksek SES'li (Sosyoekonomik Statü) ailelerde azalmaktadır. Ebeveynlik yönü itaat gerektiren davranışlar gibi kuvvetli kültürel geleneklere bağlı olarak devam ettirilmektedir (Şen v.d., 2014: 179).

Geleneksel Türk ailesinin aile içi iletişimlerine bakıldığında tartışma ve açık uzlaşmaya pek önem verilmediği görülmektedir. Eşler arası iletişimin kısıtlı olduğu ancak bu olumsuz tutumlara rağmen çocukların büyümesini sağlayacak kontrollü ve sıcak bir

yuva ortamı bulunmaktadır. Bu koruma ve kontrol unsurları evdeki disiplinin bir gereği olarak algılanmaktadır. Buna rağmen yakın zamanda yapılan çalışmalarda daha eşitlikçi ve demokratik ilişkilere doğru ilginin arttığı ortaya konulmaktadır. Çocuklar ebeveynler için yaşlandığında bir güvence kaynağı olarak görülmektedir. Bu sebeple erkek çocuk kız çocuktan daha fazla tercih edilmektedir. Erkeğe verilen bu önem ve beklentiler çerçevesinde erkek çocuklarına kız çocuklarına kıyasla daha fazla eğitim imkânı sağlanmaktadır. Sosyoekonomik değişim ve eğitim seviyesinin artması ile birlikte erkek çocuk için atfedilen ‘yaşlılık güvencesi’ tanımlaması azalmaktadır. Özellikle kentsel bölgelerde erkek çocuk tercihinde düşüş olduğuna ilişkin çalışmalar bulunmaktadır (Atmaca Koçak, 2004: 10).

Tarihsel sürece bakıldığında babalar yetiştiriciden çok geçim sağlayıcı olarak görülmüşlerdir. Bununla birlikte doğurganlık ile babalık kavramı arasındaki ilişkinin ekonomik koşullarla yakından ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Ekonominin iyi olduğu zamanlarda doğurganlık artmakta ve kötü olduğu zamanlarda azalmaktadır. Babalar geçim sağlayıcı idealini karşılayabildiğinde doğurganlık artmakta ve babanın geçim sağlayıcı rolü vurgulanmaktadır. Ekonomik koşullar geçim sağlayıcı rolünün başarılmasına izin vermediğinde doğurganlık azalmakta ve babalık rolü olarak katılımcı babanın alternatif olarak tanımlanması kabul edilmektedir.

1950’li yıllardan itibaren Türkiye’de kültürel ve ekonomik alanda meydana gelen değişimler geleneksel aile yapısındaki değişimleri beraberinde getirmiştir. Kalabalık ailelerin yerini çekirdek aileler almaya başlamış, çalışan kadın sayısı artmıştır. Meydana gelen bu değişimlerin baba ile çocuk arasındaki ilişkiyi ve babalığı etkilemiş olması beklenmektedir. Ancak aile alanında yapılan çalışmaların çok azı babalık rolüne ve baba-çocuk ilişkisi üzerine odaklandığından meydana gelen bu değişimin yönü üzerinde elimizdeki veri sınırlıdır (Güngörmüş Özkardeş, 2010: 24).

Türk aile yaşamı üzerine yapılan bir araştırmada bulgular yemek pişirme, temizlik, bulaşık ve çamaşır yıkama gibi ev işlerinin büyük bir kısmının anneler tarafından kız çocuklarının yardımı ile tamamlandığını göstermiştir. Babalar evi düzeltmek ve bakımını yapmak, faturaları ödemek ve alışveriş yapmak gibi işleri yapmışlardır. Bu

görevleri yapan anneler yüzde 88'den yüzde 95'e değişen oranlardadır. Sadece çok az baba ev işleriyle uğraşmakta, masayı toplamaya (yüzde 9,9) yardımcı olmaktadır ve akşam yemeğinden sonra çay servisi yapmaktadır (yüzde 7,4). Erkekler diğer işlere düşük oranda katkıda bulunmuşlardır (yüzde 5). Erkek çocukları da ev işleri yapmaya katkıda bulunmamıştır. Küçük yaşta çocukların bulunduğu evlerdeki anneler, kentsel alanlarda yüzde 88, kırsal alanlarda yüzde 94,3 gibi yüksek oranlarda çocuğun bakımından tek sorumlu ebeveynidir. Bu farklı rol sorumluluklarına rağmen anneler ve babalar ilişkilerinde mutlu olduklarını bildirmişlerdir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014).

Ekonomik açıdan bakıldığında kadınların işgücüne dâhil olmasıyla birlikte hizmet sektöründe bir genişleme ve ücret oranlarında bir artış meydana gelmiş bu da iş hayatında yeni düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Düşük doğurganlık oranları, artan boşanmalar, kadınların yükselen eğitim seviyesi ile birlikte ev dışında çalışmanın annelikten daha cazip hale gelmesi gibi unsurların her biri birbiriyle ilişkili görülmektedir. Hangi açıklama bir diğerinden baskın olursa olsun toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler toplumsal cinsiyet rollerinde ideolojik kaymalarla birleştğinde ailedeki değişiklikleri ve baba rolünün değişmesini ortaya çıkarmıştır. Furstenberg ve Hughes (1995: 580-592) bu değişikliklerin sosyolojik olarak 'istikrarlı' olduğunu yani toplumsal, yapısal ve ideolojik değişikliklerden bazıları gerçekleşmemiş olsaydı bile ailede ve babalık anlamında meydana gelecek değişikliklerin gerçekleşeceğini iddia etmiştir.

1.1.6. Türkiye'de Babalık

Türk toplum yapısına bakıldığında geleneksellikten modernliğe doğru bir dönüşüm söz konusudur. Bu eğitim, kültür, hukuk gibi yaşamın her alanında olduğu gibi babalıkta da kendini hissettirmektedir. Dünyadaki değişimlerden etkilenen erkekler bu dönüşümü babalık anlamlarına yansıtmakta ve gün geçtikçe farklılaşmaktadır. Şu an baba olan erkekler babaları ile sahip oldukları olumlu deneyimleri çocuklarıyla olan ilişkilerine uygulayabilecekleri aynı zamanda olumsuz olanları atıp ebeveynlikle ilgili daha modern

deneyimler barındıran yeni bir baba modeli bulma mücadelesi vermektedirler. Günümüzde içinde bulunduğumuz toplumdaki babalar, duygusal olarak uzak, otoriter ve kısıtlayıcı erkekler tarafından yetiştirilmiştir (Bolak Boratav, Okman Fişek ve Eslen Ziya, 2014: 4).

Evans'ın (1997: 23-25) düşük sosyoekonomik seviyedeki babalar ile yapmış olduğu çalışmasında çocukların fiziksel bakımının annenin sorumluluğunda olduğu algısına ulaşılmaktadır. Katılımcılar babalık rollerine ilişkin algılarında birinci olarak eve ekmek getirme rolü üzerinde durmuşlardır. Çocuğun eğitimi ve çocuğa ilişkin uzun vadeli kararlar alınmasını daha sonra sıralamışlardır. Başka bir ifade ile ailenin geçimini sağlamanın ve çocuğa sevgi göstermenin babaların en önemli görevleri arasında olduğunu belirtmişlerdir. Çocuğun sosyalleşmesinin her iki ebeveynin de sorumluluğunda olduğunu belirtmelerine rağmen yemek saatlerinde evde olduklarını ancak çocukları ile fazla ilgilenmediklerini de eklemişlerdir. Çalışmaya dâhil edilen katılımcıların babalıklarını geleneksel değerler ile ilişkilendirdikleri gözlemlenmiştir. Annenin çalışıp çalışmaması baba katılımında en önemli faktör olarak tespit edilirken çocuğun cinsiyetinin baba katılımına hiçbir etkisi olmadığı bulgulanmıştır. Annelerin çalıştığı ailelerdeki babaların ev işleri ve çocuk bakımı sorumluluğunu almakta daha istekli olduğu gözlenmiştir. Ancak bu tutum değişikliğinin davranışsal boyutta bir dönüşüm meydana getirdiği rapor edilmemiştir.

Öğüt'ün (1998: 1) üst ve orta sosyoekonomik düzeydeki babaların çocuklarıyla nasıl ilgilendiklerini ortaya koymuştur. Bu araştırmada ortaya çıkan sonuçlar çocuğun bakımına ilişkin sorumluluğun büyük bir kısmının anne tarafından üstlenildiği, babaların ise günlük çocuk bakımı ile tek başına çok düşük düzeyde sorumluluk aldıklarını ortaya koymuştur. Babaların çocukları ile ilgilenme noktasında en az katılım sağladığı etkinliğin ise günlük bakıma ilişkin olduğuna dikkat çekmiştir.

Özgün, Çifti ve Erden'in (2013: 16) 2013 yılında yapmış olduğu çalışmasında çocuklar ve anneler babanın maddi destek sağlayıcı rolü olduğunu bunun ardından da bir oyun ortağı ve bir disiplinci olduğunu belirtmişlerdir. Babaların ve çocukların çoğunluğu açık hava etkinliklerini oyun oynamanın bir parçası olarak tanımlamıştır. Hem çocuklar hem

de anneler babaları disipline eden olarak görmüş fakat disiplin tanımları farklılaşmıştır. Çocuklar babalarını zorla disipline eden, yanlış yaptıklarında çocuklara bağırıp çağıran olarak tanımlarken, temel olarak babaların güç kullandıklarını ayrıca eğitimci rol modelleri olduğunu bildirmişlerdir. Babaların yarısı, çocuklarıyla güç savaşı yaptıklarını ve diğer yarısı öğrenme ve rol model olma çabası içinde olduklarını bildirmişlerdir. Çocukların ifadelerinde babaların bakım görevlerine ilişkin bir bildirim bulunmamıştır. Araştırmacılar bunu çocukların yetiştirildiği çevrenin geleneksel yönünün bir göstergesi olarak yorumlamışlardır. Çocukların hayatlarında duygusal katılımı ilgili olarak babalar çocuklarını sevdiklerini, bakım verdiklerini ve şefkat gösterdiklerini belirtirken buna karşın neredeyse tüm çocuklar babalarının çoğu zaman 'duygusal açıdan uzak ve erişilemez' olduğunu bildirmişlerdir.

Türkiye'de babalık rolüne ilişkin geleneksel inanç olarak babanın geçim sağlayıcı rolü egemendir. Çocuk bakımı olarak babaların rolü 'yardımcı' olmanın daha ötesine gidememektedir. Ayrıca, babaların çocuklardan duygusal olarak biraz uzak kaldıkları görülmektedir. Bazı araştırmalar gelir ve eğitimin bu inançları ve katılım modellerini artırdığını göstermektedir. Türkiye'deki babalar, babalarından öğrendikleri kavramları çocuk bakım ve ev sorumluluklarına uygulamaya çalışarak aynı zamanda babaların daha fazla katılımı teşvik edilmekte; çağdaş, kentli yaşamın talepleriyle geleneksel kalıplar arasında köprü kurmaya çalışan bu babalar için karmaşık bir durum ortaya çıkmaktadır (Metindoğan, 2015: 336). Sonuç olarak Türk babası geçiş halindedir.

Sunar (2002: 237-238) kentsel orta sınıf ailelerle yaptığı üç nesil araştırmasında ebeveynler ve çocuklar arasındaki duygusal dinamiklerin değişen özelliklerini ve ebeveynlerin çocuk üzerindeki kontrol mekanizmalarını ortaya koymuştur. Bulgularından biri, her üç kuşaktan olan babaların, annelerin daha fazla katılımı ve sevgisi ile karşılaştırıldığında daha otoriter-uzak ancak cesaretlendirici olarak algılanmasıdır. Yaşlıdan genç nesillere doğru gidildiğinde duygusal ifade açısından artış olmuştur. Babalar ve anneler daha yeni kuşaklarda duyguların ifade edilmesinde daha hoşgörülü ve cesaretlendirici olarak algılanmaktaydı ancak her üç kuşak için daha düşük

çatışma seviyesi negatif duyguların engellenmesinin Türk aile yapısında bir norm olarak kaldığını göstermiştir.

Sancar (2009) Türkiye’de hem özel hem de kamu erkeklik pozisyonlarını kapsamlı bir şekilde anlamak için 260 erkekle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdiği çalışmasında Türkiye’de aile bağlamında en çok tanınan özelliğin babalık olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca, sosyoekonomik statülerdeki bozulmanın katma değer yaratan ideolojiye verilen değeri arttırdığını belirtmiştir. Çünkü babalık, toplumdaki temsiliyeti ve saygısı açısından temel değerlere sahip bir toplumsal konum olarak algılanmaktadır. Bu nedenle ailenin güvenliğinin sağlanması ve toplumda düzgün bir şekilde temsil edilmesi başarılı baba olma koşullarının belirlenmesinde önemli faktörler olarak kabul edilmektedir.

1.2. BABALIĞIN İNŞASI

Erkeklerin baba olmayı nasıl öğrendiklerine dair çok az şey bilinmektedir (Daly, 1993: 511; Tanfer ve Mott, 1997). Bu alanda yapılan çalışmaların azlığı, bir ebeveyn olarak anneliğe olan ilginin yoğunluğu babalığın inşa sürecinin nasıl yapılandırıldığına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmamamıza neden olmuştur.

Margaret Mead “Annelik biyolojik bir zorunluluk, ancak babalık sosyal bir buluştur.” şeklinde babalığa ilişkin yaptığı tanımlamaya göre kadınlar için ebeveynlik açıktır. Annelik çocukları dünyaya getirme sürecindeki temel biyolojik rolleri ile ilişkilendirilmiştir. Babanın rolü özünde belirsizdir ve kültürel reçeteye dayanmaktadır. Bir çocuğun ana rahmine düştüğü andan itibaren kadının hayatının bir yıla yakın bölümü çocukla biyolojik bir birliktelikle geçmektedir. Çocuğun doğumu ile birlikte devam eden varlığı annesinin kollarından, göğsünden aldığı beslenme ve bakıma bağlıdır. Kadınların takip etmesi gereken koşulsuz bir besleme, bağlılık ve sevgi senaryosu bulunmaktadır. Çağdaş toplumumuzda bile doğum yapan bir kadın çocuğun annesidir (Garbarino, 2000: 13) ve bu çocuğu koşulsuz bir biçimde kabullenmektedir. Ancak babalıkta durum bu kadar basit olmamakla birlikte bir şekilde belirlenmiş görevler dizisi bulunmamaktadır.

Babalık gelişimine ilişkin araştırmalar tüm erkekler için yetkin, destekleyici tek bir gelişim noktası olan baba tanımlaması veya görev setinin bulunmaması nedeniyle karmaşıktır. Bu özellikle geleneksel aile modelinin dışında babalık söz konusu olduğunda daha doğrudur. Nitekim erkeklerin çoğunluğu ataerkil/ataerkil olmayan babalar ya da yetişkin çocukların babaları olmasına bakılmaksızın geleneksel koşulların dışında ya da buna ek baba rolleri üstlenmektedir. Biyolojik babalık erkek ebeveynlik için idealleştirilmiş hedef olarak ortaya çıkmıştır (Doherty, Kouneski ve Erickson, 1998: 287; Snarey, 1993: 226). Ayrıca geleneksel ve biyolojik babalık modelleri çocuğun gelişim aşamasında babalığın gelişimdeki rolünü önemsememektedir. Erkekler sosyal bir boşluk içinde babalık yapmazlar; babalık gelişiminde baba-çocuk ilişkisinin iki yönlülüğü göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuk büyüdükçe ve geliştikçe yeni bir gelişme seti (ve yükümlülükler) ortaya çıkarken baba da gelişmekte ve değişmektedir (Cabrera v.d., 2000: 130).

Babalık bir erkeğin çocuğu ile yaşamış olduğu ilişkiye indirgenemeyecek kadar karmaşık ve çok yönlü bir oluşumdur. Birçok farklı değişkenin birleşiminden meydana gelen babalığın değerlendirilebilmesi babalığın bu inşa sürecindeki değişkenlerinin dikkatli bir biçimde incelenmesini gerektirmektedir. Babalıkla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında babalık babanın ve çocuğun ruhsal yapısı, ebeveynlerin eğitim seviyesi, ebeveynlerin iş sahibi olup olmaması, babanın sosyoekonomik düzeyi, babanın çalışma saatleri, çocuğun yaşı ve cinsiyeti gibi pek çok değişkene bağlı olabilmektedir.

Babaların çocuklarının hayatlarında çeşitli noktalarda yaşadıkları tutum ve davranışlardaki geçişler hakkında sınırlı bir literatür bulunmaktadır (Bozett, 1985: 41-54). Babalar aile içinde birçok rol oynamaktadır ve bu rollerin her biri bir dizi fikir, yetkinlik ve eylem kalıbıyla ilişkilidir. Bazı baba rolleri ile ilgili araştırmacıların gelişimsel yol hakkında bilgileri bulunmaktadır ancak bunların hangi koşullar altında olduğu hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmemektedir (Hartup ve Van Lieshout, 1995: 655-687). Bileşenler yaşam rotası boyunca bütünleşmekte ve yürürlüğe girmektedir (Cabrera v.d., 2000: 131).

Baba olmanın ve babalık rolünün anlamları erken çocukluk döneminden başlayarak uzun yıllar boyunca oluşturulmaktadır. Erkekler geleceğin ebeveynlerine babalık yapmaktadırlar. Hiçbir araştırmacı erkek çocukların babalık uygulamasına geçiş yollarını tanımlayamamış ve hatta babalık uygulamasını anlamlandıran ve şekillendiren karmaşık gelişim süreçleri setini açıklayan tek bir teori inşa edememiştir (Lamb, 1986: 5; Tanfer ve Mottt, 1997). Benzer şekilde bir babanın zamanla çocuğunun hayatına karışmasında değişikliğe neden olan faktörler hakkında az şey bilinmektedir. Babalık döneminin kendi gidişatıyla çocuk gelişiminin gidişatı arasındaki ilişkiyi ifade eden teorilere ihtiyaç duyulmaktadır (Neville ve Parke, 1997: 45-59).

İlkel topluluklarda erkeğin babalığa geçiş dönemi “couvade sendromu” olarak adlandırılmaktadır. Bu terim Fransızca *couver* kelimesinden gelmekte ve ‘kuluçkaya yatmak’ anlamını taşımaktadır. Erkeklerin hamilelik dönemine tepkilerini araştıran bir grup çalışmada couvade sendromu üzerinde durulmuştur. Bu sendromun Batılı kültürlerde de ortaya çıktığını ileri süren çalışmalar bulunmaktadır. Babalığa geçiş törenlerinde kadın doğum sürecindeyken erkek de bir yatağa yatırılır ve kadının doğum anındakine benzer hareketler yapar. Bu hareketlerin yapılmasının iki amacı vardır: Birincisi topluluğun çocuğun babasının kim olduğunu anlaması, ikincisi erkeğin kötü ruhlara tuzak kurup kendine çekerek bebeğin doğumunu güvence altına almasıdır. Bazı kabilelerde bu seremoni gelişmiş bir drama şeklinde oynanmaktadır. Güney Hindistan kabilelerinden biri olan Erickala-Vandu’da kadın doğum sancıları çekmeye başladığında, kocasını çağırıp kendi kıyafetlerinden bazılarını erkeğe verir. Erkek onları giyer. Alnına bir işaret çizer, cılız bir ışığın olduğu odaya gider, yatağa yatar. Uzun bir bezi üstüne örter. Çocuk dünyaya geldiğinde yıkanıp babanın yanına koyulur (Güngörmüş Özkardeş, 2010: 35).

Bugüne kadar babaların rol modelleri, ev içi görevlerin ve sorumlulukların belirlenmesi, yetişkinlerin fikir ve değerlerinin dile getirilmesi, babalığın yetişkinliğe doğru ilerledikçe ne anlama geldiğini şekillendiren çok az araştırma bulunmaktadır. Mevcut araştırmalar, babalık ve çocukluk deneyimi arasındaki bağlantıların basit açıklamalarla yapılamayacağını göstermektedir. Örneğin, babalar babalarından daha çok anneleri gibi

ebeveynlik yapmaya eğilimlidirler. Ancak çocuklarının sorumluluklarını alamama eğilimi gösteren erkekler ise daha çok kendi babalarından ebeveynlik yapmayı öğrenmektedirler (Cabrera v.d., 2000: 131).

Erikson'un kuramına göre 'üretkenlik' olarak etiketlediği kavram bir sonraki neslin yaşantısına önem veren ve ona katkıda bulunan bir süreçtir. Üretkenliğin üç farklı türü vardır: Biyolojik üretkenlik (üreme), ebeveyn üretkenliği (ebeveynlik) ve toplumsal üretkenlik (verimlilik ve yaratıcılık). Babalık araştırmalarında uygulanabilir eşdeğerler ise biyolojik babalar, çocuk yetiştiren babalar ve kültürel veya sosyal babalık olmaktadır. Ebeveyn üretkenliği biyolojik ve toplumsal üretkenlik arasında bağlantılıdır ve çocukların potansiyellerini tam olarak geliştiren, kabiliyetlerini arttıran çocuk yetiştirme faaliyetlerini yürütmeyi içermektedir. Bu aynı zamanda üretken ebeveynlerin çocuklarının gelişimi için sağladıkları destek karşılığında kendi gelişimsel gereksinimlerini karşılamak için fırsatlar yaratması şeklinde karşılıklı bir ilişkidir (Tanfer ve Mott, 1997).

Bir çalışmada babalık döneminin anlam ve uygulamaları açıkça cinsiyet kimliğine, kendi babalarıyla ve diğer akrabalarıyla olan erkek deneyimleriyle ilişkilendirilmiştir. Örneğin babalar kendi çocuklarıyla babalarından daha fazla ilgilenmiş, onlardan daha fazla sorumluluk alarak, daha fazla sıcaklık göstermişlerdir. Davranışlarını ve faaliyetlerini daha yakından izlemişlerdir (Cabrera v.d., 2000: 131).

Literatürde ortaya konulan bir babalık modelinde babalığın inşasında tamamlayıcı faktörlerin içerisinde çocuk faktörü babalığı etkilemek için diğer boyutlar kadar önemli görülmemiştir. Babalar oğulları ile özellikle de büyük oğulları ile daha fazla ilgilenmeyi daha kolay bulmaktadır. Çünkü onlarla daha kolay birlikte olduklarını ve daha rahat iletişim kurduklarını söylemişlerdir (Marsiglio, 1991: 973-986). Larson (1993: 7-25) babaların ergen çocuklarıyla çalışmalarında annelerden daha fazla kaçındığını ortaya koymuştur.

Doherty, Kouneski ve Erickson (1998: 289) babalığın inşasını şekillendiren başlıca alanları: Babalık bilinci, katılım isteği, ekonomik destek sağlama isteği ve babanın

çocuklarıyla olan ilişkisi olarak tanımlamıştır. Bu etkiler baba-çocuk bağıni desteklemediğinde bir erkeğin özellikle de onlarla yaşamadığı takdirde güçlü bağılılığı ve iyi ebeveynlik becerileri ile çocuklarına sorumlu bir baba olabilmesi için yüksek düzeyde bir özdeşleşmeye ihtiyacı olacağını ortaya koymuştur.

Babalık tecrübelerin ve sosyal beklentilerin karmaşık bir tanımlamasıyla oluşmaktadır (White, 1994: 129). Bu nedenle anlaşılması ve araştırması zor bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan araştırmaların niceliksel yönünün daha yoğun olması ve daha çok çocuk merkezli yapılması babalık kimliğine ilişkin doyurucu bilgilerden yoksun kalınmasına neden olmuştur. Bu aşamada babalığın ne şekilde öğrenildiği ve bu öğrenme sürecinde hangi unsurların etkisi olduğu açıklanmıştır.

1.2.1. Erkekler Babalığı Nasıl Öğreniyor?

1.2.1.1. Erkekliğin Bir Aşaması Olarak Babalık

Erkekliğin inşa sürecindeki aşamalarını birer birer geçerek son nokta olan babalığa erişen erkek, erkek çocuğa sahip olduktan sonra bir döngü oluşturmuştur. “Erkek adamın erkek oğlu olur” deyimini hayatına adapte etmekte, erkeklik tecrübelerini çocuğuna aktararak kendi erkekliğini yeniden inşa etmektedir (Şenol ve Erdem, 2014: 198). Böylelikle kendi erkekliğinin tezahürünü erkek çocuğunda gördükçe gururlanmaktadır. Erkekler erkekliğini yalnızca kendi babasından değil, yüzyıllardır toplum tarafından inşa edilmiş ve halen edilmekte olan erkeklik idealine uyarak kazanmak zorundadırlar (Kudat, 2006: 94). Çocuğun sosyalizasyon sürecinde ailenin büyük etkisi göz önünde bulundurulduğunda hegemonik erkeklığe ait değerlerin baba aracılığıyla erkek çocuğuna kazandırılıyor oluşu tutarlı görünmektedir (Barutçu, 2013: 151).

Erkekler aileye ilişkin tutumlarını ebeveynlik bağılılıklarına ve eylemlerine nasıl dönüştürmektedir? Erkeklerin bağlarını çocuklarına duydukları güvensizliği yani baba olarak benlik tanımlarının sabitliği ve bu tanımlarının sonraki davranışlarında nasıl ortaya çıktığı sorunsal olarak ele alınmaktadır. Bazı erkekler baba olduktan sonra babalıklarını ortamdaki etkileşimleri, kararları, düşünceleri ve davranışları içine alan bir

ana statü olarak merkeze alabilirler. Örneğin bu tür erkekler boş zamanlarını çocuklarının aktivitelerine katılım etrafında düzenleyebilir ve sahip oldukları sermayelerini (sosyal, kültürel, fiziksel vb.) çocuklarının çıkarlarına en uygun şekilde değerlendirebilirler. Bu tür erkeklerin seçime ve özerkliğe izin veren işlere sahip olmaları durumunda iş kararlarını çalışmalarının nasıl geliştirdiğine ya da sahip oldukları türden bir baba olma yeteneklerini azaltmalarına dayandırabilirler. Babalığa yönelik geniş uyuma sahip ancak iş rollerinde fazla özerkliğe sahip olmayan erkekler babalık davranışlarını yerine getirme becerilerinde çok daha sınırlıdır. Diğer erkekler için baba rolünün kapsamı oldukça dar ve belirli bir kesime ya da yaşam sıraları ile sınırlıdır. Onların baba rolü sadece önceliği olan çeşitli diğer rollerin herhangi biri için tesadüfidir. Böyle erkekler için babalık hissi artık yükümlülük kategorisidir. Bu tür erkekler çocuklarıyla olan geniş katılımı önlemek için iş taleplerini veya maddi kaynak eksikliğini gerekçe olarak kullanabilirler. Çok fazla maddi kaynağa sahip olan babalar bu kaynakları babalık kimliğinin gereklerini yerine getirmek için telafi edici bir araç olarak kullanmaktadır (Fox ve Bruce, 2001: 394-396).

1.2.1.2. Babalarla Kurulan İlişki

Babanın kendi babasıyla olan ilişkisinin çocuklarının yaşamına katılım düzeyinde birçok yoldan etkili olabileceğini gösteren pekçok çalışma bulunmaktadır. Bu etki gelişim teorilerinin çoğunda açıklanabilmesine rağmen genellikle Freud'un psikoseksüel teorisi ve Bandura'nın sosyal bilişsel teorisi olan iki ana gelişim teorisinde ele alınmaktadır. Bu teoriler ebeveynlerin özellikle babaların oğullarını nasıl etkilediğini açıklamaktadır (Ünlü, 2010: 5). Babalık yapısını göz önüne alarak erkeklerin kendi babalarıyla olan ilişkileri baba olmanın anlamını nasıl oluşturdukları konusunda çok önemli rol oynamaktadır çünkü bu geçmiş ilişkiler erkeklerin mevcut motivasyonlarını ve davranışlarını şekillendirmektedir. Bu bilinç ve bilinçaltı düzeyde ortaya çıkan ve ebeveyn şemalarının tanımlanmasına neden olan bir gözlem sürecidir.

Babaların babalık davranışlarını nasıl şekillendirdiği konusunda farklı hipotezler olmasına rağmen örneğin anne babalarının veya çoklu kaynakların modellenmesi

yoluyla Sagi'nin hipotezleri hala en etkili hipotez olarak görülmektedir. Babaları 'oğulları üzerinde otorite' olarak babalık davranışlarını inceleyen çalışmaların çoğu babaların kendi babalarından etkilenecek kendi babalıklarını inşa ettiklerini savunmuştur (Ünlü, 2010: 68).

Guzzo'nun (2011: 268) 2011 yılında yapmış olduğu yeni babaların babalık konusundaki tutumlarına odaklandığı çalışmada ve babalığın erkeklerin kendi babalarıyla yaşadıkları deneyimlerle ilişkili olup olmadıklarını incelemiştir. Erkeklerin kendi deneyimlerini babaları ile modellediklerini, olumsuz deneyimleri telafi ettiklerini veya bunların bir birleşimi olarak babalıklarını inşa ettiklerini belirtmiştir. Katılımcılar babalarından rol model olarak değil farklı bir referans olarak bahsetmişlerdir.

Daly (1993: 525-527) erkeklerin babalık rolünü inşasındaki modellerini tanımlarken güçlüklerle karşılaştıklarını bulmuştur. Çalışmada katılımcı babalar kendi babalarından rol modeli olarak değil, onlardan nasıl farklı olduklarını anlatmak için bir referans noktası olarak bahsetmişlerdir. Ortaya çıkan ikinci önemli tema bu babaların belirli bir bireyden davranışlarını modelleme eğiliminden ziyade geniş bir seçim yelpazesinden rollerine dâhil edilecek belirli davranışları seçtikleri yönündedir. Hayatlarındaki kadınlar yani anneler ve eşleri bu bakımdan anlamlı olma eğilimindedirler ve babalarından daha çok bu kadınların ebeveynliğine ilişkin davranışlarını içselleştirmişlerdir. Ortaya çıkan üçüncü bir tema bu insanlar tarafından kendi hayatlarında rol modellerinin yokluğunda çocuklarına bir rol model sağlamaya çalıştıklarına yönelik vurgudur. Örneklemin arka plan özelliklerinde (örneğin meslek) farklılıklar olmasına rağmen bu durum bu temaların ortaya çıkmasını etkilememiştir. Katılımcıların cevapları uygun ve iyi bir rol modele sahip olmadıklarını göstermiştir. Kendi babalarını kötü rol modeli olarak görmüşler ve babalarının onlara bir baba olmadığını ifade etmişlerdir. Buna ek olarak, babalar çocuklarıyla kendi babalarından daha fazla ilgilendiğini ortaya koymuşlardır. Bu durumu toplumsal beklentilerin değişimi ile açıklamışlardır. Kendi babalarından iyi geçim kaynağı olması ve çok çalışmasını beklerken, çocuk bakımında daha fazla yer almalarını beklemişlerdir. Bu araştırmada, babalık için rol modelleme süreci kasıtlı ve etkileşimli olmasından ziyade sessiz bir inşa süreci ile oluştuğunu ortaya çıkarmıştır.

Benzer bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve katılımcılar çocukluğunda sahip olamadığın baba figürünü şimdi çocuğuna yapmaya çalıştığını ifade ederek kendi babalık inşa ettiklerini belirtmişlerdir (Renshaw, 2005: 7-8).

Radin ve Rena (1983: 16) çalışmalarında kendi babalarıyla olumlu ilişkiler bildiren babaların çocuklarıyla hem okulda iken hem de okuldan geldiğinde daha fazla ilgilendiklerini bulmuşlardır. Radin ve Rena'ya göre: "Modelleme paradigması kendini yeniden üretmektedir. Onlar bir dereceye kadar kendi ailelerinde (büyükbabalar) gözlemlenen davranışları tekrar etmişlerdir."

White (1994: 119-131) yapmış olduğu çalışmasında erkeklerin babalık anlamlarına ilişkin algılarını sorgulamış ve babalıklarını anlamlandırmaları, babalık uygulamaları ve davranışlarının kendi babalarıyla ilişkilerinden etkilenecek kurguladıkları sonucuna varmıştır. Bu açıdan bakıldığında babalık yeniden üretilen bir kavram olup doğrularıyla yanlışlarıyla sorgulamaksızın nesiller boyunca aktarılmaktadır.

Daly (1993: 510) yapmış olduğu çalışmasında 1 yaş altı çocuğu olan babaların yaşamlarındaki çeşitli modellere göre baba rollerini nasıl şekillendirdiklerini incelemiştir. Niteliksel araştırma ilkelerini temel alan teori ve karşılaştırmalı analizlerin yapıldığı çalışmada üç temel tema ortaya çıkmıştır. İlk olarak, tanımlanabilir ve anlamlı rol modelleri açısından bir boşluk vardı. Erkekler kendi babalarını iyi rol modeller olarak görmemiştir. İkincisi, bu babalar belirli bir bireyin davranışlarını modelleme eğiliminde değillerdi. Daha ziyade rolleri içine dâhil edilecek belirli davranışları seçtikleri için babalık modellemeleri parçalar halindeydi. Üçüncü tema, bu babalar tarafından kendi hayatlarında rol modellerinin olmamasına rağmen çocuklarına iyi bir rol modeli sağlamaya yönelik vurgu yapmışlardır. Ayrıca çocukların kendi cinsiyetlerinden insanları diğerlerinden daha fazla taklit ettikleri veya genelde eşcinsel ebeveyne diğerlerinden daha az benzediği gözlemlenmiştir. Bu, erkeklerin yalnızca erkek modelleri temelinde babalık kimliğini inşa etmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimi için en az üç önemli modelleme şekli bulunmaktadır: (i) Medya modelleri de dâhil olmak üzere sembolik sunular, (ii) ana-

babalar ve akranları da içeren somut figürler, (iii) sosyal yaşamdaki davranış kalıpları. İlk iki modelleme türü üçüncüye göre daha dikkat çekicidir (Daly, 1993: 514).

Krampe ve Newton'un (2006: 185) çalışmalarında çocuğun babası ile kurduğu bağın aile süreçlerinden ayrı bir şekilde değerlendirilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Aile ilişkileri ise nesiller arası bir özelliği içinde barındıran aynı zamanda anne-baba-çocuk üçgeninde yaşanan ilişki biçimi olarak tanımlanmıştır. Babaların ebeveynleri ve aile içi ilişkileri babalıklarını etkilemekte, şekillendirmekte ve renklendirmektedir. Babaların davranışlarının incelenmesinde erkeklerin babaları ile yaşadıkları babalık deneyimlerinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Baba ile kurulan ilişki erkeklerin babalıklarını şekillendirdiği gibi çocukları ve eşlerinin ilişkilerinde önemli bir biçimlendirici unsur olmaktadır.

Dienhart (1998: 36) genellikle babalık literatüründe tanımlanan nesiller arası aktarımının üç modelini tanımlamıştır. Erkeklerin fiziksel/duygusal istismar, mesafe ve sessizlik ya da çok sert disiplin gibi çok olumsuz deneyimlerini anlatan "antimodel" baba olarak ifade edilmiştir. Bu birinci gruptaki erkekler çoğunlukla kendilerini geçmişteki deneyimleri tekrar etmemek ve çocuklarının geçmişte hissettiklerini hissettirmemek amacıyla babalarından çok farklı davranmaya çalışan babalar olarak tanımlamışlardır. Dolayısıyla, negatif 'baba varlığı' modellenen baba ile mücadele ve bu babaların davranışlarından güçlü bir biçimde davranışsal ayırım yapma amacı taşımıştır.

Daly'nin (1993: 517) yapmış olduğu çalışmasında katılımcılar, modellerle ilgili sorularda yanıt olarak sıklıkla babalarından bahsetmiş olsa da babaları yalnızca katılımcıların kendi hayatlarında olmak istemedikleri olumsuz bir rol modeli ya da referans noktası olarak görev yapmaktaydı. Bir katılımcı babası hakkında konuşurken "Ben çevremdeki kötü örneklerden daha çok etkilendim." şeklinde ifade etmiştir. Babalar ancak günümüz normlarına göre babalık yaptıklarında güçlü bir rol model olarak algılanmıştır. Bu araştırmada babaların çocuklarının bakımına babalarından daha fazla dâhil oldukları diğer araştırmalarla tutarlılık göstermiştir (Kennedy, 1989: 363-370) ve bunun her yeni nesil tarafından ifade edildiği anlaşılmaktadır. Bir katılımcı o günün kültürel beklentilerine bakıldığında babasının çalışması gerektiği o yüzden

kendisine vakit ayıramadığını ancak bu durumu mazeret olarak kabullenemediğini babasının yine de kendisine vakit ayırması gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcılar babalarını etkili olarak tanımlamalarına rağmen, babalarını olmak istedikleri kimsenin antitezi gibi görmüşlerdir. Benzer şekilde, bu erkekler babaları gibi olmayı istemediği konusunda açık olsalar da rollerini yerine getirme biçimine saygı duyduğunu sık sık dile getirmişlerdir. Babalık rollerini babalarından farklı olarak inşa etmeye çalıştıklarında, çocukları üzerinde davranış ve kontrol standartları gibi iyi ebeveynlik sembolleri ile meşguldürler. Dahası nadiren de olsa babalar rol model etkisi olduğunda babalarıyla etkileşime geçmek yerine taklit etmek için uğraştıkları sürece baba-oğul arasında büyük bir mesafe oluşmaktadır (Daly, 1993: 517).

Williams'ın (2003: 499) çalışmasında babaların büyük çoğunluğu kendi babasının babalık biçimini reddetmiştir. Çünkü günümüzün şartlarının artık değiştiğini düşünmektedirler. Bir takım erkeklerin belirttiği gibi babalarının işleri yapma biçimlerini artık eski moda olarak görmektedirler. Babaların artık aileyle daha fazla bağlantılı olması gerektiğine inanmaktadırlar. Babaların bu dönüşüme nasıl yaklaştıkları kendi bireysel baba biyografilerinde görülmektedir. Babalar ailenin değişiminde yer alan aktörlere ve yapısal değişikliklere tepki göstermektedir. Bu değişimde yapılacak seçimlerden daha çok mevcut durum ön plandadır. Babalık tarzı bireyin kendi babasının yaklaşımının “modernize edilmiş” bir versiyonu olarak açıklanmaktadır. Bununla birlikte, babalığın gerçekleştiği sosyolojik bağlamlarda başta eşin tam zamanlı çalışması ve “modern” bir babanın durumunun ailenin ihtiyacına göre “uyum sağlayabilir” olması bakımından farklılıklar olduğu kabul edilmektedir.

1.2.1.3. Çocuk İle İlişki İçerisinde Öğrenmek

Babalığın inşasında en belirgin etmenler biyolojik olarak dünyaya gelen çocuklar ve daha sonra yetişkinliğe kadar onlarla birlikte yaşamak, erkekler olarak baba kimliğini üstlenmek ve babalık davranışlarıyla meşgul olmaktır. Bu kesinlikle davranış ve beklentileri yönlendirecek net kültür senaryolarına sahip en tipik kalıptır. Aynı zamanda araştırmalarda en çok dikkati çeken baba figürü de budur. Bununla birlikte göz ardı

edilemeyecek bir dizi alternatif ortam ortaya çıkmaktadır (Eggebeen ve Knoester, 2001: 284).

Palkovitz, Copes ve Woolfolk (2001: 49-69) babalık döneminin erkeklerin çocuklarıyla ilişki kurmak için iyi bir dönem olduğunu ve yetişkinlerin yetiştirilmesine katkıda bulunan kişisel gelişim için zengin bir bağlam olduğunu önermektedir. Baba katılımının odağı çoğunlukla çocuğun üzerinden yapılmaktadır. İlginç bir şekilde Palm (1993: 139-155) katılımcı babaların çocuk bakımında sorumluluk aldıklarını ve bu erkeklerin çocukları ile duygusal ilişki içerisinde olmayı öğrenme becerilerinin daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. 1998'de Pollack, babaların oğulları ile olan ilişkilerden bizzat yararlandıklarını gözlemlemiştir. 2001'de Palkovitz, Copes ve Woolfolk babalık döneminin erkek gelişimini şekillendirdiğini araştırmıştır. Diamond da, 2006'da babalık döneminin yalnızca oğullar için değil babalar için de önemli olduğunu doğrulamıştır.

Baba ile çocuk arasındaki bağlanma süreci karşılıklı öğrenme bağlamına dayanmaktadır. Çocuk gereksinimlerinin karşılanacağına güvenmeyi öğrendiğinde baba ise sevecenliği, beslemeyi, dinlemeyi ve sevgiyi yeni yollarla öğrenmektedir (Palm, 1993: 139-155). Watson-Phillips'in (2016: 278) çalışmasındaki katılımcılar karşılıklılık içinde ilişkisel babalar olarak oğullarının gücünü fark etmişlerdir ve kendi güçlerini hem yararlı hem de zarar verici olarak algılamışlardır. Bununla birlikte şartsız sevgi, kabul ve hatta hayranlık duydukları oğullarıyla büyümeyi destekleyen ilişkiler kurmuşlardır. Oğullarının engellenmemiş sevgisi onları duygusal engellemeden kurtararak babaların güçlendirilmiş ego sınırlarını zorlamıştır. Güvenen oğullarının sağladığı psikolojik güvenlik babalara daha sonra canlandırılan ilişkisel çekirdeği açmalarına izin vermiştir. Babalar çocukluğunun benlik özelliğini yeniden keşfederek değişime uğramaktadır. Kendi düşüncelerini yeniden düşünmektedirler ve insan olmanın neyi kastettiğini yeniden tanımlamışlardır. Bu büyüme ve gelişmenin bir parçası olarak, normatif erkek sosyalleşmesinin duygusal sıkışmalarıyla yüzleşmişlerdir. Erkeklik ve hegemonik erkeklik kavramlarından kurtulmuşlardır. Erkekliği önemsediklerini ancak insanı ilişkisel olarak yeniden tanımladıklarını belirtmişlerdir.

1.2.1.4. Anne ve Eş Rolü

Literatüre bakıldığında sağlam bir evliliğin ve karı-koca arasındaki kaliteli bir ilişkinin babalıkta olumlu yansımaları olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalar evlilik doyumu, eş ilişkisi ile baba katılımı arasında pozitif yönlü bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Bu durum çocuklar açısından babanın duygusal için ulaşılabilir olarak tanımlanmasını artırmaktadır. İlginç olarak babalar annelere kıyasla olumsuz evliliklerden daha fazla etkilenmektedir. Evliliklerinde mutsuz olan babalar aileden ve çocuklardan kendilerini fiziksel ve ruhsal olarak soyutlamaktadırlar. Bu da babalık performansının düşüklüğü anlamına gelmektedir. Eşler arasındaki kaliteli bir ilişki, güven duygusu ve duygusal bağ erkeğin babalık rolünde kendisine güvenini artırmakta, kendini yeterli bir baba olarak hissetmesini sağlamaktadır.

Aileye sistemsel bakış açısına göre anne, baba ve çocukların etkileşimsel ilişkileri ile ailenin varlığı meydana gelmektedir. Babalık bu etkileşim içerisinde önemli rol oynamaktadır. Annelik rolüne kıyasla babalık rolü eşler arası desteğe daha fazla ihtiyaç duymakta ve bu desteğin yokluğundan daha çok etkilenmektedir. Kaliteli bir evlilik ise babalık katılımını etkileyen faktörlerin en önemlilerinden biridir (Amato, 1994: 1032). Bu da babanın anne ile kurduğu etkili iletişimden kaynaklanmaktadır.

Blendis'in (1982: 197) çalışmasındaki erkekler uzak ve soğuk ilişki içinde olan babalarının kendilerinden çok farklı olduğunu ve bu nedenle çocuklarıyla daha fazla ilgilendiklerini bildirmişlerdir. Ayrıca babalarını kendilerine çok benzemeyen erkekler olarak görmüşler ve bu erkekler kendilerini çocuklarına bağlı, sıcak ve besleyici bir ebeveyn olarak algılamışlardır. Bununla birlikte bu çalışmada katılımcılar annelerinin ebeveynliklerini nasıl algıladıklarını da değerlendirmişlerdir. Bu iki grup babalar anneleri ile katılımcı, sıcak ve yakın ilişkiler kurduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle Blendis babasıyla soğuk ilişki kuran ancak annesiyle sıcak ilişki kuran babaların babalıklarını telafi etmek yerine annelerini modelleyebileceklerini iddia etmiştir.

Cowan ve Cowan'a (2000: 4) göre eşler arasındaki ilişkinin olumlu ve kaliteli olması babaların ebeveynlik görevlerini yerine getirmekte tampon görevi görmektedir. Evlilik

ilişkisi içerisinde sağlıklı ve nitelikli iletişim geliştiren babaların ebeveynlerinden öğrenmiş oldukları olumsuz rol modelleri kendi babalıklarında yeniden inşa edilmesinde bir kalkan görevi görerek bu olumsuzlukların ortaya çıkmasına engel olmaktadır.

Yapılan çalışmalarda eşler arası duygusal bağları güçlü olan babaların babalık katılımlarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu güçlü bağın babaların babalık görevlerini yerine getirmekte en önemli katkıyı sağlayan faktör olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çocukların ergenlik çağında yaşadıkları kimlik bunalımı ve gelişim sorunlarının çözümünde baba katılımı çok önem arz etmektedir.

Daly'nin (1993: 527) yapmış olduğu çalışmasında babalar annelerini ve eşlerini çocuklara nasıl bakım sağlayacakları konusunda babalarından daha pratik ve somut rehberlik eden ebeveynler olarak görmüşlerdir. Bu erkekler annelerini model olarak taklit etmekten bahsetmemiş olsalar da belirli durumlarla nasıl başa çıkılacağını annelerinden öğrendiklerinden söz etmişlerdir. Çalışmada babalar davranışlarını şekillendirmede annesinin büyük etkisi olduğunu belirtmiştir. Bu bulgu Chodorow'un (1978: 2-5) yaptığı çalışmayla tutarlık göstermektedir. Chodorow çalışmasında babalık modellerinin yokluğunun annelere daha güçlü bir odaklanma getirdiğini öne sürmüştür.

Annelerin oğulları üzerinde etkisi olduğu gibi ebeveynlikle ilgili günlük kararlar alındığında eşlerin kocaları üzerinde önemli bir modelleme etkisi de oluşmuştur. Eşlerin modelleme etkisinin merkeziliği annelerin birincil ebeveyn olduğunu düşündüren literatür ile tutarlıdır ancak babalar genellikle annenin yokluğunda bebeği veya bebek bakımına yardım eden veya marjinal olarak bebeğin bakımını üstlenen ebeveyn rolünü oynamaktadır. Katılımcılardan bazıları eşinin ebeveynlik normları ve beklentilerinin annesinin çocuk yetiştirme tanımları ile ortak olduğunu ve bunların kendi babalıklarının odak noktası olduğunu belirtmişlerdir (Daly, 1993: 525-526).

Sancar (2009: 307-309) ise Türkiye'nin anneden öğrenmeyen bir toplum yapısına sahip olduğunu iddia etmektedir. Türk toplumunda çok güçlü bir annelik figürü olmasına, anneliğin yüceltilmesine ve anneliğe duygusal olarak çok büyük anlamlar yüklenmesine rağmen anneden çocuğa aktarılan dişil değerlerin çok az ve güçsüz olduğunu ifade etmektedir. Toplumumuza göre egemen erkeklik değerleri anneden öğrenilmemektedir.

Başka insanları anlamaya yönelik empati kurmak ve sağlıklı beslenmek gibi davranışlar dışil değerler olarak adlandırılmakla birlikte toplumsal ilişkilerde merkezî yer almamaktadır. Bu açıdan toplumumuzda babalığın çocuk katılımına ilişkin çocuğun beslenmesi, altının değiştirilmesi, sağlığı ile ilgilenilmesi ve yatırılması gibi pek çok faaliyet annelikle özdeşleştirilen dışil davranışlar olarak görüldüğünden babalığın annelerden ve eşlerden alınması çok daha zor görünmektedir. Sancar (2009: 29) kentlerde yaşayan orta sınıfa mensup eğitimli erkeklerin babaları ile çatışmalı, soğuk ve uzak ilişkiler içerisinde olduklarını öne sürmektedir. Bu genç erkekler babalarının kendilerine aktarmış oldukları erkeklik değerlerini kabul etmediklerinden bir erkeklik krizi yaşadıklarını ifade etmektedirler. Babalarını rol model almayan bu erkekler babalık performanslarında eşlerinin duygusal yönlendirmelerinden etkilenmektedirler.

Evlilik ilişkisi içerisinde annenin baba ile ilgili çocuğa göndermiş olduğu mesajlar çocuğun zihnindeki baba algısını şekillendirmektedir. Yapılan çalışmalarda babanın annenin zihnindeki bilişsel ve duygusal algısının çocuğun babalık algısı ile doğrudan ilişkili olduğu bulunmuştur. Annenin babaya yönelik beslediği duygular çocuğun babaya yönelik beslediği duygular ile eşdeğerdir. Baba çocuk arasında kurulan ilişkide anne katalizör olmaktadır (Krampe, 2009: 875).

Atkins'in (1981: 539; 1984: 663) çalışmaları da babalığın inşa edilmesinde anneliğin güçlü etkisi olduğuna dair benzer bulgulara ulaşmıştır. Çocukların baba algısı anneler tarafından şekillendirilmektedir. Özellikle çocukların küçük olduğu dönemde annelerin babalara karşı geliştirdiği beden dili bebeğin babaya karşı duygusal bağ kurmasını, zihinsel temsillerinin harekete geçmesini sağlamakta ya da bu durumun tam tersi olarak babaya karşı beslenen bu hislerin sönmesine sebep olmaktadır. Annenin çocuğa babası ile ilgili vermiş olduğu örtük ya da açık mesajların çocuğun babaya karşı yakınlık ya da uzaklık hissetmesinde doğrudan etkisi bulunmaktadır. Annenin babayı küçümsediği, olumsuz beden dili gösterdiği veya mesajlar gönderdiği ailelerde büyüyen çocukların babalarından kaçma ve korkma eğilimi içerisinde buldukları görülmüştür.

Erkek egemen bir toplum olan ülkemizde anne-oğul ilişkisi çok ikircikli bir yapıya sahiptir. Anne-oğul birbirini çok seven iki birey olmasının yanında aynı zamanda

birbirinden uzaklaşabilmelidir. Erkek çocuk anneden uzaklaşabildiği ölçüde erkekliğini ispat etmiş kabul edilmektedir. Erkekler yaşamları boyunca kadınlara duygusal bağlanma ile yüz vermemek arasındaki çelişkiyi yaşamaktadırlar (Pease, 2000: 67). Erkek olmak kadınlarla birlikte ancak onlardan bağımsız bir şekilde yaşamak anlamına gelmektedir. ‘Ana kuzusu olmak’, ‘anasının dizinin dibinde oturmak’ erkekliği tehdit eden unsurlar olarak gösterilirken diğer yandan ‘ana sevgisi’, ‘ana gibi yar olmak’, ‘ana kucağı’ gibi anneye ilişkin yüceltilmiş değerler bulunmaktadır (Sancar, 2009: 142). Kadınlara bağımlı yaşamak ile kadınları sevmek paradoksunu yaşayan erkek baba ile sorunlu ilişki içerisinde olduğunda tam bir erkeklik krizi içerisine girmektedir. Erkek çocuklarının babalar ile yaşadığı çatışmalı ilişki durumu onları anneleri ile empatik bir ilişki içerisine girmeye sürüklemektedir. Bunu yapabilen erkekler kendi babalık kimliklerini daha demokrat bir baba olarak inşa etmektedirler.

1.2.1.5. Sosyokültürel Dinamikler

Babalıkla ilgili yapılan pek çok çalışma babalığın içerik ve anlamının kültürel bağlam içerisinde yaratıldığını ve kültürel değişkenler etrafında şekillendiğini savunmuştur. Her kültür kendi toplumsal gerçekliğini yaratmaktadır ve babalık da kültürün geçirmiş olduğu bu dönüşüm ve değişimlerden etkilenmektedir.

Kültürel yapı ve normlar bireylerin davranış, tutum ve düşünceleri üzerinde etkili olmaktadır. Bireylerin davranışları toplum tarafından şekillendirilmektedir. Toplumsal yapı sosyal rollerin toplum içerisinde nasıl oynanması gerektiğine karar veren bir mekanizmadır. Kültür ile birlikte şekillenmiş bu rollere sahip bireyler (örneğin baba ve anne olmak) toplumun beklentilerini karşılamak için bu rollerin gerekliliklerini yapmak zorunda kalmaktadırlar. Kültürel normlar yalnızca babalık ve annelik pozisyonlarını tanımlamakla kalmaz bu role sahip bireylerin nasıl davranmasına ilişkin pratik yaşama dair normları da oluşturmaktadır.

Doherty, Kouneski ve Erickson (1998: 281) ortaya koydukları babalık modelinin doğrusal ve deterministik etkilerden ziyade dinamik bir süreç kümesini tasvir ettiğini ifade etmişlerdir. Sistemik, ekolojik modeller bireysel inisiyatif ve kendi kaderini tayin

hakkından mahrum bırakılan bağlamsal olarak belirlenmiş bir olgu hedef davranışın azalması riskini getirmektedir. Babaların kültürel ve bağlamsal mesajları içselleştirme, bir baba kimliğini formüle etme, çocukları ile etkileşim içerisinde baba yeteneği geliştirme, babalarıyla ilgili duygularını değerlendirmede ve iş birliğine karşı mücadele etmede sosyokültürel dinamiklerin anahtar rolü vurgulanmıştır.

1.2.2. Babalığa Geçişi Kolaylaştıran Etmenler

Erkeklerin babalığa geçişini ve babalığın erkekler üzerindeki etkisini araştıran ilk araştırmalar erkekler için geçişin zor olacağı varsayımına yönelik oluşturulan bir söylemden hareket etmiştir. Buna karşılık anneliğe geçişle ilgili toplumsal ve akademik söylemler genellikle mutlu beklentileri vurgulamaktadır. Erkeklerde babalığa geçiş araştırması öncelikle kişisel gelişimin (belki) daha yanıltıcı sevinci ve fırsatını göz ardı ederek genellikle 'kriz' ya da 'stresli bir dönüm noktası' olarak adlandırılan zorluklara odaklanmıştır. Erkeklerin babalığa geçişi ile birlikte birkaç önemli bulgu ortaya çıkmaktadır. Babalığa geçişle birlikte erkeklerde: Ergenlik veya depresif belirtiler ortaya çıkmış, evlilik doyumu düşmüş, evlilik bağlamında hem nicelik hem de nitelik bakımından tatmin azalmış, eşlerinin tahmin ettiklerinden daha az ev işi ve çocuk bakımı yapmış olması onların bu sorumluluk altında ezilmelerine sebebiyet vermiş ve ilk çocuğunun doğumunda hazır olmadığını bildiren erkeklerin benlik saygısının düşük olduğu sonuçları ortaya çıkmıştır (Dienhart, 1998: 24).

Babalığa geçiş döneminde ve daha sonra erkekler çeşitli roller üstlenmektedirler. Çocuğun belirli gereksinimleri, annenin rolü, diğerlerinin beklentileri, özgüven, çalışma ortamı ve kurumsal bağlam gibi çeşitli faktörler bu rolü hafifletmektedir (Crespi ve Ruspini, 2015: 354).

Erkeklerin doğum sonrası babalığa geçişini kolaylaştıran önemli faktör gebelik öncesi ve sırasında eşleri ile olan ilişkilerinin kaliteli olmasıdır. Quinton, Pollock ve Golding'in (2002) yaptıkları bir çalışma genç erkeklerin babalığa geçişine ilişkin olarak başarılı ve samimi ilişkilerin genç erkeklerin hayatlarında olumlu bir dönüm noktası olduğu

hipotezini desteklemektedir. Anneler hem babaların katılımını teşvik etmekte hem de kısaltmada önemli bir rol oynamaktadırlar. Babaların görelî katılımı ile ilgili olarak annenin engelleme davranışının rolü (Schoppe-Sullivan v.d., 2008: 289) babalığı şekillendirebileceğini bulmuşlardır. Anneler babaların çocuklarıyla olan katılımını engelleyebilir ancak babalar üzerinde teşvik edici bir üslup eleştiriyeye kıyasla çok daha güçlü bir etkiye sahip olmaktadır (Crespi ve Ruspini, 2015: 354).

Bazı araştırmacılara göre iş rolleri erkeklerin psikolojik sağlığının merkezinde yer almaktadır (Erikson, 1959). İşyeri erkeklerin kimliklerini kurdukları ve kendi değerlerinin en sıkı ve köklü olduğu alanlardır. İş rollerinin aksine aile ilişkilerinin tipik olarak erkeklerin psikolojik durumları için büyük önemi olduğu görülmüştür (Eggebeen ve Knoester, 2001: 382). İşgücü piyasasının yapısı ve toplumsal kurumlar/politikalar da (olumlu ya da olumsuz olarak) babalık geçişini etkilemektedir. Örneğin pek çok işveren, 'ideal işçiyi' ev sahipliğinden bağımsız bir erkek olarak görmeye devam etmekte ve bu nedenle esnek çalışma koşullarını veya aile dostu çalışma politikalarını yararlı bulmamaktadır. İş piyasası tarafından erkeklerin babalık rolleri çoğu kez ihmal edilmektedir (Crespi ve Ruspini, 2015: 354). Hâlbuki iş piyasasında annelere tanınan bir takım hakların (ki yeterli düzeyde değildir) babalara da sağlanması babalığa geçişini daha da kolaylaştıracaktır. Devlet bu konuda geliştireceği politikalarla birlikte ücretli çalışan kesimin babalık yapabilme imkânlarına katkıda bulunacaktır.

Yapılan araştırmalar ailenin annelik ve babalık davranışlarını etkileyen en önemli unsurlardan birinin sosyoekonomik düzey olduğunu ortaya koymaktadır. Ekonomik hayat babalığın inşasında ve çocuk gelişimindeki önemi göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Ailenin varlığını devam ettirebilmesi için gereken ihtiyaçların karşılanması amacıyla babaların aile ekonomisine olan katkısı tüm babalık tarihi boyunca babanın en önde gelen sorumlulukları arasında sayılmıştır (Lamb, 2001: 18-38). Ekonomik açıdan daha iyi durumda olan babalar düşük gelirli babalara kıyasla çocuklarıyla daha çok vakit geçirmektedirler ve katılımları daha olumludur (Levy-Shiff ve Israelashvili, 1988: 434). Ekonomik, sosyal ve kültürel sermayeleri düşük erkeklerin ise kendi yaşamlarında

babalığa kıyasla çalışma ilişkilerini daha az önemseydiği görülmektedir (Türkoğlu, 2013: 33-34).

Babaların çocuklarla geçirdiği zamanın artışı kadın ve erkeğin babalık konseptini değiştirdiğini gösterse de bu değişim makro ve mikro ekonomik koşullara bağlı görünmektedir. Spesifik olarak anne istihdam oranları, ekonomik düşüş dönemleri, ortak çalışma programları, esnek çalışma saatleri, düzensiz iş programları, yarı zamanlı istihdam, iş paylaşımı ve ev tabanlı çalışma çocuk bakımında babalık sorumluluğunda artışlarla bağlantılıdır (Presser, 1995: 577-598). Kadınlar kocalarına kıyasla ne kadar çok kazanırsa babalar çocuklarına o kadar çok bakım sağlamakta ve çalışma saatleri eşlerinden farklı olan kocaların çocuklarına daha fazla çocuk bakımı yapma ihtimali artmaktadır (Brayfield, 1995: 321-332; Casper ve O'Connell, 1998: 243-250).

Babaların rol ve davranışlarını yeniden şekillendiren sosyal ve ekonomik koşullar eşlerin yaşamlarını dolaylı olarak etkilemektedir. Bir zamanlar doğal bir desen gibi duran babaların eşlere yardım ettiği düşünülen ebeveynlik modeli şimdi yeni kültürel ideallere dönüşmektedir. Erkeklerin ve kadınların sorumluluklarındaki değişiklikler erkekler ve kadınlar için aile bağlamında ne yapılması gerektiğine dair yeni bir dizi beklenti, inanç ve atıflar yaratmaktadır. Eşit cinsiyetçi olma ideali önemli bir değişimi temsil etmektedir. Çünkü cinsiyet eşitliği “ev içi ve toplu iş alanlarında cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmaktadır” (Pleck, 1997: 68). Eşler görevleri ve sorumlulukları eşit paylaşmalı ve rolleri cinsiyete dayalı olmamalıdır. Böylelikle kadınların gözetim görevlisi rolü azalma gösterebilmektedir (Cabrera v.d., 2000: 131).

Öte yandan feministler babalık üzerine daha fazla durmaktadırlar. Katılımcı ve besleyici babaların çocukların yanı sıra kadınlara da fayda sağlayacağını öne sürmektedirler (Phares, 1996: 55-77; Silverstein, 1996: 3-37).

Yapılan çalışmalar erkeklerin aile ile ilgili faaliyetlere katılımları ve aile içinde sorumluluk alma düzeyleri kadınların işgücüne dâhil olmasını orantılı olarak artırdığını göstermektedir (Atkinson, 1987: 146-151; Barnett ve Baruch, 1987: 29-40; Darling-Fisher ve Tiedje, 1990: 20-26; Gershuny ve Robinson, 1988: 537-552; Leslie, Anderson

ve Branson, 1991: 197-210; Model, 1981: 225-237). Öte yandan erkeklerin çocuk bakımının ve genel aile hayatının en az yüzde 40-45'inden sorumlu olduğu ailelerle yapılan çalışmalar baba katılımının ailenin tüm aile üyeleri için faydalı olduğunu ortaya koymuştur (Dienhart, 1998: 24).

İki ebeveynin de çalıştığı ailedeki erkekler yalnızca erkeklerin çalıştığı ailelere göre aile katılımına daha fazla vakit ayırmaktadırlar (Dienhart, 1998: 24). Babalar ebeveyn sorumlulukları istihdam sorumluluklarına uyan yarı zamanlı veya ikincil ebeveynler olarak konumlandırılmıştır. Baba çoğunlukla toplumda önce çalışan sonra ise ebeveyn olarak görülmektedir ve günlük çocuk bakım görevleri ya da duygusal bakıma katılımları mutlaka gerekli görülmemektedir (Wall ve Arnold, 2007: 522). Bakıma katılan babalar takdir edilse de bu katılımları onların bir görevi olarak algılanmamakta yapmış olduğu faaliyetleri aileye bir 'lütuf' gibi sunmaktadırlar.

Toplumsal inşacı bir perspektiften bakıldığında babalık çeşitli rollerin gözlem, iletişim ve müzakere yoluyla oluşturulması, yeniden biçimlendirilmesini içeren ve devamlı olan bir eylem projesidir. Bu perspektif babalık rollerini aktif biçimde şekillendiren babaların önemine birincil olarak vurgu yapsa da bu rollerin nasıl uygulandığına dair kurumsal kısıtlamaları getiren ebeveynliğin yapısal bağlamına da özen göstermelidir. Dolayısıyla erkeklerin babalık rollerini kendileri için nasıl şekillendirildiği konusunda geniş bir boşluk olsa da toplumsal olarak var olan gelenekler, değerler, normlar ve standartlar bu rollerin formüle edilmesini sınırlandırmaktadır (Daly, 1993: 525-526).

1.3. BABALIK TARİHİ

John Demos'un (1982: 425) "Babalığın çok uzun bir geçmişi vardır fakat neredeyse hiç tarihi yoktur." sözü babalığın tarihine ilişkin çok önemli bir tespiti ortaya koymaktadır. Babalığın tarihini bilmek geleceğine ilişkin tahminler yapmak açısından önemlidir (Atkinson ve Blackwelder, 1993: 975).

Babalık tarihi yeni bir çalışma alanıdır. Babalık tarihine ilişkin yapılan çalışmalar ilk olarak Amerika'da yapılan araştırmalara dayanmaktadır. Babalık döneminin değişen

kültürü hakkında bildiklerimizin çoğu mektup ve hatıralara, biyografilere ve otobiyografilere dayanan tarihsel yazılar ve dönemin popüler basınından edinilen bilgilerden elde edilmiştir (LaRossa ve Reitzes, 1993: 455; Pleck ve Pleck, 1980: 36-38). Ancak yapılan araştırmalar bu çalışmaların diğer toplumlardaki babalık geçmişi ile paralellik gösterdiğini ispatlamaktadır (Dowd, 2000: 23). Babalık tarihi araştırmaları aile ve kadın tarihi ile ilişkilendirilmiş ve bu iki alanın bir sentezi olarak yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Babalığın sistematik ya da bilimsel ele alınması aile tarihi araştırmalarına göre çok daha kısa bir geçmişe dayanmaktadır. Birçok tarih bilimcisi yüzyılın dönüşümünü, psikoloji ve sosyoloji de dâhil olmak üzere sosyal bilimlerin felsefe, biyoloji ve tıptan ayrılmaları olarak tanımlamaktadır. Bu geçişten kısa bir süre sonra sosyal bilimciler babaların sosyal rolleri üzerine düşünmeye başlamıştır (Lamb, 2000: 28). Babalığa ilişkin münferit dokümanların yetersiz olması nedeniyle aile ve kadın üzerinden bir babalık tarihi yazımı yapılmıştır. Nitekim günümüzde babalık konusunun başlı başına bir konu olarak görülmeye başlamış ve bu gerçek babalık döneminin yaşamsal öneme sahip bir konudaki mevcut bilincimize işaret etmektedir (Rotundo, 1985: 7). XX. yüzyılın sonlarında babalık konusundaki anlayışımız babalığın tarihsel açıdan farklı bir sosyal yapı olarak nasıl görülebileceğini açıklığa kavuşturma çabaları ile zenginleştirilmiştir (Griswold, 1993; LaRossa v.d., 1991: 987; Pleck ve Pleck, 1997: 33-48; Stearns, 1991: 27-33).

Babalığın tarihsel süreçteki anlamının nasıl değiştiğine yönelik çalışmalar XIX. yüzyılın başında başlamıştır. Ancak yapılan çalışmalarda geçmişin babalık modellerini çevreleyen sosyal, yapısal ve ideolojik koşullar hakkında bilgi eksikliği bulunmaktadır. Bu koşulların dönemin hâkim babalık rollerini ne derece etkilediğine dair çok az şey bilinmektedir. Sübjektif anlamın objektif göstergeler ve gözlemlerden nasıl farklı oldukları biliniyorsa tarihsel babalık modelinin bileşenleri hakkında da yeterli bilgiye sahip değiliz. Geçmişteki babalık modellerinin günümüz babalık imgelerinden farklılıklarını ortaya koymak için geçmişteki babalık unsurlarının sosyal-yapısal bağlam içerisindeki objektif göstergelerinin belgelendirilmesi ve hâkim baba modelinin geliştiği toplumsal, yapısal, bağlamsal oluşumu ve ebeveynlik kalıplarının değişen biçimine yol açan toplumsal-yapısal bağlamda meydana gelen değişiklikleri ortaya koymak

gerekmektedir. Ancak bu şekilde babalığın tarihsel süreç içerisinde geçirdiği safhaları daha iyi anlayabiliriz. Bir başka deyişle babalık geleceğini projelendirmek için aile hayatının geçmiş ve günümüzdeki kalıplarını ve farklı babalık stilleri ile çeşitli sosyal, ekonomik ve demografik koşullar arasındaki bağları anlamamız gerekmektedir. Bu ırk, etnisite ve ebeveynlikle ilgili sınıf farklılıkları bu farklılıkların öncüleriyile ve katılan tüm taraflar üzerindeki farklı sonuçlarla bağlantılı olması bakımından önemlidir (Tanfer ve Mott, 1997).

Günümüzde babalık tarihinin yazımına yönelik bir ilgi oluşmaktadır. Ancak materyallerin tipik olarak beyaz orta sınıf kaynaklardan alındığı ve farklı etnik, ırksal, kültürel ve ekonomik kökenden gelen babaları nadiren temsil ettiği için babalık konusundaki tarihsel anlayışımızın oldukça sınırlı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Babalık tarihi ile ilgilenenlerin farklı ırk ve etnik kökenden gelen erkeklerle ilgili benzersiz tarihi olayları incelemelerine ve bu deneyimlerle ırk ve etnisite arasındaki eşsiz birleşimlere odaklanmaya teşvik edilmesine rağmen yine de bu konuda yeterli çalışmaya rastlanmamaktadır (Parke ve Buriel, 1998: 463-522; Griswold, 1993: 33).

Tarihsel literatürde babalık idealinin Batı toplumlarının tarihinde çarpıcı bir şekilde değiştiği fikri hâkimdir. Ailelerdeki erkekler tarafından gerçekleştirilen roller ve etkinlikler makro manada toplumların geçirmiş olduğu büyük dönüşümlerden etkilenmiştir. Bu rol ve etkinlikler endüstri öncesi, endüstriyel ve endüstri sonrası değişen toplumların ekonomik yapısı ile ilişkili olarak açıklanmaktadır (Bloom-Feshbach, 1981: 71-112).

Tarihsel olarak babalar aileler için dış dünya ile bir köprü görevi görmüşlerdir, ailenin sosyal statüsünden sorumludurlar, istihdam ve başarı için rol modeli olarak görev yapmışlardır. Babaların rollerini yerine getirme biçimlerinin çeşitliliğine rağmen benliğini ve erkekliğini belirleyerek bir babanın çocuklarına yaptığı katkı merkezi birleştirici unsur olmaya devam etmiştir (Christiansen ve Palkovitz, 2001: 84-106; Grisworld, 1993: 43). Babalık ideallerimiz zamanla değişmiş ve bu idealler babaların yaşamış oldukları dönemdeki sosyal ve tarihsel bağlarla şekillendirilmiştir (Marsiglio, Day ve Lamb, 2000: 269-293).

Erkeklik ve babalığın algılanışları kültürel ve tarihsel olarak incelendiğinde sabit olarak ilerlemediği; akışkan, çeşitli, katmanlı ve değişkenlik gösteren yapılardan meydana geldiği görülmektedir (Doucet, 2013: 297-319; Wall ve Arnold, 2007: 520; Lupton ve Barclay, 1997). Messerschmidt ve Connell tarafından yapılan hegemonik erkeklik analizine göre erkekliğin küresel, bölgesel ve yerel bağlamlarda incelenmesi gerektiği görüşünden hareketle aynı tartışmanın babalık kavramı üzerinden de yürütülmesi gerekmektedir (Beşpınar, 2015: 849).

Babalık tarihinin bilinmesi ve derinlemesine incelenmesi araştırmacıların babalık tanımını, babalığın kavramsallaştırılmasını ve babalığın inşasındaki belirleyicilerinin yanı sıra çocukların yaşamı üzerindeki etkilerini açık bir şekilde ortaya koymasını sağlamaktadır. Rotundo (1985: 8) ve Pleck (1997: 68-69) babalık tarihini derinlemesine incelemiş ve baskın babalık figürünün tarih boyunca sürekli değiştiğini ve bunun da babalığın kavramsallaştırılmasını etkilediğini ortaya koymuşlardır.

Bu bölümde babalığın tarihsel süreci ele alınmaktadır. Babalık idealinde tarihsel bağlamda nasıl bir değişim olduğu, bu değişimi etkileyen sosyal, politik ve bireysel faktörlerin neler olduğu açıklanacaktır.

Ebeveynlik ve babalık kavramı insanlığın varoluşu ile ortaya çıkmış kavramlardır. Tarihi bu kadar eskiye dayanan babalığın tarihsel dönüşümü ve değişimi kültüre ve toplumdaki değişimlere göre şekillenmiştir. Tarihsel süreç içerisinde ataerkillikle ilişkilendirilen babalık kavramının ortaya çıkması ise Mezopotamya uygarlıkları ile başlamış ve bu süreç M.Ö. 3100-600 yılları arasındaki 2500 yıllık bir döneme denk geldiği bilinmektedir. Ataerkillik ile babalığın doğuşunun aynı dönemde oluşmaya başlaması bir tesadüften öte birbirini ortaya çıkaran ve ilişkili iki kavram olduğunun kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların annelikle elde etmiş olduğu üstünlüğün farkına varan erkekler toplumdaki ve ailedeki otoriteyi sağlamanın yolu olarak babalığın farkına varmış ve bu durumu lehlerine kullanma yolu olarak ataerkilliğin oluşmasını sağlamışlardır (Ergin ve Özdilek, 2014: 4).

Arap mitolojisine göre evrenin babası erkek olarak düşünölmüştür. İlk yaratılan ve bu dünyada son kalacak olanın da yine erkek olacağına inanılmaktadır. Çok tanrılı (politeistlik) dönemde doğurganlık tanrısı kadın ile temsil edilmiş olmasına rağmen çoğu zaman bir erkek tanrının onu takip ettiği bildirilmektedir. Babaların yaşam yaratma ve besleme alanındaki becerileri kadınlara göre daha az olarak betimlenmiştir (Ergin ve Özdilek, 2014: 4).

Babalığın fizyolojik olarak çocuğun doğumunda 'tohumlama' işlevinin kavranması ile birlikte babalık duygusuna yepyeni bir unsur eklenmiş ve hemen her yerde ataerkil toplumların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kutsal kitaplarda çocuğun babanın kendi 'tohumu' olarak adlandırılması ile birlikte çocuğa karşı iktidar tutkusu ve neslin devamı şeklinde iki baskın duygu ön plana çıkmıştır. Böylelikle baba çocuklarının başarısını kendisi ile özdeşleştirmiş ve çocuğu üzerinde ölene kadar söz sahibi olmayı hak olarak gördüğü bir anlayış yerleşmiştir. Babalığın sosyal olarak toplumda görünür kılınması ile anaerkil bir yapıdan ataerkil bir yapıya evrilen toplumlar rekabetçi ve dinamik hale gelmiştir. Babalığa ait bu fizyolojinin bilinmesi ile birlikte kadınların 'namus'larının erkekler tarafından korunması gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur. Bu korumanın ancak erkeğin kadını baskı altına alması ile gerçekleştirebileceği ideolojisi hâkim olmuştur (Russel, 1999: 19-20).

Eski Yunanlılarda baba ailede otorite konumdaydı. Aile içi ilişkilerin düzenlenmesi, sorunların çözümü ve işlerin yürütülmesinde yetkili olarak görölmekteydi. Çocuğun dünyaya gelmesini takip eden birkaç gün içerisinde baba çocuğun aileye kabulü ya da reddedilmesi konusunda karar veren kişi konumundaydı. Çocuğun aileden dışlanmasında ailedeki çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, engelli ya da hastalıklı olması gibi çok farklı etmenler yeterli bir sebep olarak görölmekteydi. Aileden dışlanan çocuk halka açık bir yere bırakılmaktaydı. Bu uygulamaya daha çok kız çocukları maruz kalmakta, erkek çocuğun ise baba ve anne gözünde farklı bir yeri bulunmaktaydı. Erkek çocuğun büyüdüğünde aileyi temsil edeceğine inanılmaktaydı. Erkek çocuk sahibi olmak baba ve anne için bir statü göstergesi ve Atina toplumunda bir gurur kaynağıydı (Mutluay, 2007: 52-54).

Roma dönemi ailesinin en belirgin özelliği ise ataerkil bir yapıya sahip olmasıydı. Aile kutsal olarak görülmekte ve aile içi ilişkilerde dinî temalar belirleyici unsur olarak ön plana çıkmaktaydı. Geniş aileden oluşan Roma aile yapısında baba başkan olarak görülmekte ve babanın altında eş, çocuk, gelin ve torunlar bulunmaktaydı. Kız çocuklar evleninceye kadar, erkek çocuklar ise babaları ölünceye kadar babalarının otoritesi altında bulunmak zorundaydılar. Erkek çocuk ancak babasının ölümü ile birlikte aile reisi konumuna gelmekteydi (Mutluay, 2007: 94-96). Roma ailesinde babanın ölümünden sonra erkek çocukların kendi ailelerinin reisi haline gelmesi ile birlikte geniş ailelerde bölünmeler yaşanmaktaydı. Toplum içinde babanın varisi olarak görülen erkek çocuklara kız çocuklarına göre daha çok değer verilmekteydi (Barrow, 2002: 17).

Russell (1999: 21) uygarlık tarihinin tarihsel kayıtların başlamasıyla birlikte babalık yetkesinin birçok toplumda en yüksek derecede temsil edildiğini ancak çağdaşlaşma ile birlikte babanın sahip olduğu bu otoritenin zayıfladığını ifade etmektedir. Geleneksel toplum yapısına sahip Çin ve Japonya’da babalığın otoritesinin halen korunması da bu olguyu destekler niteliktedir.

Badinter’e (2011: 16-16) göre Batılı ailenin tarihine bakıldığında her zaman baba otoritesi ve erkek egemenliği görülmektedir. Ancak bu zamanla bir değişime uğramıştır. Roma toplumlarında baba ev halkını yargılama yetkisine sahip iken Yunan toplumunda böyle bir durumla pek karşılaşmamaktadır. Yunan ve Roma toplumlarında kadınlar çocuklarla eşit haklara sahip olmuşlardır. Kadınlar çocuklar gibi reşit olmayan bireyler olarak toplumda kabul görmüşlerdir. Hristiyanlığın yaygınlaşması kadınların toplum içerisinde statülerinde bir kırılmaya sebebiyet vermiş ve bir değişimin başlangıcı olmuştur. Hristiyanlık getirmiş olduğu kurullarla aile içerisinde kurulan baba otoritesinin babanın yararından ziyade çocuğun yararına kullanılması gerektiğini, kadının ise kocasının tutsağı değil hayattaki bir arkadaşı olduğu gerçeğini topluma benimsetmeyi amaçlamıştır. Evliliğin ilahî bir kurum olduğunu belirtmesiyle birlikte eşler arasında eşitlik daha da pekişmiştir. Bu getirdiği öğretilerle birlikte kocanın evin tek hâkimi olması, karısını evden kovabilmesi ve erkeğin çok eşli bir yaşam sürmesi sona ermiştir. Hristiyanlığın getirmiş olduğu bu kurullarla birlikte kadının toplumsal statüsünde de değişimler meydana gelmiştir. XXIII. yüzyılın sonuna kadar kilisenin getirmiş olduğu

eşitlik kavramı kadına yönelik haklarda da kendini göstermiştir. Ancak özellikle Fransa'da Roma Hukuku'nun yaygınlaşması ile birlikte kilisenin getirmiş olduğu kurallar ve bunun neticesinde kadına tanınmış olan bir takım haklar geri alınmıştır. XIV. yüzyıldan itibaren özellikle kadının ekonomik alandaki hakları zamanla elinden alınmaya başlanmış, XVI. yüzyıla gelindiğinde ise eski haklarından geriye hiçbir şey kalmamıştır. Bu zaman sürecinde kadının haklarının elinden alınması ve baba otoritesinin yeniden üretilmesi yalnızca Roma Hukuku ile sağlanmamıştır. Siyasal yönetimin anlayışının da bu değişimde büyük payı olmuştur. Toplum otoriter bir yapı üzerine kurulduğundan bu etki her alanda kendini hissettirmiş ve kocanın kadına şiddet uygulaması yasal bir zemine oturtulmuştur. Çocukların durumu da kadınlarinkinden farklı değildir öyle ki Hristiyanlığın çocukların masumiyeti üzerine söylemleri hiçe sayılır hale gelmiştir. XVII. yüzyılın çocuk yetiştirme prensiplerinde sevginin yerini şiddet ile disipline etme yöntemi almıştır.

Geleneksel toplumlarda babalar çocukları ile basit duygusal yakınlıklar kurmuşlar, çocuklarına daha fazla zaman harcamamış ve çocuklar yetişkin de olsalar neredeyse tamamen babalarına bağımlı olarak yaşamışlardır (Stearns, 1991: 29-31). Babalar çocukların gelişimlerini tanımlayan ve denetleyen çok çeşitli sorumlulukları üstlenerek, çocuklarının yaşamlarında egemen bir rol oynamışlardır. Evde kontrol çoğunlukla erkeklerin elinde olmuştur. Eşler çocuk yetiştirme konularında görevlerini kocalarına devretmişlerdir. Bir babanın ahlaki öğretmen rolü çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar devam etmiştir (Rotundo, 1985: 8). XVII. ve XVIII. yüzyıllarda geleneksel bir toplum yapısı bulunmaktaydı. Henüz iş ve ev fiziksel olarak ayrılmamıştı. Bu sebeple aile bireyleri vakitlerinin büyük çoğunluğunu birlikte geçirmekteydiler. Çocuklarıyla çokça vakit geçiren babalar zanaatlarını çocuklarına aktarmışlar, onların mesleki ve ahlaki gelişimlerinde başrolü oynamışlardır (Çabuklu, 2007: 101-103).

Geleneksel baba hâkimiyeti Batı'da yüzyıllar boyunca hâkim baba figürü olarak aileye ve topluma hâkim olmuştur. Bu baba figürü XIX. yüzyılda bir değişim yaşamıştır. XIX. yüzyılda kapitalizmin yayılması ile birlikte ekonomik değişimler aileyi de dönüştürmüştür. Ekonomik sorunlardan kurtulmak amacıyla kırdan kente göç eden aileler kentte geçimlerini fabrikalarda çalışarak sağlamaya başlamışlardır. XIX. yüzyılın

başında tarımdan endüstriyel bir üretim tarzına geçişle birlikte çocuklar üzerindeki baba kontrolü etkisini yitirmeye başlamıştır. Erkeklerin ekonomik rolleri artan bir şekilde onları evin dışına ve pazar alanına çekerken kadınlar ise ev içindeki etki alanlarını genişletmişlerdir. Böylece XIX. yüzyıl Batı toplumunda kamusal alan ve çalışma hayatı erkeğin; aile ve ev olarak sınırları çizilen özel alan ise kadının alanı olarak inşa edilmiştir. Çalışma hayatının saatli ve ücretli olmasıyla birlikte boş zaman kavramı oluşmuş ve erkekler işten arta kalan boş zamanlarını evlerinde değil içki salonlarında, spor salonlarında ve kulüplerde değerlendirmeye başlamışlardır. Bundan önceki dönemlerde babanın vaktinin büyük bir çoğunluğunu evinde ailesi ile birlikte geçirmesi doğal bir olgu olarak kabul görürken XIX. yüzyılda kadının alanı olarak kabul edilen evde vakit geçirmek bir erkek için ‘feminen’ bir davranış kalıbı olarak etiketlenir hale gelmiştir. XIX. yüzyılın orta sınıf babalığı ‘erkek kamusalının ciddiğine yaraşır bir biçimde’ işten arta kalan zamanında çocuklarla ilişkilerini belli bir duygusal mesafede tutan ve böylelikle onları daha kolay disipline edebilecek bir figür olarak algılanmaktaydı. Evdeki otoritenin babanın elinde toplanmasının en önemli sebebi babanın evin geçimini sağlayan tek fert olmasıydı. Bu ekonomik güç diğer aile bireylerinin babaya bağımlı olmasını sağlayan tek etmen olmuştur. Aile içindeki duygusal bağların değişmesi ebeveynliğin ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin doğasını yeniden şekillendirmiştir. Ailenin değişmesi ve ebeveynlikteki görev dağılımı aile içindeki güç dengesinde bir değişikliğin başlangıcı olmuştur. Kadınlık ve erkeklik görevlerinin belirginleştiği bu dönemde erkek olarak baba aile fertlerinin üzerindeki haklarıyla, kadın olarak anne ise ev işleri ve çocuk bakımına ilişkin görevlerle özdeşleştirilmiştir (Çabuklu, 2007: 101-103).

Babalar ailede tek gelir elde eden birey olmanın sonucu olarak araçsal güce sahiplerdi. Bu nedenle ailede büyük ekonomik kararlar babalar tarafından alınmaktaydı. Babalık geçim sağlama rolündeki tekilliği azaltan sosyal ve ekonomik değişimlerle birlikte bu alandaki önemini kaybetmiştir (Furrow, 1998: 19). Bu rolü artık evin geçimini sağlayan başka bir aile bireyi olan anne ile paylaşmak zorunda kalmıştır. Bu durum babaların otoritelerini tamamen bıraktığı anlamı taşımamaktadır. Aksine bazı babalar çocuklarının gözetimini annelere bırakmak istememiş ve çocukların günlük bakımlarına daha fazla

dâhil olmuşlardır. Ancak buna rağmen aktif katılım gösteren babaların sayısı XIX. yüzyıl boyunca gerilemiştir. Babaların geçim sağlayıcı rolü geleneksel döneme göre büyük ölçüde kısıtlanmış, daha uzak ve müstakil bir babalık rolü ortaya çıkmıştır.

Endüstri Devriminin başlaması ile birlikte ön plana çıkan babalık ‘katılımcı-besleyici-bakıcı’ ve ‘geçim sağlayıcı’ rollerini içine alan cinsiyetçi bir işbölümünü vurgulayan baba rolü ile karakterize edilmiştir. Sonraki dönemde Lamb’ın “cinsiyet rol modeli” teriminin ortaya çıkışı babanın kolayca tanımlanabilen cinsiyet rollerinin (yeniden) üretilmesi için gerekli gördüğü yerde ortaya çıkmıştır. Burada erkek ebeveynin başlıca işlevi genç erkeklere, erkeğin aile yaşamına nasıl olumlu bir şekilde uyum sağladığını göstermektedir. Bu yeni dönem Lamb’ın babalık rolünde önemli bir evrim olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu dönemde ‘iyi babalar’ çocuklarla olan ilgisinden ve önceki dönemlerde gerçekleştirilen diğer görevlerin yerine getirilmesinden bütünüyle sorumlu tutulmuştur (Williams, 2003: 488-489).

Sanayileşme süreci boyunca Batılı olmayan toplumlarda meydana gelen değişiklikler Birleşik Devletler’deki babalar için meydana gelen değişikliklerle benzerlikler göstermektedir (Seward, 2014: 462). Sanayileşme toplumsal bağlamda iki önemli değişikliğe yol açmıştır: Ücretli çalışanın aileden ayrılması ve mülkiyetin azalan önemi (Stearns, 1991: 29-38). Bu değişikliklerle Endüstri Devrimi son derece farklı ekonomilerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve bunun neticesi olarak toplumda büyük değişimler meydana gelmiştir. Erkekler toplum içindeki rolleri ailelerine değer biçen sosyokültürel bir ideolojiye doğru bir evrim geçirmiştir. Sosyal tarihçiler ev dışında çalışan baba söyleminde birkaç farklılaşma üzerinde durmaktadırlar. Tarihçiler babalık ideolojisinin XVIII. ve XIX. yüzyılın ahlaki denetçileri olarak babalığın belirgin söyleminden geçim sağlayıcı rolüne doğru bir değişim gösterdiğini belirtmektedirler (Lamb, 1987: 1-26; Pleck, 1987: 83-97). Babalıkta üreticiden ziyade geçim sağlayıcı rolü büyük ölçüde Endüstriyel Devrimin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Dick, 2004: 81). Böylelikle babalar çocuklarından ayrıldıkça annelerin bakım sağlayıcı rolünü desteklemiştir. Erkekler geçim sağlayan ve ikincil olarak disipline eden ebeveynler haline dönüşmüşlerdir (Dowd, 2000: 23).

1800'lü yılların başından, 1900'lü yılların başlarına kadarki dönemde Endüstriyel Devrim toplu taşımacılığın gelişimi ve iki ayrı alan ideolojisinin oluşturulması ile birlikte yüceltilen babalık döneminin etkisinin azaltılmasına neden olmuştur. Bunun nedeni genel olarak annelerin gittikçe artan oranda gelir üreten faaliyetlerden uzaklaştırılması ve çocukların refahı için annelere birincil ebeveyn sorumluluğu verilmesi, babaların ise çocuk yetiştirme faaliyetlerinden uzaklaştırıldığı ve ailenin maddi desteği için birincil sorumluluk verilmesi olarak görülmektedir (LaRossa v.d., 1991: 987).

İşbölümündeki değişimin popüler kültürde yerini alan bir değişimin hem sonucu hem de nedeni olduğuna inanılmaktadır. Annelerin çocuklarıyla olan ilişkileri babalarla karşılaştırıldığında onları daha yetenekli ebeveynler haline getirmekle kalmamış daha da önemlisi kadınların doğuştan gelen duygusallık ve hassaslıkları onların özel ebeveyn olarak donatıldığı inancını toplumun zihnine yerleştirmiştir. Benzer şekilde babaların çocuklarıyla çok az vakit geçirdikleri gerçeği ilişkilerinde beceriksizlik unsurunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Fakat geleneksel kültüre göre bu durumun erkeklerin doğuştan getirdikleri duygusallıktan uzak olmasından kaynaklandığı ileri sürülmüştür (LaRossa, 1991: 987-988).

İş ve evin mekânsal olarak ayrılması evlilik ve ebeveyn rollerinin değişmesine neden olmuştur. Bu, babalar için ekonomik sorumluluklara neredeyse tamamen özel önem verilmesinin başlangıcı olmuş ve doğal olarak erkeklerin gün içinde çocuklarıyla görüşmelerini engellemiştir. Demos (1982: 425) iş ve aile hayatının ayrılmasının geleneksel baba figürünün belli temel unsurlarının (örneğin ahlaki gözetimci olarak babanın) ortadan kalkmasına ve başka bir modele dönüşümüne (örneğin cinsiyet rol modeli olarak baba) yol açtığını iddia etmiştir. Babalar bu dönemde de ailenin içinde disiplinler olarak görev yapmaya devam etmişlerdir. Ancak babanın evden çıkarılması ailelerde nesiller arasında oluşan duygusal bağı zayıflatmıştır (Rotundo, 1985: 8). Baba artık toplum içindeki birincil konumunu dış dünyada, piyasada oluşturmuştur. Mesleki duruşu, ekonomik gücü ve evdeki yetkisi koca ve baba olarak ailedeki rolünün önüne geçmiştir. XIX. yüzyılda atfedilen değerden ulaşılan bu değere doğru hareketle babaların

rolü erozyona uğramıştır. Bu değişimin ikna edici kanıtı vesayet uygulamalarının değişmesidir. XIX. yüzyılın ortalarına kadar evlilikte boşanma vesayeti genellikle babalara verilmekteydi. XIX. yüzyılın sonuna gelindiğinde, evlilikler bittiğinde çocuklar anneleriyle birlikte kalmaya başlamışlardır (Tanfer ve Mott, 1997).

Çabuklu'ya (2007: 103-105) göre XIX. yüzyıl toplumlarındaki babalık figürü ulus-devlet ideolojisi ile ilişkilendirilmiştir. Feodal dönemde gücünü yerel güçlere dayandıran ataerkil yapı XIX. yüzyılda bu gücünü ulus-devletle bağdaştırmıştı. Geleneksel toplumdaki erkeklik değişime uğramış kendini bilim, felsefe, politik ve kamusal alanlarda inşa etmeye başlamıştır. Bu alanlarda erkekliğin yeniden inşa edilmesi aynı zamanda ulus-devlet içindeki devlet gücünün de tekelinde toplanmasına olanak vermiştir. Böylelikle babalığın 'yüksek menfaatleri' devlet eliyle yeniden düzenlenmesi ataerkil bir düzen aracılığıyla sağlanmıştır. Çocuğun eğitimi babaların elinden çıkmış olduğu bir toplumda annelerin elinden alınarak 'devlet babanın' eline verilmiş (okul, çocuk esirgeme, çocuk ıslah evleri vb.) ve bu kurumlar aracılığıyla ataerkil ideolojinin çocuklara meşru bir zeminde aktarılmasının imkânı yaratılmıştır. Ailenin devlet eliyle biçimlendirilmesi girişimleri XX. yüzyılla birlikte hız kazanmıştır. Bunun en büyük nedenlerinin başında kadınların sosyal hayatta daha fazla görünür hale gelmeleri ve kadın hakları hareketlerinin yüksek sesle dile getirilmesi olmuştur. Bu gelişmelerin neticesinde babanın aile otoritesindeki zayıflayan gücünün devlet eliyle sağlamaştırılması ihtiyacı doğmuştur. İlk olarak babalık figürünün değiştiği üzerine söylem farklılaşmasına gidilmiştir. Çocukların eğitiminin annelerin tekeline bırakılmasının erkek çocukları efemineleştireceğine yönelik endişeler 1920'lerden itibaren dillendirilmeye başlanmıştır. Erkek çocuk ile anne arasında kurulan bağın çocukların bağımsız erişkinler olmasında engel teşkil edeceği, anne ile bağlarını koparamayacağı ve neticesinde olgun birer birey olarak topluma kazandırılmayacağı görüşleri ortaya atılmıştır. Bunu engellemek amacıyla babaların çocuklarıyla daha fazla ilgilenerek özellikle erkek çocuklarına erkeklik değerlerini öğretmesi salık verilmiştir. Babanın gündüz çocuklarıyla ilgilenemediği modern dünya koşullarında bu eğitim okulda verilen eril ideoloji ile mümkün olabilecekti. Bu eğitim yeterli olmamakla birlikte aile içerisinde erkekliği ön plana çıkmış bir baba figürü ve dolayısıyla ataerkil

bir aile düzeninde yetişmiş bir erkek çocuk cinsel kimliğini kazanmakta bir sorun yaşamayacaktı. Erkek çocuğun cinsel gelişimi üzerinden inşa edilen bu babalık figüründeki değişim yalnızca babayı etkilememekle kalmamış çocukları, anneyi ve nihayetinde aileyi de büyük bir değişime uğratmıştır. Bu durum dolaylı olarak anneliği de etkilemiştir. Annelerin erkek çocukları ile ilişkileri sınırlandırılarak aralarına duygusal mesafe konulmuştur.

XIX. yüzyılın başındaki toplumun meşguliyetleri ve kavramları göz önüne alındığında Sigmund Freud'un arketip babasının klasik eril özelliklerle karakterize edilmesi şaşırtıcı değildir. Baba psikolojik bakımdan güçlü, ailede egemen, geçim sağlayıcı olarak iddialı, kararlı ve başarılı olmalıdır. Psikanalitik kuramda baba öncelikle erkeklerin atalarıyla özdeşleştirmeye çalıştığı bir motivasyon sistemi bağlamında işlev görmektedir. 1920-1940 yılları arasındaki yapmış oldukları çalışmalarını bu düşünce üzerine inşa eden psikologlar çalışmalarını belirsizliğe odaklanmış araştırmalara ayırmışlardır. Bu dönem uygulamalarındaki kaygılar erkek çocuklarının davranışları, hareketleri veya babalarına ne derece benzediği üzerine yoğunlaşmıştır. Sonuç olarak; model çalışma babanın erkekliğin bazı yönlerinin, özellikle de kişiliğin daha genel olarak oğulun kişiliğinin bazı yönü ile (genellikle aynı yönü) ilişkilendirildiği bir araştırmadır ve bu tanımlama babalık üzerinde etkili olmuştur. Böylece babalığın odak noktası erkeklik, baskın olma, atılganlık ve benzeri özellikler ile ilişkilendirilmiştir (Lamb, 2000: 28).

Araştırmacılar kadınların ücretli iş gücüne katılımlarının artmasıyla birlikte ailelerde meydana gelen değişiklikleri anlamanın yollarını aradıklarında bugüne kadar kadın ve çocuklar üzerinden analizlerini yürütmüşlerdir (Lamb, 1987: 1-26). Aslında XX. yüzyılda annelerin işgücüne katılım oranındaki dramatik artıştan çok da fazla bir şey değişmemiştir. Anneler her zaman iş gücündeydi ancak 1830-1940 yılları arasında kadınların aile içindeki işgücü piyasadaki işgücüne doğru kaymış, kadınlar fabrikalarda ücretli çalışan olarak istihdam edilmeye başlanmıştır. 1950'de evlilik öncesi çocuklu evli kadınların yüzde 12'si iş gücünde idi ve 1997'de bu oran yüzde 60'ın üzerine yükselmişti. Annelerin işgücüne katılma oranı arttıkça, çocukların okula kayıt oranları da artış göstermiştir (Cabrera v.d., 2000: 127).

1900'lerde kadınların çalışma hayatına dâhil olmasıyla birlikte kadınlık ve erkeklik rollerinde bir farklılaşma meydana gelmiştir. Bu farklılaşma annelik ve babalık görevlerine de yansımıştır. Daha önceki babalık dönemleri ile kıyaslandığında toplumun babalardan çocuklarına çok daha sıcak, duygusal olarak daha yakın ve sevecen ilişkiler kurması beklenmekteydi. Babalığın değişimine ilişkin bu beklentiler cinsiyet eşitliğine yönelik görüşlerin ortaya çıkması ve toplumda kabul görmesiyle daha da artmış ve değişmiştir. Babalar çocukları için eşitlikçi cinsiyet rol modeli olmaya doğru evrilmişlerdir. Bu dönemden itibaren çocuklar arasındaki cinsiyetçi ayırım bırakılmıştır. Önceki dönemlerde anneye bırakılan kız çocuklarının eğitiminde kız çocuklarına erkek çocukları kadar zaman ayırması beklenmiştir (Rotundo, 1985: 9).

XX. yüzyılın ilk döneminde, babalık ilgisinin arttığı ve babalık rolünün tanımlarının değiştiği algısı tutarlılık göstermektedir. Babaların çocuklarının ihtiyaçlarını sağlaması ve belki de ev ile toplum arasındaki boşluğu kapatması beklenmekteydi. Babaların hem fiziksel hem de duygusal günlük bakımlar sağlayarak çocuklarının hayatlarına katılmaları beklenmekteydi (Atkinson ve Blackwelder, 1993: 975).

XX. yüzyılda medya literatürünü analiz eden tarihçiler ve sosyal bilimciler baba imgesinin görüntüsünün yüzyıl boyunca dalgalandığını ve daha uzaktan, otoriter ve daha katılımcı olan, kademeli ve doğrusal biçimde değişmediğini iddia etmektedir (Wall ve Arnold, 2007: 511-512). Özellikle 1940'lar, 70'ler ve 80'lerde babaların evin geçimini sağlayıcısı olarak görülme ihtimali daha yüksek olsa da XX. yüzyıl herhangi bir sürekli eğilimden ziyade dalgalanma ile karakterize edilmektedir. Babalar ve babalığın tanımındaki dalgalanma 20. yüzyılın başlarında babalar hakkında yeterlik algılarının farklılığı ile tutarlılık göstermiştir (LaRossa v.d., 1991: 989).

1940 ve 1965 yılları arasında erkekler 'dominant karakteristik' cinsel baba rol-modellemesine dönüşmüştür. Babaların evden uzak geçim sağlayan olduğu dönemde çocuk yetiştirme görevinin büyük çoğunluğu annelerin sorumluluğundaydı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu yüksek düzeyde anne katılımının ve babaların katılım eksikliğinin olumsuz sonuçları ortaya çıkmaya başlamıştır (Pleck, 1987: 90). Öte yandan savaş başladıktan sonra babalar cepheye gitmiş ve maalesef birçoğu evlerine dönmemiştir.

Kocaları savaş döneminde orduya katıldıktan sonra yalnız kalan anneler ailenin geçimini sağlamakla yükümlü olmuşlardır. Böylelikle daha fazla bağımsızlık kazanmışlardır. Kısmen bu durum yüzünden boşanma oranları savaş sonrasında artış göstermiştir. Babalar fiziksel olarak evde olsalar bile annelerin pasif ortakları haline dönüşmüşlerdir (Ünlü, 2010: 32).

XX. yüzyılın orta yıllarını kapsayan II. Dünya Savaşı özellikle psikolojide babalık hakkındaki gelecekteki endişeleri gidermek amacıyla araştırma sahası haline gelmiştir. Birincisi yetimhanelerde veya hastane ortamında yetişen çocukların bu yetiştirme koşullarından ciddi olarak etkilendiğini göstermek amacıyla psikiyatristler tarafından bir dizi rapora dayanan anne yoksunluğu ile ilgili literatür ortaya çıkmıştır. İngiliz bir psikiyatrist olan John Bowlby yaşamın ilk aylarında sürekli bakımına ve sevgisine erişmekle temsil edilen anne sevgisinin yokluğunun çocukları ciddi psikososyal dezavantaja mahkûm ettiğini iddia etmiş (Lamb, 2000: 28) ve onun görüşleri geniş yankı uyandırmıştır. Öyle ki hukuk kuralları bu görüşü benimsemiş ve boşanma durumunda 12 yaş altı çocuğun velayetinin anneye verilmesi bu kurama dayandırılmıştır.

Büyük Buhran ve savaş yıllarında istisna olmakla birlikte babanın iyi bir geçim sağlayıcı imajı savaştan geri dönene kadar II. Dünya Savaşı yıllarında bozulmadan devam etmiştir. Buhran yıllarında şimdiye kadar var olan sıkı işbölümü kadınlar daha aktif bir ekonomik rol üstlenmek zorunda kaldığı için zorunlu olarak terk edilmişti ve erkekler ev işlerini paylaşmakla yükümlü hale gelmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı döneminde kadınlar ekonomik rollerini arttırmasına rağmen aile içindeki cinsiyete dayalı işbölümünü güçlendirmesi neticesi geleneksel aileyi güçlendirdiğinden bu geçici bir gerileme gibi görülmüştür (Tanfer ve Mott, 1997).

Bütün bu koşullar araştırmacıların babanın bir çocuğun hayatında olmadığı ya da pasif olduklarında ne olduğunu merak etmelerine yol açmıştır. Eş zamanlı olarak cinsiyete dair bir teori erkeklerin erkeksi bir karaktere ihtiyacı olduğu gerçeğini iddia etmiştir. Ancak annenin erken yıllardaki yüksek tanımlama düzeyleri ve aktif veya güçlü babalardan yoksun olması nedeniyle özellikle erkek çocuklar eril kimliğini oluştururken zorlanmışlardır. Başka bir deyişle, bu teori babaların hem erkek hem de kız çocukları

için cinsel rol modeli olması gerektiğini iddia etmiştir. Babalık döneminin bu yeni egemen özelliği, toplumun zihninde ve erkeklerin fiili davranışlarında egemen hale gelmiştir (Pleck, 1987: 90).

II. Dünya Savaşının yaşandığı yıllarda erkeklerin savaşa katılmasıyla ailedeki erkek rol modelinden mahrum kalan erkek çocukların ‘efemineleşeceği’ endişesi yeniden gündeme gelmiştir. Baba rol modelini görmeden yetişen erkek çocuklarının ‘daha az erkeksi’ olacağı düşünülmüştür. II. Dünya Savaşı’ndan sonraki yıllarda babanın sahip olması gereken sorumlukları daha fazla gündeme gelmiştir. 1950’lerde babalık bir ‘hobi’ olarak sunularak erkeklere özendirilmiş ve çocuklarla ilişkilerinde sıcak ve güler yüzlü baba imajı güçlendirilmiştir (Çabuklu, 2007: 103-105).

Genellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönem ya da 1950’li yıllar olarak adlandırılan dönem babaların çocuk yetiştirme tarzlarında bir dönüm noktası olduğu babalık tarihi çalışmalarında kabul edilmektedir. Bu dönem babalara uygulanan toplumsal beklentileri yargulamak için bir referans noktası olarak kullanılmaktadır (LaRossa, 2004: 47).

1950’lerin başından itibaren ekonomik olarak bağımsız ailelerin yaşadığı konutlar, fiziksel olarak iş yerlerinden uzak ve daha az güvenilir olması, gündüz çocuk bakım yardımlarının artması gibi nedenler her iki ebeveynin de ev dışında çalışmasına izin vermiştir (Renshaw, 2005: 7). Bu zaman zarfında erkekler ev dışında çalışmaya, çocuklarından ve ailelerinden uzak uzun saatler harcamaya zorlanmıştır. Sonuç olarak aileler evden uzakta çalışan babalara alışmaya başlamıştır. Annelerinin nüfuzu artarken babalar çocuklarının günlük bakımına daha az karışmıştır. Buna karşılık akademisyenler ve aile gelişimi konusundaki uzmanlar baba yokluğuna ve babanın çocuklarına cinsiyet rol modeli olarak sunulamamasından endişe duymuştur (Dick, 2004: 81).

Maxine Atkinson ve Stephen Blackwelder (1993: 975) 1900’lü yılların başından 1980’lere kadar her on yılın orta yıllarında yayınlanan makaleleri (1905, 1915, vb.) analiz etmişlerdir. *Reader’s Guide for Periodical Literature*’daki atıflara dayanarak yapılan çalışmada, 1945-1955 yılları arasında babalık üzerine odaklanan dergi makalelerinin oranı yüzde 23’ten yüzde 18’e düşerken, cinsiyete özgü ebeveynlik

makalelerinin oranı yüzde 55'ten yüzde 53'e düşmüştür. Buradaki sonuçlar ile savaş sonrası çağda babalık kapsamında cinsiyet rol modeline yönelik ilginin olduğunu ortaya koymuşlardır.

1960'ların sonlarına ve 1970'lerin başına kadar ailede meydana gelen değişmelere ilişkin ekonomistler, sosyologlar ve psikologlar bu değişimin kesin belirleyicilerini tartışmaya devam etmişler ve kültürel yapı faktörlerine karşı yapısal faktörlere ne kadar ağırlık atfedildiğini araştırmışlardır. Feminist araştırmacılar feminist devrimden çok önce ailenin içindeki işbölümünde kontrolün devletin elinde bulunduğunu ve bunun sorunlu olduğunu iddia etmişlerdir. Barbara Ehrenreich feminist bilincin yeniden canlandırılmasına eş zamanlı olarak geçim sağlayıcı rolüne sahip erkeklerin 1950'li yılların başlarında bu rolden giderek çekildiklerini çünkü dar görüşlü erkeksi rolle tanımlanan toplumsal ve duygusal açıdan hapsedildiklerini ve feminist hoşnutsuzluktan bağımsız olarak ailelerine sağladıkları ayrıcalıklı sorumlulukları atmaya başladıklarını iddia etmiştir (Tanfer ve Mott, 1997). 1960'lar ve 1970'lerin feminist hareketi erkeklerin ailenin içine daha fazla karışması gerektiğine ilişkin çağrıda bulunmuştur. Ehrenreich'in izlediği şey 1970'lerin feminist devrimi ile birlikte ortaya çıkan ve her ikisi de ev hayatını yeniden düzenlemeye yardım eden ve XIX. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan geleneksel modelden farklı bir aile formu üreten bir karşı çıkış olmuştur (Gregory ve Milner, 2011: 589).

1950'li yıllardan sonra çocuk yetiştirme bakışını önemli ölçüde değiştiren toplumsal değişim ailedeki baba eksikliğinin artmasıdır. 1960'da Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ailelerin sadece yüzde 6'sı kadınlar tarafından yönetilirken 1998 yılındaki rakamlara göre yüzde 24'ü yalnızca kadınlar tarafından idare edilmekteydi. Gelecekte ise çocukluğunda bir süre yalnızca bir ebeveyni yaşayan çocukların oranının yüzde 50'yi aşacağı beklenmektedir (Cabrera v.d., 2000: 128).

1966 yılından sonra babalık rolü katılımcı olarak ortaya çıkmıştır. Bu baba ideali Pleck'in ve Rotundo'nun (1985: 7) "androjen babası" gibi "yeni baba"da birleşmiş bir babalıktır. Bununla birlikte bu babalık tarzı gerçek babalıktan daha çok ideal bir babalık

olarak tasarlanmıştır. Pleck'in (1987: 84) babalık tarihine ilişkin baştan beri kabul ettiği analizi ise gerçek babalığın bir tarihidir.

Geçmişte hamilelik, doğum ve yeni doğan döneminde babalar sanki unutulmuş gibiydi. 1944'de yazılmış "*Korkusuz Doğum*" adlı eserde yer alan "Hamile kadının kocası karısının umutlarını paylaşırsa mutlu olacaktır." görüşü o dönem için devrim yaratacak nitelikteydi. O kadar ki bu görüş zamanın tıbbi otoriteleri tarafından büyük ölçüde reddedilmiştir. Babaların özellikle çocukluğunun daha erken dönemlerindeki etkilerinin araştırılması ve öneminin vurgulanması için 1970'li yıllara gelinmesi gerekmiştir (Güngörmüş Özkardeş, 2010: 28). 1970'li yıllardaki araştırmalar babalarının çocuklarıyla (özellikle de yenidoğanlar) etkileşim şekillerini gözlemleyerek ve daha sonra ailedeki karmaşık ve birbirine karışmış etkileşimleri ve ilişkileri takdir etmeye doğru ilerleyen babanın çocuk gelişimi üzerindeki etkisine daha net bir şekilde odaklanmaya başlamıştır (Zeybekoğlu, 2013: 89).

1970 yılından itibaren ortaya çıkan 'yeni baba' idealinin temellerine bakılacak olursa 1920'lerden itibaren bu görüşün işlendiği görülmektedir. LaRossa'ya göre bu orta sınıf baba, ev dışında çalıştıktan sonra evine gelir sağlamakta ve özellikle erkek çocuklarıyla ilgilenmektedir. Cinsiyetçi bir rol modele sahip olduğundan erkek çocuklarıyla daha fazla ortak nokta bulabilmektedir. Hafta sonları onunla futbol ve spor gibi erkeklikle ilişkilendirilen etkinlikler yapmaktadır. Böylelikle 'paradoksal bir biçimde' evcillik erkeksileştirilirken aynı zamanda erkeklik evcilleştirilmiştir. Ancak 'babanın evcilleşmesi' yüzeysel olarak kalmış vitrinin ötesine geçememiştir. Babaların çocuklarıyla ilgilenmesi onlarla özellikle erkek çocuklarla oyun oynamasının ötesine geçememiştir. Çocukların bakımı, yemeğinin yedirilmesi, yıkanması ve uyutulması gibi ihtiyaçları halen anne tarafından karşılanmaktaydı (Çabuklu, 2007: 105).

Batı toplumunda 1970'li yıllardan itibaren babalığa dair yeni söylemler kurgulanmaya başlanmıştır. İkinci dalga feminizmin etkileri ile de birlikte babaların çocuk bakımında daha etkili olması yönünde toplumsal bir yönlendirme meydana gelmiştir. Ayrıca post-fordist dönemin başlaması ile birlikte kadının çalışma hayatına yoğun bir şekilde dâhil olması gerçekleşmiş ve böylelikle baba evin geçimini sağlayan ailenin tek ebeveyni

olma özelliğini kaybetmiştir. Bu da çalışan kadınların erkeklerden çocuk bakımı ve ev işlerine katılımında daha fazla talepkâr olmaları sonuçlarını doğurmuştur (Çabuklu, 2007: 105).

1970'lerde işgücüne giderek daha fazla sayıda kadın girdiğinde erkekler aileleri için tek başına kazanç sağlayan rollerini kaybetmişlerdir. Kadınların rolleri değiştikçe erkeklerin rolü de değişime uğramıştır (Dick, 2004: 81). Babalığın değişiminde belki de en önemlisi birçok sosyal bilimcinin daha önceki psikolojik araştırmaların temel varsayımlarını sorgulamasına yol açan feminist harekettir. Örneğin eril babalar erkeklerin daha erkeksi, annelerin ise kızların daha kadınsı özelliklere sahip olmasına yönelik yetiştirmesinin doğru ve arzu edilebilir bir şey olup olmadığını sorgulamaya başlamıştır. Belki de böyle değer yüklü meseleler üzerinde durmaktan kaçınmak için birçok sosyal bilimci görünüşe göre niteliksel boyutlara (erkeklik, saldırganlık, egemenlik, haysiyet) yönelik değil objektif boyutlara (baba katılımının boyutu) odaklanmayı daha rahatlatıcı bulmuş ve baba katılım çalışmaları literatürde yerini almaya başlamıştır (Lamb, 2000: 29). Büyük ölçüde feminist hareketin bir sonucu olarak babalar çocuklarının yetiştirilmesinde ve bakımında görev dağılımının eşit olarak paylaşılması konusunda meydan okumuşlardır (Dick, 2004: 81).

1970'lerin sonundan itibaren babalığa olan ilgi kadınlar için aile rollerinin yeniden değerlendirilmesiyle ve ailedeki görülmemiş demografik değişikliklerle tetiklenmiştir. Başka bir deyişle babalık konusundaki akademik, mesleki ve kamu politikası ilgisi geleneksel babalığın (ailenin geçim kaynağı olarak hizmet eden ve fiziksel olarak var olan baba) kurulmasının hızla aşındığı dönemde kristalleşmiştir. İş gücündeki annelerin yarısından fazlası tek bir ebeveyn olarak çocuğunu büyötmeye başlamışlardır. Babaların tek ebeveyn olarak çocuk büyötmesi ise annelerin üçte biri oranındaydı. Bunun en büyük nedeni de evliliklerin yüzde 50 oranında boşanmayla sonuçlanmasıydı (Doherty, Kouneski ve Erickson, 1998: 278).

1970'lerden sonra babalıkta meydana gelen bu büyük çaplı değişime ilişkin sorulması gereken asıl soru bu değişimin hangi toplumsal sebeplere dayandırıldığıdır. Beşpınar (2015: 98) yapmış olduğu çalışmasında bu değişimi dört dinamiğe bağlamaktadır.

Bunlar: (i) Kadının kamusal alanda ve iş yaşamında istihdamının artması, (ii) babalığın çocuk üzerindeki etkisinin farkına varılması, (iii) cinsiyet rollerinin daha eşitlikçi bir hale dönüşmesi, (iv) hegemonik erkekliğin dönüşümü ve gayri meşrulaşması. Ailenin tarihsel açıdan yaşamış olduğu değişim babalığın değişimini de etkilemiştir. Türk aile yapısındaki bu değişim bazı araştırmacılar tarafından modernleşme kavramıyla açıklanmıştır. Ancak bu değişim yalnızca modernleşme teorisyenlerinin yapmış olduğu gibi endüstrileşmenin bir sonucu olarak açıklanamamaktadır. Ancak değişim doğrudan modern çekirdek ailenin gelişimi doğrultusunu izleyerek de yapılamamaktadır. Ailedeki ve babalıktaki bu değişimler modernleşme, batılılaşma ve endüstri gibi kavramların çok daha öncesinde başlamış ve sonuçları itibariyle de çok daha karmaşık hale gelmiştir (Barutçu ve Hıdır, 2016: 29).

XX. yüzyılın sonlarına yaklaştığımızda toplumsal değişimler babaların ve ailelerin hem popüler hem de akademik kavramsallaştırmalarında değişikliğe gidilmesine neden olmuştur. Babalık ideallerinin ataerkil babadan uzakta ev geçimini sağlayan, çağdaş babaya ve eşitlikçi ebeveyne doğru değiştiği görülmektedir (Pleck ve Pleck, 1997: 34).

Sunderland (2000: 249-274) 1990'larda yayınlanan ebeveynlik metinlerinin yakın tarihli bir söylem analizinde babaların tasvirinin ve rollerinin çoğunu bulmuştur. Bu metinlerde babalığa ait egemen söylem, geleneksel emek bölünmelerini ve doğuştan gelen anne-çocuk bağına destekleyen ideal tipi "part-time baba" olarak tanımlamıştır. "Yardım" kelimesi genellikle babalarla ilişkili olarak kullanılmıştır. Bu ebeveynlik görevi için birincil sorumluluğun bir başkasına ait olduğunu ima etmektedir. Sunderland, yazarların nadiren babasının kimlere yardım ettiğinden bahsettiklerini belirtmektedir. Çünkü annenin bu işi yapıyor olduğu kabul edilmektedir. Bebek bakımında anne sütüne ya da mamanın biberona konulmasına yardım eden ve bunu da isteğe bağlı olarak yapan ebeveyn olarak tarif edilmektedir (Sunderland, 2000: 259). Babalara yönelik metinlerde sıklıkla babalara; anne-babalık önemlidir, katılımcı olmaları ve bebekler eğlenceli olabilir (Sunderland, 2000: 262) şeklinde bilgilendirme yapılmaktadır. Annelere asla çocuk katılımına ilişkin yönlendirme yapılmamaktadır çünkü annelerin bu görevi zaten bildikleri ve kabullendikleri anlaşılmaktadır.

XXI. yüzyıla yaklaşırken dört önemli sosyal eğilim karşısında aile hayatının yapıları ve fonksiyonları hızla değişmiştir: (i) Kadın istihdamının artması, (ii) baba yokluğunun artması, (iii) artan baba katılımı ve (iv) artan kültürel çeşitlilik. Bu değişiklikler babaların rolleri hakkında farklı aile yapılarına, beklentilere ve inançlara yol açmıştır. Gelecek yüzyılda kadınların işgücüne katılımı büyük olasılıkla artmaya devam edecektir. Çocuk bakımında babanın katılımı ve sorumluluğunun kapsamı da artacaktır. Erkekler evde çocuk yetiştirme faaliyetlerinin ayrılmaz bir unsuru haline geldiğinde, çocuklarının hayatlarının organizasyonu ve planlanması için daha fazla sorumluluk alacaklardır (Cabrera v.d., 2000: 137).

XXI. yüzyılda üç çeşit baba tipi ortaya çıkmıştır. Bunlar: (i) İşlevselsiz baba: Fiziksel açıdan var olan ancak işlevsel olarak yok olan baba figürü, (ii) evlilik çatışmasını artıran baba: Çocuğun doğması neticesinde çocuk yetiştirme konusunda baba ile annenin yaşamış olduğu çatışmaların meydana geldiği ailelerde ortaya çıkan baba figürü, (iii) kararsız ve suçlu baba: Performanslarıyla ilgili kararsız ve suçlu hisseden, sorumluluk almakta yetersiz özellikle de orta sınıftaki baba figürüdür (LaRossa, 1988: 456-457). XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve çoğunlukla maddi kazançları ile ailenin güven ve emniyetini sağlayan, geçim sağlayıcı olarak tasvir edilen baba modeli bugün de büyük çoğunlukla hâkim durumdadır (Pleck, 1987: 84).

Güncel araştırmayla yansıtılan babalığın çağdaş resmi Dr. Jekyll ve Bay Hyde'ten biridir. Bir taraftan bebeğin bezini değiştiren, yatacağı zaman hikâyelerini okuyan ya da çocuklarla oyunlar oynayan, besleyici, sevecen, duygusal açıdan uyumlu ebeveynlerimiz bulunmaktadır. Öte yandan babalıklarını inkâr eden erkeklerimiz mevcuttur. Babaları olmayan aileler, babaları var olan ama çocuklarıyla hiç ilgilenmeyenler ve yükümlülüklerini yerine getirmeyip çocuklarını desteklemeyi reddeden erkekler vardır. Bu uyuşmayan resim ne anlatmaktadır. Çelişki doğrudan sunduğumuz tarihi hesaptan çıkmaktadır. Erkekler iyi bir geçim sağlayıcı rolünün aşırı yüklerinden kurtulduklarında aileye bütünüyle katılmaya daha da serbest bırakılmışlardır. Şimdi de bağlılıktan ve aile sorumluluklarından tamamen kurtulmak için serbest bırakılmışlardır. Evli erkekler 'tam katılım' paradigmasını boşandıklarında ve sadece geçim sağlayıcı rolünü bekledikleri

veya yerine getirebildikleri ölçüde içselleştirmedikçe kızgınlık ortaya çıkmaktadır. Böylece tüm rollerin tamamen reddedilmesine yol açabilmektedir (yani “Baba rolü eğlenceli olmuyorsa, o zaman hiç istemiyorum.”). Taahhüt ve sorumluluktan kaçma kanıtı evlilik oranının düşmesi ve boşanma oranının yükselmesiyle açıklanmaktadır. Evlilik olmadan birlikte yaşamanın artması, erkeklerin ve kadınların geleneksel bir aileye bağlılık ve destek verme isteksizliğini de yansıtmaktadır (Tanfer ve Mott, 1997).

Babalık çalışmalarına bakıldığında babalık dört aşamalı bir süreçten geçmiştir. İlk babalık aşaması “ahlaki öğretmen” olarak tanımlanmış, XVIII. yüzyılın başlarından XX. yüzyılın ortalarına kadar “uzak geçim kaynağı” olarak görülmüştür. Daha sonra, 1940’tan 1965’e kadar baba “cinsiyet rol modeli” ve 1966’dan bu zamana babanın “katılımcı” olarak görüldüğü çalışmalarda yer almaktadır (Lamb, 1987: 1-26; 2000: 26; Pleck, 1987: 86; 1997: 45-47; Zeybekoğlu, 2013: 108; Güngörmüş Özkardeş, 2010: 23).

Babalık tarihi ile ilgili yapılan literatürdeki yapılan çalışmalar çerçevesinde bu araştırmadaki babalık kimliği geleneksel baba (Eversoll, 1979: 503-504; Demos, 1982: 425; Doherty, Kouneski ve Erickson, 1998: 278; White, 1994: 119-131; Tol ve Taşkan, 2018: 43; Ho ve Kong, 1984: 1014-1016; Yalçınöz, 2011: 14-16), modern baba (Rotundo, 1985: 7) ve katılımcı baba (Lamb, 1987: 1-26; 2000: 26; Pleck, 1987: 86; 1997: 45-47; Zeybekoğlu, 2013: 108; Güngörmüş Özkardeş, 2010: 23; Palm, 1993: 151-152) kategorileri altında incelenmiştir.

1.4. BABALIK ÇALIŞMALARI

1.4.1. Uluslararası Literatürde Yapılan Çalışmalar

Babalık konusuna akademik ilgi 1970’li yıllarda başlamıştır. Bu ilgi 1990’lı yıllarla birlikte daha geniş bir çalışma alanına yayılmış ve çeşitlenmiştir. Marsiglio ve arkadaşlarının (2000: 1173) babalık çalışmaları üzerinde yapmış olduğu araştırmalarında babalığın dört boyutta ele alındığını belirtmişlerdir: (i) Babalık kültürü, (ii) baba katılımı, (iii) çocuk gelişimi açısından baba-çocuk ilişkisi, (iv) çocuk ve anne etkileşiminin karşılıklı etkileşimleriyle oluşan baba kimliği.

Babalık erkeklerin fiziksel ve psikolojik sağlıkları, sosyal ağları, aile ve iş yeri gibi dört alanla ilişkilendirilmiştir (Eggebeen ve Knoester, 2001: 382). Babalık çalışmalarına dair yapılan incelemelerde belirgin olarak iki tema ortaya çıkmaktadır: Babaların zamanla değişen rolü ve görünüşte çelişkili olan iki eğilimdir. Birincisi; bilinçli olarak babalığı seçen, bakım sağlayan, sevecen ve duygusal açıdan uyum sağlayan eğilimlerin ortaya çıkmasıdır (baba katılımının artması). İkincisi; babalık yapmak istemeyen, babalıktan vazgeçen, evde olmayan ve ebeveyn sorumluluğu ve yükümlülüklerinden vazgeçmek isteyen baba figürüdür (baba yoksunluğunun artması) (Tanfer ve Mott, 1997).

Babalık konusundaki son araştırmalar üç alan üzerinde odaklanmıştır: Birincisi; sembolik etkileşimciler, ideolojiler ve babalık döneminin kültürel imgeleri; ikincisi, babalık kimliğine ve rollerine ilişkin erkeklerin algılamaları ve üçüncüsü çocuklarının yanında ikamet eden ve ikamet etmeyen babaların çocuklarıyla etkileşim kurma biçimleri ve katılımlarının derecesidir (Marsiglio, 1995: 2-3).

Araştırmacılar içinde çalıştıkları kültürel bağlamdan kaçınılmaz olarak etkilendiklerinden babalık üzerine yapılan sosyal bilim araştırmalarının zeminini bu kültürel tartışmalar oluşturmaktadır. Babalık ideallerinin tarihsel eğilimlerine ilişkin son zamanlardaki analizinde Pleck ve Pleck (1997: 33) XX. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan babalık idealini eşit babalık olarak görmüşlerdir. Babalık çalışmaları sosyal bilimler alanında babalardan yüksek beklentilerin bulunduğu bir dönemde ön plana çıkmıştır. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde bu araştırmaların önemli bir kısmında anneler babalık için belirlenen normların kriterleri haline gelmiş, babalık ile anne katılımı düzeylerinin karşılaştırması yapılmıştır (Day ve Mackey, 1989: 401-408).

Babalık çalışmaları, XX. yüzyılla birlikte babalık rolünün sosyal tanımlarının geçim sağlayıcıdan üreticiye değiştiğini ileri sürmektedir (Rossi, 1984: 1-19). Day ve Mackey (1986: 371-388) babalardaki bu değişimi ebeveyn olarak babalara doğru paradigma kayması olarak tanımlamaktadır. LaRossa ve arkadaşları XX. yüzyılda çoklu kaymalara ilişkin kanıtlar sunmuşlardır (LaRossa v.d., 1991: 987). Babalık en azından ebeveynlik çalışmalarında artık annelikle eşit olarak görülmektedir (Atkinson ve Blackwelder, 1993: 976).

1920'li yıllarda babalık çalışmaları günümüzdeki çalışmalardan biraz farklılık göstermekteydi. Babalık çalışmaları ebeveyn çalışmaları içinde geçmekteydi ve ebeveynlerin çocuk bakımına katılımları üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Ebeveyn katılımı psikososyal gelişim kuramlarıyla bağlantılı hale gelmişti. Bu çalışmalarda babaların çocukların sağlıklı kişilik gelişimini desteklemedeki önemi vurgulanmıştır (Dick, 2004: 81).

1930'lu yıllarda geçim sıkıntısı ve küresel düzeyde büyük savaflara katılım babaların evlerinden ayrı geçirdiği sürelerin uzamasına sebebiyet vermiştir. Babalar evlerinden uzaklaştıkça ve anneler çocuklarıyla daha fazla vakit geçirdikçe uzmanlar 1930'lu yıllarda babaları çocuklarının yaşamlarına özellikle toplumsal cinsiyet rol modeli olarak dâhil etmeye teşvik etmişlerdir (Dick, 2004: 81). Bu dönemde yapılan babalık çalışmaları babalığın cinsiyet rol modeli olarak kabul görmesine yönelikti. Özellikle erkek çocukların baba yokluğunda feminen davranış özellikleri göstereceği endişesi ile babalık konusuna ağırlık verilmesi akademik çalışmalara da ilgiyi arttırmıştır.

Açıkkasası 1970'li ve 1980'li yıllarda nafaka veren baba ve baba katılımının niceliksel ve tek boyutlu görüşlerine yönelik tek odaklı çalışmalar daha sonrasında babalığın daha kapsamlı tanımlarına dönüşmüştür. Aile tarihçileri tarafından babalığın anlamı ya da işlevlerin önemi bugün de önemli olmaya devam etmektedir ancak bunların önemi ve kapsamı kültürel, etnik, dini ve sosyal sınıf gruplandırmalarına göre değişmektedir. Çoğulcu bir toplumda babanın rolü üzerine çeşitli düşünceler bir arada var olmaktadır. Medyadaki gazeteciler ve film yapımcılarının babalık konusundaki görüşleri son on yıldır aktif ve katılımcı baba olma özelliğini takdir etmektedir. Buna ek olarak babaların birçok rolü üstlendiğini ve her birinin göreceli önemi bir kültür bağlamından diğerine değiştiği kabul edilmelidir. Bu nedenle babaların çocukların sorumluluğunu üstlendiği birden fazla etkinlik bağlamında incelenmesi gerektiği önerilmektedir (örneğin, geçim kaynağı, cinsiyet rol modellemesi, ahlak rehberliği, annelerin duygusal desteği) (Lamb, 2000: 37).

Psikologlar 1970'lerin sonlarında baba katılımına dikkatleri çektiklerinde babaların çocuklarıyla geçirdiği süre konusunda yeterli bilginin olmadığını belirtmişlerdir.

Çalışmalarının odak noktaları etkileşim kalitesindeki farklılıkları tanımaksızın zamanlama ile sınırlı olduğu için perspektifleri dar olmuştur. İkinci bir kısıtlayıcı faktör babaların çocuklarının refah ve gelişimine önemli katkılarda bulunabilecekleri ailelerini mali açıdan desteklemek veya annelere duygusal destek sağlamak gibi dolaylı yolları göz ardı ederken babalık özelliklerinin doğrudan etkileşimi içeren unsurlarına odaklanmasıydı. Bununla birlikte; bu araştırmacılar babalık döneminin en az bir yönüyle çalışarak babalığa ilişkin verilerin elde edilmesinin zor olduğunu tespit etmişlerdir. Ne yazık ki ortalama bir babanın çocuklarıyla ne kadar süre ile etkileşime girdiğini belirlemeye çalışan ilk nesil araştırmacıların bu sorunun cevabını almaları beklediklerinden çok daha zor olmuştur (Lamb v.d., 1985: 883-894; Lamb v.d., 1987: 134-135; Pleck, 1997: 68-69; Lamb, 2000: 30).

1970'lerin sonlarından ve 1980'lerden itibaren yapılan araştırmalar baba olmanın olumlu yönlerinden bazılarını ortaya koymuştur. Cowan ve Bronstein (1988: 341-347) erkeklerin hayatında önemli bir yetişkin rolü olan babalık döneminin erkeklerin kalkınmasının bir jeneratörü olabileceği fikrini ortaya atmıştır. Birçok yazar (Cowan, 1988: 276-298; Daniels ve Weingarten, 1988: 36-53; Hawkins ve Belsky, 1989: 378-384; Hock v.d., 1980: 467-472; Dienhart, 1998: 32) yalnızca geçiş noktalarından farklı olarak babalık döneminin ömür boyunca incelenmesinin önemine dikkat çekmek istemiştir çünkü büyümenin sürekli gelişen bir süreç olduğunu belirtmişlerdir. Ancak babalığa ilişkin boylamsal çalışmaya literatürde çok fazla rastlanmamaktadır. Babalık üzerine boylamsal karşılaştırma yapmak sadece az sayıda akademisyenin babalık geçmişi üzerinde çalışmayı seçmediği için değil aynı zamanda aile eğilimlerini ölçmek için yıllar içinde yapılan çalışmaların babalık hakkında çok az bilgi sağlamasından kaynaklanmaktadır (LaRossa, 1988: 451-453).

Atkinson ve Blackwelder'in (1993: 984) 1993 yılında yapmış oldukları "*Fathering in the 20th Century*" adlı çalışmalarında 1900'lerden 1980'lere kadar yayınlanan popüler dergilerin içerik analizini yapmışlardır. Babalık konusundaki ilginin zaman içinde doğrusal bir şekilde artmadığını geçtiğimiz yüzyılda babalığa ilginin zaman zaman

artığını zaman zaman azaldığını ve dalgalı bir şekilde devam ettiğini ortaya koymuşlardır.

1970'ler ve 1980'lerde ortaya çıkan babalık konusuna olan ilgi akademik yazımda 1990'larda yer bulmaya başlamıştır. Bu bilimsel çalışmalar babalık konusunun çeşitli yönlerinde daha kapsamlı ve eklektik bir sosyal bilim literatürü üretmiştir. On yıl boyunca babalık ilgisinin artması babalık araştırmacılarının sayısını ve çeşitliliğini genişletmiş ve babalık araştırmasını ilerletme çabalarını yoğunlaştırmıştır (Marsiglio, 2000: 1173).

1990'lı yıllardan bu zamana babalıkla ilgilenen akademisyenler hacimli, zengin ve çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Bu literatür teorik ve metodolojik olarak incelenmiştir. Sosyal politika yapıcılarının babalar ve aileler için artan ilgisi ile tamamlanan ve gelişen bu literatür babalık üzerine en az dört önemli yola odaklanmaktadır. Birincisi, teorisyenler babalığı farklı sosyokültürel süreçlerle ifade edilen ve daha geniş bir ekolojik bağlamda gömülü olan bir kültürel temsil olarak incelemiştir. İkincisi araştırmacılar babalık ve baba katılımının farklı biçimlerini kavramsallaştırmış ve incelemiştir. Üçüncü olarak baba-çocuk ilişkisinin boyutları ile çocuklar ve babalar arasındaki gelişimsel çıktılar arasındaki bağları belirleme girişimleri yapılmıştır. Dördüncüsü akademisyenler erkeklerin, çocukların, annelerin ve diğer ilgili tarafların görüştüğü karşılıklı bir sürecin parçası olarak baba kimliğini araştırmıştır (Marsiglio, 2000: 1174).

Gelişimcilerin baba-çocuk ilişkileri ve baba etkileri kavramları 1990'lı yıllarda olgunlaşmıştır. Her ne kadar bu araştırmacılar baba-çocuk ilişkilerinin olası önemini kuşkulu olarak ele almış olsalar da gelişim psikolojisinde baba-çocuk ilişkilerinin belirgin bir şekilde etkili olabileceği üzerinde fikir birliğine varılmıştır (Lamb, 1981: 27). Gelişimciler her zamankinden daha fazla baba-çocuk ilişkilerinin ailede karşılıklı olarak birbirine bağımlı ilişkiler ağı bağlamında incelenmesi gerektiğini, toplumsal ekolojideki diğer önemli üyelerin çocukların ve babaların üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisinin olduğunun göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmuşlardır (Parke ve Buriel, 1998: 463-552). Bazı araştırmacılar tarafından yıllar önce dolaylı etki biçimleri (yani

anneler gibi üçüncü şahısların davranışı yoluyla aracılık edilen etki kalıpları) açıklanmış olsa da bu üçüncü derecedeki toplumsal aktörlerin önemleri 1990'lı yıllara kadar evrensel olarak kabul edilmemiş ve incelenmemiştir (Marsiglio, 2000: 1177).

Tüm gelişim teorileri ve araştırmaları ailenin özellikle anne ve babanın çocukların gelişimine ve sonuçlarına verdiği önemi vurgulamış olsa da bu araştırmaların çoğu sadece anneler üzerinde yoğunlaşmış ve annelerin çocukların bakım faaliyetlerine katılımı, çocukları ile olan ilişkilerinin etkisi, önemi ve sonuçlarını belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Anne-çocuk ilişkisi konusundaki bu ilginin arkasındaki temel etken anneyi birinci bakıcı olarak gören ve ailenin geçim kaynağı baba olan toplumun egemen bakış açısı olarak açıklanabilir (Ünlü, 2010: 2).

Babalık çalışmalarına ilginin yetersiz olmasının başlıca nedeni, çocuk gelişiminde babalardan çok annelerin daha önemli olduğu inancıdır. Bu 'geleneksel uzak baba kavramı' konusunda özellikle John Bowlby ve Sigmund Freud öne çıkmaktadır. Freud'a göre anne ile bebek arasında kurulan ilişki onun ileriki yaşamında kişilik gelişimi ve sosyal ilişkilerinin şekillenmesinde çok önemlidir. Baba ile kurulan ilişki ise çocukluktan sonraki dönemlerde önem kazanmaktadır. Bowlby (1958: 350-375) ise bağlanmanın önemine vurgu yapmış ve bebeğin bağlanmasındaki en önemli unsurun anne olduğunu ileri sürmüştür. Babaların en önemli görevi ise anneleri desteklemektir. Böylelikle babalara ikincil bir önem atfedilmiştir (Parke, 1981: 4). Literatürde anneye verilen önem bu derece yoğun olduğundan ve babaya atfedilen rol ikincil planda kaldığından babalık çalışmalarına araştırmacılar tarafından yeterince ilgi gösterilmemiştir.

Çok katmanlı babalık çalışmaları aile konusundaki kültürel sunumlar ve söylemler, babalık ve baba katılımının çeşitli biçimlerinin kavramsal ve ampirik analizleri, baba-çocuk ilişkisinin boyutları arasındaki bağlar ve çocukların aileleri ile ilgili görüşleri, babaların refah ve gelişimi ile babalık kimliğinin ve babalığın sosyal psikolojisini de içeren geniş bir yelpazede sunulmaktadır. Bu konulardaki çalışmaların genişliği göz önüne alındığında, babalığın çeşitli yönleri üzerine çeşitli disiplin perspektifleri

çoğunlukla çocukların ve ergenlerin babalık algılarına odaklanmaktadır (yetişkin çocuklarla babalık görüşmeleri için bkz. Rosssi ve Rossi, 1990; Snarey, 1993: 1-2).

‘Yeni baba’lığa ilişkin yazılan neredeyse tüm kitaplar ve makaleler, nüfusun tüm kesimleri için değil üst-orta sınıf profesyoneller tarafından yazılmaktadır. Örneğin Kort ve Friedland (1986) editörlüğündeki kitabında hamilelik, doğum ve çocuk yetiştirme deneyimlerini anlatan 57 erkek katılımcı bulunmaktadır. Bu babalar çoğunlukla bunlar eğitimciler, heykeltıraşlar, emlak yatırımcıları, radyo yorumcuları, gazete editörleri, yayıncılar, doktorlar, yöneticiler, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve avukatlardır. Tam olarak temsilci bir örneklem değildir. Rotundo (1985: 7) androjen babalığı bir ideal olarak görürken dikkatini diğer herhangi bir grubunkinden daha fazla üst sınıfa yoğunlaştırmıştır. Konuşulanlar pratik yaşamda kendine çok fazla yer bulamamıştır.

Medyadaki babalık hakkında söylemler, gündelik dergiler ve akademik literatür birkaç ortak temayı paylaşmaktadır. Bu söylemler genel olarak erkeklerin aile yaşamı üzerine tutumlarını, ebeveynlik tarzlarını ve günlük aile hayatına yaptıkları (yapmadıkları) katkıyı eleştirmektedir. Burada Doherty’nin (1991: 29-32) erkekleri ve erkeklik özelliklerini belirlemek için “eksiklik modeli” olarak adlandırdıklarının bir parçası olarak düşünülebilir. Erkeklerin yapmadığı veya kötü yaptıklarına odaklanırlar. Hawkins ve Dollahite (1997: 3) bu açığı “rol yetersizliği perspektifi” analizini ekleyerek açıklamaktadır. Babalık konusundaki çalışmaların çoğu erkeklerin sadece aile hayatında oynadığı role odaklanmaktadır. Erkeklerin aile hayatında olan tecrübelerinden ve aile hayatına yaptıkları katılardan kaynaklanan derin dokuyu basitleştirmek ve erkeklerin aile içerisinde birtakım rolleri oynamaya zorlanan tutsaklar olduğunu düşünmektedirler (Dienhart, 1998: 12). Anneler hakkındaki kültürel tartışmaların çoğunda ise annelerin aile dışında yapması gerekenler üzerinde yoğunlaşırken babalar hakkındaki tartışmalar babaların ailede yapmaları gereken davranışlar üzerine yoğunlaşmıştır (Doherty, Kouneski ve Erickson, 1998: 277).

Son günlerde babalığa olan ilginin artması kadınların ve annelerin haklarını destekleyen bazı araştırmacılar arasında endişe yarattığı durumlar da olmuştur. Babaların ailelerde önemli rol oynadıklarına yapılan vurgu yalnızca annelerin olduğu tek ebeveynli ailelere

karşı uzun süren önyargılara yol açabileceği, bu ailelere yapılan yardımların babalara yöneleceği endişelerini artırmaktadır. Tek annelere yönelik hizmetlerin masrafı ve mesleki söylemin boşanma sonrasında velayet, çocuk desteğine ve ziyaret düzenlemesine başvuran babalık hakları grupları tarafından kullanılabilmesi ifade edilmektedir (Doherty, Kouneski ve Erickson, 1998: 277).

Deanna Eversoll (1979: 503-508) 1979 yılında yapmış olduğu “*A Two Generational View of Fathering*” isimli araştırmasında 221 genç yetişkin erkek ve 221 çift ebeveyn den oluşan kuşaklararası örneklem üzerinde çalışmıştır. Baba rolünün besleme, problem çözme, bakım sağlama, sosyal model olma ve yeniden yaratma olarak beş boyutuna ilişkin ölçümler yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda oğullar babalarının geçim sağlama ve sosyal model rol boyutlarından daha çok bakım sağlayan ve eğlenceli davranışlar içerisinde olmasını beklemektedirler. Erkeklerin iki kuşak arasındaki farkın önemli olmadığı bir kategori ise problem çözme olarak ifade edilmiştir.

Sagi çalışmasında babaların kendi babalık davranışlarına etkisini anlamak için iki nesil babalarla çalışmış ve bu noktada iki farklı hipotez önermiştir. Birincisi bazı babaların kendi babalarını “kendi çocuklarıyla ilgilenirken yüksek ya da düşük katılımını” modellediğini iddia etmiştir. Örneğin, bir erkeğin oldukça katılımcı bir babası olursa babalıklarının “kendi tarzlarına göre şekillendirebilir ve kendi çocuklarının bakımına büyük ölçüde dâhil olabilir”. Tam tersine daha az katılımcı baba olan başka bir erkek kendi babasını modellemesi sonucunda çocuğuyla daha az ilgilenmektedir. Diğer hipotezler ise erkeklerin “babalarının katılım eksikliğini kendi çocuğu ile ilgilenerek” telafi edebileceğini iddia etmişlerdir (Pleck, 1997: 80).

Blendis, 1982’de Sagi’nin hipotezlerini test etmiştir. İki farklı grupta 60 baba ile birlikte çalışmıştır. Birinci grupta 30 tane baba bulunmaktaydı, bu babalara kendi babalarıyla olan ilişkileri hakkında yüzeysel soru sorulmuş ve grubun yarısından fazlası babalarıyla olumsuz bir ilişki kurduklarını, sıcaklık ya da yakınlık olmadığını ifade etmiştir. 7 erkek, babaları ile sıcak bir ilişki içinde olduklarını ancak yeterli olmadığını bildirmişlerdir (Blendis, 1982: 201). Bu erkekler sıcak ilişkileri olduğunu düşünse de diğer taraftan ilişkilerinin daha da sıcak olması gerektiğini düşünüyorlardı. Sadece 3 erkek bu soruyu

olumlu karşılamış ve babalarıyla gerçekten sıcak ilişki kurduklarını ve kendilerine yakın hissettiklerini söylemişlerdir (Ünlü, 2010: 64-65). İkinci grupta yine 30 baba bulunmaktaydı ve ikinci grup da Bem'in cinsiyet envanterini doldurmuştur. Babalarıyla ve anneleriyle olan ilişkileri hakkında daha ayrıntılı sorular sorulmuştur. Kendileri ve aileleri hakkında bazı demografik bilgiler toplanmıştır. Sonuç olarak sadece 7 kişinin “hikâye anlatmak ya da romantizm yapmak gibi, bakımla ilgili yakın ilişki kurduğu” bulunmuştur (Blendis, 1982: 203). İkinci gruptaki erkeklerin çoğunluğu babalarını ailenin dış üyesi olarak görmüşler birçok katılımcı babalarının evdeki iktidarın sembolü olduğunu ve bu yüzden babalarından korktuğunu belirtmiştir. Bu gruptaki bazı erkekler babalarını ahlaki yönden saygı duyulması gereken insanlar olarak tanımlamıştır. Bu 30 erkekte onu ağırlıklı olarak babalarıyla spor faaliyetleri paylaştıklarını belirtmiştir. Bu sporun muhtemelen erkeksi bir aktivite olduğu ve çoğunlukla spor faaliyetlerinde bulunan babaların çocuklarını modellemeye teşvik etmeye çalıştıkları gerçeğinin bir sonucu olabilecektir (Blendis, 1982: 205).

Anthony Rotundo (1985: 7) 1985 yılında gerçekleştirmiş olduğu “*American Fatherhood A Historical Perspective*” isimli çalışmasında Amerikan babalığının tarihsel olarak değişimlerini açıklamıştır. Babalığın tarihsel süreç içerisindeki değişimini harekete geçiren faktörlerin neler olduğunu, değişimin ne sıklıkla olduğunu ve hangi biçimleri aldığına sorularına cevap vermeyi amaçlamıştır. Babalığın Patriarkal babalık (1620-1800), Çağdaş babalık (1800-1880), Modern babalık (1880-1980) ve Androjen babalık (1980-...) olmak üzere dört aşamadan geçtiğini belirtmektedir. Bu dönemlerin her birinde (i) babanın birincil görevleri, (ii) erkek çocukları ile ilişkilerinden baskın duygu kalıpları ve (iii) sosyal, ekonomik ve entelektüel faktörlere odaklanarak dönemin babalık tarzlarının temeli oluşturulmuştur.

Bruce Drobeck (1990) 1990 yılında yapmış olduğu “*The Impact On Men Of The Transition To Fatherhood: A Phenomenological Investigation*” isimli çalışmalarında ilk kez babaların, eşlerinin doğum öncesi ve sonrası geçişlerindeki deneyimlerinden kendilerinin nasıl etkilendiğini incelemiştir. Örneklem doğum hazırlık sınıflarına kayıtlı 30 beyaz, orta sınıf babadan oluşmaktaydı. Her konuyla iki derinlemesine görüşme

yapılmıştır. Sonuç, erkeklerin daha fazla sorumluluk aldıklarını ve kendilerinin daha fazla olgunlaştıklarını göstermiştir. Bu süreçte iş ve aile yaşamlarındaki talepleri dengelemenin yollarını aramışlardır. Hamileliğin başlangıcından itibaren kendileri ile ilgili babalık imajı geliştirmişlerdir. Babalığın yaşamlarında daha fazla tatmin ve amaç duygusu verdiği için babalığa geçişten etkilendiklerini bildirmişlerdir. Araştırmacı, erkeklerin babalığa geçişte bir kimlik dönüşümü yaşadığını ve babalık dünyalarını yeniden tanımladıkları sonucuna varmıştır.

Nancy Cullen Liebler (1992: V-VI) 1992 yılında yapmış olduğu “*The Experience Of Fatherhood*” isimli çalışmasında benzer demografik özelliklere sahip 12 erkeğin babalık konusundaki öznel deneyimlerini araştırmıştır. Katılımcılar tarafından sunulan anlatılara göre erkeklerin çocuklarıyla kişisel katılım derecesini sınırlayan veya arttıran etkileşimli bir model oluşturdukları bulunmuştur. Görüşmelerde yedi tema çıkarılmıştır. Her şeyden önce bir baba olmak istikrarlı bir insan olmak için bir itici güçtür. İkinci olarak bir baba olmak çocuklarda yetkinliği aşlamak için bir sorumluluk duygusu çağrıştırmaktadır. Üçüncüsü bir kız ve bir erkek için baba olmak arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Dördüncüsü bebek ve küçük çocuklarla yaşadığı fiziksel yakınlık babalara sıcaklık, hassasiyet ve güç duyguları hakkında farkındalık getirmektedir. Beşinci olarak babalar çocuklarından kabul görmeyi arzulamaktadırlar. Altıncı olarak çocuklara değerler kazandırmak esastır ve babaların kendi yaşamları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Son olarak babalık olgunluğun değişmesi ve başarılması için bir fırsat sunmakta ve babanın yaşamı boyunca devam eden anlam için işaretler taşıyan merkezî ve anlamlı bir deneyimdir.

Kerry Daly (1993: 510) 1993 yılında yapmış olduğu “*Reshaping Fatherhood: Finding the Models*” isimli çalışmasında, altı yaşından küçük bir çocuğa sahip babaların, hayatlarındaki çeşitli modellere göre babalık rollerini nasıl şekillendirdiğini incelemiştir. Araştırma tasarımı, babalık kimliğini inşa etme sürecindeki temel unsurları tanımlamak için gömülü teori ve karşılaştırmalı analizlerin nitel araştırma ilkelerini izlemiştir. Toplam 32 baba araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırma konularının kendilerini belirli bir rol modeline sahip olarak algılamayacağı bulunmuştur. Kendi babaları iyi modeller

olarak görülmemiştir ancak kendi uygulamalarıyla karşılaştırmak için bir referans noktası olarak görülmüştür. Ayrıca diğer kişilerin rollerine dâhil olmaları için belirli davranışları seçmişlerdir. Kadınların hayatları esas olarak kendi anneleri ve eşleri bu konuda önemli olma eğilimindeydi. Dolayısıyla babalık rol modelinin yokluğuna rağmen parçalanmış babalık modelleri oluşmuştur.

Maxine Atkinson ve Stephen Blackwelder'in (1993: 975) 1993 yılında gerçekleştirmiş oldukları "*Fathering In The 20th Century*" babalığa olan ilginin hem de babalık tanımının zamanla değiştiğini ileri sürmüşlerdir. Çalışmada iki farklı analiz türü gerçekleştirilmiştir: Babalığa olan ilgiyi ölçmek için sıklık sayımı ve babanın tanımını ölçmek için dergi makalelerinin içerik analizi. Her iki analiz için makaleler 1800'den 1989'a kadar *Read the Periodical Literature*'den seçilmiştir. Sonuçlar babalığın tanımının iki kutup arasındaki merkeze göre değiştiğini göstermektedir: Babalar geçim sağlayıcı ve bakım veren olarak. Sonuçlar ayrıca XX. yüzyıl boyunca babalığın dalgalanmış bir tanımlaması olduğunu göstermiştir. Çalışmada kültürel tanımlamanın doğurganlıktaki davranışsal eğilimler ve evli kadın işgücü katılımı ile karşılaştırılması daha yüksek doğurganlığın babanın tanım olarak tanımlanmasıyla ilişkili olduğu ortaya konulmuştur. Ebeveynlik rollerinin kesin olarak toplumsal cinsiyet ayrımı gibi profesyonel görüşlerine karşı popüler dergiler babaları en az bir yüzyıl boyunca hem edilgen bir araç hem de etkileyici aktörler olarak kabul etmişlerdir.

Teresa Cooney v.d. (1993: 205-215) tarafından 1993 yılında yapılan "*Timing of Fatherhood: Is "On-Time" Optimal?*" isimli çalışmalarında 1987-1988 yılları arasında 13.017 katılımcının dâhil olduğu ulusal temsili bir örneklemeden elde edilen verilerle belli kriterlere göre değerlendiren 262 katılımcının vermiş olduğu cevaplar üzerinden analizler yapılmıştır. Çalışmanın amacı babalık zamanlaması ile erkek çocuklarının ebeveynlik davranışları ve babalar arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çok değişkenli analizler ayrı ayrı ele alındığında bu sonuçların zamanlamasının etkilerini ortaya koymamaktadır. Ancak farklılıklar baba davranışının çok boyutlu bir tipolojisinde bulunur ve etkilenir. Zaman değişkeni göz önünde bulundurulduğunda geç yaşta baba

olanların babaların pozitif baba etkisi ile yüksek derecede ilişkili olarak sınıflandırılma olasılıklarının daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Naomi Rosh White (1994: 119-131) 1994 yılında yapmış olduğu “*About Fathers: Masculinity and the Social Construction of Fatherhood*” isimli çalışmasında erkeklerin baba olma tanımlarını araştırmayı amaçlamıştır. Babanın anlamı ile ilgili bilgiler 11 baba ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiştir. Babalığın inşası ve tanımlamaları erkeklerin babaları ile olan ilişkisinden ve erkeklerin güç ilişkilerine yönelttiği çeşitli anlamlandırmalarla ilişkilendirilmiştir. Babalık geçmiş deneyim, sosyal beklentileri kabul ve reddetme unsurlarını içeren karmaşık bir tanımlama olarak ortaya çıkmıştır. Erkeklerin kendi babaları ile olan ilişkileri birkaç farklılık dışında kendi çocukları ile olan ilişkilerinde de görülmüştür. Erkekler geleneksel babalık tanımlamalarına sığınmaktadırlar. Ekmek kazanan rolüne sığınan babalar böylelikle ev içi sorumluluklardan kaçmayı meşrulaştırmışlardır.

Joseph Pleck’in (1997: 81) 1997 yılında yaptığı “*Paternal Involvement: Levels, Sources, And Consequences*” isimli çalışmasına göre çocuk, babasının kendisine duyduğu tepki olumlu olduğunda babasını modellemektedir. Ancak her türlü ihtiyaçlarına cevap verdiğinde bu modelleme gerçekleşmektedir. Bu nedenle bu çalışmada Babalık Ölçeği (*Father Scale*) kullanılarak babaların kendi babalarıyla olan ilişkilerini nasıl algıladıkları ve kendi katılım düzeyleri incelenmiştir. Babalarını çok bağlı ve bakım sağlayan olarak algılayan babaların babalarını daha az katılımlı ve daha az emek verici olarak algılayan babalara göre kendi çocuklarıyla daha yüksek katılım düzeylerine sahip oldukları öne sürülmüştür.

Ahlberg ve Sandnabba (1998: 211-221) 1998 yılında gerçekleştirmiş oldukları “*Parental Nurturance And Identification With Own Father And Mother: The Reproduction Of Nurturant Parenting*” çalışmalarında 5 yaşında çocukları olan 94 baba üzerinde çalışmışlar ve babalarının tecrübe ettikleri baba bakımı baba ile çocuk arasındaki ilişkinin niteliğini önemli derecede etkilediği sonucuna varmışlardır. Bir başka çalışmada benzer şekilde, babaları ile arasındaki ilişki olumsuz olan babalar bu durumu kendi çocuklarına yaşatmak istemedikleri için çocukları ile birebir ve orantılı

etkileşimde daha fazla zaman harcadıklarını belirtmişlerdir (Barnett ve Barunch, 1987: 29-40).

Joan Aldous, Gail Mulligan ve Thoroddur Bjarnason (1998: 809) tarafından 1998 yılında gerçekleştirilen “*Fathering Over Time: What Makes The Difference?*” çalışmalarında 1987-1988 ve 1992-1993 Ulusal Aileler ve Haneler Ulusal Anketlerinden elde edilen verilere dayanarak yürütülen boylamsal çalışmada 5 yaşından küçük çocuğa sahip 762 Amerikalı beyaz çiftin verilerine dayanarak elde edilen sonuçlarda babaların çocuk bakımında ne kadar yer aldıkları, aile görevlerinin ne kadar önemli bileşeni oldukları ve bununla ilişkili faktörler incelenmiştir. Elde edilen bulgular mesai saatlerinin bazı erkekleri aktif babalık davranışlarından uzak tuttuğunu ancak küçük çocuklara bakmaya başladıklarında devam eden bir örüntü oluşturduğunu göstermektedir. Annelerin çocuk bakım saatleri babaların çocuk bakımı ile pozitif ilişkilidir ve babalar oğulları ile kızlarına göre daha fazla aktivite yapmaktadırlar.

Jose Olavarria (1999: 255-278) 1999 yılındaki “*Adolescentes/Adolescentes: Qué Poco Sabemos De Ellos*” isimli çalışmasında ise erkeklerin babalığa geçişini kolaylaştıran etmenler üzerinde durmuştur. Bu etmenlerden kamu politikaları üzerine yoğunlaşılacak araştırmada erkeklerin babalığa geçişinde karmaşık bireysel ve toplumsal duygu ve düşüncelerle baş etme gayreti içerisinde olduğu sonucuna varılmıştır.

James Butler’ın (1999: VI-VII) 1999 yılında gerçekleştirmiş olduğu “*Being There: Exploring The Fatherhood Experiences And Beliefs Of Low-Income Urban African American Males*” isimli çalışmasında düşük gelirli Afrika kökenli Amerikalı babalar ve çocuklarına dair önemli bilgiler sunmaktadır. ‘Erken Dönem Başlangıcı (EHS)’ programına kayıtlı olan baba figürleri arasında babalık deneyimlerinin araştırıldığı çalışmada yaşları 18 ile 66 arasında değişen 3 yaşından küçük en az bir çocuğa sahip katılımcılar dâhil edilmiştir. Bu erkeklerin baba rolü deneyimlerine ilişkin bilgiler, doğrudan kendileriyle ve çevresiyle (örn. ev ve sosyal ağ) yürütülen nitel görüşmelerden elde edilmiştir. Bu görüşmelerden bazı önemli bulgulara ulaşılmıştır: (i) Ekonomik engellerin babaların ve baba figürlerinin babalık idealleri üzerindeki etkisi; (ii) ırkçılığın babalar ve baba figürleri üzerindeki etkisi ve (iii) babaların ve baba figürlerinin biyolojik

babaların üzerinde etkisinin olmaması. Bu çalışmanın en önemli bulgusu babaların ve baba figürlerinin çocuklarının yaşamlarında aktif olarak yer almalarıdır. Bu çalışmanın sağladığı bilgiler babaların ve baba figürlerinin baba rolü deneyimlerini ve ailelerinin ve çocuklarının hayatlarında sahip oldukları önemli yeri hakkındaki anlayışımızı artırmaktadır. Düşük gelirli Afrikalı Amerikalı babaların gelecekteki araştırmalarına yönelik önerilerin yanı sıra halk sağlığı ve sosyal politika sonuçları ve çalışmanın sınırlamaları sağlanmıştır.

Arja Kaila-Behm ve Katri Vehviläinen-Julkunen (2000: 199-205) tarafından 2000 yılında Finlandiya’da 71 baba ve 175 sağlık çalışanının vermiş olduğu bilgilere dayanılarak yapılan “*Ways Of Being A Father: How First-Time Fathers And Public Health Nurses Perceive Men As Fathers*” isimli bir çalışmada babalık rolüne ilişkin dört temel tema ortaya çıkmıştır. Bu temalardan çıkan sonuç babalığın aile reisi, eş, eşe destek ve izleyici olmak üzere dört temel role sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Nancy Dowd’un (2000: 44-45) 2000 yılında yapmış olduğu “*Redefining Fatherhood*” isimli çalışmasında babalığı çağdaş babalar, üvey babalar ve yeni babalık başlıkları altında incelemiştir. Yeni babalığın günümüz toplumlarında bir çıkış olarak görülebileceğini ve bu baba modelinin toplumsal cinsiyet ve erkeklik perspektifinden yeniden gözden geçirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Greer Litton Fox ve Carol Bruce Source (2001: 394) tarafından 2001 yılında yapılan “*Conditional Fatherhood: Identity Theory And Parental Investment Theory As Alternative Sources Of Explanation Of Fathering*” çalışması ebeveynlik, kimlik teorisi ve ebeveyn yatırım teorisinin iki alternatif kuramsal modeli baba tutum ve davranışlarını açıklama kaynakları olarak incelenmiştir. Babalığın dört boyutu incelenmiştir: Duyarlılık, sertlik, davranışsal ve duygusal katılım. Yordayıcı olarak işlenen kimlik teorisinden gelen kavramlar baba rolünün sorumluluğu, rol doyumu ve yansıyan değerlendirmelerdir. Ebeveyn yatırım teorisinden gelen kavramlar yatırım maksimizasyonu, koşullu taahhüt ve babalık sertliğini içeriyordu. 208 babadan oluşan toplum temelli bir olasılıklı örneklemeden telefon anketi verilerini kullanarak elde edilen veriler regresyon analizine tabi tutulmuştur. Bu çalışma erkeklerin çocuklara olan

bağlılıklarındaki değişimleri anlamak için sosyal psikolojik değişkenlerin önemini vurgulamaktadır.

David Eggebeen ve Chris Knoester (2001: 381-393) tarafından 2001 yılında gerçekleştirilen “*Does Fatherhood Matter For Men?*” isimli çalışmalarında çeşitli babalık deneyimleri için erkeklerin yaşamları ve refahı üzerine olası etkileri araştırılmıştır. Ulusal Aileler ve Haneler Anketinden 19-65 yaş arası 5.226 erkek katılımcının verilerinden alınmıştır. Bu makalenin ilk bölümü erkeklerin çocuklarla olan farklı deneyimlerinin (çocuksuz, yerleşik/yerleşik olmayan baba ve üvey baba) erkeklerin psikolojik sağlığı ve davranışı, sosyal bağlantıları, nesiller arası aile ilişkileri ve iş davranışlarıyla ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Babaların sosyal ilişkilerinde, aile ilişkilerinde ve çalışma davranışlarında babalardan farklı olduğuna dair güçlü kanıtlar bulunmuştur. Baba tipleri arasında da önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu makalenin ikinci bölümü sadece baba olan erkeklere odaklanmakta ve baba davranışının erkeklerin refahıyla (örneğin babaların çocuklarıyla harcanan faaliyetlerin zaman ve nitelikleri) ilişkili olup olmadığını incelemiştir. Baba katılımının erkeklere olan etkileri, çocukları ile yaşayanlar için önemli olduğu bulunmuştur.

David Eggebeen’in (2002: 486-506) 2002 yılındaki “*The Changing Course Of Fatherhood: Men's Experiences With Children In Demographic Perspective*” adlı çalışması erkeklerin çocuklarla yaşam deneyimlerindeki değişikliklere odaklanmıştır. Erkeklerin çocuklarla yaşamasına ilişkin sorulan dört sorunun cevabının arandığı araştırmaya ait veriler Nüfus Araştırmalarının 1965, 1970, 1975, 1980, 1985’teki yıllarından alınmıştır. Örneklem 20-64 yaş arası erkeklerden oluşmaktadır. Erkek çocuklarıyla yaşamaya dair deneyim erkeklerin çöküşünü azaltmaktadır. Çocuklarla yaşamak orta yaşlarda giderek daha fazla yoğunlaşmaktadır. Son olarak çocuklarla yaşama deneyiminde ırk ve eğitim seviyesine göre erkekler arasında büyük farklılıklar vardır.

Stephen Williams’in (2003: 489) 2003 yılında “*What is Fatherhood?: Searching For The Reflexive Father*” ismiyle gerçekleştirildiği çalışmasında babalık sosyolojik bir fenomen olarak incelenmiştir. Araştırma 40 baba ile yapılan görüşmelerden yola çıkarak

babalık kavramının ve pratiğinin nasıl önemli değişiklikler geçirdiğine dair algıları ve deneyimleri ele almaktadır. Bu babalara 2001 ve 2003 yılları arasında Güney Galler'deki çeşitli yerlerde çeşitli şekillerde erişilmiştir. Baba olmanın ne anlama geldiğinin geleneksel ideal tiplerine göre modellendiğinden ziyade kişisel biyografiye ve koşullara yanıt olarak geliştiği ileri sürülmektedir. Bu tartışma babalığın ilerici bir biçimde bireyselleştğini öne sürmek için refleks modernizasyon tartışmalarıyla geliştirilen fikirlerin bazılarını kullanmaktadır.

Garry Dick'in (2004: 81) "*The Fatherhood Scale*" isimli 2004 yılında 311 erkek üzerinde yapmış olduğu çalışmasında 64 maddelik bir babalık ölçeği geliştirilmiştir. Bir dizi faktör analizinin sunulduğu çalışmada 9 alt ölçeğin açıklaması yapılmıştır. Babalık ölçeği sosyal hizmet uzmanları ve araştırmacıların bireyin babasıyla olan ilişkisini değerlendirmek için kullanmaları için tasarlanmış yeni bir değerlendirme aracı olarak sunulmuştur. Ayrıca bireyin babasıyla ilişkisine bir bakış açısı getirmede ve bireyin olmak istediği babalık idealini ortaya çıkarmada yararlı olabileceği belirtilmiştir.

Dana Shawn Matta'nın (2004: VIII-IX) 2004 yılında yapmış olduğu "*Fatherhood Responsivity And Couple Processes: The Co-Construction Of Fatherhood*" adlı çalışmasında 5 yaş ve üstü çocuğa sahip anneler ve babaların görüşlerine yer verilmiştir. Bu çalışmada babalığı incelemek için üç temel kavramsal çerçeve kullanılmıştır. Çiftlerle yapılan 40 derinlemesine görüşmesini analiz etmek için sosyal inşacılık, sistem ve feminist kuramsal çerçeveleri kullanılmıştır. Babaların, bu çiftlerin ilişkilerini daha geniş sosyal, kültürel ve ekonomik zemin bağlamında tanımladıkları ve yeniden tanımladıkları şekilde oluşturdukları anlam konuşmalarda nasıl gerçekleştiğini anlamak için nitel temelli bir teori yaklaşımı kullanılmıştır. Bu çalışmanın analizinde baba duyarlılığının babalarda farklı derecelerde olduğu, babaların eşlerinin ve çocuklarının ihtiyaçlarının farkında olarak ve onları etkin bir şekilde üstlenmeye hazır olduğu merkezî bir mekanizma olduğu görülmüştür. Bu çalışmada babalar üç duyarlılık düzeyine ayrılmıştır: Düşük, orta ve yüksek. Düşük duyarlılık gösteren babalar eşin veya çocuğun ihtiyaçlarına, çocuk bakım çalışmalarına katılımın düşük olmasına ve anneyi etkilemenin isteksizliği çok az farkındalık ile karakterize edilmiştir. Orta derecede

duyarlılık gösteren babalar eşlerinin özellikle çocuk bakımında olduğu gibi yaptıkları fedakârlıklar için daha fazla farkındalık ve takdir ile karakterize edilmiştir. Bu babalar ayrıca farkındalık olmadan son derece uyumlu bir şekilde farklı bir uyum derecesi göstermiştir. Yüksek sorumluluk veren babalar, eşlerinin ve çocuklarının ihtiyaçlarına daha fazla dikkat gösterme, çocuk bakımı ile ev işi çalışmalarına yüksek düzeyde katılım ve ev işi ve çocuk bakımı görevlerinin paylaşılacağı beklentileri ile karakterize edilmiştir.

Claudia Cruzat ve Aracena Marcela (2006: 29-44) 2006 yılında gerçekleştirdikleri “*Significado De La Paternidad En Adolescentes Varones Del Sector Sur-Oriente De Santiago*” isimli genç erkeklerin babalığa ilişkin algılarını incelediği çalışmalarında yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşmeler yapmıştır. Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre erkeklerin babalığa geçiş süreci kaygılı ve sorunlu bir süreç olmakla birlikte bu durum erkeklerin babalık rolü hakkındaki düşüncelerini karmaşıklştırmaktadır. Araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğu baba olmayı istediklerini ancak ekonomik yetersizliklerin iyi bir baba olmanın önündeki en büyük engellerden biri olduğunu ifade etmişlerdir.

Ralph LaRossa ve Cynthia Sinha'nın (2006: 433) 2006 yılında gerçekleştirmiş oldukları “*Constructing The Transition To Parenthood*” adlı çalışmalarında anneliğin ve babalığın terapötik olarak tanımlandığı ebeveynliğe geçiş sürecinin nasıl inşa edildiğinin açıklanması amaçlanmışlardır. 141 evli veya birlikte yaşayan çiftin ilk kez ebeveynliğe geçişini sağlayan randomize bir şekilde iki koşula atanmış deneysel bir tasarım gerçekleştirilmiştir. Bu çiftlerin etnografik gözlemlerine dayanarak gerçekleştirilen araştırmada ebeveynliğe geçiş duygusunun nasıl oluşturulduğu açıklanmıştır. Analizler sonucunda genel yaşam seyri dil ve anlamlı bir jestle inşa edildiği gibi aynı zamanda ebeveynliğe geçişin sözel ve sözel olmayan anlamlandırma yoluyla inşa edildiğini göstermektedir. Karşıtlık ve değişim kelime hazinesi kullanarak, ebeveyn eğitmenleri, anne ve baba adayları ve büyük anne-babalar, büyük oranlarda bir dönüşüme tanık olduklarına dair ortak bir duygu yaratırlar. Bekâr ve yeni ebeveynler sadece dinlememekle kalmaz aynı zamanda ebeveyn eğitimcilerinin kelime dağarcığını çoğaltır

ve bunu yaparken de ebeveynlik öncesi ve sonrası evreler arasındaki ayrımı daha da büyütülmektedir.

Glenda Wall ve Stephanie Arnold (2007: 522) 2007 yılında yapmış oldukları "*How Involved Is Involved Fathering? An Exploration Of The Contemporary Culture Of Fatherhood*" isimli çalışmada aile meseleleriyle ilgili gazete serisinin analiziyle babalık kültürünün keşfine katkıda bulunmayı amaçlamışlardır. 1999-2000 yılları arasında gazetenin "Aile Meseleleri" bölümü söylem analizine tabii tutulmuştur. Bulgular ebeveyn suçluluğunun, ebeveyn sorumluluğunun, iş-aile dengesi sorunlarının ve hegemonik erkekliğin temsilleri aracılığıyla annelerin birincil ebeveynler olarak konumlandırılmaya devam ettiğini göstermektedir. Baba katılımı var olduğu ölçüde, yarı-zamanlı olarak, çocuklarla ilişkileri annelerden daha az önemli olan ikincil ebeveynler olarak gerçekleşmektedir.

Karen Benjamin Guzzo'nun (2011: 268-290) 2011 yılında yapmış olduğu "*New Fathers' Experiences With Their Own Fathers And Attitudes Toward Fathering*" isimli araştırmasında 3525 baba örneklemini üzerinde çalışılmıştır. Bu çalışmada baba figürünün, varlığının ve biyolojik baba katılımının yeni babanın babaya yönelik tutumları ile nasıl ilişkili olduğunu, modelleme ve telafi edici hipotezleri test edilmiştir. Sonuçlar genellikle modelleme hipotezini desteklemiştir. Yeni babalara göre babası kendilerine daha az karışmış olan erkeklerin babaların otorite figürleri olarak hizmet ettikleri fikrini destekleme olasılıkları daha az bulunmuştur. Sorumlu babalığın vurgulanmasının arkasındaki temel varsayımlardan biri çoğu erkeğin iyi bir baba olmak istediği ancak bunu yaparken engellerle karşılaştığıdır. Ne var ki erkeklerin babayla ilgili ne düşündükleri ve babaların ne düşünmesi gerektiği konusundaki araştırmaların yetersizliği böyle bir varsayımı sorunlu hale getirmektedir: Erkekler babalığı nasıl görüyor ve baba olarak ne yapmayı bekliyorlar? Bu araştırma babalık kültürü idealinin yeni babaların çoğu tarafından kabul edilmelerini ve çeşitli sorumlulukların yerine getirilmesini beklediklerini ileri sürmektedir. Bununla birlikte erkeklerin hastalıklara karşı tutumları kendi babalarıyla yaşadıkları deneyimler üzerinde de modellendiyse o zaman aile yapısı ve zaman içindeki etkileşimlerdeki büyük çaplı değişimler bugünün

babaları için çatışan babalık kavramları doğurabilir. Çoğu erkek kendi babalarıyla yaşadıkları deneyimler hakkında kendi fikirlerini temel alırken bazılarının biyolojik olarak gelişmemiş bir biyolojik durumun tersine duran ve önemli alternatif rol modelleri sağlayan sosyal babaları veya baba figürleri olabilir. Bu araştırma erkeklerin davranışları üzerindeki etkilerini anlama sürecine katkıda bulunmaktadır ancak babaların tutumlarını doğrudan baba katılımına bağlayan çok az kanıt sunulmuştur. Yani babalıklarını benliklerinin merkezi olarak tutan erkeklerin iyi babalar olmaya çalışacağını ancak gerekli becerilerden ya da engellerden yoksun olmaları durumunda bunu yapma yeteneklerinin yeterli olmayacağını düşünmek kolaydır. Kendisi savunmasız bir babaya sahip olan ya da kendi babalık kimliğini oluşturmada az sayıda rol modeline sahip olan erkekler arasında bile büyük çoğunluk babaların çok çeşitli şekillerde yer almaları ve merkezî bir rol oynaması gerektiğine inanmışlardır. Yine de bu insanların babanın fiilî talepleri (iş ve ilişki stresleri gibi diğer taleplerin yanı sıra) gerçek talepleri olarak babasına olan inançlarını nasıl fiilen yürürlüğe koyduklarını ve gerçekleştirebileceklerini bilemeyebilirler.

Todd Goodsell, James Bates ve Andrew Behnke'in (2011: 134-154) 2011 yılında gerçekleştirmiş olduğu "*Fatherhood Stories: Grandparents, Grandchildren, And Gender Differences*" isimli çalışmalarında büyük ebeveynlerin torunlarına anlattığı büyük babalık hikâyelerinde aktarılan babalık anlamları, hem torunun cinsiyeti hem de hikâyeyi anlatan büyükbabaların cinsiyeti ile farklılaştığı ortaya konulmuştur. 79 yetişkin torun tarafından aktarılan büyük anne-babalar tarafından aktarılan babalık hikâyeleri nitel yöntemlerle analiz edilmiştir. Bulgular torunların büyükanne ve büyükbabaların anlattığı hikâyelerde babalığı iş ve eğlence merkezli olarak sunmak için hikâyeler çizdiğini ve kadınların ise destekleyici roller olarak bulunduğunu belirtmişlerdir. Büyükannelelerin hikâyeleri daha az olumlu olarak görülmüş ve büyükannele kadınların babaların eksikliklerini telafi etmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Bu niteliksel çalışma iyi bir baba olma anlamında büyükanne ve büyükbabaların torunların sosyalizasyonunu cinsiyetler arası benzerlikleri ve farklılıkları aynı biçimde sağladığını ortaya çıkaran ilk çalışmadır.

Flouri ve Buchanan'ın (2002: 575-582) 2012 yılında yapmış oldukları “*Adolescents' Perceptions Of Their Fathers' Involvement: Significance To School Attitudes*” isimli çalışmaları, sevecen ve oğullarıyla olan ilişkilerinde yakın olan babaların yetişkin oğullarının iyi babalar olmasına ve çocuklarıyla daha fazla ilgilenmesini sağladığını göstermiştir. Bu erkeklerin oğulları da büyükbabalarını sevgi veren ve yakın olarak algılamışlardır.

Michael Meuser'in (2012: 63-80) 2012 yılında Almanya'da yapmış olduğu “*Vaterschaft Im Wandel, Herausforderungen, Optionen, Ambivalenzen*” çalışmasında babalığın dönüşümü alternatifleri ve çelişkilerine ilişkin analizlerde bulunmuştur. Çalışmada babalığın tarihsel değişimini ortaya koyduktan sonra cinsiyet ilişkileri arasındaki değişim, endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçiş sonrasında bireyselleşmenin artması ile birlikte babalıkta meydana gelen değişimler ortaya konulmuştur. Babalık davranışı ve babalık kültürü ilişkisinin çözümlendiği çalışmada ‘yeni baba’ imajına uygun olarak davranışta bulunan babalara dikkat çekilmiştir.

Mari Herland, Mona-Iren Hauge ve Ingeborg Helgeland'ın (2015: 242) 2015 yılında yapmış oldukları “*Balancing Fatherhood: Experiences of Fatherhood Among Men With A Difficult Past*” isimli çalışmalarında suça karışmış erkeklerin kendilerini baba olarak nasıl inşa ettiklerini incelemeyi amaçlamıştır. Boylamsal olarak yürütülen bu çalışmada erkeklerin hepsi 40'lı yaşlarında ergenlik çağında ciddi uyum sorunları yaşamışlar ve bu nedenle şimdi ebeveynlik yetenekleri hakkında belirsizlik yaratan bir geçmişe sahip olmuşlardır. 85 katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada katılımcılarla dört yaş periyodunda röportaj yapılmıştır. İlk olarak 14-15 yaşlarındayken, ikincisi 20 yaşındayken, üçüncü 30 yaş ve dördüncü 40 yaş civarında. Çalışma bu erkeklerin duygusal olarak babalıklarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Erkeklerin babalık deneyimlerine hitap eden dört analitik kategori görüşmelerde önemli olarak belirlenmiştir. Babalık erkeklerin birçoğu için kendi ebeveynleriyle olan ilişkilerine benzeyen, tekrar eden bir model olarak ortaya çıkan, kendi çocukluklarından gelen ebeveynleri ile yaşadıkları uzak ilişki olarak tanımlanmıştır. İkincisi, birkaç erkek kişisel özellikleri ya da güç gibi geçmişle bir kopuş yapabilecek kapasiteleri vurgulamıştır.

Üçüncüsü, özellikle de ebeveynlerin anne ve bazılarının da çocuk refahı hizmetlerinden yardım alabilmesi gibi diğerlerinden destek almanın önemi de kabul edilmiştir. Dördüncüsü, önemli bir bulgu bütün erkeklerin çocuklarıyla yaşayıp yaşamadıklarından bağımsız olarak kırılğan bir denge noktası yani uyuşturucu kullanımında bir nüksetme veya diğer ebeveynle ilişkilerinde bir kopuş gibi olaylar yaşadıklarıdır. Bu durum çocuklarıyla olan ilişkilerini kuvvetle etkilemektedir. Gençliğin yaşadığı zorluklar günümüzde baba olarak kendi yetenekleri ile yaşadıkları deneyimlerle kesişmektedir.

Carol Watson-Phillips'in (2016: 277-293) 2016 yılında "*Relational Fathering: Sons Liberate Dads*" adıyla yayınladığı çalışma 23 babayla gerçekleştirilmiştir. Yaş ortalaması 39 olan babaların 1-12 yaş aralığında çocukları bulunmaktaydı. 2005'ten 2015'e kadar olan bu nitel fenomenolojik çalışma birçok kaynaktan gelen verileri içermektedir: Yerinde ziyaretle yapılan görüşmeler, genogramlar, çocukluk dönemi envanterleri, tarihler, biyografiler, fotoğraflar ve notlar. Birden fazla kaynak kullanmak, babaların kişiliklerinin ve yaşadığı deneyimin katmanlı resimlerini oluşturmaya yardımcı olmuştur. Babaların kimlik gelişimini oğullarıyla karşılıklılık içinde gerçekleştiğini iddia ettiği ve bunu "ilişkisel babalık" olarak kavramsallaştırdığı çalışmasında erkeklerin tüm insanlar gibi ilişki ağları içinde büyüdüğünü ortaya koymuştur. Oğullarıyla ilişki kuran ve oğullarının özgürlüklerine kendilerini adayan babalar ilişkisel ebeveynlik uygulamalarının merkezinde yer alan bağlantıyı değerlendirmişlerdir. İlişkisel babalar kendi oğullarının deneyimlerine açıktırlar. Bu iki yönlü bağlamda babalar kendi ihtiyaçlarını oğullarında görmektedirler. Oğlum-ben sürecindeki eş tanımlama babaların benliği ile ilgilidir. Öğrenilmiş babalık erkeği kendi tutumlarından koparmaktadır ve baba olmanın ne anlam ifade ettiğini yeniden tanımlarken onları dönüştürmektedir.

1.4.2. Ulusal Literatürde Yapılan Çalışmalar

Ülkemizde babalık alanında yapılmış olan çalışmalar ise uluslararası literatürden iki biçimde farklılaşmaktadır: Birincisi ulusal literatürdeki babalık çalışmaları psikoloji ağırlıklı bir yaklaşım benimsemiştir ve tartışılan ana temalar babanın çocuğun/ergenin

refahı üzerindeki rolünün etkisi ve babanın aile ilişkilerinde baskın etkisi üzerinde odaklanmıştır. İkincisi ulusal literatürün odaklandığı diğer bir nokta ise ebeveynlerin davranışları değil çocuğun aile için değişen değeridir (Beşpınar, 2015: 99-100).

Ulusal literatürde aile-anne-çocuk arasındaki ilişkiyi konu alan çok sayıda araştırma yapılmasına rağmen baba-çocuk bağlamına ve babalık üzerine odaklanan çalışma sayısı yetersizdir (Güngörmüş Özkardeş, 2010: 24). Bunun nedeni çocuk bakımının kadın görevi olduğu algısıdır. Buna ek olarak gebelik, doğum ve toplumsal beklentiler anneleri bebek bakımına daha fazla dâhil olmaya hazırlamaktadır (Kuruçırak, 2010: 34).

Türkiye’de baba katılımı ve babalık algısı üzerine yapılan en eski çalışmalardan birinde Evans (1997: 12) “*Turkish Fathers’ Attitudes To And Involvement In Their Fathering Role: A Low Socio-Economic Sample*” isimli çalışmasında Lamb’ın taksonomisini kullanmıştır. Çalışmada ilk olarak babaların babalık rolüne yönelik tutumları, bu rolleri nasıl algıladıkları ve ev içi işlerin aile içerisinde dağılımına nasıl yaklaştıkları konusunda algıları incelenmiştir. Araştırma tek ve iki ebeveynin çalıştığı aileler üzerinde yapılmıştır. Ankara bölgesindeki düşük sosyoekonomik seviyeden gelen babalarla yapılan çalışmada katılımcılar, ideal babalığı evin geçimini sağlayan babalar olarak görmüşler aynı zamanda sevgi sağlamanın babanın sorumlulukları arasında olduğunu belirtmişlerdir. Çocuk bakımının kesinlikle anne rolü ile ilişki olduğunu düşünmektedirler. İlginçtir ki annelerin çalışıp çalışmamasına bakılmaksızın babaların algıları farklı gibi görünse de eşleri çalışan babalar eve ait görevlerden kimin sorumlu olduğu konusunda biraz daha eşitlikçi inançlara sahiplerken çocuk bakımına ilişkin görüşler katı cinsiyetçi bir ayrıma sahiptir. Babaların çoğu çocuklarının fiziksel bakımıyla ilgili değildi ya da bakıma karışmamaktadırlar. Çalışmaya katılan babaların ahlaki ve toplumsal değerleri öğretmede her iki ebeveynin de eşit derecede sorumlu olduğuna dair algıları ve oldukça geleneksel tutumlara sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Güngörmüş Özkardeş ve Arkonaç (1998: 253-263) tarafından 1998 yılında ilkokul ve yüksekokul düzeyinde eğitim almış iki gruptan toplam 80 baba ile yapılan “*İki Farklı Eğitim Düzeyinde Baba Olma Algısı*” isimli nitel çalışmada katılımcılara kendilerini

nasıl bir baba olarak gördüklerini, kendilerinden farklı olarak nasıl bir ideal baba tanımlaması yapabileceğine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Eğitim seviyesi yükseldikçe baba katılımı artmaktadır. Eğitim düzeyi düşük olan babalar ise kendileri ile ideal babalık algıları arasında bir fark görmemişlerdir. Eğitim düzeyi düşük babalar evin geçimini sağlayan baba rolünü ön plana çıkarırken yüksekokul mezunu babalar ise çocukları ve eşi ile paylaşımcı demokratik baba özelliklerini ön plana çıkarmışlardır.

Ümit Ögüt'ün (1998: 105-114) 1998 yılında yapmış olduğu "*Father Involvement With Respect To The Age And Gender Of Preschool Children And The Employment Status Of The Mother In A Sample Of Upper And Middle Socio-Economic Status Turkish Fathers*" isimli araştırma Evans'ın çalışmasını tamamlar niteliktedir. Ögüt araştırmasında üst ve orta sosyoekonomik statüdeki babaların "katılım yoğunluğu ve sorumluluk paylaşımı"nı incelemiştir. Evans'tan farklı şekilde Ögüt ayrıca çocuk yaşı ve cinsiyet ile annelerin istihdam durumu ve babalar arasındaki etkileşimi, katılım ve paylaşım sorumluluğu yoğunluğunu incelemiştir. 3,5 ve 6,5 yaşları arasındaki 80 çocuğun babası üzerinde yapılan araştırmada babalar çocuk bakım sorumluluğunu eşleriyle paylaştıklarını, çoğunlukla çocuğa ilişkin uzun vadeli kararlarla ilgili sorumluluk taşıdıklarını ve "çocuğun temel bakımıyla ilgili öğeler için en düşük seviyede paylaşım sorumluluğunu" gösterdiklerini bildirmişlerdir. Çocuğun cinsiyeti ve yaşı ile annelerin katılım düzeyi babalar arasında anlamlı farklılık göstermiştir. Babaların sıklıkla çocuklarıyla meşgul oldukları ve en sık karşılaşılan katılımın çocuğun rutin bakımıyla ilgili faaliyetler olduğu ve babaların en sık katılımlarının çocuğun özel bakımıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bazı etkinlikler için babaların katılım düzeylerinin çocuğun cinsiyeti ve yaşı tarafından etkilenmediği bulunmuştur. Bu araştırmada da babaların en önemli görevinin aile geçimini sağlamak olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Hem orta, hem de üst sınıf örneklemelerinde çocuğun eğitimi konularındaki kararların sorumluluğunu baba ve anne arasında ortak olarak alındığı bulunmuştur.

Nergis Arı Güleç (1998) 1998 yılında "*The Effect Of Maternal Role Satisfaction, Father Involvement And Maternal Working Status On Maternal Involvement*" isimli araştırmasında sosyoekonomik seviyesi yüksek, 3-5 yaş aralığında çocuğu bulunan 25

tek ve 35 çift gelirli aile üzerinde çalışma yapmıştır. Bu çalışma baba katılımı ve anne rolü memnuniyeti göz önüne alındığında anne katılımına dair çalışmayan ve çalışan anneler arasında önemli bir farkın bulunup bulunmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmacı baba katılımını ve anne memnuniyetini geliştirmiş olduğu mülakat soruları ile ölçmüştür. Baba katılımına ilişkin olarak çocuk ile geçirilen zaman, etkileşim sıklığı, bedensel ve dinlenme faaliyetlerinde psikolojik olarak ne denli çocukla birliktelik kurabildiklerine ilişkin sorular sorulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre anne katılımında annenin çalışma durumu doğrudan ilişkilidir. Çalışmayan annelerin çocukların eğlence ve bakım faaliyetlerinde çalışan annelere göre daha fazla ilgili olduğu ortaya konulmuştur. Baba katılımının anne katılımında herhangi bir etkisinin olmadığı ayrıca baba katılımı ile annenin çalışma durumu arasında bir ilişki olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Sibel Güneysu (2001: 195-213) 2001 yılında Türkiye’de anne-babalara çocuk yetiştirme konusunda yol gösteren yerli ve yabancı çeviri kitapları incelediği “*Türkiye’de Yayımlanan Çocuk Yetiştirmeye İlişkin Kitapların İncelenmesi*” isimli çalışmasında söz konusu kitapların genellikle annelere hitap ettiğini ancak son yıllarda babalara yönelik kitapların sayısında bir artış olduğunu; değişimin en fazla görüldüğü alanın aile içi iletişim olduğunu belirtmiştir. Yapmış olduğu çalışmada ortaya koymuş olduğu tespitler şu şekildedir: Baba yasalar önünde çocuğun eğitimi, bakımı, velayeti ve vesayetinden sorumlu erkek demektir. Babalık; devlet, piyasa ve aile arasındaki ilişkiler çerçevesinde inşa edilen ve bu bağlamları birbirine eklemlendiren devletin aile reisi, piyasanın çalışanı ve ailenin geçim sağlayanı olarak tanımlandığı pratik bir toplumsal konumdur. Yakın zamanda Medeni Kanun’da yapılan değişikliklerle beraber erkeklerin ‘aile reisi’ olarak sahip olduğu ayrıcalıklar ve ekonomik geliri elinde bulunduran olarak sahip olduğu karar verme yetkisi hukuken ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda aile kurumu içerisindeki erkek ve kadın arasındaki haklar ve sorumluluklar eşit olarak dağıtılmıştır.

Melike Türkan Bağlı ve Seher Sevim (2007: 127-158) 2007 yılında yapmış oldukları çalışmalarında “*Ailem Ve Ben, Anneyiz Biz, Aile Ve Çocuk, Parents, Bebeğim Ve Biz, Çocuğum Ve Ben, Anne Ve Trends*” isimli dergilerin 2005 yılındaki toplam 14 sayısı

içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Yapılan çalışmada medyada anne-babalığın nasıl temsil edildiği, anne-baba kimliğinin nasıl değerlendirildiği, anne-baba rollerine ilişkin nelere vurgu yapıldığı ve kültürün anne-babalık üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Çalışmada dergilerin demokratik anne-babalık ile izin verici anne-babalık kavramlarını karıştırdığı görülmüştür. Dergi içerikleri analiz edildiğinde babalığın anneliğe göre daha az yer aldığı bulgularına ulaşılmıştır. Babanın sorumluluğu, baba rolü ve babalık anlamı konularında az sayıda bölüm ve yazı bulunmakla birlikte çıkan yazılar dar kapsamlıdır. Çalışmada dergilerin modern babalık ile ilgili konulara değinmekte tereddüt ettiği ve kaygı duyduğu, annelerin çocuğun bakımından asıl sorumlu olması gerektiği belirtilirken aynı zamanda annenin çalışması gerektiğinin altını çizerek kendi içlerinde çeliştikleri belirtilmiştir.

Serpil Sancar (2009) 2009 yılında yaptığı “*Erkeklik: İmkânsız İktidar–Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*” çalışmasında erkeklik üzerinde yoğunlaşmakla birlikte erkeklerin aile içerisindeki rolü olan babalığa araştırması içerisinde yer vermiştir. Türk toplumu içerisinde farklı erkeklik ve babalık modelleri bulunduğunu ortaya koyduğu çalışmasında bu farklılıkların kır-kent, aile ve eğitim biçim ve düzeylerine dayalı kültürel sermayeden kaynaklandığını belirlemiştir. Erkeklerle derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerin nitel araştırma yöntemi ile analiz edildiği bu çalışmada en yaygın babalık figürünün evin geçim sorumluluğunu tek başına üstlenen, kadının ev içi sorumluluğunu birincil vazifesi olarak algılayan, kız çocuklarının okutulmasını ancak kız erkek çocuğunun mutlak anlamda eşit olmadığını savunan ‘modernleşmiş’ aile babalığı olarak ideal tipleştirilmiştir. Yapılan çalışmada erkeklerin çoğunun babaları ile soğuk, mesafeli ve çatışmalı ilişkiler içerisinde sonuçlarına ulaşılmıştır.

Oya Güngörmüş Özkardeş (2010) 2010 yılında yapmış olduğu “*Baba Olmak*” çalışmasında babalığı değişen dünya koşulları altında ele almıştır. Bu çalışmasında çocuk gelişimi üzerinde yapılan çalışmaların daha çok çocuk-anne arasındaki iletişime yoğunlaştığını, babanın etkilerinin göz ardı edildiğini ifade etmiştir. Baba etkisi uzun süre önemsenmemiş hatta yok sayılmıştır. Öyle ki antropolog Margaret Mead bir adım

daha ileri gitmiş ve babaların yalnızca üreme açısından gerekli olduğunu, sosyal açıdan ise bir kaza olduklarını savunmuştur. Babalığın yok sayılmasını eleştirilen bu çalışmada babalığın önemi, babalığın hamilelikten itibaren başlayan bir süreç olduğu, çocuğun zihinsel, cinsel, kişilik gelişim sürecinde babanın etkisi, baba yoksunluğu ve ideal babalık üzerinde yoğunlaşmıştır.

Şenil Ünlü'nün (2010: VII-VIII) 2010 yılında gerçekleştirmiş olduğu "*Being Fathered And Being A Father: Examination Of The General Pattern Of Turkish Fathers' And Their Own Fathers*" *Involvement Level For Children Between The Ages Of 0-8*" isimli çalışmasında 0-8 yaş aralığında çocuk sahibi olan babaların baba katılımları, davranışları ve bunlara etki eden unsurları 528 baba üzerinde nicel yöntemlerle ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırma Ankara ilinde ikamet eden babalardan oluşmaktadır. Yapılan araştırmada Eş Destek Ölçeği, Baba Katılım Ölçeği ve Babalık Ölçeği olmak üzere üç anketin Türkiye uyarlaması yapılarak veriler elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre babaların en çok geçim sağlayan en az ise ulaşılabilirlik alt boyutlarındaki etkinliklerde bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların babası ile yaşadığı baba oğul ilişkisinin kendi babalık katılımını doğrudan etkilediği görülmüştür. Babaların yaşı, baba olma yaşı ve almış oldukları eş desteğinin baba katılımını belirleyen en önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Büşra Yalçınöz'ün (2011: V-VI) 2011 yılında gerçekleştirmiş olduğu "*From Being A Son To Being A Father: An Intergenerational Comparison Of Fatherhood In Turkey*" çalışmanın amacı iki kuşak babaların babalık davranışları ile tutumlarını inceleyerek aralarında karşılaştırma yapmaktır. Bu amaçla en az bir çocuklu 15 baba ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre birinci kuşak babaların 'geleneksel' ikinci kuşak babaların ise 'yeni' olarak kavramsallaştırıldığı iki farklı babalık modeline ulaşılmıştır. Katılımcılar kendi babalarını otoriter, uzak ve geçim sağlayan olarak tanımlarken kendi babalıklarını çocuklarının yaşamlarında duygusal ve fiziksel olarak daha fazla dâhil olan liberal bir baba modeli olarak betimlemişlerdir. Kuşaklararası bir değişim olmasına rağmen bir önceki kuşağın değer ve normları tümünden reddedilmemekle birlikte geçmiş kuşağın olumlu yanlarını model alan

katılımcılar eksik ya da yanlış taraflarını reddederek kendi babalıklarını inşa ettiklerini belirtmişlerdir.

Özkan Özgün, Münire Çifti ve Şule Erden'in (2013: 1966-1978) 2013 yılında 21 polis baba ve onların okul öncesi dönemdeki çocuklarını dâhil ettikleri "*The Meaning Of Fatherhood As Perceived By Turkish Police Fathers And Their Young Children*" isimli nitel araştırmada babaların ve çocuklarının algıladıkları babalık ideali incelenmiştir. Çoğu erkeğin eşi çalışmıyordu ve erkek ailenin tek finansal sağlayıcısı konumundaydı. Çocukların babalık konusundaki bakış açısı üzerine veri toplamak için çocukların çizmiş olduğu resimler yorumlanmıştır. Babalar için ise sayfa sınırlaması olmaksızın ideal babalık hakkında düşündüklerini yazıya dökmeleri istenmiştir. Evin geçimini sağlayan baba imajının ön planda olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Zeynep Tecik (2012: V) tarafından 2012 yılında gerçekleştirilen "*Fatherhood Experiences Of Lower-Middle Class Men: The Case Of Eskişehir*" isimli çalışması Eskişehir'de ikamet eden en az bir erkek çocuk sahibi alt orta sınıfa mensup babaların babalık deneyimlerini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle erken çocukluk dönemi, ergenlik dönemi, eğitim hayatı, iş hayatı ve aile içi işbölümü gibi farklı konular ele alınmıştır. İyi baba, otoriter baba ve ideal baba kategorileri altında erkeklerin ergenlik dönemi, eğitim ve iş yaşamı ile aile içi ilişkilerindeki babalık deneyimleri incelenmiştir.

Hakan Şahin'in (2012: III-IV) 2012 yılında gerçekleştirmiş olduğu "*Beş Altı Yaşında Çocuğu Olan Babaların Babalık Rolünü Algılamaları ile Aile Katılım Çalışmalarını Gerçekleştirmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*" isimli çalışma 2010-2011 5-6 yaş aralığında çocukları olan 650 baba üzerinde yürütülmüştür. Bu çalışmada katılımcıların babalık rolünü algılayışları ve okul öncesi kurumlarda uygulanan aile çalışmalarına babaların katılımları ile bunlar arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmada Aile Katılım Ölçeği ve Babalık Rolü Algı Ölçeği ile veriler toplanmıştır. Çalışmada çocuğun cinsiyetinin aile katılımı ve baba rolü üzerinde bir etkisinin bulunmadığı, ilk çocukta baba katılımının daha yüksek düzeyde olduğu, tek çocuklu babaların ev temelli katılım düzeyi ve babalık rolü algısının daha yüksek olduğu; baba olma yaşının, eğitim düzeyinin ve ekonomik seviyenin yükselmesi ile katılım düzeyinin

de arttığı ayrıca babalık algısı yüksek olan babaların okul tarafından düzenlenen aile katılım çalışmalarına daha yüksek oranda dâhil oldukları sonuçlarına ulaşmıştır.

Özge Zeybekoğlu'nun (2013) 2013 yılında "*Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile*" adıyla gerçekleştirmiş olduğu doktora tezi çalışmasında Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde öğrenim görmekte olan 280 erkek öğrenciye anket uygulamıştır. Erkek üniversite öğrencilerine anket uygulanmış olup elde edilen veriler frekans analizi ve Ki-kare(χ^2) testlerine tabi tutulmuştur. Uygulanan istatistiksel testlerin sonuçları doğrultusunda erkeklerin babalığa yönelik davranış ve tutumlarının oluşmasında babalarının ve annelerinin eğitim düzeylerinin en belirleyici faktör olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Hale Bolak Boratav, Güler Okman Fişek ve Hande Eslen Ziya (2014: 306) tarafından evli babaların kendi ebeveynleri, çocuklar ve eşleri ile yaşadıkları deneyimler üzerine 2014 yılında yaptıkları "*Unpacking Masculinities In The Context Of Social Change: Internal Complexities Of The Identities Of Married Men In Turkey*" isimli bir araştırmalarında babalık konusundaki modern görüşlerin, kendi babalarıyla yaşanan erkeklerin deneyimlerini, ne yapmak istediklerini ve çocuklarının hayatlarına katılımı konusunda çelişkilerini ve ikilemelerini ortaya koymuştur. Çoğu erkek hayatlarında babalarının duygusal olarak rol oynamadığını bildirmiştir. "Saygı" önemli bir kavram olarak ortaya çıkmasına rağmen "korku, mesafe ve kısıtlama" da bu erkeklerin babalarıyla olan ilişkilerini tanımlamada önemli kavramlar olarak ortaya çıkmıştır.

Mahizar Altın'ın (2014: 1) 2014 yılında gerçekleştirmiş olduğu "*Bireysel Görüşme Yöntemiyle Babalık Görev Algısının İncelenmesi*" isimli çalışmasında babaların babalığı nasıl algıladığı, çocuklarının sağlığı, kişilik eğitimi, okul başarıları gibi durumları ile ilgili görevleri ne derece üstlendikleri ve görev olarak algıladıkları tartışılmıştır. Araştırma nitel bir çalışma olup babalarla görüşmeler yapılarak veri toplanmıştır. Babaların eşleriyle rol paylaşımlarına, babalarından etkilenme durumlarına bakılmış, onlar için kız ve erkek çocuk arasında fark olup olmadığı sorulmuştur. Araştırma sonucunda; babaların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının eğitimi ile daha fazla ilgilendikleri, çocuklarının gelişimi ve eğitimleriyle ilgili eşleriyle daha fazla paylaşımda

buldukları gözlemlenmiştir. Araştırmada babaların kendi babalarından daha demokratik davranma isteği içinde oldukları görülmüş, yine eğitim düzeyi yükseldikçe demokratik davranış düzeyi de yükselmiştir.

Fatma Umut Beşpınar'ın (2015) 2015 yılında yapmış olduğu "*Between Ideals And Enactments: The Experience Of "New Fatherhood" Among Middle-Class Men In Turkey*" isimli çalışması orta sınıf erkeklerin babalık uygulamalarını anlamak amacıyla 2013 yılında Ankara ve İstanbul'da yapmış olduğu etnografik çalışmaya dayanmaktadır. Çalışmasında iki ilde kartopu tekniği ile ulaştığı orta sınıf babalarla 15 derinlemesine görüşme gerçekleştirmiştir. Bu büyük illerin seçilmesinin nedenini Türkiye'nin profesyonel orta sınıf yaşam tarzını en iyi yansıtan şehirler olarak açıklamıştır. Katılımcılar akademisyen ve mühendislerden oluşmaktadır. Çalışmanın sonucunda erkekler ekmek kazanma ve iş koşullarının zor olduğunu bu nedenle çocuklarına vakit ayıramadıklarını belirtmişlerdir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine inanmakla birlikte, eşlerin profesyonel iş deneyimleri, çocukların doğduğu zaman, ailenin refahı için neredeyse her zaman kurban edilmektedir. Çalışan bir meslek mensubu ve bakım veren sorumlulukları üzerinde kozmopolit bir tüketici olan güçlü bir erkek özne olmaya öncelik vermişlerdir. Çocukları ile ilgilenmek için yeterli vakitlerinin olmadığından yakınan katılımcılar onlar ile ilgilenmeyi hafta sonu alışveriş merkezlerine, eğlenmeye götürmek ile ilişkilendirmişlerdir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de geçtiğimiz on yıllarda ebeveynlik deneyimi orta sınıf için yaygın bir şekilde metalaştırılmıştır.

Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) tarafından "*Türkiye'de Babalığı Anlamak Serisi*"nin birinci raporu olan "*Türkiye'de İlgili Babalık ve Belirleyicileri*" isimli 2017 yılında hazırlanan çalışma 65 yaş altında 0-10 yaş aralığında en az bir çocuğu olan ve Türkiye örneklemini temsil eden 3235 katılımcıya uygulanan anket ile 40 katılımcı ile yapılan derinlemesine görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ilk raporu olarak sunulan bu versiyonundaki sonuçlara göre ilgili babalığın belirleyicileri aile bağlamındaki faktörler, kişisel faktörler, sosyal çevre faktörleri, çalışma hayatı ve erkeklik, toplumsal cinsiyet rolleri ve babalık olarak açıklanmıştır.

Mehmet Bozok tarafından Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) aracılığıyla hazırlanan Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi’nin ikinci raporu olan “*Ebeveynlik, Erkeklik Ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık*” isimli 2018 yılında hazırlanan çalışmada birinci rapordaki katılımcılardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Babalık kavramı baba olmayı ve erkeklikleri çevreleyen ekonomik ilişkiler bağlamında incelenmiş çalışma yaşamı ve erkeklikler, çalışma koşulları, babalık izni, babalara yönelik hizmetler ve eğitimler başlıkları altında açıklanmıştır.

Uğraş Ulaş Tol ve Demet Taşkan tarafından Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) aracılığıyla hazırlanan Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi’nin üçüncü raporu olan “*Erkeklik Ve Babalık Hâlleri*” isimli 2018 yılında hazırlanan çalışmada birinci rapordaki katılımcılardan elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre Türkiye’deki babalık geleneksel babalık, yeni geleneksel babalık, hevesli babalık, gayretli babalık, çizgi dışı babalık olarak kategorize edilmiştir. Bu kategorizasyondaki katılımcı yoğunluğu geleneksel babalıktan çizgi dışı babalığa doğru azalma göstermektedir. Geleneksel babalık egemen erkeklik söylemlerine en yakın babalığı temsil ederken, çizgi dışı babalığın ise eşitlikçi erkeklik söylemleri ile eş değer olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye’de babalık çalışmaları daha çok erken çocukluk dönemindeki babaların deneyimlerine odaklanmıştır. Ergenlik dönemindeki babalar üzerinde yapılan çalışmaların sayısı ise düşüktür. Babalık alanında Türkiye’de yapılan çalışmalar birkaç on yıldır artış göstermektedir. Türk kültürünün ataerkil özelliklerinden kaynaklı olarak ataerkil bir kültürde babalar çoğunlukla ailenin geçim kaynağı, çocukları için disiplin sahibi ve ailenin yetki figürüdür (İvrendi ve Işıkoğlu, 2010: 519-526) ve kadın ev sorumluluklarının yükünü taşımaktadır, babaların çocuklarının yaşamlarındaki önemi hafife alınmaktadır. Bununla birlikte Türkiye’de işgücüne giren kadınların sayısının artması, cinsiyet normlarının değişmesi (Barker ve Rogow, 2009: 1-34) ve değişen aile dinamikleri ve aile rolleri nedeniyle bu durum yavaş yavaş değişmeye başlamıştır (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005: 317).

İKİNCİ BÖLÜM

BABALIĞIN DEĞİŞİMİ VE DÖNÜŞÜMÜ

Günümüzde babalık dramatik değişimler geçirmektedir. Bu değişime ilişkin birçok soru akla gelmektedir. Bu değişiklikleri ne veya neler harekete geçirmektedir? Babalığı dönüşüme uğratan süreç nedir? Babalık ne sıklıkta değişmiştir ve ne biçim almıştır (Rotundo, 1985: 7)? Araştırmacılar babalığın değişiminde işte bu sorulara yanıt aramışlardır.

Richter (2006: 53-72) babalığın eskiden yalnızca çekirdek ya da geleneksel geniş aile yapıları içinde yaşanırken artık gittikçe daha fazla çeşitli aile tiplerinde değişik biçimlerde yaşandığını belirtmiş, değişmekte olan babalık imgesinin ciddiyetle sorgulanması gerektiğinin altını çizmiştir. Babaların değişen rolü Cherlin (1981) ve diğerleri (örneğin Thornton ve Freedman (1983: 1-44)) tarafından kısaca özetlenen Amerikan ailesindeki daha büyük değişikliklerin sadece bir parçasıdır (Tanfer ve Mott, 1997).

Bugün görülen babalık rolü tarihle yakından ilişkilidir. Örneğin endüstriyel çağdaki modern aile yaşamını ve orta çağın hatta ilk Amerikalıların aile yapısı ile tipik bir Avrupa köyünün evi karşılaştırıldığında: Teknoloji insanı evinden genellikle günde on saat daha uzakta tutmuştur. Nadiren ailenin geri kalanı babanın çalışmalarına uzaktan dâhil olmuştur. Dahası baba evde artık yarı zamanlı marangoz, tesisatçı değildir (Schulte, 1972: 440).

XX. yüzyılın sonlarındaki babalık iki yüzyıl önce meydana gelen değişimlerin etkisini hala hissetmektedir. Babalığın geleneksel ataerkil rolü 1700'lerin sonunda aşınmaya başladığında babanın çocuklarıyla olan ilişkisi için yeni olasılıklar ortaya çıkmıştır. İki karşıt eğilim (baba yokluğu ve baba katılımı) modern babalık rolünde ortaya çıkmıştır. Son iki yüzyılın babası kendi babalığını seçmesi bakımından daha özgür hale gelmiştir (Rotundo, 1985: 18).

Geçmişten bugüne babalığın kültürel temsilleri sayısız araştırmanın odak noktası olmuştur. Birçok araştırmacı baba katılımının ve sağlayıcı rolünün popüler kültürdeki çocuklar ve aileler için ne kadar önemli olduğunu belirtmiş ve babalığın boyutları XX. yüzyıl boyunca değişmemiş olmasına rağmen 1980'lerin başından bu zamana babalık kültüründe kayda değer bir değişim olmuştur. Bu değişim babanın küçük çocukların bakımına dâhil olmasından daha fazla beklenti içermektedir. Bugünün yeni babaları ideal olarak daha katılımcı, çocuklarıyla daha yakın duygusal ilişkiler geliştirmektedir ve bakım vermenin sevincini ve çalışmasını annelerle paylaşmaktadırlar (Wall ve Arnold, 2007: 508-509).

LaRossa (1988: 451) babalık kavramının değişimini iki açıdan ele almaktadır: Babalık uygulamalarındaki ve babalık kültüründeki değişim. Bir kurumun kültürü ve davranışıyla ilgili genel varsayım bu ikisinin eşzamanlı olarak değiştiğini iddia etmektedir. Bunun tersine konu babalık kurumu için geçerli değildir. Bu noktada babalık davranışlarını babalık kültürü izlemektedir. Babalığın inanç, değer ve beklentilerindeki hızlı değişim ve babalık davranışlarındaki yavaş bir değişime işaret etmektedir. Hem kültür hem de babalık tarih boyunca değişmiş, bu da babalık tanımında değişikliğe neden olmuştur. Lamb'a (1986: 3-27) göre son iki on yılda babalık döneminin baskın anlamı belirgin bir şekilde değişmiştir. 1960'lı yıllarda babalık döneminin en baskın özelliği ahlaki öğretmen rolüyle ilişkilendirilmiştir. O zaman geçim sağlayan babalık rolü ahlaki öğretmen rolünün yerini almaktaydı. Kadınların işgücüne katılımları ve kocaların artan 'geçim kaynağı' olarak en baskın özelliği yerini çocukları için bir cinsel-rol modeli olarak değiştirmiştir. Son olarak katılımcı bir baba olma babalık döneminin en baskın figürü olmuştur.

Babalık bugünden düne göre çok daha farklıdır. Fakat çoğunlukla meydana gelen değişiklikler babalık davranışından ziyade babalık kültürüyle ilişkilidir. Babaların davranışlarında ne gibi değişiklikler olursa olsun şu an bildiklerimize dayanarak en iyi ihtimalle değişikliklerin çok az olduğu yönündedir. Ayrıca davranış değişiklikleri büyük oranda tek bir grupta yani orta sınıfta gerçekleşmiştir (LaRossa, 1988: 456).

Pleck ve Pleck'e (1997: 34) göre babalık kültürü tarih boyunca değişmesine rağmen geçim sağlayıcı rolü hâkim ideal olarak kalmıştır. Babalık tanımları arasındaki tek benzerlik kültürel beklentilerle ilgilidir. Her dönemde kültür babaların çocuklarını hayatlarına dâhil etmesini beklemektedir. Bununla birlikte beklenen katılım derecesi bu dönemlerde farklılık göstermiştir. Babaları iyi veya kötü olarak etiketlemek beklenen baba davranışlarındaki katılım seviyelerine bağlı olmuştur. Bununla birlikte kültürel beklentiler hızla değişmiştir.

Amerika'da yapılan bir çalışmada "Babalık tarihsel süreç içinde değişmiş midir?" diye sorgulayan David Eggebeen ve Chris Knoester (2001: 381) bu soruya yanıtlayabilecek yeterli verinin bulunmadığını ortaya koymuşlardır. Bu değişim verileriyle analiz edilememekle birlikte; babalığı kapsayan ideolojik değerlerin değiştiğini ancak baba ile çocuk arasındaki ilişki bağlamında böyle bir değişiklikten söz etmenin zor olduğunu belirtmişlerdir.

Aile rollerinde genel bir kayma sonucunda, babaların tutum ve davranışlarında bir değişiklik görüldüğü gibi babalık anlamında da bir değişiklik olmuştur (Thornton ve Freedman, 1983: 1-44). Fakat Pleck (1985: 7) ve bu soruyla ilgili yapılan kapsamlı araştırmalar sonucunda bu değişikliklerin çoğunun nispeten düşük olduğu sonucuna varmıştır.

İngiltere'de yapılan bir çalışmada (Jacson ve Britain, 1987: 29-59) babaların çocuk katılımının artması ve sevgilerini daha fazla göstermeleri ile ilgili toplumsal kabulün yükseldiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Hwang (1987: 115-138) İsveç'te yürüttüğü araştırmasında bu toplumdaki babalık kültüründe değişimlerin olduğunu gözlemlemiştir. Ho ve Kong (1984: 1004-1016) Çin'deki babalarla ilgili yapmış oldukları çalışmalarında yaşlı nesil babaların geleneksel babalık davranış alışkanlıklarını halen devam ettirdiği sonuçlarına ulaşılmış iken genç babaların bu geleneksel rolden ayrılarak daha katılımcı bir rol izlediğini ifade etmiştir.

Birçoğumuzun her gün gördüğü yüz yüze babalık davranışının XX. yüzyıl boyunca az değiştiğini iddia eden görüşler olmasına rağmen artık babalar bebek arabalarını

kullanmakta, bebeklerin bezlerini değiştirmekte, çocuklarıyla parkta oynamaktadırlar. Ayrıca kamuya açık bir şekilde çocuklarıyla daha fazla ilgilenmek için vicdanî bir çaba gösterdiklerini ilan eden erkeklerin babalarından farklı olarak ne olmuştur (LaRossa, 1988: 451-452)?

Babalık çalışmalarında babalık değişimi daha çok baba katılımı üzerinden ele alınmıştır. Değişimi kast ediyoruz ancak katılımı nasıl tanımlarsak değişimi de o şekilde tanımlamış olmaktadır. Baba katılımı üzerinde uzlaşılmış bir tanım olmadığından araştırmalar arası karşılaştırma yapılamamaktadır (LaRossa, 1988: 451-452). Barutçu ve Hıdır (2016: 41) yapmış oldukları çalışmalarında baba katılımının babalığın dönüşmesi açısından yeterli olamayacağını ortaya koymuşlardır. Cinsiyet eşitliğine dayalı çocuk eğitiminde yalnızca baba katılımının yeterli olmadığını bunun dışında çevreye duyarlılık, milliyetçilik karşıtlığı, şiddet ve savaş karşıtlığı, anti-militarizm gibi meselelerin de önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Son yıllarda yapılan erkeklik çalışmalarına bakıldığında erkeklerin değişmeye başladığına dair bir yazın olmuştur. Ancak bu çalışmalar da göstermektedir ki bu değişim erkeklere çok zor gelmektedir (Daly, 1993: 525-527). Akis'in 2006 yılında yapmış olduğu çalışması da bu değişimin zorluğunu destekler mahiyettedir. Bu çalışmadaki katılımcılar kadın çalışmaları alanında yüksek lisans yapmakta olan veya başka bölümlerde eğitimlerine devam edip tezini erkeklik çalışmaları, toplumsal cinsiyet veya feminist teori üzerinde yapmakta olan erkeklerden olmaktadır. Pro-feminist erkekleğe odaklandığı araştırmasında mevcut ataerkil yapının kendilerine sağladığı yapısal çıkarılardan vazgeçmenin bu erkekler için bile çok zor olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Wall ve Arnold (2008: 522) çalışmasında günümüzde babalığın değiştiğini kabul etmekle birlikte halen babaların ikincil ebeveyn veya yarı zamanlı olduklarını ortaya koymuşlardır. Babalar her ne kadar çocuk bakımına daha çok katılım göstermiş olsa da genel kanı bakım rolünün asıl sorumluluğunun anneye ait olduğudur. Bu çalışma erkekleğin ve babalığın değişiminin pratik hayatta kolay olmadığını gösteren örneklerden bir tanesidir.

Demos (1982) tarafından yapılan babaların Batı toplumlarında değişen rolünü birkaç yüzyıl boyunca özetleyen bir makalede değişim örüntüsünün doğrusal olmadığı ve çoğunun XX. yüzyılda gerçekleştiği ortaya konulmuştur. Ayrıca toplumlarda tek bir baba rolü hiç olmamış ve ailenin erkeklerin değişen rolleri, ahlaki gözetimciden yeni katılımcı babaya doğru doğrusal bir çizgide değişmemiştir.

Son yıllardaki araştırmalar ebeveyn olarak erkeklere yönelik beklentilerin geçen yüzyıla kıyasla uzakta geçim kaynağı sağlayan erkekler gibi geleneksel bir konumdan eşit, katılımcı, duygusal ve kararlı anne-baba kavramlarına dönüştüğünü ortaya koymaktadır (Mintz, 2016: 3-30).

Babalığın değişmesine etki eden pek çok bireysel ve toplumsal faktör bulunmaktadır. Bunlar ekonomik, sosyal ve politik alanda meydana gelen dönüşümlerin erkek ve kadın rollerini etkilemesi, kadınların çalışma hayatına katılması ve tam gün çalışan anne sayısındaki artış, boşanmaların artması ile birlikte tek ebeveynli ailelerde erkeklerin çocuk bakımını üstlenmeleri, geleneksel aile yapısında meydana gelen kırılmalar ile birlikte aile içi rol ve sorumluluklarda meydana gelen değişimler olarak görülmektedir (Daly, 1993: 525-527; Herland, Hauge ve Helgeland, 2015: 243).

Babalık kültürü ve uygulamalarındaki değişim aynı zamanda babaların erkeklik davranışlarında meydana gelen değişikliklerle açıklanmaktadır (Furstenberg ve Hughes, 1995: 580-592). Ekonomik krizler ve küreselleşme erkeklerde değişim meydana getirdiği gibi hegemonik baba rolünü zorlamaktadır. Cabrera ve arkadaşları (2000: 127) babalık değişiminde şu dört sosyal temanın etkili olduğunu belirlemiştir: Kültürel çeşitliliğin artması, kadınların işgücüne katılımı, tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkması ve bazı babaların daha fazla katılım isteği. Sharon Hays (1996: 176-177) yapmış olduğu çalışmasında babalığı “çocuk yetiştirme sürecini sosyal eşitlikler arasında paylaşılan bir çalışmaya dönüştürmek” olarak kavramsallaştırmıştır. Böylelikle babalık davranışları düzeyinde değişikler yapılması için ideoloji ve politika düzeyinde yapılan düzenlemelerin bu değişimi sağlayacağını iddia etmiştir.

Atkinson ve Blackwelder (1993: 977) çalışmasında son yüzyıldaki babalığın değişiminin analizini yapmış ve bu analizi beş maddede özetlemiştir: (i) Babalık konusuna ilgi son yüzyılda artmıştır. (ii) Babalığa ilişkin kültürel tanım babalar tarafından geçim sağlayan olarak değişmiştir. (iii) Evli kadınların işgücüne dâhil olmaları arttıkça babalar daha katılımcı olmaktadır. (iv) Doğurganlık arttıkça babaların geçim sağlayıcı rolleri ön plana çıkmaktadır.

Peki, ‘Erkek değişmeli midir?’ sorusunu sorduğumuzda bu soruya verilen yanıtları Sancar (2009: 274) şu şekilde ifade etmiştir. “Erkekler değişmelidir, değişmek erkeklerin çıkarınadır çünkü erkeklerin adaletsiz bir şekilde ellerinde tuttukları ayrıcalıklar mevcuttur. Bu nedenle etik olarak bu ayrıcalıkların ortadan kalkması yönünde destek sağlamak erkeklerin sorumluluğudur.” diyerek eril tahakküm ile sağlanan adaletsiz iktidarın önüne geçmek amacıyla ahlaki bir önerme sunmaktadır. “Erkeklerin feminizme destek vermesi ve cinsiyet eşitliği yönünde çalışması kendi çıkarlarıdır çünkü her ne kadar erkek üstünlüğü kendilerine iktidar ve statü sağlıyorsa da bunun getirdiği yükler ve ödenen bedelleri de vardır. Bu nedenle erkeklerin kendi çıkarları feminizmi desteklemeleri ile gerçekleşebilir.” diyerek değişimin cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmek amacıyla sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Toplumsal değişmeyi açıklamak sosyolojinin ortaya çıkması ile birlikte en önemli sorun alanlarından biri olmuştur. On sekizinci yüzyılda meydana gelen iki büyük devrimle birlikte yaşam dinamikleri ve yerleşik ilişkilerde radikal dönüşümler yaşanmıştır. Bu değişim birçok sosyolog tarafından farklı biçimlerde kavramsallaştırılmış olmakla birlikte temelde geleneksel toplumdaki modern topluma geçişi yansıtmaktadır. Devrim öncesi ve devrim sonrası toplumların karşılaştırmalı analizlerinin yapıldığı çalışmalarla değişmeye farklı açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Bu kuramsal yaklaşımlar sosyolojinin de ana zeminini oluşturmuştur.

Baba aile üyelerinden bir tanesi olmakla birlikte, toplumsal bir rol ve aynı zamanda kültürle birlikte inşa edilmiş bir kimliktir. Toplumla bu kadar iç içe geçmiş bu kimliğin değişimini anlamak için içinde yaşadığı en küçük toplumsal grup olan ailenin değişimini anlamak gerekmektedir. Günümüz toplumundaki değişimin modernleşme ve

küreselleşme ile ilişkisi ailenin dönüşümünü açıklamaktadır. Bu noktadan hareketle babalığın yaşadığı değişim ve dönüşümü açıklamak için modernleşme, küreselleşme kuramlarından faydalanılmıştır. Babalığın tarihsel süreçte yaşadığı değişime etki eden en önemli etmenlerden bir tanesi de kadının babalık üzerinde etkisi olduğundan burada kadınlığın babalığa etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca erkekliğin inşasında bir aşama olarak babanın erkekliğin değişmesi ile nasıl bir değişim içinde olduğu açıklanmıştır. Bu açılardan da toplumsal cinsiyet kuramları babalığın değişimini açıklamakta faydalanılacak diğer kuramsal yaklaşımdır. Bu bölümde babalığın değişimine etki eden kuramsal yaklaşımlar açıklanmıştır.

2.1. MODERNLEŞME

Sosyal bilimlerde modernite, modernlik, modernizm, modernleşme kavramları farklı bağlam ve anlamlara atıfta bulunsalarda bazen dördü de birbirinin yerine kullanılabilir. Epistemolojik olarak ‘modern’ Batı kaynaklı bir terim olup kök itibarıyla Latince ‘modus’ kelimesinden gelmektedir. ‘Modus’ Latince kaynaklarda ‘ölçü’ anlamında kullanılmıştır. Günümüzde ‘modern’ sözcüğü bulunduğumuz çağa ait olan, çağdaş olanı geçmişten ayırt etmek için kullanılan bir sözcük olmuştur. ‘Modernite’ ise “gerçeklikle kurulan bağla ilgili olup hayatımıza girmiş, kabul görmüş ve böylece geçerli hale gelmiştir”. Modernite kavram ve olgu olarak zamanla bir değer haline gelmiş ve ‘modernizm’i ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda ‘modernizm’ modernitenin felsefi ve ideolojik yansımasının bir ifadesi, “modernite çağını belirleyen düşünsel bir projeksiyon”dur (Aslan ve Yılmaz, 2003: 75).

Modernitenin başlangıcına yönelik farklı kabuller bulunmaktadır. Bazıları 1436 Gutenberg’in matbaayı icadıyla başladığını kabul ederken bazıları 1520 Martin Luther King’in kilisenin otoritesine başkaldırısını kabul etmektedirler. Bazı sosyal bilimciler ise Otuz Yıl Savaşlarının sona erdiği 1648 yılını kabul ederken bazıları 1789 Fransız Devrimi’ni kabul etmiştir. Başka bir kesim ise Sigmund Freud’un “*Rüyaların Yorumu*”nun yayın tarihi olan 1895’le birlikte edebiyat ve sanatta ‘modernizm’in doğuşunun başladığını kabul etmişlerdir (Toulmin, 2002: 13).

Terim olarak moderniteyi ilk kullanan Hegel olmuştur. Hegel etkilediği dönem olan XVII. ve XVIII. yüzyılda ortaya çıkan yeni yaşam ve düşünce biçimine gönderme yapmak amacıyla modernite kavramını kullanmıştır. Ortaya çıktığı dönem itibariyle entelektüel niteliği olan bir proje olarak başlamıştır. Bu yönüyle aydınlanmacı bir misyon edinen entelektüeller Batı Avrupa’da bireylerin uyanışını ve yeni toplumsal yapının fikrî temellerini atmayı amaçlamışlardır. Bu fikrî yapının topluma benimsetilmesi ve pratik hayata yansıtılması amacıyla bu gücü elinde bulunduran siyasetçilere ihtiyaç duymuşlardır. Bu ortaklık sayesinde siyasetçiler toplumda meşruiyetlerini sağlayabilmişlerdir. Entelektüellerin modernite ideallerini gerçekleştirmeye başlayan politikacılar zamanla daha da güçlenmiş ve elde ettikleri gücün sonucunda entelektüellerin etkisinden kurtulmaya başlamışlardır. Zamanla moderniteden sapmalar meydana gelmiş, modernitenin dinî ve geleneksel tahakkümü yıkmak için çıktığı yolda aklın tahakkümü ortaya çıkmıştır. Bu süreçte modern öncesi toplumlarda dinî otoritesiyle toplumsal hayatı düzenleyen din adamlarının yerini entelektüeller almıştır. Fakat bu dönemdeki düzen seküler bir düzen olup tüm bireylerin toplumda eşit ve özgür olduğu bir toplum yaratmak amaçlanmıştır (Dalfidan, 2012: 8).

Modernleşme modernitenin ileri aşaması olarak kabul edilen bir kavramdır. Modernleşme, Batı Avrupa toplumlarında on altıncı yüzyılda başlamış olan modernitenin, on dokuzuncu yüzyılda meydana gelen sanayi devrimi teknoloji alandaki yeniliklerle birlikte modern yaşam tarzının başka toplumlar tarafından da kabul görmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu sürece geç giren ülkelerde “modernleşme, ‘değişmenin değişmesi’ yani hızlanması olup sosyal ve kültürel yapının bütününe etkileyen teknolojik, ekonomik ve çevresel değişimleri” yansıtmaktadır (Aslan ve Yılmaz, 2003: 75).

Modernleşme kavramı modern ve modernite kavramları üzerine inşa edilmiş bir kavramdır. Bu kavramlar çok geniş bir literatüre sahiptir. Sanattan, edebiyata, hukuktan, siyasete kadar birçok alanda kuramsal açıklamaları bulunmaktadır. Ancak burada modernleşmenin çalışmamızla ilgili olan kısmına odaklanılacaktır.

Batı dışındaki toplumlara kapitalizmle hükmetmeye çalışan Batı bu amacını modernleşme ile gerçekleştirmeye çalışmıştır. Modernleşme tartışmaları toplumları sınıflandırma üzerinden yapılmakla birlikte toplumları geleneksel-modern, gelişmiş-geri kalmış/az gelişmiş, tarım-sanayi/kapitalist, kır-kent toplumu gibi karşıtlıklar üzerinden kategorilendirmiştir. Toplumsal gelişmeyi gerçekleştirememiş toplumların bu değişimde Batıyı rol-model alması gerektiği, bu değişimi sağlayamayan toplumların ise 'geri kalmış' toplumlar olarak tanımlanması modernleşmenin bir gereği olarak görülmüştür (Kayadelen, 2010: 8).

Genel kabul olarak insanlık geleneksel, modern ve postmodern olmak üzere üç aşamadan geçmiştir. Bu aşamalarda yalnızca kültürel ve örgütsel farklılıklar bulunmamaktadır. Bireylerin sahip olduğu özellikler diğer bireylerden farklıdır. Kimliğin sosyal bir inşa olduğu kabulünden hareket edersek bireyler kim ve ne olduğuna ilişkin sorulara yaşadığı çağ bağlamında cevaplar aramaktadırlar. Geleneksel toplumlarda bireyler birbirleriyle yakın ilişkiler kuran, duygusal, ruhsal ve manevi değerlere önem vermekteydi. Modernlikle birlikte bireylerin günlük yaşamda etkileşim içerisine girdikleri birey sayısı artmış, ilişkiler ikincil düzeyde daha fazla yaşanmaya başlamıştır. Toplumsal normlarda kılavuzluğun dinden bilime geçtiği modern dünya bilimin önderliğinde nedensellik bağlarının çözümlenmesi sayesinde insanın evrene hâkim olabileceğini fısıldamaktadır (Sayar, 2003: 99-100). Ekonomik, siyasal ve kamusal alanda gücü eline geçiren insan toplumsal yaşamdan uzaklaşarak bütünü parçası olma duygusunu kaybetmiştir. Gündelik yaşamda insanlar arasında olan ancak ilişki düzeyde toplumdan çok uzakta olan birey yabancılaşmıştır. Modernleşmenin ortaya çıkardığı yalnızlık ve bireyselleşme toplumsal yaşamda atomize olan birey giderek özel alana hapsolmakta ancak bu hapsoluş geleneksel değerlerden kopuşla birlikte özel alanla bütünleşmeyi beraberinde getirmemektedir (Furedi, 2001: 211). Gündelik yaşamda her gün birbirini gören ancak selamlaşmayan, yolda karşılaşan ancak düşmanca birbirine bakan aynı evi paylaşan ancak birbirini anla(ya)mayan bireylerin oluşturduğu bir toplumsal yapı meydana gelmiştir. Çocukların anne babalar tarafından anlaşılamadığı, anne babanın da çocukları anlayamadığı (Adler, 2002: 22) bir aile düzeni ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmazlıkları kuşak çatışması ile açıklayan indirgemeci bir

anlayış aile bireyleri arasındaki uçurumun daha da artmasına neden olmakta ve bu durumun normalleştirilmesinden öte gitmemektedir. Gelenek, görenek, din, tabu ve cinsiyet rollerinde yaşanan büyük değişimlerle birlikte bu değerlerin en büyük taşıyıcı kurumu olan aile yapısında devrim yaşanmıştır (Şentürk, 2006: 78).

Modernleşmenin dinamiklerine bakıldığında iki dinamik ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi düşünsel arka planını oluşturan aydınlanma çağıdır. İkincisi ise toplumsal ve ekonomik arka planını oluşturan sanayi devrimidir.

XVIII. yüzyılın başlarına kadar götürülen modernizmin ideolojik alt yapısı fikrî planda aydınlanma çağı ile birlikte oluşmuştur. Aydınlanma toplumsal hayatta aklın en önemli kılavuz olarak kabul gördüğü bir çağdır. Descartes'in "Düşünüyorum öyleyse varım." (*Cogito ergo sum*) önermesiyle başlayan ve Immanuel Kant'la olgunlaşan önermeyle birlikte bilinç ile bilinç dışı kesin biçimde birbirinden ayrılmış, bilginin üretim kaynağı olarak akıl esas alınmıştır. Aklın yüceltilmesi aynı zamanda gelenek, mit, tanrısallık ve dinî öğretilerin reddedilmesi anlamına gelmekteydi. Toplumsal gerçekliğe geleneksel bilgiler ile değil akıl ile ulaşılması gerektiği anlayışı hâkim olmuştur. Modern toplumun temellerinin atıldığı bu fikrî arka planda bireyin inanç karşısında bilgiyi, teoloji karşısında bilimi tercih ettiği teorik bir alt yapı hazırlanmıştır (Dalfidan, 2012: 14).

XIX. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi ile birlikte modernleşmenin ekonomik boyutu gerçekleşmiştir. Sanayileşme ile birlikte ekonomik faaliyetlerde bir değişim yaşanmıştır. Yaşanan bu değişimin yeni bir ekonomik sistem yaratmasının yanında burjuvazi ve işçi sınıfı gibi yeni sınıfları ortaya çıkarmıştır. Batı toplumlarının diğer toplumları dönüştürmek amacıyla ortaya çıkardığı modernleşme başlangıçta bu dönüştürmeyi ideoloji boyutuyla ele almıştır. Sanayileşme ile birlikte Batılılaşma olarak algılanan modernleşme ilk zamanlarda daha çok sanayileşme olarak algılanmıştır. Kapitalizmle birlikte iç içe geçen bir süreç olan sanayileşme kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Fransız Devrimi ile birlikte toplumda yıkılan değerlerin yerine yenisi konulamamıştır (Dalfidan, 2012: 14).

Modernleşme ile birlikte gelen bu değişimlerin aile üzerinde meydana getirdiği en önemli etki geleneksel geniş aile yapısından çekirdek aileye geçiş olmuştur. Buradaki

geniş ve çekirdek aile kavramlarının ayrımı ailenin nicel yapısından daha çok nitel özellikleri ile ilgilidir. Aile üyelerinin sayısının azalması yine modernleşmenin etkisi ile olmuştur. Ancak nasıl modernleşme ile birlikte geleneksel geniş aile tamamen yok olmadı ise modernleşmeden önceki toplumlarda da yalnızca geniş ailenin var olduğu iddia edilemez. Yakın dönemdeki yapılan araştırmalar ve Fukuyama'nın (2005: 82) ifade ettiği gibi modern evrimci bir anlayışın gereği olarak geniş aileden çekirdek aileye geçiş bahsedildiği gibi bu düzenli bir geçişten ibaret değildir. Bu geçiş niteliksel özellikler yönüyle daha ağır basmaktadır. Başka bir ifadeyle ailenin işlevlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Ailedeki işlevlerin birçoğu modernleşme ile birlikte yerini diğer toplumsal kurumlara devretmiştir.

Modernleşmenin sahip olduğu düşüncenin karakteristik özelliklerinden bir tanesi de kadınlık ve erkekliğin birbirinden farklı toplumsal, psikolojik ve davranışsal özelliklere göre insanları kategorize etmesidir. Modern bir patriarki oluşmasının temelinde bu ideolojik tutum yatmaktadır. Hiyerarşik ayrımların ve eşitsizliklerin varlığı modernleşme ile birlikte artış göstermiş; bu ayrımcılık toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin yeniden üretilmesi ile iç içe sürdürülmüştür. Modern düşüncenin cinsiyetler arası eşitsizliklerin temelinde hormonların olduğu fikri ile toplumsal cinsiyet farklılıklarına biyolojik bir indirgemecilikle yaklaşmıştır. Ancak bu biyolojik farkları insan yaşamının farklı safhalarından toplumsalın içine dâhil etmiştir. Örneğin çocuk bakımı için kadın gibi duygusal ve sabırlı olmayı gerektiren bir rolün gerekli olduğunu ileri sürerken; babalık için eve ekmek getiren, ekonomik olarak bağımsızlığı olan bir rolün gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Anne ile babalığa yönelik gelişen bu ideolojiler cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılıklardan değil toplumsal farklılıklardan bahsetmemize yol açmaktadır. Ancak toplumsal farklılıklar biyolojik determinizmden alınan ideolojik destek ile meşrulaştırılmaktadır. Biyolojik unsurlar değiştirilemez kategoriler olduğundan cinsiyet rollerinin bireylere kabul ettirilebilmesi kolay hale gelmektedir. Modern kapitalist toplumlara bu açıdan bakıldığında toplumsal alandaki birçok noktanın cinsiyet farkları ile belirlenmiş olduğu görülebilmektedir. Örnek verilecek olursa 'emek biçimleri' cinsiyetlendirilmiş bir alandır. Piyasa ekonomisinde işler kadın-erkek işi ayrımına göre işlemektedir. Hane içerisindeki emek fedakârlık ve sevgiye dayanmakta

ve kadınlarla ilişkilendirilmektedir. Bu emeğin karşısında evlilik, kocanın geçim sağlama sorumluluğu kadına sunulmaktadır. Endüstriyel işleyiş ise kas gücüne dayanmaktadır ve bu da erkek ile ilişkilendirilmiş bir alandır. Bunun karşılığında ise erkeğe para, aile yaşamı, kendine bağımlı bir kadın, toplumsal hoşgörü ve ayrıcalıklar sunulmaktadır. Kadınlar temel sosyal güvenlik haklarından bile mahrum iken erkekler para sahibi olmanın serbestiyetinden yararlanmaktadırlar. Ancak kadın için biçilen en önemli rol olan anneliğin karşılığı toplumsal değil kişiseldir. Diğer bir ifade ile annelik kadının yerine getirmesi gereken bir sorumluluk olarak algılanırken kadınların bu rolden bir karşılık beklememesi gerekmektedir. Çocuk yetiştiren kadınlara toplumun herhangi bir borç duyması söz konusu dahi değildir; emeklilik, ücret ve temsil gibi haklar anneliğin konusu olmamaktadır (Sancar, 2014: 24-25).

2.2. SANAYİLEŞME

Tekstille başlayan, demir ve elektrikle devam eden sanayide meydana gelen teknik değişim devrim niteliğinde sonuçların ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Sanayide yaşanan bu değişim yalnızca teknik alanla sınırlı kalmamış kırsal kesimde nüfusu az ve seyrek bölgelerde yaşayan, basit alet ve üretim araçları ile çalışan insanların kentlere göç etmesine neden olmuştur. Kırsal kesim nüfusunun azalması kentsel nüfusun artması ile birlikte yeni bir toplumsal yapı ortaya çıkmıştır. Tarımsal üretimin sanayiye kayışını, hareketli bir ekonomik sistemi, uzmanlaşmayı, işbölümünü ve mesleki çeşitliliği ifade eden sanayileşme süreci beşerî ilişkilerde değişikliği beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan yeni toplumsal yapının anahtar statüsü meslek ve eğitime dayanmaktadır. Bu iki alanla birlikte sosyal hareketlilik hızlanmıştır (Gore, 1990-41-43). Sanayileşme birçok toplumsal yapıda meydana gelen değişikliklere paralel olarak ailenin yapısında ve işlevlerinde dönüşüm ve değişimleri beraberinde getirmiştir. Kendi imkânları ile üretime katkıda bulunan ve geçimini sağlayan ailelerin yerini sosyal ve ekonomik değişimlerle birlikte büyük sermaye sahipleri ve işletmeler almıştır. Geleneksel geniş aile piyasa ilişkilerinde kendine yer edinememiş rekabet ve çatışma ortamından zarar görmüştür. Bu değişimden etkilenen geniş aile toplumsal yaşamdaki konumunu koruyabilmek ve üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek maksadıyla topluma uyum sağlayabilme adına

kendi düzeni ve fonksiyonlarında değişimler meydana getirmiştir. Geleneksel geniş ailenin ve ataerkil yapının en önemli otoritesi ve ailenin en yaşlı erkeği olan (Özbay, 1984: 36-37) baba figürü sanayileşmenin etkisi ile gücünü yitirmiştir. Sanayileşme ile birlikte modern toplumda artık demografik özellikler statü göstergesi olmaktan çıkmıştır. Bu değişim aile içi ilişkilerde ve rollerde de kendini göstermiştir. Sanayileşme öncesi ailelerde tarıma dayalı üretim şekli hâkim olduğundan ailedeki her birey aynı zamanda üretime katkı sağlayacak bir emek gücü olarak görülmekteydi. Sanayileşme ve beraberinde gelen kentleşme ile birlikte aile zorunlu olarak küçülmeye başlamıştır. Bu küçülme ortaya çıkan yeni üretim şeklinin ihtiyaç duyduğu emek gücünü karşılayacak fazla insan ihtiyacından kaynaklanmaktaydı. Bu da üretimin merkezinde yer alan geniş aile yapısı ile mümkün olmamaktadır. Çünkü geniş aile üretici bir aile yapısı idi ve üretim tüm aile bireyleri tarafından aile içerisinde yapılan bir faaliyetti. Modern yaşamın insana sunduğu üretim tarzı ise ailenin bu işlevi ile örtüşmemiş ve değişim kaçınılmaz olmuştur. Geniş aile yapısında aile bireylerinin sayısının fazlalığı üretime katkı olarak değerlendirilmiştir. Sanayileşme öncesi üreten ve çalışan aile modeli yaşanan değişimle birlikte yerini bağımlı ve tüketen aile modeline bırakmıştır. Bu yeni aile modelinde aile ekonomik, koruma, denetleme ve organize etme gibi fonksiyonlarını devletin yeni kurduğu kurumlara devretmiştir. Göç ve hareketlilik ile birlikte ortaya çıkan bu aile modelinde aile üyeleri arasında duygusal yakınlık kesintiye uğramıştır. Teknolojinin artması iletişim çağının başlamasına kanıt olarak sunulsa da bu durum aile içi ilişkilerde zıt yönde tesir göstermiştir. Sosyal hareketliliğin artması bireylerin eğitim ve meslek odaklı hale gelmesine ve bireyselleşmenin artmasıyla birlikte bireylerin yakın çevresi ile bağlarını koparmasına sebebiyet vermiştir. Kişisel başarıyı yücelten değerleri arka plana atan birey değerlendirmesi ön plana çıkmıştır (Şentürk, 2006: 89).

Modernleşmenin ailede meydana getirdiği değişimlerden biri de mahremiyetin dönüştürülmesidir. Anthony Giddens'in (2010: 36) "*Mahremiyetin Dönüşümü*" olarak adlandırdığı bu olgu modernleşme ile birlikte aile içi mahrem iletişim kanallarında yayınlanmasını beraberinde getirmiştir. Aşk, boşanma, aile içi şiddet gibi aile içi mahrem olarak tanımlanan ilişkiler en çarpıcı örnekleriyle kamuoyu önünde yaşanmaktadır. Evlilik ve eş seçimi dâhil milyonlarca izleyici karşısında yapılabilecek

gelen flört medyatik bir hal almıştır. Modernleşmenin mahremiyette dönüşümü sağlamasıyla bu değişim günümüzde yerini ‘mahremiyet patlaması’na bırakmıştır. Geleneksel dönemin sıkı mahremiyet kuralları yerini gevşek kuralsızlığa bırakmıştır (Yıldırım, 2011: 124).

Modernleşme aile içi rol ve statülerde değişimleri beraberinde getirmiştir. Kadının iş hayatına dâhil olması ile birlikte kadın yalnızca çocuk yetiştiren ve evde oturan aile içi bir rolden meslek kadınına dönüşmüştür. Erkeklerin toplum içerisinde ve aile içindeki otoritesi zayıflamıştır. Aile içinde erkek ve kadın çocukların sorumluluklarını daha fazla paylaşır hale gelmişlerdir. Kadının çalışma hayatına dâhil olması kadının ev içi işlerinin azalmasına neden olmamıştır. Kadın hem dışarda hem de evde aktif bir çalışma içerisine girmiştir. Bu durum kadının ‘süper kadın’ olarak tanımlanır hale gelmesine neden olmuştur. Kadın ev hanımı, anne, eş, kariyer sahibi, ekmek kazanan gibi birçok rolü mükemmel bir şekilde yerine getirmek zorunda kalmıştır. Erkek ise kadının karşısında kaybettiği otoritesini yeniden kazanmanın yollarını arar hale gelmiştir (Sayıl, 1994: 273).

Modern cinsiyet rejiminin kapitalist sistem ile aynı dönemde ortaya çıkması tesadüften ibaret değildir. Sömürücü kapitalizmde yönetici konum aynı zamanda akıl yürütme kabiliyetini elinde bulunduran erkeklikte sembolleşmiştir. İşçi sınıfı erkekler kendilerini kol gücüne dayalı işlerle var edebilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde fabrikalarda makine başında inşa edilen erkeklikler ile klimalı ofislerde inşa edilen erkeklikler farklılaşmaktadır (Connell, 1998: 37). Modernleşme ile birlikte gelen sanayileşmenin getirdiği endüstriyel kapitalizm özel ve kamusal alan ayrımını derinleştirerek mekânların cinsiyetlendirilmesine katkıda bulunmuştur. Kadınlar özel alan yani ev içi işlerle uğraşırken erkekler ise kamusal alanlarda evi geçindirmekle görevli, sürekli hemcinsleri ile rekabet halinde olan ‘aile reisi’ olarak tanımlanır hale gelmişlerdir (Sancar, 2009: 51-53).

Çalışma hayatına atılması ile birlikte ekonomik gücünü eline alan kadın karşısında hem kamusal alanda hem de özel alanda egemenliği sarsılan babalar modern yaşama uyum sağlamakta zorlanmıştır. Geleneksel olarak kendisine atfedilen babalık norm ve

değerlerini sergilemeyerek yeniden babalığını inşa etmeye çalışmışlardır. Ancak modern yaşamın getirdiği normlar geleneksel değerlerle çatıştığından bu inşa süreci erkek için bir paradoks haline almıştır. Modern yaşamın erkeklik tanımlaması içerisinde olan çocuk bakımı ve ev işleri geleneksel dönemin geçim sağlayan baba modeli ile uyuşmamaktadır. Kendi benliği ve toplumun değerleri arasında sıkışan babalar modern yaşam içerisinde kimlik krizi yaşar hale gelmiştir. Erkeklerin yaşamış oldukları paradoks 'erkeklik krizi' olarak tanımlanmıştır (Oktan, 2009: 184). Bu kriz modernleşme sürecinin tamamlanması ile bitmemiştir. Günümüzde de toplumsal normlar sürekli bir değişim halindedir. Erkekler bu değişime uyum sağlamaya çalışmakta ve toplumsal değerleri içselleştirerek kendi erkekliklerini dışsallaştırma çabasında olduğu sürece bu erkeklik krizleri yaşanmaya devam edecektir.

Modernleşme ile birlikte toplumun erkekte ve bir aile reisi olarak babadan beklentileri farklılaşmıştır. Rekabetçi piyasada kendine yer edinmeye çalışan erkek aynı zamanda aile içerisinde eşi ve çocukları ile en iyi şekilde ilgilenen baba olmak zorundadır. Toplumsal rollerin farklılaşmasıyla birlikte rol karmaşası içerisinde erkekler stres altında kalmıştır. Tüm bu rollerin gerekliliklerini yerine getirmekte güçlük çeken ve toplumun beklentilerine cevap vermekte zorlanan erkeğin yaşadığı sorunlar en çok iki alanda kendini göstermektedir: Üretim ve üreme. Erkekler çocukluk aşamalarından itibaren hemcinsleri ile büyük bir rekabet içerisinde itilmekte (çekilmekte), bu durum rekabet piyasasında ise tepe noktasına ulaşmaktadır. Erkekliğin iyi bir iş ve dolgun bir ücretle temsil edildiği modern dünyada erkeklik üreticilikle eşdeğer görülmektedir. Bu da erkeklerin aile yaşamına yansımaktadır. İş ve gelir düzeyi bakımından düşük statülerde çalışan erkekler kadınlar tarafından kabul görmemekte, erkeklikleri sorgulanır hale gelmektedir. Erkeklerin hem iş hayatında hem de aile hayatında yaşadığı mükemmelliği sağlama çabası sonucunda ortaya çıkan ruhsal bunalımlar 'atlas sendromu' olarak kavramsallaştırılmıştır (Diamond, 2006: 181).

2.3. POSTMODERNLEŞME

Postmodern kavramsal olarak XXI. yüzyılın sonlarında yaşanan, modernizm olarak tanımlanan düşünsel ve pratik yaşamın öncüllerine karşı geliştirilen tepkisel yapılanmayı ifade etmektedir (Gray, 1994: 131). Bu tanım modernizme karşı duruşu ifade eden bir tanımlamadır. Başka bir kabule göre ise postmodernizm bir kopuşu, her şeyi değiştiren değişimin özelliklerini, yeni ve kategorize edilemeyen bir döneme atıfta bulunmak anlamına gelmektedir (Jameson, 1994: 9, 11).

Farklılıkların bir arada bulunduğu postmodern toplum moderniteden bir kopuşu simgelemesinin yanında modernitenin kategorize ederek sunduğu modern yaşamın tüm getirilerini sorgulayarak alışı etmiş ve yeni alternatif bir yaşam düzeni sunma amacındadır. Bu açıdan postmodernite geçmişin karşısında şimdinin, ilerlemenin karşısında reaksiyonun, soyutlamanın karşısında temsilin ‘avangard’ın karşısında ‘kitsch’in yer aldığı bir durumu yansıtmaktadır (Sarıbay, 1994: 125). Postmodernizm dönemi soğuk savaş ve sonrasına denk gelmektedir. Bu dönemde dünya üzerinde yaşanan karmaşa, kaos, hızlı değişme ve buna bağlı olarak ortaya çıkan belirsizlikler bireylerin modern dünyayı sorgulamasına neden olmuştur. Modern dünyanın temsilleri olan teknolojik ve bilimsel gelişmelerle, sanayileşme ve pozitivistliğe duyulan güven azalmaya başlamış bu sistemler üzerine kurulan modernleşmeye karşı itirazlar oluşmaya başlamıştır (İçli, 2002: 118). Postmodernizmin tam olarak ne zaman doğduğu, kurucusunun kim olduğu, nerede ortaya çıktığı gibi konularda bir fikir birliği olmamakla birlikte üzerinde mutabık olunan en güçlü alan modernizme karşı oluşudur. Postmodernizm bilimsel bilgi anlayışı, gelişme, ulus devlet anlayışı, kapitalist düzen, bürokrasi gibi pek çok alanda modernizmin getirdiklerine karşı bir duruş sergilemiştir. Ancak çalışmamızın amacı ve konusu değerlendirildiğinde postmodernizm insan ilişkileri ve aileye bakan yönüyle açıklanacaktır.

Postmodernizmin modernizme en büyük karşı duruşlarından birisi insan ilişkilerinde sınırların ortadan kaldırılması, kategorilerin ve kalıpların olmadığı bir dünya düzenidir. İletişimin artması ile birlikte bu sınırların ortadan kalkması daha da artmış, farklılıklar kabul görmeye başlamıştır. İnsanlar arasında en önemli ‘zıt kutup’ olarak görülen

erkeklik ve kadınlıkta sınırların kalkması gerektiğini salıklayan postmodernizm insan ilişkilerinde cinsiyetçi yaklaşıma karşı çıkmıştır. Bunu sağlamak amacıyla insanların modern ve geleneksel yaşamdan getirmiş olduğu düşünce, tutum ve davranışlarında etkili olan tüm değer yargılarını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Foucault postmodernizmi tanımlamak için ‘heterotopia’ kavramını kullanmıştır. Bu kavram “çok sayıda bölük pörçük olanaklı dünya”nın “okunaksız bir mekân”da birlikteliği diğer bir ifadeyle birbiriyle ortaklıkları ölçülemeyecek ancak yan yana ya da üst üste bulunan mekânlara atıfta bulunmaktadır (Harvey, 1999: 64). İnsan ilişkilerinde postmodern dünya bir belirsizlik durumu yaratmasının yanında ahlaki bir belirsizlik de sunmuştur. Taban tabana zıt değerlerin bir arada yaşayabileceği bir yaşamın gerekliliğini savunan postmodernizm ahlaki ölçütler üzerinde kurulu bir kurum olan aile yaşamına yönelik getirdiği kriterler ile ailenin sorgulanır hale gelmesine neden olmuştur. Bu belirsiz durumda birey neye ve kime göre seçimlerini yapacağı konusunda gelgitler yaşamış ve yaptığı seçimlerin doğruluğundan şüphe eder hale gelmiştir. Bireyler insan ilişkilerinde yaptığı seçimlerde yaşadığı bu belirsizlik durumunda modern ve geleneğin bir arada olduğu bir düşünce şekli olarak melez bir hareket tarzı benimsemek durumunda kalmıştır. Bunun neticesinde içinde yaşadığımız çağda ahlaki belirsizlik göze çarpmaktadır. İnsanların karar vermesini sağlayacak ahlaki otorite, değer ve normların yok olmasıyla birlikte bireylerin karar almasında yol gösterici olan tüm anlayışların tahribata uğramasına neden olmuştur. Aile üzerinden gidecek olursak toplumda nikâhsız birliktelikler, aldatmalar gibi farklı ailesel yaşamlar meşru görülmeye başlanmıştır. Bunun gibi yaşanan olayların toplumda çoğalmasıyla birlikte ailenin yapısında değişimler meydana gelmiştir. Çekirdek ve geniş aile yapılarından farklı aileler veya birlikteliklerin ortaya çıktığı postmodern toplumda eğitim, sosyalleşme, çocuk yetiştirme ve kültürel nakil gibi ailenin merkez birimi olduğu toplum yapısından, geçici ve günün belirli zamanlarında vakit geçirilen bir mekân haline dönüşmesine neden olmuştur (Şentürk, 2006: 114). Aile, eş ve çocuklar arasında bir paylaşım olmaktan çıkmış, cinsler veya hemcinsler arası birliktelik ve cinsel arkadaşlık haline dönüşmüştür. Bu birliktelik anlayışı çocuk olgusunda da olumsuz bakış açısına dönüşmüştür. Çocuk yetiştirmek ve ebeveynlik olgusu bireyin yaşamında ‘ayak bağı’ olarak görülmeye, babalık bireyin

yaşamını kısıtlayan toplumsal bir rol olarak algılanmaya başlanmıştır. Baba rolünün bile gerekliliği sorgulandığı bir toplum yapısında babalığın nasıl inşa edileceği sorusu akla gelmektedir. Bu kadar muğlak normların olduğu bir dünya düzeninde bireylerin babalığı ne üzerinden tanımlayacağı, neyle kurgulayacağı ise cevap bekleyen sorular arasındadır.

2.4. KÜRESELLEŞME

Küreselleşme modernleşme ile birlikte değerlendirilen iki dönüşüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak aralarında bir neden sonuç ilişkisi kurulması söz konusu değildir. Ne modernite küreselleşmenin başlangıcıdır, ne de küreselleşme modernitenin bir sonucudur. Küreselleşme kavramından çıkarılan bir anlam olarak dünya üzerindeki merkezi bir yönetimin, kontrol noktasının olmaması ve dünya üzerindeki olguların kurallardan bağımsız, başına buyruk olması başka bir ifadeyle “yenidünya düzensizliği” (Bauman, 1997: 60) olarak kavramsallaştırılmaktadır. Küreselleşmede en çok göze çarpan ise kültürlerarası etkileşim yoğunluğudur. Küreselleşme, modernleşme ile birlikte Batının tüm dünya toplumları için model olarak sunulması, gelişmenin Batı perspektifli ele alınması anlayışında yaşanan bir kırılmayı yansıtmaktadır. Küreselleşmeyi heterojen bir süreç olarak değerlendiren yaklaşımlara göre küreselleşme ile birlikte dünya üzerindeki güç Batı merkezli olmaktan çıkmış, Batı dışına kaymış, medya, iletişim, ulaşım ve göçün yaygınlaşması ile birlikte kültürel akış sınır tanımadan dünyanın her yerine yayılabilme imkânı elde etmiştir. Farklı kültürlerin bir araya gelerek, farklılıkların tek bir mekânda buluşması, göreceli olarak eşitlenmesi ile sonuçlanması neticesinde küresel kültür olarak tanımlanan bir olgu ortaya çıkmıştır (Karaduman, 2010: 2890-2891).

Türk toplumu son iki on yılda önemli toplumsal ve ekonomik değişimlere tanık olmuştur. Bu değişimleri yönlendiren faktörlerin arasında en fazla küreselleşme ve kentleşmenin etkisi olmuştur. Küreselleşme çok boyutlu makyajıyla tutarlı bir şekilde ekonomik, siyasi ve sosyal sonuçlar doğurmuştur. 1950’lerin başında Türkiye’nin kırsal ve tarımsal bir toplumdan kentli ve tarım dışı sanayi toplumuna dönüşüm başlamıştır. Küreselleşme ve kentleşme eş zamanlı olarak, kadınların ülkemizdeki durumunu dolaylı

yoldan etkileyen ekonomik reformları ve finansal gelişmeyi şekillendirmiştir. Aile yapısı, eğitim erişimi ve istihdam durumunun ebeveynlikle ilişkili olduğu bilinmektedir (Şen v.d., 2014: 177).

1960'lı yıllardan itibaren dünya üzerinde farklı alanlarda değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu değişimler kısaca şu şekilde özetlenebilir: Küresel bilincin yükselmesi, kültürel değerlerin sorgulanır hale gelmesi, soğuk savaşın sona ermesi, silah sistemlerindeki değişim, sosyal hareketlerin çeşitliliğinin ve sayısının hızla artması, iletişim araçlarının çeşitlenmesi, çok kültürlülük ve çok etniklik gibi akımların yayılmaya başlaması, insan haklarına duyarlılığın artması, sivil toplum ve dünya yurttaşlığı gibi kavramların ön plana çıkması ile birlikte sosyal hareketlerin meydana gelmesi gösterilebilir. Bu gelişmeler dünyanın bir yandan küçüldüğünü bir yandan da güçlendiğini göstermektedir. Küreselleşme ulus toplumları, uygarlıkları, ulus içi ve ulus ötesi örgütlenmeleri, alt toplumları ve etnik grupları daha fazla baskı altına almasının yanında aynı zamanda başat bir şekilde biçimlendirilen ve bir noktaya doğru şekillendiren toplumsal-kültürel bir 'sistem'dir. Küreselleşmeye analitik açıdan bakıldığında (Robertson, 1999: 51-173) dört temel unsur ön plana çıkmaktadır. Bunlar: İnsanlık, dünya toplumlar sistemi, ulus toplumlar ve bireylerdir. Bu dört unsur kendi aralarında bir etkileşime sahip olmakla birlikte aynı zamanda birbirlerini sınırlayan bir yapıya sahiptirler. Bu unsurlar hiyerarşik bir şekilde işlemektedirler ve bizim küresel düzeni anlamlandırmamızı kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle küreselleşme evrenselciliğin tikelleşmesini hem de tikelleşmenin evrenselleşmesinin kurumsallaşmasını içermektedir. Günümüz dünyasının önde gelen özelliklerine bakıldığında en önde gelen özelliklerinden birisi küreselleşme ve yerelleşme arasındaki gerilimdir. Robertson (1999: 161-162) küreselleşmenin toplumsal sonuçlarını evrensellik ve tikellik dikotomisi üzerinden hareketle açıklamanın doğru bir yaklaşım olduğunu savunanlardandır. Evrenselliğin tikel hale dönüşmesi insanı somutlaştırma amacını içerirken tikelin evrensel hale gelme çabası farklılık ve ötekiliğe hiçbir şekilde sınır tanınmadığı düşüncesinin hâkim olmasını içermektedir. Evrenselciliğin tikelleşmesi süreci evrensel (küresel) 'gerçek' sorununun metalaştırılmasını içerirken, tikelciliğin evrenselleştirilmesi tikel kimliklere küresel değer biçilmesini içermektedir.

Küreselleşme global ve yerel deneyimlerin eş zamanlı yorumlamasını içermektedir. Robertson'un küreselleşmeye ilişkin bu yaklaşımı postmodernistlerin söylemlerini de kapsamaktadır. Postmodernistlerin çoğulculuk ve farklılık söylemlerine karşılık olarak evrensellik ve tikellik yaklaşımı aynı paralel düşünceleri savunmaktadır. Küreselleşen dünyada hiçbir büyük anlatı veya gücün hâkim olamayacağını savunurken postmodernlikle aynı fikirleri paylaşmaktadır (Robertson, 1999: 214-229). Bu yaklaşım söylem ve taleplerin rahat bir biçimde ifade edildiği bir sürece kapı aralayan postmodernlikle taleplerin özgürce dile getirildiği küreselleşmeyle örtüşmektedir.

Waters'ın küreselleşmeye yaklaşımı da Robertson gibi kültürel açıdan olmaktadır. Küreselleşmenin kültürel etkileşimin serbest dolaşımına ve artmasına imkân vermesi açısından değerlendirmektedir. Ulaşım ve enformasyon alanında ortaya çıkan yeniliklerle birlikte kültürel, ekonomik ve coğrafi gibi pek çok alanda sınırlar kalkmıştır. İletişim olanaklarının artması ve hızlanması, global ağların kurulması ile birlikte kültürel akışın önü açılmıştır. Küreselleşmeyi üç olgu üzerinden hareket ederek tanımlamaktadır. İlk olarak küreselleşme geçmişten günümüze kadar değişik şekillerde gelen kültürel etkileşimin artmasını sağlayan, ani ve hızlı bir değişim sürecini sembolize eden aslında yeni olmayan bir olgudur. Waters (1996: 3-9) global, kültürel sembol, imaj, simgelerin serbest dolaşımına ve akışkanlığına vurgu yapmaktadır. Bu açıdan kültür, ekonomi ve siyaset dışındaki unsurları göz ardı ettiği söylenebilmektedir.

Appadurai de (1999: 230-231) küreselleşmeyi kültürel temelli olarak ele alanlar arasındadır. Ona göre elektronik medya ve kitlesel göç küreselleşmeyi etkileyen iki önemli unsurdur. Medya ve küresel çapta sosyal ilişkiler yeni güç alanlarını ortaya çıkarmaktadır. İmaj küresel dünya düzeninin ayrılmaz ve çok önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu imajı sağlayan mallar ve hizmetlerin üretimi çok seri bir biçimde yapılabilmektedir. Üretimi hızlı olan imajın tüketimi de bir o kadar hızlı olmaktadır. İmaj teknoloji sayesinde dünya üzerinde serbestçe dolaşabilmekte ve farklı kültürler içerisinde yer edinebilmektedir. Medya ağları sosyalleşmenin yeni alanları olmuştur. Bu alanlar sayesinde küresel çapta oluşturulan imajlar grupların ve bireylerin ortak tavır ve davranışlar sergilemesine zemin hazırlamaktadır. Bireylerin kimliğinin inşasında ve şekillendirilmesinde medyanın çok önemli bir etkisi olmaktadır. Üretilen bu imajlar ve

semboller sosyal statülerin göstergesi ve bireyler arasındaki ilişkilerde önemli bir unsur olmaktadır.

Küreselleşmenin kültürel açıdan ele alınması Batı tarzı Amerikan kültürünün tüm dünya toplumları üzerinde egemenlik kurması eğilimine işaret etmektedir. Küreselleşme ile birlikte dünya üzerinde homojenize edilmeye çalışılan Amerikan kültürü diğer toplumlar üzerinde hâkim kültür haline gelmeye başlamıştır. Böylelikle toplumlar kendi kültürel dinamiklerini ve karakteristik özelliklerini kaybetmekle karşı karşıya kalmaktadırlar. Küreselleşme aydınlanma, modernizm veya sosyalizm gibi tüm insanlığı etkileyen kaçınılmaz ve zorunlu bir süreç olarak görülmeye başlandığı andan itibaren de bu kültürel hegemonya ideali tamamlanmış olacaktır (Atasoy, 2003: 58).

Küreselleşmenin dikkat çeken özelliklerinden bir tanesi de dünyaya getirmiş olduğu belirsizlik durumudur. Bu küresel dünya düzeninde kontrol artık kimsenin tekelinde bulunmamaktadır. Bu aynı zamanda postmodernizmin çok kültürlülük ve çeşitlilik önermesi ile örtüşmektedir. Kontrolün kimin elinde olduğu belli olmadığı gibi daha da kötüsü kontrolün bir unsur tarafından elde edilmesi durumunun neye yol açacağı da belirsizdir. Geleneksel dünyada olduğu gibi tüm dünya düzenini sağlayabilecek girişimde olan, yerel eylemlerle farklı konulara odaklanabilecek, sesini yükseltebilecek, sesinin yükselmesinin de insanlık tarafından dinlenilebileceği bir yerellik ve küresel dünyada üzerinde uzlaşılabilmiş bir sorun da bulunmamaktadır. Her kültürün kendi içerisinde sorunları en büyük ve en önemli olarak önerilmektedir. Bir merkez, yönetim ve idare bürosunun yokluğu sorunların başına buyruk, ele avuca sığmaz ve belirsiz olmasıdır (Öztürk, 2010: 18).

Küreselleşmenin siyasal, ekonomik, üretim gibi pek çok alanda etkisi olmuştur. Bu kadar büyük alanlarda etkili olan bir sürecin açıklanması bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Burada küreselleşmenin çalışmamızı ilgilendiren kültürel boyutu açıklanacaktır.

Toplumların kültürel etkileşimleri tarihin başlangıcı ile beraber var olmaya başlamıştır. Seyyahlar, tüccarlar ve din adamları ile bu etkileşimin sağlandığı modern öncesi dönemde etkileşimin en önemli merkezleri kentler, ticaret merkezleri ve göç yolları

olmuştur. Toplumlar ve insanlar arasında kurulan ilişkiler yüz yüze kurulan sosyal ilişkilerle yürütölmekteydi. Haberleşme ve teknolojinin gelişmediğı bu dönemlerde kültürel bir unsurun kısa bir zaman süreci içerisinde dünyanın en ücra köşesine ulaşabilmesine imkân sağlayan küreselleşmeden söz etmek mümkün değildir. Etkileşim bölgesel ve yerel düzeyde kalmakla birlikte kültürün toplumlardan topluma yayılması günümüze göre çok yavaş bir yayılma göstermiştir. Çin'de keşfedilen vidanın Batı pazarlarında satılmaya başlanması 1400 yıl gibi bir zaman aralığında gerçekleşmiştir. Buna rağmen radyonun 38 yılda ulaştığı insan sayısına televizyon 13, bilgisayar 16, internet 4 yılda ulaşmıştır (Moore, 2003: 23). Teknolojik imkânların bu kadar hızlı arttığı ve yayıldığı günümüzde kültürler iç içe geçmiş, bilgiye erişimde ve yaymada bir potansiyel ortaya çıkmıştır (Ahmed, 1995: 43). Teknoloji bireyler ve toplumlar arasında kültürlerin transfer edilmesinde hız ve yoğunluk katarken aynı zamanda yeni sosyal ilişkilerin oluşmasına imkân sağlamaktadır. Artık günümüzde kapalı kültür veya açık pazar gibi kavramların son bulduğu ifade edilmektedir(Appdurai, 2008: 93). İnsanların yaşam tarzlarının ve toplumların kültürlerinin birbirine benzeştiğı dünyada bireylerin kimlikleri ve mekânları birbirleri ile sürekli bir şekilde kesişir hale gelmiştir. Bu ortak dünya bilincinin gelişmesi ile birlikte kültürlerarası tolerans ve hoşgörü artmakta ve yayılmaktadır. Kültürlerin çeşitlenmesi ve karmaşıklaşması kültürel sistemlerin yerel kültürler haline gelme ihtimalini de ortaya çıkarmaktadır. Bu da toplumsal bir tepkiselliğı beraberinde getirmektedir (Turner, 2003: 271). Bazıları bu duruma kültürel emperyalizm adı altında karşı çıkmaktadır. Ancak bu kültürün etkileri yalnızca bireylerin davranışlarında değışim ile sınırlı kalmamaktadır. Davranışın yanında yeni değer ve inançları beraberinde getirmektedir. Örnek olarak modern müzik olarak tanımlanabilen rock müziğı gösterilebilmektedir. Rock müziğın tercih edilmesinin nedeni yalnızca yüksek müzik ve ritim cazibesinden değıl; özgürlük, doğallık ve geleneğe karşı muhalefeti sembolize etmesinden kaynaklanmaktadır (Berger, 2006: 79).

Kapitalizmin üretimi küreselleşmenin tüketimi tasarlaması ile birlikte dünyada tüketim sistematize bir hale dönüşmüştür. Bu dünya sisteminin sağlıklı bir şekilde yürümesi için imaj, sembol, hizmet ve mal üretiminin kesintisiz bir şekilde üretilip dağıtılması ve tüketilmesi gerekmektedir. Tüketici odaklı yaşam popüler kültürün ideolojik zeminini

oluşturmaktadır. Medya aracılığıyla yeni üretilen mal, hizmet ve ürünlere talep artışı sağlanmakta imajlar oluşturulmakta ve kitleler ikna edilmektedir. Film yıldızları, şarkıcılar, sporcular popüler kültürün ve tüketim alışkanlıklarının oluşmasında belirleyici karakterler haline gelmişlerdir (Ortiz, 2003: 442). Günümüz insanı düşünüyorum o halde varım seviyesinden tüketiyorum o halde varım seviyesine 'yükselmiştir'. Bu dünya sisteminde üretilen mal belli bir zümrenin ihtiyaçlarını gidermek amacıyla üretilmemektedir. Dünya üzerindeki tüm insanlar evrensel tüketici zümresine dâhildirler. Bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak mal üretimi yapılmaktan öte önemli olan hayat tarzının satılması, tükettirilmesidir. Her türlü ahlaki kaygıdan yoksun ve değerlerden kopuk bu sistem enerjisini bireyin tanrılaştırılarak maddi şeyleri elde etme arzusunun artırma gayretinden almaktadır. Bireylerin kalbini ve beynini hiçe sayarak tamamen bedenî arzularının tatminini hedef alan bu hedonist mantık toplumsal normları hiçe sayarak ihmalkârlık ve duyarsızlık içerisinde ilerlemektedir (Barber, 2003: 29). Günümüzde Batı toplumları merkezli evrensel bir kültür oluşturulma çabası bulunmaktadır. Batılı olmayan kültürler bu evrensel kültürü demokrasi, insan hakları, okuryazarlık pahasına doğru ya da yanlış ayırt etmeden tüm öğeleri almakta bir mahzur görmemektedirler (Ahmed, 1995: 118).

Batılı modernleşmenin küreselleşme ile yayılma politikası geleneksel toplumsal yaşamı yok etme amacı içerisindedir. Eski kurumlar ve geleneklerin birçoğu kaybolduğu gibi onların yerine getirilen kurumlar tarihsellikten yoksun olduklarında toplumda yer edinmemektedirler. Tarihte gücü elinde bulunduranların hâkimiyet kurma amacı günümüzde Amerikan toplumunun popüler kültürü ile tezahür etmektedir. Bu amaca hizmet eden en güçlü araç küresel medyadır. Küresel medya ağları gücü elinde bulunduran ülkelerin ve sermaye sahiplerinin elinde bulunduğundan bu güçlere hizmet etmektedir (Dorraj, 1999: 226).

1960'lı yıllarda televizyonun gelecekteki etkilerine ilişkin kullanılan bir öngörü olan küresel köy tanımlaması artık bir gerçekliğin ifadesidir. Medya ve teknoloji alanındaki gelişmeler bu durumun ortaya çıkmasında en etkili aktörlerin başında gelmektedir. Artık yurttaşlık yerini nettaşlık, iş ortaklığı yerini siber ortaklıklar (Falk, 2005: 59), arkadaşlıkların yerini sosyal ağlar almıştır. Günümüzden geriye doğru bakıldığında

küreselleşme, modernizm ve kapitalizmin insanlığa yeni bir yaşam tarzı sunduğu gerçeği inkâr edilemez. Günümüzde yükselen bir popüler kültürün varlığı artık herkes tarafından hissedilmektedir. Bu kültür içerik bakımından Amerikan ağırlıklıdır. Küresel şirketler, ekonomik kurumlar, medya ağları, bilginin üretim merkezi gibi pek çok alan Amerika merkezlidir. Küreselleşmenin başat bir kültürü ve sistemi homojenleştirici etkisi bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında tamamen olmasa da küreselleşmenin büyük ölçüde Amerikanvari yaşam stiline küresel düzeyde yayılması anlamına geldiği söylenebilmektedir. Dünyanın en ücra köşesine kadar her yerinde Amerikan tarzı mekânlar, arabalar, fast food restoranları ve Amerikanvari giyinen insanlar görülebilmektedir. Barber'in (2003: 201-204) ifadesiyle "Mcworld'un albenili yaşam tarzlarına karşı koymak Batının politik fikirlerine karşı koymaktan daha zordur.". Reklam ve basın özgürlüğünün bir kalkan olarak kullanıldığı kültür endüstrisine karşı koymak akıntıya karşı kürek çekmek ile eşdeğerdir. Fikirler, ideolojiler, imajlar her an hareket halinde ve akışkandır (Appradurari, 1999: 230) İnsanlığın binlerce yılda üretmiş olduğu zenginliği yansıtan kültürel çeşitlilik yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunun en görünür biçimi ve dışa vurum aracı popüler kültürdür. Popüler kültür toplumsal yaşamın yeniden inşası adına dinlenme, eğlence, gündelik yaşam gibi insanın her türlü alanına müdahalede sınır tanımamaktadır. Popüler kültürün güdüleyici bir yönü bulunmaktadır. Günümüzde televizyon bir eğlence aracı olmaktan öte toplumsal dönüşümü sağlama aracı haline gelmiştir. Tarihsel açıdan bakıldığında tüm toplumlar ve uygarlıklar tarafından ahlak dışı görülen davranışlar ve değerler medya aracılığıyla her gün normalleştirilerek yansıtılmaktadır. Ahlaki bilinç sıradanlaştırılmış, tüketimcilik bunun yerini almıştır (Öztürk, 2010: 10).

Özetle küreselleşme halen devam etmekte olan bir değişim sürecidir. Küreselleşme pek çok kuramcı tarafından farklı biçimde anlamlandırılmış ve açıklanmıştır. Küreselleşmeye etki eden pek çok etmen olduğundan hiçbir teori kapsayıcı bir biçimde açıklayıcı olamamaktadır. Nasıl sosyoloji tarihinde toplumsal değişmeyi açıklamak için geliştirilen kuramların birbirlerinden farklı açıklamaları olduğu gibi bu konuda da farklı yaklaşımlar bulunmaktadır.

2.5. TOPLUMSAL CİNSİYET

Babalığın değişiminde toplumsal ve bireysel farklılıkların yanı sıra geleneksel toplumlarda toplumsal cinsiyet rollerinin de büyük etkisi bulunmaktadır. Geleneksel toplumlarda erkekler ve kadınların özelliklerine ilişkin yapılan tanımlamalar cinsiyet kalıpları üzerinden değerlendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıpları ise kadınlara ve erkeklere ilişkin toplumun kalıp yargılarından oluşmaktadır. Günümüzde toplumsal cinsiyet kalıplarının çocukların ve yetişkinlerin yaşamında çok yaygın biçimde şekillendirici etkisi göz önünde bulundurulmalıdır (Amato, 1998: 244).

Bireyleri kategorize etmek ve farklılaştırmak maksatlı kullanılan yöntemlerden değişkenlerden bir tanesi de cinsiyettir. Cinsiyet, canlıların kromozomlar aracılığıyla belirlenen davranışsal, işlevsel ve yapısal özelliklerini barındıran (Torgrimson ve Minson, 2005: 785) canlının dişi ya da erkek olarak gösterdiği fizyolojik, biyolojik veya genetik farklılıklara atıfta bulunmaktadır (Marshall, 1999: 98). Kadın ve erkeğin yaşam deneyimlerinin toplumsal hayatta inşa edilmesiyle toplumsal cinsiyet kavramı ortaya çıkmıştır. Bir diğer ifade ile cinsiyet (*sex*), erkek ve kadın olmanın biyolojik veya demografik yönüne atıfta bulunmakta iken; toplumsal cinsiyet (*gender*), kadınlık ve erkeklığe toplum ve kültür tarafından yüklenen beklentiler ve anlamlara işaret etmektedir (Şenol ve Erdem, 2019: 221). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki anlam farklılıkları 1968 yılında Robert J. Stoller'in (1968: 9) yazdığı "*Sex And Gender, The Development Of Masculinity And Femininity*" kitabında dile getirilmiştir. Bu çalışma kadın ve erkek farklılığına vurgu yapmakta; toplumsal cinsiyetin, cinsiyet gibi doğal değil, toplumsal inşa sonucu oluştuğunu vurgulamıştır. Kadını ve erkeği doğuştan getirdiği biyolojik farklılıklarla değerlendiren, bu kimliklere uygun davranış beklentilerini bireye sunan ve sosyalizasyon süreciyle yeniden üretilen roller ile atfedilmiş sorumluluklar toplumsal cinsiyet olarak da adlandırılabilir. Bu sorumluluklar ve roller sosyokültürel ve mekânsal farklılıklar temelinde belirlenmekte ve farklılaşmaktadır. Bir diğer açıdan toplumsal cinsiyet, eşitlik iddiasından yola çıkmakta ve kadın-erkek arasındaki doğal farklılıklardan sıyrılarak 'toplumsal dönüşüme açık' bir kavram niteliğine dönüşmektedir (Uzun v.d., 2017: 679).

Toplumsal cinsiyet temelli roller ve beklentiler kadın ve erkeğe içselleştirmesi amacıyla sunulmaktadır (Soyer, 2017: 410). Bu beklentiler toplumsal yaşamda zamansal ve mekânsal olarak tümüyle hissettirilmektedir. Bireylere yüklenen her türlü cinsiyet temelli beklentiler bireyin duygularını, algılarını, kişiliğini ve motivasyonu dâhil olmak üzere pek çok özelliğini biçimlendirmektedir. Örneğin aile içi rollerde kadınların ev işlerinden tümüyle sorumlu olması erkeğin ise evin geçimini sağlamakla yükümlü olduğu görüşü bu duruma bir örnek olarak sunulabilir (Wharton, 2009: 123; Yıldız, 2016: 683-684). Toplum tarafından kadınların ‘narin, duygusal’ erkeklerin ise ‘rasyonel’ taraflarının olduğuna dair yanlış bir takım algılar bulunmaktadır. Bu algı çerçevesinde kadın ve erkek arasındaki ayırım daha da derinleştirilmektedir. Bu algılar kadınlar üzerinde bir eşitsizlik unsuru oluşturmaktadır. Örneğin yönetici seçiminin olduğu bir şirkette kadın sadece ‘narin, duygusal’ algısından dolayı yönetici olamamakta bu konuma bir erkek tercih edilebilmektedir (Şenol v.d., 2016: 65).

Babalar içinde yaşadıkları toplumdan, toplumsal cinsiyet rollerine göre birtakım bildirimler almaktadırlar. Toplumsal cinsiyet kalıplarına göre annelerin ev işlerinden sorumlu olan birincil bakım veren; babaların ise ikincil bakım veren ve evin geçimini sağlayan ebeveyn olduğu kabul edilmektedir. Bu ayırım toplum içerisinde genel bir kabul olarak sunulmaktadır. Geçiş aşamasında olan toplumumuzda toplumsal cinsiyet kalıpları babalık davranışlarını etkisi altına alan önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.5.1. Babalık: Erkekliğin İnşasında Son Aşama

Babalık erkekliğin en zor anlaşılan aşamalarından biridir. Bunun nedeni babalığın annelik gibi ‘doğurarak anne olmak’ bağlantısı kadar somut bir kavram ile açıklanamamasından ileri gelmektedir. Babalık annelikten farklı olarak çocuk ile doğrudan değil anne üzerinden kurulan bir bağa dayanmaktadır. Bu belirsiz ilişki bir kadının (annenin) onayına ihtiyaç duymakta ancak ondan alınacak bir kabul ile belirsizlik durumu ortadan kalkar hale gelmektedir. Bu nedenle babalık sosyal açıdan farklılıkları beraberinde getirmekte ve çoğu zaman sorunlu, başarısız bir şekilde inşa edilebilmektedir. Babalık yalnızca biyolojik bir açıklama ile anlamlandırılmaktadır.

Babalık aynı zamanda bir erkeklik halidir ve bu erkeklik halinin gerekliliği olarak da çocuğun ve annenin geçimini sağlamak demektir. Bu geçim sağlama rolü aynı zamanda tam gün çalışmak ve işgücü piyasasında bir konum anlamına gelmektedir (Sancar, 2009: 120).

Erkeklik ile ilgili yapılmış tanımlamalara ve araştırmalara bakıldığında üzerinde uzlaşmış bir tanımlamadan söz edebilmek mümkün değildir. Yapısalcılar erkekliğin çoğul, değişken ve baskın söylemler çerçevesinde şekillenmiş ve tarihsel süreç neticesinde ortaya çıkmış olgular olduğu konusunda uzlaşmışlardır. Bu bağlamda erkeklik “belirli bir kültürel veya örgütsel bölgedeki erkeklerle özdeşleştirilmiş feminen olmayan davranış, konuşma şekli ve alışkanlıklar” (Whitehead ve Barrett, 2011: 15) olarak tanımlanmaktadır. Bu, ‘öteki’ üzerinden kurgulanmış bir tanımlamadır. Kimmel (1994: 121) de erkekliğin ne olduğu değil ne olmadığı üzerinden tanımlanmasının daha işlevsel olacağını belirtmiştir. Bu nedenle erkekliği eşcinsellikten korkma, kadınsılıktan kaçış ve bulunduğu toplumda ‘öteki’ olarak tanımlanmaktan uzaklaşma olarak özetlemiştir. Erkeklik üzerine yapılan çalışmalar erkeklikten önce, ötekinin kurgulanmasından yola çıkarak tanımlandığından, yapılan çalışmalar da ötekilik üzerinden erkeğin kurgulanmasına odaklanmışlardır (Şenol ve Erdem, 2016: 190).

Erkeklik bireylerin kişilik ya da fiziksel yapıya sabitlenmiş bir özelliği değildir. Toplumsal pratikler içinde düzenlenen erkekliği anlamak için bu pratiğin toplumsal olarak inşa edilmesinde rol oynayan kurumların analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de geleneksel olarak kabul gören erkeklik inşasının zirvesine varabilmek için beş temel aşamayı geçmek zorunluluk olarak görülmektedir: (1) Sünnet, (2) askerlik, (3) iş bulma, (4) evlilik, (5) babalık (Şenol ve Erdem, 2017: 292).

Babalığı anlamak ve babalığın değişimini açıklamak için erkekliğin inşasını ve değişimini açıklamak önemlidir. Erkekler hakkında evde, işte ve kişisel yaşamlarında yaşanan değişim ve çatışmaları anlama ihtiyacını yansıtan giderek artan bir literatür bulunmaktadır.

Toplumsal iktidar ilişkilerinin hem nesnesi hem öznesi konumunda olan erkekliği anlamadan modern kapitalist toplumları anlamak mümkün değildir. Çünkü günümüz toplumu cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerine dayanmaktadır. Kadınları anlamanın yolu ve imkânı erkeklerin eril iktidarını nasıl sürdürdüklerinden dolayısıyla erkekliklerini nasıl inşa ettiklerinden geçmektedir. Erkekliği ve kadınlığı yalnızca biyolojik belirlemecilik ile kabul etmek bu iktidar ilişkilerinin anlaşılmasını güçleştirmektedir (Sancar, 2009: 11-15). Ayrıca toplumsal ilişkilerin büyük bir boyutunu açıklamamıza yardımcı olan toplumsal cinsiyetçi yaklaşımı görmezden gelmek anlamı taşımaktadır.

Erkeklik yalnızca babalığın dünyasına hitap eden bir alan değildir. Etkileri itibari ile kadın, çocuk, genç, yaşlı tüm topluma nüfuz eden bir alana hâkim bulunmaktadır. Ayrıca bu alanda aile, şiddet, çocuk yetiştirme, Doğu-Batı tartışması, ataerkillik gibi çok farklı alanlarda tartışmalar yapılmaktadır. Dolayısı ile erkeklik çalışmaları aslında yalnızca araştırmadan ibaret olmayıp geniş bir alanı yansıtan kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Kurtuluş, Tol ve Küçükural, 2004: 51).

2.5.1.1. Erkekliğin İnşası

Erkeklik kültürden ve toplumsal cinsiyetten bağımsız düşünülemez. Erkeklik bireylerin toplumun erkeklik davranış kalıplarına uygun olarak davranabilmesi ile inşa edilmekte ve toplumsal normlara ne derece uyum sağladığı ile ölçülmektedir. Böylelikle erkeklik tarihin farklı dönemlerinde, farklı toplumlarda farklı şekillerde inşa edilmiştir. Bu bağlamda erkeklik biyolojik değil, kültürel olarak inşa edilmiş görece bir pratik (Kandiyoti, 1997: 14; Sancar, 2009: 25) olarak kabul edilmiş ve topluma “sürekli olarak yeniden kanıtlanmalıdır” düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır. Erkeklikler inşa edilmiş itibariyle kadınlıktan farklılık göstermekte, inşa edilen erkeklik her zaman kültürel olarak içinde ‘kaybedilme riski’ taşımakta (Gilmore, 1987: 9-11) ve iktidar ile ilişkilendirilmektedir (Ertan, 2009: 31).

Erkeklik yalnızca inşa edilen bir yapı olmamakla birlikte aynı zamanda performatiftir. Yani sadece yapılmış olan bir rol oynanmakla kalmaz aynı zamanda o rol icra edilmekte ve

bu rol sabit olmayan akışkan bir zamanlamada icra edilmektedir. Günümüzdeki erkeklik çalışmaları artık erkekliği biyolojik özcü bir yaklaşımla değerlendirmemektedir. Bu çalışmaların temel anlayışlarından biri erkekliğin kültürel bir yapı olarak görülmesidir. İkinci bir temel yaklaşım ise erkekliğin tekil olmadığı, toplumda birden fazla erkekliğin olduğu ve hegemonik erkekliğin bozulduğudur. Ancak yine de hegemonik erkekliğin erkekler üzerindeki etkisi göz ardı edilemeyecek düzeydedir (Dowd, 2000: 182).

Erkekliğin habitus olarak işlediğini ifade eden bir anlayışa göre erkeklerin farkına varmadan bedenlerine ve zihinlerine kazınan davranışlar yaşamlarının her anında tekrarlanarak oluşmaktadır. Daha doğmadan ona biçilen rolü oynamak zorunda kalan erkek yavaş yavaş erkek olmanın gerekliliklerini içselleştirmektedir.

Erkeklik davranışları sabit değildir. İçerisinde bulunduğu kültüre ve bağlama göre değişiklik göstermektedir. Erkeklik bir dönem için iyi dövüşmek iken başka bir dönemde iyi dans etmek ya da içki içmek olabilmektedir. Üstelik habitus sınıfsal bağlamla doğrudan ilişkili olduğu için erkekliğin görünürlüğünde farklılıklara yol açabilmektedir. Yani her sınıfın farklı erkeklik algısı ve pratiği olabilmektedir. Toplumun bir kesimi için elinde tespah ve topuklarına basarak yürümek erkeklik göstergesi iken başka bir kesim için son model cep telefonu elinde, spor arabası ile gezip purosunu tütürmek erkeklik göstergesi olabilmektedir (Kurtuluş, Tol ve Küçükural, 2004: 57).

Erkekler toplumsal cinsiyet rollerini öğrenirken kadınlardan farklı olarak daha keskin yollar izlemektedirler. Anne tarafından büyütülen kız çocuğunun aksine erkek çocuk annesine benzerliği üzerinden değil anne ile farklılaşması üzerinden erkekliğini kurgulamaktadır. Bu da toplumsal cinsiyet kimliğinin ilk olarak karşı cinsten farklılaşarak inşa edildiği aşamayı göstermektedir (Unger ve Crawford, 1992: 34). Erkekleri tanımlamak için kullanılan rasyonellik, güçlü olmak, sertlik, kesinlik gibi özellikler erkekler için bir övgü ifadesi olarak kullanılmaktadır. Ancak kadınlara atfedilen duygusallık, sevecenlik, şefkatli olmak gibi özellikler erkekler için aşağılanmak için kullanılan sıfatlar olarak gösterilmektedir. Bu nedenle erkekler toplumsal cinsiyetlerini daha çok ne olmadıkları üzerinden kurgulamaktadırlar. Erkeklik

ötekileştirdiği diğer toplumsal cinsiyet kalıpları ile özdeşleşebilecek hareket ve davranışlardan kaçınmaktadır (Kurtuluş, Tol ve Kürükural, 2004: 58).

Erkeklik üzerinde yapılan kavramsal tanımlamalardan en önde gelenlerden bir tanesi de sorumluluk kavramıdır. Sorumluluk kavramının altında yatan tanımlamalar babalık rolü ile bağdaşmaktadır. Babalık rolü aile yapısı içerisinde üstlenilmesi gereken sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailede erkeğe yüklenen aile reisliği evin geçimini sağlamak ve erkek sorumluluğu babalık rolü ile iç içe olan kavramlardır (Türkoğlu, 2013: 45).

Erkeklerin ev ve işlerinden kaçtıkları, erkekliklerini yeniden ürettikleri meyhane, kulüp, kahvehane gibi erkeklik alanları bulunmaktadır. Ancak erkekliğin en çok hane içerisinde üretildiği kuşkusuz kabul gören bir gerçekliktir. Babalık, aile reisliği, kocalık kavramları bu alanda devreye giren kavramlardır. Aile hem erkeğin iş gücünün yeniden üretimini hem de kendi çevresindeki aile bireylerine hükmetme imkânı sağlamaktadır (Kurtuluş, Tol ve Kürükural, 2004: 68).

Sancar'ın (2009: 46) da üzerinde durduğu gibi orta sınıf erkekliklerini zekâ, başarı ve uzmanlık gibi iş alanlarında tanımlamakta iken; alt sınıf ise bedensel iş gücüne dayalı maddi kazanç sağladıklarından ailelerine bakabilme ile tanımlamaktadırlar. Başka bir ifadeyle sosyal ve ekonomik sermayesi yüksek olanlar erkekliklerini iş dünyasında ortaya koydukları beceri ve akıl yürütme yetenekleri ile tanımlarken; düşük sosyal ve ekonomik sermayeye sahip erkekler ise erkekliklerini sorumluluk ve aile ilişkileri üzerinden tanımlamaktadırlar (Türkoğlu, 2013: 45).

2.5.1.2. Babalık Ve Erkeklik

Babalık statüsü erkekliğin aşamaları olarak da bilinen sünnet, askerlik, iş sahibi olmak, evlilik, çocuk sahibi olma aşamalarını başarılı ile tamamlamış erkek tarafından hak edilmiş bir konum olarak görülmektedir (Şenol ve Erdem, 2017: 297-298). Erkeklik ile babalık birbiriyle sıkı sıkıya bağlı iki toplumsal roldür. Birbirinin var olma biçimleridir. Bir konum diğerinin varlığını ispatlamaktadır. Babalık konumunu 'hak eden' erkek önce

erkekliğin geçmesi gereken zorlu süreçlerden geçmekle mükelleftir. Ancak bu aşamalardan sonra ataerkil bir toplum yapısında kabul görebilmek için son nokta olan babalık konumunu korumak amacıyla evle ilgili siyasal, hukuki, ekonomik kararları alabilen, evin geçimini sağlayabilen, evini her türlü tehlikelerden koruyabilen ve ‘kısır olmayan’ bir koca olabilmelidir (Zeybekoğlu, 2013: 58).

Babalık ile erkeklik arasındaki kesişme bize yeniden tanımlanan baba olma özelliğinin, bir erkek olma vasfını yeniden tanımlamayla bağlantılı olduğunu öğretmektedir. Erkeklerin baba olmasına bakılmaksızın babalık olgusu erkeklerin içinde bulunduğu yaşamı doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Baba olmayan bir erkek babalık rolünden tecrit edilmemektedir. Babalığı erkekliğin geniş bir resminde düşünmek babalığın yeniden tanımlanan kültürel perspektifini vurgulamaktır. Erkeklik sosyal ve kişisel olarak öğretilen ve yeniden üretilen bir kültürel yapıdır. Kültürel değişim de toplumun ve hukukun bir parçasıdır. Bu anlamda yeniden idealleştirilen babalık yasal sınırlarla bağlantılı olmaktadır. Ancak değişim yalnızca kültürel değişimle kalıyorsa yasalar bu değişimi zorlayamamaktadır. Değişim alttan üste doğru, erkeklerin pratik yaşamlarındaki değişikliklerden, baba dönemini yeniden yönlendirmek için toplumsal ve bireysel bir arzudan gelmelidir. Son bir kaç on yıl içinde babalık ile ilgili kayda değer bir şey yasal değişiklikler yerine kültürel ve sosyal kaymayla izlenebilmektedir (Dowd, 2000: 189).

Günümüzde babalık geleneksel otoriter davranış kalıpları ve aile üyelerinin bakımı için önemli olduğu gibi çelişkili mesajlar almasıyla erkekler için karışıklık yaratmaktadır. Geleneksel erkeklik modern yaşam biçimi için kesinlikle uygun değildir. Erkekliğin modern yaşama uyum sağlayacak biçimde yeniden tanımlanması gerekmektedir. Bu yeni erkeklik kavramı geleneksel, güçlü, başarılı ve agresif babalık boyutları ile ilgili değildir. Bunun yerine günümüz erkeğinin daha insanî ve duyarlı olması beklenmektedir (Eversoll, 1979: 503).

Erkek olmanın toplumsal olarak oluştuğu ve/veya biyososyal yönü bir erkeğin çocuğuyla olan ilişkisini ve baba kimliğinin doğasını etkileyebilmektedir (Lamb, 2004: 31). Babaların çocukları ile olan ilişkileri erkekliklerinde değişmeler meydana

getirmektedir. Koşulsuz sevgi neticesinde erkeklerin olumsuz yanları yeniden inşa edilmekte ve yeni bir anlam kazanmaktadır. Çocukları ile sağladığı ilişki neticesinde babalar daha güçlü bir benlik imajı kazanmaktadır. Böylelikle erkekliğin getirmiş olduğu güçlü, sert, çelimsiz olmamak gibi duygularla yaşamak zorunda kalmamaktadırlar. Babalar kendi imajlarını yeniden yaratmaktadırlar ve erkekliğe yönelik algıları da değişmektedir (Watson-Phillips, 2016: 288).

Erkekler için babalık çok net bir şekilde kimlik ve yaşantıda büyük bir değişimi beraberinde getirmektedir. Babalık süreci bir erkeğin kendi erkeklik kimliğini sorgulamasını, önceliklerini ve değerlerini çocuğu için yeniden gözden geçirmesini sağlamaktadır. Bu nedenledir ki babalık bir erkek için yaşamında geçirdiği en önemli dönüşümsel süreçlerin başında gelmektedir (Çelik, 2003: 34).

Erkekliğin büyük ölçüde babadan oğula geçen biyolojik ve değişmez bir özellik olduğunu kabul eden ‘özcü’ bakış açısının temel varsayımına göre babalık ve annelik biyolojik özellikli olup genetik kökenlidir. Baba figürü erkek çocukların yaşamında önemli bir rol model olmakla birlikte heteroseksüel evliliğe çocukları hazırlaması açısından uygun davranış kalıplarını içinde barındırmaktadır. Ancak erkekliğin babadan oğula geçtiğini varsaymak sorunlu bir ön kabul olmakla birlikte bu tez halen verilerle doğrulanmamıştır.

Türkiye’de erkeklik üzerine yapılan bir çalışmada (Sancar, 2009: 125-126) erkeklerin babaları ile kurmuş olduğu ilişki çatışmalı, mesafeli ve soğuk olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamalar ve ilişkiler biçimi erkeklik değerlerinin babadan oğula geçmediğinin açık bir kanıtı olarak sunulmuştur. Erkeklik değerlerinin yeniden üretiminin sağlandığı yer olan aile önemini yitirmekle birlikte bu değerlerin sürekliliğinde kırılmaların olduğu söylenebilmektedir. Erkekliğin ve babalığın inşa edilmesinde görsel medya, eğlence dünyası ve popüler medya kahramanları bu değerlerin üzerinde daha etkili olan imgelerdir. Babalar oğullarını anlamak ve desteklemekten çok onlara sorumluluk aşlamak ve toplumsal manada kabul görmelerini sağlayacak erkeklik değerlerini öğretmek için onlarla otoriter ilişki kurmaya çalışmaktadırlar.

2.5.2. Kadınlık: Anne ve Eş

Kadınlara yönelik en eski bilgi paleolitik çağa dayanmaktadır. Bu dönemdeki toplumsal yaşamda erkeklerin avcılıkla kadınların ise toplayıcılıkla uğraştığı bilinmektedir. Bu dönemde kadınlar toplumsal yaşamın önemli figürü olmuştur. İnsanlığın soyunun kadın üzerinden devam ettiği inancı kadına verilen önemi arttırmıştır. Bu dönem tarihsel dönemler içerisinde kadın sömürsünün en az olduğu dönem olarak da karşımıza çıkmaktadır. M.Ö. 6000-3000 yılları arasında kadın ve erkek arasında ilişkilerin bozulduğu bilinmektedir. Bu dönem aynı zamanda ataerkilliğin yıkıldığı çağ olarak tanımlanmaktadır. Dünya üzerinde en büyük devrim kabul edilen tarım devrimi toplumsal yaşamı altüst etmiştir. Kadının toplumdaki statüsü değişmiş, ataerkil yapı yavaş yavaş toplumda egemen ideoloji haline gelmeye başlamıştır. Tarımsal üretimde yeni tekniklerin ortaya çıkmasıyla yerleşik hayatın başlamış, kentlerin oluşmasına paralel olarak özel mülkiyet ortaya çıkmış ve sınıfsal farklılıklar meydana gelmiştir. Bu gelişmeler kadının toplumsal konumunun bozulmasına neden olmuştur. Ortaçağdan itibaren kadın günahın kaynağı olarak görülmeye başlamıştır (Kayadelen, 2010: 14). Erkeğin üstünlüğünü koşulsuz biçimde kabul eden dinlerin toplumda yaygınlaşması ile kadının ikinci sınıf insan olarak görülmesi pekişmiştir. Kadının toplumsal yaşamda kimliğini bir özne olarak kabul ettirebilmesi için yalnızca toplumla değil dini argümanlarla da baş edebilmesi gerekmektedir (Berktaş, 2004: 16). XIV. ile XVII. yüzyıllar arasında geçen üç yüz yıllık dönemde kültürel ve siyasal açılardan toplumsal alandan dışlanan kadınlar ekonomik bağımsızlık ve veraset hakları gibi birçok haktan mahrum bırakılmışlardır. Kadınların toplumdan soyutlanmaya karşı gösterdikleri tepki ve kamusal alanda görünür olma çabalarını kilise engizisyonu; burjuvazi ise yeni aile hukukunu kullanarak kadınların direnişini bastırmaya çalışmışlardır. Fransa'da Rönesans döneminde oluşturulan ve Roma hukukundan alıntılar yapılan yeni aile hukuku ile kadının özel alana hapsedilmesinin yasal zemini oluşturulmuştur. Böylelikle kadının erkeğe tâbiyeti amaçlanmıştır. Kadının haklarının hukuki açıdan kısıtlanması ve erkeğin haklarının genişletilmesi ile erkeğin kadın karşısında üstün olan konumu daha da güçlendirilmiştir. Burjuvazinin getirdiği cinsiyetçi ideolojik bakışla hukukî zeminin

toplumsal kısmı tamamlanmış, kadının ev işleriyle ilgilenmesi ve kamusal alandan uzak tutulması sağlanmıştır (Kayadelen, 2010: 15).

Geleneksel toplumlarda cinsiyet rolleri statik bir yapıdadır. Bu nedenle doğuştan verili olarak kabul edilen cinsiyet toplumsallaştırılmıştır. Ayrıca bu toplum yapısında eşitsiz ayrımcı ilişkiler bulunmaktadır. İnsan ilişkilerinde rollerin verili bir biçim üzerine inşa edilmesi kadının bu ilişkiler içerisinde bir özne olarak yer edinebilmesine engel teşkil etmektedir. Bunun yanında cinsiyet toplum içerisinde bir kimlik olarak görülmezken ayrımcılığın kaynağı olarak kendisine yer edinmektedir. Giddens'in (2010: 166) belirttiği gibi günümüzde "cinselliğin üremeden ve üremenin toplumsallaşmasından ayrılması, tüm ahlaki zenginlikleriyle ve cinsiyet iktidarındaki dengesizlikleriyle geleneksel davranış tarzları yerine modernliğin göndergeleri kendi içinde olan düzenlemelerin geçmesiyle geliyor. Eskiden 'doğal' olan giderek toplumsallaştırılıyor ve kısmen bunun dolaysız sonucu olarak kişisel etkinlik ve etkileşim alanları temelden değişmeye başlıyor.". Bu değişimle birlikte kadınların toplum içerisinde daha etkin olabilmeleri sağlanmaktadır. Kadın toplumda yalnız cinsiyet kimliği ile değil kişisel özellikleri ile de yer alabilmektedir (Özkan, 2014: 1246).

Kadınlar modernleşme ile birlikte kendilerini gerçekleştirebilecek imkânı ve alanı bulabilmişlerdir. Lloyd (1996: 69) Descartes'in "*Aklın Yönetimi İçin Kurallar*" adlı eserinde ilk defa kadının aklın işleyişinin toplum dışına itilmesine karşı çıktığını ve değişime imkân sağladığını belirtmiştir. Bu dönemde eğitim dilinin Latince olduğu ve kadının eğitim kurumlarından dışlandığı düşünüldüğünde kadının kamusal alanda görünür olabilmesi mümkün değildi. Kadının dış dünya ile ilişkisi erkekler aracılığıyla belirlenmekteydi. Bu da kadının her zaman erkeğe bağımlı ve aralarında hiyerarşik bir ilişkinin varlığını ortaya çıkarmıştır. Kadınlar dünyadaki değişimlere paralel olarak modern yaşamın zaman ve mekân kurgusunun sağlamış olduğu imkânlardan faydalanmışlar ve yeni kaynaklarla beraber kendi özelliklerini yeniden inşa etmeye başlamışlardır. Modern toplumsal yaşamda zaman ve mekân boyutları modern öncesi toplumlara kıyasla çok daha genişlemiştir. Geleneksel toplumlarda 'orada bulunma' önem arz etmekle birlikte 'orada bulunmama' hali etkileşimin sınırlanmasına hatta yok olması anlamına gelmektedir. Giddens'a (1981: 16) göre 'orada bulunmayan' bir birey

ile kurulacak olan etkileşim ve ilişki modern toplumların dinamik bir biçimde işleyebilmesi için gereklidir. Modern dönemde ise mekânın ve zamanın alanı son derece genişlemiş bir hal almıştır. İletişim ve etkileşim imkânları artmıştır. Bu imkânları kendi lehine kullanan kadınlar kimliklerini ve karakterlerini bir proje şeklinde yeniden inşa ederek kurgulamışlardır.

Çekirdek aile yapısı her toplumun yapısında mevcut olan bir aile yapısı olmakla birlikte küreselleşme, modernleşme ve sanayileşme gibi yaşanan büyük dönüşümler neticesinde biçim ve işlevlerinde önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin en önemlilerinden bir tanesi kadının kamusal alanda görünürlüğünün artmasıdır. Bu görünürlükle birlikte kadının aile içerisindeki konumunda pek çok değişimler meydana gelmiştir. Gelir düzeyi ve eğitim seviyesinin artması kadın-erkek rollerinde farklılaşmalara neden olmuştur. Ailenin sahip olduğu pek çok geleneksel rol kadın üzerinden kurgulandığından kadının değişimi ile bu geleneksel işlevler yerini toplumun diğer kurumlarına devretmiştir. Ailede çocuğa atfedilen ekonomik değerın yitirilmesine neden olmuştur (Bayer, 2013: 113). Kadının toplumsal yaşamda yaşamış olduğu değişim yalnızca kendi kimliği ile sınırlı kalmamış erkek, çocuk, aile ve diğer toplumsal kurumlar olmak üzere pek çok alanda değişimleri de beraberinde getirmiştir.

Kadının modernlikle birlikte edinmiş olduğu düşünümsel biçimde kendi benliğini yeniden inşa etme süreci onu geleneksel dünyanın sınırlayıcı zorluklarından kurtarmıştır. Modern yaşamla birlikte gelen güven ihtiyacının karşılanmasıyla akraba ilişkilerinin çözülmesi kadınların yaşama evreninin genişlemesini sağlamış ve kadınların toplumsal yaşamda hareket kabiliyetlerini artırmıştır. Her ne kadar aile içindeki kadın rollerinde büyük değişimler yaşanmış olsa da hala geleneksel dönemden kalan kimi davranış kalıpları varlığını devam ettirmektedir. Ancak bu ilişkiler toplumsal zorunluluklar ve bağlarla yoğun bir biçimde varlıklarını sürdürmemektedir. Küreselleşmenin getirmiş olduğu yerel bağlam ile birlikte belirli yöresel katılıkları içinde bulunduran evrenlerin içinde ritüeller ve alışkanlıklar barınabilmektedir (Özkan, 2014: 1245).

Türkiye’de meydana gelen ekonomik ve toplumsal değişimlerle birlikte kadınlar bu değişimlerden etkilenmiştir. Aynı değişim ortamında yaşamış olmasına rağmen aynı dönüşüm erkek rollerinin hiçbirisinde zorlamaya maruz kalmamış ve ailenin işleyişine ilişkin normlar her zaman sabit görülmüştür. Kırsal aile yapısındaki tüketim ve üretim alışkanlıklarının kentsel aile yaşamına uymamasına ve kentleşmenin de artmasına rağmen aile içi roller ve ilişkiler değişmemiştir. Toplumsal yapıda birçok boyutta değişimler ortaya çıkmasına rağmen kadının erkek karşısındaki konumu her zaman aynı kalmıştır (Atmaca ve Koçak, 2004: 10).

Kadının yaşamında meydana gelen değişimler babalığı doğrudan etkilemiştir. LaRossa (1988: 451) bir babanın nasıl davranması gerektiği konusundaki toplumsal kültürün beklentilerine atıfta bulunan babalık kültürünün babaların gerçek katılımını ifade eden babalık davranışından daha hızlı değiştiğini iddia etmiştir. Babalar ve anneler tarafından 1920 ve 1930’lu yıllarda -Büyük Buhran dönemi- sırasında yazılan mektupları araştıran analizler değişen babalık kültürünün yalnızca annelerin “kocaları ve babalık konusundaki düşünceleri üzerinden değerlendirilmiştir”. Toplumların ebeveyn olarak annelere verdiği önem göz önüne alındığında annelik davranışında değişim oluşturma gayreti babalık davranışını etkilemiş ve bu durum ‘çapraz gübreleme’ olarak kavramsallaştırılmıştır.

LaRossa’nın (1988: 451) babalık değişimi üzerine açıklaması ise şu şekildedir: XX. yüzyılın başlarında annenin ev dışında çalıştığı ve doğurganlık oranının yüksek olduğu durumlarda babalık geçim sağlayıcı rolü açısından tanımlanmıştır. Daha yakın zamanlarda ücretli işgücünde daha fazla anne bulunan ve doğurganlık oranlarının düşük olduğu zamanlarda babalar yetiştirme görevlisi olarak tanımlanmaya daha yatkın olmuştur. LaRossa babalık kültürünün değiştiğini ancak bu değişikliğin babalık davranışlarında aynı oranda görülmediğini savunmaktadır. LaRossa davranış değişikliğinin babalık kültürünün değişmesinde etkili olduğunu, ancak değişenin babaların davranışlarından çok anneler olduğunu ileri sürmüştür. Özellikle LaRossa annelerin artan işgücüne katılımının babalık kültürünün değişimini etkilediğini belirtmektedir. Annelerin işgücüne dâhil olmaları daha belirgin hale geldiğinde insanlar

annelerin çocuklarla daha az vakit geçirdiklerini ve bu nedenle babaların anneler yerine çocuklarla etkileşim içinde olmaları gerektiğini düşünmüştür. Bu, babalık dönemindeki kültürel ilginin arttığını ve babaların daha fazla katılımcı hale geldiğini göstermektedir.

Kadının değişmesi ile birlikte baba çocuk katılımında daha aktif rol almaya başlamış, çocuğun yaşamında daha fazla sorumluluk alır hale gelmiştir. Bu değişimin başlangıcı olarak 1960'lı yıllarda meydana gelen kadın hareketlerinin büyük etkisi bulunmaktadır. XXI. yüzyılla birlikte eleştirel düşünce ve feminizm akımlarının yükselişine paralel olarak ekonomik değişimler aile içi rollerde değişimleri beraberinde getirmiştir. Kadının ekonomik bağımsızlığını elde etmesi gelir seviyesinin artması ile birlikte toplumsal statüyü beraberinde getirmiş, erkeğe duyulan ekonomik bağımlılık azalmıştır. Kadın erkeğin bakımına muhtaç olmadığını farkına varmış, ailenin geçimini tek başına sağlayabilecek duruma gelmiştir. Ailedeki 'en büyük sorumluluğu' evin geçimini sağlamak olan erkeğin bu rolü kadınla paylaşması ile birlikte aile içi rollerde kırılma yaşanmış erkeğin ev içi işlere dâhil olması gerektiği beklentisi oluşmuştur. Çocuk bakımı ve ev içi işlere yeterince destek olmayan erkeğe kadının tolerans düzeyi düşmüştür. Bu durum ailedeki birlikteliklerin istikrarını olumsuz etkilemiştir. Ancak babaların aile yaşamına katılımını olumlu bir şekilde etkilemiştir. Ancak boşanma oranlarında ciddi artışlar yaşanmıştır (Çelik, 2013: 44).

Babalığın değişiminin kadının değişimi ile açıklayan Güngörmüş Özkardeş (2010: 19) babalığın değişmesini etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamıştır:

- Kadın ve erkek rollerinin ekonomik değişimlerden etkilenmesi,
- Kadının çalışma hayatına dahil olması,
- Tam gün çalışan kadın sayısındaki artış ile birlikte erkeklerin ev içi sorumluluk almaya başlaması ve çocuk bakımı ile ilgili yeni düzenlemelerin gerekliliğinin artması,
- Kadının ev idaresini tek başına üstlenmesi,
- Kadının eğitim seviyesinin yükselmesi ve böylelikle nitelikli işlerde istihdam olması,
- Kadının ekonomik bağımsızlığının artması,

- Boşanmaların artması ile birlikte tek ebeveyn olarak erkeklerin çocuklarının bakım ve eğitim gibi sorumluluklarının hepsini tek başına üstlenmeleri,
- Geleneksel aile yapısındaki meydana gelen değişimler ile birlikte aile içi rol ve sorumluluklardaki farklılaşma,
- Göç olgusunun artması.

İstatistikler Türk kadınlarının eğitim yılı ortalamasının son üç on yılda yavaş ama istikrarlı bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte okuma-yazma bilmeyen kadın sayısı yetişkin nüfusta (15 ve daha yukarı yaşlardaki) hala yüksektir (yüzde 9,8). Genel olarak kadınlar ve erkekler için okur-yazarlık yüzdesi gençten yaşlıya, kentten kırsal alanlara ve batıdan doğuya doğru azalmaktadır ancak okur-yazar olmayan kadınların oranı her zaman erkeklerden daha fazladır (TÜİK, 2011).

Kız çocuklarındaki okullaşma oranının yüksekliğine rağmen bu oran aynı doğrultuda kadınların işgücüne katılımında görülmemekte ve işgücüne katılım eğilimi düşük düzeyde kalmaktadır. Kadınlar için istihdam oranı 1990'da yüzde 34,1, 2002'de yüzde 26,9, 2004'te yüzde 25,4 ve 2011'de yüzde 28,8'dir. Bu yüzdeler Batı kadınının işgücüne katılım oranına (2011'de AB-15 ülkeleri için 2011'de yüzde 59,5) kıyasla çok düşüktür. Bu istatistiklerin düşük olması ataerkil toplum yapısı, medeni hal, eğitim gibi kültürel ve sosyal faktörler ile açıklanmaktadır. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki yüksek eğitim görmüş kadınların evlenip özellikle çocuk sahibi olduktan sonra çalışma hayatına katılım düzeyleri düşmektedir. İşgücüne katılma oranı bekâr birinci sınıf (25-45 yaş) kadınlar (üniversite mezunları için yüzde 90, lise mezunları için yüzde 55 ve ilkokul mezunu olanlar için yüzde 40) arasında düşük değildir. Bununla birlikte bu sayı evli meslektaşlarında (üniversite mezunları için yüzde 70, lise mezunlarında yüzde 25 ve ilkokul mezunu olanlar için yüzde 15) önemli ölçüde düşüktür (Aile Bakanlığı Araştırma Kurumu, 2012).

2.6. EBEVEYNLİK KARŞILAŞTIRMASI: ANNELİK VE BABALIK

Ebeveyn tanımlaması yapıldığında insanların ilk aklına gelen anneler olmaktadır (Atkinson ve Blackwelder, 1993: 984). Oysaki bu terim babalığı da içerisinde barındıran

bir kavrama atıfta bulunmaktadır. Bu durum çocuğun bakım ve sorumluluğunda toplumun algısının anneye kaydığını göstermesi bakımından önemlidir.

Gün geçtikçe babaların çocukları ile geçirmiş olduğu zamanda olduğu ortaya konulsa da babalar halen annelerden çok daha az zaman geçirmektedirler (Taşkın, 2011: 43). Çocuğu ile daha çok zaman geçiren annenin bu vakti daha çok çocuğun bakımı ile ilgili olan beslenme ve alt değiştirme gibi faaliyetler iken, babanın çocuk ile beraber geçirdiğı vakit ise daha çok oyun ve fiziksel etkinliklerden ibarettir. Anne iletişim konusunda daha şefkatli, esnek ve duygusal davranmakta iken baba daha kuralcı, mesafeli ve katı davranmaktadır (Lamb, 2000: 34-35; LaRossa, 1988: 453). Oyun konusunda da farklılıklar bulunmaktadır. Babaların oyunlarında fiziksel hareket ve heyecan içerikli oyunlar olan havaya atma, kovalama, gıdıklama vb. bulunurken anneler ise daha çok sözel içerikli oyunlar oynamaktadır. Babalar çocuklarını risk alma ve atılgan olmaları konusunda teşvik ederek yetiştirmekte iken anneler ise çevreyi tanıma konusunda çocuklara daha kısıtlayıcı yaklaşmakta ve duygusal açıdan kendilerine bağımlı bir şekilde yetiştirmektedirler. Bu yetiştirme tarzlarına paralel olarak babalar yönlendirici, ifade edici bir rol model sunarken anneler ise daha işbirlikçi ve ihtiyaçlarına daha duyarlı bir rol model sunmaktadırlar. Bu yetiştirme tarzlarındaki farklılık göz önünde bulundurulduğunda babalar çocuk için bir oyun arkadaşı olurken anne ise güven kaynağı olarak algılanmaktadır (Kuzucu, 2011: 82).

Anneler bakım, babalar ise oyun konusunda ilişkili olsalar da bu, babaların çocuk bakımı konusunda daha az yetenekli olduğu anlamına gelmemektedir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki anne ve babalar bakım konusunda göreceli işlevlere sahiptirler. İlk olarak yeni doğan döneminde anne ve baba arasında yeterlilik konusunda bir fark bulunmamaktadır. Bebek bakımını hem anne hem de baba eşit derecede sağlayabilmektedir. Annelik içgüdüğü kavramının aksine, ebeveynlik becerisi hem anneler hem de babalar tarafından genellikle 'iş başında' elde edilmektedir. Bununla birlikte anneler babalara kıyasla çocukla daha fazla ilgilenmektedirler. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde çocuk konusunda daha duyarlı ve hassastırlar. Çocuğun özelliklerini ve ihtiyaçlarını daha çok bilmektedirler. Anneler zamanla artan bir şekilde daha fazla

sorumluluk almaya devam etmekte iken babalar ise sorumluluklarını ertelemeye devam etmektedirler. Bu şekilde iki ebeveyn arasındaki sorumluluğun dengesiz dağılımı ortaya çıkmaya başlamaktadır. Böylelikle baba ebeveynlik yeteneklerine güven duymamaya başlamaktadır (Lamb, 2000: 35).

Güngörmüş Özkadeş'e (2010: 44) göre anne ve babanın çocukla ilgilenme biçimi beş boyutta farklılaşmaktadır:

i. Kullandıkları dil:

Ailenin üç üyesi birlikteyken babalar daha az konuşmakta ve annelere göre daha az konuşma sırası almaktadır. Ana-babanın konuşması bebeğin cinsiyetine göre farklılaşmaktadır. İkili ortamlarda anneler kızlarıyla, babalar ise oğullarıyla daha çok konuşmakta ve karşılıklı söz almaktadırlar. Bunun haricinde bir farklılaşmaya rastlanmamıştır.

ii. Bebeğin mesajlarını okuma:

Bebeğin ağlama mesajlarını anlamak ve bu ağlamalara uygun ve zamanında tepki vermek açısından babaların anneler gibi bebeğin seslenmelerinden sonra bebeğe yoğunlaştığı, ona daha çok dokundukları gözlenmiştir. Burada anne-baba arasındaki tek farklılık annelerin bebeklerin seslenmelerine daha çok konuşarak, babalarinsa dokunarak tepki vermesidir.

iii. Bakım ve beslenme:

Pek çok çalışma bulgusu, beklenenin tersine babaların çocuklarının doğumundan sonra ev işlerine öncelerine oranla daha az yardım ettiklerini göstermektedir. Eşitlikçi olan ailelerde bile doğumdan sonra ev işleri, karar verme ve bebek bakımı gibi çeşitli alanlarda geleneksel yapıya dönülmektedir. Doğum sonrası annenin fazla ağrısının olması ya da bebeğin prematüre olması gibi sebepler baba katılımını artırmaktadır. Babaların çoğunluğu tıpkı bebeğin bakımında olduğu gibi beslenmesinde de daha az görev almaktadır. Ancak bu bebeklerini anneler kadar iyi beslemedikleri anlamına gelmemelidir. Babalara bebeklerini besleme olanağı verildiğinde yeni doğan bebekleriyle aktif olarak ilgilendikleri ve biberonla verdikleri süt miktarında bir farklılık

olmadığı görülmüştür. Ayrıca babanın bakım ve beslenme konusunda anneye yardımcı olması, dolaylı olarak anne çocuk ilişkisinin kalitesinin yükselmesini de sağlamaktadır.

iv. Oyun:

Babalar bebeklerin bakımına daha az katılmakla birlikte bebekleriyle annelerden daha fazla oynamaktadır. Bunun olası nedenlerinden biri çocukların bakımından ‘esas sorumlu’ olan ebeveynin anneler olması ve bebeklerin bakımına ilişkin sinyalleri daha çok annelerine göndermeleri olabilir. Babalar çocuklarıyla birlikte oldukları zamanın yaklaşık yüzde 40’ını, anneler ise yüzde 25’ini oyuna ayırmaktadır. Bebekler de annelerinden daha fazla babalarıyla oynama eğilimindedirler.

v. Bebeğin cinsiyeti

Babaların oğullarıyla birlikteyken kızlarıyla birlikte olduklarından daha etkin oldukları, oğullarıyla daha fazla bakıp, dokunma ve konuşma eğiliminde oldukları, oğullarının daha çok altını değiştirdikleri ve besledikleri görülmüştür.

Türkiye’deki babalık ve annelik davranış kalıplarını inceleyen en kapsamlı araştırmalardan bir tanesi “*Ailede Çocuk Eğitimi Araştırması*”nda (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 1995) Türkiye’deki ailelerin çocuklarını nasıl tanımladıkları, eğittikleri ve yetiştirdikleri, onlara atfettikleri rolleri ve değerleri, hazırladıkları fiziki ve psikolojik çevreyi, çocuklardan beklentilerini ve çocuk eğitimi konusunda anne ve babanın farklılaştığı ve benzeştiği konuları içeren verilere ulaşılmıştır. Bu çalışmaya göre annelerin çocuk eğitimi konusunda benzer değerler ve tutumlar sergiledikleri ifade edilmiştir. Yakın ilgi, sevgi ve ılımlı bir eğitim yöntemi annelerin büyük bir çoğunluğunun benimsediği yetiştirme şekillerindedir. Ayrıca annelerin cinsiyet ayrımcılığı yapmadan çocuklarını yetiştirdikleri bulgulanmıştır. Annelerin kendinden sonra gelecek nesil olarak görülen kız çocuklarına çağdaş ve demokratik değer çerçevesinde eğitim verdikleri ifade edilmiştir. Çalışmaya göre annelerin çocuklarına atfettikleri maddi değer azalırken psikolojik değerlerin arttığı gözlemlenmekle birlikte çocuğun en iyi şekilde yetişmesi için uygun fiziksel ve psikolojik çevrenin sağlanması birincil öncelik halini almıştır.

Sosyoekonomik açıdan görece üst seviyede olan kentsel bölgelerde yaşayan, eğitim düzeyi yüksek annelerin çocuğa cinsiyetçi eğitim verme eğilimi daha düşük, psikolojik değer atfetme ve çağdaş değerlere göre yetiştirmesi daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Kentten kırsala doğru gidildikçe annelerin eğitim düzeyi düşmekte buna paralel olarak çocuk sayısı artmakta, ailenin gelir düzeyi düşmektedir. Bunlarla birlikte çocuk yetiştirme tutumları değişiklik göstermektedir. Düşük gelirli ailelerde geleneksel, katı, çocuğu ihmal derecesinde serbest tutumlar ağır basmakta, mutlak itaat ön planda tutulmakta, fiziksel ve psikolojik çevre hazırlama kısıtlanmaktadır. Erkek çocuk isteğinde, annelerin eğitim düzeylerine bakılmaksızın her düzeyde azalma olduğu görülmektedir. Kız çocuklarının okutulması isteğinde erkek çocuklarla eşit olduğu kanaatine varılmıştır. Türkiye'deki nüfusun yüzde 70'i kentlerde yaşamasına rağmen bu durum geleneksel değerlerde aynı oranda bir dönüşüm ve değişimi beraberinde getirmemekle birlikte aile içerisinde ebeveynler tarafından ataerkil ve yetkeci kültür halen sürdürülmektedir. Çocuk yetiştirmede süreklilik ve değişim bir arada bulunmamaktadır. Ancak ödül ve ceza Türk aile yapısı içerisinde zamanla görülmeye başlayana kadar bir eğitim sistemi haline gelmiştir. Ataerkil yapının yanı sıra ikna ve ödül yöntemlerinin yer almaya başlaması geleneksel ile modern arasındaki ikilemin farkındalığının bir kanıtı olarak sunulmuştur.

Sosyoekonomik düzey ebeveynlik davranışlarının incelenmesinde başvurulan önemli demografik değişkenlerin başında gelmektedir. Ancak sosyoekonomik düzey tanımlamasına ilişkin literatürde bir uzlaşma olmamakla birlikte bu alanda yapılan çalışmalarda meslek ve gelir düzeyine göre eğitim daha belirleyici bir değişken olarak kullanılmıştır. Araştırmalar göstermektedir ki eğitim seviyesi yüksek ebeveynler çocuklarının gelişimi konusunda daha fazla bilgi sahibi olmakla birlikte, bilişsel ve duygusal olarak daha fazla destek olmaktadır (Nacak v.d., 2011: 86-87).

Ailelerinin ahlaki ve ekonomik sorumluları olarak kendilerini gören bu babalar aile üyelerinin sahibi gibi davranmakta; onlara ekonomik, duygusal, fiziksel ve sembolik şiddet uygulamayı hak ve meşru bir eylem olarak görmektedirler. Çünkü bu sınıfa mensup erkekler babalıklarını ailenin dağılmaması üzerine kurguladıklarından aile

bireylerinden gelecek en küçük bir karşıt sesi babalıklarına bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Üst sınıfa mensup erkeklerin babalıklarının aktarımı ise daha karmaşık biçimde işlemektedir. Bu sınıfta babalığın aktarılması yalnızca babaların tek eline bırakılmamıştır. Bu erkekler “sermayenin aklı” olarak görüldüklerinden bu babaların daha farklı ritüellerin kurumlar aracılığıyla yüklenmesi gerekmektedir. Bu erkeklik ve babalık değerlerinin öğretilmesinde ‘elit okulları’nın büyük önemi bulunmaktadır. Modern dünyada babanın kendi değerlerini oğluna aktarma çabası ile oğlunun kendini ön plana çıkararak kendi yolunu çizme çabası baba-oğul ilişkisinin temeli olmuştur. Bu çatışmalı ilişki egemen babalık değerlerinin genç kuşaklara aktarılmasını sorunlu kılmaktadır (Sancar, 2009: 127-128).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

SEMBOOLİK ETKİLEŞİMCİLİK VE KİMLİK TEORİSİ

Birey, aile ve toplumsal cinsiyet ilişkileri incelendiğinde bu alanlardaki olguları açıklayan birçok kuramsal yaklaşım bulunmaktadır. Özellikle babalık ilişkileri ve babalığı yorumlayıcı metodolojik paradigmayla incelerken sembolik etkileşimcilik ve anlatı ideolojisinin yönleri bu araştırmaya elverişli çerçeveler olarak değerlendirilmiştir.

Sembolik etkileşimcilik semboller ve etkileşimler arasındaki bağlantıya odaklanmakta; insanların birbirleriyle uyumlu olarak nasıl sembolik dünyalar yarattığını ve bu dünyaların insan davranışlarını nasıl şekillendirdiğini anlamak için bir referans çerçevesidir (LaRossa ve Reitzes, 1993: 457). Buna ek olarak insanların gerçeklik ve kültür yaratan öykü anlatıcı varlıklar olduğu görüşü babalık ilişkileri ve babalığı incelerken birbirleriyle tutarlı çalışan bu iki kuramsal çerçevenin birleşimini güçlendirmektedir. Sembolik etkileşimcilik ve anlatının babalık çalışmaları için ana çerçeveler olarak gerekliliğini ve önemini daha iyi anlamak için bu bölüm; tarihsel arka plan, kuramsal varsayımlar, yorumlama metodolojileri üzerinden incelenecektir. Çağdaş çalışmalardan yararlanma, babalık ilişkileri ve babalık içindeki kimlikler (örneğin benlik, diğerleri, rol-kimlik, rol-performans, sosyal değerler ve algılar) incelenirken kuramın önemi ortaya çıkmaktadır. Sembolik etkileşimcilikte anahtar kavramlar ve anlatının kavramsallaştırmaları ele alınacaktır. Bu alanlara bakarak sembolik etkileşimciliğin ve anlatı temelinin önemi için argümanlar ortaya konulmuştur.

Sembolik etkileşimciliğin babalık inşasını ve babalık davranışlarını incelemek için teorik bir çerçeve olarak neden kullanılması gerektiğini anlamak önemlidir. Her ne kadar bu bölüm daha ayrıntılı olarak ele alınsa da başlangıçta sembolik etkileşimcilik bireylerin

sosyal etkileşimler içinde ve aracılığıyla benliklerini, ilişkilerini ve dünyalarını nasıl anlamlandırdıklarını açıklamada yardımcı olmaktadır. Özellikle erkeklerin yaşam boyu çevreleriyle ilişki ve iletişim içerisinde babalıklarını inşa ettikleri değerlendirildiğinde; sembolik etkileşimcilik, ilişki dinamikleri ve aynı zamanda ilişki içinde etkileşimde bulunan bireylerin özgün kimlik yapısı ile ilgili daha fazla kavrayış sunmaktadır. Bu açıdan sosyal inşacılık ve sembolik etkileşimcilik kuramsal bakış açıları birbiriyle yakın ilişkili ve aralarında karışıklık olan iki teori olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada bir ayırım yapmak önemlidir. Teoriler birbiriyle yakından ilişkili ve benzer sosyolojik bir arka plandan kaynaklansa da iki sosyal teoriyi birbirinden ayırırken Leeds-Hurwitz'in bakışı akla getirilmiştir (2005: 233): "Teorileri ayıran şey sosyal inşacılığın, insanların dünyayı, özellikle de dil aracılığıyla nasıl anlamlandırdıklarına ve dilin vurgulandığına merkezî bir şekilde odaklanması; sembolik etkileşimciliğin merkezî kaygısı ise benlik ve toplumsal rolleri anlamlandırmaktır."

Babalık anlamı ve babalığı çevreleyen toplumsal yapılar olarak kimlik ve sosyal dünyaların inşasının sosyal-inşacı bir perspektiften incelenmesi doğru bir bakış açısı olabilirdi. Bununla birlikte bu çalışma için sembolik etkileşimcilik perspektifi babalığın etkileşimler aracılığıyla benlik ve toplumsal rollerin (örneğin baba-oğul) gelişimine yoğunlaşmaktadır. Ek olarak erkeklik ya da eril benlik bireylerin kimliği içinde birtakım farklı özellikler olarak görülmektedir. Eril benlik ilişkiler içindeki etkileşimleri etkilemekte ve aynı ilişkiel etkileşimler içinde ve aracılığıyla oluşmaktadır. Dolayısıyla bu açıklama sembolik etkileşimciliğin babalık çalışmalarını incelemek için en önemli kuramsal paradigma olduğunu kanıtlamaya yardımcı olmaktadır. Sembolik etkileşimcilik aile ilişkilerine odaklanarak ve günlük yaşamdaki sıradan etkileşim deneyimlerini inceleyen bilimsel olarak güvenilirliğe sahip bir kuramdır. Bu nedenle günlük aile yaşamının etkileşimleri içinde aile üyeleri tarafından değiştirilen sembollerle bireysel kimlikler yaratılmakta ve tanımlanmaktadır. Günlük algının, ailenin, benliğin, ilişkilerin ve toplumsal rollerin kavramsallaştırılmasında sembolik etkileşim önemlidir. Özel olarak babalığın anlamı erkeklik, toplumsal roller, ilişki kimlikleri, günlük etkileşimlerin ve varoluşun gerçekliği ile sıradan gerçeklik içinde ve aracılığıyla ortaya çıkmaktadır (Strasser, 2012: 46-47). Ek olarak çalışma boyunca babanın ayırt edici bir

özelliği olan erkeklik babalığın içinde bir kimlik olarak tanınacaktır. Bu düşünceyle babaların toplumun ve ailenin diğer bireyleri ile sürdürdüğü etkileşimler, erkeklerin/babaların benliklerinin inşası ve gelişimi, toplumsal rollerin yaratılması ve performansının gözden geçirilmesinde daha da önem kazanmaktadır. Kavramların daha iyi anlaşılması için teori temel yönleriyle ele alınmıştır.

3.1. SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİLİK

3.1.1. Sembolik Etkileşimci Çerçeve: Felsefi Fon ve Erken Sosyolojik Gelişim

‘Sembolik etkileşim’ kavramı, bireylerarası karşılıklı kurulan bağa atıfta bulunmaktadır. Bu kavram Chicago Üniversitesi’nde büyük ölçüde Mead’e atfedilen fikirleri tamamlamak amacıyla Herbert Blumer tarafından I. Dünya Savaşı’ndan sonra geliştirilmiştir. Fikirlerin kökenleri İskoç ahlak filozoflarına kadar dayanmaktadır. Özellikle bu filozoflar insan doğasının sosyal bir inşa olduğunu ileri sürmüşlerdir. Toplumun iletişim, sosyal ilişkiler, sosyalleşme ve sempatiye dayalı etkileşimle oluşturulan ve insanların kendilerini gördükleri bir ayna olduğunu belirtmişlerdir. Sembolik etkileşimci çerçeve başlangıçta İskoç filozoflarının yazılarına dayanan bir toplum önermesi üzerine inşa edilmiştir (Serpe ve Stryker, 2011: 226).

Bu görüşün temelleri Adam Smith, David Hume, Adam Ferguson, Francis Hutchinson gibi bilim insanları tarafından atılmıştır. Bu bilim insanları toplumu bireylerarası bir iletişim ağı, insan doğasını bu iletişimin ortaya çıkışı olarak görmüşlerdir. İnsan davranışlarının iletişim, taklit, sempati, alışkanlık ve geleneklerin sonucu olarak anlaşılması gerektiğini savunmuşlardır. Sempati insanların kendilerini başkalarının yerine koymaları ve dünyayı diğerleri gibi görmeleridir. Sempati bireyin kim ve ne olduğunu biçimlendiren ve onu yeniden şekillendiren iletişimi mümkün kılmaktadır. İskoç ahlak filozofları bu yollarla toplumun temel doğasının (bireylerarası iletişim ve etkileşim sistemi olarak) ve bireyin temel niteliğinin (toplumun ürünü olarak) çağdaş sembolik etkileşimci vizyonunu öne sürmüşlerdir. Toplumun ve insanın doğası hakkındaki bu temel fikirler Amerikan pragmatik filozofları olan John Dewey, William

James ve George Herbert Mead'in düşüncelerine yansımıştır. James insanları çok farklı benliklere sahip olarak görmesine ve insanın diğer insanlara tepki gösteren kişiler kadar 'toplumsal benlik' anlayışına sahip olduğunu savunmaktadır. Mead simgesel etkileşimci çerçevenin geliştirilmesinde diğer düşünürlerden daha fazla öneme sahip olmuştur (Şenol, 1994: 34). Pragmatist ve anti-düalist bir filozof olan Mead sosyal psikolojik analizin devam eden sosyal etkileşim (toplumsal süreç) ile başlaması gerektiğini çünkü bunun zihnin, benliğin ve toplumun elde ettiği toplumsal süreçlerden kaynaklandığını iddia etmiştir. Zihin, insanların fiziksel ve sosyal çevrelerine ilişkin faaliyetlerini başlattığında ortaya çıkmaktadır. Zihin (ya da düşünmenin faaliyeti) problem çözme bağlamında ortaya çıkan bir araçtır. Böylelikle Dewey gibi Mead de bireylerin devam eden faaliyetlerinden bağımsız olarak var olan uyaranlara basitçe cevap vermediklerini iddia etmiştir. Nesnelere sadece sorun çözme ile uğraşan bireyler için anlam kazandıkça uyaran (nesne) haline gelmekte ve nesnenin anlamı problem çözme faaliyeti sırasında işlev görmesi ile ortaya çıkmaktadır (Stryker ve Serpe, 2011: 201).

Neo-pozitivizm XX. yüzyılın erken dönemlerinde evrimciler önemlerini kaybetmeye başladığında sosyal psikoloji ve sosyolojide farklı bir eğilim olarak doğmaya başlamıştı. Sembolik etkileşimcilik Hegel kadar geriye uzanan bir geleneğe sahiptir. Sembolik etkileşimciliğin temellerinde Adam Smith ve David Hume'un düşüncelerinin, Kant'ın idealizminin ve John Locke'un rasyonalizminin olduğu görülmektedir. Bu teorinin sosyal psikolojide farklı bir perspektif olarak ortaya çıkması Florian Znaniecki, William I. Thomas, James Mark Baldwin, John Dewey ve Charles Horton Cooley bu konuda en çok tanınmış isim olan George Herbert Mead'in çalışmalarıyla olmuştur. Mead sembolik etkileşim teorisinin baş mimarı kabul edilmektedir.

Modern formülasyonların kökleri Amerikan pragmatizminde, Peirce ve James'in yazılarında yer almaktadır. Özellikle aile alanında Waller, Burgess, Hill ve Foote'un çalışmaları bu alanda çalışan önemli bilim insanları olarak kabul edilmektedir. Sembolik etkileşimcilik tek merkezi olan bir teori değildir. Kuramcılar arasında kesin olarak bir anlaşma birliği olmasına rağmen kendi aralarında önemli farklılıklar da bulunmaktadır (Stryker, 1959: 111).

William James çağdaş yapısal sembolik etkileşimcilikte stratejik öneme sahip fikirlerdeki gibi benliği çok yönlü ve heterojen bir toplum ürünü olarak görmüştür. İnsan evrimini çevresel koşullara adaptasyon olarak gören John Dewey, zihnin bireylerin problemlerini çözmek için bireysel veya kolektif olarak hareket ettiği gerçeğini savunmuştur. Bu argümanda yer alan pragmatik bir eylem teorisidir. Mead'ın modern olan Charles Horton Cooley toplumsal kaygıların zihinsel ve öznel olduğuna inandığından somut gerçeklerin insanların birbirleriyle sahip oldukları hayallerde yer aldığını öne sürmüştür. Bu gerçekler sempati ve empati kullanılarak ayırt edilmelidir. 'Benlik' başkalarında nasıl görüldüğümüze dair izlenimler, başkalarının bize karşı olan değerlendirmelerinin izlenimleri ve bu hayallerden türeyen gurur veya utanç duygularımızı içeren, gözle görünen bir 'ayna süreci'nin ürünü olan etkileşim içinde tanımlanmakta ve gelişmektedir. Cooley yüz yüze ilişkiler ve işbirliği ile tanımlanan 'birincil gruplar'ın önemini vurgulamıştır. Çünkü bunlar insanların sosyal doğasını, ideallerini şekillendirmekte ve daha karmaşık ilişkilerin kaynağı olmaktadır. İlişkisel benlik ve araştırma tartışmaları için merkezî olan 'önemli diğer(leri)' kavramı, Cooley'in yazılarında ortaya çıkmasına rağmen bu yazılarda örtük olduğu için çok yeni bir girişimdir (Serpe ve Stryker, 2011: 227).

Dewey'den etkilenen Mead ortak olarak geliştirilen fikirleri yaratıcı biçimde sentezlemiş ve sembolik etkileşimciliğin en önemli felsefi öncüsü olmuştur. Pragmatizm ve evrim üzerine çizilen sentez insanların benliklerinin dünyalarını belirlediği ve Wilhelm Wundt'un zihin, toplum ve toplumsal etkileşimlerden çıkmalarına izin veren mekanizmalar olarak işaret ettiği jestler algısı fikirlerini birleştirmiştir. Zihin insanların önemli sembollerini manipüle ederek işbirliği yapmasına izin vermektedir (önemli simgeler etkileşimde katılımcıların ortak anlamını taşıyan tanım hareketleridir). İnsanların başkaları ile kolektif olarak sahip oldukları problemlerle etkin bir şekilde başa çıkmaları gerektiğinden başkalarını da hesaba katmaları gerekmektedir. Mead bunu başkalarının davranışlarını tahmin etmek, onların ve diğerlerinin davranışlarını koordine etmek için 'ötekinin tutumu'nu veya rolünü alarak tartışmıştır. Bireyler benlikleri hakkında düşünmek ve kendilerini nesnel olarak değerlendirmek için ötekinin tavrını almaktadırlar. Mead benliği kendine ait bir nesne olarak tanımlamıştır. Nesne olarak

benlik tutum veya eylem planıdır. İnsanların benliklerini ancak nesnel olarak ele alırsak onlarla benlikleri ve eylem planları hakkında konuşabiliriz (Serpe ve Stryker, 2011: 227).

Mead'in düşünceleri üç şekilde açıklanabilir: Birincisi, toplumlar kolektif sorunlara çözüm üretmek amacıyla sürekli bir kurumsallaşma sürecinden geçerler. İçinde buldukları sosyal ortamlardan ve bunlardan kaynaklanan yeni sorunlarla sürekli değişime uğrarlar. İkincisi, hem zihin hem de benlik özünde sosyal olgulardır çünkü her ikisi de sadece önemli semboller aracılığıyla iletişim süreci içinde var olabilirler. Üçüncüsü, Mead'in düşüncesinin altında yatan toplumsal yaşam modeli bilimsel yöntemle sağlanmaktadır ve sosyal aktör deney yapan bilim insanı üzerinde modellenmektedir (Serpe ve Stryker, 2011: 228).

Sembolik etkileşimcilik sosyolojide hâkim olan ana paradigmalara (Talcott Parsons'ın yapısal işlevselliği gibi) bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Bu baskın pozitivist yaklaşımlar kurumların ve yapıların etkilerinin dayatıldığı bir toplumsal düzenin kısıtlamalarına odaklanarak toplumu makro düzeyde 'yukarıdan aşağı'ya inceleme eğilimindeydiler. Bu gelenekten yola çıkarak toplumun işleyişini açıklamak için yüz yüze görüşmeler sırasında ortaya çıkan mikro seviyedeki süreçlere odaklanarak toplumun 'aşağıdan yukarıya' işleyişini anlamak için sembolik etkileşimcilik geliştirilmiştir. Hâkim yapısalcı perspektifler toplumu bireyin davranışlarını kısıtlayıcı bir varlık olarak adlandırmışlardır. Sembolik etkileşimcilik bu perspektiflerden uzaklaşmış ve bireyin sosyal dünyayı yaratmada özerk, otonom ve bütünlükçü olarak tasarlayabilmesi için sosyalleştirilmiş görüşler sunmuştur. Sembolik düşüncenin merkezi bireylerin iletişim halinde dilleri ve önemli sembollerini etkin bir şekilde kullandıkları düşüncesine dayanmaktadır. Toplumsal kurumların bireyleri nasıl tanımlayıp etkilediğini ele almak yerine sembolik etkileşimciler dikkatlerini öznel bakış açılarının yorumuna ve bireylerin dünyalarını kendi bakış açılarından nasıl etkilediklerine odaklanmaktadır. Sembolik etkileşimciler nesnel yapılardan daha çok öznel yapılarla ilgilenmekte ve bireyler arasında tekrarlayan anlamlı etkileşimler olarak adlandırdıkları 'toplumsal yapıyı' tanımlamaya çalışmaktadır (Carter ve Fuller, 2016: 2).

Blumer'in sembolik etkileşim perspektifinde üç temel ilke vardır: (i) Anlam, (ii) dilin anlamını tartışmak için araçlar (semboller) ve (iii) düşünme prensibidir. Sembolik etkileşim kuramı, insan davranışının merkezi olarak anlam ilkesini kabul eder. Dil, sembollerle insanlara anlam kazandırmakla birlikte insanların sosyal ilişkilerini hayvanların iletişim düzeyinden ayıran sembollerdir. İnsan, sembollere anlam kazandırmakta ve bu şeyleri dil aracılığıyla ifade etmektedir. Sonuç olarak semboller iletişimin temelini oluşturmaktadır. Başka bir deyişle, semboller her türlü iletişim eyleminin oluşumu için vazgeçilmez unsurlardır. Sembolik etkileşim perspektifindeki son ilke olarak düşünme bireylerin sembollere ait yorumlamasını değiştirmektedir. Sembolik etkileşim Blumer'e göre üç temel önermeye dayanmaktadır (Tye ve Tye, 1992: 36): (i) İnsanlar, nesnelerin kendilerine önerdikleri anlamlara göre tutumlarını geliştirmektedirler. (ii) Anlamlar "bunlardan birbirinin etkileşimi"nden çıkarılmıştır. (iii) Anlamlar yorumlama süreci içerisinde değişmektedir. Nesnelere, insanlar, koşullar ve olaylar içsel bir anlam taşımamaktadır. Anlam bu unsurlara insan etkileşimi aracılığıyla atfedilmektedir. Örneğin bir üniversitedeki video oynatıcı, profesörün eğitim videolarını göstermek için kullanılan bir eğitim aracı olarak tanımlanabilir. Bir öğrenci kiraladığı filmleri izlemek için bu video oynatıcıyı kullanırsa eğlence kaynağı olarak tanımlanır. Benzer şekilde aileleri tarafından gönderilen filmleri izleyen hapisanedeki insanlar için bu aygıt dış dünyaya açılan pencere olarak tanımlanacaktır. Bu örnekten anlaşılacağı gibi insanlar kendi deneyimlerinin sonucu olarak anlam oluştururlar. Bu deneyimler rastgele veya ilgisiz değildir. Sembolik etkileşim eylemlerin yorumlanmasını içeren bir süreçtir çünkü sembolik anlamlar herkes için farklı şekilde oluşturulabilir (Aksana v.d., 2009: 903).

Stryker'ın önermeleri Blumer'in önermeleri ile yakından ilişkili olsa da biraz farklılık göstermektedir: (i) İnsan davranışının açıklaması ya da anlaşılması, davranışla uğraşan aktörlerin bakış açısını içermesi gereken bir hesaplama değildir. (ii) Sosyal etkileşim – Mead'in terimlerindeki sosyal süreç- temeldir; hem benlik hem de toplumsal yapı etkileşiminden ortaya çıkmaktadır. (iii) İnsanların dışarıdan almış oldukları tepkiler karşısında benliklerini şekillendirmeleri büyük sosyal süreçler içerisinde girmiş oldukları etkileşimler neticesinde oluşmaktadır (Stryker ve Vryan, 2003: 4-5).

Sembolik etkileşimcilik varsayım ve tercih üzerine inşa edilmiştir. Sembolik etkileşimciler davranışının açıklanması için insanlar üzerinde çalışılması gerektiğini ve insanla ilgili olmayan davranış ilkeleri çıkarmaya çalışma çabalarının gereksiz olduğunu savunmaktadır. Toplumsal davranış toplumun bir analizidir; bu varsayım Mead'in çalışmalarından gelmektedir. İnsanın sosyal yaşama sosyal ya da antisosyal bir varlık olarak değil, insani gelişme potansiyelleri ile asosyal bir varlık olarak girdiğini varsaymaktadır. Ayrıca insanın dış uyaranlara pasif cevap vermek yerine, aktif davranış ajanı olarak cevaplar verdiğini varsaymaktadır. Bu varsayımın argümanı, nesnelere doğasını ve nesnelere anlam kazanan yolları olarak tartışmamızda yer almaktadır. Öncelik hem çerçevenin gelişmesinde hem de fikirlerinin uygulanmasında gündelik davranışların dünyasına yakın kalmaktır (Stryker ve Serpe, 2011: 203; Stryker, 1959: 112-113).

Sembolik etkileşimcilik XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış ve daha sonra ayrıntılı olarak Iowa, Chicago Okulları ve Indiana Okulları'na ayrılmıştır. Iowa Okulu çalışmalarını post-pozitivist araştırma paradigması etrafında konumlandırırken, Chicago Okulu sosyal dünyayı ve durumsal temelli deneyimleri gözlemlemek için doğal, davranışa dayalı bir yönelime sahip olmuştur. Her üç okulun da sembolik etkileşimciliği çevreleyen temel kavramları James'in (1892) "*Psychology: The Briefer Course*"; Cooley'in (1902) "*Human Nature And The Social Order*" ve özellikle de Mead'in (1934) "*Mind, Self, And Society*" çalışmaları ile ortaya çıkmıştır (Strasser, 2012: 49-50).

3.1.2. Sembolik Etkileşimin Temel Kavramları

3.1.2.1. Dil, Eylem, Sembol, Jest ve Rol

Temel kavramlara bakıldığında bu kuramın 'İnsan düzeyinde ortaya çıkan ilke dil davranışdır.' varsayımından hareket etmek gerekmektedir. Dolayısıyla bu kavramların gözden geçirilmesindeki ilk nokta dil ve onun bağıntıları olan rolle ilgilidir. Rol, dış dünyadaki uygun nesnelere yönelik dürtüden kaynaklanan ve organizma tarafından sergilenen davranıştır. Sosyal rol, nesnenin birey haline dönüştüğü eylemdir. Her sosyal

eylem dürtüleri tatmin etme süreçlerinde hesaba katılan en az iki bireyi kapsamaktadır. Bu tür eylemler zaman içinde ortaya çıktığı için bir tarihi vardır. Bu, hareketin henüz gerçekleşmemiş bölümlerini temsil eden ya da bir işareti olan eylemin herhangi bir parçası olarak tanımlanan jestlerin ortaya çıkmasını mümkün kılmaktadır. Böylelikle, diğerlerine tepki olarak bireyler Mead'in 'jestlerin konuşması' olarak adlandırdığı şeye dâhil olurlar: Birbirlerinin eylemlerinin erken aşamalarını daha sonraki aşamaların göstergeleri olarak kullanmaktadırlar. Bu gibi jestlerin anlamı vardır. Sözlü sesler jest olarak hizmet edebilir ve onlar da anlam kazanabilmektedir. Bir hareketin anlamı (bir eylemin ilk aşaması) onu izleyen davranıştır (eylemin sonraki aşamaları): Anlam, tanım gereği davranıştır. Bazı eylemlerin ek bir özelliği vardır. Aynı şey aynı davranışları işaret etmekte, eylemi üreten ve onu algılayan organizmaya işaret etmektedir. Bu meydana geldiğinde jest önemli bir sembol olmaktadır. Örnek vermek gerekirse: Bebeğin ağlaması anneye açlık işareti olarak gelebilir ve anne bebeği besleyerek bu isteğe cevap verir. Ağlama, anlamı ebeveynlik cevabında karşılık bulan bir harekettir. Daha sonraki bir aşamada, çocuk "Süt!" diyebilir ve ebeveyn tarafından cevap verildikçe ve karşıt olumsuz bir cevap verilmediği sürece bu şekilde devam eder. "Süt" kelimesi burada önemli bir semboldür. Temel olarak dil, önemli sembollerin bir sistemidir. Bu, dilin paylaşılan anlamlar sistemi olduğunu iddia etmekle eşdeğerdir ve bu da dilin paylaşılan bir davranış sistemi olduğuna işaret etmektedir. İnsanlar arasındaki iletişim dil sembollerinin bu özelliklerini gerektirmektedir (Stryker, 1959: 113).

Sembolik etkileşimciler düşünme, irade, benlik, bilinç gibi kavramların yerine yalnızca 'bilişsel' kavramının kullanılmasını eleştirmektedirler. Bu kavramları göz ardı etmek veya yok saymak insan gerçekliğinin çarpıtıldığının göstergesi olduğunu savunmaktadırlar. Bununla birlikte bu kavramların kullanımı geleneksel değildir. Bu kavramlar bilimsel söylemin dışında kullanılmamakta, sembolik etkileşimciler bu kavramların davranışsal tanımlamalarda kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Böylece düşünme, dil sembollerinin içselleştirilmiş manipülasyonu olarak tanımlanmaktadır. İrade, bireyin deneyiminde sembolik olarak bulunan alternatifler arasından seçim süreci haline gelmektedir ve benlik-bilinç, bireyin kendini başkalarının bakış açısından görmesidir (Stryker, 1959: 115).

3.1.2.2. Sembolik Etkileşim

Sembolik etkileşimcilik araştırmacıyı ‘sosyal davranışın açıklamasında anahtar kavram değişkenin kendisidir’ ifadesiyle sosyal bireye yönlendirmektedir. Potansiyel dönüştürücü fenomen olarak benlik, sosyolojik bir kişilik kavramının temelini oluşturmaktadır. Teori aynı zamanda sosyal davranış araştırmacısını, benliği toplumun ürünü olarak görmeyi öğretmekte ve böylece bireyler ve toplum arasındaki yapısal ilişkilerin altında yatan pozisyonlara işaret etmektedir. Teoriler sorulara cevap vermek için inşa edilmekte ve bu sorulara cevap aramaya yönelik kavramlar geliştirmektedir. Ortaya konulan kavramlar ve ilgili fenomenleri kavramsallaştırmanın yolları, sadece insan aklının yaratıcılığını sınırlayan pratik amaçlardır (Stryker ve Serpe, 2011: 199).

Semboller, toplumsal eylemler bağlamında ortaya çıkmakta ve eylemleri tamamlamada işlev görmektedir. Sembollere başka davranışların öngörücüleri olarak başkalarına olduğu gibi kendi kendimize de yanıt vermekteyiz. Bu semboller ortaya çıkacak davranışı öngördüğünden davranışlar gerçekleşmeden önce aktivitemizi ayarlamak için bir temel sağlamaktadır. Böylece sembollerin sembolize ettikleri yerin eylemi bağlamında işlev gördükleri ve ayrıca sembolize olana referansla davranışı organize ettiği söylenebilmektedir. Semboller bir eylem planı gerektirmektedir. Örnekleme ve özetleme gerekirse: Bir avcı diğer avcıya “Keklik!” diye bağırırsa, ikinci avcı hemen havaya bakar ve kanatlanmış bir kuşa ateş etmek için uygun hazırlıkları yapar. İlk avcı “Tavşan!” diye bağırırsa ortağı farklı bir şekilde yanıt verecektir. Dil sembolleri sadece başka bir şey için geçerli değildir. Ayrıca, insan davranışları için şeylerin önemini gösterir ve sembolize edilen şeylere karşı davranışları düzenlemektedir (Stryker, 1959: 113).

Bazı semboller nesneye yönelik davranışların genellemelerini temsil eder; bunlar kategorilerdir. Kategorize etmek, birtakım nesnelere sınıflandırmaya tabi tutmaktır. Belirli amaçların aynı tür bir şey olarak ele alınacağını belirtmek anlamına da gelmektedir. Sınıflandırma ya da kategorilendirme eylemler için esastır çünkü dünyadaki her nesneye özgün olarak karşılık vermek zorunda kalınsaydı yaşamak

imkânsız hale gelirdi. Sınıflandırma terimleri veya kategoriler sembollerdir ve bu nedenle sembollerin özelliklerini paylaşırlar. Anlamları vardır, davranışlar için ipuçları sunarlar ve davranışları düzenlerler. İnsanlar sınıflandırılmış bir dünyada davranışlarını sergilemektedirler. Kısacası, insanlar çevreye fiziksel olarak verdikleri tepki gibi sembolik çevreye semboller aracılığıyla aynı tepkiyi vermemektedirler. Harekete geçmeden önce durumu sembolik terimlerle temsil etmelidirler. Bu tanımlayıcı davranış ‘durumların tanımları’ olarak adlandırılmaktadır (Stryker, 1959: 114).

3.1.2.3. Sosyalleşme

Sembolik etkileşim, birbiriyle ilişkili iki önemli sorun bağlamında bir dizi soruyu ele almaktadır. Birincisi, sosyalleşmedir: İnsan organizmasının sosyal birimlerin davranış biçimlerini, değerlerini, normlarını ve tutumlarını nasıl elde ettiği ve bunların nasıl bir parçası olduğudur. Burada insanın tecrübesiz olduğu durumlara odaklanmıştır: İlk defa baba olmak, bebeklik, üniversiteye giren öğrenci, orduya katılan acemi er, yeni bir aileye giren gelin gibi. İkinci sorun ise sosyalleşme probleminin ikizi olan kişiliğe ilişkindir: Kişilik davranışları (Stryker, 1959: 111-112).

Çocuğun erken aktivitesi rastgele seslendirmeyi içermektedir. Başkalarının yaptığı sesleri taklit ederek öğrenmektedir. Diğerleri belirli sesleri seçip bunlara cevap vererek başlangıçta rastgele seslendirmeye cevap verirler. Taklit edilen seslere, bu seslerin yetişkin anlamlarını içeren eylemlere yanıt vermektedirler. Çocuk için ses ve anlam arasındaki uygunluk başlangıçta belirsizdir, fakat zaman içindeki etkileşim sürecinde uyumluluk artmaktadır. Örneğin çocuk yaklaşık olarak yuvarlak bir nesneyi ifade etmek için ‘ba’ sesini kullanabilir. Babası ile oyun oynayarak zemin etrafında top, yumurta gibi herhangi bir nesnenin yuvarlanmasını sağlayabilir. Ebeveynin pişmemiş bir yumurtanın yuvarlanmasına tepkisi bir yumurtanın bir ‘ba’ olmadığına ve böylece zeminde yuvarlanmayacağına açıkça karar verecektir. Zamanla çocuk ve ebeveyn neyin bir top olup olmadığı konusunda anlaşacak ve böylece önemli bir sembol ortaya çıkacaktır. Çocuk için başlangıçta anlamsız olan bir ses yetişkin için ne ifade ettiği anlamına gelmektedir. Benlik de aynı şekilde var olmaktadır. Tıpkı ‘ba’ sesinin başkalarının

tepkileriyle anlam kazanması gibi bir nesne olarak insan organizması da o organizmaya tepki verenlerin davranışları aracılığıyla anlam kazanmaktadır. Başkalarının bize karşı verdiği tepkileri bilmekteyiz. Diğerleri bize bir isim verirler ve o sembole iliştilirilmiş anlam sağlarlar. Bizi bebek, çocuk, erkek gibi belirli şekillerde sınıflandırırılar. Böyle bir kategorileştirme temelinde bizden belirli davranışlar beklenmektedir. Bu beklentiler temelinde bize karşı davranışlar sergilerler. Bize karşı tavırları 'benliğimizi' tanımlar, kendimizi kategorize ederken onlar da bizi kategorize eder ve onların beklentilerine uygun şekilde davranırız (Stryker, 1959: 116).

Benliğin evrimi kademeli ve devamlı bir süreçtir. Bu süreç çocuk sosyal dünyada farklı kişilerle temasa girdiği zaman daha da karmaşıklaşmaktadır. Davranışla ilgili farklı beklentiler ve bu beklentilerin dayanağı olan farklı kimliklerle temas halinde olabilir. Böylece birey rol alma süreci boyunca kendi davranışlarını incelemek ve değerlendirmek için çeşitli bakış açılarını görmektedir. Kısacası sosyalleşme süreci nesnelliğin ortaya çıkmasını mümkün kılmaktadır. Bu süreçler dil sembollerinin kullanımıyla içselleştirilebileceği için kendi kendini kontrol etmeyi sağlamaktadır. Birey aynı zamanda sosyal ilişkiler ağlarında çeşitli pozisyonları işgal etmektedir. Bunların her birine kendine özgü rol-beklenti ve tanımlamalarıyla karşılık vermiş olsaydı davranışı süreksiz olurdu. Hâlbuki bireyin davranışları arasında devamlılık ve örgütlenme bulunmaktadır. Soru böyle bir kişisel organizasyonun nasıl hesaplanabileceğidir. Sembolik etkileşim kuramının sağladığı temel cevap benlik, rol ve durumun tanımını kullanmaktadır. Birey devam eden bir sosyal duruma girerken bu duruma onu tanımlayarak tepki vermektedir. Bu tanım pozisyonların başkalarına devredilmesini ve böylece davranışlarıyla ilgili beklentilerin belirlenmesini içermektedir (Stryker, 1959: 117).

Ne tür toplumsal koşulların böyle bir uyumu sağladığı veya buna izin verdiği sorulursa buna genelleştirilmiş bir cevap olarak, anlamlar bir toplumda geniş bir biçimde paylaşıldığı zaman ya da etkileşimde bulunan bir toplumdaki bireyler arasında uyumun olmasıyla sağlanabilmektedir cevabı verilebilir. Anlamlar birbiriyle etkileşime giren bireyler arasında farklılaştığında ne olur? Yukarıda anlatılan sürecin tam tersi olarak

tanımlardaki uyumsuzluk ve bunun ortaya çıkaracağı bireysel düzensizlikler ortaya çıkacaktır. Bir dizi olası uyumsuzluk türü önerilebilir: Benlik ile diğerlerinin beklentileri arasındaki çatışmalar veya uyum eksikliği; aynı durum içinde kendini tanımlayan unsurlar arasında çatışmalar ortaya çıkarabilmektedir. Aynı zamanda başka bir soru ortaya çıkmaktadır: Hangi koşullar altında kimlikler değişmektedir? Bireyin 'profesör' pozisyonunu içeren bir dizi özdeşleşme ile bir duruma girdiğini ve bu kimliği uygun bir şekilde örneğin bir sınıf olarak durumu tanımladığını varsayalım. O zaman muhtemelen bu kimliğin gerekliliklerine göre hareket eder. Mantıklı, ölçülü tonlarda konuşur, bilgili bir hava verir ve böyle devam eder. Öğrenciler bu tanımını kabul ettiği sürece bu şekilde davranır ve böylece davranışlarını doğrulayarak, not alarak, üzerine yoğunlaşarak soruları yönlendirerek yanıtlar verir. Bununla birlikte öğrencilerin bu tanımını kabul etmediğini varsayalım; bir profesörden ziyade bilgisiz bir kişi olduğunu düşünürler. Söylediklerini göz ardı ederler. Yetkinliğine meydan okurlar. Kısacası, kendi kimliklerini doğrulamakta başarısız olurlar. Profesör kendi kimliğini yansıtamazsa nasıl davranacaktır? Sınıfta uygunsuz davranışlar ortaya çıkacaktır. Muhtemelen kararlı ses tonunu kaybedecek ve duygusallaşacaktır. Şaşkın, belirsiz, utanmış, kararsız davranacaktır. Aynı zamanda, insanlar kimlik performansına önem verdiklerinden yaptıkları için kendini savunmaya çalışacaklardır. Bunu, tam bir profesör olarak hareket etme çabalarını, öğrencileri reddederek, izleyicileri yetersiz ve bilgisiz olarak değerlendirebilir. Eğer ısrarla, profesör kimliği başkaları tarafından onaylanmazsa o kimliği koruyamaz. Diğerleri, kimliklerini uygun şekilde davranarak doğrularlar, kimlik açısından daha fazla performansa dayanan ipuçlarını yakalamaya çalışırlar. Bu ipuçları sağlanmazsa o zaman bu tür bir performans mümkün değildir ve kimlik kaybolur (Stryker, 1959: 117-118).

3.1.2.4. Toplumsal Yapı, Örgüt ve Ağ

Sembolik etkileşimcilikte toplumsal yapı insan etkileşimlerindeki düzenlilikler olarak tanımlanmaktadır. Sosyal etkileşiminin aynı şeyleri tekrar edenle aynı şeyleri yapanların yavaş yavaş değişme eğilimine sahip olduğu kabul edilmektedir. Her iki grupta (birbiriyle sürekli ilişki içinde olan -örneğin aileler, çalışma grupları) veya ağlarda

(başkaları ile yalnızca bir ilişki zinciriyle ilişkili olan diğer gruplarda -örneğin, iş ortamı, arkadaş grupları) bu düzenlilik sürmektedir. İki terim -grup ve ağ- her biri, diğerinin alabileceği bir biçim olarak görülebilmektedir. Aslında ağ daha genel bir terim olarak kullanılmaktadır. İlişkiler gruplar, kurumlar ve topluluklar gibi kişilerin birbirleriyle etkileşimleri arasındaki ilişkilerin birbirleriyle ve diğer insanlarla olan etkileşimlerine göre ayrıldığı sosyal hayatın yönleridir. Parçalı düzenlilikler açısından tanımlanan sosyal yapı kavramı daha soyut toplumsal sınırlara atıfta bulunmaktadır. Herhangi bir toplumun sınıf güç, etnik, yaş ve benzeri yapılara işaret etmektedir. Toplumsal yapı kavramının önemli bir parçası toplumların farklılaştığı ve bu nedenle belirli şekillerde ve ortamlarda birbiriyle etkileşime giren bireyler olduğu yönündedir (Stryker, 2007: 1085).

Sembolik etkileşimcilik açısından bakıldığında toplum birbirlerini harekete geçiren insanları dikkate alan karşılıklı etkiden oluşan iletişim ya da etkileşim ağıdır. Etkileşim semboliktir. İnsanların etkileşim alanı içinde davranması etkileşimin kendisinde gerçekleşmektedir. İnsanların eylem ve etkileşim ortamı sembolik olarak tanımlanmıştır. İnsanlar etkileşimlerinde geliştirilen sembolleri kullanarak etkileşirler ve bu sembollerin iletişimiyle hareket ederler. Toplum bu etkileşimi özetleyen bir terimdir. Toplumun alt kurumları etkileşim standartlarının gerçekleştiği alanlardır. Bu görüntüde, sosyal hayat tamamen dinamik bir süreçtir. Ne toplum ne de onun alt kurumları statik varlıklar olarak var olmamaktadır; daha ziyade, bunlar sürekli olarak yaratılmakta ve insanlar birbirlerine doğru hareket ettikçe yeniden yaratılmaktadırlar. Sosyal gerçeklik, birden fazla insanı içeren olayların akışıdır. Toplum toplumsal süreçten türediği gibi insanlar da aynı şekilde hem sosyal etkileşim yoluyla hem de ortaya çıkan anlamlar çerçevesinde şekillenmektedirler. Her ikisi de toplumsal süreçten türediği için ne toplum ne de birey diğerinden önce gelen ya da önceliği olan gerçekliğe sahip değildir. Toplum, etkileşim ağı olarak insanları yaratmaktadır; ama insanların eylemleri etkileşim yoluyla toplumu yaratmaktadır (Stryker ve Vryan, 2003: 3-4).

3.1.2.5. Benlik

Mead için, ‘sosyal süreç’ (sosyal etkileşimin eşdeğeri) birincildir. Toplum ve benlik her ikisi de sosyal süreçten ortaya çıkmaktadır. Farklı ifadeyle bireylerin grup içinde etkileşime girebilmek için üyelerin grup tarafından nasıl organize edilmiş bir bütün olarak görüldükleri hakkında genel bir fikir geliştirmeleri gerekmektedir. Benliğin bir parçası olan ‘ben’ (*I*), kişilerin grup beklentilerine cevaplarını temsil etmektedir. Mead, ‘ben’in, insan deneyiminde içkin bir şekilde kendiliğinden ve yaratıcı bir süreç sonucunda oluşan saf bir dürtü olduğunu ileri sürmüştür. Benliğin ikinci kısmı ‘beni/bana’ (*Me*), toplum içindeki bir etkileşim ürünüdür. Mead, benliğin iki parçasını süregelen diyalektik ilişkide görselleştirmiştir: ‘Beni/bana’ olarak benlik, toplumun bir ürünü iken; ‘ben’ olarak benlik sürekli olarak onu şekillendiren topluma tepki vermektedir. Böyle bir toplum asla sabit bir varlık değildir. Her zaman yeniden ve yeniden yaratılmaktadır (Serpe ve Stryker, 2011: 228).

Benlik sosyal olarak belirlenen kategoriler ve onlara karşılık gelen roller açısından tanımlanmaktadır. Bu roller zorunlu olarak başkaları ile ilişki içerdiği için mutlaka bu ilişkileri ifade etmektedir. Bireyin benliği sosyal süreçteki diğerleriyle olan ilişkilerini anlatmaktadır. Benlik çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedir. Her tanımlama aynı aktivitenin farklı yönlerine dikkat çekmektedir. Mead, benliği bireyin kendisine ait bir nesnesi olarak tanımlamıştır. Diğerleri, benliği aynı organizmanın diğer tepkilerini düzenlemeye hizmet eden bir organizmanın tepkiler dizisi olarak tanımlamışlardır. Bu bağlamda benliğe, kendi kendini oluşturan bir grup olarak kendini tanımlayan kategoriler açısından bakmak yararlıdır. Bununla birlikte tanımlanmış olan benlik aktiviteyi, yansıtıcı aktiviteyi, nesneyi, şeyi veya özü değil eylemi ifade eder. Sembolik etkileşimci bakış açısından gerekli ancak birleşme tehlikeleriyle dolu bir kavramdır (Stryker, 1959: 114).

3.1.2.6. Rol alma

Rol alma sosyal eylemlerde yer alan diğere bireylerin tepkilerini öngörmeyi ifade etmektedir. Kavramın anlamı en iyi şekilde örnek yoluyla açıklanabilmektedir: Öğrencilerini derslerinde zorlayan bir öğretmeni düşünelim. Konuyu ele almak için yaygın kullanılan kelimelerin tartışmayı açıklamakta yetersiz kaldığını düşünmektedir. Daha sonra öğrencilerin anlayışını, kavrayışını genişletmek amacıyla yeni kelimeler kullanması gerektiğinin farkına varmıştır. Peki, bu kelimeleri nasıl seçmelidir? Muhtemelen öğrencilerin geçmişleri ya da deneyimleri hakkında bilgi edinmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle kendini öğrencilerin yerine koymaya çalışacaktır. Kullanacakları kelimelerde cevaplarını tahmin etmeye çalışacaktır. Diğerlerinin rolünü alacaktır (Stryker, 1959: 114).

Sembolik etkileşimciliğin bu temel unsurlarının gözden geçirilmesi ve sentezlenmesi, tek ve çoklu etkileşimlerde benliği vurgulayan ve tanıyan etkileşimli, davranışsal durumlar içinde anlam kazanmaya odaklanmaktadır. Etkileşimler yoluyla bireyler, kendileriyle ilgili bağlamlar içinde benliğin yönlerini gerçekleştirebilir ve belirli etkileşimler içinde olumlu ya da olumsuz bir performansın başkalarının kabul edip öngörebileceği bir kimliği sunduğunu anlayabilir. Yani bireyin belirli bir etkileşim içinde kendisini anlaması ve konumlandırması için rollerini, diğerlerinin etkileşimler içindeki rolünü bilmeli ve bu kolektif kavramların yerleşik anlayışını bilinçli ya da bilinçsiz olarak ileriye taşıyabilmelidir. Bu, pozisyonlarını ve diğerlerinin pozisyonunu tam olarak kavramakla gerçekleştirilir. Bu bakış açısı, genelleştirilmiş ötekinin kabulü içinde ve aracılığıyla değişimi değiştirme becerisi, bireyin diğerlerinin anlamlarını yorumlama ve anlamsal etkileşime dayalı bir anlayış içinde anlama dönüştürmeyi de içermektedir. Böylelikle, aile bağlamında bireysel kimliklerin evrimi sürekli olarak yeniden inşa edilir. Kim oldukları, onların sosyal rolleri ve aile içindeki gündelik sembolik sosyal etkileşimdeki pozisyonları yeniden tanımlanır (Strasser, 2012: 52).

3.1.2.7. Genelleştirilmiş Öteki/Diğerleri ve Önemli Diğerleri

Genelleştirilmiş ötekini Mead, bireyin kendisini diğerlerine karşı bir nesne olarak gösterebilmesi olarak açıklamıştır. Dolayısıyla, birey başka bir bireyi olduğu gibi kendisini de nesnelleştirmelidir. Bu, diğer benliklerle ilgili olarak benliği inşa etmek ve anlamlandırmak için gerçekleştirilir. Kendine başkalarının da göreceği gibi baktığında, birey sosyal etkileşim içinde belirli bir rolün doğru bir şekilde gerçekleştirilmesi için benliğini değiştirebilmektedir. Mead ayrıca “nesnenin kendileriyle ilgili kavramların, benliğin sosyal etkileşimlerden kaynaklanan bir sosyal yapı olarak daha kapsamlı bir anlayışa yol açtığını” belirtmektedir (Holstein ve Gubrium, 2003: 126). Dahası Mead, sosyal deneyimler içinde çoklu bağlamlara ve birden çok sosyal etkileşime yanıt veren çoklu benliklere işaret etmektedir. Benliğin birden fazla ‘temel benlik’ten inşa edildiğini belirten Mead geniş bir benlik yapısının bireyde (örneğin baba, koca, amca, çalışma arkadaşı) var olduğunu öne sürmektedir (Strasser, 2012: 50-51).

Rol alma, genelleştirilmiş ötekinin tepkilerini beklemeyi içermektedir. Bu, Mead’ın ‘genelleştirilmiş ötekiler’ olarak adlandırdığı tepkilerin beklentisi anlamına gelmektedir. Genelleştirilmiş ötekinin rolünü almak, bireyin davranışlarını ilgili rollerin tanımlanmış bir sistemi bağlamında gerçekleşmiş olarak görmektir. Hâlihazırda kullanıldığı şekliyle referans grubu kavramı genelleştirilmiş öteki kavramının yeniden ifadesini ve bir uzantısını temsil etmektedir. Yeni çalışmalarda, ‘önemli diğerleri’ kavramı kullanıma girmiştir. Bu kavram parçalanmış ve farklılaşmış bir dünyada, birbiriyle etkileşime giren herkesin aynı veya hatta uyumlu bakış açılarına sahip olmadığını kabul etmektedir. Bu nedenle eylemin devam etmesi için birey, diğerlerinin bakış açılarına daha fazla ağırlık veya öncelik vermektedir. Öyleyse önemli diğerlerinin, birey için başkalarından daha fazla önem ve değer verilen bireyler olduğu düşünülebilmektedir (Stryker, 1959: 115).

3.1.3. Sembolik Etkileşimcilikte Babalık Çalışmaları

Cabrera v.d. (2000: 127), hiçbir araştırmacının erkek çocuklarını babalık davranışlarına yönlendiren yolları tarif etmediğini ya da herhangi birinin babalık uygulamasına anlam

katan ve şekillendiren karmaşık gelişimsel süreçler ağını açıklayan birleşik bir kuram inşa etmediğini iddia etmiştir. Bununla birlikte ortaya çıkmakta olan sosyal kuramlar baba katılımı, ekonomi, cinsiyet ve ırk ile ilişkili sosyal güçlerine; erkeklerin ve babaların düşüncelerine, duygularına ve davranış biçimlerine etki eden farklı durumlara nasıl katkıda bulunduğunu keşfetmeye başlamıştır. Marsiglio v.d. (2000: 1173-1191) babalığın her zaman demografik geçişlere ve aile hayatının mikro politikalarına daha yakın ve karmaşık bir şekilde bağlı sosyal bir yapı olduğunu ifade ederek benzer konuma işaret etmiştir. Sosyal bir perspektiften Daly (1993: 510) babalığın gözlem, iletişim ve etkileşim yoluyla rollerin yaratılmasını içeren devamlı bir süreç olduğunu iddia etmiştir. Marsiglio (1993: 484-590) bu bakış açısının bireylerin günlük yaşamlarında maruz kaldıkları belirli türdeki babalık görüntülerinin analizlerini ve bu görüntülerin sosyokültürel bağlam, kültür ve bireylerin sosyal geçmişine göre nasıl değiştiğini ele aldığı eklemiştir.

Babalık ile ilgili anlamlar zamana, bağlama ve aileye göre farklılıklar göstermektedir. Daly (1993: 513) babalığı yeni koşullar, zorluklar veya engellerle karşılaştıkça sürekli yeniden şekillendirilen ve yeniden yorumlanan yeni bir kimlik olarak tanımlamaktadır. Babalar aile içinde birçok rol oynarlar ve her rol bir dizi fikir, yetkinlik ve eylemle ilişkilidir. Rol teorisyenleri toplumsal rolleri bir sembolle ya da toplumda verilen pozisyonla ilişkilendirmişlerdir. Bu rollere ek olarak diğer kimliklerle ilgili olan bir rolün özdeşlikleri veya iç bileşenleri de vardır. Rol teorisyenlerine göre bireylerin eylemleri bu kimliklerin sahip oldukları anlamlar tarafından yönlendirilmekte ve daha sonra bu kimlikleri güçlendiren, destekleyen ve onaylayan şekillerde hareket etmeye motive olmaktadır. Dolayısıyla birey babalık rolü ile ne kadar çok ilişkili olursa, çocuklarıyla daha çok ilgilenecektir (Gunn, 2013: 39).

Babaların varlığı ile gelecek neslin babalık davranışları arasında doğrudan bir yol ve bağlantı bulunmaktadır. Baba rolü erkeğin içselleştirilmiş uygun baba davranışı kavramını içermekte ve hem kültürel olarak tanımlanmış davranışları hem de bu davranışların bireysel çeşitliliklerini içermektedir. Roopnarine (2004: 58), erkeklerin erkeklik, babalık ve ebeveynlik sorumlulukları hakkındaki anlamlarının, çocuklarla

katılım düzeylerini harekete geçirenleri yorumlamada önemli olacağını ileri sürmüştür. Bazı çalışmalar da nesiller arası ilişkilerin babaların kendi çocukları ile olan ilişkilerini nasıl etkilediğini anlama çabasıdır. Lamb (2000: 25) babalığın bireysel katılım türünün ve kapsamının babanın çocuk iken babasıyla yaşadığı anılarından etkilendiğini ileri sürmüştür. Buna ek olarak araştırmacılar (özellikle babalık katılımları daha fazla olan babalar) babalarının davranışlarını taklit etmeye veya kendi babalarından daha iyi baba olmaya motive olduklarını iddia etmişlerdir. Daly (1993: 510) erkeklerin babalık rollerini hayatlarındaki çeşitli modellere göre şekillendirdiğini, özellikle kendi babalarını rol model olarak kullandıklarını ileri sürmüştür. Pleck ve Pleck (1980: 47) bir erkek kendi babalarının ebeveynlik deneyimlerini olumlu olarak değerlendirdiğinde, babalarının ebeveynlerinin katılım düzeyini modelleme olasılığının daha yüksek olduğunu ifade etmiştir.

3.2. KİMLİK TEORİSİ

Mevcut sembolik etkileşimci düşüncede ‘geleneksel’ ve ‘yapısal’ iki önemli kanat bulunmakta ve kimlik teorisi yapısal sembolik etkileşimle ilişkilendirilmektedir. Mead, Cooley, Blumer ve diğerlerinin yanı sıra temel çerçeveyi ifade eden formülün özelliklerine dayanarak temel sembolik etkileşimci çerçevenin geliştirilmesine dayanmaktadır. Bu gelişmeler temel olarak dört esasa ilgilidir: (i) Toplumun kavramsallaştırılması; (ii) benliğin kavramsallaştırılması; (iii) sosyal davranışın öngörülmesinde yorumlayıcı süreçlere karşı sosyal yapıya ağırlık vermek ve (iv) buna bağlı olarak sosyal etkileşim süreçlerinin bu süreçlerin içinde yer aldığı daha büyük sosyal yapılarla ilişkilendirilme biçimidir. Kimlik teorisyenleri Mead, Cooley, Blumer ve arkadaşları tarafından ortaya konulan ‘geleneksel’ sembolik etkileşimci çerçeveyi detaylandırmayı amaçlamışlardır. Toplumu evrensel olarak paylaşılmış anlamların evrimine karşı oldukça tekil bir birlik olarak farklılaşmamış ve örgütlenmemiş olarak görme eğilimindedirler. Yine de toplumu istikrarsız, geçici ve sürekli değişen etkileşim kalıplarının geçici bir yansıması olarak ve bu değişim çizgileri arasında bir ilişki olarak görme eğilimindedirler (Stryker, 2007: 1089-1090).

Kimlik teorisinin kökleri çeşitli sosyolojik ve sosyal psikolojik sorunların analizini üstlenen George Herbert Mead'ın yazılarına kadar uzanmaktadır. Ancak, Mead kendi başına herhangi bir sorunun test edilebilir bir teorisini sunmamaktadır. Pek çok araştırmacı bu durumun merkezî kavramların belirsizliğinden ve bu kavramları işlevsel hale getirmenin zorluklardan kaynaklandığına inanmaktadır. Oldukça basitleştirilmiş biçimde Mead'ın çerçevesi şu şekilde formülize edilebilir: “Toplum biçimleri sosyal davranışları şekillendirir.” Kimlik teorisi ‘toplum’ ve ‘benlik’ kavramlarını Mead'ın çerçevesi içerisinde belirlemeye, tanımlamaya ve davranışları açıklamaya çalışmaktadır. Böylece varsayımsal açıklamalar sistematik ampirik araştırmalarda test edilebilmektedir (Stryker ve Burke, 2000: 285).

3.2.1. Kimlik Teorisi ve Temel Kavramları

Kimlik teorisi yapısal sembolik etkileşimciliğin daha büyük kuramsal geleneğinden ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısı bireyin nesnelere sahip olduğu anlamlara dayalı olarak hareket ettiğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte anlam kendine özgü değildir. Bireyler etkileşim süreci boyunca toplumsal nesnelere paylaşılan anlamlarını geliştirirler. Bireyler belirli sosyal statülerin sahipleri olarak benliklerine yönelik bu anlamları kullanırlar. Sosyal yapı istikrarlı olduğu için yapısal konumlarla ilişkili anlamlar da istikrarlıdır. Bu da yapısal konumlarda veya daha spesifik olarak özdeşliklerde benlik anlamlarından oluşan istikrarlı bir benlik kavramını ortaya çıkarmaktadır. Genel olarak rol kavramı, toplumdaki yapısal bir pozisyona (ve ilgili beklentilere) atıfta bulunur. Kimlik ise benliğe atfedilen bir dizi anlamdır. Benliğe atfedilen anlam, benliğin belirli bir rolün bir parçası olarak tanımlanması olduğunda ‘rol-kimliği’ olarak kabul edilir. Böylece bireyler belirli bir toplumsal yapıyı işgal etmenin bir sonucu olarak rol-kimlikleri taşırlar. Rol-kimlikleri bireyin belirli bir sosyal rolüyle kendini göstermesidir. Kimlikler önemlidir çünkü bunlar kontrol sistemleridir: (i) Bireysel bir eylem planı çizerken (ii) bireyin o toplumsal pozisyonun bir parçası olarak performansını değerlendirmek için kullandığı bir norm sağlar ve (iii) kimliğin doğrulanmasını sağlamak için bireyi kendi görüşleriyle tutarlı şekilde davranmaya motive eder. Kimlik

teorisi toplumsal rolleri bireysel davranışla kimlik normunda ve davranışta yer alan ortak anlamlara dikkat ederek ilişkilendirmektedir (Cast, 1998: 19-20).

Kimlik teorisi Mead'in toplumun benliği ve sosyal davranışı etkileyen bir formülünü kabul ederek başlamaktadır. Kimlik teorisi toplumu altta yatan sembolik etkileşimci bakış açısına uygun olarak, istikrarlı ve organize etkileşimli rol ilişkileri ağları olarak görmektedir. Bireyin oynadığı rol ilişkilerine iliştilirilmiş anlamların kavramları olarak benliği görünür hale getirir ve sosyal davranışı rolle ilgili etkinlik olarak görür. Bu yeni ortaya çıkan açıklayıcı kuramda sosyal yapılar şu şekilde ayrıntılı biçimde açıklanmıştır: Sosyal yapılar bireylerarası davranış biçimlerinin büyük veya küçük sosyal alanları olarak belirtilmiştir. Bu alanlar belirli gruplardaki sosyal varlıkların diğer gruplardaki sosyal varlıkları birbirinden ayıran sınırlardır. Benlik bireyin bir parçası olarak görülen kimliklerin bireyin yapılandırılmış rol ilişkilerinde bir katılımcı olduğu sürece var olan içselleştirilmiş pozisyon tanımlamaları olarak algılanmıştır (Stryker, 1980: 60). Teorinin açıklamak istediği bireylerarası davranış kavramı rolle ilgili seçimdir.* Kimlik teorisinin başlangıçta formüle edildiği dönemde sembolik bir etkileşimci perspektifin farklı, daha geleneksel bir versiyona benzer fakat farklı bir fikir grubu ortaya çıkmıştır. Birçok sosyolog bu perspektifi cazip bulmaktadır çünkü bireye özgür bir irade vererek bireyin kendi varlığını şekillendirmesini mümkün kılmaktadır (Brenner, Serpe ve Stryker, 2014: 232).

Etkileşim kuramı bireylerin sosyal durumlarda beklentileri ihlal ettiği zaman bireylerin ne yapacağını ya da bireylerin olayları tanımlamasına ve duygusal tepkilerine dayanarak itibarlarını yitirdiğinde kimlikleri nasıl geri getirmeye çalıştıklarını tahmin etmeye çalışmaktadır. Kimlik teorisinde çalışanlar sembolik etkileşimcilik şemsiyesi altında geniş bir araştırma programı üretmişlerdir. Kimlik teorisinde Mead'in öznenin ve toplumun refleksivitesi hakkındaki teorileri kimliklerin sosyal durumlarda davranışları ve duyguları nasıl motive ettiğini anlamak için uygulanmıştır. Bu konularda yapılan araştırmaların tümü kimliklerin yapısal niteliğine odaklanan üç ana vurguya sahiptir.

* Teoride bu varsayımsal sonuç değişkenini göstermek için seçilen soru: Bir cumartesi öğleden sonra, bir erkeğin çocuklarını hayvanat bahçesine götürmek yerine golf oynamaya karar verip vermemesidir.

Birinci alan Stryker ve arkadaşlarının yaptığı çalışmalarda kimlik hiyerarşisinde belirgin olan kimliğin davranışlarda nasıl bir işlevi olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu alanda yapılan araştırmalar kan bağışi yapma sıklığının kimliğı nasıl tahmin ettiğini (Callero ve Piliavin, 1983: 1-16) ve dinsel bir dini kimliğın dua etmek ve dini hizmetlere katılmak için harcadığı zamanı nasıl etkilediğini incelemiştir (Stryker ve Serpe, 2011: 205-206). Bu alandaki araştırmalardan bazıları, ‘birbirine bağıli sahnelerin’ aynı cinsiyetten uzaklıkları keşfetmek ve kadınlar için biseksüel, lezbiyen ya da queer cinsel kimlikleri doğrulamak için yapısal kimlik teorisini nasıl uyguladıklarını ortaya koymuştur (Rupp v.d., 2004: 212). Kimlik teorisindeki ikinci alandaki çalışmalar rollerin ve kimliklerin etkileşimler sırasında davranışı motive etmek için nasıl çalıştığını incelemiştir (McCall ve Simmons, 1978: 43). Rol-kimlik yaklaşımı ampirikten daha fazla teorik kalmıştır çünkü bu alanda henüz kümülatif bir araştırma programı ortaya çıkmamıştır. Üçüncü bir kimlik teorisi kimlik, davranış ve duyguları bir kontrol süreci olarak incelemiştir (Burke, 1991: 836). Burada bireylerin kimlik anlamları benliğı sosyal durumdaki diğerleriyle karşılaştırmak için normlar olarak ele almıştır. Bireyler olumlu duyguları hissetmek için çevredeki diğer kişilerle kimlik anlamlarını doğrulama amacına sahiptir. Bu alandaki son araştırmalar ahlaki kimliğın ahlaki davranışı nasıl yordadığını (Carter, 2013: 203-223), durumun kimlik süreçlerine nasıl aracılık ettiğini göstermiştir. Sembolik etkileşimci gelenek içindeki kimlik teorisyenleri tarafından yapılan son araştırmalar damgalanmış kimlik süreçlerini incelemiştir (Carter, 2015: 146-172).

Kimlik teorisi, bireysel ve toplumsal yapı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Sosyal yapılar bireylerin anlam ve davranış kümelerini ortaya koyarken bireysel özelliklere dayalı anlamlar diğer kimliklerle çeşitli ama uyumlu ilişkilere sahiptir. Anlamlar toplumsal yapısal yansımaları içermektedir ve normlardaki değişiklikler kimlik normlarını değiştirmektedir. Kimlik belirleme davranışlarındaki değişikliklerden dolayı bazı anlamlar yeniden tanımlanır veya dışlanır. Bu nedenle kimlik teorileri bireyin benlik değerleriyle ilgili anlamlarını yeniden değerlendiren ya da düzenleyen, diğerlerinin değerlemelerinde yansıtılan kimlik normları ve durum anlamları arasındaki uyumsuzlukları azaltmak için kimlik normunu yeniden düzenlemektedir. Kültürel değerler, önemli yaşam olayları veya bireysel özellikler bu kimliğın kontrol edilmesinde

etkili olmaktadır. Daha sonra bazı kimlikler (anlam kümeleri olarak) diğerlerinden daha dengeli tutulurlar. Bir başka deyişle bu değişimleri kontrol eden en güçlü etken belirli bir durumda kimlik normu ve algılanan anlamlar arasındaki çatışmaları düzenleyen üst kimliğin inşa edilmesidir (Hwang, 2012: 6-7).

Kimlik kuramının amacı bireylerin kim olduklarına dair algıları, etkileşimli durumlarda davranışları ve bu sosyal yapının etkisi arasındaki bağlantıyı anlamaktır. Sheldon Stryker'ın bir kimlik türüne odaklanan özgün kimlik teorisi formülü bugün kimlik kuramcılarını, benlik kavramları ve kişilik-kimlikleri gibi benlik kavramlarının diğer iki kimlik biçimini de içermektedir. Burada bireylerin karşı rollerde başkalarıyla etkileşime giren rollere atfedilen anlamlar olarak anladığımız rol-kimlikleri üzerinde odaklanmaktadır. Modern toplumlarda bireyin rol-kimlikleri bireyin karşı-rollerdeki diğer kişilerle etkileşimde oynadığı rol sayısı tarafından belirlenmektedir. Benlik, her bireyin benlik duygusuna katkıda bulunan bu rol-kimliklerden (aynı zamanda grup kimlikleri ve bireysel-kimlikler) oluşmaktadır. Bireyin çok sayıdaki kimliğinin dinamik doğasını ekolojik açıdan anlayabiliriz. Bireyler sosyal durumlar ve sosyal dünyada belirli kimliklere verilen önemi yeniden gözden geçirirler ve eğilimlerini değiştirirler. Bu bakış açısı çoklu kimlik bağlamında belirli bir rol-kimliğini başlatma kararını aldırılmaktadır. Yani birey belirli bir durumda hangi rolün gerçekleştirileceğine nasıl karar vereceğini içerisinde bulunduğu sosyal bağlamda öğrenmiş olur (Brenner, Serpe ve Stryker, 2018: 58-59).

Kimlik teorisi rol seçim davranışının teorik bir açıklamasını ampirik olarak geliştirmeyi ve incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kuramda ele alınan prototip soru: "Bir baba hafta sonu boş zamanını arkadaşlarıyla golf oynayarak geçirirken diğer bir baba neden çocuklarını hayvanat bahçesine götürmeyi tercih etmektedir?". Teori temel olarak bu soruya yanıt aramaktadır. Bu soruda bireyin benliğini oluşturan kimlikler kümesinden hangisinin daha belirgin olduğu ve hangi kimliğine önem verdiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Babalık kimliği belirgin olan erkek çocukları ile vakit geçirmeyi tercih ederken; arkadaşlık kimliği belirgin olan erkek ise golf oynamayı tercih etmektedir.

Kuram bireylerin bu tercihleri yaparken hangi içsel dürtüler ve dışsal anlamları kullandıklarını açıklamaya çalışmaktadır.

Sembolik etkileşimci çerçeve insanların reaktörler değil aktörler olduğunu varsaymaktadır. Kimlik teorisi seçim olasılığının insan varoluşunun yaygın bir özelliği olduğunu varsaymaktadır. Bununla birlikte yapısal etkileşimci çerçeve aynı zamanda sosyal yapı ve sosyal etkileşimin insan eyleminin her yerde belirleyici ve eş zamanlı olarak bulunduğuna hükmetmektedir. Buradaki kısıtlamalar değişkenlik göstermektedir (Stryker, 2007: 1088).

Roller toplumdaki sosyal konumlara bağlı beklentilerdir ve kimlikler benliğe bağlı bir roldeki bireysel anlamlardır. Bu anlamlar rollere de uygulanmaktadır. Bir rolün tanımı, toplumun üyeleri tarafından düzenlenen bu rolün ortak bir anlayışının var olduğunu ifade etmektedir (Stryker, 1980: 53-59). Roller doğası gereği sosyal olduğundan, aynı zamanda karşı rollerin varlığına da işaret etmektedir. Örneğin babanın rolü çocuğun rolünün varlığına işaret etmektedir. Başka bir deyişle bireyler kendilerini belirli bir rolün parçası olarak tanımladıklarında, eşzamanlı olarak onların etkileşim ortaklarını bir karşı-rolün işgalcisi olarak tanımlamaktadırlar. Dolayısıyla kimlikler bireyin benlik rolünü inşa eden bireysel anlamları olarak tanımlanırsa; bireyin kimliği aynı zamanda etkileşim içinde olduğu karşı-kimliğin beklentisi anlamına da gelmektedir. Karşı-kimlik fikri kimliklerin her bireyin kendi kimliğini doğrulamaya çalıştığı etkileşimde birbirini etkilediğini öne sürmektedir. Diğer bir ifadeyle, birey kimliğiyle tutarlı şekilde davranırken bu kimlikle tutarlı bir etkileşimde bulunan başkaları da bulunmaktadır. Katılımcıların kimlikleri her iki tarafın da kendini doğrulamasıyla sonuçlanacak şekildeyse o zaman kimlikler uyumludur. Örneğin bir babanın anneden farklı olarak çocuklarının giydiği kıyafetler üzerinde otorite anlamına gelen bir ebeveyn kimliğine sahip olduğunu düşünelim. Eğer baba çocuğun kıyafetlerine az karışması gerektiğini düşünürse babanın ebeveyn kimliği ve annenin kimliği uyumludur. Bununla birlikte, eğer çocuklarının kıyafetlerine çok karışması gerektiğini düşünürse o zaman babanın ebeveyn kimliği ve annenin kimliği birbiriyle uyumsuzdur. Gruplarda en az bir bireyin kimlik kontrol süreci için birbiriyle uyumsuz kimlikler nedeniyle başkalarının

eylemlerinden rahatsız olma potansiyeli yüksektir. Başka bir deyişle, kendi kimliğini benimseyen birey diğer bireylerin kimliklerini yürürlüğe koyma ve doğrulamasını etkileyebilmektedir. Dolayısıyla, her ikisi de bu gibi durumlarda, benlik algıları ve rol alma anlamlarıyla tutarlı olacak şekilde davranacaklardır (Cast, 1998: 23-24).

Kimlik normları bireyin rolüne yüklediği anlamlardır. Kimlikler ve normları içsel bileşendir (birey tarafından tanımlanır). Rol ise dışsal bileşendir (sosyal beklentilerle tanımlanır). Benlik-rolüne atfedilen anlamlar kategorilere göre sosyal olarak inşa edilmiş ve kendini konumlandırma girişiminde bulunarak etkileşim yoluyla gelişmektedir. Bu, bireylerin belirli bir rol oynaması ve performansın kabulüyle ilgili geri bildirim almasıyla gerçekleşmektedir. Böylece başkalarının tepkileri sonucunda benlik anlamları gelişmektedir. Zaman içinde, kendi kendine rol alma anlamlarıyla kimlik hiyerarşisi oluşmaktadır (Stryker, 1980: 62).

Gordon (1968: 117) iki anlam boyutu arasında ayırım yapmaktadır: Kategoriler ve nitelikler. Nitelikler bireyin sosyal bir nesne hakkında sahip olduğu tutumlarla ilgilidir. Bu nitelikler bir sosyal nesneyi aynı türdeki diğer sosyal nesnelere ayırt etmeyi sağlamaktadır. Kategorik anlam nesnenin belirli bir kategorideki üyeliği etrafında dönen meseleleri içeren 'şey türünü' ifade etmektedir. Örneğin 'babalık' bakıcı ve geçim sağlayıcı gibi ilişkili kategorik anlamlara sahiptir. Bununla birlikte aynı zamanda babalık kavramı ile disipline edici ve katılımcı kategorilere de atıfta bulunmaktadır. Her iki boyut sosyal nesnelere ilişkili anlamların anlaşılmasında önemlidir. En önemli nokta, kategorik boyutların bireyleri sosyal yapılara bağladığıdır. Bireyler davranışsal anlamlandırmalarına göre bu rolle ilgili beklentileri daha fazla temsil etmektedirler.

Kimlik teorisi birbirinden farklı ancak birbiriyle ilişkili olan iki farklı yönden geliştirilmiştir. Her iki yaklaşım da sosyal yapıların sosyal davranışı ve benliği nasıl etkilediğini açıklamak ve anlamak olan yapısal sembolik etkileşimciliğin araştırma ve teorik programının somutlaşmış örnekleridir. Bununla birlikte bu yaklaşımlardan birisi olarak sosyal yapıların benliğin yapısını ve benliğin yapısının toplumsal davranışları nasıl etkilediğini incelerken; diğeri ise sosyal davranışları etkileyen benlik süreçlerinin iç dinamiğine odaklanmıştır. Bu nedenle ilki benlik süreçlerinin iç dinamiklerini ihmal

ederken; ikincisi dışsal toplumsal yapıların i süreçlere etki ettiği yolları ihmal etmektedir. Birincisi Stryker ve arkadaşlarının (rneğin Stryker 1980; Stryker ve Serpe, 2011) alışmaları ile temsil edilirken; ikincisi ise Burke ve arkadaşlarının çalışmasıyla temsil edilmektedir (Burke ve Reitzes, 1991; Burke, 1991; Sasaki, 2008: 16-17; Burke ve Stets, 1999: 347-366; Stryker ve Burke, 2000: 285).

Kimlik teorisi bireylerin öğrenciler, arkadaşlar ve çalışanlar gibi farklı statüleri işgal ettiği sosyal etkileşimler yoluyla kimliklerinin oluştuğunu ileri sürmektedir. Bireyler bu statülere “işelleştirilmiş rol beklenti kümeleri” olarak tanımlanan kimlik biçiminde anlamlar yüklemektedirler (Stryker, 1987: 90). Sonuç olarak kimlikler bireylere belirli durumlarda rolleri nasıl yönlendirmeleri gerektiğine dair bilgi vermektedir. Bireyin sosyal ağlarının genişletilmesine bağlı olarak kendi içinde çok sayıda kimlik olmasına rağmen bu kimlikler hiyerarşik bir biçimde düzenlenmektedir. Yani kimlikle ilişkili rollerin gerçekleştirilme olasılığı bu rollerin kimlik hiyerarşisindeki pozisyonuna bağlıdır. Kimlik diğer kimliklere göre kimlik hiyerarşisinde ne kadar yüksekse, bireyin bilişsel şemasına dayalı olarak davranışın sergilenme olasılığı o kadar yüksek olmaktadır (Sasaki, 2008: 16-17).

Benlik, etkileşim, anlam ve önemli diğerleri gibi kavramların temel varsayımları ve açıklamaları içsel süreci ya da sosyal yapıyı vurgulayan iki kimlik teorisinde de sıklıkla uygulanmaktadır. İçsel sürece odaklanan kimlik teorisi bireyin benliğinin başkaları ile etkileşim içerisinde inşa edilmiş bir dizi anlamlar bütününe vurgu yapmaktadır. Diğer bakış açısı belirli bir toplumsal yapı içindeki bir konumda konumlandırılan kimliğe vurgu yapmaktadır. Kimlik teorisinin iki kutbu kimliğin başkalarının ‘karşı-rol’ oyuncularını olarak tanındığı, belirli bir toplumsal yapı içinde başkalarıyla olan etkileşimlerinden bir kimliğin inşa edildiğini varsaymaktadır. Etkileşimler, diğerlerinin kendi davranışlarının uygunluğunu değerlendirmelerini ifade eder. Bireyin kimlikleri çeşitli anlamlara dayalıdır ve davranışları bu anlamlar ve diğerlerinin değer biçimleri arasındaki benlik doğrulamasının sonucudur. İ dinamikler yalnızca kimliği korumakla kalmaz aynı zamanda kimliği de değiştirmektedir. Kimlik koşulların algılanmasıyla kendini doğrulama süreci boyunca sürekli gözden geçirilmektedir. Ancak bu doğrulama

herhangi bir sebeple engellenirse, rol davranışlarını veya kimlik normlarını değiştirerek, kendi anlamları ve algıları arasındaki uyumsuzlukları azaltmaya çalışacaktır (Hwang, 2012: 4-5).

Kimlik teorisi sembolik etkileşimciliğin varsayımlarına, tanımlamalarına ve ilkelerine dayanmaktadır. Bu teori bir dizi ampirik konu ile uğraşmak için geliştirilmiştir ve bu kavramların işaret ettiği çeşitlilikleri ölçmeye yönelik bir bakışla temel etkileşimsel kavramları kavramsallaştırmak suretiyle geliştirilmiştir. Kimlik teorisinin söz konusu olduğu ampirik konular alternatif eylem biçimlerinin bireyin yararına ve makul olduğu durumlarda yapılan seçimler etrafında dönmektedir. Sosyal roller kendilerini tanımlayan performans beklentilerinde belirsizdir. Pozisyonlar ve roller diğer pozisyonlardan ve rollerden ayrı olarak kavramsallaştırılabilir de içlerinde ayrı değildirler. Böylece, rol performansları sıklıkla sorunludur ve kimlik teorisinin ele alındığı konuları ortaya çıkaran bu olgudur. Özellikle teorisinin kendisi ile ilgili olarak ele aldığı konular şunlardır: (i) Bireyler durumdan duruma hareket ettikçe hem davranışsal tutarlılık hem de tutarsızlık sergilemektedirler, (ii) bireyler kişilerarası ilişkilerin yapısındaki değişikliklere ve daha geniş sosyal koşullardaki değişikliklere tepki olarak bireyler tarafından sergilenen değişime karşı daha büyük veya daha az direnç göstermektedirler, (iii) bireylerin çelişen rol beklentileriyle karşı karşıya kaldıklarında seçilen alternatiflerin açıklanması ve (iv) bireylerarası etkileşimler için kıt kaynakların tahsisi (Stryker ve Serpe, 2011: 205).

Kimlik teorisi ortaya koyduğu kavramları teorik olarak ele almak için sembolik etkileşimciliğin 'toplumun ve benliğin karşılıklılığı' temel fikrine geri dönmektedir. Ancak geleneksel sembolik etkileşimcilikten çok daha ciddiye alınmakla birlikte; toplumu birbirine bağlı ve birbirinden farklılaşmış parçalardan oluşan çok yönlü mozaik olan bir toplum vizyonundan (grupların, kurumların, tabakaların) ve ilişkiler işbirliğinden çatışmaya yönlendirmektedir. Bir toplumun karmaşık bir şekilde farklılaştırılmış ama yine de örgütlü biçiminin benimsenmesi durumunda benliğin de karmaşık bir biçimde farklılaştırılması ve örgütlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu iç görü kimlik teorisinin gelişimini desteklemektedir. Teori aynı zamanda William

James'in insanlara kendilerine tepki gösteren başkaları kadar çok sayıda benliğe sahip oldukları argümanı üzerinde durmaktadır. Fakat tartışmayı bireyleri değil başkalarına ait sınıfları veya kategorileri ifade etmek için değiştirmektedir. Sembolik etkileşimciliğin literatüründeki uzun ömürlülüğüne rağmen bu fikir son zamanlarda kenara bırakılmış, teorisyenler küresel karakteri vurgulayan bir benlik kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Farklılaşmamış terimler içinde küresel bir benlik kavramı toplumun imgelerinin farklılaşmamış bir bütün olarak ve birçok benliğe vurgu yapan çelişkili imajı ile tutarlılık göstermektedir. Tersine karmaşık olarak farklılaşmış ve örgütlenmiş bir toplum, benliğin paralel bir görünümünü gerektirmektedir ve James'in çoklu benliklere sahip bireyler hakkındaki fikri ile uyumludur. Değişmiş bir toplum imajının yarattığı teorik ihtiyaçları karşılamak ve yukarıda belirtilen deneysel konuları ele almak için kimlik teorisi kimlik, kimlik belirginliği ve bağlılık kavramlarını ortaya koymaktadır (Stryker ve Serpe, 2011: 205-206).

Sembolik etkileşimci çerçeveden türetilen kimlik teorisi genel olarak etkileşimli düşüncenin varsayımlarını ya da ana ilkelerini paylaşmaktadır. İnsan eylemi ve etkileşimi başkaları ile etkileşimlerden paylaşılan anlamlara dayanmaktadır. Bu eylem, etkileşim durumlarının yorumları ya da tanımlarıyla eleştirel olarak şekillendirilmekte, yorumlanmakta ve tanımlanmaktadır. Başka bir önermede, kendilerine atfedilen anlamlar -yani benlik düşüncelerinin ya da daha basitçe benliklerinin- kavram üreten eylemler ve etkileşimler için özellikle önemlidir. Bir diğer önermesi insanların benlikleri diğerleriyle etkileşim halinde şekillenmektedir. Büyük ölçüde başkaları tarafından verilen tepkiler üzerine benlik inşa edilmektedir. İlk etkileşimin toplumun karmaşık etkileşim kalıpları tarafından anlaşıldığı göz önüne alındığında bu son öncül, Mead'in benliğin topluma yansıttığı argümanını yeniden ifade etmektedir. Benliğin eylem ve etkileşim üretmede önemli olduğu önermesiyle birlikte bu iki öncül sembolik etkileşimciliğin temel kuramsal önermesini veya formülünü sağlamaktadır: Toplum benliği ve sosyal davranışları şekillendirmektedir. Öneri sadece bileşenlerinin olası karşılıklarını kabul etmekle kalmaz aynı zamanda sosyal davranış benliği etkileyebilir ve sosyal davranışla benlik toplumu etkilemektedir (Stryker, 2007: 1088-1089).

Modern toplumlarda bireyler tipik olarak çeşitli farklılaşmış ilişkilere katıldıkları için kimlik teorisi bireylerin çoklu benliklere sahip olduklarını iddia etmektedir. Böylece benlik çok sayıda kimlik içermektedir. Kimliklerin bir işlevi de başkalarıyla etkileşim halinde bulunmaktır. Kimlikler, bu olası anlamlardan bir ya da daha fazlası için diğerlerinin beklentileri, rollerin anlamları olarak tanımlanmaktadır. Anlamaların aktörler tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir (Adams ve Pasley, 2016: 222-223).

Kimlik teorisi (Stryker, 1968: 560) babalık davranışlarını etkileyen faktörlerin ve babalığın ebeveyn olmak için ne anlama geldiğine dair algılarını ortaya koymaktadır. Sembolik etkileşimciliğin bir türevidir olan kimlik teorisi, bireylerin başkalarıyla etkileşimlerden anlam oluşturduğunu ve bu anlamın işgal ettikleri sosyal konumların toplumsal beklentilerine ilişkin ipuçları sağladığını ileri sürmektedir. Bu beklentiler (roller; örneğin geçim sağlayan, ahlaki öğretmen), birey tarafından yorumlanır ve bu davranışlarda belirgin hale gelen kimliklerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanır. Bir kimliğin daha fazla öne çıkması bireyin bu kimliğe verdiği önemden kaynaklanmaktadır. Burada önemli bir ayrılık vardır. Burke ve Reitzes (1981: 83-92) ve Stryker (1968: 560; 1980: 57) kimliklerin öncelikli olarak rollerin seviyesinde oluştuğunu ima etse de, diğer araştırmalar statülerin de ilişkili kimliklere ve önemlere sahip olduğunu göstermektedir. Teorik olarak baba olma durumunu önemsiz gören erkeklerin herhangi bir biçimde babalık davranışları sergileme olasılıkları daha azdır. Benzer şekilde belirli baba rollerine çok az önem veren erkekler bu rolleri yansıtan davranışları sergilemeye daha az eğilimlidir. Babalık kimlikleri ve davranışı birbirine bağlamaya çalışan araştırmalar kimliğin işlevselleştirilmesinin çeşitli yollarından dolayı karışık bulgularla sonuçlandırmışlardır. Örneğin Ihinger-Tallman v.d. (1993: 550) çocuklarla ilgili faaliyetlerde statü düzeyinde baba memnuniyeti, yetkinlik, kimlik duygusunun ve baba katılımının birleşik ölçümü arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Rane ve McBride (2000: 347) hem statü (baba) hem de belirli rollerin (katılımcı, geçim sağlayan) merkeziliğini değerlendirmiş ve statü merkeziliğinin katılımı ile ilişkili olmadığını fakat besleyici rolün merkeziliği olduğunu bulmuştur. Maurer, Pleck ve Rane (2003: 117-129) baba bakım davranışları ve statü merkeziliği arasında bir ilişki bulamamışlardır. Rane ve McBride'den elde edilen yukarıdaki bulgular baba statüsünün sadece

merkeziliği yerine özel baba rolü kimliklerinin merkezietini sormanın önemini göstermektedir.

Tutarsız bulguların ardındaki bir başka neden ise kimlik önemi ve baba davranışlarının ölçütleri kapsamındaki farklılıklardır. Örneğin, bazı çalışmalarda rol davranışları (çocuk bezlerinin değiştirilmesi ile bakımda yeterlilik) rol kimlikleriyle eşleşmekten ziyade rol düzeyi davranışları (çocuk bezi-bakım veren rol) ile durum düzeyi kimlikleriyle (genel bir baba olma yetkinliği) ilişkilendirilmiştir. Hem kimlik hem de davranışları roller düzeyinde değerlendiren diğer çalışmalar genellikle farklı rollere başvurmuştur (bakım veren kimlik normlarını geçim sağlayan davranışlar ile ilişkilendirmek). Baba kimliğini ve davranış ölçütlerini dikkatlice ele alan az sayıda çalışmadan biri olan Mauer, Pleck ve Rane (2001: 309) bakım ve geçim sağlama davranışlarını değerlendirmişlerdir. Babaların ne annelerinin ne de babalarının bakım veren kimlik normlarının onların bakım verme davranışını öngörmediğini; daha doğrusu, babaların bakım verme davranışları, annelerin babaların bakım veren kimlik normlarına ilişkin algıları tarafından tahmin edilmemiştir. Ne yazık ki, bu çalışmalarda anne katılımı ile ilgili baba katılımları karşılaştırmaları yer almamıştır. Bu nedenle katılımın değişen algılarına etkisi değerlendirilememiştir.

Babalığa uygulanan kimlik teorisi yaklaşımına göre erkeklerin çocuk katılımı aktif bir ebeveyn kimliğine, ebeveyn kimliğinin belirginliğine ve babalık kimliğine olan bağlılığına işaret etmektedir. Belirgin bir ebeveyn kimliği olan babaların çocuklarıyla daha fazla ilgilendiği bulunmuştur. Kimlik teorisi yapısal rol yaklaşımları ve sosyal öğrenme perspektifleri ile karşılaştırıldığında ebeveyn davranışlarını anlamak için eşsiz ve güçlü bir yaklaşım sunmaktadır. Birincisi; kimlik teorisi, yapısal rol teorisi yaklaşımları ve sosyal öğrenme perspektifleri yaklaşımlarından farklı olarak davranışın içsel normlar veya bireye dışsal kuvvetler yerine davranışları yönlendiren hedefler tarafından motive edildiğini varsaymaktadır. Bu nedenle kültürel beklentiler davranışı yönlendiren hedeflerin belirli içeriğini anlamada rol oynayabilirken bireylerin belirli şekillerde davranmalarını motive eden şeyler değildir. İkincisi kimlik teorisi bireylerin rollerinde benliklerine atıfta buldukları anlamlara odaklanmaktadır böylece bireyler

rollerinin performansında kişisel çeşitliliğe izin vermektedir çünkü bireyler işgal ettikleri rol pozisyonunun belirli yönlerini vurgulamayı seçebilirler. Dahası bu aynı zamanda, rollere bağlı kültürel anlamların bireyin benliğini nasıl gördüğünün bir parçası haline geldiğinin kabul edilmesiyle yapısal beklentiler ve bireysel davranışlar arasındaki bağlantıyı da sağlamaktadır. Üçüncü olarak, kimlik teorisi davranışı anlamadaki karşı rollerin önemini kabul ederek bağlama vurgu yapmaktadır. Roller doğası gereği toplumsal olduğu için rollerin etkileşimi kimlik teorisinin merkezidir yani her bireyin rol performanslarının birbiriyle bağlantılı olduğu anlamına gelmektedir. Böylece kimlik teorisi yapısal rol yaklaşımlarının gücünü, toplumsal yapısal konularla ilişkili sosyal beklentilerin önemini kabul ederek davranışa anlayış getirmektedir (Cast, 1998: 15-16).

Kimlik teorisi ebeveyn davranışını araştırmak için kullanılmakla birlikte kimliklerin ve bireyin benliğini ebeveyn olarak algılayış biçiminde davranışını anlaşılmasının önemli olduğu fikrini desteklemektedir. Örneğin Cowan ve Cowan (2000: 4) çalışmalarında yeni ebeveynlerin ebeveynlik kimliğinin benliklerinde ne kadar temsil edildiğini bir pasta şemasında çeşitli parçalarına ayırarak göstermelerini istemiştir. Bir baba, benliğinden daha çok kenara koyduğu alan çocuk bakımı ile ilişkiliydi. Dahası, babanın rolünü ‘yardımcı olmak’ ile ilişkilendiren çiftler çocuk bakımının çoğunluğunu yerine getiren annelerle çocuk bakımını daha ‘geleneksel’ şekilde bölme eğilimindedir. Dolayısıyla, babanın rolüyle ilişkili anlamlar çocuk bakımının bölünmesini etkiliyor gibi görünmektedir. Bu, yalnızca kimlik teorisinin belirli yönlerine yani bir kişinin rol performansının kimlik belirleme, bağlılık ve benlik değerlendirme göstergelerine odaklanmıştır. Bu faktörler önemlidir ancak analizlerin tüm kimlik teorisi bölümlerini içerecek şekilde genişletilmesi ve her iki ebeveynin de dâhil edilmesi gerekmektedir. Kimlikler karşı-kimliklere işaret ettiği için etkileşimli bireylerin kimliklerini, başkalarının davranışlarını, benlik için önemli bilgi kaynağı olarak dâhil etmek gerekmektedir (Cast, 1998: 16-17).

Kimlik teorisinin geliştiği sembolik etkileşimci çerçeveyi özetlersek (Stryker, 1980: 53-55):

(i) Davranış adlandırılmış veya sınıflandırılmış bir dünyaya bağlıdır. Çevrenin hem fiziksel hem de sosyal yönlerine iliştilen isimler veya sınıflandırma terimleri, sosyal etkileşimden doğan ortak davranışsal beklentiler biçiminde anlam taşımaktadır. Başkaları ile olan etkileşim, bir nesnenin hangi nesnelere iletişim kurduğunu ve bu süreçte nasıl bir nesneye atıfta bulunacağını nasıl öğrenildiğinin öğrenilmesidir.

(ii) Etkileşimde öğrenilen sınıf terimleri arasında sosyal yapıların durağan, morfolojik bileşenlerini (pozisyonlarını) belirlemek için kullanılan semboller vardır. Geleneksel olarak 'roller' olarak etiketlenen ortak davranışsal beklentileri taşıyan bu pozisyonlardır.

(iii) Örgütsel davranış örüntüleri bağlamında hareket eden, yani toplumsal yapı bağlamında bir diğerini tanıyan bireyler, pozisyonların işgalcileri olarak birbirlerinden ayrılma anlamında birbirlerini tanımlamaktadırlar. Bu çerçevede, birbirlerinin davranışlarına ilişkin beklentilerini dile getirmektedirler.

(iv) Örgütlü davranış bağlamında hareket eden bireyler benliklerini de aynı şekilde tanımlamaktadırlar. 'Benliğin' bir parçası haline gelen ve refleks olarak uygulanan pozisyonlar, bireylerin kendi davranışlarına göre beklentilerini yaratmaktadır.

(v) Bireyler durumu tanımlamalarına etkileşimde bulunan diğer katılımcılara, benliklerine ve durumun belirli özelliklerine uygulayarak tanımlarlar ve ortaya çıkan tanımlamaları ile kendi davranışlarını bu durumda düzenlemek için kullanmaktadırlar.

(vi) Bununla birlikte sosyal davranışlar bu tanımlarla verilmez ancak erken tanımlar etkileşimlerden ortaya çıkacak alternatif tanımların olanaklarını kısıtlayabilir. Davranış, durumları tanımlama sürecinde ancak formu şekillendirebilen ve etkileşimde bulunabilecek aktörler arasında geçici, bazen zekice bir sorgulama yoluyla gelişen beklentilerle başlatılan bir rol yapma sürecinin ürünüdür.

(vii) Roller inşasına giren kurucu unsurların yanı sıra basitçe 'oyunmamaktadır'. Roller, etkileşimli durumların gömülü olduğu daha büyük sosyal yapılara bağlıdır. Bazı yapılar 'açık', diğerleri rollerde yeniliklere ve rol hareketlerine veya performanslarına

göre nispeten 'kapalı'dır. Bütün yapılar oyuna çağrılabilir tanımların türlerine ve dolayısıyla etkileşim olanaklarına bazı sınırlamalar getirmektedir.

(viii) Rollerin sadece verilen şekilde oynanmak yerine yapıldığı derecesinde, tanımların niteliğinde, bu tanımlarda kullanılan isimlerde ve sınıf terimlerinde ve etkileşimde bulunma olasılıklarında değişiklikler meydana gelebilir. Bu tür değişiklikler, etkileşimlerin gerçekleştiği daha büyük sosyal yapılarda değişikliklere yol açabilir.

3.2.1.1. Kimlik

Psikanaliz, psikoloji, siyaset bilimi, sosyoloji ve tarih boyunca kesişen çağdaş sosyal bilimlerde 'kimlik' her alanda kullanılmaktadır. Kimliğin ortak kullanımı hem kavramsal anlamlarında hem de onun teorik rolünde dikkate değer çeşitliliğe sahiptir. Göreceli olarak farklı üç kullanımı vardır. Bazıları kimliği esas olarak bir insanın kültürüne gönderme yapmak için kullanır; bu kullanım aslında kimlik ile etnisite arasında bir ayırım yapmamaktadır. Diğerleri, sosyal kimlik teorisinde olduğu gibi toplumsal bir kategoriyle ya da toplumsal hareketlerle ilgili ortak tanımlamaya başvurmak için kimlik tanımını kullanırlar ya da sosyal hareketler üzerinde devam eden çalışmalarda katılımcılar arasında ortak bir kültür yaratırlar (Stryker ve Burke, 2000: 284). Son olarak bu çalışmada da olduğu gibi insanların tipik olarak oldukça farklılaşmış çağdaş toplumlarda oynadıkları çoklu rollere bağladıkları anlamlardan oluşan benliğin kısımlarına atıfta bulunurlar.

Kimlikler benliklerin bilişsel yönleridir -benlik bilişleri veya benlik konseptleri- ve örgütlü sosyal ilişkilerdeki pozisyonlara bağlı içselleştirilmiş rol beklentileri olarak tanımlanmaktadır. Kimlik ve rol kimliği terimleri eşdeğerdir ve bu terimler birbiri yerine kullanılmaktadır (Stryker, 2007: 1084).

Kimlik aktörlerin kendilerini benzersiz bireyler (bireysel kimlikler), rol işgalcileri (rol kimlikleri) veya grup üyeleri (sosyal kimlikler) olarak tanımlamak için kullandıkları anlamları temsil eden bir 'içsel pozisyon belirleme'dir (Stryker, 1980: 53-39). Örneğin bir babanın ortak kimlikleri olarak evin geçimini sağlayan ya da işveren olması

gösterilebilir. Kimlikler, bireyleri çevrelerindeki diğerlerinden benzer (Ben onlar gibiyim.) ve farklı (Ben onlardan farklıyım.) olarak ayırt eder. Birey içinde bulunduğu durumun benlik anlamıyla eşleştğinde bir kimliği aktive olur veya çağrılır. Örneğin ibadethaneye girmek bireyin dinî kimliğini harekete geçirebilmekte çünkü çevrenin anlamları kimliğin anlamlarıyla uyuşmaktadır. Bireyin özelliklerini tanımlama ve bireyleri diğerleriyle ilişkilendirme ayrıcalığına ek olarak kimlikler motivasyoneldir ve sosyal bir durumda aktive edildiğinde davranışları etkilemektedir. Örneğin kendisini bir öğrenci olarak tanımlayan birey (bir rol kimliği) öğrenci olmakla ilgili anlamlarını doğrulayabileceği (kütüphanede çalışarak veya mesai saatleri içinde bir profesörü ziyaret edebileceği) durumları araştıracaktır. Kimlikler ve davranışlar birbirleriyle bağlantılıdır. Kimlikler kendi ortamında var olan daha büyük sosyal yapılara gömülüdür ve birçok sosyal ortamda motivasyona sahiptir (Carter, 2013: 205).

Stryker ve Serpe (2011: 206) kimlikleri “kişinin yapılandırılmış rol ilişkilerine katılımını temsil eden, kendi kendine içselleştirmiş konumsal tasvirlerin ayrık parçaları” ya da daha kısa ifadesiyle ‘içselleştirilmiş rol kümelerinin beklentileri’ olarak tanımlamıştır (Stryker, 1980: 90). Stryker, bireyin “farklı toplumsal ilişki kümelerinde rol oynadığı kadar çok kimliği” (Stryker, 1987: 90) olduğunu ve bu kimliklerin hepsinin benliği oluşturduğunu belirtmiştir.

Kimlikler, bireylerin “Ben kimim?” sorusuna verdikleri cevapların uygulamalı refleksif bilişleridir. Bu cevaplar ait olunan toplumsal ilişkilerin örgütsel yapıları ve bu pozisyonlara bağlanan toplumsal roller içindeki konumlarına göre ifade edilmektedir. Kimlik, bireyin yapılandırılmış rol ilişkilerine katılımını temsil eden içselleştirilmiş konumsal tanımlarının daha az ya da ayrı ayrı parçalarına atıfta bulunmaktadır. Böylece, kimlik dediğimiz şeye atıfta bulunmak için kullanılan ‘rol-kimliği’ teriminde vurgulanan rol ve kimlik arasında yakın bir ilişki vardır. Tanımımız göz önüne alındığında bireylerin içinde buldukları yapısal ilişkiler kümelerinin sayısı kadar çok sayıda kimliğe sahip olabileceği açıktır. Bu nedenle bireyi benliğinin bütünü oluşturarak doktor, anne, arkadaş, eş vb. kimliklere sahip olmaktadır (Brenner, Serpe ve Stryker, 2018: 58-59).

3.2.1.2. Kimlik Doğrulaması

Kimlik teorisindeki bir bakış açısı kimlik sürecinin içsel, algısal bir kontrol sistemi olarak nasıl işlediğini ortaya koymaktadır. Bu bakış açısı bir kimlik aktive edildiğinde bireyin kimliğine ilişkin anlamlarıyla benlik algısını eşleştirmek için çalıştığını göstermektedir. Bireyler kimlik anlamları ve diğerlerine nasıl göründükleri arasındaki ilişkiyi aktif olarak sürdürebilecekleri durumlar aramaktadırlar. Bireyin, kimliğin başarılı bir şekilde ortaya çıkmasında başkalarından onay almasına ‘kimlik doğrulaması’ denir. Kimlik doğrulandığında birey olumlu duygular yaşayacaktır. Kimlik doğrulanmadığında birey olumsuz duygulara maruz kalmaktadır. İyi hissetme arzusuyla motive olan bireyler diğerleriyle kimliklerini doğrulamaya çalışmaktadırlar. Örneğin, ahlaki davranış bireyin ahlaki kimliğini doğrulamaya çalışmanın sonucu olarak anlaşılabilir. Ahlaki kimlik anlamları ilkeli, dürüst, şefkatli ve merhametli olan bir kimliktir. Bireyler kendilerini bu ahlaki terimlerle tanımladıklarında başkalarına ahlaki davranarak kim olduklarını doğrularlar. Ahlaki kimlik bireylerin başkalarının uygun bulduğu şekilde davranmasını etkilemektedir. Ahlaki kimlik bu nedenle ahlaki davranışı motive eden kimliğin ana örneğidir. Aynı zamanda, sosyal yapıya içkin olarak yerleştirilmiş anlamlara sahip olan bir kimliğe (ahlaki kimliğin anlamları, kendini başkalarına bağlamak) iyi bir örnektir (Carter, 2013: 205).

Burke ve Reitzes (1981: 83-92) kimlik doğrulamasını kimliğin bir davranışta nasıl aktive edileceğini anlamak sürecinde bireylerin içsel kimlik normları ve onların davranışları arasındaki bir uyumsuzluğu ortadan kaldırmaya çalıştıkları bir filtre olarak işlev gördüğünü öne sürmektedir. Durumun değiştirilmesinde veya yeni durumlar yaratılmasında kimliğin anlamı davranışın anlamına karşılık gelmektedir. Örneğin, babalık kimliği normu olarak çocuğuna zaman harcaması gereken bir erkeğin çocukluğunda babasıyla geçirdiği saat sayısı ile kimlik standardına ulaşmış olduğunu doğrulaması gerekmektedir. Sonuç olarak, kimlik normları ile eylemler arasındaki uyumu doğrulayamamak olumsuz duyguları yaratırken; bunlar arasındaki tutarsızlığı en aza indirmek olumlu duygular yaratmaktadır. Özetle kimlik teorisi bireyin kimliğini destekleyen belirli bir sosyal ağa olan bağlılığın, bu kimliğin bireyin bilişsel

hierarchyinde ayakta durmasını ve dolayısıyla bireyin kimliğini içselleştirdiği normlarla eşleşmesini sağladığını ileri sürmektedir (Sasaki, 2008: 18-19).

3.2.1.3. Kimlik Belirginliği

Bireyin toplumsal yapıdaki rolünü anlatan rol kimliğinin anlamları rol davranışlarının referansı için ortaya konan normlardır. Anlamı olan normlar bireyler tarafından toplanmakta ve içselleştirilmekle birlikte kişilikten ziyade sosyal bağlamdan üretilmektedir. Belirli bir rolün anlamları rol ve karşı rolleri tanımlayan, uzun bir süre için sınırlı olan ve belli bir rolle sınırlı olmayan ancak toplumsal ürün olan kişiliğe göre daha anlamlıdır. Bu geri bildirim kontrol süreci ile sürdürülmektedir (Stets, 1995: 134). Aynı zamanda bireyin birden fazla kimliğe sahip olduğu ve her birinin benliğinin belirli bir yönünü temsil ettiği ve başkalarıyla özel etkileşim türlerini içerdiği yaygın olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bireyin ait olduğu grup sayısına bağlı olarak birden fazla kimliği bulunmaktadır. Her kimlik, belirli bir durumda bir kimliğin öne çıkma olasılıklarına göre sıralanmaktadır: Bu, kimlik belirmesi (*identity salience*) olarak kavramsallaştırılmıştır. Stryker'ın (1980: 560) belirttiği gibi bir erkek bir arkadaş ya da bir balıkçı olmaktan ziyade babalık rolü kimliğine dâhil olduğu zaman arkadaşlarıyla buluşmak ya da balık tutmaya gitmek yerine hafta sonlarında çocuğuna bakması daha olasıdır. Çeşitli kimlikler arasındaki göreceli önem belli bir role olan bağlılık düzeyine bağlıdır.

Kimlik belirginliği, bir kimliğin çeşitli durumlarda veya belirli bir durumdaki bireylere uygulanabilme olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Kimlik teorisyenleri kimlikleri bilişsel şemalar olarak algılamışlardır. Başka bir ifadeyle içsel olarak depolanmış bilgi ve anlamların yorumlanması için çerçeveler olarak işlev gören anlamlardır. Bu nedenle durumları tanımlamak için bilişsel temeller bulunmaktadır ve davranış için belirli ipuçlarına duyarlılık kazandırır. Benliği bu şekilde tanımlayan kimlik teorisyenleri, bir kimliğin benliğe dâhil edilen diğer kimliklere göre daha yüksek bir belirginliğinin bulunması bu kimliğe ait davranışların bireyin yaşamında daha fazla görünür olma olasılığının yüksek olacağını öne sürmüşlerdir (Stryker ve Burke, 2000: 286).

Kimlik teorisi, benliğin hiyerarşik biçimde örgütlenmiş kimliklerin bir yapısı olduğunu öne sürmektedir. Bireylerin belirli rollere bağladıkları anlamlar daha sonra davranışları yönlendiren kimliklerin yaratılmasıyla sonuçlanmaktadır. Her bir kimlik içselleştirilmiş bir dizi rol beklentisi olarak tanımlanmakta ve çeşitli rol kimlikleri farklı belirleyici pozisyonları işgal etmektedir. Belirginlik, belli bir statüdeki rolün veya kimliğin diğer durumların, rollerin veya kimliklerin çağrılması olasılığına kıyasla herhangi bir durumda icra edilme olasılığıdır. Bu, rolün bir erkeğin yaşamında merkezî olduğunu ve merkeziyetin bilinçli farkındalığı gerektirdiğini ve bir kimliğe verdiği önemi yansıttığına işaret etmektedir. Blume'un (2010: 92-105) kimlik kuramına göre bireylerin zihninden daha çok birey dışındaki kimlikleri bulmak ve ailelerin ve/veya arkadaşların kimlikleri ne ölçüde oluşturduğunu vurgulamak için farklı bir görüş sunmaktadır. Bu teori, sosyal etkilerin kimlik için destek sunulduğunda belirli bir kimliğin yürürlüğe girmesinin daha muhtemel olduğunu belirtmektedir. Bu fikirleri babalık çalışmasına uygularken, bireylerin değişen birden fazla kimliğe sahip olduğu varsayılmaktadır.

3.2.1.4. Merkeziyet

Bireyin kimlik tercihlerine atıfta bulunan merkeziyet kavramı çoğu zaman kimlik belirginliği kavramı ile eşleşmektedir. Ancak merkeziyet bilinçli karar gerektirirken, belirginlik değildir (Stryker ve Serpe, 1994: 16). Belirginlik ölçümleri, bir erkeğin kendisini bir baba olarak nasıl düşündüğünü ele alırken; merkeziyetçi ölçümler statü, rol veya kimliğin öznel değerini veya önemini ele almaktadır (Stryker ve Burke, 2000: 284).

Stryker'a (1987: 90) göre kimliklerin belirginliği her birinin bağlılık düzeyi ile ilişkilidir ve bağlılığın bu ilişkilerin etkileşimsel bağlılığına ve duygusal yoğunluğuna ya da bu ilişkilerin kaybıyla ilişkili etkilere yansıdığını iddia etmiştir. Burke ve Reitzes (1991: 239-251) bağlılığın bireyin bir kimliği doğrulama çabalarını yansıttığını ifade etmektedir. Örneğin, bir baba boşanma sürecinden geçtiğinde bakım veren rolüne verdiği benlik anlamları olan önemli ilişkilerini (eş, arkadaşlar) kaybedebilir ve sonuç olarak bu durum bakım veren rolünü etkileyebilir ve çocuklarıyla daha az ilgilenebilir (Barba, 2016: 43).

3.2.1.5. Kimlik Önemi

Kimlik önemi (*identity prominence*), bireyin kendi başına bir kimliğin değerine ilişkin öznel hissi olarak tanımlandığı için sağduyu olarak adlandırılmaktan daha çok 'önem' ile kavramsallaştırılmıştır. Üç kavram (önem, merkezîyet, belirginlik) arasında ince farklılıklar olsa da bu kavramların ortak tarafları bireylerin benliklerine verdikleri öznel tepkilerinin önemini vurgulamaktır (Brenner, Serpe ve Stryker, 2014: 233).

Önem (*prominence*) ve belirginlik (*salience*) arasındaki ana fark tanımsaldır ancak bu tanımların hem kavramsal hem de ölçümsel sonuçları vardır. Belirginlik davranışsal terimlerle tanımlanmaktadır: Belirli bir kimliği sosyal durumlara sokan bireylerin olasılığıdır. İstenen ya da amaçlanan davranıştan farklı olarak son derece göze çarpan bir kimlik bireyin gerçekleştirmek ya da arzulamak istemediği bir şey değildir. Göreli hiyerarşi, ideal benlikten daha çok durumsal benliği temsil etmektedir. Önem, ideal benliği yansıtmakta ve belirli bir kimlik diğer kimliklere oranla sübjektif değer olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle odak kimliğin diğer kimliklere göre değeridir (Brenner, Serpe ve Stryker, 2014: 233).

Her ne kadar Stryker (1980: 53-39) tarafından ortaya konulduğu gibi iki farklı ama ilişkili kavram olarak önem ve belirginliği tanımının kuramsal faydası gösterilmiş olsa da kimlik literatürü bu kavramlarda bulanıklaşmıştır. Pek çok araştırma, ikisi arasında açıkça ayırım yapmakta başarısız olmuştur. Bazı araştırmacılar iki kavramı eşdeğer olarak görmektedir. Callero ve Piliavin'in (1983: 12) kan bağışları üzerinde yapmış oldukları kimlik araştırması bu kavramları eş anlamlı olarak kullanarak birleştirmiştir. Stryker (1980: 90), karşılaştırmalar (Aşağıdakilerden hangisi sizin için daha önemlidir: Kurs çalışması veya arkadaşlık, flört veya aile vb.) kullanarak kimlik önemini ölçmüştür.

Bazı kimlikler diğerlerinden daha önemlidir. Kimliklerin göreli önemi ya da merkezi olduğu düşüncesi önem, belirginlik ve bağlılık terimleri kullanılarak çeşitli şekillerde kavramsallaştırılmıştır. Önem/Öncelik kimliğin hiyerarşik örgütlenmesini bu kimliklerin bireyin göreli olarak duyusal önemine dayanarak ifade edilmektedir. Yani bu kimliğin

görelî önemi bireyin kimliğe olan bağılılığına ve bu kimliklerle ilişkili olan (hem içsel hem de dışsal) ödüllere bağılıdır. Belirgin kimlikler tanınır olmayan kimliklerden daha sık aktive edildikleri için daha sık doğrulama gerektirmektedirler (Cast, 1998: 26).

3.2.1.6. Kimlik Bağılılığı

Bir başka kavramsallaştırma da bağılılık kavramında yer almaktadır. Bu iki şekilde düşünölmektedir. Birincisi bağılılık kimliğın bırakılmasıyla ilişkilendirilen bireyin ödediğı bedel olarak görölmektedir. Bireylerin yüksek oranda bağılılıkta buldukları kimlikler daha fazla bedelle ilişkilendirildiğinden daha sık aktive edilmektedir. İkincisi bağılılık bu kimliğın çeşitli ilişkilerde nasıl gömölü olduğıyla ilişkilidir. Çok sayıda sosyal ağı yerleştirilmiş olan kimlikler çoğı kez yürürlüğe girmek için aktive edilmeyi beklemektedir ve bu da doğrulama gerektirmektedir. Kuşkusuz bir kimlikle ilişkili bedeller kimliğın yerleşikliğinden etkilenmektedir. Esasen birey bir kimliğe ne kadar bağılı ise o kimlik hiyerarşik olarak en belirgin olan kimliktir. Bunun nedeni kimliğın sosyal ilişkiler ağıında daha fazla gömölü olması ve bir kimliğın diğeri ni daha fazla etkileyeceğidir (Cast, 1998: 27).

Bağılılığın bir unsuru kimliğın bağılı olduğı bireylerin sayısıdır. Bağılılığın bu yönü kimliğın gömölü olduğı sosyal yapının bir özelliğı olan bağıların yoğunluğunu yansıtmaktadır. Bağılılık kimliğın belirginliğini arttırmaktadır. Bu da kimliğın belirli bir durumda aktive edilme olasılığını artırır. Bu artış, bu kimliğe bağılı anlamlar ve beklentilerle daha yakın olan rol performanslarına yansımıştır. Burke ve Reitzes (1991: 239-251), kimlik anlamlarını performanstan yordamanın, daha güçlü bir şekilde işlenmiş kimliklere sahip olanlar için daha kolay olduğunu bulmuşlardır. Güçlü bir öğrenci kimliğine sahip öğrenciler bu kimliği doğrulamak ve sürdürmek için daha etkili bir şekilde çalışırlar yani kendi kimlikleriyle özdeş anlamlarını kendi kimlik normlarına uygun olarak yerinde tutabilirler.

Çalışmamızda bu değışkenler kümesini aralarında fazla ayırt etmeden önem veya belirginlik terimini kullanacağız. Kısmen bu durumun hepsinin benzer bir şekilde işlev

gördüğü (belirli bir davranışın olasılığını etkilediği) gerçeğiyle meşrulaştırılmaktadır. Dahası bir kimliğin önemi, bağlılık ve belirginlikten etkilenmektedir.

3.2.2. Kimlik Teorisi ve Babalık Çalışmaları

Durum düzeyi rolleri (baba, işçi, koca ve arkadaşı) ile baba statüsündeki alan düzeyindeki rolleri (katılımcı, ahlaki öğretmen, geçim sağlayan, otoriter) babaların kimliklerini birbirinden ayırt etmede kritik önem taşımaktadır. Çoğu çalışma kimlik duygusu ve psikolojik merkezîyetin ölçülmesinde baba statüsünün alternatif durumlara göre nasıl önemli olduğuyla ilgilenmiştir. Bununla birlikte baba statüsünün içselleştirilmiş rol beklentileri babaların gömülü olduğu sosyal bağlamlara bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bu nedenle iki babanın baba statüsünün önemi diğer statülere göre ne ölçüde onayladığını göstermektedir. Bir baba uzun saatler çalışabilir ve çocuğuna ekonomik kaynak sağlamak için uğraşır çünkü bunun kendisinden beklenen şey olduğuna inanmaktadır. Diğeri ise fiziksel olarak çocuğuna bakmak için uzun zaman harcadığından, bakım rolünü diğer rollere göre kimliğinde daha merkezî olarak konumlandırır. Böylelikle aynı düzeyde merkezî baba rolü, bireylerin içselleştirilmiş rol beklentilerine dayanan farklı tipte babalık davranışlarını harekete geçirebilmektedir. Bu da mevcut çalışmaların çoğunda bulunan çelişkili sonuçlara neden olmuştur (Sasaki, 2008: 21-22).

Maurer, Pleck ve Rane (2003: 117-129), baba kimliği ile ilgili metodolojik değerlendirme için 2 ile 5 yaşları arasında çocukları olan aileleri kullanarak iki farklı kimlik ölçü türünü incelemiştir. Bunlardan biri, babalara her rolün kendileri için ne kadar önemli olduğunu sorarak rol kimliklerini değerlendiren birden fazla maddeyi içeren bir anket ölçüydü. Diğeri, babaların her bir rolün kendileri için ne kadar önemli olduğuna göre pastaları dilimlere ayırmalarını isteyerek rol kimliklerini değerlendiren bir pasta grafikti. Bu çalışma diğer çalışmaların yanı sıra, araştırmacıların hem statü düzeyinde (örneğin babaya karşılık kocalık) hem de alan düzeyinde (örneğin katılımcıya karşılık geçim sağlayan) rollerin kimlik merkezini değil, aynı zamanda statü düzeylerini kavramsal olarak ayırdıklarını (rol performansı (baba davranışının bir bileşimi ile

ölçülür) ve alan düzeyindeki rol performansı (yani çocuğunun banyosuna yardım etmesi ve çocuğa yemek hazırlamak gibi bakım hizmetleri)) da göstermektedir. Bu çalışmanın iki önemli çıkarımı arasında şunlar yer almaktadır: (i) Statü düzeyindeki baba kimliği ölçüm türlerinden bağımsız olarak baba rolünün yürürlüğe girmesinin güçlü bir yordayıcısı olmayabilir ve (ii) alan düzeyinde baba kimliği kimlik ve rol performansı arasındaki ilişkiyi araştırırken durum düzeyindeki baba kimliğinden daha uygun olabilir. Özetle, mevcut araştırmalar kimlik statüsü bilincinin ölçüldüğü durumlarda, babanın kimlik hiyerarşisine ilişkin bilincinden ve rolün yürürlüğe girmesinden bağımsız olarak genellikle kimlikle arasındaki ilişkiyi doğrulayamamıştır. Aksine, alan düzeyinde kimlik sürekli olarak baba davranışını yordamaktadır.

Hammond, Howard ve Brooks (2011: 308-318) çalışmalarında kimlik teorisini baba rollerinin incelenmesinde kullanmış ve Afro-Amerikalı babaların rollerine, kimliklerine ve babalıklarına olan bağlılıklarını sürdürmeye nasıl yardımcı olduklarına dair yeni bilgiler sunmuşlardır. Odak grup tartışmalarından dört ana tema ortaya çıkmıştır: (i) Katılımcılar, etkileyici baba rollerini benimsemeye ve çocuklarıyla daha güçlü sosyo-duygusal bağlar geliştirmeye öncelik vermişlerdir. (ii) Babaları ile ilişkilerinde kayıplar yaşayan katılımcılar sosyo-duygusal boşlukları hatırlayarak daha derin ifade edici baba kimlik duygusu ve bağlılığı elde etmişlerdir. (iii) Katılımcılar dışsal taleplere karşılık vermek için içsel kimlik çatışmaları yaşamışlardır ve (iv) katılımcılar anlamlı baba kimliğinin yerine getirilmesinde olumsuz davranışların ve psikososyal stresi sınırlılıklar olarak görmüşlerdir.

Gaunt ve Scott (2014: 475-489) 6 yaşından küçük en az bir çocuğa sahip 148 çift üzerinde yaptıkları çalışmada anne-baba kimliklerinin belirginliğinin annelerin ve babaların çocuk bakımı görevlerine katılımıyla pozitif ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Kadının anne kimliği ne kadar belirgin ise babanın çocuk katılım saat süresi o kadar az olmaktadır. Dahası, bir annenin iş kimliği ne kadar merkezî olursa çocuk bakım görevlerinin payı o kadar azdır ve babaların çocuk bakımında geçirdiği sürenin sayısını azaltmıştır. Aksine, babaların iş kimliklerinin merkezîliği çocuk bakımı ile ilişkilerini öngörmemiştir.

McLaughlin ve Muldoon (2014: 439-452) yaptıkları çalışmada, babalar arasında hem babalığa bağlılık hem de bu role bağladıkları anlamlarda geniş bir değişkenlik bulmuşlardır. Babaların geleneksel kazanımlarından, ekmek kazananları ve sağlayıcıları, aktif ebeveynler olarak babaların daha güncel kavramlarına kadar 'iyi bir baba' nosyonlarına bağlı bir dizi anlam ve beklentiye sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bulgular, babaların aile içindeki erkek rolünden ve daha geniş toplumun normatif görüşlerinden nasıl etkilendiğinin kanıtıdır. Ek olarak, yeni babalık idealleri her zaman geleneksel erkeklik ve babalık tanımlarıyla uyumlu olarak görülmemektedir ve bazı babalar için babalık idealleri ve gerçek babalık uygulamaları arasında önemli boşluklar bulunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE METODU

4.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ

Akademik literatürde babalık davranışı ve babalık davranışının aile üyeleri üzerindeki etkileri hakkında giderek artan bir tartışma olmasına rağmen, bir aktör olarak babaların hissettikleri, düşündükleri ve babalık deneyimleri hakkında çok az çalışma bulunmaktadır. Benzer şekilde, toplumumuzda babaların eşlerinin ve çocuklarının yararına çeşitli görevleri yerine getirmeleri beklenmektedir. Ancak bu deneyimin baba olarak yorumu toplum tarafından çok fazla dikkate alınmamaktadır. Toplumsal bir ön kabulle erkeğin toplumun normlarına uygun olarak davranması onun ‘erkekliğinin’ ve ‘babalığının’ göstergesi kabul edilmektedir. Bir birey olarak babanın da benliği, duyguları, düşünceleri ve yaşantı geçmişi bulunmaktadır. Erkeklerin bu bağlamda babalığını inşa ettiği anlayışı ikinci planda kalmakta erkeğin bireyselliği ve biricikliği göz ardı edilmektedir. Günümüzde bazı kavramlarla babalık hakkında konuşabiliyoruz ancak bu kavramların babalar için geçerli olup olmadığı, geçerli ise hangi durumlarda geçerli olduklarından emin değiliz. Babalığa dair tartışmalarımızın büyük bir kısmını oluşturan babalıkla ilgili çeşitli teoriler babanın merkeze alınarak yapılan ve babalık rolüne babanın perspektifinden bakan ampirik bir anlayışa dayanmamaktadır.

Çalışmamız Türk toplumundaki babaların babalık kimliklerine yükledikleri anlam, bu anlam çerçevesinde babalığın yaşamlarındaki etkileri ve toplumsal cinsiyet bağlamında kendi erkeklikleri ile babalık inşası ilişkisini aralarında biyolojik bağ olan babalarla elde edilen bilgiler bağlamında açıklayarak bu alanda yapılan çalışmaların eksikliğini gidermeyi amaçlamaktadır. İkinci olarak erkeklerin babalığı inşa ediş sürecinde bu kavrama yükledikleri anlam, deneyim, algı, biliş ve sosyal olguların erkeklikleri ile ilişkisinin açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Ataerkil yapıya sahip olan toplumumuzda babalık bu egemen erkeklik ilişkilerinden etkilenmekte ve babalık bu çerçevede inşa

edilmektedir. Erkeklerin deneyimlemiş oldukları babalık anlamları sosyalleşme sürecinde bireye kazandırılarak babalık kimliklerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu sebeple araştırmamızda toplumsal cinsiyet yaklaşımları ile babalık arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Babalığın değişimi ve dönüşümü için ataerkil yapının ve toplumsal cinsiyet algısındaki değişiminin önemli olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu aradaki bağı anlamak gerekmektedir.

Bu amaç çerçevesinde başlanan çalışmamız ilk olarak babalık kavramı, babalığın tarihsel süreçte yaşadığı değişim, bu değişime etki eden toplumsal faktörler ve bireylerin babalık kimliklerini nasıl inşa ettikleri sembolik etkileşimcilerin kimlik teorisi ile açıklanmıştır. Çalışmada babaların babalık tecrübelerine ait resmin sunulması hedeflenmiştir. Babaların tecrübeleri yalnızca babalık olarak düşünülmemiş erkeklerin yaşamlarındaki bu tecrübelere toplumsal bağlamda açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Genelleme amacı taşımayan bu çalışma babaların deneyimlerinden yola çıkılarak babalık kimliğinin etkileşimci ve yorumlayıcı anlamları hakkında bilgiler sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmamızda babaların aile yaşamı, toplumsal cinsiyet, gündelik yaşam ve geçmiş deneyimleri göz önünde bulundurularak bu farklı perspektifler bağlamında babalık algılarının sembolik anlamını ve sunumunu nasıl tanımladığı araştırılmıştır. Babaların babalık kimliklerinde karşılaştıkları fırsatlar ve kısıtlamalar çoğu zaman büyük ölçekli sosyal süreçlerle şekillenmekte olduğundan babalık anlamı geniş sosyal bağlamda incelenmiştir. Evrensel bir kimlik olarak kabul edilen babalığın toplumun yaşamış olduğu dönüşümlerden etkilenmemesi mümkün değildir. Bu nedenle araştırmamızda babalığın kimliğinin inşasında toplumsal cinsiyet ve sınıf boyutları sorgulanmıştır. Babalık kimliğinin benliğe atfedilen bireysel sembolik anlamlandırmalardan inşa edildiğinden hareket edilmesine rağmen modernleşme ve küreselleşme gibi makro kuramsal bakış açılarından soyutlanma yapı(a)mamıştır. Bu makro değişimlerin bireyler üzerinde yarattığı etkiye odaklanılmıştır. Bireylerin makro toplumsal dönüşümlere atfettikleri sembolleri ne şekillerde içselleştirerek kimliklerine yansıttıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Literatür incelendiğinde babaların babalık kimliği algısına ilişkin yapılan araştırmalar sınırlıdır. Babalık alışmaları çoğunlukla baba katılımı ve baba-ocuk ilişkisine odaklanmaktadır. Çalışmaların merkezinde ocuk ve babanın ocuk üzerindeki etkisi yer almaktadır. Babalık kimliğinin babaların bakış açısından tanımlanmasıyla çalışmamız literatürde yapılan araştırmalardan farklılaşmaktadır. Araştırmamız iki kuşak biyolojik babalar ile çalışılması bakımından alandaki yapılan çalışmalardan ayrılmakta ve bu araştırma grubu çalışmamızın önemini bir kat daha artırmaktadır. Bu alışma grubu aynı ailelerde yaşamış olan babalar arasında karşılaştırmalar yapılabilmesini mümkün kılmaktadır. Katılımcıların babalık kimliklerinin ve kendi babaları ile kurmuş oldukları ilişkilerin bağlamsal çerçevesinin anlaşılması açısından literatüre katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

4.2. ARAşTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırma yaşları 30-76 arasındaki 20 baba-oğul olmak üzere toplam 40 katılımcı ve katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formuna vermiş oldukları yanıtlarla sınırlıdır. Bu çalışmadaki katılımcı sayısının düşük olması nedeniyle sonuçlar ilgili popölasyona genellenememektedir. Ancak, bu niteliksel araştırmanın amacı toplumun babalık algısını tanımlamak ya da toplumdaki erkeklerin babalık deneyimini saptamak değildir. Aksine bu çalışma bir katılımcı olarak babaların yaşadıkları deneyimleri ve daha önemlisi babaların deneyimlerinin her bir katılımcı tarafından nasıl yorumlandığını keşfetmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca nitel araştırmaların doğası gereği de genelleştirmeden söz edilemez.

4.3. ARAşTIRMANIN PROBLEM CÜMLELERİ

Genel olarak insanlar özelde ise erkekler toplumsal yaşamlarında eş, arkadaş, çalışan, oğul gibi birçok kimliğe sahiptirler. Bu kimlikler aracılığıyla bireylerle etkileşim kurmaktadır. Kimliklere yüklemiş oldukları anlam çerçevesinde toplumsal yaşamda rollerini oynamaktadırlar. Toplumun rollere yüklemiş oldukları normlar bulunmasına rağmen bireylerin eylemleri kimliklerini nasıl algıladıklarından daha fazla

etkilenmektedir. Bireylerin kimliklerine yüklemiş oldukları anlamların davranışlarını şekillendirdiği varsayımından hareket edilerek başlanan bu araştırmada babaların kimlik algısı çalışmamızın temel sorunsalını teşkil etmektedir. Bu sorunsaldan hareket edilerek oluşturulan araştırmamızın temel problem cümleleri şunlardır:

- i. Babalık kimliği nasıl anlamlandırılmaktadır?
- ii. Babalık kimliği nasıl inşa edilmektedir?
- iii. Babalık kimliğinin nesiller arası farklılaşmasına etki eden toplumsal süreçler ve bireysel faktörler nelerdir?
- iv. Erkeklik ve babalık kimliği arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

4.4. ARAŞTIRMANIN METODU

4.4.1. Araştırmanın Tasarımı

Sosyal bilimlerde kalitatif araştırma paradigması oldukça popüler hale gelmiştir. Bu değişim, sosyal bilimcilerin araştırma yürütmek için niceliksel yaklaşımın yanı sıra niteliksel yaklaşımı alternatif bir araç olarak sunmasına neden olmuştur. Ancak sosyal bilimlerde ‘nitel araştırma’ teriminin kökenini izlemek oldukça zordur. Nitel araştırma yöntemi ‘niceliksel araştırma’ terimi ile bir tezatlık gibi görülmektedir. Ancak nicel araştırmadaki tüm basamaklar nitel araştırmada olduğu gibi lineer bir biçimde yapılanmamıştır. Doğal ve yapılandırmacı gibi niteliksel yaklaşım için alternatif olabilecek bir dizi eş anlamlı terimler ortaya çıkmıştır. Bunların hepsi temel olarak aynı şeye atıfta bulunmaktadır: İnsan davranışını ve etkileşimini incelenenlerin bakış açısından tanımlayıp analiz etmeye çalışan sosyal dünyayı tanımanın bir yolu (Chan, 2000: 55).

Çalışmamızda katılımcıların dünyalarının karmaşık yapılarına girmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Niteliksel metodoloji, insanların yaşam deneyimlerini nasıl hissettiklerini açıklayan araştırmanın soruşturmasını başlatmaktadır. Nitel metodoloji araştırmacıların araştırmadaki ortak öznelliği tanıma aralığını vurgulamaktadır. Araştırmacıları araştırmacı ve katılımcı arasındaki fikirlerin ve

anlamaların etkileşimli değişimini açıkça ifade etmeye çağırılmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler anlam alışverişinde bulunmaktır. Bu anlam değiştirme alışverişi, araştırmacının katılımcıların anlatımlarını dinleme ve açıklama sürecini kapsamaktadır. Böylece araştırmacı öznel düşünceyi formüle ederek katılımcıların deneyimlerini yakalamaktadır. Bu, araştırmacının şeffaflığı uygulamaya ihtiyacı olduğu anlamına gelmekte veya araştırmaya sunulan anlamların araştırmacı ve katılımcı arasında birbirinden bağımsız olarak nasıl oluşturulduğunu açıklamasını gerektirmektedir.

Nitel çalışmalarda araştırmacılar bağlam içerik ve incelemiş oldukları fenomenler bakımından çalışmalarına en uygun desenleri tercih edebilmektedirler. Creswell'in (2016: 70) sınıflandırmasına göre nitel araştırmada beş temel desen bulunmaktadır. Bunlar: (i) Durum çalışması, (ii) etnografik araştırma, (iii) gömülü kuram, (iv) fenomenolojik araştırma ve (v) anlatı araştırmasıdır. Yapmış olduğumuz çalışmada anlatı araştırması deseninin kullanılması tercih edilmiştir. Bu tercihin temel nedenlerinden birisi bireylerin yaşam dünyaları deneyimlerini incelemesine imkân vermesidir. İkinci olarak bu yaşam deneyimlerinin anlatı olarak derinlemesine incelenmesine ve yorumsal katkıda bulunulmasına imkân sağlamasıdır (Creswell, 2016: 79-82).

Sembolik etkileşimciliğin teorik çerçevesine ek olarak, anlatı paradigmasında yer alan çoklu kavramsallaştırmadan kaynaklanan yaklaşımlar da katılımcıların bu çalışma bağlamında duysal süreçlerini keşfetmeye ve açıklamaya yardımcı olmaktadır. Daha spesifik olarak, babalık bağlamındaki kimlikler ve roller ele alındıktan sonra katılımcıların babalık deneyimleri hakkında hikâye anlatıları onların kimliklerini, rollerini, ilişkilerini, erkeklik ilişkilerini ve performans algılarını anlamlandırmaya yardımcı olacaktır. Anlatı, bu anlamda inşa sürecine büyük bir bakış açısı sunmaktadır. Ayrıca sembolik etkileşimciliğin anlatı ile birleşimi, mevcut çalışmanın hem kendi etkileşimleri aracılığıyla hem de bu etkileşimleri çevreleyen hikâyelerin anlatılması yoluyla sosyal dünyalarını anlamlandırmanın çeşitli yollarını ele almasına olanak tanımaktadır.

Anlatı tanımları anlatı teorisi, öyküler ve hikâye anlatımı yapılan araştırmalarda farklı şekillerde kullanılmıştır. Terimlerin anlatı kuramı tarihi boyunca kavramsallaştırıldığı, işlevselleştirildiği ve tanımlandığı birçok yol vardır (Strasser, 2012: 66). ‘Öykü’ ve ‘anlatı’ terimlerinin farklılaşması ve tanımlanması çalışmalarda sıklıkla yanlış anlaşıldığından, bu terimlerin anlamlandırılması için açıklama ihtiyacı duyulmuştur. “Hikâye” terimi, bireyin araştırmacının deneyimini dile getirdiği tekil bir iletişimsel olay olarak kullanılmaktadır. Koenig-Kellas’ın (2008: 244) belirttiği gibi, “Hikâye terimi genellikle bireysel olarak yapılandırılmış bir söylem birimini tanımlamak için kullanılmaktadır.”. Bu tanıma ek olarak, “öykü” terimi toplu hikâye anlatımı olarak kavramsallaştırılmıştır. Böylece, katılımcılar tarafından toplu olarak yinelenen bazı öyküler, o kişinin kapsayıcı kimlik tanımının yapısını temsil etmektedirler. Dahası, “öykü anlatma” terimi, bireyin deneyimlerini tekrar tekrar tanımlarken kullanılmaktadır.

Daha fazla açıklamak gerekirse, bir görüşme bağlamında birey kendi babalık performanslarını etkileyen bir deneyim sunabilir. Bu deneyimin anlatılması bir hikâyedir. Deneyimin anlatılması süreci hikâye anlatımıdır. Bireylerin deneyimleri ile ilgili çeşitli hikâyeler sundukları veya bireylerin bireysel ya da kombine deneyimlerini açıklayan çeşitli hikâyeler sundukları durumlarda öykünün etiketi deneyimlerine uygulanır. Öykü ve hikâye anlatımı kimlik içinde anlam kazandırma süreçlerini açıklamak için büyük önem taşımaktadır. Önem, hikâyenin gerçek (yeniden) anlatımında yatmaktadır. Bir birey (yeniden) bir hikâyeyi anlattığı zaman hikâyenin anlatılması, hikâye anlatım deneyiminin bir parçası olarak birey ve araştırmacı/izleyici için özel bir anlam taşır. Hikâyenin yeniden anlatılması genellikle anlatılan hikâye kadar önemlidir. Araştırmacının ve katılımcının yer aldığı hikâye anlatma etkinliğinin ortak yapımı, anlatının bir parçası haline gelmektedir. Öyleyse öykü, bir bireyin dünyayı değişen bağlamlar, etkileşimler ve deneyimler aracılığıyla anlamlandırmasını sağlamaktadır (Strasser, 2012: 66-67).

Langellier (1989: 243), anlatı perspektiflerini tartışırken anlatının çalışılabildiği farklı teorik alanları kategorize eden bir tipoloji sunmaktadır. Bu açıklamada Langellier anlatıyı metodoloji ve teori açısından ‘ikisi/ve’ olarak ele almaktadır. Bu alanlar kişisel

anlatıları şöyle incelemektedir: (i) Hikâye metni, (ii) hikâye anlatma performansı, (iii) konuşma etkileşimi, (iv) sosyal süreç ve (v) politik uygulama. Bu tipoloji; performansı öykü anlatımının ayrılmaz bir parçası olarak incelemek, hikâyeleri daha geniş anlatı metinlerine entegre unsurlar olarak keşfetmek ve anlatıyı araştırmacı ile cevaplayıcılar arasındaki etkileşimde tam hikâyeler olarak anlamak için sağlam yapılar sunmaktadır. Kuram ve metodoloji olarak anlatının unsurlarını kullanmaktadır. Bu unsurlar araştırmacı ve katılımcıları bireylerin, rollerin, ilişkilerin ve babalığın anlaşılması için bir araç olarak bu araştırmadaki temel araştırma alanlarına yardımcı olmaktadır. Bu çalışmayı sembolik etkileşim ve anlatı perspektiflerinden kavramsallaştırırken benliğin, rollerin ve ilişkinin etkileşimli doğasını içeren yaşam deneyimleri zorunlu hale gelmektedir. Bu iki çerçevenin bir araya gelmesi anlatılar ve etkileşimler aracılığıyla duyuların daha fazla anlaşılmasıyla birlikte iyice erimektedir. Öykü olarak anlatılar hakkında konuşurken Langellier (1989: 260) şunları belirtmektedir:

“Katılımcılar sadece etkileşim içinde etkileşimli ortaklar olarak değil, aynı zamanda sosyal rollerini birbirleriyle ilişki içinde yürütürler. Etkileşim tarafsız, eşit katılımcılar arasında değil cinsiyet, yaş, ırk ve sınıf gibi farklılıklar ile işaretlenen sosyal ve kültürel matrisler arasında gerçekleşmektedir.”

Anlatının kavramsallaştırılması ile ilgili bileşenlerden bir diğerini inceleyen Langellier (2001: 700), anlatıların sosyal bir süreç olarak hem metin hem de bağlamı birleştirdiğini ve yinelenen anlatıların etkilediği ve sürmekte olan toplumsal süreçlere değineceğini ileri sürmektedir. Bu nedenle içerik, anlatının ve hikâye anlatım sürecinin büyük bir parçası haline gelmektedir. Yine, anlatı ve hikâye anlatımının hem kimliği inşa ettiğini hem de önemli bir anlamlandırma aracı haline geldiğini anlamak önemlidir. Babalar ilişki ve erkeklik deneyimlerini çevreleyen hikâyeleri anlatarak sadece geçmişte onlar için bir anlamı olan bir öykü yaratmazlar aynı zamanda öyküyü anlayabilmek için öyküleri başkalarıyla paylaşırlar. Benlik, performans, rol ve ilişkiler bir anlatı deneyiminin parametreleri içinde kimlik yapısının bir parçası haline gelir. Benlik, babalık ve erkekliği incelerken hayati olan ilişkiyi araştırır.

Benlik, kimlik, roller, ilişkiler ve günlük etkileşimlerin anlam kazanmasına dâhil olan bireylerin algılarının gelişimi sembolik etkileşimciliği ve anlatıyı teorik ve kavramsal çerçeveler olarak kavramanın ayrılmaz öğeleridir. Bu çalışmaya özgü olarak babaların kimliği rolleri, babalık anlamları ve algılarına dayanmaktadır. Dahası etkileşim miktarı, etkileşimlerin niteliği ister pozitif ister negatif olsun bu etkileşimlerin iki erkek üzerindeki etkisi erkeklerin yaşamları boyunca kimlikleri üzerinde büyük ve kalıcı sonuçlar doğurmaktadır (Strasser, 2012: 69-70).

Bu yaklaşım kullanıldığında babaların benlik imgelerini birey olarak nasıl inşa ettikleri etkileşimsel ilişkili kültürel bağlam ve bireylerarası süreçler hakkında zengin bir anlayış geliştirilebilmesine imkân sağlayabilmektedir. Bu yaklaşım, kapalı uçlu anketlerle araştırmalarını gerçekleştiren nicel çalışmalar için de yararlı olmaktadır (Marsiglio v.d., 2000: 1179).

Babalık kimliğinin bireyin benliğinin parçası olduğu, bağlam ve etkileşimler çerçevesinde inşa edildiği kabulünden hareket edilerek gerçekleştirilen çalışmada sembolik etkileşimci bakış açısının kullanılmasının en etkili kuramsal çerçeve olduğu değerlendirilmiştir. İnsana ilişkin deterministik olmayan bir bakış açısıyla, sembolik etkileşimcilik son yıllarda insan davranışlarını anlamada önemli bir çerçeve haline gelmiştir. Sembolik etkileşimcilerin sosyal yapıya, önceki öğrenme deneyimine ya da kişilik özelliklerine odaklanmak yerine insan davranışlarını anlamada farklı bir giriş noktası bulunmaktadır. Bu kuramsal yaklaşıma göre insan davranışı toplumsal bir boşlukta mevcut değildir, her zaman başkalarının varlığında anlam kazanmaktadır. Bir erkek yalnız olmasına rağmen, eylemlerinin çoğu aklındaki diğer insanlar ile ortaya çıkmaktadır. O yalnızca eyleme geçmemektedir aynı zamanda sosyal olarak başkaları ile etkileşime girmektedir. Başkaları ile etkileşime geçtiğimizi düşünürsek eylemlerimiz bireysel değil sosyaldir. Etkileşimciler insan davranışının sosyal etkileşimden ayrı olarak anlaşılamayacağını savunmuştur. Sosyal etkileşimde insan davranışları her zaman bağlamına özgü sembolik sosyal anlamlar taşımaktadır. Çoğu durumda bir davranışın sembolik içeriği bir davranışın gerçek anlamının temel parçasıdır. Bu nedenle sosyal bir

etkileşim temelde insanların sembolik olarak iletişim kurdukları ve algılanan sembolik anlamlara göre birbirlerinin eylemlerini yorumladıkları sembolik bir etkileşimdir.

İnsan davranışlarını anlama girişimleri sembolik bileşenleri ihmal etmemelidir. Kimlikler de sosyal etkileşimler aracılığıyla şekillenmektedir. Kimliklerimiz, bizim dünyada kim olduğumuza dair fikirlerimizdir. Benliğimizi tanımlamamız ve benliğimizi başkalarına tanıtmamızın yoludur. Kimliklerimiz davranışlarımızda ve başkalarıyla iletişim kurmaya çalıştığımızda diğerleri için önemlidir ve sosyal etkileşimde bir müzakere süreci ile oluşturulmaktadır. Benliğimizin resmini çizerken sadece benliğimizle ilişki içerisinde bulunduğumuz diğer insanları kopyalayamayız. Her zaman seçim ve değişiklik yaparak bu resmi meydana getirebiliriz. Sonunda kimliklerimiz oluşur ve olduğumuzu düşündüğümüze göre yaşarız. Kimlik kim olduğumuzu sorguladığımız sürece devam eden bir süreçtir. Kimliklerimizi sosyal etkileşimler aracılığıyla şekillendirir, sürdürür ve değiştiririz.

Etkileşimciler, sosyal etkileşimi başlı başına eylemin nedeni olarak görmektedirler. Bir durumda yaptığımız davranış, diğer insanların eylemlerini yorumlamamıza bağlıdır ve onların eylemleri de bizim yorumlarımıza bağlıdır. Bu, insanların sembolik etkileşimciliğin tüm perspektifini temsil eden sosyal etkileşim sürecine aktif katılımı anlamına gelmektedir. Birey artık sadece önceden belirlenmiş bir şekilde diğerleriyle mekanik olarak etkileşebilen pasif ve kararsız bir organizma olarak görülmemektedir. Etkileşimciler çevresel faktörleri de göz ardı etmemekte, bağlama ve geçmiş tarihe önem vermektedirler. Ancak çevresel faktörlerin gerçek etkileri o andaki aktör tarafından nasıl yorumlandığına bağlıdır. Evrensel bir yorumlama şekli yoktur ve bu nedenle aynı uyarının altındaki insanlar farklı davranabilmektedirler. Ayrıca insanlar sadece etkileşim içinde olanlardan etkilenmezler aynı zamanda birbirlerini etkiledikçe karşılıklı olarak etkilenmektedirler. Bu karşılıklı etki etkileşim boyunca durmayacaktır. Durumu aktif olarak tanımlar ve tanımlarına göre hareket ederler (Chan, 2000: 69-70).

Bu çalışma babalık kimliğinin babaların bakış açısından nasıl inşa edildiğini ortaya koymak amacıyla tasarlanmıştır. Asıl kaygısı keşif amaçlı bir çalışma olarak, babaların inşa ettikleri bu anlamların model tipini aramak ve babalık kültürünün idealize edilmesini

ortaya çıkarmaktır. Sosyal dünyanın insanlar arasındaki etkileşimden meydana geldiği ve aktörün gözünden tanımlandığı varsayımlarından hareket edilerek nitel araştırma paradigması kullanılmıştır. Anlatı analizi çerçevesi araştırma tasarımı için kavramsal referans olarak kabul edilmiştir. Analizde babalık deneyimlerinden elde edilen katılımcı bilgilerini anlamlandırmak için katılımcıların çeşitli olayları kendileri için anlamlı hikâyeler oluşturma biçimlerine ve göz önünde bulundurdıkları faktörleri anlattıklarında anlam üretme sürecine odaklanılmıştır. Bu nedenle tüm çalışma bireyin yorumunu yapan üç ana unsura: (i) Yorumladıklarına, (ii) nasıl yorumladıklarına ve (iii) yorumundan ne elde ettiğine odaklanmıştır.

Katılımcıların babalık kimliklerine ilişkin algıları ve algının altının ne şekilde inşa edildiği merak edildiğinden bunu standardize edilmiş bir formla elde etmek mümkün değildir. Bu nedenle katılımcıların babalık algıları ve toplumun idealize etmiş olduğu babalık anlamlarını kavrayabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmacı olarak babaların babalık kimlikleri ve bu kimliklerini inşa süreçlerindeki samimi ve karmaşık deneyimleri paylaşımlarıyla ilgilenilmiştir. Anlamların kültürel zeminde sosyal olarak inşa edildiği kabul edilmiş, çoklu perspektiflere erişmeye gayret gösterilmiştir. Özellikle babaların babalık tecrübelerinin yapıları, erkeklik ve babalık arasında zihinsel ve pratik yaşamda kurguladıkları bağ ve idealize ettikleri babalık kimliğini nasıl algıladıkları ile ilgili kurmuş oldukları anlamlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bazı önyargılı kavramları dayatmak yerine anlamlar keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle derinlemesine görüşme yöntemi benimsenmiştir. Her görüşme sırasında katılımcılar ile gelişen yorumlar sık sık kontrol edilmiştir.

Yakın zamandaki araştırmalar ailelerde erkeklerin deneyiminin derin dokusuna odaklanmaya başlamıştır. Bununla birlikte yerli literatürde bugüne kadar yapılan araştırmalar babaların kimlik algısını doğrudan araştırmamıştır. Bu çalışma aralarında iki nesil biyolojik bağ olan babaların kendi hikâyelerini, deneyimlerini, babalık konusundaki algılarını ortaya koymakla ilgilenmektedir.

Bu çalışma bağlamında kullanılacak olan babalık tanımı Mead'in sembolik etkileşimcilik kuramından türetilmiştir. Bu da bireyin sahip olduğu sosyal konumlara

dayalı sosyal etkileşimlerinden ortaya çıktığını (baba, eş, çocuk), bu role atanan beklentiler (bakım, geçim sağlama) ve bu özel role bir atıfta bulunulan anlam kümesi (ekonomik kaynakları elde etmek için çalışan araçlar sağlamak) olarak tasarlanmıştır. Daha sonra, benliklerin rollere gömülü olduğu ve rollerin toplumsal statüleri gömülü olduğu bir şekilde yapılandırılmıştır. Bireyler sahip oldukları çoklu pozisyonlara ve rollere göre birden fazla kimliğe sahip oldukları ve bu kimliklerin davranışlar için motivasyon sağladığı varsayılmaktadır.

4.4.2. Araştırma Grubu

Araştırmanın saha araştırması sürecinde referans noktalarından ve bu referans noktalarının sahip olduğu sosyal ağlardan faydalanılmıştır. Böylelikle araştırmacı ile katılımcı arasında tesis edilmek istenen güven ilişkisi daha hızlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, araştırmacının son derece özel ve ulaşılması güç bir nüfusun olası tüm örnek olaylarını belirlemek için geniş bir yöntemler yelpazesinin kullanıldığı olasılıklı (rastlantısal) olmayan bir örneklem türü olarak tanımlanmaktadır (Neuman, 2013: 322). Bir diğer ifade ile amaçlı örneklem araştırmacının kendi gözlemlerinden hareketle araştırma sorunsalına en uygun geleceğini değerlendirdiği belli özellikleri taşıyan örneklem grubunun seçildiği örneklem türüdür (Gürbüz ve Şahin, 2014: 128). Bu tekniğin tercih edilmesinin nedeni çalışmamızın hipotez test etmekten öte anlam keşfetme amacı taşımasıdır. Araştırma grubu sayısının kısıtlı olması nedeniyle genelleştirilebilirliği sınırlı olmakla birlikte nitel araştırmanın amacı kaç kişinin baba olma özelliğini paylaştığını keşfetmek değil babalık kimliğini deneyimleme ve inşa etme sürecine giren karmaşık varsayımları, anlamları ve çelişkileri yakalamaktır.

Katılımcıların araştırmamıza dâhil edilmesinde özellikle gelir, eğitim seviyesi ve yaşlarına dikkat edilmiştir. Farklı eğitim seviyeleri, yaş grupları ve toplumsal sınıflardan olmak babalık kimliğinin algısını ve söylemlerini değiştirmektedir. Bu nedenle araştırma grubunun olabildiğince kapsayıcı olmasına gayret gösterilmiştir. Teorik örnekleme yöntemi olarak tanımlanan ve araştırmamızda kullanılan diğer bir yöntemde ise

araştırmacı çalışmanın başında araştırmaya dâhil edeceği katılımcı sayısını kesin ve net olarak belirlememekte, bu seçim araştırma süresince netlik kazanmakta ve son halini almaktadır. Teorik örnekleme yönteminin doğası gereği katılımcılardan elde edilen bilgiler ve görüşme içeriğindeki tekrarların artması neticesinde katılımcı seçimi doyum noktasına ulaşmaktadır (Yaman, 2012: 127). Araştırmamıza dâhil edilen katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Kod No.	Yaş	Eğitim	Nesil	Gelir	Meslek	Babalık Kimliği	Eş	
							Meslek	Eğitim
K1	70	İlkokul	1	2300	Emekli Memur	Geleneksel Baba/ Otoriter	Ev Hanımı	İlkokul
K2	38	Ortaokul	2	2000	İşçi	Geleneksel Baba/ Ahlaki Öğretmen	Memur	Lise
K3	66	İlkokul	1	2000	Emekli İşçi	Geleneksel Baba/ Geçim Sağlayan	Ev Hanımı	İlkokul
K4	44	Lisans	2	3500	Öğretmen	Modern Baba	Öğretmen	Lisans
K5	61	İlkokul	1	1600	Emekli İşçi	Geleneksel Baba/ Geçim Sağlayan	Emekli Memur	İlkokul
K6	33	Ortaokul	2	3000	Esnaf	Modern Baba	Ev Hanımı	İlkokul
K7	67	Lise	1	2000	Esnaf	Geleneksel Baba/ Ahlaki Öğretmen	Ev Hanımı	Lise
K8	39	Lisans	2	3500	Öğretmen	Geleneksel Baba/ Geçim Sağlayan	Ev Hanımı	Lise
K9	65	Ön Lisans	1	2300	Emekli Öğretmen	Geleneksel Baba/ Geçim Sağlayan	Öğretmen	Ön Lisans
K10	41	Lisans	2	3500	Öğretmen	Modern Baba	Öğretmen	Lisans
K11	57	Lisans	1	3500	Emekli Öğretmen	Modern Baba	Öğretmen	Ön Lisans
K12	31	Doktora	2	5000	Memur	Katılımcı Baba	Öğretmen	Lisans
K13	65	Lise	1	2950	Emekli İşçi	Modern Baba	Memur	Lise
K14	34	Lise	2	3000	İşçi	Modern Baba	Ev Hanımı	Ortaokul
K15	61	İlkokul	1	2500	Esnaf	Geleneksel Baba/ Geçim Sağlayan	Ev Hanımı	İlkokul
K16	38	Lise	2	3000	Esnaf	Modern Baba	Ev Hanımı	Ortaokul
K17	64	Ortaokul	1	4000	Memur	Geleneksel Baba/ Otoriter	Ev Hanımı	İlkokul
K18	38	Ön Lisans	2	3500	Memur	Modern Baba	Ev Hanımı	Lise
K19	61	Lisans	1	4000	Öğretmen	Modern Baba	Hemşire	Ön Lisans
K20	33	Yüksek Lisans	2	4250	Memur	Katılımcı Baba	Öğretim Görevlisi	Yüksek Lisans
K21	73	İlkokul	1	1800	Emekli Esnaf	Geleneksel Baba/ Geçim Sağlayan	Ev Hanımı	İlkokul
K22	39	Ön Lisans	2	5000	Memur	Geleneksel Baba/ Ahlaki Öğretmen	Memur	Lise

K23	63	Ortaokul	1	2000	Emekli İşçi	Geleneksel Baba/ Ahlaki Öğretmen	Ev Hanımı	İlkokul
K24	40	Ön Lisans	2	3000	Memur	Modern Baba	Ev Hanımı	Lise
K25	65	Ortaokul	1	2000	Emekli İşçi	Geleneksel Baba/ Geçim Sağlayan	Ev Hanımı	İlkokul
K26	42	Lisans	2	4000	Memur	Modern Baba	Öğretmen	Lisans
K27	75	Ön Lisans	1	7000	Emekli Öğretmen	Modern Baba	Emekli Öğretmen	Ön Lisans
K28	40	Doktora	2	6000	Öğretim Üyesi	Modern Baba	Öğretim Üyesi	Doktora
K29	66	Lise	1	3500	Emekli İşçi	Modern Baba	Ev Hanımı	Ortaokul
K30	40	Yüksek Lisans	2	4000	Memur	Modern Baba	Öğretmen	Lisans
K31	61	Doktora	1	3500	Emekli Doktor	Geleneksel Baba/ Ahlaki Öğretmen	Ev Hanımı	İlkokul
K32	34	Yüksek Lisans	2	5000	Memur	Katılımcı Baba	Memur	Yüksek Lisans
K33	54	Lisans	1	3500	Öğretmen	Katılımcı Baba	Öğretmen	Lisans
K34	31	Yüksek Lisans	2	5000	Memur	Katılımcı Baba	Öğretmen	Lisans
K35	68	Lise	1	5000	Emekli İşçi	Geleneksel Baba/ Ahlaki Öğretmen	Ev Hanımı	İlkokul
K36	40	Lisans	2	4500	Öğretmen	Modern Baba	Öğretmen	Lisans
K37	61	İlkokul	1	2500	Emekli Esnaf	Geleneksel Baba/ Geçim Sağlayan	Emekli Memur	Lise
K38	30	Yüksek Lisans	2	5800	Memur	Geleneksel Baba/ Ahlaki Öğretmen	Öğretmen	Lisans
K39	76	Lise	1	3000	Emekli Memur	Geleneksel Baba/ Ahlaki Öğretmen	Ev Hanımı	Lise
K40	45	Ön Lisans	2	4500	Memur	Geleneksel Baba/ Ahlaki Öğretmen	Ev Hanımı	Lise

Katılımcı grubu iki nesil biyolojik babalardan oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle araştırma grubu aynı ailedeki büyükbaba ve babalardan seçilmiştir. Araştırma konusu babalar olduğu için kavram karmaşasının önüne geçmek amacıyla katılımcı grubunda büyükbaba olarak nitelendirebileceğimiz katılımcılar 1. nesil babalar olarak tanımlanmış (tek sayılardan oluşan katılımcılar), 1. nesil babaların biyolojik oğlu olan katılımcı babalar ise 2. nesil babalar (çift sayılardan oluşan katılımcılar) olarak tanımlanmıştır. Tabloda kalın çerçeve içine alınan iki nesil aynı zamanda baba-oğuldan oluşan katılımcılara işaret etmektedir. Katılımcılara ait demografik verilere ait ayrıntılı açıklamalar bulgular kısmında sunulacaktır.

Çalışmada katılımcıların gerçek kimliklerini ortaya çıkarabileceği sebebiyle isimleri yerine katılımcılar hakkında özet bilgilerin sunulduğu “kod sistemi” oluşturulmuştur. Bu

kod sisteminde mülakat sırası, yaş, eğitim, nesil değişkenleri kullanılmıştır. Örnek olarak hazırlanan kod tablo sistemi aşağıda Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Katılımcıları Tanımlamak İçin Kullanılan Kod Sistemi

Kod Numarası	Yaş	Eğitim	Nesil	Meslek
K25	65	Ortaokul	1	Emekli İşçi

The diagram shows five circled elements: 'K25', '65', 'Ortaokul', '1', and 'Emekli İşçi'. Arrows point from each of these elements to the corresponding column in the table above: 'K25' to 'Kod Numarası', '65' to 'Yaş', 'Ortaokul' to 'Eğitim', '1' to 'Nesil', and 'Emekli İşçi' to 'Meslek'.

Bu örneğe göre kod numarası 25 olan 65 yaşındaki ortaokul mezunu 1. nesil emekli işçi katılımcı “(K25, 65, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)” şeklinde kodlanmıştır.

4.4.3. Veri Toplama Teknikleri ve Süreci

Araştırmanın verilerin toplanması aşamasında nitel veri toplama tekniklerinden görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniğinin uygulanması sürecinde araştırmacının sahada üstlenmesi gerekli olan sorumluluklara (bkz. Neuman, 2013: 540-596), etik kurallara (bkz. Neuman, 2013: 750-768), görüşme sürecinde göz önünde bulundurulması gerekli olan temel konulara (bkz. Punch, 2011: 171) ve hassasiyetlere bağlı kalınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeler katılımcıların uygun gördüğü şekilde kararlaştırılan zaman ve mekânda düzenlenmiş, yalnızca katılımcı ve araştırmacının varlığıyla özel olarak yapılmıştır. Katılımcıların herhangi bir müdahale olmaksızın gerçek algılarını ifade etmekte serbest hissedebilecekleri rahat bir görüşme ortamı sağlamak için tedbirler alınmıştır. Her görüşmenin başında araştırmanın amacı, görüşme beklentisi, verilerin nasıl ele alınacağı ve kullanılacağı katılımcılara ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Görüşmeye katılanlara baba olarak şahsi deneyimleri ve ona karşılık gelen düşünceleriyle ilgilenildiği ve babanın normatif modeli hakkında bir varsayımın olmadığı ifade edilmiştir. Onlara veya

onların babalık kimliklerine yönelik olumlu ya da olumsuz hiçbir değerlendirme yapılmamıştır.

Görüşmeler sırasında katılımcılarla yakınlık kurularak babalık deneyimlerini anlamak için referans çerçevelerinin benimsenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca katılımcılara gerekli gördükleri anda çalışmaya katılmalarını kesebilecekleri de hatırlatılmıştır. Tüm bu güvencelerle her bir katılımcının çalışma için sadece pasif bir konumunun olmadığını, bireysel babalık tecrübesi ile sorgulama sürecinde merkezî konumunun farkına varması sağlanmıştır. Katılımcıya demografik sorular yöneltildikten sonra araştırma sorularına geçilmiştir. Katılımcıların kendilerini kolay ifade edebilmesi ve içkinliğini sağlaması için çaba gösterilmiştir. Araştırmacı herhangi bir yönden ya da duygusal nitelikte fikir beyan etmemiş ya da tepki vermemiştir. Yüksek kaliteli verilerin elde edilmesinde anahtar kavram göze batmayan bir araştırmacı duruşunun benimsenmesidir.

Göze batmayan olarak, araştırmacı tarafından katılımcının kendi hikâyesini anlatmasına izin verilmiştir. Böylece araştırmacı bir güven ve açıklık ortamı yaratmıştır. Hem güven hem de açıklığın katılımcının kendi deneyimsel anlatımının tam gelişmesini kolaylaştırdığı düşünülmektedir (Dienhart, 1998: 210). Katılımcıların kendi kelimeleri baba olarak deneyimleriyle ilgili ek bilgi toplamak için sorgulamada kullanılmıştır. Tüm görüşmeler katılımcıların izni dâhilinde ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşme sonlandırıldıktan sonra ses kayıt cihazı kapatılmış ancak konuya ilişkin katılımcılarla konuşmalar devam etmiştir. Katılımcılar görüşme sırasında aklına gelmeyen anlatılarını burada eklemek istediklerini bildirmişlerdir. Görüşme sonrasında yapılan bu sohbetler esnasında da veriler elde edilmiş, elde edilen bu veriler katılımcıların izni dâhilinde not alınarak çalışmamızda kullanılmıştır.

Erkeklerin babalık kimliklerini nasıl anlamlandırdıkları ve bu kimliklerini inşa etme sürecinde etkili faktörlerin ortaya konulmasının amaçlandığı bu çalışmada katılımcıların bu konulardaki görüşlerini almak amacıyla ilk olarak araştırmacı tarafından ‘görüşme soru havuzu’ hazırlanmıştır. Soru havuzunun hazırlanma sürecinde babalık (*fatherhood*), babalık katılımı (*fathering*), babalık kimliği (*father identity*), kimlik teorisi (*identity theory*), erkeklik (*masculinity*) anahtar kavramları ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür

incelenmiştir. Bu alanda yapılmış olan çalışmalarda elde edilen sonuçlar ve sorular çalışmamızda kullanılabilir soru formları haline dönüştürülmüş ve soru havuzuna eklenmiştir. Bu aşamaya kadar yapılan işlemler aşağıdaki Şekil 1’de şekilde sunulmuştur:

Şekil 1: Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formunun Hazırlanma Süreci (1. Aşama)

İkinci aşamada katılımcıların yaşam deneyimleri hakkında bilgi sahibi olabilmek amacıyla, hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun anlaşılabilirliği, soru listesinin katılımcılarla uyumu, soru dizimi ve sırasının sınanması, görüşme formunun kullanılabilirliği ve işlevliliğinin sınanması için 4 katılımcı ile pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışmalar sonrasında, bağlama ve sahaya uygun olmayan, yanlış anlaşılmaya meydan verebilecek sorular çıkartılmıştır. Ayrıca katılımcıların sorular hakkındaki görüşleri alınmış ve tez danışmanının görüşleri doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formu son hali EK-1’de sunulmuştur. Sürecin işleyişine dair yapılan işlemler Şekil 2’de sunulmuştur:

Şekil 2: Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formunun Hazırlanma Süreci (2. Aşama)

Görüşme içerisinde katılımcılara yöneltilen sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu demografik sorular ve araştırma soruları olmak üzere iki ana başlıktan meydana gelmektedir. Araştırma soruları kimlik teorisi tarafından önerilen ve önemli diğerlerinin rolünü, ilgili durumların tanımlarını ve karşıt rollerin etkisini içeren sorulardır. Örneğin, ilişkiler açısından katılımcıların kendi ebeveynlerinin babalık rolleri, eşleri ve çocukları ile olan ilişkileri ve benliklerini nasıl gördüklerini etkileyen başka ilişkiler olup olmadığı hakkında sorular sorulmuştur. Kendi babalık kimliklerini babalarıyla karşılaştırdıklarında ve rol modellerinin kim olduklarından bağımsız olarak babalıklarını nasıl inşa ettikleri hakkında sorular sorulmuştur.

Katılımcılara babalık kimliklerinde neyin önemli olduğu, ideal baba kavramına ilişkin algıları ve diğer toplumsal kimlikler ile ilişkili olarak babalığın ne derece önemli olduğu sorulmuştur. Babalık kimliklerini inşa etme süreçlerinde izledikleri rol modellerinin olup olmadığı sorulmuş, bu süreçte kendi babaları veya çevrelerindeki diğer bireylerin ne derece etkili olduğu sorgulanmıştır. Ayrıca son yıllarda toplumsal cinsiyet farkındalığının artması ve ev içi rollerde yaşanan değişimle birlikte erkeklerde yaşanan değişimin babalık kimliğini nasıl etkilediğine yönelik sorular yöneltilmiştir.

4.4.4. Veri Analiz Teknikleri

Nitel araştırmalarda veri analizi katılımcıların ne ifade ettiğini, araştırmacının bu söylemlerden ne anladığını, okuduğunu yorumlama, indirgeme ve birleştirmeyi içeren veriye anlam verme ve verinin dışa aktarılma sürecidir. Bu süreç esnasında ortaya çıkan algı, anlam veya i görüler çalışmanın bulgularını oluşturmaktadır (Merriam, 2013: 167-168). Nitel veri analizi keşifsel bir yol izler. Bu süreçte araştırmacı verileri düzenler, tasnif eder, sentezler, örüntüleri çıkarır, kavramlara ulaşır ve en sonunda bulguları raporlaştırır (Gürbüz ve şahin, 2014: 383).

Veri analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular betimleyici açıklamalar ve temalar şeklinde sunulabilmektedir. Elde edilmiş olan veriyi bütüncül bir biçimde ortaya çıkararak bir model ya da teoriyle açıklanabilmektedir (Merriam, 2013: 168). Yapılan bu analiz temaların ön plana çıkarıldığı, katılımcıların yaşantılarının ve olayların temalar ve kodlar üzerinden ortaya konulmaya çalışıldığı için tematik analiz olarak tanımlanmaktadır (Bal, 2016: 255).

Nitel veri analizinde tek bir yöntem veya izlenmesi gereken lineer bir yol yoktur (Gürbüz ve şahin, 2014: 385). Ayrıca nitel araştırma desenlerine göre analiz süreci de farklılaşabilmektedir (Bal, 2016: 257). Araştırmamızın veri analiz sürecinde izlenen adımların akış şeması şekil 3’de sunulmuştur:

Şekil 3: Araştırmanın Veri Analiz Süreci ve Aşamaları

Araştırmamızın veri analiz süreci sahaya ilk çıkış ile birlikte başlayan ve raporun sonlandırılmasına kadar devam eden süreci kapsamaktadır. Bu aşamalar arasındaki işlemler eş zamanlı olarak yapılmakla birlikte keşifsel bir biçimde işleyen bir süreçtir.

Veri analizi aşamasında gerçekleştirilen pilot çalışma neticesinde elde edilen veriler incelenmiş, araştırma olgusuna ve bağlama uygun veri toplama aracı geliştirilmiştir. Sahada gerçekleştirilen görüşmelerin tümü ses kayıt cihazı aracılığıyla kaydedilmiştir. Gerçekleştirilen bu görüşme kayıtları araştırmacı tarafından kelimesi kelimesine deşifre edilmiş ve Microsoft Office Word dokümanlarına kaydedilmiştir. Yapılan bu işlem her görüşme sonrasında tekrarlanmıştır. Böylelikle araştırmacının verilere ilişkin anlayışı ve aşinalığı artmıştır.

Veri analizi sürecinde nitel veri analiz programından faydalanılmıştır. Son yıllarda nitel araştırmaya artan ilgi, depolama araçlarının gelişmesi ve kullanılan veri setlerinin genişlemesi ile birlikte bu verilerin analizini yapabilecek bilgisayar programlarının kullanımı yaygınlaşmıştır. Geliştirilmiş olan bu programlar araştırmacıya zaman kazandırmakta, kullanışlılık ve esneklik sağlamakla birlikte aynı zamanda araştırmacıdan kaynaklı hata payını azaltarak araştırmanın geçerliği ve güvenilirliğini artırmaktadır. Bu programlar yapılan analizlerle elde edilen bulgulara farklı bakış açılarından bakabilme imkânını vermektedir. Her ne kadar bilgisayar programı olsa da kullanıcısı insandır ve değerden bağımsız değildir. Bu noktada Coffey ve Atkinson (1996: 166) tarafından yapılan uyarı dikkate değerdir:

“Hiçbir yazılımın nitel veri analizini kendi kendine yapamayacağını tekrarlıyoruz. Yazılımın uygun bir şekilde kullanımı analiz edilmekte olan verinin türünü ve araştırmacının bu verilerden ne elde etmek istediğini anlamasına bağlıdır.”

Bu programların analiz aşamasında araştırmacı aktiftir ve araştırmanın tüm safhaları araştırmacı tarafından yürütülmektedir. Program veri analizini araştırmacı yerine yapmamakta, araştırmacının çalışmasını daha sistematik biçimde yürütmesine, verileri bütüncül bir bakış açısı ile görmesine ve sonuçların görselleştirilmesine imkân sağlamaktadır.

Bu maksatla araştırmanın veri analiz s¼recinde Maxqda 11 nitel veri analiz programının 11.1.4 s¼r¼m¼ kullanılmıştır. Saha çalışmasının ve veri analizinin aynı araştırmacı tarafından y¼r¼t¼lmesi verilerin b¼t¼nc¼l bir bakış açısıyla değerlendirilmesine imk¼n sağlamıştır. Bu aşamada ilk olarak, her bir g¼r¼řmeye ilişkin deşifre d¼k¼mleri katılımcıların kod adları ile yeniden isimlendirilmiştir ve g¼r¼řme dok¼manlarının tamamı analiz programına y¼klenmiřtir. Daha sonra g¼r¼řme kayıtları araştırmacı tarafından yeniden okunmuş ve veriler ayıklama işlemine tabi tutulmuştur. Bu aşamanın neticesinde bazı veriler araştırma dışında tutulmuştur. Katılımcıların ¼n plana çıkan anlam, s¼z ve ifade dizilerine işaretler konulmuştur. Kodlama aşamasında g¼r¼řme içerikleri araştırmacı tarafından tekrar tekrar okunmuştur. T¼m içerik detaylı bir şekilde birkaç kez okunduktan sonra c¼mle c¼mle kodlama işlemi yapılmıştır.

Kodlama işlemi esnasında veriler araştırmacının kavramları keşfetmesini sağlamıştır. Sonraki aşamada kodlanmış olan t¼m veriler incelenmiş ve aynı şekilde kodlanan verilerin kavramsal karşılıkları oluşturulmaya çalışılmıştır. Bağlamdan bağlama farklılık g¼steren kodlarla tematik olguların nasıl temsil edildiği keşfedilmiştir. Yapılan bu kodlama işlemi sırasında veriler detaylı bir biçimde incelenerek farklı parçalara ayrılmış, farklılık ve benzerlikler ortaya çıkarılmıştır. Katılımcıların vermiş oldukları bilgiler arasında yapılan detaylı karşılaştırmalar neticesinde benzer anlatılardan yola çıkılarak genel kategorilendirmeler yapılmış bu aşamada veriler bağlamlarından ayrılmadan temalar oluşturularak tema analizi nihai halini almıştır. Kodlama işlemine başlamadan ¼nce yapılmış olan literat¼r taraması ve yapılan g¼zlemler araştırmacının kodlamaları daha kolay ve rahat yapabilmesine imk¼n sağlamış ve oluşturulan kavramsal tema şeması bir yol g¼sterici olsa da kodlama sonrasında çıkarılan ve yeni eklenen temalar olmuştur.

Temaların oluşturulması aşamasında değer yanlılığından kurtulabilmek ve araştırmacıdan kaynaklı sorunları minimize edebilmek amacıyla sosyoloji alanında uzman iki bilim insanından yardım alınmıştır. Bu bağımsız araştırmacılara araştırmanın amacı detaylı biçimde anlatılmış; araştırma soruları, katılımcıların demografik ¼zellikleri, g¼r¼řmelerin nasıl yapıldığı ve g¼r¼řme sorularına ilişkin detaylı bilgiler

verilmiştir. Bağımsız araştırmacıların oluşturulan temalar ve kategorilerin doğruluğunu kontrol etmesi, veri setinden çıkabilecek yeni temalara odaklanması ve üzerinde konuşulması gerekli konuları not tutması gerektiği bildirilmiştir. Bağımsız araştırmacılar yapılan analizleri kontrol etmişler ve yapmış oldukları geri dönüşler neticesinde çalışmamızda gerekli düzeltmeler yapılarak tez danışmanına sunularak veri analizinin son hali verilmiştir.

Teorik doygunluk teorik örnekleme uygulamaları ile ilişkili önemli bir araştırma konseptidir. Doygunluk, katılımcıların görüşmelerin araştırılan teorik kategori ile ilgili önemli görüş veya bilgi üretmeyecekleri noktasına geldiğini ifade etmektedir. Bir araştırmacı doygunluğa ulaşıldığını tespit ettiğinde, içerik geliştirme sürecinin zaten yoğun olduğunu ve kavramlar arasındaki ilişkilerin kurulduğunu ve doğrulandığını belirlemiş olmaktadır. Bir verinin belli bir kategori için yeterli veriye sahip olup olmadığına karar verilen kriterler şunlar olmuştur: (i) Katılımcıların anlatımlarının çoğunluğu kategoride kodlanmış metinleri içermekteydi ve (ii) yeni görüşmeler herhangi bir belirli farklılık eklememiş veya herhangi bir kategoriye netleştirmemiştir (Dienhart, 1998: 206). Elde edilen verilerin doygunluğa ulaşması sonucunda da veri toplama işlemi sonlandırılmıştır.

Verilerin tüm analizleri boyunca hem betimsel hem de sistematik analiz tekniği birlikte kullanılmıştır. Betimsel analiz tekniği ile katılımcıların anlatılarının bütüncül ve doğrudan aktarımı amaçlanmıştır. Sistematik analizle elde edilen verilerden açıklayıcı ve nedensel sonuçların çıkarılması sağlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 221). Yapılan derinlemesine görüşmeler, saha çalışması sürecinde elde edilen gözlemler ve konu ile ilgili yapılan okumalar neticesinde oluşturulan alt kategori, kategori ve temalar ‘huni modellemesi’ ile düzenlenmiştir. Yazılan her bölümün kendi içinde bir bütünlüğü olmakla birlikte diğer bölümlerle arasında geçişler bulunmaktadır.

Araştırmamızın literatür taramasından başlayarak raporlama aşamasına kadar Mendeley adlı programın 1.19.1 sürümü kullanılmıştır. Mendeley programı akademisyenler için tasarlanmış kaynakları yönetmek, notlar almak ve alıntılar yapabilmek için kullanılan bir yazılımdır. Bu program sayesinde literatür taramasında elde edilen kaynaklar sistematik

bir biçimde düzenlenmiş, çalışmamıza ilişkin notlar kaynakların üzerine işlenmiş ve program aracılığıyla alınan notlar kolaylıkla görülebilmektedir. Böylelikle büyük bir veri kaynağı ile yapılan çalışmamızdaki dosyaların yönetiminde kolaylık sağlanmıştır. Ayrıca konu üzerinde çalışan diğer araştırmacıların çalışmaları çevrimiçi olarak görülebilmekte ve bu araştırmacılarla iletişim kurulabilmekte böylelikle araştırmaya dair literatür güncel olarak takip edilebilmektedir.

4.4.5. Araştırmanın Güvenirliği ve Geçerliği

Bilimsel alanda yapılan tüm çalışmalar etik ilkeler çerçevesinde güvenilir ve geçerli bilgi üretmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan nitel çalışmaların da “inanırlılığına ve güvenilirliğine karşı açıkça meydan okuyup tepki gösteren ‘ötekilerin’ kaygılarına cevap vermesi” beklenmektedir (Merriam, 2013: 202). Nicel çalışmalarda ise bütün prosedürlerin tam anlamıyla gerçekleştirilmesiyle (Firestone, 1987: 19) güvenilirlik ve geçerlik sağlanmış olmaktadır. Ayrıca güvenilirlik ve geçerlik araştırma sürecinde yapılan tüm işlemlerin etik kurallar çerçevesinde uygulanması ile mümkün kılınmaktadır (Merriam, 2013: 199).

Çalışmamızın iç ve dış geçerliğini sağlamak amacıyla birkaç yöntem bir arada kullanılmıştır. Çalışmamızda kullanılacak ölçme aracının ölçüm yapmaya uygun nitelikte olması ve ölçme aracının yapısından ortaya çıkabilecek sistematik bir hatanın en aza indirilmesi adına (Bal, 2016: 139) veri toplama ve veri analiz teknikleri bölümlerinde hangi aşamaların uygulandığı hakkında ayrıntılı bilgi sunulmuştur. İkinci olarak derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerin çalışmaya aktarılması sürecinde katılımcıların görüşlerine doğrudan alıntılama yöntemi ile daha sık yer verilmiş ve ortaya çıkan sonuçlar bu alıntılar üzerinden yorumlanmıştır. Bu şekilde araştırmanın iç geçerliği sağlanmış olmaktadır.

Çalışmanın dış geçerliğin sağlanması amacıyla katılımcıların farklı demografik özelliklere sahip bireylerden seçilmesine özen gösterilmiştir. Böylelikle elde edilen verilerin çeşitliliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Babalık deneyimlerinden ve yapılarından oluşan çeşitliliği temsil eden babalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Örneğin, her

iki ebeveynin de tam zamanlı çalıştığı, bir ebeveynin tam gün çalıştığı aileler seçilmiştir. Ayrıca demografik olarak eğitim, gelir seviyesi ve yaş gibi faktörlerde farklılaşan babalar tercih edilmiştir. Babaların ikamet yerleri itibariyle de büyükşehir, il merkezi, ilçe merkezi ve köy gibi farklı yerleşim yerlerinden olmasına dikkat edilmiştir. Erişilen katılımcı sayısını daha da artırmak ve çeşitlendirmek için her katılımcı adayı ile öncesinde görüşmeler yapılarak çalışmaya dâhil edilip edilemeyeceği kararlaştırılmıştır.

Genel anlamda güvenilirlik yapılan çalışmalarda elde edilmiş olan bulguların yeniden üretilip üretilmediği ile ilişkilidir (Merriam, 2013: 211). Başka bir açıdan ise araştırmacı ile uzmanın/kodlayıcının/araştırmacının (araştırmacıdan farklı bir kişi) birbirlerinden bağımsız olarak elde edilen bulgulardan elde ettikleri sonuçlar üzerinde görüş birliğine veya ayrılığına işaret etmektedir. Bu iki taraf arasında görüş birliğinin yüksek oluşu güvenilirlik ile doğru orantılıdır aksi bir durum ise güvenirlığe gölge düşürmektedir (Creswell, 2016: 253).

Görüşmelerden sonra ve transkriptleri kodlarken dikkat çeken fikirler hakkında notlar tutulmuştur. Transkriptlerin kodlanmasında literatür ve saha gözlemlerinden geliştirilen anlamlar ve temaların listesi yapılmıştır. Fikirler temalara uygulandığında iç bağlantıların ve etkileşimli dinamiklerin kapsamlı anlama ve tanımlayıcı ayrıntıları geliştirilmiştir. Güvenirlik kontrol sürecinde iki akademisyen analitik çerçevenin oluşması sürecine dâhil edilerek mercek genişletilmiştir. Nitel araştırma destek grubu ile anlam oluşturma sürecinde ortaya çıkan temaların güvenirligi kontrol edilmiştir. Veri analizi aşamasında araştırmacıdan kaynaklı hataların en aza indirgenmesi, elde edilen sonuçların görselleştirilerek sunulması ve bütüncül bir bakış açısıyla sonuçlara yaklaşılmasını sağlayan nitel veri analiz programı araştırmanın güvenirligine katkı sağlamıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken araştırmacının uzun bir literatür taraması ve saha gözlemleri neticesinde oluşturmuş olduğu tematik çerçevelerden istifade edilmiştir. Ancak nitel yaklaşımın doğası gereği saha çalışmasından önce oluşturulmuş olan bazı temalar, temaların oluşturulması aşamasında çıkarılmış yerlerine yeni temalar eklenmiştir. Böylelikle saha çalışmasında elde edilen temalarla gözlem ve

literatür taramasında yapılan çalışmalardaki temaların uyumlu bir veri setinin oluşturulması amaçlanmıştır. Tematik kodlama esnasında ‘iç tutarlılığın’ gerçekleşip gerçekleşmediği ve anlamlı bir bütünlük oluşup oluşmadığı sürekli olarak kontrol edilmiştir. Ayrıca birbirinden farklı temaların çalışmamızın odak noktasını oluşturan babalık kimliği ile kendi aralarında bir bütünlük oluşturup oluşturmadığına dikkat edilmiş ve böylelikle ‘dış tutarlılığa’ ulaşılması amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 237).

4.4.6. Araştırmanın Avantaj ve Zorlukları

Araştırmaya başlamadan önce hakkında çok şey bilinen ve toplumdan her kesimin yaşamında yer tutan bir kavram olan babalığın araştırılmasının kolay olacağı düşünülmüştür. Ancak erkek egemen bir toplumda erkeklik ve babalık değerlerinin toplumsal düzeyde görünür ve hissedilir olmasına rağmen bu değerlerin konuşulmasının o kadar da kolay olmadığı görülmüştür. Araştırmamız boyunca gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde babalığın da erkeklik gibi hakkında çok zor konuşulan bir konu olduğu gözlemlenmiştir. Görüşülen erkekler babalık kimliklerine ilişkin konularda konuşmakta zorlanmışlardır. Özellikle eğitim seviyesi düşük olan katılımcılar daha önce bu konuları hiç düşünmediklerini ve babalık kimliklerine ilişkin sorgulamalar yapmadıklarını belirtmişlerdir. Toplumdaki tüm bireylerin etken ya da edilgen bir biçimde yaşamlarına dâhil olan babalık rolü bilinçli bir biçimde sorgulanmadan pratik hayata yansıtılması söylemsel düzeyde algısal ifadelerin ortaya konulmasını zorlaştırmaktadır. Bu sorun dil becerileri görece daha az gelişmiş olan eğitim seviyesi düşük katılımcılarda daha belirgin bir biçimde gözlenmiştir. Bu katılımcılara sondaj amaçlı sorular yöneltilerek daha fazla bilgi almak amaçlanmıştır. Bunun yanında bazı babalar eylemlerinin söylemsel düzeyde kaldığını gündelik yaşam pratiklerinde fazlaca yer bulmadığını görüşme esnasında fark ettiklerini belirterek samimi paylaşımlarda bulunmuşlardır.

Araştırma grubunun iki nesil biyolojik babalardan oluşması araştırma grubuna ulaşılmasını zorlaştırmıştır. Eğitim seviyesi yükseldikçe ve kuşaklar arasında eğitim seviyesi farklılaştıkça iki nesil babaların birbirlerinden ayrı yerleşim yerlerinde ikamet

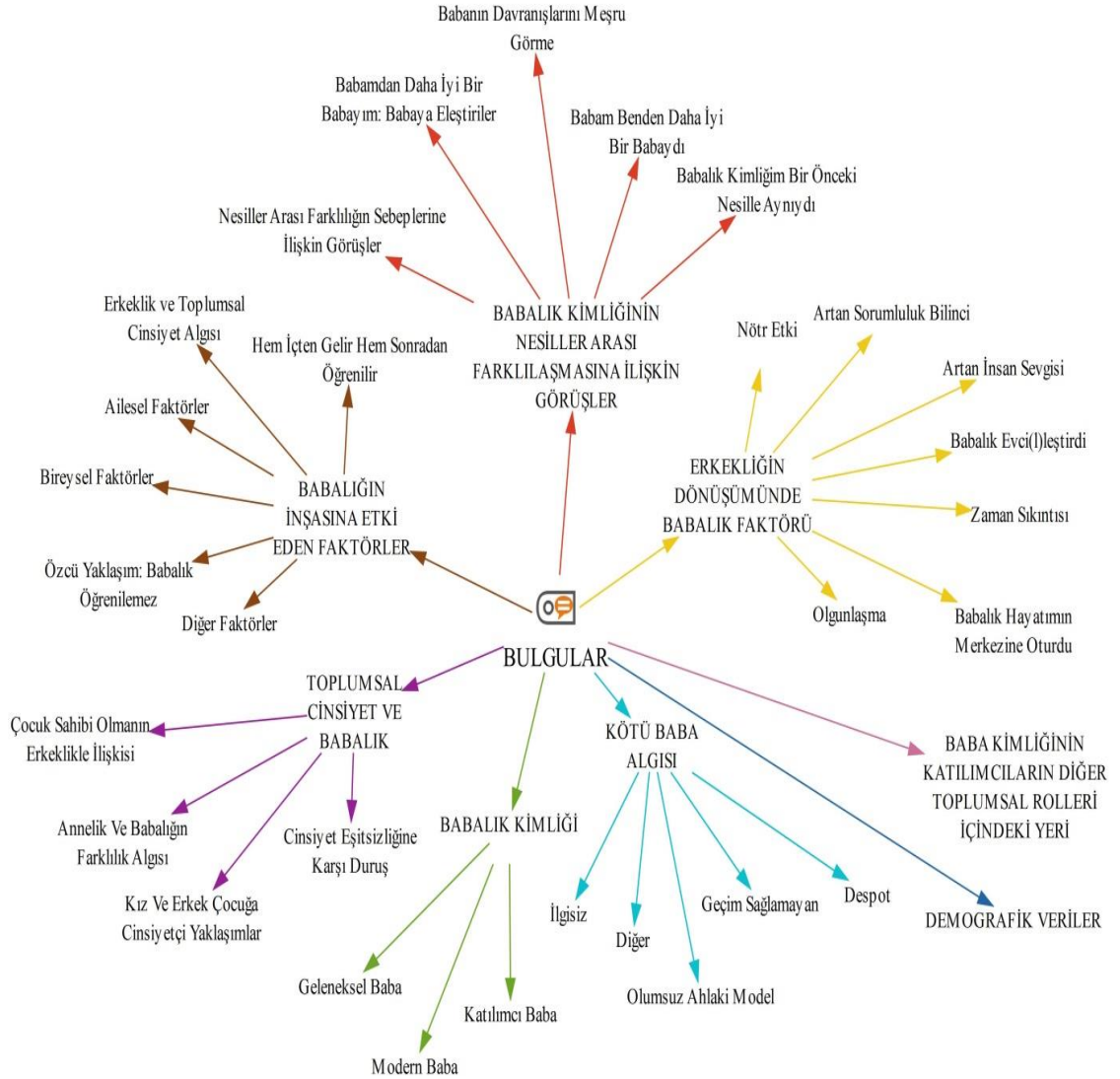
ettikleri gözlemlenmiştir. Bu da katılımcılara ulaşılmasında zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. Katılımcılara ulaşabilmek için ilden, ilçeye, ilçeden, köye gidilmek zorunda kalındığı durumlar oluşmuştur.

Nitel araştırmada araştırmacı sahada elde etmiş olduğu veriler aynı zamanda ölçme aracıdır ve araştırmanın temel özneleri araştırmacının kendisi ve katılımcılardır. Araştırmanın başarısı araştırmacının sahada bilgileri elde etme sürecinde etik, duyarlı, verileri kaydetme konularında disiplinli olması ile de doğru orantılıdır. Ayrıca araştırmacının öznel iç görüşleri ve duyguları ise ‘deneyimsel veriler’ olarak (Strauss, 1987: 11) bulgularda yer almaktadır. Araştırmacı çalışma süresinde sahaya çıkışından itibaren raporun tamamlanmasına kadar geçen zamanda neleri çalışmasına dâhil edip neleri dâhil etmeyeceğine sahip olduğu deneyimsel veriler aracılığıyla karar vermektedir. Bu bağlamda öznel verilerin yanlı ve deneyimsel var oluşu, araştırmacının yansız ve nesnel tutumu ile ters orantılıdır. Çalışmanın saha araştırması safhasında araştırmacının psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü lisans mezunu olması görüşmeler esnasında katılımcılarla etkileşiminde pozitif etki yaratmış, onlarla iletişim kurabilmesini, empati yapabilmesini ve etkileşim süreçlerini yönetebilmesini kolaylaştırmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırma grubu ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilerek sistematik hale getirilmiştir. Elde edilen bu veriler şekiller, temalar ve kategoriler halinde sunulmuştur.

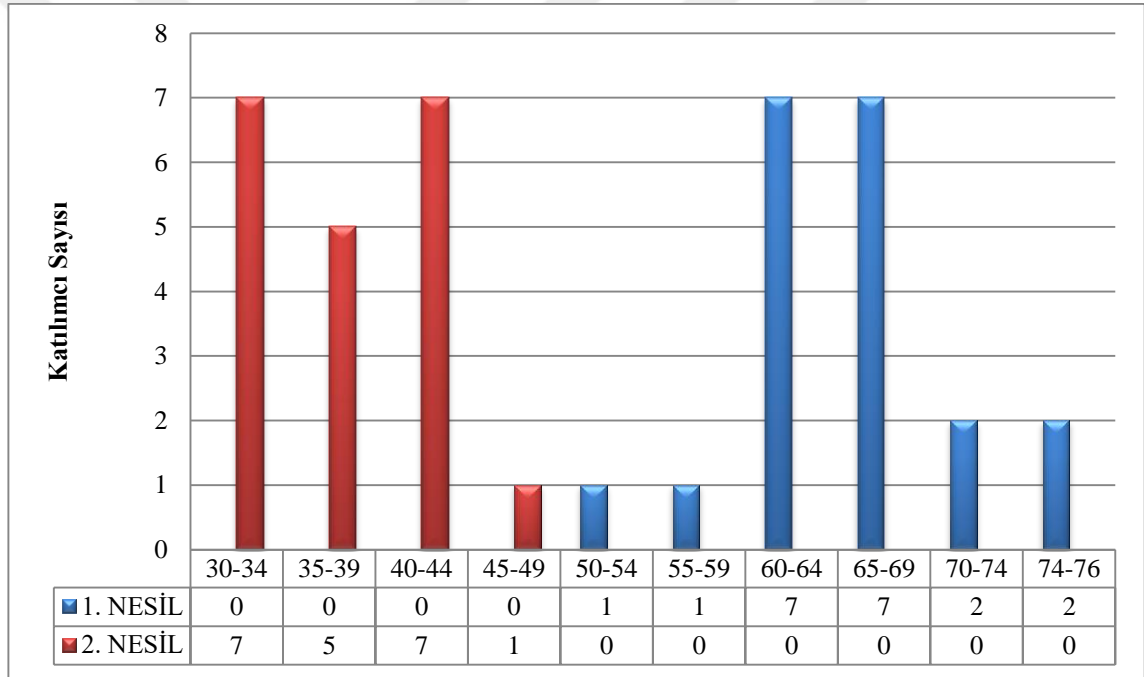

Şekil 4: Bulguların Hiyerarşik Tema-Kategori Şeması

Şekil 4’de bulgular bölümündeki temaların ve bu temalara ait kategorilerin hiyerarşik şeması gösterilmiştir.

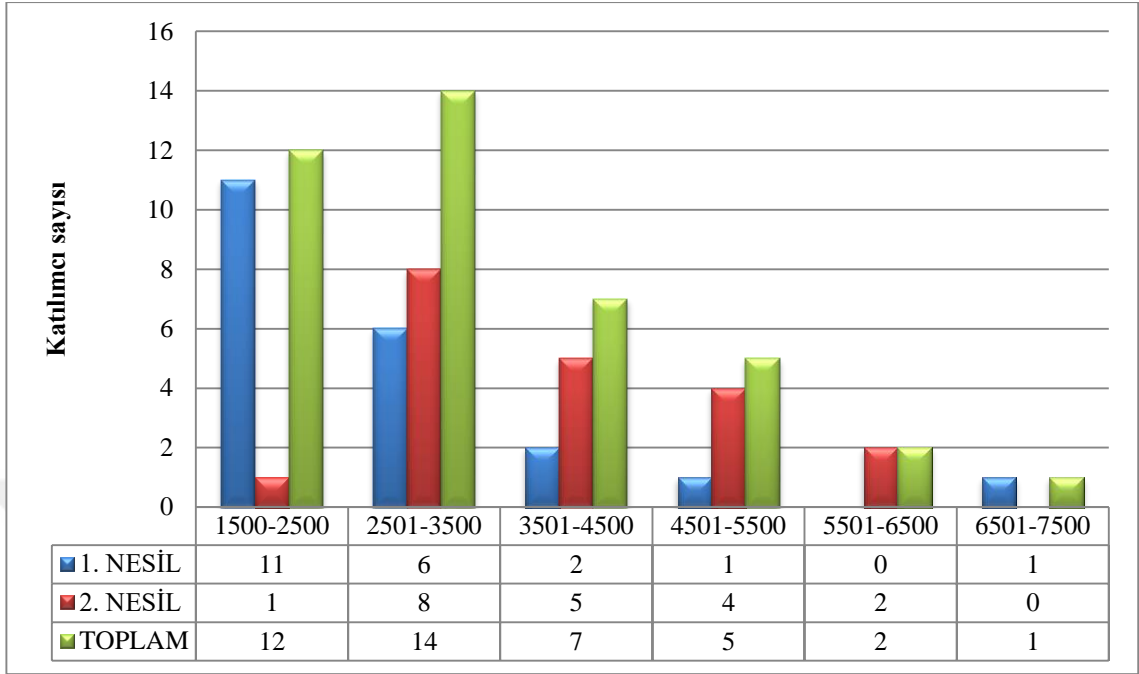
5.1. ARAŞTIRMA GRUBUNA AİT DEMOGRAFİK VERİLER

Bu başlık altında araştırma grubunu tanımlamak amacıyla katılımcılara ait demografik veriler sunulmuştur. Araştırma grubu 40 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılar 20’şerli iki grup halinde 2 nesil biyolojik babalardan oluşmaktadır.

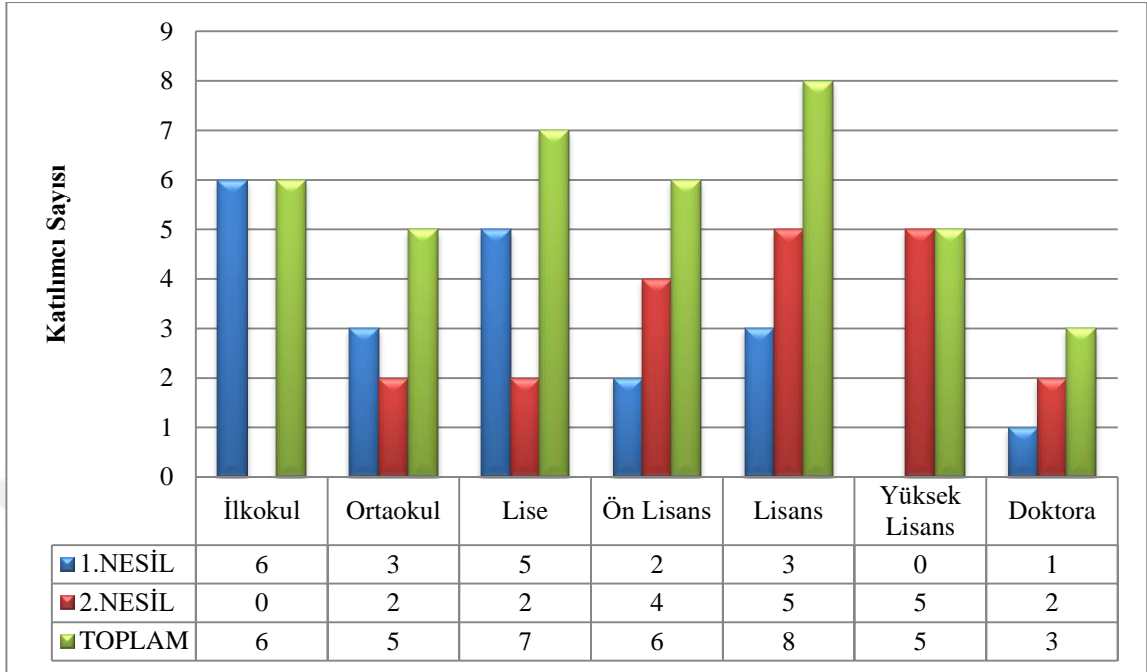
Grafik 1: Araştırma Grubunun Yaş Aralıkları Dağılımı

Araştırma grubu 30-76 yaş aralığında eşi ile birlikte yaşayan tamamı evli babalardan oluşmaktadır. İki nesil babalardan oluşan araştırma grubundaki 1. nesil babalar olarak tanımlanan 20 katılımcı 54-76 yaş aralığında iken; 1. neslin biyolojik çocukları olan 2. nesil babalar 30-45 yaş aralığındaki katılımcılardan oluşmaktadır. 1. nesil babaların yaş aralığı 60-76 arasında yoğunlaşmış iken 2. nesil babaların yaş aralığı 30-44 yaş aralığında yoğunlaşmıştır.

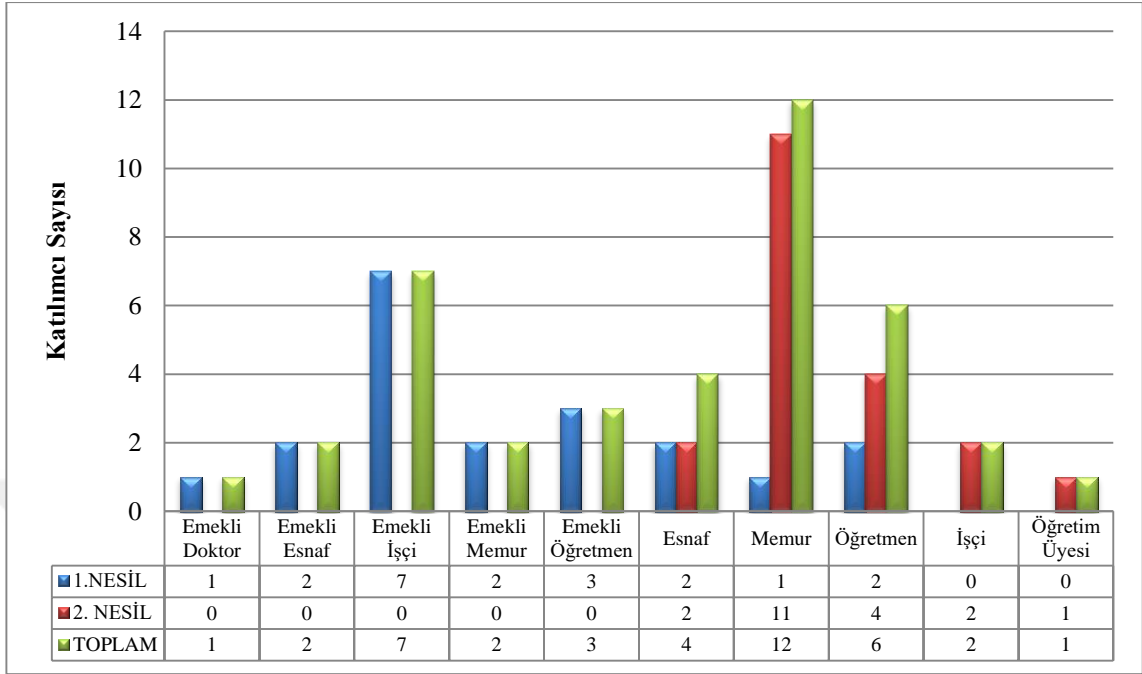
Grafik 2: Araştırma Grubunun Gelir Dağılımı

Araştırma grubunun gelir dağılımı incelendiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun gelirinin 1500 ile 3500 aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. 24 katılımcının dâhil olduğu bu gelir aralığının büyük bir kısmını 17 katılımcı ile 1. nesil babalar oluşturmaktadır. Tüm şekil değerleri incelendiğinde 1. neslin gelir düzeyinin 2. nesilden daha düşük olduğu görülmektedir.

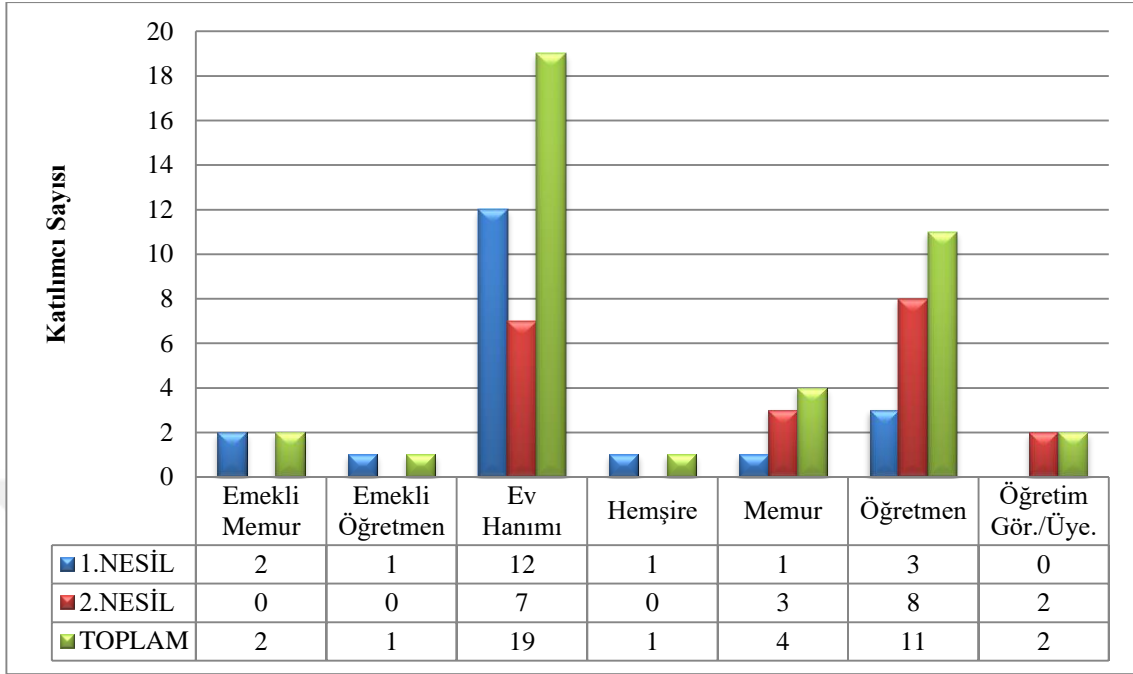
Grafik 3: Araştırma Grubunun Eğitim Seviyesi Dağılımı

Araştırma grubunun eğitim seviyelerinin gösterildiği yukarıdaki şekilde ilkokul mezunu olan 6 babanın tamamının 1. nesil olduğu göze çarpmaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe 1. nesil babaların sayısı düşmektedir. 2. nesil babaların eğitim seviyesi 1. nesil babalara göre daha yüksektir. Bu durum özellikle yüksek lisans ve lisans seviyesinde bu belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Ayrıca yüksek lisans düzeyinde 1. nesil baba bulunmaz iken; ilkokul seviyesinde de 2. nesil babanın bulunmamasının son derece önemli bir veri olduğu düşünülmektedir.

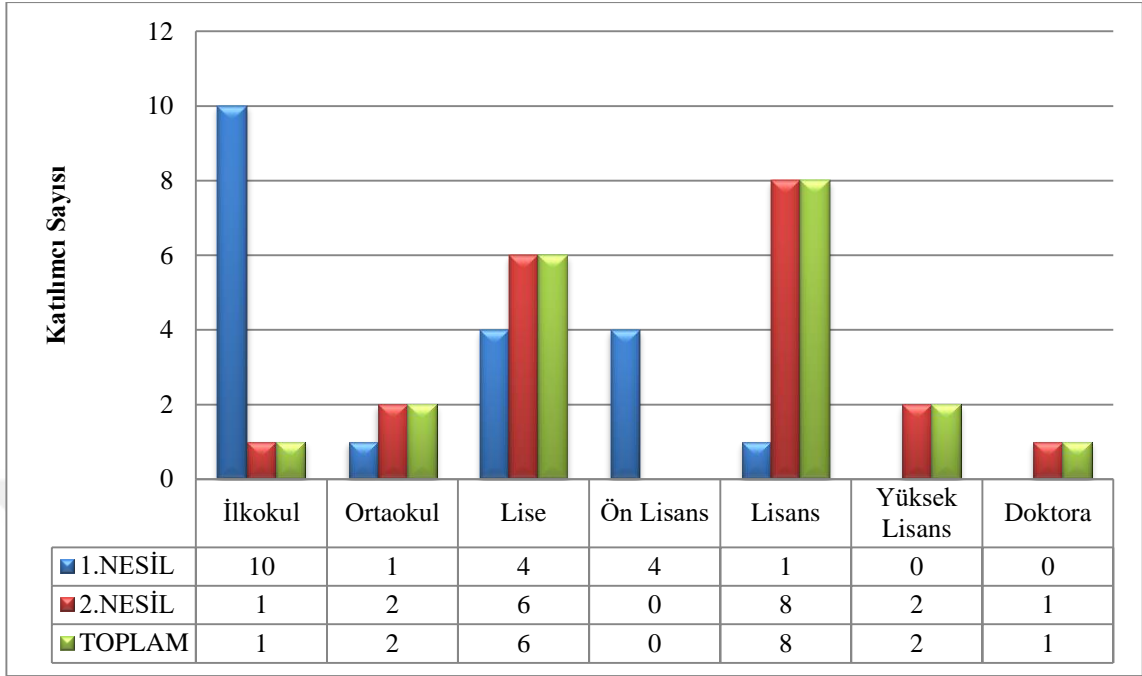
Grafik 4: Araştırma Grubunun Meslek Dağılımı

Araştırma grubunun meslek dağılımlarına bakıldığında 1. neslin 15'inin çeşitli meslek dallarından emekli olduğu görülmektedir. Yaşı ilerlemiş olan bu neslin emekli olması olağan kabul edilmektedir. 2. neslin yarısından fazlasını oluşturan 11 katılımcı memur olarak çalışmaktadır. Araştırma grubunun tamamına yakını orta ve altı sınıfı temsil eden meslek grubuna dâhildir.

Grafik 5: Araştırma Grubunun Eş Meslek Dağılımı

Yukarıdaki şekilde araştırma grubunun eş meslek dağılımı görülmektedir. Bu veriden çıkan bir başka sonuç da 1. neslin eş mesleği aynı zamanda 2. neslin anne mesleğidir. Araştırma grubunun eşlerinin meslek dağılımına bakıldığında yarısına yakınının (19) ev hanımı olduğu görülmektedir. 1. nesil babaların eşlerinin yarısından fazlasının (12) ev hanımı olması dikkat çekmektedir. 2. neslin yarısına yakınının (7) eşinin mesleği ev hanımı olduğu görülmektedir. Diğer meslek gruplarına bakıldığında ücretli çalışan veya emekli statüsünde yoğunlaşmıştır. Çalışan kesimden en fazla olan meslek grubunun öğretmen olduğu görülmektedir.

Grafik 6: Araştırma Grubunun Eş Eğitim Seviyesi Dağılımı

Araştırma grubunun eş eğitim seviyesinin sunulduğu Grafik 6'daki veriler incelendiğinde 1. neslin eşlerinin yarısının eğitim seviyesinin ilkökul olması dikkat çekmektedir. Ayrıca lisans mezunu 1 eş var iken, yüksek ve doktora mezunu bulunmamaktadır. 2. nesil babaların eşlerinin eğitim seviyesi ise 1. nesil babalara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. 2. neslin eşlerinin yarısından fazlasının (11) lisans ve üstü eğitim seviyesinde olduğu görülmektedir.

5.2. BABALIK KİMLİĞİ

Araştırma grubuna babalık kimliklerini nasıl anlamlandırdıkları ve bu kimliklerini nasıl algıladıklarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Verilen yanıtlar değerlendirildiğinde araştırma grubunun babalık kimlikleri geleneksel baba, modern baba ve katılımcı baba kategorileri ve bu kategorilere bağlı alt kategoriler altında toplanmıştır. Babalık kimliği algısı bu kategoriler altında açıklanmıştır.

kullandıkları görülmektedir. Geleneksel babaların en çok kullandıkları sözcüğün çocuk olması dikkat çekicidir. Bu babalar kimliklerini çocuk üzerinden diğer bir ifadeyle diğerleri üzerinden inşa etmektedirler. Ayrıca buna ek olarak babam sözcüğü de çok kullanılan kelimeler arasındadır. Erkeklik sözcüğünün sık kullanılanlar arasında bulunması bu babaların kimliklerini erkeklik üzerinden inşa ettiklerini göstermektedir. Ekonomik, ekmek, iş, çalışıyorum kelimelerinin geçim sağlayan; doğruluk, adalet, disiplin, dürüstlük kelimelerinin ahlaki öğretmen; disiplin, despot kelimeleri otoriter babalık alt kimlikleri ile ilişkilendirilmiştir.

Geleneksel babaların çoğunluğunu 1. nesil babalar oluşturmakla birlikte geleneksel değerlerine sıkı sıkıya bağlı, düşük sosyoekonomik düzeyi olan, eş çalışma oranı düşük katılımcılar oluşturmaktadır.

Geleneksel baba kimliği söylemlerinin egemen erkeklik değerleri ile özdeşleşmesi dikkat çekmiştir. Ataerkil yapıdaki güç, kuvvet, aile reisliği, soy kaynağı gibi egemen erkeklik söylemlerinin geleneksel baba kimliğine sahip katılımcıların ifadelerinde de görülmüştür.

“(Baba) *Evin reisidir çocuklarına bakmaktan sorumludur.*” (K37, 61, İlkokul, 1, Emekli Esnaf)

“*Babalık soy ağacının devam etmesi ve bir neslin devamı. Türkiye Cumhuriyeti'nin devamı için çocuğun olması gerekiyor. Devleti teslim edebilmek için çocuklarımızın olması gerekiyor ben böyle düşünüyorum. Neslimin devamı, sülalenin devamı, atalarımızın devamı diyebilirim.*” (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur)

Bu kategorideki babalar kimliklerini ifade etmek amacıyla baba bir dağ gibidir, ailenin reisidir, koruyucu olmaktadır, çocuklarının kahramanıdır, çocukların gelecek hazırlayıcısıdır gibi söylemleri tüm geleneksel babalık kimliklerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Geleneksel baba kimliğinin sahip olduğu otoriter, katı kuralcı, duygusal olarak mesafeli, yönetici, değişmezlik özelliklerinin modern ve katılımcı baba kimliklerinde yayınlığı ve etkisini yitirdiği görülmüştür.

“Babalık tanımına çok şey girer. Güç, kuvvet, merhamet, ekmek gibi birçok şey girer. Baba bir dağ gölgesi yeter derler ya. Tabi bunu baba olunca daha iyi anlıyorsun. Baba her şey süper kahraman.” (K22, 39, Ön Lisans, 2, Memur)

“Baba bir dağdır.” (K37, 61, İlkokul, 1, Emekli Esnaf)

Geleneksel baba kimliğindeki tanımlamalara bakıldığında babalığın çocuklar üzerinden değil bireylerin sahip oldukları erkeklik kimlikleri üzerinden anlamlandırılması dikkat çekmektedir. Bu tanımlamalarda çocuk ikincil planda kalarak nesneleştirilmektedir. Erkeklik ikliminden beslenen bu kimlik algısında bireyin yücelttiği erkekliğinin babalık kimliği üzerinden temsil edildiği görülmektedir. Bu kategorideki erkekler babalığı erkekliğin inşasındaki son aşama olarak algılamakla birlikte babalıklarına yapılan bir eleştiriyi erkekliğine yapılan bir eleştiri/saldırı olarak algılamaktadırlar.

“Evlilik sonucu her erkeğin olmak istediği statüdür babalık.” (K3, 66, İlkokul, 1, Emekli Emekli İşçi)

Diğer babalık kimliklerinde görülmeyen bir söylem olan ‘kusursuz baba’ söylemi geleneksel baba kimliğinde ön plana çıkmıştır. Geleneksel babalar babalık kimlikleriyle ilgili “kusursuz, mükemmel, on numara” şekilde tanımlamalarda bulunmuşlardır. Yeniliklere, değişmeye, gelişmeye mesafeli olan bu kategorideki babalar babalık kimliklerine ilişkin sorgulama yapmadıklarından babalık kimliklerini ideal babalık olarak görmektedirler. Bu durum 1. nesil ve 2. nesil babaların söylemlerinin karşılaştırılmasında göze çarpmaktadır. 2. nesil katılımcılar babalarını eleştirmektedirler.

“... Ben de katkı sağladım hiç mağdur etmedim onları. ... Benim babalığım, hatasız bir babalık yaptığım düşüncesindeyim...” (K1, 70, İlkokul, 1, Emekli Memur)

“Ben yetiştirebiliyorum diye söyleyebiliyorum. Çok iyi olmasam da çok da kötü değilim.” (K8, 39, Lisans, 2, Öğretmen)

“Ben on numara yaklaşıyorum her zaman yardımcı olurum.” (K15, 61, İlkokul, 1, Esnaf)

Ataerkil toplum yapısında erkeklere atfedilen duygularını açığa vurmama, sevgisini göstermeme, fiziksel temastan uzak durma gibi özellikler bulunmaktadır. Bu durum geleneksel babalarda çocuklarına ve eşlerine karşı göstermiş oldukları tavırların soğuk ve mesafeli kavramlar ile tanımlanmasına neden olmuştur. Geleneksel babalar çocuklarına veya eşlerine yönelik fiziksel ya da sözel sevgi ifadelerini özellikle toplum içerisinde göster(e)memektedirler. Ataerkil toplum yapısının çocuğa vermiş olduğu değer ve erkeğe biçmiş olduğu roller göz önünde bulundurulduğunda bu normlar çerçevesinde yetişen babaların davranışları daha anlaşılır hale gelmektedir.

“Baba dediğin çocuklarına taviz vermez, ne bileyim çocuklarını kucağına almaz. Düne kadar dedelerin yanında çocuk sevemedik ya.” (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur)

“Gençliğimde hiç çocukla ilgilenmedim. Anası ilgilenirdi. O büyüttü çocukları, o okuttu. O zaman daha bizim zamanımızda katiyetle evlat kucağına alınmazdı. Bir kere aldım da kucağımda evde, babam beni bir kere bir çekiştirdi. ‘Utanmıyor musun lan!’ dedi. Benim yanımda neden alıyorsun maksadıyla kızdı yani. Hemen bıraktım bir daha da ellemedim hiç. Bir daha hiç çocuklarımı kucağıma almadım.” (K23, 63, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Geleneksel baba kimliği tanımlamalarına bakıldığında 19 katılımcının söylemleri geleneksel babalık kimliği söylemleri altında kategorize edilmiştir. Bu 19 katılımcının nesillere göre dağılımına bakıldığında 14’ü 1. nesil 5’i ise 2. nesil babalardan oluşmaktadır. Geleneksel baba kimliğinin 1. nesil babalarda yoğunlaştığı görülmüştür. Geleneksel dönem içerisinde yetişmiş 1. nesil babaların kimlik söylemleri de bu dönemin söylemleri çerçevesinde şekillenmiştir. 1. nesil babaların babalıklarını anlamlandırmaları 2. nesil babalara göre daha fazla erkeklik söylemi üzerinden inşa edilmektedir. Babalığı erkekliğin sonraki aşaması ve devamı olarak gören 1. nesil babalar çocukları ile ilişkilerini de bu söylemler üzerinden inşa etmektedirler.

‘Erkekliğin bir gereği olarak’ çocukları ile soğuk ve mesafeli ilişki içerisinde olmuşlardır.

5.2.1.1. Ahlaki Öğretmen

Pleck’in (1987: 84) babalık tarihi çalışmalarına bakıldığında ahlaki öğretmen kimliğinin en eski babalık kimliği olduğu göze çarpmaktadır. Araştırma grubu içerisinde ahlaki öğretmen kategorisi geleneksel baba kategorisi altında en fazla söylemin bulunduğu bir alt kategori olarak karşımıza çıkmıştır. Bu kategorinin belirgin biçimde ortaya çıkmasıyla geleneksel babalığın halen değişime kapalı olduğu görülmüştür. Geleneksel babaların söylemleri halen ahlaki öğretmen safhasında en yoğun olarak karşılaşılmaktadır.

Babalıklarını ahlaki öğretmen kimlikleri ile anlamlandıran katılımcılar çocuk yetiştirilmesinde birincil vazifelerinin ahlaklı birey yetiştirmek olduğunu ifade etmişlerdir. 1. ve 2. nesil geleneksel babaların söylemlerine bakıldığında benzer ifadeler görülmüştür. Çocukları 40 yaşın üzerinde 1. nesil bir baba halen çocukları üzerindeki ahlaki öğretmenliğini ifade etmiş ve bu konuda kendini sorumlu hissettiğini vurgulamıştır.

“...Onlara biraz tuhaf geliyor telkinlerim. Yok, artık diyorlar ki biz belli bir yaşa geldik senin öğüdüne ihtiyacımız yok. Kendi kendilerine karar da veriyorlar. Ben de bundan memnuniyet duyuyorum demek ki yetiştirebilmişim diyorum... Böyle bir babalık örneği söyledim çocuklarıma. Uyguluyorlar mı şu anda? Hayır uygulamıyorlar. Çevredeki arkadaşlarının, arkadaş grubunun hatalarını görüyorum. Onları uyarmaya çalışıyoruz he ne kadar dinlerler dinlemezler onu zaman gösterecek ben görevimi yapıyorum.” (K39, 76, Lise, 1, Emekli Memur)

Evrensel ahlaki ölçütlerin yanında dini değerlerin ön planda tutulduğu bir ahlak anlayışının çocuklarına kazandırılmasında kendini sorumlu hisseden babaların ifadelerinde İslam dinine göre haramı helali anlatmak, manevi yönden yetiştirmek, kötü

alışkanlıklar edinmesini önlemek, ibadetlerini yerine getirmek gibi vurguların yapıldığı bu kategori altında babaların çocuklarına dinî ve etik değerlerin öğretilmesi babalık kimliklerindeki birincil vazife olduğu ifade edilmiştir.

“Her şeyden önce iyi bir baba iyi bir örnek olmalı. Yani bu sadece güç, kuvvet, ekmek, geçimi temin etmek, ihtiyaçlarını gidermek, korktuğunda yanında olmak değil. Bunlar önemli tabii ama ondan ziyade güzel ahlak verebilmek gerekir diye düşünüyorum. Doğruyu yanlış öğretebilmek. Haramı helali anlatabilmek. Tabii bunu yaşayarak gösterebilmek hem de onlara hayatın içinde yaşarken bu hasletleri kazanmasını sağlayabilmek. Baba bence öyle olmalı yani. Doğruyu yanlış haramı helali, merhameti yani çocuklara bunları kazandırabilmektir doğru babalık.” (K22, 39, Ön Lisans, 2, Memur)

Bireyin eğitim seviyesi babalık kimliğini anlamlandırmasını doğrudan etkileyen bir faktör olmasına rağmen bu alt kategoride farklı eğitim seviyelerindeki katılımcılardan da söylemler bulunmaktadır. Bu alt kategoride eğitim seviyesi görece düşük katılımcıların ifadeleri olması beklenirken yüksek eğitim düzeyindeki katılımcıların söylemleri de karşımıza çıkmaktadır. Burada eğitim seviyesinden daha çok bireyin ailesinden ve çevresinden görmüş olduğu babalık rolünden etkilendiği değerlendirilmiştir.

“Bence toplum için yapılacak en önemli vazife topluma düzgün ahlaklı vatanını seven bir birey yetiştirebilmektir. Bu görev hangi meslek grubu olursa olsun yaptığı işten daha önemlidir.” (K38, 30, Yüksek Lisans, 2, Memur)

“Çocuklarımın üçünün de manevi yönden yetişmesi bakımından üzerine düşünüyorum. ... Ama manevi yönden ve bir de İslam dininin getirmiş olduğu kaideler doğrultusunda onların da kendilerini o şekilde yetiştirmesini istiyorum.” (K31, 61, Doktora, 1, Emekli Doktor)

Ahlaki öğretmen kimliğini ön plana çıkararak babalar modern yaşamın eleştirisini yaparken geleneksel yaşamda sosyal hayatın daha yaşanabilir bir yer olduğunu

vurgulamışlardır. Günümüzde insan ilişkilerinin yüzeysel, çıkarıcı ve sahte olmasından şikâyet ederek geçmişlerine özlem duymaktadırlar. Çocuklarının böyle bir dünyada yetişmesini istemeyen babalar çocuklarını ahlaki açıdan en iyi şekilde yetiştirerek modernliğe eleştirilerde bulunmuşlardır.

Araştırma grubu içerisindeki 19 geleneksel babanın 9'u ahlaki öğretmen alt kategorisi altında sınıflandırılmıştır. Bu babaların nesillere göre dağılımı incelendiğinde 5'inin 1. nesil, 4'ünün ise 2. nesil babalardan oluştuğu görülmüştür. Ahlaki öğretmen kimliğinde nesiller arası farklılaşmanın olmadığı homojen bir dağılım görülmektedir. Geleneksel baba kimliğinin alt kategorileri olan ahlaki öğretmen, geçim sağlayan ve otoriter baba kimlikleri içerisinde 2. nesil babaların en yoğun görüldüğü babalık kimliği ahlaki öğretmen baba kimliğidir.

5.2.1.2. Geçim Sağlayan

Geçim sağlayan diğer bir ifadeyle ekmek kazanan baba kimliği geleneksel babalığın ikinci önemli alt kategorisi olarak katılımcıların söylemlerinde yer edinmiştir. Bu kimliğe ilişkin söylemler içerisinde “eve ekmek getirme, para kazanma, çocuğuna gelecek hazırlama, ailenin geçimini sağlama” gibi ifadeler kullanılmıştır.

Geleneksel toplumda hâkim olan ancak halen de etkisini devam ettiren görüşe göre babalığın ve erkekliğin en önemli aşamalarından ve sorumluluklarından birisi evin geçimini sağlamaktır. Özellikle baba olmuş erkek bireyler aile kurduğu andan itibaren aile bireylerinin ihtiyaçlarını temin etmekle yükümlüdür. Kendisine biçilen aile reisi rolünün aile olmanın bir gereği olduğunu düşünen baba bu rolün gerekliliklerini yerine getirme zorunluluğunu üzerinde hissetmektedir.

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında geçim sağlayan babaların söylemleri daha çok sosyoekonomik düzeyi düşük babalar arasında yaygınlaşmaktadır. Eğitim seviyesi görece düşük olan bu katılımcılar yaşamları boyunca maddi güçlükler yaşadıklarını anlatılarında dile getirmişler ve bu yetersizliklerle mücadele etmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Çocukluklarında yaşamış oldukları maddi yetersizlikleri çocuklarına

yaşatmak istemeyen bu babalar çocuklarının geçimini sağlayarak en iyi şekilde babalık vazifelerini yapacaklarını dile getirmişlerdir.

Geçim sağlayan babalar düşük gelir elde eden babalardan oluşmaktadır. Çalışmış oldukları işlerin fiziksel ağırlığı ve yoğun mesai saatleri neticesinde çocuklarına vakit ayıramadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum babaların içsel dünyalarında babalık krizi yaşamalarına neden olmuştur. Ancak kendilerini geçim sağlayan babalık kimliği ile özdeşleştirerek bu krizin olası olumsuz etkilerinden uzaklaşmışlardır.

“Eskiden bakıyorsun bir tane baba var dede var, ata o. Ona çalışıyorsun, verirse harçlık. Ondan aldığın harçlıkla eşine çocuğuna bakıyorsun. Çocukluğumuzda en büyük etken şu bir şeyi çok istiyorsun alamıyorsun, mağdur oluyorsun. Alamıyorsun, ezikliği var. Baba oluyorsun aynı şartlara çocuğun düştüğü zaman o mazideki bilinçaltı gündeme geliyor. Empati yapıyorsun bir düşünüyorsun. Ya ben zamanında o ayakkabıyı çok istediydim ama babam parası ve maddi gücü yeterli olmadığından alamadılar. O yaşadığın travmayı hatırlıyorsun. Şimdi eskiye nazaran ekonomik gücün olduğu için bir şekilde A’sı olmazsa B’si bir şekilde orta yolu bulup o eksiklikleri gideriyorsun. O da mutlu oluyor sen de mutlu oluyorsun.” (K15, 61, İlkokul, 1, Esnaf)

Geçim sağlayan kimliğinin inşa edildiği söylemlerden bir tanesi çocuğuna gelecek hazırlama söylemidir. Geçim sağlayan baba kimliğinde “çocuğun eğitimi, çocuğun geleceği için çalışma, çocuğu hayata hazırlama” gibi söylemlerle somutlaşan geleceğe hazırlama aynı zamanda sınıfsal bir kaygıyı içinde barındırmaktadır. Alt sosyoekonomik seviyedeki bireylerin sahip olduğu sınıfsal konumlarından bir üst sınıfa geçme arzusunun en belirgin aracının eğitim olduğu düşünüldüğünde geleneksel babalar çocuklarının eğitimi için kaygı duymaktadırlar. Ancak bu kaygı yalnızca söylem düzeyinde kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle çocuğun eğitime gösterilen ilgi çocuğu baskı ve zorlama ile okutma harçlık vererek okula gönderme ile tamamlamış olduğu kabul edilmektedir.

“Ona buna muhtaç etmeden geçindirmeli yaşatmalı, istediklerini alabilmeli. Fazla bir sermayemiz yoktu sadece okuttuk onları. Hepsi yüksekokul, üniversite mezunu oldu.” (K9, 65, Ön Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

“İhtiyaçlarını karşılayamayan bir baba olarak görüyorum kendimi. Maddi olarak yetersiz kaldığımı düşünüyorum. Baba çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlamalı, eğitim sağlamalı.” (K3, 66, İlkokul, 1, Emekli Emekli İşçi)

Toplumda erkeğe/babaya biçilen geçim sağlayan rolü aile içerisinde merkezî bir roldür. Kadının çalışması ise ikincil bir rol olmakla birlikte geçim sağlama rolü temelde erkekle/babayla ilişkilendirilmektedir. Öyle ki geçim sağlayan baba kimliği söylemleri olan katılımcılardan eşleri çalışanlar da bulunmaktadır. Bu da ekonomik kaygıdan daha çok toplumsal normların bireyin algılarını şekillendirdiğini göstermektedir.

Geçim sağlayan baba, fedakârlığın bir çeşidi olarak da algılanmaktadır. Babaların kendilerinden feragat ettiklerini, zorlu ve ağır çalışma şartlarında kazanmış oldukları paraları kendilerinden feragat ederek çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ancak bu durumun benliklerinde bir haz kaynağı olduğunu belirtmişler böylelikle babalık krizlerinin önüne geçmişlerdir.

“Çocuk evde ekmek bekliyor akşam. Evin kira ise kira bekliyor, ev sahibi kapıya dayanıyor. Bir ay iki ay sonrasında kapıya dayanıyor. Ne yapacaksın çünkü senin hayatın olmuyor, bitiyor senin hayatın. Evlendin senin hayatın bitecek yeni bir hayat başlayacak, ikinci bir hayat.” (K25, 65, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Araştırma grubu içerisindeki 8 katılımcının görüşleri geçim sağlayan babalık kimliği altında yoğunlaşmıştır. Bu 8 katılımcının 7’si 1. nesil babalardan oluşmakta iken yalnızca 1 katılımcı 2. nesil babalardan oluşmaktadır. Geçim sağlayan baba kimliğinin tamamına yakınının 1. nesil babalardan oluştuğu dikkat çekmiştir. 1. nesil babaların geçim sağlayan kimliğine dair söylemlerinin yaygın olması bu babaların sosyoekonomik düzeylerinin düşük olması, geçmiş dönemlerdeki evin geçimini sağlamakla babalığın

birbirine eklenmesine dair söylemlerin yaygın olması ile açıklanabilir. 1. nesil babaların çalışma yaşamı koşullarının ağır ve yoğun olması çocuklarına zaman ve enerji harcamalarına engel teşkil etmektedir. Böyle bir durumda olan bir erkek geçim sağlayan kimliği ile babalık krizinin önüne geçebilmektedir.

5.2.1.3. Otoriter baba

Otoriter babalarda katı bir biçimde çocuklarını disipline etme anlayışı hâkim olduğu görülmektedir. Çocuklarını eğitim, ahlak ve davranış kazandırma gibi konularda otoriterlikleriyle şekillendirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu disipline etme yöntemlerini de olumlu özellikleri arasında değerlendirmişlerdir.

Babalık kimliklerini otoriter baba olarak tanımlayan tüm katılımcılar 1. nesil babalardan oluşmaktadır. 2. nesil katılımcılar ise (kendi babaları da dâhil olmak üzere) bu babalık yaklaşımını despot ve baskıcı kavramları ile ilişkilendirerek eleştirmiştir. Otoriter babalar ise çocuklarını (2. nesil babaları) rahat, hafif ve sorumsuzluk kavramları ile eleştirmektedir. 2. nesil babaların çocuk yetiştirmedeki “zafiyetlerine” dair eleştiride bulunan 1. nesil otoriter babalar böylelikle otoriter babalık kimliklerini daha da yüceltmişlerdir.

“...Şimdi dahi bakışından etkilenirler. Saygıdan, korktuklarından değil tabii. Küçükken korkarlardı şimdi değil ama etkilenirler bir bakışından. İkisi kavga etmiş olsun zaman zaman yaşadık. Mesela aralarında tartışırken ben sonradan odaya girdiğimde ‘Kesin!’ dediğimde orada biter. Bizden sonraki nesilde bu yok. Bu da çok fazla tolerans göstermekten kaynaklanıyor çocuğa. ...” (K1, 70, İlkokul, 1, Emekli Memur)

“Ben biraz otoriter bir babayım. Şimdi otoriter deyince insanlar kızıyor ama öyle olmayınca da çocuk yetişmiyor işte günümüz çocuklarını görüyorsunuz.” (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur)

Otoriter babalığın disipline etme yöntemlerinden bir tanesi de fiziksel şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Babaların neredeyse tamamına yakını şiddet konusu geçtiğinde

bu olguyu eleştirmiş olsa da hikâyelerinde kendilerinin de bu yönetime başvurdukları görülmüştür.

“Ben dövdümse anne şefkat gösterir. O dövdüğü zaman da ben bir şey demem. ...” (K1, 70, İlkokul, 1, Emekli Memur)

“...Onun haricinde evin içinde ikisi de itişir kakışır bağırsır yeri gelir çok aşırı giderlerse bir oğlana bir kıza uyarı tokadı yapardık o şekilde giderdi. ...” (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur)

Babalığını otoriter babalık kimliği kategorisinde tanımlayan 2 katılımcı bulunmaktadır. Bu 2 katılımcının da 1. nesil babalardan oluşması dikkat çekicidir. Geleneksel babalık alt kategorileri içerisinde en az katılımcının tanımlandığı ve en az söylemin bulunduğu kategori olarak tespit edilmiştir. Ayrıca 2. nesil babaların hiç birisinin kendilerini otoriter baba olarak tanımlamamış olmaları, aksine otoriter babalığı eleştirci söylemlerinin olması da dikkate değer bir diğer husustur.

5.2.2. Modern Baba

Geleneksel baba kategorisinden sonra en fazla katılımcının bulunduğu modern baba kimliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma grubunun anlatılarında “demokrat, sorumluluk sahibi, fedakâr, arkadaş, meslek” gibi kavramlar çerçevesinde tanımlanan modern babalık aynı zamanda geleneksel baba ile katılımcı baba arasında ‘geçiş babalığı’ konumundadır. Geleneksel babalara göre babalık kimliğine daha fazla çocuk merkezli yaklaşan ancak çocuk bakımı konusunda söylem düzeyinde dahi sorumluluk almak istemeyen baba kimliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern baba kimliği dönüştürülmesi ve değiştirilmesi gereken hedef kitle olması bakımından önemlidir. Değişime açık bir grup olması bakımından baba eğitimi programlarında üzerinde çalışılması gereken hedef kitle olmalıdır. Böylelikle eğitimlerin daha fazla bireye ulaşması ve verimliliğinin artırılması sağlanabilir.

Şekil 6: Modern Babaların Kimlik Söylemleri Kelime Bulutu

Modern babaların kimlik söylemlerinin analizinde ise “baba, çocuğa, eş, sorumluluk, arkadaş” kelimelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Modern babalar sık kullandığı “sorumluluk, arkadaş, eş, fedakârlık” kelimeleri ile geleneksel babalardan farklılaşmaktadırlar. Modern babaların “mecburen” ve “zorundayım” kavramlarını sık kullanmaları da çocukla ilgilenme konularında dışsal motivasyonla hareket ettiklerini göstermektedir.

Modern babaların büyük bir kısmı babalık kimliklerini sorumluluk kavramı ile tanımlamışlardır. Geleneksel babalıktan farklı olarak buradaki sorumluluk kavramı yalnızca geçim sorumluluğu olarak değil daha geniş kapsamlı bir sorumluluk algısına işaret etmektedir. Sorumluluk babanın edimsel bir güdüsü olarak değil daha çok dışsal koşulların getirmiş olduğu bir zorunluluk halinden ortaya çıkmış bir yükümlülük olarak görülmüştür.

“Babalık benim için mesuliyet anlamına geliyor. Ben çocuklarım için yapmak istediklerimin bir kısmını gerçekleştirememiş kendi imkânlarımın

yettiği ölçüde babalık yapmaya çalışmış bir babayım.” (K6, 33, Ortaokul, 2, Esnaf)

“Çocuğun yaşı büyüdükçe babalığı daha iyi anlıyorsunuz. Babalık sorumluluk demek. Şu an yaşamanızın sebebi, çalışmanızın sebebi çocuk.” (K14, 34, Lise, 2, İşçi)

Fedakârlık modern babanın kendi kimliğini ifade etmek için kullandığı kavramlardan bir tanesidir. Sorumluluğun eyleme dönüşmüş halini ifade etmek için kullandıkları bu söylemle kendi kimliklerini inşa etmişlerdir.

“Canına karşı olan bir sorumluluk var. Çünkü çocuğum olduktan sonra o merkeze geldi. Biz onun etrafına geldik. Merkezde o var. Öğretmen olduğumda öğretmenlik merkezde idi. Evlendiğimde eşim merkezde idi. Ama şimdi çocuğum olduktan sonra merkezde artık oğlum var. Onun etrafında dönmek zorundayım. Birçok yapmak istediğim ama yapamadığım şeyleri çocuğum olduğu için yapamıyorum. Hayatımızdan ödünler verebiliyoruz.” (K10, 41, Lisans, 2, Öğretmen)

“Baba bir kere koruyucu kollayıcı, çocuklar için her şeyini yapabilecek fedakârlıktır. Kendine özgü bir takım şeyleri var. Hani saçımı süpürge ettim deniliyor ya. Fedakârlık bence işin özü.” (K11, 57, Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Babalık kimliklerini demokrat olarak tanımlayan modern babalar kimliklerini “çocukları ile fikir paylaşımında bulunan, hoşgörülü, yol gösterici ve çocuklarını dinleyen” ebeveynler olarak tanımlamışlardır. Bu babaların dikkat çekici bir özelliği de demokrat baba kimliklerini tanımlarken kendi babalarının otoriterliğini eleştirmeleridir. Çocukluklarında yaşamış oldukları olumsuz yaşantıları çocuklarına yaşatmamak için demokratik bir baba olmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Babalarının antitezi olan bu babalar otoriterliğin zıttı olarak demokratiği tercih etmişlerdir. Toplumsal normları sorgulayan geçmiş neslin doğrularını tümüyle kabul etmeyen babalar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

“Benim babam biraz despottu. Yani dediğim dedik evlatlarına karşı tamam yol göstericiydi ama tabii biraz katıydı. Şimdi kendi açımdan baktığımda çok daha mülayim, hoşgörülü günün şartlarına göre daha iyi iletişim kurabilen zaman zaman yol gösterici olan biri olarak tanımlayabilirim.” (K11, 57, Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

“Çocukken ailedeki yetişme tarzımıza bakıldığında ataerkil bir ailede büyüdük. Babamızın sözünden dışarıya çıkamazdık. O zamanki durumlar itibariyle de evde bir şiddet vardı. Ben o zaman hep derdim. Ben büyüdüğümde benim de çocuklarım olursa çocuklarıma ben bu şekilde davranmayacağım. Onlara daha yumuşak daha nazik işte onların derdini dinleyen onlarla ilgilenen baba olacağım diye kendi kendime o zaman söz verirdim. Verdiğim sözü de yerine getirdiğime inanıyorum. Çocuklarıma eski insanların davrandığı gibi ben davranmadım. ... Biz babamıza derdimizi söyleyemedik o şekilde yetiştik. O şekilde de yetiştiğimiz için çocuklarımızı daha demokratik bir ortamda yetiştirmeye çalışıyoruz. ...” (K19, 61, Lisans, 1, Öğretmen)

Babalık kimliklerini başka bir toplumsal rol olan arkadaş üzerinden anlamlandıran modern babalar çocukları ile daha çok oyun oynayarak vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda geleneksel babalardan daha ilgili olmalarına rağmen çocuklarla ilgilenmek oyun oynamak düzeyinde kalmış çocuğun bakım sorumluluğu ise anneler üzerinde yoğunlaşmıştır. Modern babaların bu kavram bağlamında da geleneksel ve katılımcı baba arasında bir geçiş babalığı olduğu görülmüştür.

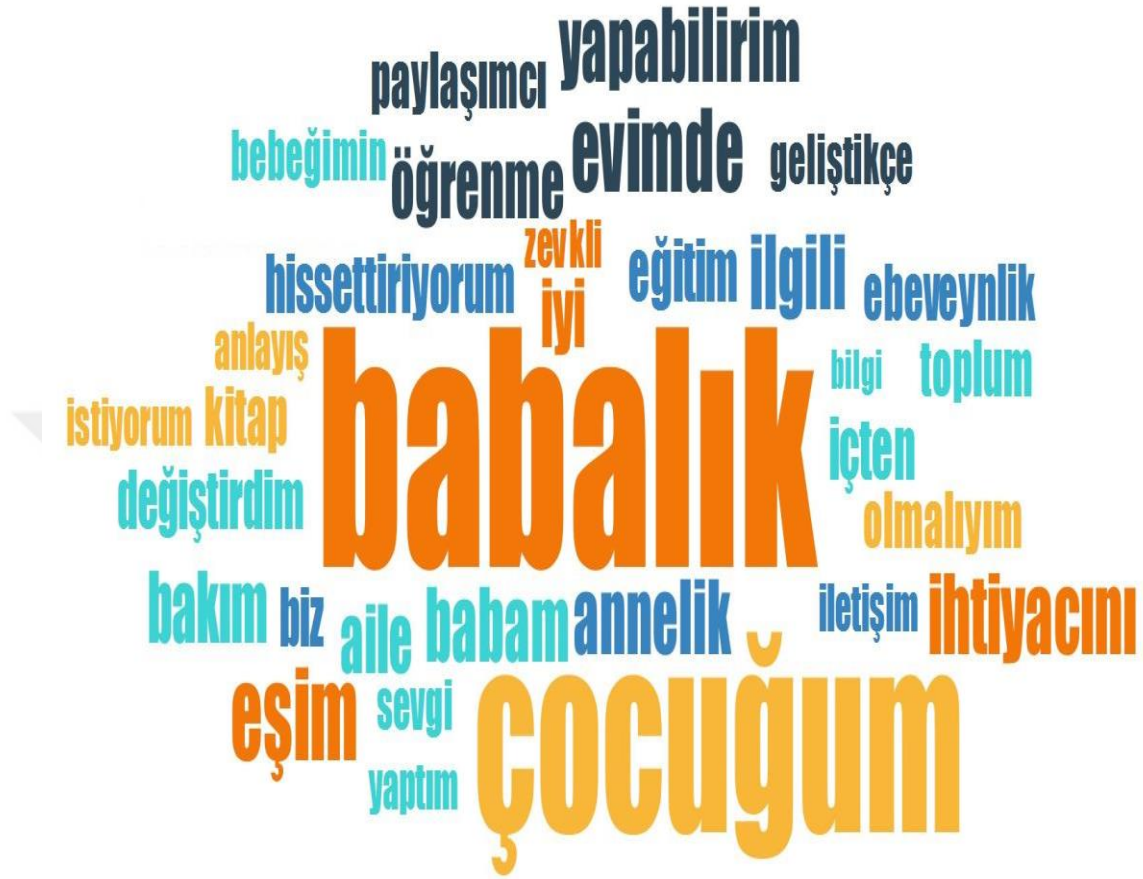
“Günümüz şartlarında çocuklar çok yalnız, asosyaller. Arkadaşlıkları sınırlı. Daha ziyade sosyal medya, playstation, cep telefonu bunlarla haşır neşirler. Dolayısıyla dışarı çıkamıyorlar. Burada en önemli faktör baba oluyor bence; özellikle erkek çocuk olunca. Onunla mümkün olduğunca arkadaş olmaya çalışıyorum ama yetersiz olduğumu da biliyorum.” (K10, 41, Lisans, 2, Öğretmen)

“Çocuklarla oyun oynamak ve vakit geçirmekten çok keyif alırım. Onların en yakın oyun arkadaşı olmak isterim. Zira hep “hangi dönemi yaşıyorsak o dönem tekrar geri gelmeyecek ve sonuna kadar o dönemin keyfini çıkar” düşüncesi ile hareket ederim. Ancak çocuklarımın günlük işlerini de (okul ihtiyaçları, sağlık ihtiyaçları vs.) eşime bırakıyorum. Bu konularda eşim benden daha ilgilidir.” (K28, 40, Doktora, 2, Öğretim Üyesi)

Katılımcıların babalık söylemleri incelendiğinde araştırma grubundaki 16 katılımcının babalık söylemleri modern baba altında kategorize edilmiştir. Bu 16 babanın 5’i 1. nesil katılımcıdan oluşmakta iken 11’i 2. nesil katılımcılardan oluşmaktadır. Geleneksel babalık kimliğinin aksine modern babalık kimliğinde 2. nesil babaların daha yoğun olduğu görülmüştür. Bu durum nesillerin yaşadıkları dönemlere ait baskın söylemlerinin babalık kimliklerinde de görülmesi ile açıklanmaktadır.

5.2.3. Katılımcı Baba

Katılımcı baba kavramı literatürde yeni baba, androjen baba, ilgili baba, ilişki baba, yetiştiren baba, ortak ebeveyn gibi kavramlarla da ifade edilmektedir. Katılımcı babalık çocuğun bakımında aktif rol üstlenen, çocuğun fiziksel, bilişsel ve duygusal olmak üzere her türlü gelişiminde ona destek olan, çocukla kaliteli vakit geçiren, çocuğunu aktif biçimde dinleyen ve çocuğuyla kurmuş olduğu bağı sürekli sıcak tutan babalık kimliğidir.

Şekil 7: Katılımcı Babaların Kimlik Söylemleri Kelime Bulutu

Katılımcı babaların en sık kullandıkları kelimeler “babalık, çocuğum, eşim, evimde, yapabilirim, bakım, eğitim, ihtiyacını” olduğu görülmektedir. Diğer babalık kimliklerinden farklı olarak “öğrenme, kitap, zevkli, bakım, iletişim” kelimelerini sık kullandıkları görülmektedir. Bu babaların babalığı öğrenmeye açık, iletişimleri güçlü ve çocuk bakım faaliyetlerini içsel dürtülerle yerine getirdikleri şeklinde yorumlanabilir.

Günümüzün ideal baba kimliği olarak da tanımlanan bu babalık modeli 5 katılımcı ile araştırma grubunda en az temsil edilen gruptur. Bu babalar toplumsal yaşamda iletişime açık, özeleştiri yapabilen, toplumsal cinsiyet eşitliğine önem veren, eğitim seviyesi görece yüksek bireylerden oluşmaktadır.

“Babalık benim için çocukları her şeyi ile ayrı ayrı düşünmek. Her şeyi derken babaya düşen her şeyiyle ilgilenmek geliyor aklıma. Her zaman bunu dört dörtlük yaptığımı söyleyemem ama onun duygusal ihtiyaçlarını karşılamak anlamına geliyor. ... Çocuk için vazgeçilmez bir şey baba. Benim için de çocuğum için de vazgeçilmez nerede olursa olsun yani. Kenara koyulacak bir şey değil. Hangi ortamda olursa olsun o çocuğun babasına olan ihtiyacı vazgeçilmez. ...” (K34, 31, Yüksek Lisans, 2, Memur)

“Çocukla ortak yaşama kabiliyetleri adına ne kadar çok alanın varsa bence babalığın o olduğunu düşünüyorum. Babalık deyince ortak yaşama alanlarının genişliği olarak aklıma geliyor. Ne kadar ortak alan yaratabilirsen çocukla kendi aranda o kadar iyi baba olmuşsun demektir bu. Otoriter olduğum söylenemez. Ben, bu ortak alanları yaratmak isteyen ancak başaramayan birisiyim. Sadece çocuğun ve evin maddi ihtiyaçlarını karşılamakla iyi bir baba olunmuyor bunu öğrendim. Arka kısmında çok daha derin geniş bir alan var. Onu ne kadar değerlendirirsen o derece başarılı olmuşundur. Bu kesinlikle çocuğun, ailenin her ihtiyacını karşılamakla eş anlamlı değildir bence. ...” (K33, 54, Lisans, 1, Öğretmen)

Katılımcı babalar modern babalardan farklı olarak çocukları ile yalnızca bir oyun arkadaşı olarak ilgilenmemektedirler. Çocuklarının her türlü bakım faaliyetlerinde aktif olarak rol almaktadırlar. Bu babalar bakımına aktif katılım edimsel bir güdüyle dâhil olmaktadır.

“...Bebeğimin sorumluluğunu paylaşma ve bebek bakımı adına tüm işleri yaptım ve yaparım. Erkeklik demek sorumlulukları kadına yüklemek olmadığı için toplumdaki eleştiri alacağımı düşünmedim. Bu durum toplumun yapısından kaynaklı olarak değişebiliyor. Bazı bölgelerde bu durum alay konusu olurken bazı bölgelerde bu durum hoş karşılanabiliyor. Hatta genel itibariyle eğitim seviyesi arttıkça bu tür durumlar hoş karşılanabilmektedir.” (K12, 31, Doktora, 2, Memur)

Çocuk bakımını gönüllü olarak yapan katılımcı babalar hem yapmış oldukları bu işlerden hem de babalıktan keyif almaktadırlar. Geleneksel ve modern babalardan farklılaşarak katılımcı babalar babalığa duygusal anlamlar yüklemişlerdir. Babalığa dair “huzur kaynağı, güzel bir duygu, yaşama sevinci, yaşamın anlamı” gibi benlikleri ile özdeşleştirmiş tanımlamalarda bulunmaları babalığı içselleştirmiş olduklarının bir göstergesidir. Bu babalarda çocuklarla birlikte zaman geçirdiğinde veya eve geldiğinde babalık kimliği geçiş yapılması gereken bir rol değil hayatın tam merkezinde benliğin büyük bir kısmını kaplayan bir kimlik olarak algılanmaktadır.

“Babalık benim için bir yaşam kaynağı. Çocuklarımla ilgilenmek, onların büyüdülerine şahit olmak tarif edilemez bir duygu. Babalık hiçbir duyguya ya da başka bir role benzemeyen bir toplumsal rol. Diğer tüm rollerden farklı yanları var. İnsan eşine de aşkla bağlanıyor ama çocuklarına duyduğun ve dolayısıyla babalığa yüklediğin anlam bu aşkın ötesinde bir kavram. Bu hisle bağlanıyor insan çocuklarına. ...” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Katılımcı babalığı idealize eden babaların görece yüksek eğitim seviyesine sahip katılımcılardan oluştuğu görülmüştür. Eğitim seviyesine artı olarak bu babalar çocuk yetiştirmek üzerine araştırma yapmış, bu alanda kitaplar okumuş, çevrelerinde gözlemler yapmış kısaca çocuk eğitimi ile ilgili kendini geliştirmiş ve halen de geliştirmeye devam ettiklerini ifade edebiliriz.

Katılımcı babaların öne çıkan özelliklerinden biri toplumsal cinsiyet eşitliğine vermiş oldukları önem olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı babalar ev içi iş bölümünde eşitlikçi, toplumsal cinsiyet algıları yüksek bireylerden oluşmaktadır. Ayrıca ataerkil düzen tarafından dayatılan egemen erkeklik söylemlerine karşı bir tavır geliştirmiş olmakla birlikte bu erkeklik normları üzerinden babalığın inşa edilmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Üzerinde durulan bu husus babalığın geleceği konusunda önemli bir faktör olduğu değerlendirildiğinden toplumsal cinsiyet ve babalık başlığı altında ayrı bir tema altında incelenmiştir.

Babalık kimliği söylemleri katılımcı baba olarak kategorilendirilen 5 babadan 4'ü 2. nesil babalardan oluşmakta iken yalnızca 1'isi 1. nesil babalardan oluşmaktadır. Katılımcı babaların tamamına yakınının 2. nesil babalardan oluşması dikkati çekmektedir. Geleneksel baba kimliğindeki nesiller arası farklılaşmanın tam tersi bir dağılım katılımcı baba kimliğinde görölmektedir. Bu kategori altında 2. nesil babaların yoğun olması 2. nesil babaların eğitim seviyesinin yüksek olması, toplumsal cinsiyet eşitliğine önem vermesi, babalığın geleneksel erkeklik değerlerinden bağımsız olarak tanımlanması gibi etmenlerle açıklanmıştır.

5.3. KÖTÜ BABA ALGISI

Bu tema altında kötü babalık anlatılarının analizine yer verilmiştir. Araştırma grubuna kötü babalık hakkındaki görüşleri sorulmuş ve alınan cevaplar neticesinde geçim sağlamayan, olumsuz ahlaki model, despot ve ilgisiz/katılımcı olmayan kategorileri altında bu anlatılar açıklanmıştır.

Anlatılar değerlendirildiğinde katılımcıların kötü babalık tanımlamaları bireysel babalık kimliklerine ilişkin yapmış oldukları açıklamaların karşıt kavramsallaştırmaları niteliğindedir. Diğer bir ifade ile kendi babalık kimliğini ailenin geçimini sağlamak olarak tanımlayan baba kötü babalığı da bu tanımın olumsuzu üzerinden ailesinin geçimini sağlamayan, maddi ihtiyaçlarını karşılamayan olarak ifade etmiştir.

5.3.1. Geçim Sağlamayan

Araştırma grubundaki 11 baba kötü babayı ailenin geçimini sağlamayan baba olarak tanımlamışlardır. Bu babaların tamamına yakını babalık kimliklerinde geleneksel babalık kategorisi altındaki katılımcılardan oluşturmaktadır. Bu şekilde bir tanımlama yapılması babaların babalık krizlerinin de önüne geçebilmelerine imkân sağlamaktadır. Kendi kimliklerini geçim sağlayan olarak tanımlayan babalar bu kimliğin tam tersi olan geçim sağlamayan bir babayı kötü baba olarak tanımlamalıdır ki benliklerinde çelişki

yaşamaları. Bu durum bireylerin kendi içsel dünyalarında kimliklerini meşrulaştırma çabasının dışı vurumu olarak değerlendirilmiştir.

“Evine bakmaz, eşine sahip çıkmaz, kumar oynar, orada burada gezdikten sonra kötü baba olur. Eline geçen parayı başka yerlerde, eşe dosta harcarsa çoluk çocuğuna harcama yapmazsa iyi baba olmaz da kötü baba olur.” (K6, 33, Ortaokul, 2, Esnaf)

“Maddi gelir sağlamayan.” (K15, 61, İlkokul, 1, Esnaf)

Bu kategorinin anlatılarında da babalık kimliği algısında olduğu gibi geçim sağlama sorumluluğu aile üzerinden kurgulanmıştır. Baba yalnızca çocuğun geçimini sağlamakla değil aynı zamanda çalışmasından bağımsız olarak eşinin de geçiminden birinci derecede sorumludur. Bu durum babanın aile reisliği kavramı ile özdeşleşmiş olması ile açıklanmaktadır. Aile reisliği de beraberinde koruyup kollama, karar mekanizmalarında etkin olma, evin dışı bakan yanı gibi özellikleri içinde barındıran bir tanımlamadır. Bu kavramlar da babaların anlatılarında görülmüştür.

Babalarla yapılan görüşmelerde kötü babalık için en çok kullanılan kavram sorumsuzluk olmuştur. Ancak görüşme sondaj sorularla derinleştirildiğinde her babanın sorumluluk anlayışı farklı olduğu gibi sorumsuzluğa da farklı anlamlar atfettikleri görülmüştür. Geçim sağlamayan kategorisi altında değerlendirildiğinde sorumsuz baba evinin maddi ihtiyaçlarını gidermeyen, evine ekmek getirmeyen baba olarak ifade edilmiştir.

Anlatılarda geçim sağlamayan babaların kötü babalar olarak nitelendirilmesinde ön plana çıkan bir husus da bu özelliğin bilinçli bir tercih olarak yapılmasıdır. Diğer bir ifadeyle bir babayı kötü baba yapan ekonomik yetersizliği, düşük gelirli olması değil gelirini ailesi için harcamaması olduğu ifade edilmiştir. Yalnızca bir baba ifadesinde babanın içinde bulunduğu olumsuzluklar neticesinde çocuk gözünde onun kötü baba olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir.

“Babanın kötüsü olmaz. Baba neden kötü olur ekonomik nedenlerden dolayı kötü olur. Hiçbir baba kötü olmaz. Babayı kötü yollara iten ekonomik

nedenlerdir. Çocuğuna istediğini alamaz çocuğun dediğini yapamaz o zaman ancak kötü baba olabilir. Sen Şimdi çocuğuna kötü davranabilir misin? Davranamazsın ama durumuna göre istediğini almakla mükellefsin. Ama çocuk senin paran olmadığını anlar mı, anlamaz. Bu seni çocuğun gözünde kötü baba yapabilir ancak aslına bakarsan ekonomik Şartlar seni o hale getirmiştir.” (K37, 61, İlkokul, 1, Emekli Esnaf)

Başka bir katılımcı da kötü babalığı, geçim sağlamayı babalık kimliği olarak gören babaları kötü baba olarak değerlendirmiştir.

“Babalığı sadece harçlık vermek, maddi destek sağlamaktan ibaret sayan baba türü.” (K26, 42, Lisans, 2, Memur)

Bu kategori altındaki babaların tamamına yakınının 1. nesil babalardan oluşması dikkat çekmektedir. Babalık kimliğini geçim sağlamayan olarak tanımlayan bu babalar kötü babalığı da kendi kimliklerinin olumsuzluğu üzerinden tanımlamışlardır.

5.3.2. Olumsuz Ahlaki Model

Kötü babalık tanımlamalarından bir diğerisi de olumsuz ahlaki rol modelidir. Bu kategori altında kötü babanın çocuklarına ve ailesine ahlaki açıdan kötü rol modeller olduğuna dair görüşlerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar olumsuz ahlaki modeli “örnek ol(a)mayan, yalan söyleyen, kötü alışkanlıkları olan, yol göstermeyen, dini görevleri çocuğuna kazandırm(a)yan” kavramları ile açıklamışlardır.

Olumsuz ahlaki model anlatılarında babaların olumsuz davranışlarının çocuklar üzerinde büyük etkisi olduğu ve bu etki neticesinde babaların kötü alışkanlıklar edinebileceği hususu yoğun bir Şekilde dile getirilmiştir. Özellikle küçük yaştaki çocukların sosyal öğrenme yoluyla davranış kazandıkları ve doğruyu-yanlışı ayırt edebilecek muhakeme yetenekleri geliŐmediđi düşünülüğünde en yakınında bulunan ebeveynlerinin her türlü davranışı alması kaçınılmaz olduğu değerlendirilmiştir. Bu bakımdan babalar kötü

alışkanlıklara sahip bir babanın çocuğun hayatında yaratacağı olumsuz etkinin üzerinde durmuşlardır.

“Çocukları yazılmamış bir kâğıt, kayda alınmamış bir disk gibi düşünmek lazım. O yüzden çocuklar en ufak bir hareketinden, babanın yaptığı en ufak bir şeyi kapabiliyor. Onu kendine alışkanlık haline getirebiliyor. O yüzden doğruyu yaşayarak öğretmeli baba. Çok uç şeyleri düşünmüyorum zaten. Mesela alkolik babayı istisnai örnekler diye düşünüyorum onları. Her şeyden önce adaleti, işte insan ilişkilerinde adaleti, merhameti, çocuklarına veremeyen baba yanlış babadır. Güzel ahlaki veremiyorsa yanlıştır.” (K22, 39, Ön Lisans, 2, Memur)

Ahlaki öğretmen olarak babanın yapmış oldukları ile öğretmiş olduklarının tutarlılık göstermesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle öğrettiklerini pratik yaşamında gösteriyor olması gerekmektedir. Aksi bir durum çocuğun bu çelişkiyi çözmemesi anlamına gelecektir. Bazı katılımcılar bu şekilde tutumlar sergileyen babaları kötü babalar olarak tanımlamışlardır.

“Yapılmasını istemediği davranışları kendi hayatında yaşayan fakat aile fertlerinden bunun tam tersini isteyenler.” (K7, 67, Lise, 1, Esnaf)

İçki, kumar, uyuşturucu gibi toplum tarafından kötü olarak kabul edilen alışkanlıklara sahip olan babalar katılımcılar tarafından kötü baba olarak tanımlanmıştır. Bu alışkanlıkların bağımlılık seviyesinde olması bireyin babalığına engel bir durum teşkil edeceği belirtilmiştir. Hem maddi hem de manevi açıdan bireyi olumsuz etkileyen bu alışkanlıklar bireyin babalık rolünü de doğrudan etkileyeceği değerlendirilmiştir. Bu bağımlılıklar babanın çocuğu için harcaması gereken zaman, enerji ve gelir gibi sermayelerini tüketmektedir.

“Kötü alışkanlıkları olan birinin örnek bir baba olması çocuğunu yönlendirebilmesi normal midir? Çok da normal gelmiyor bana. Hani

*bonzai çeken birinin kafası güzelken çocuğuna ne kadar faydalı olabilir?
... ” (K10, 41, Lisans, 2, Öğretmen)*

Geçim sağlamayan kategorisindeki açıklamaya benzer bir durum bu kategoride de görülmektedir. Bu kategori altındaki katılımcılardan 1. nesil babaların söylemlerinin yoğun olması ve babalık kimliğini ahlaki öğretmen olarak tanımlayan babaların kötü babalığı da ahlaki olmayan baba olarak tanımlamalarına benzer bir durumun bu kategori için de geçerli olduğunu göstermektedir.

5.3.3. Despot

Kötü babalığa yönelik yapılan tanımlamalardan bir tanesi de despot baba olmuştur. Despot baba modeli otoriter babanın çocuğuna şiddet uygulayan çeşidi olarak da düşünülebilir. Şiddet kullanan derken şiddetin her zaman fiziksel olması gerekmez baskı yapılarak psikolojik şiddet, çocuğu ihtiyaçlarından mahrum bırakarak duygusal şiddet de uygulanabilmektedir.

Katılımcıların despot baba olarak tanımladıkları bu babalık modeli çocuğu disipline etmenin bir yöntemi olarak ifade edilmiştir. Ancak bu yöntemin geçerli bir eğitim tekniği olmadığı babalar tarafından anlatılarında dile getirilmiştir.

“... Despot babaya baktığın zaman yine mi öyle yaptın, seni bilmem ne yaparım iki tane yalat gitsin. Bu iş belirli yere kadar çözer. Onu 8 en fazla 12 yaşına kadar böyle idare edersin. 12’den sonra özellikle erkek çocuklar da çekecek kılıcı ve işin içine yalan girecek. Sıkıştığında onu yapacak. Biz de yaşadık onu, en azından belli bir çapta. İyi bir şey olsaydı ‘Yaptın mı?’ ‘Yaptım.’ dersin ama despot babaya geldiğin zaman ‘Yok yapmadım’. Haberim yok. Sonra devam.” (K29, 66, Lise, 1, Emekli İşçi)

Despot baba çocuk ile iletişimi yetersiz olan ve aile fertlerinin fikirlerine değer vermeyen bir baba modelidir. Açık fikirli ve yeni düşüncelere kapalı olan bu babalar değişime ve gelişime karşı direnç göstermektedirler. Bu kimliğe sahip babalar babalık

görevlerini yerine getirmekte yetersiz kalmakta ve bu yetersizliklerini şiddete başvurarak kapatma gayreti içerisinde dirler.

“Diktatöryan bir tutuma sahip baba kötü bir babadır. Sadece kendi fikirlerinin doğru olduğunu düşünen baba kötü bir babadır. Ailenin diğer fertlerinin fikirlerine önem vermeyen baba kötü bir babadır. En önemlisi de eşi ve çocuklarına fiziksel ya da psikolojik şiddet uygulayan baba çok kötü bir babadır.” (K38, 30, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Şiddetin her türlü kötür ancak çocuk eğitiminde en yaygın olan ve çocuğun bilişsel ve duygusal dünyasında en çok yer eden fiziksel şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaçağ Avrupası’ndan kalan bir eğitim tekniğı olarak toplumumuzda kabul gören bu yanlış her kesimde görülebilmektedir. Kötü babalık tanımlamaları içerisinde katılımcıların en fazla eleştirdiğı tanımlamaların başında fiziksel şiddet uygulayan baba modeli olduğu görülmüştür.

“... Burada kötü babalığın tanımını daha derinlere indirmek maksadı ile şunu da diyebilirim ki; çocuklarına fiziksel ve duygusal şiddet uygulayan babalar kötü babadır. Geleneksel öğretiler üzerinden yürütölen bir babalığın da kötü baba çerçevesinde değerlendirilebileceğı kanaatindeyim. Zira dünya olabildiğine bir hızla değışirken babadan görme bir babalık ile kendisini yenilemeden yapılan bir ebeveynlik çocuklar üzerinde onulmaz yaralar açacaktır diye düşünüyorum.” (K28, 40, Doktora, 2, Öğretim Üyesi)

“Yaratılıştan gelen fiziksel gücünü bir eğitim aracı gibi düşünerek baskı, zorlama, korku ve hatta şiddet içerikli eylemlere dönüştürerek ailesine özgüven eksikliği yaşatan ve korku dünyası oluşturan bir baba, kendisiyle irtibat kurulabilecek her kapıyı kapattığı için bana göre neredeyse katil diyebileceğim kadar insanı dünyadan soyutlayan sosyal bir ölüm ve yokluğa sebebiyet verdiği gerçeğıyle kötü bir babadır.” (K18, 38, Ön Lisans, 2, Memur)

Kötü babalığı despot baba olarak tanımlayan babaların tamamının 2. nesil babalardan oluşması dikkat çekmektedir. 1. nesil babaların daha otoriter olması ve 2. nesil babaların çocukluklarında yaşamış oldukları olumsuz yaşam deneyimlerinin kötü babalığı bu şekilde tanımlamalarına neden olduğu düşünülmektedir. Despot babaların kendilerine yaşatmış olduğu olumsuzlukları, çocuklarına yaşatmak istememeleri 2. nesil babaların 1. nesil babalardan farkını da ortaya koymaktadır.

5.3.4. İlgisiz

Babaların ilgisiz olarak tanımladıkları bu kötü baba kategorisinde çocuk bakımında katılımcı olmayan baba modeli incelenmiştir. Bu kötü babalık kategorisi altında ilgi göstermeyen, sorumluluk almayan, ihtiyaçları karşılamayan, çocuğu ile iletişim kurmayan, vakit geçirmeyen, kendini düşünen kavramları yer almaktadır.

Katılımcılar babalığın yalnızca çocuğu dünyaya getirmekle olmadığı böyle yapan babaların çocuğun bakımında ve yetiştirilmesinde aktif rol almayan babaları kötü baba olarak tanımlamışlardır.

İlgisiz babalık bilinçli bir babalık olarak yapıldığında kötü baba olarak tanımlanmıştır. Başka bir ifadeyle baba elinde imkân varken çocuğu ile ilgilenmiyor onun sorumluluğunu almıyorsa o zaman kötü baba olduğu ifade edilmiştir.

“Kötü baba çocuğunun ihtiyaçlarını karşılamayan baba olarak söylenebilir. Burada karşılayamayan ile karşılamayan ayrımını iyi yapmak gerekir diye düşünüyorum. Bir baba içinde bulunduğu şartlar durumlar itibariyle babalığına engel bir takım durumlar olabilir. Bunları bir kenara bıraktığımızda bir erkeğin babalığını yapmaya engel bir durum yoksa ve halen çocuğuna karşı sorumluluklarını bilinçli bir şekilde yerine getirmiyorsa bu baba kötü babadır.” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

“Olumsuz baba aile fertlerinin ihtiyaçlarını kasten karşılamayan, sorumluluk duygusundan yoksun, ben merkezli hareket eden babadır. Egoist

olan bu tip babanın ailesi üzerinde aile fertlerini iyiye doğru yönlendiren ve eğitici olan bir hâkimiyeti de yoktur.” (K21, 73, İlkokul, 1, Emekli Esnaf)

Diğer babalardan farklı olarak çocuğun her istediğini yapan babanın kötü baba olabileceğini ifade eden bir katılımcının ifadesi dikkat çekicidir. Çocuk eğitiminde özellikle küçük yaşlarda çocuğa her istediğinin alınması çocuğun gelişiminde olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bu şekilde yetiştirilen çocuklar her istediği zaman her istediğine erişebileceği dürtüsüyle yetişmekte ve istekleri olmadığında saldırgan davranışlar sergilemektedir. Yaşları ilerledikçe her isteğinin gerçekleştirilememesi birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Çocuk yetiştirilmesinde bu yöne dikkat çekmek isteyen katılımcının ifadesi şu şekildedir:

“... Bunların dışında çocuğunun her istediğini yapan bir dediğini iki etmeyen başarılı veya başarısız olsun her zaman omuzunda taşıyan çocuğunun yaptığı iyi ya da kötü davranışları ayırt edemeyen kişilerdir.” (K12, 31, Doktora, 2, Memur)

Kendi babalık kimliğinden yola çıkarak yapılan kötü baba tanımlamasında bir katılımcı çocukları ile vakit geçirmemeyi, onlara uyguladığı psikolojik şiddeti kötü babalık davranışları olarak ifade etmiştir.

“Biz ilk zamanlar kötü babalık da yapmış olabiliriz. Bizde kahve kültürü var. Gündüz çıkardım kahveye akşama kadar dururdum. Geç geliyordum çocukları pek görmezdim. Bunlar kötüdür yani. Okulda bunalıyordum çocuklardan, evdeki çocuklarla ilgilenemiyordum. Evdekilere sevgi kalmıyordu. Çocuklarıma bağırip çağırıyordum âlemin çocuğuna bağırıyorsun. Okulda bütün enerjini kullanıyorsun sonra evde çocuk bir şey dese tersliyordum. Âlemin çocuklarıyla zaten akşama kadar vakit geçiriyordum. Kendi çocuklarımla pek vakit geçiremiyordum bu kötü babalıktır yani. Aslında biraz daha kendimizi zorlayıp ilgilenebilirdim. Ama onu pek yapamıyordum. Anaları biraz daha fazla ilgileniyordu. Bizde

sabahçı öğlenci yoktu. Tüm gün okul vardı. O yüzden de çocuklarla fazla ilgilenemiyorduk.” (K9, 65, Ön Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Bu kategori altında 1. ve 2. nesil babaların benzer söylemleri geliştirdikleri görülmüştür. Söylem geliştiren katılımcıların sayıları da birbirine yakınlık göstermektedir. Nesiller arasında belirgin bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

5.3.5. Diğer

Bazı babalar kötü babalığı ‘yapmadıkları’ üzerinden tanımlamışlardır. Bu ifadelerde kötü babanın davranışlarından öte eksikliklerine dikkat çekilmektedir. Öyle ki bir katılımcının mükemmeliyetçi bakış açısıyla yaklaştığı kötü babalık tanımını çok geniş kapsamıyla değerlendirmiştir.

“Kötü baba, mükemmel olmayan babadır. Nasıl mı? Yapması gerekenlerin birini dahi yapmasa bir baba kötü baba olur. Kötü baba olmanın negatif yönde sonu yoktur.” (K24, 40, Ön Lisans, 2, Memur)

Başka bir katılımcı babalığı gelişmesi ve değişmesi gereken bir kimlik olarak değerlendirmiştir. Bu açıdan kendi babalığını geliştirme çabası içerisinde olmayan ve bunun bir adım ötesinde kendini en iyi baba olarak tanımlayan babayı kötü baba olarak sınıflandırmıştır.

“Bütün olumsuzluklarına rağmen kendini iyi bir babayım diye kandıran babadır. Herkesin kötü yönleri vardır ama kendini kandırmaya başladığı zaman o kötü yönleri görmez ondan sonra artık kendini geliştirmeyi de bırakır.” (K34, 31, Yüksek Lisans, 2, Memur)

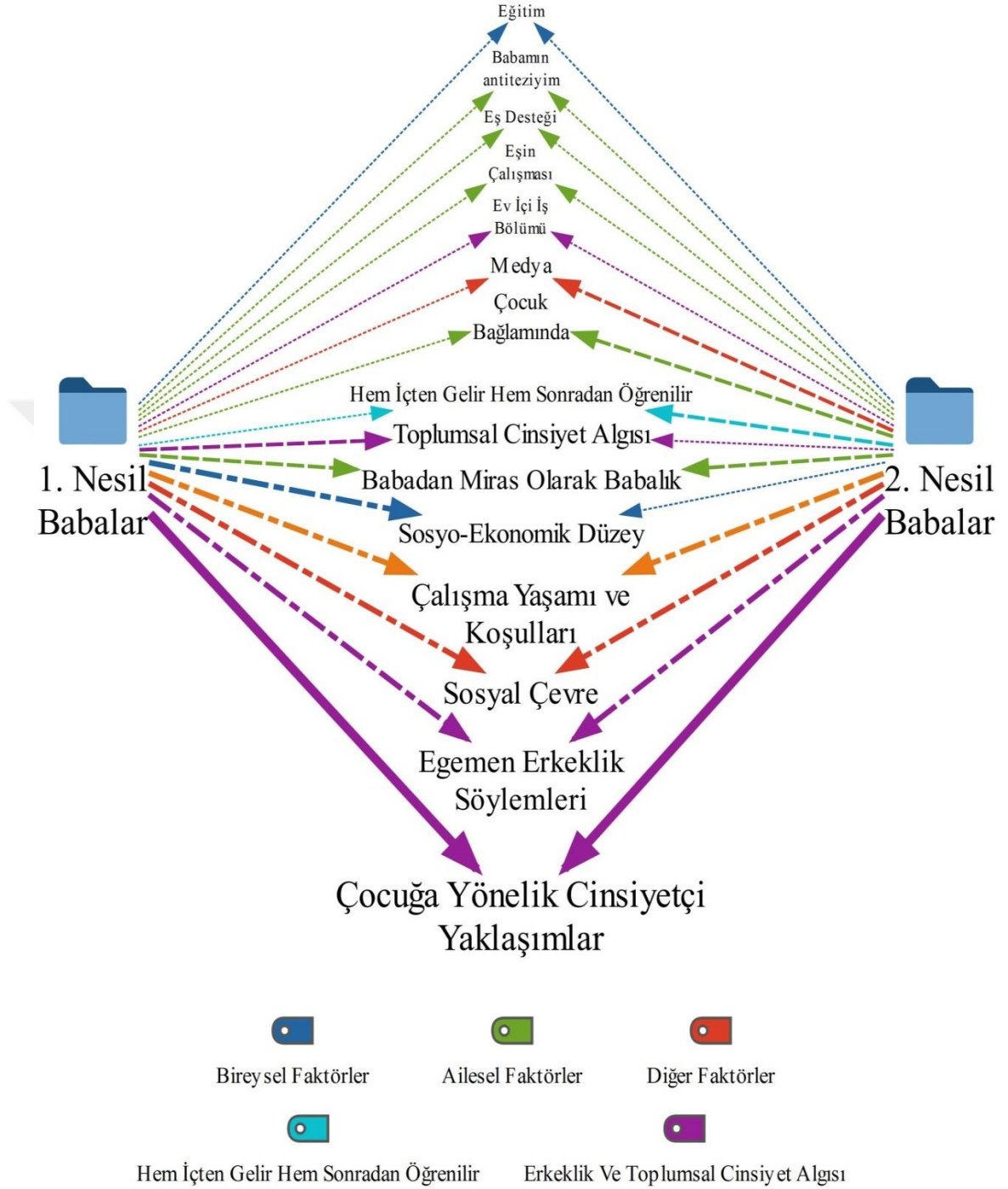
Kötü babalığa yönelik yapılan diğer tanımlamalardan farklı olarak 2 katılımcı kötü baba olamayacağını, babanın fiziksel yokluğu ile kötü babalığın ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir. Babanın varlığının dahi çocuk için çok önemli olduğunu her ne kadar çocuğu ile ilgilenmemiş olsa da babasız büyüyen çocuklar düşünüldüğünde onların kötü baba

algısının daha farklı olabileceğini, bu nedenle babanın fiziksel yokluğunun alternatifi olmadığını belirtmişlerdir.

“Kötü babaya nasıl örnek vereyim ki şimdi ya. Kötü baba yoktur. Baba babadır. En kötü yokluktur. Yani babanın yokluğudur. Baba yoksa hiçbir şey olmaz. Baba her şey. Babanın kötüsü olmaz.” (K13, 65, Lise, 1, Emekli İşçi)

5.4. BABALIĞIN İNŞASINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Bu tema altında babalık kimliğine etki eden faktörler açıklanmıştır. Babalık söylemlerini etkileyen faktörler bireysel, ailesel, erkeklik ve toplumsal cinsiyet ve diğer faktörler kategorilerle ve bunlara bağlı alt kategoriler altında toplanmıştır. Ayrıca bu kategorilerden bağımsız olarak babalığa özcü yaklaşım sergileyen, babalığın hem içten gelen hem de sonradan öğrenilen bir kimlik olduğunu belirten katılımcıların görüşlerine ayrı iki kategori altında yer verilmiştir.

Şekil 8: Babalığın İnşasına Etki Eden Faktörler Nesiller Arası Karşılaştırılması

Yukarıdaki şekilde 1. ve 2. nesil babaların babalık kimliklerinin inşasına etki eden faktörler analiz edilmiştir. Katılımcıların görüşlerinin karşılaştırmalı analizi sonucunda babalığın inşasına en fazla etki eden 15 faktör etki yoğunluğuna göre yukarıdan aşağıya

sıralanmıştır. Bu analize göre eğitimin en az etkiye, çocuğa cinsiyetçi yaklaşımların en fazla etkiye sahip olduğu görülmektedir. En fazla etki eden 2 faktörün erkeklik ve toplumsal cinsiyet algısı kategorisi altında olması dikkat çekmektedir. Bu ortak faktörlerden farklı olarak iki nesil arasındaki farklılıklara bakıldığında sosyoekonomik düzey, toplumsal cinsiyet algısı kategorileri 1. nesil babaların söylemlerinde öne çıkarken; çocuk ve medya kategorileri 2. nesil babalarda öne çıkmıştır. Ayrıca en sık kullanılan 5 faktörle ailesel faktörler kategorisi ön plana çıkan kategorilerdendir.

5.4.1. Bireysel Faktörler

Babalık kimliğine etki eden faktörler yaş, eğitim, sosyoekonomik düzey, kişilik ve sağlık alt kategorileri altında açıklanmıştır. Araştırma grubunun babalık söylemlerinin bu alt kategoriler dâhilinde farklılaştığı görülmüştür.

5.4.1.1. Yaş

Araştırma grubunun babalık söylemleri değerlendirildiğinde yaş faktörüne bağlı olarak anlatılarının farklılaştığı değerlendirilmiştir. Bu farklılaşma iki açıdan değerlendirilmiştir. Birincisi babalık söylemlerinin araştırma grubundaki babaların yaşlarına göre farklılaşması ikincisi ise katılımcıların anlatılarında babalığın yaş ile birlikte değişim gösterdiği yönündeki ifadeleridir. Bu iki yaklaşım birbirini doğrulayan ve tamamlayan bakış açıları olarak da görülebilmektedir.

Araştırma grubunda yaş değişkenini en iyi ifade eden ‘nesil’ kategorilendirmesidir. Araştırmanın da bu kategori üzerinden kurgulandığı değerlendirildiğinde nesil bağlamında yapılan analizler babalık söylemlerinde yaşın önemini ortaya koymaktadır.

Babaların bireysel anlatılarına bakıldığında yaşları ilerledikçe babalık kimliklerinde farklılaşma olduğunu belirtmişlerdir. Babalıklarının ilk yılları ile şu andaki babalık kimliklerine atfettikleri anlam ve çocuğa verdikleri değer arasında farklılıklar olduğunu ifade etmişlerdir. Babalar, yaşı yalnızca bir demografik veri olarak değil aynı zamanda

bir hayat tecrübesi olarak değerlendirdiklerinden yaşla birlikte babalıkla ilgili birikimlerinin de arttığını anlatılarında paylaşmışlardır.

“Baba olmak yaşayarak, tecrübe ile kazanılan bir duygu bence. İnsanın çocuklarıyla ailesiyle geçirdiği her vakit her adım çocukların büyüme esnasındaki her yılı babalık tecrübesini, babalığı daha iyi hissettirmeyi sağlıyor. Bebekken farklı, yürürken farklı, ilk konuşurken farklı her seviyede çocuğun büyümesine göre babalık duygusu da farklılaşıyor.” (K19, 61, Lisans, 1, Öğretmen)

“... Çocuk arasında ayırım değil ama erkekte yaşımız biraz gençti uzak olması, bir takım şeyleri farklı düşünmeyi sağladı, kızın daha yakın olması etkili olabilir. O zamanki düşünce mi yaş mı artık nedir bilemiyorum zaman içinde davranışımız değişti kıza karşı. O zamanki eğitim şartlarında erkeğe eğitimler daha katıydı. ... Zor bir meslek babalık. Yaşadıkça bazı şeyler tecrübe ediliyor.” (K29, 66, Lise, 1, Emekli İşçi)

Çalışmamızın temel sorunsalını oluşturan babalık kimliğinin nesiller bağlamında incelenmesi aynı zamanda yaş faktörünün de içinde bulunduğu bir değerlendirme yapmayı mümkün kılmaktadır. 2. nesle kıyasla babalık kimliğinin 1. nesil babalarda daha çok geleneksel söylemlere dayanmakta olduğu görülmüştür. Babalık kimlik tanımlamalarında, ideal babalık algılarında, çocuk eğitiminde ve aile içi ilişkilere bakışlarında geleneksel değerler öne çıkmaktadır. 1. nesil katılımcılar daha çok ataerkil toplum yapısındaki egemen değerler üzerinden kimlik tanımlamaları yapmakta iken bu 2. nesil katılımcılarda çocuk ve onun ihtiyaçları üzerinden yapılan tanımlamalara kaymaktadır. 1. nesil katılımcıların ifadelerinde egemen erkeklik değerleri ile babalık birbirinden bağımsız alanlar olarak görülmemekte iken 2. nesil katılımcılar babalık tanımlarında baba-çocuk etkileşimine daha fazla yoğunlaşmışlardır. Anne-baba değerleri ve toplumun baskısı babalığın inşasında 1. nesilde ön planda iken 2. nesil bu konuda baskıyı daha az hissettiğini belirtmiştir.

5.4.1.2. Eğitim

Araştırma grubumuzda babaların eğitim seviyesi yükseldikçe babalık söylemlerinin geleneksel babalıktan katılımcı babalığa doğru değiştiği görülmüştür. Eğitim seviyesi görece yüksek olan babaların kendini evin reisi görme ve kadına yönelik cinsiyetçi tutumu azalmakta iken eğitim seviyesi düştükçe geleneksel erkek değerlerine bağlılığın, ev içi iş bölümünde ayrışmanın ve çocuk bakımına katılımın azaldığı bulgulanmıştır.

“... Senin geçirdiğin dönemler öğrencilik, üniversite hayatındaki o dönemlerinde neler yaşadın, neler okudun, neler gördün, hayata bakışın nasıl gelişti bunlar etkiliyor, tahsilin mesela çok etkiliyor. Babam lisans mezunu ben doktora yapıyorum eğitim bilimleri okuyorum mesela. Bunlar tabii karşılaştırdığımda benim babalığımda olumlu etkiler yarattığını görüyorum.” (K34, 31, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Eğitim seviyesindeki yaşanan kırılmanın lisans düzeyinde olduğu değerlendirilmektedir. Katılımcı görüşlerinde lisans ve üstü ile lise ve altı olmak şeklinde bir ayrışma gözlemlenmiştir. Lisans eğitiminin bir uzmanlaşma eğitimi olması, bireyin ailesinden ayrılması, hayatı daha yakından deneyimlemesi; farklı şehir, insanlar ve kültürlerle karşılaşması gibi imkânları ile bireyin gelişimine büyük katkı sağlamaktadır. Bu gelişim bireyin babalık algısını etkilemektedir.

Bir katılımcı ifadesinde eğitim konusunda örgün eğitimden farklı olarak baba eğitim programlarına dikkat çekmiştir. Burada alınan eğitimin babalık tutum ve davranışlarını etkileyeceğini belirtmiş ve bu tarz eğitimlerin faydasından bahsetmiştir.

“Toplumumuzda bu görerek yapılan bir şey Batıda Amerika’da özellikle etkili ana baba eğitimi diye bir okul var. İnsanlar buraya baba olmadan önce giriyorlar eğitimini alıyorlar. Muhakkak ki faydasını görüyorlar ama bizde böyle bir eğitim olmadığı için her şeyi görerek yapıyoruz. Kendi düşüncelerimizi toplumun örf ve adetlerine göre şekillendiriyoruz.” (K33, 54, Lisans, 1, Öğretmen)

Araştırma grubunun eğitim seviyesinin gösterildiği Grafik 3'e de bakılacak olursa 1. nesil babaların eğitim düzeylerinin 2. nesil babalardan daha düşük olduğu görülmektedir. İki neslin eğitim seviyeleri açısından babalık kimlikleri karşılaştırıldığında geleneksel babalık söylemlerinin görece düşük eğitim düzeyindeki 1. nesil katılımcılarda daha yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Öte yandan eğitim seviyesi görece daha yüksek olan 2. nesil katılımcıların, modern ve katılımcı babalığa dair daha fazla söylem geliştirmiş oldukları dikkati çekmektedir.

5.4.1.3. Sosyoekonomik Düzey

Araştırma grubunun sosyoekonomik seviyelerine bakıldığında birbirine yakın gelir seviyesine sahip katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Bu açıdan bireylerin sosyoekonomik bağlamda söylemlerini karşılaştırmak çok mümkün gözükmemektedir. Ancak katılımcıların ifadelerinde babalık kimliğinin sosyoekonomik düzey ile ilişkili olduğuna dair söylemleri bulunmaktadır.

Sosyoekonomik düzeyin babalığı etkileyen önemli bir faktör olduğuna geçim sağlayan kategorisinin başlı başına bir babalık kimliği olarak ele alınması örnek olarak gösterilebilir. Babalığın tarihsel dönemlerinde bir dönemin etkili babalık modeli olarak yerini alan bu babalık kimliği araştırma grubundaki birçok babanın kendisini konumlandığı kimlik olarak karşımıza çıkmıştır. Böyle olunca sosyoekonomik seviyenin bireylerin babalık davranışlarını şekillendirdiği, onların babalık kimliklerini anlamlandırmasında önemli bir faktör olduğu söylenebilmektedir. Geçim sağlayan kategorisi altında eve ekmek getiren, geçim sağlayan söylemleri üzerinden babalık kimliğinin anlamlandırılması ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Bu kategori altında da babalık anlamını şekillendirici, belirleyici ve engelleyici özellikleri incelenmiştir.

Bir katılımcı ifadesinde daha iyi bir babalık için ekonomik imkânlarının daha iyi olması gerektiğini ifade etmiş. Engel olarak görmemekle birlikte sosyoekonomik durumunu kendi babalığını geliştirmesinde daha iyi bir baba olamamasında bir sebep olarak sunmuştur.

“Ekonomiden dolayı ekonomik olarak daha iyi durumda olsak farklı şeylerle katkı sağlayabiliriz ama ekonomik olarak sınırlarımız belli o yüzden babalık yapmaya engel değil ama daha iyisini yapmaya engel. Daha iyi imkânlar sunabilirdim.” (K11, 57, Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Sosyoekonomik seviye olarak araştırma grubu içerisinde en yüksek gelire sahip katılımcı anlatılarında ekonomik güçlüklerin babalığı etkilediğini belirtmiştir. Alım gücü ve piyasa koşullarının babalığı şekillendirdiğini ve çocuklarına daha iyi imkânlar sağlamak istediğini belirtmiştir.

“Şimdiki babalar çocuklarına daha fazla ihtimam gösteriyorlar, daha fazla ilgileniyorlar. Tabii ekonomik durumlar iyileşti. Ekonomik güçlükler de bunda etken. Evvelce ekonomik güçsüzlükler vardı, fakirlik vardı, çocuklarına istediklerini veremiyordu, istediği halde veremiyordu. ... Çocuklarımı en iyi okullarda okutabilirdim, eskiden o imkânlar yoktu. Yapmış olduğumuz bütçemiz buna imkân vermiyordu. Belki yurt dışına gönderebilirdik. İyi okullarda okutabilirdik, tüm bunları yapamadık. Bunlar üzüntü kaynağı değil ama daha iyi olabilirdi dedirtiyor zamanla.” (K27, 75, Ön Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Babalar ifadelerinde ekonomik koşulların babalık deneyimlerini etkilemesinden bahsederken maddi yetersizliklerin bir engel olarak karşılına çıkmasını ifade etmişlerdir. Özellikle babalığını geçim sağlayan baba kimliği üzerinden inşa eden katılımcılar maddi yetersizlik durumlarının babalığı engelleyen en önemli faktör olduğunu belirtmişlerdir. Ekonomik sıkıntılarla karşılaşan bu katılımcılar babalıkları ile ilgili yetersizlik hissine kapıldıklarını belirtmişler diğer bir ifadeyle bir tür babalık krizi yaşamışlardır.

“Hani işsiz bir baba çocuğuna ne kadar şefkat gösterebilir çünkü adamın derdi var, parası yok, işi yok yani. Baba eve geldiği zaman ‘Baba çikolata aldın mı?’ dediğinde bilmiyorum yani tavrı ne olur.” (K10, 41, Lisans, 2, Öğretmen)

“Herkes iyi baba olmayı ister ama çocuklar açısından farklı olabilir. Belli bir gelirin altında olursan onların gözünde iyi bir baba olamazsın. Küçük çocuk anlamaz ki senin durumunu. Asgari ücret aldığını anlamaz ki. Senin ihtiyaçlarını karşılayamadığını düşünür. Belki büyüyünce belli bir yaşa gelince anlar ama o zaman anlayamaz. Niye benim istediğim şey alınmıyor veya niye benim şu istediğim verilmiyor diye çocuk alınganlık gösterebilir. Her baba çocuğunu mutlu etmek ister her istediğini yapabilmek ister.” (K9, 65, Ön Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Çocukluğunda ekonomik yetersizlikler yaşamış bir baba kendi olumsuz yaşam deneyimlerini çocuğuna yaşatmamayı babalık inşasında bir ölçüt olarak belirlemiştir. Maddi yetersizlikler geçmiş deneyimlerinde onu en çok etkileyen olumsuz yaşam deneyimi olduğundan şu anda ekonomik olarak çocuğunun isteklerini karşılayabilmenin kendisi için önemli olduğunu vurgulamıştır. Bunu sağladığında çocuğunun mutlu olduğunu ifade etmekte ancak aynı zamanda kendi babalık kimliğinde anlamlandırdığı ölçütleri yerine getirdiği için duygusal bir tatmin yaşamaktadır çünkü babalık kimliğinin gereğini yerine getirmiştir.

“... Çocukluğumuzda en büyük etken şu bir şeyi çok istiyorsun alamıyorsun mağdur oluyorsun alamamanın ezikliği var. Baba oluyorsun aynı şartlara çocuğun düştüğü zaman o mazideki bilinçaltı gündeme geliyor. Empati yapıyorsun bir düşünüyorsun. Ya ben zamanında o ayakkabıyı çok istediydim ama babamın parası ve maddi gücü yeterli olmadığından alamadılar. O yaşadığın travmayı hatırlıyorsun. Şimdi eskiye nazaran ekonomik gücün olduğu için bir şekilde A’sı olmazsa B’si bir şekilde orta yolu bulup o eksiklikleri gideriyorsun. O da mutlu oluyor sen de mutlu oluyorsun. ...” (K29, 66, Lise, 1, Emekli İşçi)

Sosyoekonomik düzeyi (Bkz. Grafik 2) görece düşük olan 1. neslin babalık söylemlerinde maddi imkân(sızlık)lar önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşamlarını 2. nesle göre daha düşük gelirle sürdürmeye çalışan 1. nesil katılımcılar babalık kimliklerini evin geçimini sağlamak üzerinden inşa etmelerinin yanında maddi

yetersizliklerin babalık rolünü gerçekleştirmede en önemli engel olduğunu ifade etmektedirler. 2. neslin söylemlerinde maddi unsurlar bulunmasına rağmen 1. nesil kadar yoğun ve bağlayıcı bir unsur olmadığı da dikkati çekmektedir.

5.4.1.4. Diğer

Babalığı etkileyen faktörler arasında bireyin kişisel özelliklerinin babalık algılarını etkilediği gözlemlenmekle birlikte katılımcı ifadelerinde de bu konu üzerinde durulmuştur. Babalık bireyin başta çocuk olmak üzere ailenin diğer fertleriyle etkileşim kurduğu bir kimliktir. Bireye ait kişilik özellikleri de bu etkileşimin niteliğine yön vermektedir. Örneğin dışa dönük kişilik yapısına sahip bir babanın çocuğu ile kurmuş olduğu ilişki ile içe dönük kişilik özelliklerine sahip babanın kurmuş olduğu ilişki biçimi birbirinden farklı olacaktır.

Yapılan görüşmelerde 4 katılımcı ifadesinde kişiliğin bireyin babalık kimliğini etkilediğini belirtmiştir. Katılımcılar ifadelerinde babalığın bireyin kişiliğine, karakterine, yapısına göre değişebileceğini ifade etmişlerdir.

“Kişinin karakterine bağlı öğrenmek isterse öğrenebilir, örnek alabilir.”

(K29, 66, Lise, 1, Emekli İşçi)

Ayrıca bir baba ifadesinde kronik sağlık sorunları olduğunu ifade etmiş. 2. nesil bu katılımcı yaşadığı sağlık sorunlarının babalığında engel teşkil ettiğini belirtmiştir. Küçük yaştaki çocuğu ile oynarken, onunla ilgilenirken yorulduğunu ifade etmiştir.

5.4.2. Ailesel Faktörler

Bu kategori altında babalık kimliğini etkileyen ailesel faktörler ele alınmıştır. Ailesel faktörler eş, baba, anne ve çocuk bağlamında olmak üzere dört ve bu dört kategoriye bağlı alt kategorilerden oluşmaktadır.

5.4.2.1. Eş Bağlamında

Eş kategorisi altında eşin eğitim seviyesi, eş desteği, eş ile ilişki biçimi ve eşin çalışmasının babalık kimliğini nasıl etkilediğine dair açıklamalarda bulunulmuştur.

5.4.2.1.1. Eşin Eğitim Seviyesi

Annenin eğitiminin çocukların gelişimlerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Annenin eğitim düzeyi ebeveynliğe bakışımı, çocukların gelişimine yönelik ortaya koyduğu davranışları doğrudan etkilemektedir. Annelerin eğitim seviyesi farklılaştıkça çocuğa attıkları değer, cezalandırma şekilleri, sevgi gösterme biçimleri farklılaşmaktadır. Ebeveynlik anne babanın tutarlı bir biçimde çocuk yetiştirmesi olarak düşünüldüğünde baba da annenin bu davranış kalıplarından etkilenmektedir.

Araştırma grubundaki katılımcı eşlerinin Grafik 6'da gösterildiği gibi % 27,5'i ilkökul, % 7,5'i ortaokul, % 25'i lise, % 10'u ön lisans, % 22,5'i lisans, % 5'i yüksek lisans, % 2,5'i doktora mezundur. Dağılıma bakıldığında yarısından fazlasının (% 60) lise ve altı eğitim seviyesine dâhil olduğu görülmektedir.

Babaların anlatılarında eş eğitimine yönelik bir söylem bulunmamasına rağmen eşin eğitim düzeyi üzerinden analiz edildiğinde katılımcı ifadelerinin farklılaştığı görülmüştür. Eşin eğitim seviyesi tek başına bir faktör olmamakla birlikte bu faktör eşin çalışma durumu ve ailenin gelir durumunu doğrudan etkilemektedir. Eşin eğitim seviyesi arttıkça çalışma oranı ve aile geliri de yükselmektedir.

Eşin eğitim seviyesine göre babaların toplumsal cinsiyet algısı ve ev içi iş bölümü algılarında farklılıklar gözlemlenmiştir. Özellikle lisans ve üstü eğitim seviyesine sahip katılımcılar ev içi iş bölümüne daha az cinsiyetçi yaklaşmaktadır, çocuk bakımı ve ev işleri konularında kadın-erkek işi olarak keskin ayrımlar yapmamayı tercih etmektedirler. Toplumsal cinsiyet algıları daha yüksek olan bu bireyler çocuk bakımının da erkek işi olabileceğini belirtmişlerdir.

Nesiller bağlamında bir karşılaştırma yapıldığında (Bkz. Grafik 6) 1. neslin eş eğitim düzeyi ile 2. neslin eş eğitim düzeyi arasında dikkat çekici bir fark bulunmaktadır. 1. neslin babalığa daha geleneksel ve toplumsal cinsiyetçi yaklaşımları eşlerinin eğitim düzeyinin düşüklüğü ile ilişkilendirilebilir. Eşleri eğitim düzeyi yüksek olan 2. nesil babalar daha modern ve cinsiyet bağlamında daha eşitlikçi söylemler geliştirmişlerdir.

5.4.2.1.2. Eş Desteği

Babaların eşlerinden almış oldukları desteğin onların başta evlilik olmak üzere aile hayatında pek çok olumlu yanları bulunmaktadır. Literatürde yapılan çalışmalarda anneye verilen baba desteğinin öneminden bahsedilmesine rağmen erkeğin baba olma sürecinde aldığı ya da alamadığı desteğin onu nasıl etkilediği konusuna pek değinilmemiştir. Aynı zamanda bir ebeveyn olan babaya eşin gerek araçsal gerekse duygusal desteği olması onların bu rollerine adaptasyonunu artırabileceği gibi yetkinlik duygularını da geliştirmesini sağlayacaktır.

Eş desteğini çocukların disipline edilmesi boyutundan ele alan bir baba bu konuda eşinin yardımı olduğunu ve ev içinde otoritesini sağlamasında eşinin en önemli etmen olduğunu belirtmiştir.

“Bizim evde hanım benle aynı modda hareket eder. Hanım mesela davranışlarıyla sofraya geç kaldığımda çocuklara ‘Babanızı bekleyin.’ der. Babanın çocuk üzerindeki otoritesini anne kurar yani. Yer yer anne sıkıntıya düştüğünde sana paslıyor ‘Höyt!’ dediğinde duruyor çocuk. Babalıkta şöyle bir şey var ceza verileceğinde baba, şefkat gösterilecekse anne. ... Aslında evde babaya saygıyı, babanın otoritesini anne sağlıyor.” (K4, 44, Lisans, 2, Öğretmen)

Anne desteğinin baba katılımını azalttığı 4 katılımcının ifadelerinden anlaşılmaktadır. Geleneksel baba kimliğinde çocuk bakımını anne üstlendiğinden bu baba kimliğine göre çocuk bakım sorumluluğunu tümüyle yüklenen eşler geleneksel babalar tarafından iyi anne olarak tanımlanmıştır.

“İyi anneler babalara bırakmıyorlar bir de öyle bir şey var. Altını temizleyeceksin ‘Bırak sen temizleyemezsin.’ diyor. ‘Sen bırak mamayı ben yaparım. Senin yapacağın mamadan ne olacak.’ diyor. İyi anneler çocuklarını kimseye bırakmıyorlar. Gözünden sakınıyorlar. Gözlerine güvenemiyorlar. Öyle seviyorlar yani. Onun için anne daha kutsal yeter ki iyi anne olsun kötü anne olmasın. ...” (K25, 65, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

“(Çocuk bakımı) Yapmadım hiç yapmadım. Eşimden Allah razı olsun bana fırsat vermedi. Belki çok mecbur kalsa idim yapabilirdim. ...” (K37, 61, İlkokul, 1, Emekli Esnaf)

Başka bir geleneksel baba eşinin çocuk bakımını tek başına üstlendiğini babalık kimliğinin öz eleştirisini yaparak ifade etmiştir. Bu baba eşinden almış olduğu desteği öyle üst seviyeye koymaktadır ki evliliğinin yürüyebilmesindeki temel dinamiğin eşinin vermiş olduğu bu destek olduğunu belirtmekten de kaçınmamıştır. Eşinden aldığı bu yardımın çocuklarının okul yıllarında da sürdüğü düşünüldüğünde uzun bir zaman sürecine karşılık gelmektedir.

“Çocuk bakımında eşim bana fırsat vermedi. Ben söylüyorum zaten çalışan hanım olsaydı ben bu evliliği yürütemezdim ki. Benim düşüncemde olanlar kesinlikle boşanırdı. ... Gençliğimde hiç çocukla ilgilenmezdim ben anası ilgilenirdi o büyüttü çocukları. O okuttu.” (K23, 63, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Anlatıları katılımcı baba kategorisinde değerlendirilen bir baba ise eşi ile yapmış olduğu fikir alışverişinin babalığını inşa etmesinde faydası olduğunu ifade etmiştir.

“... Gerekirse kitap okuyorsun gerekirse eşine danışyorsun o uyarıyor onun uyarılarını dikkate alıyorsun.” (K34, 31, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Burada geleneksel babaların eş desteği algısı ile katılımcı bir babanın eş desteği algısı arasındaki fark dikkat çekmektedir. Geleneksel babalar çocuğun bakımı ile ilgili tüm sorumluluğun eş tarafından üstlenilmesini eş desteği olarak algılarken katılımcı bir baba

ise babalıkla ilgili konularda fikir alışverişinde bulunabileceği, danışarak yardım alabileceği bir birey olarak algılamıştır.

1. ve 2. neslin babalık konusunda almış oldukları eş desteğinin farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. Ancak bu nesillerin eş desteği konusundaki algılarının farklı olduğu görülmüştür. 1. nesil eş desteğini çocuğunun bakım, eğitim, oyun gibi ihtiyaçlarının eş tarafından karşılanması olarak algılamak; 2. nesil ise eş desteğini yardımlaşarak çocuğun yetiştirilmesi olarak değerlendirerek daha eşitlikçi bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Ayrıca 2. nesil babalar eşi çocuk yetiştirmede danışılacak bir otorite olarak görmesiyle 1. nesil babalardan ayrılmaktadırlar.

5.4.2.1.3. Eş İle İlişki Biçimi

Babalık aile içerisinde bir kimlik olarak inşa edildiğinden eşten bağımsız değerlendirilemez. Aile içerisinde icra edilen bu kimliğin gereklilikleri eş ile iletişim ve uyumdan büyük oranda etkilenmektedir. Evliliklerinde uyum olan ebeveynler çocukları ile keyif alarak ilgilenmekte, evliliklerinde sorunlar yaşayanlar ise çocuklarına karşı ilgisiz, sert ve cezaya dayalı disiplin yöntemlerini daha fazla uygulamaktadırlar.

Babalar anlatılarında iyi bir babanın yalnız çocukla değil eşi ile de ilişkisinin iyi olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Babalığı yalnız çocuk üzerinden değil eşlik rolleri üzerinden de tanımlamışlardır. Babanın aynı zamanda bir eş olma görevine vurgu yapan katılımcıların anlatıları ise babalık kimliklerinde farklılaşmaktadır. Geleneksel babalar babanın görevinin eşini koruyup kollamak, onun rızkını da temin etmek olarak ifade ederken; katılımcı babalar ise iyi bir babanın eşi ile uyumlu bir şekilde evliliğini yürütmesi gerektiği çünkü huzurlu aile ortamının çocuk gelişimindeki önemine vurgu yapmışlardır.

1. nesil babalar babalık kimliklerini koruyucu, kollayıcı, ailenin reisi, aile bireylerinin geçimini temin eden olarak tanımladıklarından babalık kimliklerinde eşleri ile ilişkisine daha az önem atfetmişlerdir. Geleneksel erkeklik değerleri üzerinden tanımlanan bu

babalık kimliği babalığı eş ile yrtlen bir ebeveyn olarak gören 2. nesle göre farklılaşmaktadır.

5.4.2.1.4. Eşin alışması

Eşlerin alışma durumu kadının ekonomik bağımsızlığının olması, ev içi iş bölümünün paylaşılmaması, kadının eğitim seviyesinin yükselmesini beraberinde getirmektedir. Ekonomik bağımsızlığını elinde bulunduran ve eşiyle aynı mesai saatlerinde eve gidip gelen kadınlar ev içi iş bölümünde eşit olarak paylaşım istemektedirler. Bu haklı taleplerini çalışmayan kadınlara göre daha zgr bir biçimde dile getirebilmektedirler. Bu bakımdan kadının çalışması babaların ocuk bakımında daha fazla aktif rol almalarını sağlamaktadır.

Eşin alışması babanın ocuk katılımını zorunlu hale getirdiği durumlar olmaktadır. Babası ile bir paylaşımını anlatan katılımcı, annesi çalıştığı zamanlarda babasının onların tüm ihtiyaçları ile ilgilendiğini ifade etmiştir.

“Annem çalıştığı için nöbetçi olduğu zamanlar oluyordu. O zamanlarda yemek hazırlar, yemek yedirirdi babam. İhtiyaçlarımızı gidermek zorundaydı. İyi vakit geçirirdik. ...” (K34, 31, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Modern babalık kimliği katılımcı babalığa daha yakın olmakla birlikte dışsal faktörler bu durumu etkilemektedir. Onların sorumluluk almasında eşin çalışmasının önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Babaların ifadeleri değerlendirildiğinde eşinin çalışmasından kaynaklı üzerine yüklenen bir sorumluluk neticesinde çocukları ile ilgilendikleri değerlendirilmiştir.

“(ocuk bakımı) Yaptım yaptım. Ooo az mı dizimde sallamadım. Arabayı alıp bindirip gece gezdirmedik. Sonuçta eşim de alışıyor. Gece eşim uyuduğunda ağladığında gazını ben ıkarıyordum. ...” (K10, 41, Lisans, 2, ğretmen)

Eşi çalışmayan babaların anlatılarına bakıldığında özellikle küçük çocukların bakım ve ihtiyaçları ile ilgilenmedikleri görülmüştür. Bu durum ev içi iş bölümü ile meşrulaştırılmaktadır. Çocuk bakımını ev içi işleri içerisinde gören bu babalar çalışmalarını sebep göstererek bu işlerden çalışmayan eşlerini sorumlu tutmaktadırlar.

“Altını değiştirmede anne ev hanımı olduğu için kendisi uğraşsın. Bence bir iş bölümüdür bu. Ben çocuğun yanında duruyorum kendisi yemek, temizlik, bulaşık yapıyor. Onun haricinde çocuğu yıkama, alt değiştirme ben hiç yapmadım. Kendisi ev hanımı zaten.” (K8, 39, Lisans, 2, Öğretmen)

“... Küçükken altını alma falan hiç yapmadım yani. Ya bizim kültürümüzde var. Eskilerden de böyle gördük erkek adam öyle şey yapmaz yapan arkadaşlar var mıdır, var. Ben şahsen yeniden çocuğum olsa yine yapmam. Niye yapmazsın diyeceksiniz benim eşim var. ... Eşim çalışmış olsaydı yardımcı olurdu. Ama ben eşimi çalıştırmayı düşünmüyorum o yüzden de ben nasıl fedakârlık yapıyorsam aynı şeyi ondan da beklerim.” (K14, 34, Lise, 2, İşçi)

Eşinin çalışmaması nedeniyle ev işleri ve çocuk bakımı konusunda kendisinin bu işleri yapmadığını belirten bir baba eşinin tüm işleri yaptığını kendisini ise bu işlerde yetersiz görmektedir. Eşi ile aynı şartlar altında olmadığını düşünen bu katılımcı eşlerin ikisinin de çalışması durumunda şartların eşitlenebileceğini ifade etmiştir.

“... Çocuğa bakmak eşlerin çalışması ile bağlantılı. Ben yapamam. İki yumurtayı çarpıp pişirmiş insan değilim. Yapanım var yani. Ben onu da görüyorum. Damadım da yapıyor ev işlerini çünkü kızım da çalışıyor şartlar eşit. Hangisi boşta ise o yapıyor. Çalışmakla çok alakalı.” (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur)

Araştırma grubunun eşlerinin yarısına yakını (% 47,5'i) çalışmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında homojen bir dağılım olduğu Grafik 5'de görülmektedir. Çalışmayan eşlerin daha çok 1. nesil katılımcılarda yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Eşleri çalışan

babaların çocukları ile daha fazla vakit geçirdiği ve çocukların bakım faaliyetlerinde daha aktif rol aldığı değerlendirildiğinde 2. nesil babaların 1. nesil babalara göre çocuk bakımı ve iletişimde daha fazla katılımcı olduğu söylenebilmektedir.

5.4.2.2. Baba Bağlamında

Bu kategori altında babalığın kimliğinin inşasında bireyin babasının etkilerine yönelik açıklamalara yer verilmiştir. Baba bağlamında başlığı altında açıklanan bu kategori babadan miras olarak babalık ve babamın antiteziyim alt kategorilerinde incelenmiştir.

5.4.2.2.1. Babadan Miras Olarak Babalık

Babalığın inşasında sosyal çevreden ve aileden en fazla etkilenilen, en fazla rol model alınan bireyin kendi babası olmaktadır. Babaları ile direk etkileşim içerisinde olan çocuklar baba olduklarında babalık davranışlarını etkileşim içerisindeki en yakınındaki erkek birey olan babasından alma eğilimi göstermektedirler.

“Tabii ki bu silsile yoluyla geliyor. Ben babamdan nasıl gördü isem herkes de öyle bence, o şekilde gidiyor çocuklar genelde. 7’inde neyse 70’inde de o. Bir insan pek fazla değişmiyor aynen büyüyor. ... Oğlum yanımda sigara içer. Çok da demokratımdır. Sigarayla saygı olmaz derim. Bunu da babamdan öğrendim.” (K1, 70, İlkokul, 1, Emekli Memur)

Geleneksel babalık kimliklerine sahip daha çok 1. nesil katılımcılardan oluşan babalar kendi babalarının davranış kalıplarına daha fazla saygı duymakta, babalığı onların kimliklerinden idealize etme eğilimi göstermektedirler. Babalığı babadan öğrenme konusunda 2. nesil katılımcılar ise daha sorgulayarak yaklaşmaktadırlar. Babasının iyi yaptığı davranışları almış kötü davranışlarını ise almadığını ifade etmişler ve bu şekilde babalıklarını inşa etmişlerdir.

“Benim rahmetlik babam gerçekten kültürlü bir insanmış yani. Onun yaptığının yüzde yüzünü ben yapamıyorum. O günkü şartlarla benim

bugünkü şartlarım aynı değil. He yaptım mı yaptım. Böyle ben de güzel bir evde yaşıyorum. Demek ki o kültürü almışım babamdan. Anne babamdan o kültürü almışım.” (K5, 61, İlkokul, 1, Emekli İşçi)

“Öğrenilen tarafları da var doğuştan gelen tarafları da. Aslında babalığı insan kendi babasından öğreniyor. Bir süre sonra bir bakıyorsun, -ben bunu kendi hayatımda gördüm- bir süre sonra kendi baban gibi davranmaya başlıyorsun. Aslında babalığı kendi babandan öğreniyorsun. Bunu bilinçli olarak yapmıyorsun. Bir ara bir baktım bazı şeyleri babam gibi yapıyorum ama kendi kendime diyorum ki babam burada yanlış yaptı ben böyle yapmamalıydım diyorum. Kendime göre babamın yanlış yaptığı şeyleri yapmamaya çalışıyorum ama bence babalığı insan kendi babasından öğreniyor. ...” (K4, 44, Lisans, 2, Öğretmen)

Başka bir katılımcı grubu ise babalığın babalıktan öğrenilen bir tarafının olduğunu doğrulamakla birlikte yalnızca babadan geçen bir kimlik olmadığını, çevresel faktörlerin varlığından da bahsetmişlerdir. Bu babalar babalık inşasının daha karmaşık ve zamana yayılan bir süreç olduğunu ifade etmişlerdir.

“Babalık yaşamayla öğrenilir. Yani gelecekle, yaşadıkça öğrenilen bir şeydir. Ama bunu düşünerek yaparsan daha anlamlı oluyor. Kendi babandan da öğreniyorsun, çevrenden de öğreniyorsun. Bunlar hep insanın önünü açan şeyler. Ha benim babam şöyle yapardı, komşu çocuğuna şöyle yapmıştı diye bunlardan doğru yolu seçiyorsun zamanla.” (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur)

“Öncelikle kişinin kendi babası önemli. Orada bir rol model olarak babadan gördüğü şeyleri kendi babalığı döneminde uyguluyor. Ben kendi hayatımda kendi babamdan etkilendim. Başta kabul etmiyorsun ama babama benzediğimi ona benzer şeyler yaptığımı fark ediyorum. Ama işte karşılaştırdığım zaman farklı şeyler de yaptığının farkına varıyorum.” (K34, 31, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Babasının kendi babalık davranışlarını etkilediğini savunan bir katılımcının anlatısına göre babasının üzerinde kurmuş olduğu otoriteden etkilendiğini ve bu otoritenin altında hareket etmek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

“... Ben babamdan baskı gördüğüm için böyle oldum. Toplumdan da bir baskı var ama onu çok hissetmiyorsun. O baskı ile hareket etmedim ama babamın baskısı ile hareket etmek zorunda kaldım o yüzden ben çocuklarıma biraz daha özgür davranıyorum. Benim yetişme tarzımla çocuklarımla yetişme tarzı da çok farklı. Bende baba baskısı vardı. Benim sertliğim kendime. Doğrularım var tabii ki, yanlış görürsem baskı uyguluyorum.”
(K39, 76, Lise, 1, Emekli Memur)

Araştırma grubunda rol model alma eğiliminin daha çok geleneksel baba kimliğinde yaygın olduğu görülmüş ve bu durum modern babalıktan katılımcı babalığa doğru gidildikçe azalmıştır. Geleneksel babaların daha çok 1. nesil babalardan oluşması bu babaların da babalığı öğrenebileceği yazılı ve görsel medyanın azlığı, eğitim imkânlarının yetersizliği ve sorgulamanın yetersizliği gibi sebeplerle babalarının davranışlarını devam ettirme eğiliminde oldukları söylenebilir.

5.4.2.2.2. Babamın Antiteziyim

Araştırma grubundaki 5 babanın ifadelerine bakıldığında babasının davranışlarını eleştirdiği ve bu eleştirmiş oldukları davranışlarını sergilememeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Babalarının yanlış davranışlarından kendi babalık kimliklerini inşa etmeye çalışan bu katılımcıların 4'ünün 2. nesil babalardan oluşması dikkat çekicidir. 2. nesil babaların sosyal çevre ile etkileşim, yazılı ve görsel medyaya ulaşabilme, daha geniş doğru ve yanlış davranışları görme ve ayırt etme imkânları daha fazla olduğundan babalarının davranışlarındaki olumsuzlukları sorgulayabilmektedirler.

“... Aile içerisinde kendi babasından babalığı öğrenebilir. Bu her zaman rol model almak anlamında olmayabilir. Babasında görmüş olduğu olumsuz

davranışları kendi babalığına yansıtmayarak da bu öğrenme süreci gerçekleşebilir.” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Bu kategori altında anlatılarda bulunan katılımcılar babaları ile soğuk ve mesafeli bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. Geleneksel baba kimliğinin hâkim olduğu bu katılımcıların babalarının otoriter davranışları onların rol model alınmasından öte etkileşiminin daha da azalmasına neden olmuştur. Böylece kendi çocukluğunda yaşamış oldukları olumsuz yaşam deneyimlerini çocuklarına yaşatmak istemeyen katılımcılar babalarının davranışlarının antitezi gibi hareket ederek babalık kimliklerini inşa etmişlerdir.

“Çocukken ailedeki yetişme tarzımıza bakıldığında ataerkil bir ailede büyüdük. Babamızın sözünden dışarıya çıkamazdık. O zamanki durumlar itibariyle de evde bir şiddet vardı. Ben o zaman hep derdim: Ben büyüdüğümde benim de çocuklarım olursa çocuklarıma ben bu şekilde davranmayacağım. Onlara daha yumuşak daha nazik, işte onların derdini dinleyen, onlarla ilgilenen baba olacağım diye kendi kendime o zaman söz verirdim. Verdiğim sözü de yerine getirdiğime inanıyorum. Çocuklarıma eski insanların davrandığı gibi davranmadım. Bizim zamanımızda biraz daha farklı idi çocukken. Yani katı kurallar vardı. O kuralların dışına çıktığın zaman ceza anında gelirdi. ...” (K19, 61, Lisans, 1, Öğretmen)

Babadan miras olarak babalık ve babamın antiteziyim kategorileri birbirini tamamlayan kategoriler olarak değerlendirildiğinde 1. nesil babalar babalık kimliklerini babalarından miras alarak inşa ederken 2. nesil babaların ise babalarının davranışlarını onaylamayarak onların antitezi bir babalık kimliği inşa ettikleri görülmektedir. 2. nesil babaların eğitim seviyesinin yüksek olması, medyaya ulaşımının kolay olması gibi etkenlerin babalarının kimliklerini sorgulamalarını sağlamış olduğu düşünülmektedir.

5.4.2.3. Anne Bağlamında

Ataerkil toplum yapısında babalık erkekliğin son aşaması olarak algılandığından babalık inşası erkeklik değerleri üzerinden yapılmaktadır. Babalığın ebeveynliğin eşle birlikte paylaşılan bir rol olduğu anlayışı bu tür toplumlarda kabul gören bir anlayış değildir. Bu durum babalığın anneden öğrenilmesini güçleştirmektedir. Geleneksel değerlerin daha baskın olduğu toplumumuzdaki erkekler babalığı anneden öğrenmeye mesafeli yaklaşmaktadırlar.

Araştırma grubundaki babaların 3'ü ifadelerinde babalıklarını annelerinden öğrendiklerine dair paylaşımlarda bulunmuşlardır.

“Bu öğrenme aynı biçimde annesinden de olabilir. Babalık en nihayetinde ebeveynliktir. Bir erkek, annesinin ebeveynlik tarzından da etkilenerek kendi babalığını oluşturabilir. ...” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Babalığın anneden öğrenilmesi kategorisi katılımcıların ifadelerinde çok da fazla yer almamış olsa da babalığın geleceği adına dikkat çekici bir yeri bulunmaktadır. Yapılan tüm çalışmalar annelerin çocuk katılımında daha aktif rol üstlendiğini göstermektedir. Babalık bir ebeveynlik olarak değerlendirildiğinde annenin davranışlarından soyutlanması onun başka bir kimliğe evrilmesine neden olacaktır. Böyle olunca babalığa en yakın kimlik olan erkekliğe bir dönüş başlamaktadır. Hâlbuki çocukla etkileşimi daha kuvvetli olan annelerin kimliğinden beslenecek bir babalığın çocuk gelişimi adına büyük yararları olacağı değerlendirilmektedir.

Bu kategori altında görüş bildiren katılımcıların tümünün 2. nesil katılımcılar olması 2. neslin 1. nesle göre geleneksel değerlerden görece daha uzak olması ve ebeveynliğin annelerden de öğrenilebilecek yanlarının olduğu bilincinde tutum sergilemesi ile açıklanabilir.

5.4.2.4. Çocuk Bağlamında

Babalığın çocuktan ayrı olarak düşünülmesi mümkün değildir. Ancak bu yalnızca biyolojik bir bağdan daha fazlasını ifade etmektedir. Babalık kimliğinin sosyalleşme süreci içerisinde şekillendiği göz önüne alındığında bu sosyal süreçler içerisinde en fazla etkileşimde bulunan birey çocuktur. Geleneksel anlayışa göre çocuğun sosyal yaşamda pasif bir rol oynadığı düşünülmesine rağmen günümüz babalık anlayışında babalık kimliğinin inşasında çocuk aktif ve önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kategori altında ifadeleri bulunan babalar genel olarak modern ve katılımcı babalardır. Bu babalar çocukları ile daha fazla etkileşim içerisinde bulduklarından babalık kimliklerinin de bu etkileşimle birlikte şekillendiğini ifade etmişlerdir.

Bir katılımcı çocukla aktif olarak etkileşim içerisine girdiği andan itibaren babalık algısındaki değişimi anlatılarında paylaşmıştır.

“Çocuğum olana kadar çok hızlı bir insandım ve yaşımın da etkisi vardı. Eşimle ve ailemle problemlerim vardı. Çok geziyorum diye. Ara sıra alkol alırdım. Ortamlara çok girip çıkardım çok sosyal birisiydim. Babamın işleri de iyiydi, gelir düzeyimiz iyi olduğu için bir rahatlık vardı. Babam müteahhitti ona güveniyordum açıkçası. Gezerdim sürekli. Aileyle pek ilgilenmiyordum. Doğrusu evde pek vakit geçirmiyordum. Sonra çocuğum oldu. Bebekken gezmelerim yine oluyordu ama çocuk 6 aylık olmaya başladıktan sonra ve ilk baba deyişleri ile birlikte ben o zaman çok değiştim. Ben dışarı çıkardım çocuk arkamdan ağlardı ‘Gitme, gitme ben de geleceğim.’ derdi. Bu beni çok tuhaf etkiledi. Dışarı çıktığımda aklımda bir kalıntı oluyordu. Ondan sonra ben tabii eşimin de baskısıyla birden kestim. 6 yıldır hiç dışarı çıkmadım desem yeri var. Çıkarım tabii ama muhabbet ederim ve arkadaşlarımla aylık 1-2 sefer ancak içerim. Çocuk olduktan sonra çok değiştim. Eşimin de baskısı var ama asıl faktör çocuk.” (K14, 34, Lise, 2, İşçi)

Babalığı sorun çözmek bağlamında değerlendiren bir baba çocuklarının getirmiş oldukları sorunlara çözümler sunarak çocuk ile etkileşim içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Çocuk ile birlikte babalığı öğrenmiş, onun istekleri çerçevesinde babalığını şekillendirmiştir.

“Çocuklar babalığı öğretiyor. Çocuklar değişik sorunlar gösteriyor sen de öğreniyorsun. Torunlarda daha farklı oluyorsun. Herkesin ayrı bir derdi oluyor. Hepsini çözmeye çalışıyorsun. Bazen çözmüyorsun, bazen kıızıyorsun. Zaman içinde öğrenilen bir şey yetenekli olanlar daha çabuk kavıyor bu işi. Ben öğrendim diyemem ama şu an torunlarla daha çok vakit geçirmeye çalışıyorum ama yine geçiremiyorum. İş, ekmek parası malum, şartlar işte. Babalık çocuktan öğrenilir.” (K31, 61, Doktora, 1, Emekli Doktor)

Babalığın çocukla birlikte öğrenilen bir yanı olduğunu düşünen bir baba ilk çocuğundaki babalık algısı ile sonraki çocuğundaki babalık algısının farklı olduğunu ifade etmiştir. Çocuk sayısının artması ile birlikte babalıktaki deneyimlerinin de buna paralel olarak arttığını düşünmektedir.

“Çocuğun dünyaya gelmesi ile birlikte çocuk dünyayı öğrenirken baba da babalığı öğrenmektedir. Dikkat edin ilk çocuktaki babalığınız ile sonraki çocuklardaki babalığınız farklıdır. İlk çocukta acemilik vardır ama sonraki çocukta o acemiliği atmışsınız ve çocuğunuza yaklaşım tarzınız da değişmiştir. ...” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Babalığın çocuktan bağımsız bir biçimde değerlendirilemeyeceğini düşünen bir baba çocuk ile etkileşimde bireysel farklılıklara değinmiştir. Bu bireysel farklılıkların babalık kimliğini farklılaştırdığını ifade etmiştir. Ancak bu baba farklılığın olumlu yönlerine vurgu yapmakla birlikte bu sürecin eğlenceli bir yanı olduğunu anlatılarında dile getirmiştir.

“... Babalık öğrenilen bir şey, şıp deyince olmuyor. Çocukların bir kullanım kılavuzu olsa da ona göre babalık yapsak mesela ne kadar da farklı olurdu

hayat. Hep aynı tip insanlar olurdu. Ama şunu unutmuş oluruz; her biri özel, hepimiz özeli. Anımız dakikamıza uymazken, nasıl bir babalık kitabı yazılabilir ki. Yazılsa bile her babanın yaptığını her çocuk farklı algılayacaktır. İşte o zaman başlıyor bulmacanın diğer kısmı. Ne istiyor bu çocuk şimdi? (Gülüyor) Nasıl konuşmak gerek? Benim istediğim adam mı olmalı, yoksa kendisi mi bir birey olmalı?” (K20, 33, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Araştırma grubundan 10 katılımcı, babalığın çocukla etkileşimle birlikte inşa edildiğine anlatılarında yer vermiştir. Bu katılımcıların 7'si 2. nesil 3'ü ise 1. nesil babalardan oluşmaktadır. 1. nesil babalar çocukları ile 2. nesil babalara kıyasla daha az etkileşim içerisinde olmalarından kaynaklı olarak babalığın inşasında çocuğun etkisinin 2. nesil babalara göre daha az olduğu değerlendirilmiştir.

5.4.3. Erkeklik Ve Toplumsal Cinsiyet Algısı

Babalar babalık kimliğinden önce erkeklik kimliğine sahip olmaları nedeniyle bu kimlik üzerinden babalığını inşa etme eğilimi göstermektedirler. Özellikle ataerkil yapıya sahip, geleneksel değerlerin ön planda olduğu toplumsal yapılarda bu inşa süreci toplum tarafından birey üzerinde bir baskı unsuru haline dönüşmektedir. Ancak sosyalleşme süreci içerisinde toplumsal normları içselleştiren bireyler egemen erkeklik değerlerini babalık kimliklerine taşıma eğilimindedirler.

Araştırma grubundaki katılımcıların babalık kimliklerini inşa etme sürecine bakıldığında bunun en çok erkeklik kavramları üzerinden yapıldığı görülmüştür. Erkeklik ve toplumsal cinsiyet algısı kategorisi başlığının altında egemen erkeklik söylemleri, toplumsal cinsiyet algısı, ev içi iş bölümü ve çocuğa yönelik cinsiyetçi yaklaşımlar başlıkları altında bu duruma yönelik açıklamalara yer verilmiştir.

5.4.3.1. Egemen Erkeklik Söylemleri

Babalık toplumsal, tarihsel ve psikolojik ilişkiler ağı içerisinde bir ebeveynlik olarak değerlendirildiğinde bu kimliği biçimlendiren en önemli unsurlardan bir tanesi de toplumsal ilişkilerin asli faillerinden olan erkekliktir. Bu açıdan babalığın ataerkillik ve egemen erkeklik söylemlerinden soyutlanması mümkün değildir. Toplum tarafından erkeğe atfedilen normlar ve değerler babalık söylemlerine yansımaktadır.

Egemen erkeklik söylemlerinin araştırma grubundaki katılımcıların babalık inşalarında önemli olduğu görülmüştür. Araştırma grubundaki bu babalar kimliklerini “güç, soyun devamı, geleceğe hazırlamak, otoriter, aile reisi, kahraman” gibi söylemler üzerinden inşa etmişlerdir.

Babalığı erkeklik ve erkekliğin biyolojik yönü ile doğrudan ilişkilendiren bir babanın anlatısında babalık kimliğini erkekliğin vermiş olduğu fiziksel gücün gereği olarak yine bir erkeklik söylemi olan koruyucu olma görevini yerine getirmek olarak inşa ettiğini belirtmiştir.

“Erkeklikle babalık elbette ilişkilidir. Biyolojik olarak erkeğin koruyucu bir yapıya sahip olması babalık konusunda davranışlarını da şekillendiriyor. ...” (K24, 40, Ön Lisans, 2, Memur)

Babalık ataerkil toplumun egemen söylemleri içerisinde erkeğin idealize edildiği, kendini ispatladığı ve toplumda bir statü kazandığı bir rol olarak görülmektedir. Erkek, baba olmakla heteroseksüelliğini ve kısır olmadığını topluma ispatlamıştır. Böylelikle toplum tarafından kabul görmüş ve artık toplum tarafından farklı konumlandırılmaktadır. Bu duruma örnek olarak bir katılımcı kendi babalığını ulaşmak istediği bir statü üzerinden tanımlamıştır.

“Evlilik sonucunda her erkeğin olmak istediği statüdür babalık.” (K30, 40, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Geleneksel babalık kategorisinde de bahsedildiği gibi erkek söylemlerinin en anlamlı olduğu konulardan birisi de babalık için neslinin devamı olarak görülmesidir. Özellikle erkek çocuk sahibi olmayı ayrı bir yerde konumlandıran bu anlayışa göre çocuk bir statü göstergesi ve benliğin ötekilere bir ispat aracı haline dönüşmüştür.

“Babalık insanı hayata bağlar. Çocuk sahibi olmasa insan kendisini boşlukta hisseder. Tüm canlılarda olduğu gibi insanda da esas olan üremektir. Neslini devam ettirmektir. ...” (K27, 75, Ön Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Babalık kimliğinde çocuğun bir araç olarak görüldüğü anlayışın başka bir baba tarafından farklı bir biçimle dile getirilişi de çocuğun gelecek için bir yatırım aracı olarak görülmesidir. Geleneksel toplumlardaki bu çocuğa bakış açısını bazı babalar söylemlerinde dile getirmiştir. Katılımcılar yaşlandıklarında çocuklarının kendilerine bakacaklarını ya da bakmaları gerektiğini ifade etmişler bu noktada babalığın geleceğe yapılan bir yatırım olduğunu belirtmişlerdir.

“Benim için ifade etmek çok sıkıntı. Babalık geleceğe yatırımdır.” (K15, 61, İlkokul, 1, Esnaf)

Ataerkil söylemlerin ağırlık kazandığı bir katılımcının ifadesine bakıldığında babalığını mesuliyet üzerinden tanımlamakta iken bu mesuliyeti evin reisi olarak anlamlandırmaktadır. Tabii bunları söylerken bir yandan da demokratik bir baba olduğunu ifade etmek isteyen katılımcı nihaî kararların da kendisi tarafından verildiğini söyleyerek aile reisliği tanımlamasını doğrulamaktadır.

“Babalık bir mesuliyet işidir. Evin idaresi, evin koruyucusu, ağırlıklı olarak evin dış işleri sorumlusu, mali işler sorumlusu, problemlerin çözüm makamı, yeri geldiğinde evin hamalıdır. ... Evde demokrasi vardır diyebilirim ancak tecrübe gerektiren konularda son kararı ben veririm.” (K30, 40, Yüksek Lisans, 2, Memur)

“Baba, sürüsünden mesul bir çoban gibi yuvasını huzurla mutluluğa götüren kişidir.” (K35, 68, Lise, 1, Emekli İşçi)

Babalıklarının otoriterlikle ilişkilendiren egemen erkeklik söylemlerine sahip babaların ifadeleri araştırmanın bulguları içerisinde geçmektedir. Ancak babalık kimliklerinde bu husus ayrı bir kategori olarak ele alındığından burada yalnızca bu söylemlerin erkeklik söylemleri üzerinden babalık kimliğinin inşasında kullanıldığını ifade etmekle yetinilecektir.

Erkek olarak ailenin reisi olmak aynı zamanda onlardan sorumlu olmayı gerektirmektedir. Sorumluluk geniş bir kavram olarak kullanılmakla birlikte erkeklik söylemleri içerisinde geçtiği gibi “koruyup kollamak, geçim sağlamak, ele güne muhtaç etmemek, ihtiyaçlarını gidermek, başkasına el açtırmamak” gibi kavramlar ile açıklanmıştır. Babalığın sorumluluk yönüne vurgu yapan erkekler toplumun onlara biçmiş olduğu bu rolü tüm ağırlığı ile yerine getirmektedir. Öyle ki bir katılımcı ifadesinde çalışmasının sebebini çocuklarının üzerindeki sorumluluğu ile ilişkilendirmiştir.

“Babalığı çocuğun yaşı büyüdükçe daha iyi anlıyorsunuz. Babalık sorumluluk demek. Şu an yaşamanızın sebebi, çalışmanızın sebebi çocuk.”
(K14, 34, Lise, 2, İşçi)

Araştırma grubundaki 4 katılımcı ifadesinde babalık sorumluluğunu fedakârlık söylemi ile açıklamışlardır.

“Baba bir kere koruyucu kollayıcı, çocuklar için her şeyini yapabilmek ve fedakârlıktır. Kendine özgü bir takım şeyleri var. Hani saçımı süpürge ettim deniliyor ya. Fedakârlık bence işin özü.” (K11, 57, Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

1. nesil babaların kimlik inşasında 2. nesil babalara kıyasla daha fazla erkeklik söylemlerini kullandıkları dikkat çekmiştir. 2. nesil babalar ise 1. nesil babalara kıyasla

bu söylemleri daha az kullandıkları ve babalıklarını çocuk, çevre ve benlikleri üzerinden inşa ettikleri görülmüştür.

5.4.3.2. Toplumsal Cinsiyet Algısı

Toplumsal cinsiyet toplum tarafından bireylere cinsiyet kategorilerine göre yüklenmiş olan görevler, davranışlar ve kalıplar bütünüdür. Toplumsal cinsiyet algısı ise toplumun bireylere yüklemiş olduğu bu normların bireyler tarafından anlamlandırılması olarak açıklanabilir. Toplumsal cinsiyet algısı yüksek bireyler kadın ve erkeğe toplum tarafından biçilen rollere ilişkin farkındalık kazanmışlardır. Bu bireyler kadın-erkek konusunda da daha eşitlikçi tutumlar sergilemektedirler.

Babalık kimliğinin belirleyici unsurlarından bir tanesi de toplumsal cinsiyet algısıdır. Babalık kimliği açıklamalarında toplumsal cinsiyet algısı düşük olan katılımcıların geleneksel babalık kimliğine ilişkin söylemlerinin yoğun olduğu görülmüştür. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik söylemler modern babalarda biraz daha artmakta iken en fazla eşitlikçi söylemler katılımcı babaların ifadelerinde geçmektedir.

Geleneksel babalık kimliğine dair söylemleri olan bir babanın kadın erkek eşitliğine yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Kadının ekonomik bağımsızlığının olmaması gerektiğini belirten ve bu görüşünü çekinmeden savunan bu babanın toplumsal cinsiyet algısına yönelik düşünceleri ile geleneksel babalık kimliği söylemleri örtüşmektedir.

“... Erkek olarak konuşuyorum bir bayanın ekonomik özgürlüğü olmayacak. Ekonomik özgürlüğü olursa erkek mahkûmdur bu kadar basit. Ekonomik özgürlüğü olmayacak. Bak benim bayan, hanım, daha benim bu yaşuma kadar ne kadar maaş aldığımı bilmez. Sormaz, sormamıştır da. Ne yapıyon ne ediyon parayı katiyetle sormamıştır. Şunu bunu katiyetle sormamıştır. ...”

(K23, 63, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Katılımcı babaların toplumsal cinsiyet algılarının daha yüksek olduğu önermesi bir babanın anlatıları ile de örtüşmektedir. Kadın ve erkeğin çocuk bakımında görevlerinin

ayrışmasına karşı bir tutum sergileyen bu baba yeri geldiğinde babanın da toplumca kadın görevi olarak kabul edilen tüm görevlerini yapması gerektiğini ifade etmiştir.

“Daha önceden de günümüzde de genellikle babalar en çok cinsiyet rolü algıları nedeniyle bebeğin bakımına dâhil olmuyor. ‘Erkeğin görevi evin geçimini sağlamaktır. Kadının görevi ise çocuğun ve evin bakımını üstlenmektir.’ şeklinde bakış açısı da çok yaygın bir düşünce tarzıdır. Bu nedenle babalar yalnızca çalışarak ve para kazanarak çocuklarına olan sorumluluklarını yerine getirdiklerine inanıyorlar. Tabii ki bunlar babalık için tek başına yeterli değildir. Babalığın önemi yeri geldiğinde çocuğunun altını değiştirmesinde yeri geldiğinde tuvalet eğitimi vermesinde yatmaktadır. Çünkü kişiler kendi eserlerinin zarar görmesinden hoşlanmazlar ve buna da müsaade etmezler. Çocuklar da babalarının bir eseridir.” (K12, 31, Doktora, 2, Memur)

Modern babaların toplumsal cinsiyet algısı ise katılımcı baba ile geleneksel baba kimliği arasındadır. Kadın erkek eşitliğine yönelik geleneksel toplumsal normlar çerçevesinde tutum sergilemedikleri görülmekle birlikte ataerkil yapının onlara vermiş olduğu ayrıcalıklardan kurtulmak da istememektedirler. Ancak yine de bir duyarlılık söz konusudur ve değişime görece açık bir grubu temsil etmektedirler.

“Tabii ki erkeğin tabiatı gereği de eleştiri alacağımızdan çekiniyorduk. Çocuklarımızın yeri geldiğinde altını değiştirdik, yeri geldi kucağımıza aldık, yeri geldi sütünü verdik, yeri geldi üzerimize döktüler o şekilde okula da gittiğimiz oldu. Okulda takılıyorlardı ‘Çocukların altını almış gelmişsin.’ diye. Ben o durumdan gocunmuyordum tabii. Ben çocuklarıma zevk ile baktım. Ama insanın içerisinde birileri görür de ‘Lan bunu da mı sen yapıyorsun’ diye ayıplar diye de çekindiğimiz noktalar oldu.” (K19, 61, Lisans, 1, Öğretmen)

Geleneksel babalığın en önemli göstergeleri çocuk bakımı hususunda sorumluluk almaması, çocuğa soğuk ve mesafeli davranması gösterilebilmektedir. Geleneksel

babalık söylemlerine sahip babalara çocukların sorumluluklarını neden almadıkları sorulduğunda ise verilen cevapların büyük bir kısmı “bu işin kadın işi olduğu, erkeğe ters” olduğu yönündeydi. Çocuk bakımındaki işlerinde dahi kadın ve erkek ayrımı yapılması çocuk bakımının tümüyle kadına yüklenmesi anlamına gelmektedir. Bunun neticesinde çocukları ile etkileşimi azalan, onlara duygularını yansıtamayan, onların dilinden konuşamayan baba kimlikleri ortaya çıkmaktadır.

Bu perspektiften bakıldığında geleneksel baba kimliği içerisinde değerlendirilen katılımcıların görüşleri paylaşılmıştır. Bu görüşlere bakıldığında katı bir cinsiyetçi yaklaşım görülmektedir. Çocuk bakımını yalnızca kadının işinden ibaret gören bu babalar kadınlara bu konuda söz hakkı bırakmamaktadır ve değişime kapalı grup olduğu değerlendirilmektedir.

(Çocuk bakımı) *“Bana ters gelen şeyler. Yani bir bebek arabası kullanmak bana ters geliyor. Altını değiştirmedim mesela çocukların, hiç değiştirmedim. Ha karım da orada şahittir. Toplumumuzda ters gelen şeylerdir bunlar yüzde ellisine ters gelir.”* (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur)

(Çocuk bakımı) *“Hayır hayır hayır. Ben o konularda hiç ilgilenmedim. Uğraşacak zamanım da olmaz. Biz de o çok ayıp bir şeydir. Yanlış bir şeydir. O evdeki kadının işidir. Benim işim değil yani onlar bunlar zor şeyler.”* (K5, 61, İlkokul, 1, Emekli İşçi)

Nesil bağlamında değerlendirildiğinde 2. nesil babaların 1. nesil babalara kıyasla toplumsal cinsiyet algısının daha yüksek olduğu, eş ve çocuklarına daha az cinsiyetçi tutumlar sergiledikleri söylemlerinden anlaşılmaktadır.

5.4.3.3. Ev İçi İş Bölümü

Ev içi iş bölümünün nasıl yapıldığı doğrudan babalık kimliği ile ilgili bir konudur. Ev içi iş bölümümün cinsiyet temelli yapılması babaların çocukları ile nasıl bir etkileşim içerisinde olduğunun bir göstergesidir. Öyle ki ataerkil toplum tarafından çocuk bakımı

da bir çeşit ev işi olarak kabul edildiğinden kendilerini dış işlerden sorumlu gören erkekler tarafından evdeki tüm işler çocuk bakımı da dâhil olmak üzere kadınların sorumluluğu olarak görülmüştür.

Evliliğinin başında ev işlerini dış ve iç işler olmak üzere ayıran ve kadının iç işlerle yükümlü olması gerektiğini ifade eden geleneksel baba kimliğine sahip bir katılımcı böyle olunca çocuk bakımının sorumluluğunu da kadına vermiştir. Kendisi dış işlerinden sorumlu olması nedeniyle kendi babalık kimliğini de geçim sağlamak üzerinden inşa ederek babalık krizinin önüne geçmiştir.

“Daha evliliğe başlarken dedim evde işleri dış işleri-iç işleri diye ayırdım ben zaten. Onu unuttum söylemeyi hanımla konuştuk en başta. Zaten görücü usulüyle evlendim ben. Benim dedim ‘Şu şu şu olaylarım var bak. Şunla şunla konuşmuşluğum var. Haberin olsun duyarsan edersen şaşırma. İç işleri dış işleri diye ayrılır.’ dedim. ... Çocuklarla uğraşacağıma dışarıda olmak işime geldi benim. Evde sobayı yakmadım, sobayı ellemem, camları silmem, bulaşıklara dokunmam.” (K23, 63, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Katılımcı baba söylemlerine sahip bir baba ise ev içi iş bölümüne ve cinsiyetçi ayrıma karşı anlatılarda bulunmuştur. Öyle ki ütü gibi ‘doğrudan kadınlıkla ilişkilendirilen’ bir ev işini kendinin yaptığını ifade etmiştir. Bu babanın diğer ifadelerine de bakıldığında çocuk bakımı ve ilgilenme hususlarında benzer tutumlar sergilediği görülmüştür.

“Ev işlerini eşim de yapar ben de yaparım. O da çalışıyor ben de çalışıyorum. Hoş çalışmasa da elimden geliyorsa ona neden yaptrayım ki. Elim ayağım tutuyor kendim yapabiliyorum. Bekârken de ben yapıyordum yine yaparım. Ütü mesela evlendiğimizden bu zamana kadar kendi kıyafetlerimi hatta eşimin kıyafetlerini bile kendim ütülemişimdir. Bu konuda eşimden daha iyiyim bile diyebilirim.” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

2. nesil babalar 1. nesil babalara göre ev içi iş bölümünde daha eşitlikçi davrandıklarını belirtmişlerdir. Ev işlerine ve çocuk bakımına yardım gibi konularda 1. nesil babalara göre eşleriyle daha paylaşımcı tutumlar sergiledikleri söylemlerinden anlaşılmaktadır.

5.4.3.4. Çocuğa Yönelik Cinsiyetçi Yaklaşımlar

Katılımcılar söylemlerinde çocuklarla ilgili cinsiyetçi yaklaşımlar kullanmışlardır. Çocuklara kız ya da erkek olmasına göre yaklaşmakta onların çocuk olmasından öte önce cinsiyetleri ile değerlendiren anlatılarda bulunmuşlardır. Bu anlatılarda çocuklarla geçirdikleri zaman, gittikleri mekân, çocukla oynama şekilleri, çocukların bakımı gibi hususlarda cinsiyetçi yaklaşımların babaların kimliklerinde belirleyici bir alt kategori olduğu tespit edilmiştir.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde geleneksel babalık söylemlerine sahip katılımcıların çocuklarına yönelik cinsiyetçi söylemleri bulunmaktadır. Cinsiyetçi söylemler içerisinde yaygın olarak kullanılan anlatı kız çocukları ile annenin ilgilenmesidir. “Kız çocuğunun altının değiştirilmesi, annesi ile birlikte oynaması, onu örnek alması, onunla daha çok vakit geçirmesi” gerektiğine dair babaların ifadeleri bulunmaktadır. Bebeğin altının değiştirilmeye başlamasıyla yani çocuğun doğumu ile başlayan çocuğa cinsiyetçi bakış yetişkinlikte de devam etmektedir. Çocuğun rol model aramaya başladığı dönemde ise yine cinsiyetçi bir bakış açısıyla kızın anneyi erkeğin babayı model alması gerektiği ifade edilmiştir.

“Kız çocuğu ile annenin erkek çocuğu ile babanın daha fazla ilgilenmesi gerekir. ...” (K27, 75, Ön Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Çocukların cinsiyetlerine göre yetiştirilmesi gerektiğini düşünen bir başka katılımcı çocukların doğumundan itibaren toplumsal cinsiyet kalıbı içerisinde büyütülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Kız ve erkek farklı yetiştirilmelidir çünkü yaratılışları farklıdır. Daha bebekken/çocukken kullandığı elbise, yatak ve oyuncakları farklı olduğundan

bence farklı yetiştirilmelidir. Kız çocuğu top oynamaktan erkek çocuğu bebeklerle oynamaktan hoşlanmaması gibi. Ancak eğitim alırken bir arada olabilir.” (K30, 40, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Cinsiyetçi ayırım toplumsal cinsiyet algısında olduğu gibi geleneksel babalarda daha yoğun olarak görülürken modern babadan katılımcı babaya doğru gidildikçe bu söylemlerin azaldığı görülmüştür. Bu analizle benzer özellikler nesiller bağlamında da görülmektedir. 1. nesilden 2. nesle doğru söylemler incelendiğinde çocuğa yönelik cinsiyetçi yaklaşımların azaldığı dikkati çekmektedir.

5.4.4. Diğer Faktörler

Babalığın inşasına etki eden faktörlerden sosyal çevre, medya ve çalışma yaşamı ve koşulları alt kategorileri diğer faktörler kategorisi altında açıklanmıştır.

5.4.4.1. Sosyal Çevre

Gündelik yaşamda birey diğer bireylerle sürekli etkileşim içerisindedir. Birey gündelik yaşamında etkileşim içerisinde bulunduğu bu insanların tutum ve davranışlarından etkilenmektedir. İnsan ilişkilerinde uyum ihtiyacının bir gereği olarak bu etkileşim sürecinde diğerleri ile arasındaki ilişkileri toplumsal normlara uyarak geliştirebilmektedir. Bu nedenle sosyal çevrenin normlarına uyum ve onlarla girmiş olduğu etkileşimin bir sonucu bireyde davranış değişikliklerine yol açmaktadır. Babalığı etkileyen faktörler değerlendirildiğinde bu kategori 25 katılımcı ile üzerinde en fazla söylemin geliştirildiği kategorilerden bir tanesidir.

Babalığı tecrübe ile öğrenilen bir kimlik olarak tanımlayan bir katılımcının ifadelerine göre bu tecrübe de çevreden yapılan gözlemlerden ders çıkarmakla mümkün olmaktadır. Çevresindeki baba-oğul ilişkilerini gözlemleyerek çocuğu ile arasındaki ilişki biçimini inşa eden bu babanın kimliğinde sosyal çevrenin etkisinin önemli olduğu söylenebilir.

“Babalık öğrenilebilir bir şey. Tecrübe edilerek öğrenilebilecek bir şey. Tecrübe etmek de çok okumakla ya da görmekle değil. Çevrende yaşadığın şeylerden görüp bir ders çıkarabilirsen işte asıl tecrübe o oluyor. Başka bir adamın çocuğuna yaptığı bir şeyi kendi hayatında yapıyorsan işte o tecrübe oluyor. Yoksa senin bir yanlışı görmen aynı yanlışı yapmayacağın anlamına gelmiyor. Ders çıkarmak gerekiyor. Kendi çevremde var birkaç kişi mesela. Gerçekten de baba oğluya güzel ilişkileri olanlar var. Kendi arkadaşlarımın babaları özellikle mesela. Baktıklarım var. He onların hiç birisine söylemedim ama baktıklarım var. Bakıyorum bunların baba oğul ilişkisi güzel diyebileceğim kişiler var çevremde oldu yani. Olmaması gerekenler de oldu çevremde böyle olmamalı dedim kendime.” (K2, 38, Ortaokul, 2, İşçi)

Babalığın kültürlerarası farklılaştığına dikkat çeken bir baba bu farklılaşmanın bireyin yaşadığı toplumun özelliklerine bağlı olduğunu ifade etmiştir. Toplumun normları ve bireyin yaşadığı çevre değiştikçe babalık kimliklerinin de değiştiğini belirtmiştir.

“... Babalık içerisinde yaşanan toplumdaki topluma ve kültürden kültüre ve hatta alt kültürden alt kültüre değişen bir şeydir. Bir Avrupalı baba ile geleneksel yapıya uygun bir toplumda yetişen babanın çocuklarına ve eşlerine karşı tutumları çok farklıdır. Hatta aynı ülkede bölgeden bölgeye farklılık gösterir babalık dediğimiz durum. ...” (K38, 30, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Babalık kimliğinin inşasını bir tür doğruyu bulma çabası olarak değerlendiren bir katılımcı ifadesinde babalık davranışlarını babasından, çevresinden etkilenerek şekillendirdiğini ifade etmiştir.

“Kendi babandan da öğreniyorsun, çevrenden de öğreniyorsun. Bunlar hep insanın önünü açan şeyler. ‘Ha benim babam şöyle yapardı. Komşu çocuğuna şöyle yapmıştı.’ diye bunlardan doğru yolu seçiyorsun zamanla.” (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur)

Başka bir baba sosyal çevreyi referans grubu olarak belirlemiş ve babalık davranışlarını çevresindeki babaların davranışları ile teyit etmeye çalışmıştır. Bu şekilde babalık davranışlarına ilişkin doğruları pekiştirmiş yanlışları da görme fırsatı bulmuştur.

“... Ben ailecek size gelmişimdir. Senin davranışına bakarım arkadaş böyle davranıyor çocukları böyle davranıyor ben hatalı mıyım? Karşı tarafın çocuklarına karşı tavır davranışlarına bakarsınız sizin kendi davranışlarınıza bakarsınız örnek alırsınız ama o kişinin mantığıyla, öğrenme isteğiyle ilgili. ... Tabii ki dört dörtlük öğrenilmese de bir takım ilişkilerden arkadaş olur komşusu olur feyz alınabilir.” (K29, 66, Lise, 1, Emekli İşçi)

Sosyal çevreden babalığa dair iyi yanlarının öğrenilmesi olduğu gibi olumsuz davranışların öğrenilmesi de mümkündür. Bu durum diğer katılımcıların anlatılarında çocukların disipline edilmesi, sevgi gösterimi gibi konularda toplumdan olumsuz olarak etkilenildiği ifade edilmiştir.

“Kötü babalardan kötünün çirkinliğini, iyi babalardan iyiliğin güzelliğini görerek tecrübeli ve ehliyetli insanların yazılı veya sözlü aktarımlarından istifade ederek öğrenilebilir.” (K40, 45, Ön Lisans, 2, Memur)

Bir babanın anlatısına bakıldığında sosyal çevrenin kısıtlayıcı etkisinin olduğu göze çarpmaktadır. Çocuk bakımında toplumsal normların babanın davranışlarını nasıl şekillendirdiği açıkça görülmektedir.

“(Çocuk bakımı) ... Kimi daha az yapıyor kimi daha çok yapıyor ama herkes yapıyor. Ama birbirimizle dalga geçiyoruz erkekler olarak. ‘Ooo çocuğun altını değiştirdin, ooo akşam çocuğa kalkıp süt verdin.’ Bunlar eğlence konusu erkekler arasında tabii ki. Orada farklı bir şey yatıyor. O başlı başına bir konu. Kılıbık olup olmamakla alakalı yani.” (K22, 39, Ön Lisans, 2, Memur)

Sosyal çevre kategorisi altındaki görüşlerin nesiller bağlamında karşılaştırılması yapıldığında 1. nesil babaların sosyal çevreden doğrudan etkilendikleri, sosyal çevrenin baskı unsuru haline geldiğine yönelik söylemlerle yoğun olarak karşılaşmıştır. 2. nesil babalar ise babalık kimliklerinin inşasında sosyal çevreyi bir araç olarak görmüş ve çevrelerinde yapmış oldukları gözlemler neticesinde çevreden edinmiş oldukları olumlu babalık özelliklerini kendi babalık kimliklerine eklemişlerdir. 2. nesil babalar için sosyal çevre kimliklerinin belirleyicisi olmamıştır. Günümüz toplumsal yapısındaki etkileşimler bağlamında 1. nesil babaların yaşadıkları dönem itibariyle daha cemaatvari bir toplumda yaşamış olmalarının sosyal çevrenin babalık kimliklerinde belirleyici olduğu düşünülmektedir.

5.4.4.2. Medya

Günümüz dünyasında teknolojinin yaygınlaşması ile birlikte internet, televizyon ve kitap sayesinde bireyler bilgiye kolay bir şekilde ulaşabilmektedirler. Bu bilgi aynı zamanda yaşamımızı şekillendiren bir etkiye sahiptir. Medya aracılığıyla izlenen filmler, diziler vs. sayesinde bireyler davranışlarını bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde içselleştirilmektedir. Kitaplarda veya internette okunan bilgiler hayata geçirilmektedir.

Babalığın farklı kaynaklardan araştırılarak öğrenilen yönüne vurgu yapan bir katılımcı bunun internet ve kitaplar aracılığıyla sağlanabileceğini ifade etmiştir. Bunun zor bir süreç olduğunun altını çizen bir baba bu yöntemin doğru bir yöntem olduğunu savunmuştur.

“Bence babalık öğrenilebilir bir şey. En azından bireyin bulunduğu noktadan daha üst noktalara kendini taşıyabileceği bir davranış baba olmak. Farklı kaynaklardan internet, kitap vb. araştırmalar yapılarak hayata geçirilmeye çalışılabilir. Çok özverili uğraşılması gerekli bir süreçten bahsettiğimin farkındayım ama baba olmayı öğrenerek yetiştirilecek sağlıklı bir nesil için değer bence.” (K28, 40, Doktora, 2, Öğretim Üyesi)

Medyanın farklı bir yüzüne dikkat çeken bir katılımcı televizyonun babalar için olumsuz örnekler oluşturabileceğini söylemiştir. Medyadaki babalık figürlerini mutlak doğru kabul eden bireylerin babalık kimliklerini yanlış rol modeller aracılığıyla inşa edebileceğine dikkat çekmiştir.

“... Bir de ah şu televizyonlar yok mu? (Gülüyor) Onlar ‘en iyi babanın kim olduğunu bilir, en iyi babalık rolleri’ dizilerde geçer. Geçer ki halk bu dizilerdeki babalık rollerini benimserler. Kitap, gazete okumayan bir topluluk olduğumuzu düşündüğümüzde televizyonların da iyi veya kötü birer öğretici olduğunu söyleyebiliriz.” (K20, 33, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Araştırma grubundaki 8 baba medyanın babalık kimliklerinin inşa edilmesinde önemli bir faktör olduğunu ifade etmiştir. Bu babaların 7’sinin 2. nesil olması ve görece eğitim seviyesi yüksek babalardan oluşması dikkat çekicidir. Bu neslin 1. nesle göre teknolojiye daha aşina ve ulaşabilir olması nedeniyle görüşlerinde daha fazla yer verdiği değerlendirilmiştir. 1. nesil babaların yaşamış oldukları dönem düşünüldüğünde medyanın çok kısıtlı olması onların babalık kimliklerini medya üzerinden inşa etmelerine imkân vermemiştir.

5.4.4.3. Çalışma Yaşamı ve Koşulları

Sanayi devrimi ile birlikte erkeğin evden ayrılarak çalışma hayatına kamusal alanda devam etmesi yeni babalık biçiminin oluşmasında en büyük etken olmuştur. Ekonomik dinamiklerin değişiminin getirdiği dönüşümle birlikte uzun çalışma saatleri, rekabetçilik, ağır iş şartları, esnek ve güvensiz çalışma koşulları gibi birçok etmen yaşam koşullarında belirleyici unsurlar haline gelmiştir.

Babalık kimliğinin inşasında babaların en fazla üzerinde durdukları konulardan bir tanesi de çalışma yaşamı ve koşulları olmuştur. Bu kategori uzun süreli çalışma saatleri, zihinsel ve fiziksel yorgunluk alt kategorileri altında açıklanmıştır.

5.4.4.3.1. Uzun Süreli Çalışma Saatleri

Çalışma yaşamında erkeklerin babalığını etkileyen en önemli unsurun uzun süreli çalışma saatleri olduğu görülmüştür. 13 katılımcı iş yerinde geçirdiği uzun saatler nedeniyle babalık kimliğinde “eksiklikler hissettiğini, çocuğu ile fazla ilgilenemediğini, ona yeterince vakit ayıramadığını” ifade etmiştir. Uzun süreli çalışma saatlerinin babalıklarını kısıtladığını ve engellediğini belirtmişlerdir.

Uzun süreli çalışma saatlerinin çocuğu ile ilgilenmesine engel teşkil etmesinden öte çocuğunu haftalarca görmesine engel olduğunu ifade eden bir baba ekonomik yetersizliklerin bu şartlar altında çalışmaya kendisini zorladığını belirtmiştir. Çocuğunu uzun süreli görememenin kendisi için yıpratıcı olduğuna değinmiştir.

“İş şartları benim ağır oluyor. Mesai saatleri uzun oluyor bazen ilgilenemiyorum çocuğumla. Zaman az kalıyor eve gidiyorum uyumuş oluyor. Geçen hafta ayrı kaldık mesela. Dünyalar başıma yıkıldı. Gidiyorum eve uyumuş. Öyle olunca bazen iş şartları hayat şartları engelliyor. Bir buçuk iki hafta hiç görmedim yani geldiğimde uyumuş oluyor. Ama insan şartları bazen kendisi yaratıyor yani. Ekonomik şartlar iyi olunca sıkıntı yok da ekonomik şartlar bozuk olunca mecbur kalıyorsun. Ekonomik durumumuz iyi ama iş nedeniyle bazen yeterli zamanı ayıramıyorum kızım.” (K14, 34, Lise, 2, İşçi)

Esnaf olarak yoğun çalışma saatleri içerisinde işini icra etmekte olan bir baba tatil günleri dâhil olmak üzere çalıştığını ve çocuklarına yeterince vakit ayıramadığını ifade etmiştir. Bu çalışma şartları altında mesleğini icra eden babalar uzun süreli çalışmalarını da bir babalık vazifesi görerek baba kimliklerini daha çok geçim sağlayan kimliği ile açıklamışlardır.

“Esnaf olduğum için dükkânımı herkesin tatil yaptığı zamanlarda dahi açmam gerekiyordu. Bundan dolayı memur babalara nazaran evlatlarımla daha az vakit geçirmiş olabilirim fakat iş hayatımdaki süreklilik de yine

ailemin geçimini sağlamak maksadıyla idi. Dolayısıyla işimin başında olduğum zamanlar da aslında babalık sorumluluğumu yerine getirmeye çalıştığım zamanlardı.” (K21, 73, İlkokul, 1, Emekli Esnaf)

Ücretli bir işte çalışan bir baba hafta sonları dâhil olmak üzere günün yarısını iş yerinde geçirdiğini belirtmiştir. Arta kalan zamanlarda çocuğu ile vakit geçirme çabası olmasına rağmen bu kısıtlı zaman sürecinde çocuğun uyku saatinin gelmesi ile bu vaktin daha da daraldığını ifade etmiştir.

“Zamanımız biraz kısıtlı. Sabit gündüz çalışıyorum. Hafta sonu tatil ama bazen mesai oluyor. Sabah yedide evden çıkıyorum akşam yedide eve giriyorum ben. On iki saat çalışıyorum. Çocuğun da en aktif olduğu zaman o. Ben yedide eve geldiğim zaman yemek ye bilmem ne yap dışarı çıksak benle mi oynayacak dışarıda mı gezecek anlayamıyor. Evde oynadığımız zaman da uyku saati bir saat sonra geliyor hiçbir şey anlayamıyoruz hafta içleri.” (K2, 38, Ortaokul, 2, İşçi)

Bu kategori altında görüş bildiren babalar daha çok 1. nesil babalardan oluşmaktadır. 1. nesil babalar 2. nesil babalara kıyasla mavi yakalı işlerde daha fazla istihdam edilmiş oldukları dikkati çekmiştir (Bkz. Grafik 4). Çalışma sürelerinin daha uzun olduğu değerlendirilen 1. nesil babalar bu kategori altında daha yoğun görüş bildirmişlerdir.

5.4.4.3.2. Zihinsel ve Fiziksel Yorgunluk

Çalışma yaşamında meydana gelen zihinsel veya fiziksel yorgunluk nedeniyle çocuklarına yeterli ve nitelikli zamanı ayıramadığını ifade eden katılımcıların tamamının beyaz yakalı babalardan oluştuğu tespit edilmiştir. Çocuklarına vakit ayırmak isteyen modern babalık kimliğine sahip baba bu duruma engel olarak çalışma yaşamındaki zihinsel yorgunluğa anlatılarında yer vermiştir. Öğretmen olan bu baba iş yerindeki öğrencilerle ilgilenmekten stres ve yorgunluğa maruz kaldığını ve bunun da kendi çocuklarına olumsuz etkileri olduğunu belirtmiştir.

“Yapmış olduğum meslekten dolayı, ben öğretmenim, günün altı saati dolu dolu geçiyor. Sınıf öğretmeni olduğum için de çocukların aşırı soruları ve sorunlarıyla uğraştığım için eve geldiğimde bazen öyle bunalmış oluyorum ki çocuğum bana bir sorununu anlatacağı zaman onu ‘Biraz dinlenmem lazım.’ diye başımdan savdığım zamanlar oluyor. Bu da babalığımı eksik yaptığımı hissettiren bir bölüm. Yani yaptığım işten kaynaklanan stres, aşırı yorgunluk evdeki çocuklarıma yansıyor. İşyerimde çocuklara o kadar sabır gösteriyorum ki 25-30 çocuğun gürültüsü onların soruları, artık sinir seviyemin son haddine geliyorum. Eve geldiğim zaman da bunalmış bir şekilde geliyorum. Kendi çocuklarıma ben hep söylüyorum ‘Ben eve geldiğimde bir saat bana bir şey sormayın, beni kendi halime bırakın ondan sonra gelin sorun sorunuzu.’ diyorum.” (K19, 61, Lisans, 1, Öğretmen)

Emekli bir öğretmen olan başka bir babanın anlatılarında benzer ifadelerle karşılaşmıştır. Fiziksel ve zihinsel yorgunluğun vermiş olduğu stresle baş edemeyen baba çocuklarına sert tepkiler verdiğiinden bahsetmiş ya da ortamdan uzaklaşmaya çalışarak çözüm bulmaya çalıştığını ifade etmiştir. Ancak bu durumun da olumlu bir örnek olmadığını belirterek özeleştiri yapmıştır.

“Okulda öğrencilerle yoruluyorduk veya kafamız şişiyordu. Biz bağırdığımız çocuk bir şey deyince hemen. Ya da çantayı atıp kahveye gidiyorduk. İyi baba değildik yani.” (K9, 65, Ön Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Bu kategori altındaki görüşler değerlendirildiğinde fiziksel yorgunlukla ilgili anlatıda bulunan babaların daha çok mavi yakalı işlerde çalışan ve büyük kısmı 1. nesil babalardan oluşan katılımcılardan oluştuğu görülmüştür. Zihinsel yorgunlukla ilgili anlatılarda bulunan babaların ise beyaz yakalı işlerde çalışmalarının belirleyici faktör olması ile birlikte bu babalar daha çok 2. nesil babalardan oluşmaktadır.

5.4.5. Özcü Yaklaşım: Babalık Doğuştandır

Aşağıdaki katılımcı anlatısında babalığın eğitim süreci içerisinde öğrenilemeyeceğini bireyin doğuştan getirmiş olduğu duygularla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Bu durumu genelleyerek destekleyen katılımcı eş ilişkisinde de benzer durumların olduğunu savunarak ifadesini desteklemektedir.

“Yok, babalık öğrenilebilecek bir şey değil. Bunun eğitimi yok. Bu içindeki duygulara bağlı bir şey. Neyi öğreteceksin öğretmekle sevgi olur mu? Sevgi içten gelen bir şey. Adam cahildir ama çocuğuna kurban olur. Eğitimle bunun alakası var mı? Eğitim ayrı bir şey. Fizik eğitimi yaparsın o başka. Sevginin eğitimi olmaz sevgi içinde olacak. Yani bunun eğitimi yok. İnsanlık sevgin varsa, evlat sevgin varsa olur yoksa hiçbir şey olmaz. Karını bile sevmiyorsun kullanıyorsun. Eğer imkânın varsa ilk fırsatta bırakıyorsun daha güzelini alıyorsun. Paran da varsa tamam. Paran yok, pulun yok ona muhtaçsın. Ama parayı bulduğun an onu tekmeliyorsun. Bir sürü var dünyada. Böyle olunca sen insanlığı babalığı anlatamazsın.” (K25, 65, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Bu kategori altındaki 3 katılımcının görüşlerine göre babalık içgüdüseldir ve öğrenilemez. Buna göre babalık kimliği doğuştan gelmektedir ve değiştirilmesi çok da kolay mümkün olmamaktadır. Özcü yaklaşım olarak da adlandırılan bu anlayıştaki babaların 2’si 1. nesil geleneksel babalardan oluşmaktadır.

5.4.6. Hem İçten Gelir Hem Sonradan Öğrenilir

Katılımcılar anlatılarında babalığın içten gelen ve sonradan öğrenilen bir kimlik olduğuna dair söylemler geliştirmişlerdir. Bu babalara göre babalığın doğuştan gelen tarafları olduğu gibi sonradan öğrenilen yanları da bulunmaktadır. İkisini birbirinden ayırmak mümkün değildir.

Aşağıda ifadeleri sunulan baba, babalığın hem doğuştan gelen hem de sonradan öğrenilen yanları olduğunu bir metaforla açıklamıştır.

“Doğuştan gelen genetik donanımlar var. Karakter değişiyor ama bir de araçlardaki gibi baz donanımlar oluyor. Çocuk bir baz donanımla geliyor dünyaya. Allah’ın yüklediği bir şey var o etkili bir de senden ne gördüğü ne göreceği veya nasıl bir ortamda yetiştiği insanları da şekillendiriyor yani. Yoksa çok iyi bir anne babadan zalim bir insan dünyaya gelebiliyor. Kendi yaratılışından getirdiği özellikleri de var insanın onu da kabul etmek lazım. Ama birçok şeyi de görerek kazanıyor. Çok kötü anne babadan gelmiş, çok kötü şartlarda büyümüş adamlar da var. Ama adam pırlanta yani her şeyiyle. Babasından şiddet görmüş, annesinden şiddet görmüş ama adam çok merhametli birisi olabiliyor. Öyle durumlar da var.” (K22, 39, Ön Lisans, 2, Memur)

Başka bir baba ifadesinde babalığın içten gelen duygulardan etkilendiğini ifade etmekle birlikte bu noktaya daha esnek bir bakış açısıyla yaklaşarak babalığın geliştirilebilen bir yönü olduğuna vurgu yapmıştır.

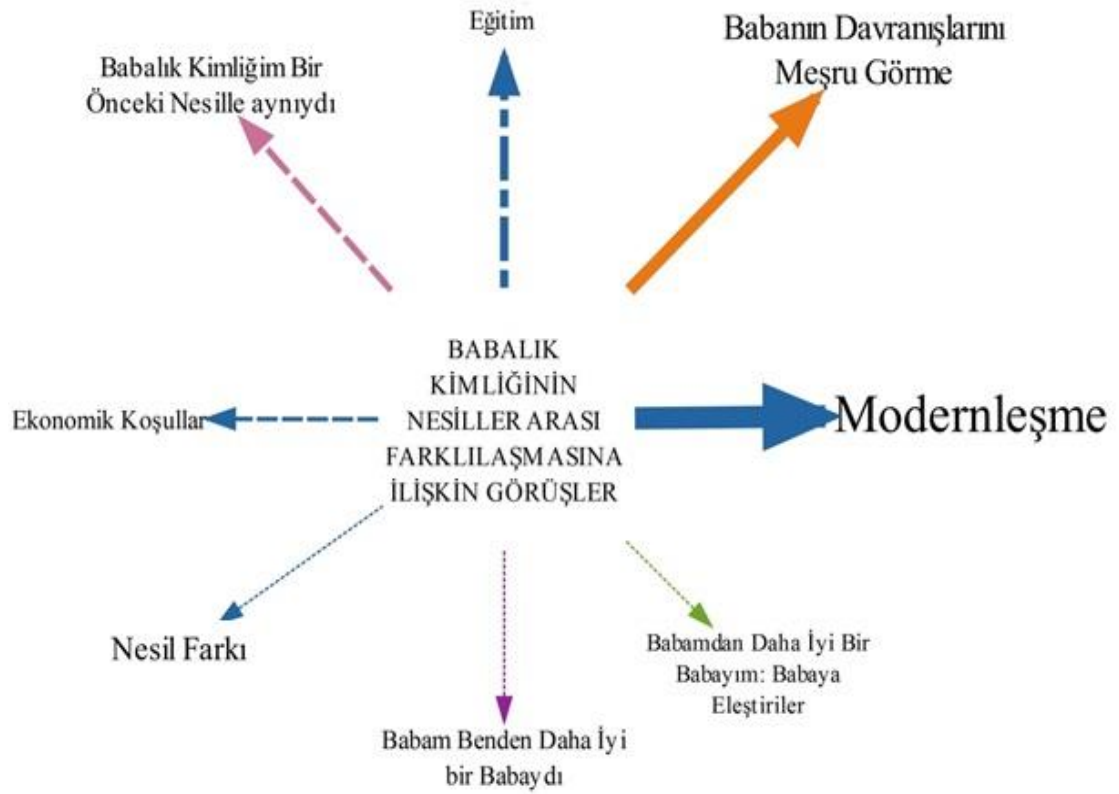
“Babalık da içten gelen duygulardan etkileniyordur. Bazı babalar kendini değiştiremiyor mesela içten gelmiyor veya değiştiremiyor. Karakteristik özellikleri var onları çiğneyip geçip, aşır geçip de kendini geliştiremiyor. Bence sonradan öğrenilmez ama geliştirilebilir, değiştirilebilir, üstüne koyulabilir. İyi baba ya da kötü baba diye bir şey vardır bence. Annelik gibi içgüdüsel bir tarafı vardır. Değiştirilemeyen bir yönü vardır.” (K34, 31, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Diğer anlatılarda da benzer ifadeler bulunmaktadır. Babalığın sonradan öğrenilen bir yönünün bulunduğu ancak doğuştan getirilen kişilik, karakter gibi bireye ait olan özelliklerle de ilgili olduğu konusunda babaların görüşleri mevcuttur.

Bu kategori altındaki babaların büyük bir kısmının 2. nesil babalardan oluştuğu görülmüştür. 2. nesil babalar öğrenmeye daha açık bireyler olduklarından babalığın da yalnızca doğuştan getirilen özelliklerle kazanılan bir kimlik olmadığını vurgulamışlardır.

5.5. BABALIK KİMLİĞİNİN NESİLLER ARASI FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Araştırma grubundaki 1. nesil ve 2. nesil katılımcılara babaları ile kendi babalık kimliklerin farklılaşmasına dair sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen yanıtlar neticesinde bu farklılıklara yönelik açıklamalar 5 kategori ve bunlara bağlı alt kategorilerle açıklanmıştır.

Şekil 9: Babalık Kimliğinin Nesiller Arası Farklılaşmasına İlişkin Katılımcı Görüşlerinin Kategoriler Bağlamında Karşılaştırılması

Yukarıdaki şekilde katılımcıların kendi babalıkları ile babalarının babalık kimlikleri arasındaki farklılıklara ilişkin görüşlerinin ve varsa farklılığa ilişkin nedenlerinin yoğunluğu analiz edilmiştir. Şekildeki çizgilerin sıklığı ve kalınlığı etki derecesini yansıtmaktadır. Bu şekle göre ‘modernleşme’ nesiller arası farklılıkta en fazla görüş bildirilen kategori iken ‘babamdan daha iyi bir babayım’ kategorisi ise en az görüş bildirilen kategori olarak karşımıza çıkmıştır. Ayrıca nesiller arası farklılık olduğu yönünde görüş bildiren katılımcıların nedenlerine ilişkin açıklamaları mavi oklarla işaretlenmiş bunlar da sırasıyla ‘eğitim, ekonomik koşullar, nesil farkı ve modernleşme’ olarak sıralanmıştır.

5.5.1. Babalık Kimliğim Bir Önceki Nesille Aynı

Araştırma grubuna babalık kimliğinin kendinden bir önceki nesil ile arasında fark olup olmadığına dair sorular yöneltilmiştir. Alınan cevaplar neticesinde bu kategori altında görüşleri toplanan 6 baba kendi babalık kimliği ile bir önceki neslin babalık kimliği arasında bir fark görmediğini ifade etmiştir. Bu katılımcıların 5’i 1. nesil babalardan oluşmakta iken 1’i 2. nesil babalardan oluşmaktadır. Ayrıca bu katılımcıların tamamına yakını geleneksel babalık kimliğine sahip babalardır.

Babası ile aynı babalık kimliğine sahip olduğunu düşünen 1. nesil bir katılımcı kendisinin de özeleştirisini yaparak aktarmıştır. Diğer anlatılarında kendisinin de çocukları ile ilgilenmediğinden bahseden bu katılımcı babasından görmüş olduğu babalığı aynıyla tekrar ettiği anlaşılmaktadır.

“Benim babam da aynıydı. Aynı hayatı yaşıyordu. Hiç bizlerle ilgilenmedi. Hep kendi hayatını düşünürdü. Benim babam benim gibi aynıydı yani. Kendi hayatını yaşardı. Anam zaten cahil olduğu ondan bir şey öğrenemedik. Biz kendimiz sokakta yetiştik. ...” (K23, 63, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Babası ile kendisinin kıyaslamasını terazi metaforuyla açıklayan bu baba durumun eşit olduğunu ifade etmiştir. Babası ile tek farkın içinde yaşadıkları şartlar olduğunu belirten katılımcı bu şartların babasından almış olduğu kimliği değiştirmedeğini belirtmiştir.

“Bir terazinin kefelerine babam ve ben konulduğumuzda dengede kalırız gibi geliyor bana. Aşağı yukarı ikimizde iyi baba sayılırız. Babam içinde bulunduğu şartlar -eğitimi, maddi durumu, yaşadığı toplum, köyden şehre göç etmesi gibi- göz önünde bulundurulduğunda elindeki imkânlar dâhilinde iyi baba olduğunu düşünüyorum. Aynı durum benim için de geçerli. Hayat şartları içerisinde elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorum. Tabi muhtemelen göremediğim eksiklikler vardır. O konuda da öğrenmeye ve kendimi düzeltmeye gayret ediyorum. Babam ve benim aramdaki tek fark yukarıda belirttiğim şartların farklılığıdır.” (K24, 40, Ön Lisans, 2, Memur)

Bu kategori altında görüş bildiren katılımcıların tamamına yakınının 1. nesil babalardan oluşması dikkat çekicidir. Geleneksel babalık kimliğine sahip bu babalar bir önceki nesille arasında bir fark görmemiş, aralarında bir değişim yaşanmadığı yönünde görüşler bildirmişlerdir. Bu babaların kendinden önceki nesille babalık kimliklerinde bir değişimin olmadığını ifade etmeleri babalık kimliklerinde kendi babalarını örnek almaları ile de açıklanabilmektedir.

5.5.2. Babam Benden Daha İyi Bir Babaydı

Nesiller arasındaki babalık kimliğine ilişkin yöneltilen sorulara verilen yanıtlar incelendiğinde yalnızca 2 katılımcı babasının kendisinden daha iyi bir baba olduğunu ifade etmiştir. Bu katılımcılarda dikkat çekici husus ikisinin de katılımcı babalık söylemlerinin yoğunlukta olduğudur.

Babalık kimliklerini sorgulayan, özeleştiri yapan bir yapıya sahip olan katılımcı babalar bu bağlamda yine bir özeleştiri yaparak babalarının kendilerinden daha iyi babalar olduklarını ifade etmişlerdir.

“Babam evde son derece uyumlu ideal bir baba bence. Sorunlarımıza zamanında eğilen, çözüm bulan o zamanın şartlarında ideal bir baba idi. Biz aynı şeyleri yapıyor muyuz sanmıyorum. ...” (K33, 54, Lisans, 1, Öğretmen)

“Babam bence benden daha iyi bir babadır. Çünkü ben zorlukların üstesinden gelemediğime inanıyorum. ... Bu ortamda babalık bence çok daha zordur. O yüzden her zaman babam çok daha iyi bir baba olacakken, ben her zaman ondan geride kalacağımın da farkındayım.” (K34, 31, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Bu kategori altında görüş paylaşılan 1. ve 2. nesil babalardan birer katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcıların ortak özelliklerine bakıldığında aynı babalık kimliklerine sahip ve özeleştiri yapan babalar olduğu görülmektedir.

5.5.3. Babamdan Daha İyi Bir Babayım: Babaya Eleştiriler

Babalığın nesiller arası farklılığına yönelik yöneltilen sorulara verilen yanıtlara bakıldığında bu kategori altında babasından daha iyi baba olduğunu düşünen babaların görüşlerine yer verilmiştir. Bu kategori altındaki babalar aynı zamanda kendi babalarının eleştirisi üzerinden kendilerinin daha iyi babalar olduğunu ifade ettiklerinden bu kategorideki anlatılar otoriterlik ve ilgisizlik eleştirileri alt kategorileri altında açıklanmıştır.

5.5.3.1. Otoriterlik Eleştirisi

Bu kategori altında söylemleri analiz edilen katılımcılar babalarından daha iyi bir baba olmalarını otoriterlik eleştirisi üzerinden ifade etmişlerdir. Babalarının otoriter yapılarına dikkat çeken bu katılımcılar kendilerinin daha “hoşgörülü, açık fikirli, dinleyen, demokratik” babalar olduklarını savunmuşlardır. Ancak bu babalardan bazılarının kendi babalık kimliklerini otoriter baba kimliği üzerinden tanımlamış olmaları da dikkat çekici bir husus olarak karşımıza çıkmıştır.

Babasının otoriterliğini ileri bir boyut olarak “despot” kavramı ile tanımlayan bu baba kendisini ise bu kavrama karşıt olarak “hoşgörülükle” tanımlamakta ve ayrıca çocukları ile daha iyi iletişim kurduğunu ifade etmiştir.

“Benim babam biraz despottu. Yani dediğim dedikti. Evlatlarına karşı tamam yol göstericiydi ama tabii biraz katıydı. Şimdi kendimi çok daha mülayim, hoşgörülü günün şartlarına göre daha iyi iletişim kurabilen zaman zaman yol gösterici olan biri olarak tanımlayabilirim.” (K11, 57, Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Babası ile arasındaki farklara işaret eden bir katılımcı babasının ona sevgisini göstermediğini soğuk ve mesafeli ilişkileri olduğunu ifade etmiştir. Bu yetiştirilme tarzının kendi babalık kimliğini değiştirdiğini belirten bu katılımcı kendinden sonraki nesilde ise bu değişimin devam ettiğini ve olumlu yönde gelişme olduğunu gözlemlemiştir.

“Baya bir esneme var Türk toplumunda. Babalarımız kendi babalarının yanında bizleri sevemedi. Bizler biraz esnedik sizler iyice esnediniz. ... Dedemin yanında babamın beni kucığına aldığı ben hatırlamam yani. Öyleydi yani öyle yetiştirildik biz. Ayıp olarak görülürdü düne kadar. Artık modern topluma doğru gidiyor. Çocuklarımı çok severim ama.” (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur)

Başka bir katılımcı babasıyla olan baba-oğul ilişkilerinin mesafeli olduğunu ve iletişimlerinin annesi üzerinden kurulduğunu belirtmiştir. Çocukluğunda babası ile az vakit geçiren bu katılımcı babası ile yaşadığı bu olumsuz ilişkiye bilinçli bir biçimde yaklaşarak bu ilişkinin yanlışları üzerinden kendi babalık kimliğini inşa ettiğini ifade etmiştir.

“Babam bizimle pek iletişime geçmezdi. İşten yorgun gelir, dinlenir ve sonrasında kahveye giderdi. Bu sürekli bu şekilde devam etti. Bizi annem büyüttü diyebilirim. Annem üzerinden iletişim kurardık babamla. Bir şey istersek çekinir söyleyemezdik anneme söyledik o söylerdi babama. Uzak, soğuk ve mesafeliydi bize karşı. Bizi kucığına alıp öptüğünü, oyun oynadığını hatırlamam. Ben öyle olmamaya çalışıyorum. Çalışıyorum diyorum çünkü babamın kişilik özelliklerini barındırdığımı düşünüyorum. Bunun bilincindeyim ancak aşmaya çalışıyorum bazı şeyleri. Çocuklarıma

daha katılımcı, onların her şeyiyle ilgilenen, konuşan, dinleyen her türlü fiziksel ve ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmaya çalışıyorum. Yeterli miyim elbette değilim ancak elimden geldiğince yapmaya çalışıyorum.” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Baba-oğul ilişkisinin bireyin özellikle babalık davranışları üzerinde önemli etkisi olduğu hususu aşağıdaki babanın anlatılarında görülmektedir. Babasının otoriter davranışlarını eleştiren bu baba babasının otoriter davranışlarının kendi otoriterliğini engellediğini ifade etmiştir. Çocukluğunda yaşamış olduğu olumsuz yaşam deneyimlerini hatırlayan ve bunları çocuklarına yaşatmak istemeyen sorgulayıcı bir babanın ifadeleri görülmektedir.

“Çocukken ailedeki yetişme tarzımıza bakıldığında ataerkil bir ailede büyüdük. Babamızın sözünden dışarıya çıkamazdık. O zamanki durumlar itibariyle de evde bir şiddet vardı. ... Bizim zamanımızda biraz daha farklı idi çocukken. Yani katı kurallar vardı. O kuralların dışına çıktığın zaman ceza anında gelirdi. ... Öyle şeylerle çok kendimi sınıdığım oluyor. Bazen erkek çocuklarına özellikle o kadar kızıyorum ki bir an kendi babam aklıma geliyor ve ‘Benim babam da bana böyle yapıyordu’ deyip kendimi sakinleştirip onlarla daha rahat bir şekilde yaptıklarının yanlış olduğunu söyleyebiliyorum. Yani biz hata yaptığımızda o hatanın bir bedeli olurdu hep ama onlar bir hata yaptığında bir bedel ödetmeden onlarla rahat diyaloga geçip onları gerekli şekilde ikaz edebiliyoruz. O da dediğim gibi sinirli bir halde kalkmışken belki şiddet uygulayabileceğim bir seviyede iken babamın bana yaptıkları aklıma geliyor ben onu unutmadım çocuklar da benim yaptıklarımı unutmaz diyerek kendimi frenliyorum. Mantıklı bir şekilde yaklaşmaya çalışıyorum.” (K19, 61, Lisans, 1, Öğretmen)

Babalarına otoriterlik üzerinden eleştirilerde bulunan ve kendilerinin bu açıdan daha iyi bir baba olduğunu ifade eden katılımcı görüşleri incelendiğinde bu katılımcıların daha çok 1. nesil babalardan oluştuğu dikkati çekmiştir. Günümüze kıyasla geleneksel dönemde daha fazla görülen otoriter babalık kimliği 1. neslin

babalarının daha fazla karşılaştığı baba figürü olduğundan 2. nesle kıyasla babalarına otoriterlik açısından daha fazla eleştiride buldukları değerlendirilmiştir.

5.5.3.2. İlgisizlik Eleştirisi

Babaya yöneltilen eleştirilerden bir diğeri de babaların ilgisiz olduğu şeklindedir. Bu katılımcılar babalarının “sosyal yokluğundan, ilgisizliğinden, onlarla vakit geçirmediği” eleştirilerini ifade etmişlerdir. Bu eleştiriler değerlendirildiğinde bazı katılımcıların kendi babalık kimliklerini dönüştürdükleri bazılarının ise babalarda eleştirmiş oldukları davranış kalıplarını devam ettikleri gözlemlenmiştir.

Bir katılımcı babasının işi ile çok fazla ilgili olduğunu bu durumda kendisine vakit ayırmadığını belirtmiştir. Birlikte paylaşımlarının olmadığını, pikniğe, geziye vs. gitmediklerini ifade etmiştir.

“Benim babam ilgisiz kendi işine bakan bize bir zararı olmayan bizi düşünen ama işiyle daha çok meşgul olan bir babaydı. Babamla iş haricinde hakikaten bir ilişkim yoktu ya (düşündüğü zaman şaşırıyor). O baba idi ben de evlat ilişkimiz bundan ibaretti. Hiç gezmeye gittiğimizi, pikniğe gittiğimizi hatırlamam beraber. Pikniğe 70’inden sonra geldi. Öncesinde hiç öyle bir şeyler hatırlamam. Annemizle giderdik gelirdik. O işindeydi. İş çoktu. 7 gün 16 saat çalıştığı için bizi görmedi.” (K31, 61, Doktora, 1, Emekli Doktor)

Babasının kendisi ile ilgilenmediğini belirten başka bir katılımcı babasının olumsuz özelliklerinden bahsetmiştir. Babası ile yaşamış olduğu bu olumsuz baba-oğul ilişkisini kendi babalık kimliğinde bir dönüşüm olarak düşünen bu katılımcı çocukluğunda yaşadığı olumsuzlukları kendi çocuklarının yaşamasını istememektedir. Geçmiş yaşantı deneyimlerinin ailesine daha fazla bağlanmasını sağladığını ifade etmiştir.

“Benim babam iyi bir adam değildi. Babalık yapmadı bana. Hovardaydı çok hovardaydı. Eve gelmezdi. Devamlı başka kadınlarla gezerdi. İyi bir baba değildi. Yaşlanınca annemi boşadı başka kadınla evlendi. Para da var tabii.

Peki bir adam değildi. Zaten benim gibi ailenin çocukları çok bağı oluyor çocuklarına. Yani ailesinde iyi olmayan çocuklar büyüdüğü zaman ailelerine çok bağı oluyorlar. Bak dikkat et madem psikologsun şöyle bir incele ailesi iyi olmayan yerde yetişen çocuklar karılarından çok korkuyorlar niye biliyor musun yuva yıkılmasın diye. Yıkılmış bir yuvaları var çünkü kötüyü görmüş. Çocuğunun aynı şeyi yaşamamasını istemiyor. Karının her türlü kahrını çekiyor çok zor boşanıyorlar onlar. Çocuklarına çok bağı oluyorlar, aşırı bağı oluyorlar. Yüzde doksanı böyle yüzde on vardır tabii. İyi ailede yetişmeyen çocukların aileleri çok kıymetli olur. Bazıları çok çekiyor karılarından ona rağmen bırakmıyor. Neden diyeceksin kendisi yaşamış çocukları yaşasın istemiyor. Evladının yaşamamasını istemiyor. Tabii bunların hepsi değil de belki yüz aileden yirmisi yine dinlemiyor ama çoğunluğu böyledir.” (K25, 65, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Otoriterlik eleştirisindeki duruma benzer bir durum bu kategoride de görülmektedir. 1. nesil babaların söylemlerinin daha yoğun görüldüğü bu kategoride katılımcılar, babalarına ilgisizlik üzerinden eleştiriler yöneltmişlerdir.

5.5.4. Babanın Davranışlarını Meşru Görme

Bu kategori altında nesiller arasındaki farklılaşmanın doğru bir karşılaştırma olamayacağını çünkü babalarının yaşadığı şartlar gereği bir takım davranışlar sergilediklerini bunun da o bağlamda değerlendirildiğinde meşru olabileceğini ifade etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle babasının yapmış olduğu yanlışları dönemin şartlarından kaynaklanabileceğini onun için kıyaslamamanın doğru sonuçlar vermeyeceğini ifade etmişlerdir.

Babalığın içinde yaşanan bağlamdan etkilendiğini ifade eden bir katılımcı karşılaştırmanın zorluğundan bahsetmiştir.

“Her şeyden önce babalıkta zaman, konum, yaşam da beklentilere göre değişir. O yüzden geçmişle günümüzü karşılaştırmak zor.” (K36, 40, Lisans, 2, Öğretmen)

“Babam kötü değildi. Zamanın gereği gibi davranıyordu.” (K15, 61, İlkokul, 1, Esnaf)

Babasının içinde yaşamış olduğu şartları ailedeki fertlerin sayısı üzerinden değerlendiren bir katılımcı, babasının bu şartlar altında disiplini sağlamak için otoriter davranışlarını kendisi ile kıyaslamının doğru olmadığını belirtmiş ve babasının o şartlar altındaki disipline etme yöntemini meşru görmüştür.

“Babam bize öyle olmak zorundaydı. 8 erkek çocuktuk biz. Hangi birine esnek davranacaksın. Bir iki kişiye esnek davrandın ne olur bu sefer nasıl yetiştireceksin 8 tane erkeği. Çok zor. Mecbur bir nevi öyle davranmaya. Öyle sert davranacak ki. Bizde 2 tane çocuk var esnek olabiliyoruz ister istemez.” (K6, 33, Ortaokul, 2, Esnaf)

Babası ile kıyaslama yapmanın mümkün olmadığını savunan bir başka baba şartların tamamıyla farklı olduğunu ve bu durumda babalıkların da etkilenmesinin muhakkak olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle farklı bağlamlarda farklı babalıkların olmasının kabul edilebilir bir şey olduğunu belirtmiş ve babasının yaşadığı şartlar içinde elinden gelenin en iyisini yaptığını ifade etmiştir.

“Aslında kıyaslamının doğru olduğunu düşünmüyorum. Çünkü her şey bağlamda gizli. Zaman değişti, teknoloji hayatımızın her alanında, babamın aylık geliri ile benim aylık gelirim arasında çok fark var. Onun sayesinde bu haldeyiz aslında. Babamız sağ olsun. ... Elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan biridir babam. Ancak ben onu daha ileriye götürmeye çalışıyorum. Çünkü beklentiler değişti. Hayat standartlarımız değişti. Biz de değişiyoruz.” (K20, 33, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Babası ile ilişkisinin yakın olmadığını ifade eden bir baba bunu babasının kişilik yapısı ile ilişkilendirmiştir. Babasının onunla vakit geçirmemesini işinin yoğunluğu ile açıklamıştır. Babasının davranışlarında olumlu tarafları görmeye çalışmıştır.

“Biz çekinirdik ederdik ama içkisi yoktu, alkolü yoktu. Gelip bağıırıp çağırıp dövmezdi. Tabii insanın karakteri ile de alakalı. ... Bir çocuk babasından tabii ki de korkmalı ama biz babamıza bir şey diyemedik. ... Tabii şimdi onun mesleği hayat standardı tabii ki de çok büyük etkenler. Benim babam saat onda eve gelirdi iş yerinden. Yorgun argın zaten o saatten sonra bize zaman ayırmasını beklemek insafsızlık olur ama biz o yönden biraz daha şanslıyız. Yani babam uzun yol şoförü de olabilirdi. O zaman hiç görmeyeceksiniz. Babam hiçbir zaman benim başımı okşamadı. Ben bir sorunumu babama anlatamadım. Hep annemize anlatırdık. Baba biraz daha şeydi, ulaşılmazdı. Ya da sorunumuzu anlattığımızda bize çözüm üretebilecek yapıda değildi. ...” (K10, 41, Lisans, 2, Öğretmen)

Bu kategori altında görüşlerin ağırlıklı olarak 2. nesil babaların ifadelerinden oluşması dikkat çekmiştir. Bu katılımcılar babaları ile kendi yaşamış oldukları dönemlerin farklı olduğunu belirtmişlerdir. Bu farklılaşmanın sosyokültürel ve sosyoekonomik yaşamda birçok değişimle birlikte kendilerinin daha iyi bir babalık yapmalarını sağladığını öte yandan babalarının bu imkânlardan mahrum olmalarına rağmen mümkün olanın en iyisini yapmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. 1. nesil babaların bu kategoride daha az görüş bildirmelerinin nedeni 1. neslin babalık kimliği ile babalarının babalık kimliği arasında bir fark görmemeleri, benzer şartlar altında yaşamaları ile açıklanabilmektedir.

5.5.5. Nesiller Arası Farklılığın Sebeplerine İlişkin Görüşler

Katılımcıların büyük bir kısmı babaları ile kendi babalık kimlikleri arasında farklılıkların olduğunu ifade etmiştir. Araştırma grubuna bu farklılıkların nedenlerine ilişkin sorular yöneltilmiştir. Alınan yanıtlar değerlendirildiğinde farklılıkların nedenlerinin 4 alt kategori altında toplandığı görülmüştür. Bu 4 alt kategori

modernleşme, ekonomik koşullar, eğitim, nesil başlıkları altında incelenmiştir. Katılımcılar görüşlerini bir etmene bağladıkları gibi birden fazla etmenle de açıklamışlardır. Böylelikle bir katılımcının görüşü birkaç farklı kategori altında kodlanmıştır. Bu kategori altındaki sayısal bilgiler katılımcı sayısını değil katılımcı görüşlerini yansıtmaktadır.

5.5.5.1. Modernleşme

Bu kategori altında 20 katılımcının görüşleri bulunmaktadır. Bu katılımcıların 12'si 1. nesil babalar iken 8'i 2. nesil babalardan oluşmaktadır. Katılımcıların yarısı nesiller arasındaki babalık kimliği farklılıklarını modernleşmeye ait kavramlarla açıklamışlardır. Modernlik olarak kavramsallaştırılan bu anlatılar katılımcılar tarafından “teknoloji, devir, dönem, imkân, yaşam şartları, çağ farklılığı” gibi ifadelerle açıklanmıştır.

Babası ile arasındaki farklılığı dünyanın değişmesi, küreselleşme ve bilgiye ulaşma imkânlarının artması ile açıklayan bir baba değişimin vermiş olduğu imkânların kendi babalığında olumlu etkileri olduğunu ifade etmiştir. Bilgiye daha kolay ulaşabilmenin babalık davranışlarında yanlışlar yapmasını engellediğini belirtmiştir.

“Şimdi dünya değişiyor artık. Daha global, bilgiye daha kolay ulaşabiliyorsun. İhtiyaçlar değişti. Ona göre diyorum yani. Mesela benim babam çok himaye ederdi. O da ne oluyor? Onların zamanında çocuk psikolojisi veya ergen psikolojisi diye bir şey yoktu. Onlar da öyle bir şey bilmiyorlardı. Hani ben de bunun eğitimini almadım ama görüyoruz, duyuyoruz televizyondan veya internetten artık bilgiye daha kolay ulaşılabilir dediğim o anlamda diyorum. Şimdi ben kendimden düşünüyorum mesela babamın o kadar himaye edici olması kötülüğünden değil ona göre öyleydi. ...” (K22, 39, Ön Lisans, 2, Memur)

Babası ile arasındaki anlayış farkına dikkat çeken bir baba kıyaslama yapılmasının doğru olmadığını düşünmektedir. Bunların farklı kategoriler olduğuna değinen katılımcı yaşam

şartlarının değişmesi ile birlikte bu değişimle beraber babalık algısının da dönüştüğünü ifade etmiştir.

“Babamla benim babalık anlayışım arasında büyük farklar var. Tabii bunu eleştirmek ya da kendi babalığımı yüceltmek anlamında söylemiyorum. Sorduğunuz için söylüyorum ama bence elma ile armudu kıyaslamak gibi bir şey bu. Neden diye soracak olursanız. Babamın içinde yaşadığı şartlar, aile, ekonomik durum, eğitim imkânları benimkinden çok farklıydı. Bu gibi etmenler babalık algısını doğrudan etkilemiştir diye düşünüyorum.” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Babasının daha iyi babalık yaptığını düşünen bir katılımcı bu farklılığın nedenlerini de dönemin şartları ile açıklamıştır. İçinde yaşanan dönemin değişmesi ile birlikte çocukların ihtiyaçlarının da değiştiğini bu nedenle günümüzde babalık yapmanın daha zor bir olgu haline geldiğini belirtmiştir.

“... O dönem itibariyle babalık yapmak daha kolaydı. Şimdi sorunlar çeşitlendi. Biz öyle bir kuşağız ki teknoloji birden geldi bizim zamanımıza. Teknolojiye çocuk yeterli iken biz teknolojinin cahili konumuna geldik. O yüzden çocuklar bizi geçti, bu çağı yakalayamadık onlar bizi geçti. Ben teknoloji ile birçok şeyi çocuğumdan öğreniyorum. Ben babamla o zamanda yaşarken aynı çağı yaşadığımı düşünüyorum. Ama şimdi çocuklarımla yaşarken çağın gerisinde kaldığımı hissediyorum teknoloji ile ilgili. Bu da tabii birçok olumsuz düşünceyi beraberinde getiriyor. Çocuk size bakınca eski kafa diye bakıyor. ... (K33, 54, Lisans, 1, Öğretmen)

Bir katılımcı babasının yaşamış olduğu dönem ile içinde yaşadığı dönemin farklılığını kültürün değişmesi ile açıklamıştır. Kendi dönemindeki anlayışı yücelten ifadelerde bulunan bu baba şu anki dönemde çocuk yetiştirmenin zor olduğunu belirtmiştir. Bu kültür değişiminin toplumsal değerlerde deformasyona sebep olduğunun altını çizen bu baba çocukları tarafından dahi saygı göremediğini ifade etmiştir.

“İmkânlardan, çevreden ne bileyim yetişme tarzı çok değişik. Apartmanda yetişen çocuk ile sokakta yetişen çocuk bir olmuyor. Aile çevresi değişik oluyor. Apartmanda yetişen çocuk mız mız mız, mıy mıy mıy orada öyle yetişiyor. Aman üşümesin şu olmasın bu olmasın. Yav çıksın toprağa bassın bir çocuk ya, düşün dizleri çamur olsun. Bizim çocukluğumuzda dizlerimiz yaradan geçilmezdi. Bu telefonlar çocukları mahvetti ya. Çocuk yetiştirmek çok zor. İstedğin gibi olmaz. ... Kültür çok değişti. Eski kültür kalmadı şimdi yeni kültür başladı. Biz de onu yaşlılar olarak kabullenemiyoruz ya. Hiç kabullenemiyoruz. Bir kere saygı denen şey kalmadı. Saygı denen bir şey yok. Ukala! Kendi başımızda işte. Yaşlandın diye horlanıyorsun zaten. ‘Devir hangi devir?’, ‘Sen bu devire gelemedin.’, ‘Sen hangi devirde yaşıyorsun?’, ‘Sizin devriniz bitti’. İçinde uhde kalıyor sen de konuşursun ama işte kırılmasın evladın alttan alıyorsun.” (K23, 63, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

1. ve 2. nesil babaların babalık kimliklerinin nesil arası farklılıkları modernleşme ile açıklamasındaki söylem farklılıklarında dikkat çeken hususlar incelendiğinde 1. nesil babaların modernleşmeyi teknolojik değişimlerle ilişkilendirdiği dikkat çekmiştir. 2. nesil babalar ise modernleşmeyi daha kapsamlı olarak değerlendirmişlerdir. Bu değişimi toplumda, bilgiye ulaşım ve medya gibi pek çok alanda örnekler vererek çeşitlendirmişlerdir.

5.5.5.3. Eğitim

Babalığın nesiller arasında farklılaşmasını eğitim seviyelerindeki farklılık ile açıklayan 8 katılımcı görüşü bu kategori altında analiz edilmiştir. Almış olduğu eğitimin kendi babalık algısını farklılaştırdığını ifade eden 1 katılımcı babası ile arasındaki eğitim farklılığına işaret etmiştir. Eğitimin bireyin yenilikler görmesini sağladığını belirten bu babanın aynı zamanda farkındalığına da katkı sağlamıştır.

“Gördüklerimiz biraz daha eğitim farklılığı olabilir. Yani o eğitim farkı fark ettiriyor. Yeni insanlar görmek yeni şeylerle karşılaşmak bu farklılığı arttırıyor.” (K16, 38, Lise, 2, Esnaf)

Toplumdaki eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte farkındalık kazanıldığını ve babalığa ilişkin yanlış davranışların dönüştüğünü belirten bir baba bu bağlamda toplumda mesafe kat edildiğini belirtmiştir. Eğitim seviyesinin artması çocukların da bilinçlenmesini sağlamış bunun da babaların dönüşümüne katkı sağladığı değerlendirilmiştir.

“Biraz eğitimin etkisi biraz da babada gördüğümüz şeylerin yanlış olduğunun farkına varmak toplumsal olarak da bir dönüşüm söz konusu. Toplum da bir mesafe kat etmiş gözüküyor. Tabii bunun içinde eğitim var, teknoloji var, çocukların da teknolojiye kolay ulaşma şansının etkisi var. Artık çocuklar da her şeyin farkında belki de o yüzden bilemiyorum.” (K11, 57, Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Araştırma grubundaki babaların ifadelerine artı olarak derinlemesine görüşmeler yapılan babaların kimliklerindeki farklılıkta eğitim seviyesindeki farklılıklar göze çarpmaktadır. Eğitim seviyesi görece düşük babaların geleneksel baba söylemleri ön planda iken eğitim seviyesi yükseldikçe modern babalık ve katılımcı babalık söylemlerinde artış görülmüştür. Bu durum nesiller arası yapılan karşılaştırmada da görülmektedir. Eğitim seviyesi görece daha düşük olan 1. nesil babalar kimliklerini geleneksel babalık üzerinden inşa etme eğiliminde iken 2. nesil babaların ise daha çok modern ve katılımcı baba söylemlerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Bu kategori altında verilen cevapların nesiller arası karşılaştırmaları incelendiğinde görüşlerin 1'inin 1. nesil, 7'sinin ise 2. nesil babalardan oluştuğu görülmüştür. Eğitim faktörü konusunda iki nesil arasında görüş sayısı bakımından önemli bir fark olduğu dikkat çekicidir. 2. nesil babaların eğitim seviyeleri yüksek olduğundan ve eğitime daha yüksek önem atfettiklerinden nesiller arası farklılaşmada eğitimin önemli bir etmen olduğunu ifade etmişlerdir.

5.5.5.2. Ekonomik Koşullar

Ekonomik koşulların değişmesi nesiller arası babalık algısındaki değişimi beraberinde getirmiştir. Babalık kimliğini eve ekmek getirmek üzerinden inşa eden başta geçim sağlayan babalar olmak üzere özellikle ekonomik etmenlerin yaşamlarında önemli bir yer edindiği geleneksel babaların babalık algısında daha net görülmüştür.

Babası ile kendi babalığını ekonomik koşulların farklılaşması üzerinden kıyaslayan bir katılımcı babasının maddi yetersizliklerle babalık yaptığını ifade etmiştir. İki nesil arasındaki farklılığın sebebini ekonomik imkânların değişmesiyle açıklamıştır.

“... Yaşadığımız dönem itibariyle babamın babalığı bizlerin temel ihtiyaçlarını karşılamaktı denebilir. Babamın babalığı ile kendiminkini kıyasladığımda aradaki fark benim babalığım döneminde daha fazla imkâna sahip olmam ve sahip olduğum bu imkânları evlatlarım için sarf edebilmemdir. Özetle fark sadece imkânlardan ibarettir. Babam da benim sahip olduğum imkânlara sahip olsaydı o da benim gibi evlatları için bu imkânları kullanırdı.” (K21, 73, İlkokul, 1, Emekli Esnaf)

Babasının yaşamış olduğu dönemde maddi imkânsızlıkları olduğunu ve babasının bakmakla yükümlü olduğu fertlerin sayıca fazla olduğunu ifade eden bir katılımcı bu koşullar altında babasının babalık yapmaya çalıştığını ifade etmiştir. Bu ekonomik yetersizlik ortamının babasının kendilerine yaklaşımında belirleyici unsur olduğunu belirtmiştir.

“... Çünkü babam mesela tek memur 2 kız kardeş 2 tane de erkek kardeşiz. Tek maaş var evde. Bir yandan evlenmiş bizleri yetiştirmeye çalışıyor öbür yandan kendi babası sakat o tarafa yardım etmeye çalışıyor. Belki bize ayıracak vakit, maddiyat mı diyeyim, maneviyat mı diyeyim yeterli değil. Tamamen şartlarla ilgili. Öyle bir ortamda sorumluluk yalnızca babam üzerinde. Onun yanında yalnızca biz değil kardeşler var, anne-baba var.” (K29, 66, Lise, 1, Emekli İşçi)

Bir katılımcı ekonomik şartlara bağılı olarak yaşam şartlarının da değiştiğini artık alım gúcünün arttığını bunun da bireylerin babalık algısını değiştirdiğini ifade etmiştir. Babalık algısının zamanla daha iyiye doğru gittiğini belirtmiştir.

“Yaşam koşulları, insanlar eskiye göre daha farklılar. Bizim evimizde affedersin eşek arabası vardı, bağ bahçe vardı. Onunla bağ bahçeye giderdik. şimdikilerde bırak her evde araç olmasını fert başında bir araba var. Kazanç düzeyi eskiye göre biraz daha iyi, babamın zamanına göre daha iyi. Belki rahat yaşamanın bir etkisi diye düşünüyorum eskiye göre biraz daha iyi benim babamın zamanına göre daha iyi.” (K39, 76, Lise, 1, Emekli Memur)

Araştırma grubundaki 7 katılımcı nesiller arası farklılığın sebebini ekonomik koşulların değişimi ile açıklamıştır. Bu katılımcıların 3’ü 1. nesil babalardan oluşmakta iken 4’ü ise 2. nesil babalardan oluşmaktadır. Bu kategori altında nesiller arasındaki görüşlerin birbirine çok yakın olduğu değerlendirilmiştir. Diğer bir ifadeyle bu kategori altında verilen cevaplar nesillere göre farklılaşmamaktadır. Ancak katılımcıların babalık kimliklerine vermiş olduğu cevaplar bağlamında bir farklılaşma bulunmaktadır. Babalık kimliğini evin geçimini sağlayan üzerinden inşa eden geleneksel babalar bu kategori altında daha fazla görüş bildirmiştir.

5.5.5.4. Nesil

Araştırma grubundaki babalardan 5’i babası ile arasındaki değişimi nesil farklılığı ile açıklamıştır. Bu babaların 4’ü 1. nesil iken 1’i 2. nesil babalardan oluşmaktadır. Katılımcılar babalık algısı ile babalarının babalık algısı arasındaki farkı nesillerin farklılaşmasına bağlamışlardır. Oğullarının babalık algısı ile de kendi babalık algılarının farklı olduğunu belirten katılımcılar bu durumu da nesil farklılığı ile açıklamışlardır. Nesiller ile birlikte babalığın da değiştiğini düşünen katılımcılar önceki nesillere göre babalık algısında olumlu yönde değişimler olduğunu belirtmişlerdir. şimdiki babaların

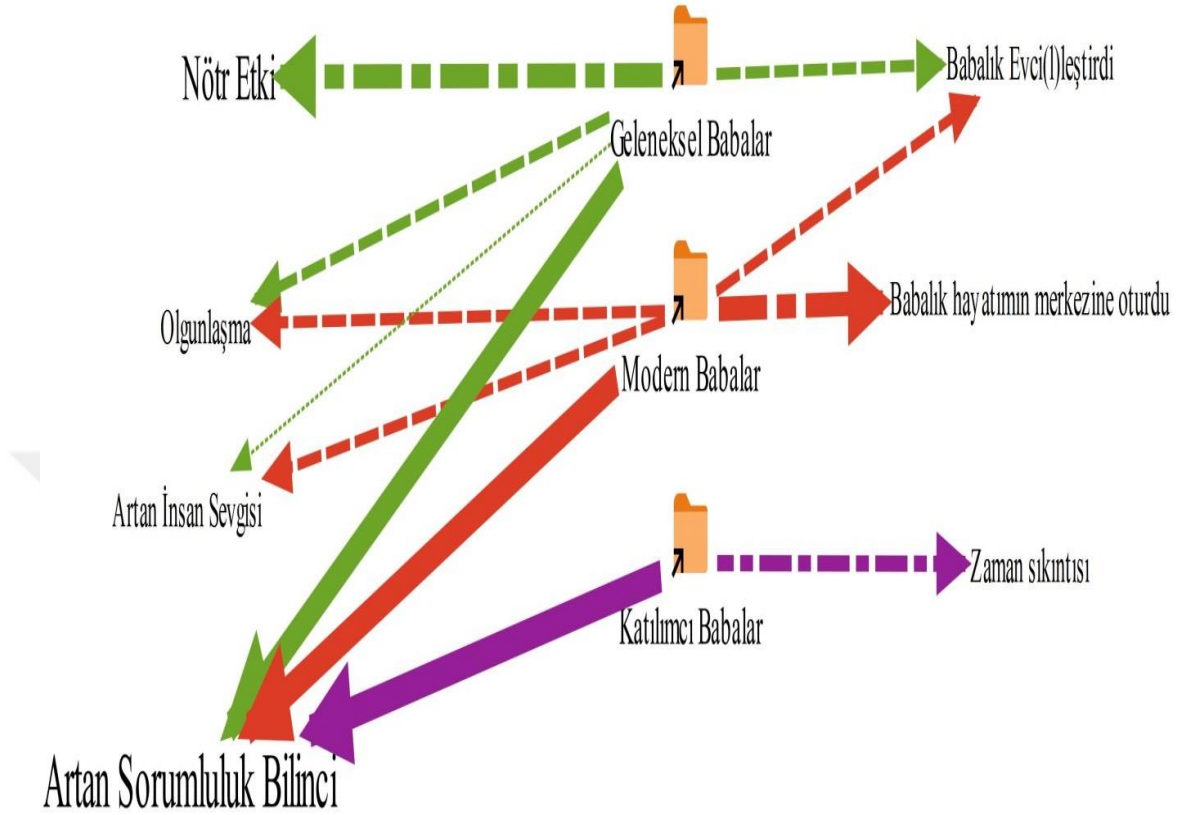
“çocukları ile daha fazla vakit geçiren, ilgilenen, iletişim kuran babalar” olduğunu ifade etmişlerdir.

“Kuşak farkı olduğu için. Çocuklar gibi değildim ben. Çocuklarla ilgilenemiyordum. Onlar biraz daha hoşgörülü. Çevreden mi çağın getirdiği bir şey mi yoksa onu bilemiyorum. Ben çok sigara içiyorum ama onlar sigaraya hiç başlamadı bile. Üçü de içmiyor sigara. ... Bizden önce daha da kötüydü. Ben babama göre biraz daha yumuşağım. Çocuklarla ilgilenme biraz daha fazla oluyor daha iyi, oluyor. Babam da bizle pek ilgilenmezdi.”
(K9, 65, Ön Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Nesiller arası babalık kimliği farklılığını nesillerin değişimi ile açıklayan katılımcıların tamamına yakınının 2. nesil babalardan oluşması dikkat çekmektedir. 1. nesil babaların yaşamış oldukları dönemi kendi babaları ile karşılaştırdıklarında büyük farklar görmemektedirler. Ancak dünyadaki değişimlerin hızla ilerlemesi 2. nesil babaları etkilemiş ve bu babaların bir önceki nesille arasındaki kültür farkının açılmasına neden olmuştur. 2. nesil babalar bu kültür farkını neslin değişmesi olarak yorumlamışlardır.

5.6. ERKEKLİĞİN DÖNÜŞÜMÜNDE BABALIK FAKTÖRÜ

Ataerkil toplumsal yapı içerisinde babalık erkekliğin son aşaması olarak görülmektedir. Öyle ise babalığın erkeklikten farklılaştığı hususlar bulunmaktadır. Araştırma grubuna babalığın yaşantılarında meydana getirdiği değişimlerin neler olduğuna dair sorular yöneltilmiştir. Alınan cevaplar neticesinde babalığın erkekleri dönüştürmesi artan sorumluluk bilinci, olgunlaşma, artan insan sevgisi, babalık hayatımın merkezine oturdu, zaman darlığı ve nötr etki alt kategorileri altında incelenmiştir.

Şekil 10: Erkekliğin Dönüşümünde Babalık Faktörünün Babalık Kimlikleri Açısından Karşılaştırılması

Yukarıdaki şekilde babalık kimlikleri üzerinden babalık faktörünün erkekliği dönüştürüp dönüştürmediği ve dönüştürdü ise ne şekilde dönüştürdüğüne yönelik katılımcı görüşlerinin karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Bu şekle göre artan sorumluluk bilincinin tüm babalık kimlikleri üzerinde en fazla değişime neden olan kategori olduğu dikkat çekmektedir. Nötr etki yani babalığın bireyi değiştirmediklerine yönelik görüşlerin olduğu kategori ise geleneksel babaların en çok görüş bildirdikleri ikinci kategori olmuştur.

Erkekliğin dönüşümünde babalık faktörlerinin nesiller bağlamında karşılaştırması yapıldığında 1. nesil babaların yanıtlarının artan sorumluluk bilinci ve nötr etki kategorileri altında, 2. nesil babaların yanıtlarının ise “artan sorumluluk bilinci” ve “babalık hayatımın merkezine oturdu” kategorileri altında yoğunlaştığı görülmüştür. İki neslin yanıtlarında ortak olan ve öne çıkan artan sorumluluk bilinci kategorisinde verilen

yanıtlar sorularla derinleştirilmiştir. 1. neslin vermiş olduğu yanıtlarda sorumluluk bilincinin artması, evin geçimini sağlamak, aile bireylerini korumak kavramları üzerinde yoğunlaşmışken; 2. neslin sorumluluk bilincinin ise çocuğun eğitimi, çocukla ilgilenme kavramları üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

5.6.1. Artan Sorumluluk Bilinci

Baba olmanın erkeğin hayatında önemli bir yeri olduğuna değinen bir katılımcı bekârlık ile babalık dönemindeki yaşamını kıyaslamıştır. Çocuk olması ile birlikte ikinci bir hayatın başladığını ifade eden bu baba artık sorumluluk almasının bilincine vardığını belirtmiştir. Baba olarak çocuğun yeme içme, barınma ihtiyaçları ve geleceğinin hazırlanmasından sorumlu olduğunun farkındalığıyla kendi hayatında bir değişim yaşadığını belirtmiştir.

“Valla gençlik, bekârlık falan başkaydı tabii. Yaşıyorduk geziyorduk tozuyorduk falan. Sorumluluk falan nedir aklımıza gelmiyordu, babalık nedir diye bilmiyorduk ki. Babalığı yaşamadan bilemezsin, tadamazsın. Ben hep iyi insandım kötü insan değildim. Evlenince iş değişiyor tabii. Karınla berabersin her zaman onunla yiyip içiyorsun. Mesuliyet sahibi oluyorsun, iş bitiyor artık. Evlenene kadar hayat sizin evlendikten sonra da hayat sizin ama çocuk olduktan sonra sizin hayatınız bitiyor. Bekârken çocuk yokken anlayamazsın ayrılırsın biter gider. Ama çocuk olunca kendi hayatın bitiyor. Artık tek hayatın çocuk oluyor. İnsansan insan duygun varsa böyle ama insan duygun yoksa fark etmiyor. İnsansan kendi hayatın olmuyor. ... Onun geleceği, istikbali, günlük yaşamı, yiyimi içimi, barınacağı yer, evi var mı yok mu? Çocuğun olduğundan senin hayatın bitecek yeni bir hayat başlayacak ikinci bir hayat.” (K25, 65, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Baba olmakla aile reisi olduğunu belirten bir katılımcı bunun da geçim sorumluluğu farkındalığını oluşturduğunu belirtmiştir. Baba olarak çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayarak bu sorumluluğunu yerine getirdiğini düşünmektedir.

“Ben aile reisi olduğumu anladım. Geçim zorunluluğu var bunun için çalışmak zorundaydım. Çocuğumun yetişmesi büyümesi bunlar için bir baba olarak bunları düşündüm. İmkânlar el verdiği ölçüde babalık görevimi yerine getirdim diye düşünüyorum. He bu arada çocuklarıma eğitim verdiremedim. Okumadılar ama sanat sahibi oldular ve şimdi hayatlarını idame ettiriyorlar.” (K39, 76, Lise, 1, Emekli Memur)

Sorumluluk bilincinin artmasını yaşantısında alacağı kararlar üzerinden açıklayan bir baba çocukları ile birlikte bunun oluştuğunu ifade etmiştir. Baba olmakla birlikte kararlarını birey olarak değil aile olarak aldığı ifade eden bu katılımcı daha kontrollü bir yaşamı olduğunu ifade etmiştir.

“Önceleri yaşantımdaki herhangi bir adımımı bu kadar sorumluluk içinde ve çocuklarıma da kapsayan yönlerini düşünerek atmıyordum. Ama şimdi en küçük bir kararında dahi, ‘Acaba bu ailemi, eşimi, çocuklarıma nasıl etkiler?’ düşüncesi ile hareket ediyorum. Zira attığım adım belki benim için çok iyi bir adım olacak ama hayatımı etkileyeceği yönleri düşünüldüğünde doğal olarak eşim ve çocuklarım da bu karardan etkilenecektir. Haliyle daha kontrollü olduğumu söyleyebilirim.” (K28, 40, Doktora, 2, Öğretim Üyesi)

Çocuğu ile birlikte yaşamından sorumlu olduğu bir bireyin hayatına katıldığını düşünen katılımcı böylelikle babalık öncesindeki davranışlarını devam ettir(e)mediğini ifade etmiştir. Geleceğe yönelik daha fazla planlar yaptığını ve çocuğunun sorumluluğu için yaşantısına daha fazla dikkat ettiğini belirtmiştir.

“Eskiden daha uçarı kaçarı idik, yaptığımız şeyin sonunu düşünmezdik. Geleceği çok düşünmezdik. Şimdi artık sorumlu olduğun bir kişi var ister istemez düşünüyorsun. İşte bana bir şey olduğunda çocuk kendi ayakları üzerinde durabilir mi? Gerçekten eskiden düşünmezdim ama şimdi düşünüyorum eşimle benim başıma bir şey gelse nerede duracak, nerede kalacak kim bakacak insan düşünüyor yani. Buna hazırlamak da gerekiyor çocuğu aslında bugün varız, yarın yokuz. Çocuk kendi ayakları üzerinde

durabilmeli. He biz bunu uygulayabilir miyiz bilemiyorum tabii ki.” (K10, 41, Lisans, 2, Öğretmen)

Araştırma grubundaki erkeklerin ifadeleri değerlendirildiğinde baba olmanın kendileri üzerindeki en büyük değişimi sorumluluk anlayışlarını dönüştürmesi olarak ifade etmişlerdir. 22 katılımcı söylemlerinde sorumluluk bilincinin arttığını ifade etmiştir. Sorumluluk kavramı nesil ve baba kimlikleri (geleneksel-modern-katılımcı) farkı olmaksızın her babanın anlatılarında kullanılmıştır. Ancak sorumluluk kavramına yüklenen anlam babalık kimliğine göre farklılaşmaktadır. Geleneksel babalar sorumluluklarının artmasından bahsederken maddi yükümlülüklerinin artmasına işaret etmişlerdir. Katılımcı babalar ise dünyaya gelmiş yeni bir birey olarak küçük bir çocuğun tüm bakım ve sorumluluğunu üzerlerine almanın sorumluluk bilincini artırdığını ifade etmişlerdir.

5.6.2. Artan İnsan Sevgisi

Araştırma grubundaki erkeklerin 8’i baba olduktan sonra insan sevgisinin arttığına yönelik ifadelerde bulunmuştur. Çocuğu olması ile birlikte “başka çocuklara olan sevgisinin arttığını, çocuklu ailelere empati ile baktığını” belirtmişlerdir. Karakterinde yaşamış olduğu bu değişimin toplumsal yanına da değinen babalar toplum içerisinde başkalarının çocuklarına dahi daha şefkatli yaklaştıklarını beyan etmişlerdir.

Baba olmanın hayatında birçok değişimi de beraberinde getirdiğini ifade eden bir baba öncelikle çocuklara bakış açısının değiştiğini ifade etmiştir. Çocukların gelişimi hakkında bilgi sahibi olmakla çocuk sahibi olarak onunla yaşamak arasındaki farka değinen bu katılımcı; baba olduktan sonra çocuklara karşı anlayışlı bakış açısı kazandığını belirtmiştir. Eğitimci bir bireyin baba olmasının çocuğa bakış açısını değiştirmesi babalığın erkeklerin dönüşümünde gösterdiği etki bakımından dikkat çekicidir.

“Aslında baba olmayla birçok şey değişiyor beraber. Çocuklara bakışınız değişiyor. Mesela bebeklikten alın da çocuğunuzun gelişim süreci içerisinde

çocuklara bakış açınız da değişiyor yani. Belki çevrenizde ergen çocuğun yoksa ergen çocuğun haline çok anlayışla bakamayabilirsin yani. Ama belki ergen çocuklarının özelliklerini bilirsin ama ergen çocukla yaşamakla ergen çocuğun özelliklerini bilmek ayrı şey yani. Onunla yaşamak onun tiriplerini, sıkıntılarını görmek gözlemek, çözüm üretmeye çalışmak bunu aynı zamanda hanımla eşle organize hali içerisinde hareket etmek farklı bir şey yani. O anlamda bakış açınız da değişiyor. ...” (K4, 44, Lisans, 2, Öğretmen)

Geleneksel erkeklik özelliklerinden olan sert ve katı bakış açısıyla olaylara yaklaştığını ifade eden bir katılımcı babalıkla birlikte daha esnek olduğunu, insanlara ve olaylara bakış açısının değiştiğini belirtmiştir. Kızı ile birlikte empati yeteneğinin geliştiğini belirten bu baba insan sevgisinin arttığını ifade etmiştir.

“Karakter olarak biraz yumuşattı. Benim de artık bir kızım var diye düşünerek insanlara başka gözle bakıyorsun. Eskiden daha sert bakıyordum olaylara şimdi daha bir yumuşadım. ... ‘Daha mülayim olduk’ derler halk dilinde. ... Çevreye bakış açım, insanlara bakış açım, her şeyim değişti diyebilirim. ... Daha insancıl oldum. ‘Benim de kızım var, o hata yapsa ne olur, benim kızım yapsa ne olur’ diye artık kendimi sorgulamaya başladım o yüzden iyi oldu.” (K13, 65, Lise, 1, Emekli İşçi)

Çocuklara bakış konusunda bekârlık algısıyla şimdiki algısını kıyaslayan baba şu an içindeki çocuk sevgisinin arttığını ve bunun da davranışlarına yansımalarını anlatılarında dile getirmiştir.

“Eskiden bekârken ağlayan bir çocuk görsem ‘Aman ya susar’ der geçerdim. Ama şimdi kendi çocuğum dahi olmasa yanına giderim ‘Ne oldu’ diye sorarım susturmaya çalışırım. Başına gelmediği için bilemezsin. Çocuk ağlasa ‘Ağlar birazdan susar’ dersin geçersin. Ama baba olsan bir tane çocuk görse yabancı çocuk da olsa susturursun niye çocuk ağlıyor

hissedersin niye ağladığımı dolayısıyla susturmaya gidersin.” (K6, 33, Ortaokul, 2, Esnaf)

Bu kategori altında görüş bildiren katılımcı sayısının nesiller bağlamında 2. nesil katılımcıların biraz daha fazla olmakla beraber birbirine yakın olduğu görülmüştür. 1. nesil babaların görüşleri bireysel değişimleri üzerinde yoğunlaşmışken; 2. nesil babaların ifadelerinde toplumdaki diğer bireylere karşı tutum değişikliği olduğunu ifade etmişlerdir.

5.6.3. Babalık Evcil(İ)leştirdi

Araştırma grubundaki katılımcıların 6’sı öncesine kıyasla babalıkla birlikte evlerinde daha fazla vakit geçirdiklerini, hayatlarının bir düzene girdiğini ifade etmişlerdir. Bu kategori altında paylaşımda bulunan babaların tamamının geleneksel babalık kimliğine sahip babalar olması dikkat çekmektedir.

Baba olmakla birlikte yaşamında büyük bir değişim yaşadığını samimi ifadelerle anlatan bu baba ailesinin yeniden bir araya gelmesindeki en büyük etmenin çocuğu olduğunu dile getirmiştir. Evliliğinin ilk yıllarında evinde fazla vakit geçirmeyen eşine zaman ayırmayan bu katılımcı bu durum neticesinde boşanma süreci yaşadığını ifade etmiştir. Çocuğunun olması onun yaşamının değişiminde büyük değişimleri beraberinde getirmekle birlikte eşi ile daha fazla vakit geçiren evine bağlı bir birey olduğunu ifade etmiştir.

“Çocuğum olana kadar çok hızlı bir insandım ve yaşımın da etkisi vardı. Eşimle ve ailemle problemlerim vardı. Çok geziyorum diye. Ara sıra alkol alırdım. Ortamlara çok girip çıkardım çok sosyal birisiydim. Gezerdim sürekli. Aileyle pek ilgilenmiyordum doğrusu evde pek vakit geçirmiyordum. Hatta eşim bu süreçte 1,5 yıl kadar ailesinin yanına gitti. Ayrılma süreci yaşadık mahkeme falan ama sonra ayrılmadık ve tekrar bir araya geldik. Sonra çocuğum oldu. Bebekken gezmelerim yine oluyordu ama çocuk 6 aylık olmaya başladıktan sonra ve ilk baba deyişleri ile birlikte ben o zaman çok

değiştim. Ben dışarı çıkardım çocuk arkamdan ağlardı 'Gitme, gitme ben de geleceğim.' derdi. Bu beni çok tuhaf etkiledi. Dışarı çıktığımda aklımda bir kalıntı oluyordu. Ondan sonra ben tabii eşimin de baskısıyla birden kestim. 6 yıldır hiç dışarı çıkmadım desem yeri var. Çıkarım tabii ama muhabbet ederim ve arkadaşlarımla aylık 1-2 sefer ancak içerim. Çocuk olduktan sonra çok değiştim. Eşimin de baskısı var ama asıl faktör çocuk. ... Çocuğum küçükken gezerdim. O zaman eşim de gençti mesela ama çocuğum büyüdükçe bazı şeyleri anlamaya başladıkça ben artık geceleri kahveye çıkmayı bıraktım. Akşamları gezerdim, çıkardım gençliğin vermiş olduğu şeylikle bazı şeyler yapardık. Baktım çocuk büyüdü, bana bakış tarzından anladım. Ailemle vakit geçirmeye başladım. Hayatımın düzenini oğlum sayesinde sağladım. Beni yola sokan çocuğumdur.” (K14, 34, Lise, 2, İşçi)

Başka bir baba da anlatılarında benzer paylaşımlarda bulunmuştur. Babalıkla birlikte ev ve iş yerinden başka vakit geçirmediğini ifade etmesinin yanında daha sadık bir eş olduğunu ifade etmiştir.

“Babalık değiştirmez mi değiştirdi tabii. Mesela tamamen bir sadakatten tutun da evden dışarı çıkamaz oldum. Ev iş, ev iş zamanla ailede sadece o kaldı başka bir şey yok. Eskiden hiç eve girmezdim.” (K13, 65, Lise, 1, Emekli İşçi)

Bu kategori altında görüş bildiren babaların söylemlerinin nesiller bağlamında benzer ifadeler olduğu değerlendirilmiştir. Geleneksel babalardan oluşan bu kategoride görüş bildiren babaların ifadelerinin belirleyicisinin nesil değil babalık kimliği olduğu görülmektedir.

5.6.4. Olgunlaşma

Araştırma grubundan 6 katılımcı babalıkla birlikte karakterlerinde olgunlaşma olduğunu belirtmiştir. Olgunlaşma kavramını “sabırlı, kendine hâkim, temkinli, sakin olmak” gibi açıklamalarla dile getirmişlerdir.

Baba olmakla birlikte toplum içerisindeki davranışlarında değişimler meydana geldiğini belirten bir katılımcı babalığın üzerinde bir sorumluluk oluşturduğunu ve bu sorumluluk bilinci içerisinde hareket etmesi ile daha da olgunlaştığını ifade etmiştir.

“Baba olmak insanı değiştiriyor. Biraz frenliyorsunuz kendinizi. Toplum içerisinde daha önce yaptığınız şeyleri yapmamaya başlıyorsunuz, daha da evcilleşiyorsunuz, sorumluluklarınız artıyor. Ona göre yaşamaya başlıyorsunuz, bir frenleme söz konusu. Her alanda bu var. Bazen sorumsuzca yaptığınız şeylerden uzaklaşmaya başlıyorsunuz. Bir olgunluk getiriyor sonuç itibariyle.” (K11, 57, Lisans, 1, Emekli Öğretmen)

Geleneksel erkeklik kimliğinin bir gereği olarak baba olmadan önceki yaşantısında toplum içerisinde daha sert tepkiler verdiğini dile getiren katılımcı, baba olmakla birlikte bu davranışlarının değiştiğini ve sabretme gücünün geliştiğini ifade etmiştir.

“Babalık, koruma güdüsünü çok daha hassas bir zemine taşıdı. Fıtratım baskı ve zorba tavırları hiç sindiremeyecek bir boyuttayken, çocuğum adına çok daha farklı durumlara katlanabilme ve sabır gösterebilme gücünü geliştirmemi sağladı.” (K18, 38, Ön Lisans, 2, Memur)

1. ve 2. nesil babaların vermiş olduğu yanıtlar değerlendirildiğinde katılımcıların benzer ifadeler kullandıkları görülmüştür. Bu kategori altında cevapları kodlanan katılımcılar baba olmakla birlikte kişiliklerinin daha fazla oturduğunu ve daha olgun bireyler olduklarını ifade etmişlerdir.

5.6.5. Babalık Hayatının Merkezine Oturdu

Babalıkla birlikte yaşadığı değişimi babalık rolünün hayatının merkezine gelmesi ile açıklayan katılımcı ifadelerine göre babalığın en önemli rolleri haline geldiğini ifade etmişlerdir. Bu başlık altında 3 katılımcının görüşleri kategorize edilmiştir.

Yaşamındaki merkezî rollerin değişimini anlatan bir katılımcı baba olmakla birlikte babalık rolünün merkezde yer aldığını ifade etmiştir. Bu rolün gerekliliği olarak daha fazla fedakârlık yaptığını belirten bu baba çocuğu için kendi yaşamından ödünler verdiğini belirtmiştir.

“... Çocuğum olduktan sonra o merkeze geldi. Biz onun etrafına geldik. Merkezde o var. Öğretmen olduğumda öğretmenlik merkezde idi. Evlendiğimde eşim merkezde idi. Ama şimdi çocuğum olduktan sonra merkezde artık oğlum var. Onun etrafında dönmek zorundayım. Birçok yapmak istediğim ama yapamadığım şeyleri çocuğum olduğu için yapamıyorum. Hayatımızdan ödünler verebiliyoruz.” (K10, 41, Lisans, 2, Öğretmen)

Baba olmayla birlikte bu rolün hayatının merkezine yerleştğini ifade eden 3 katılımcının 2. nesil babalardan oluştuğu dikkat çekmiştir. 1. nesil babalara göre çocukları ile daha fazla oyun oynayan, vakit geçiren babalar olan 2. nesil babalar, baba olmakla birlikte sahip olduğu bu kimliğin hayatlarında merkezî bir yer aldığı görülmektedir.

5.6.6. Zaman Sıkıntısı

Araştırma grubundaki 2 erkek baba olduktan sonra kendine, eşine zaman ayıramadığını ifade etmiştir. Bu babaların tamamının babalık kimliğinin katılımcı babalar olması dikkat çekicidir. Bu kimliğe sahip babaların çocuklarına daha fazla zaman ayırmaları, onların bakımlarında aktif rol almaları nedeniyle zaman sorunu yaşadığı değerlendirilmektedir.

Baba olduktan sonra eşlerine ve kendilerine vakit ayırmakta zorlandıklarını ifade eden 2 babanın anlatıları benzer özellikler göstermektedir. Zaman sorununu dile getirmelerine rağmen babalık rolleri ile ilgili bir eleştiride bulunmamışlardır.

“Aslında her şey değişti, kendime ayıracak zaman bulmakta zorlanıyorum bulduğumda ise garip bir boşluk hissi oluyor. Baba oldum galiba ben. (Gülüyor) ... ” (K20, 33, Yüksek Lisans, 2, Memur)

“Kendinei eşine vakit ayıramıyorsun. Sonuçta artık kendin için değil de çocukların için yaşamayı öğreniyorsun. Bazen sıkılıyorum ama yapacak bir şey yok. Bunu çocuk seçmedi ben seçtim.” (K34, 31, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Bu kategori altındaki babaların ikisinin de 2. nesil katılımcılardan olması dikkati çekmektedir. Babalığın zaman sıkıntısı gibi bir duruma yol açtığını ifade eden bu katılımcılar bu durumun kendini geliştirme ve eşine vakit ayırmada yetersiz kalmalarında etkili olduğunu belirtmişlerdir.

5.6.7. Nötr Etki

Derinlemesine görüşme gerçekleştirilen erkeklerden 6’sı babalığın herhangi bir dönüştürücü etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Bu kategori altında görüşleri bulunan katılımcıların özellikleri değerlendirildiğinde tümünün geleneksel babalık kimliklerine sahip ve eşleri çalışmayan erkekler olduğu görülmüştür. Çocuklarıyla ilişkilerinde soğuk ve mesafeli olan bu katılımcı grubu babalığı geleneksel değerler üzerinden tanımlayıp algıladıklarından geleneksel erkeklik değerlerini aynı şekilde devam ettirdiğinden bu konuda da bir değişim ihtiyacı içerisinde olmadıkları değerlendirilmiştir.

Bu katılımcı, baba olma hikâyesini paylaştığı anlatısında babalığın kendisi üzerinde herhangi bir değişim meydana getirmedini ifade etmiştir. Eşi çalışmadığından çocukların bakımını eşi üstlenmiş ve kendisi çocukları ile çok da fazla ilgilenemediğini belirtmiştir.

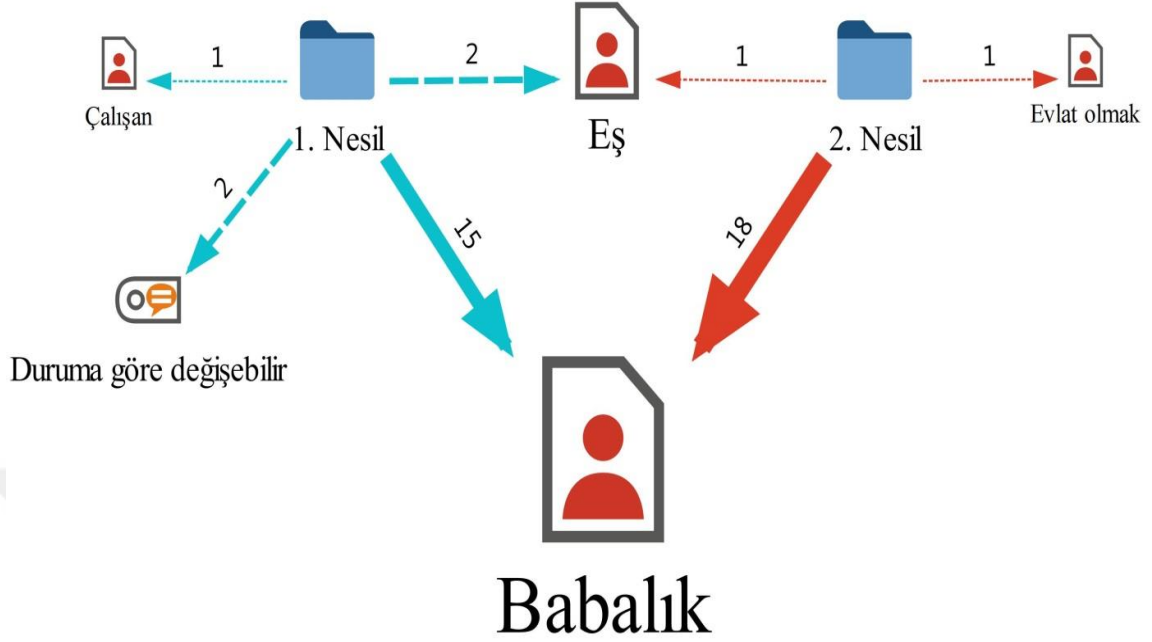
“Baba olduğumda üniversite sondaydım. Bitirmeye 3-4 ay kalmıştı. Doğumda ben de gitmiştim. Soğuğa koymuşlardı çocuğu. Betondan aldım ısıttım. ‘Ne yapıyorsunuz’ diye kızmıştım bir de. ‘Bebek buz gibi betona

konur mu' diye. Sonra aldım, eve getirdim. Baktım baktım durdum işte. O gün 'Aaa baba oldum.' dedim ama kendim de gülüyordum baba olmuşum diye. Hep beraberdik o zamanlar iş yakındı, gündüz çalışıyordum, sürekli görebiliyordum. Çok da vakit ayıramıyordum. Görüyordum ama çok da ilgilenemiyordum." (K31, 61, Doktora, 1, Emekli Doktor)

Bu kategori altında görüş bildiren katılımcıların tümü 1. nesil babalardan oluşmaktadır. Geleneksel değerlerle yetişmiş, babalarından almış oldukları babalık kimliğini devam ettirme eğiliminde olan katılımcılardan oluşan bu grup çocukları ile etkileşime çok fazla girmeyen katılımcılardan oluştuğundan babalığın onların üzerinde dönüştürücü bir etkisi olmamıştır.

5.7. BABA KİMLİĞİNİN KATILIMCILARIN DİĞER TOPLUMSAL ROLLERİ İÇİNDEKİ YERİ

Araştırma grubundan sahip oldukları toplumsal rolleri hiyerarşik olarak sıralamaları istenmiş ve bu sıralamayı oluştururken hangi gerekçelerle yaptıkları hususunda araştırma grubuna sorular yöneltilmiştir.

Şekil 11: Katılımcıların Toplumsal Rol Tercihlerinin Nesiller Bağlamında Karşılaştırılması

Verilen cevaplar incelendiğinde 33 katılımcı babalık kimliğinin, 3 katılımcı eş kimliğinin, 1 katılımcı çalışan kimliğinin, 1 katılımcı ise evlatlık kimliğinin en üstte olduğunu ifade ederken 2 katılımcı ise sıralamanın duruma göre değişebileceğini belirtmiştir.

Araştırma grubundaki erkekler arasında babalık kimliği büyük çoğunlukla (33) en fazla önem verilen kimlik olarak belirtilmiştir. Bu babaların hangi gerekçelerle babalık kimliklerini öncüllediğine baktığımızda bir babanın anlatılarında babalık kimliğinin kendisi için büyük bir sorumluluk anlamına geldiğini çocuğu dünyaya getiren olarak aynı zamanda onun bakım sorumluluğunu da üzerine alması gerektiğini ifade etmiştir. Öyle ki bu baba çocuğunun daha iyi bir şekilde yetişebilmesi için işini dahi değiştirmeyi düşündüğünü belirtmiştir.

“Babalık her zaman en üsttedir. Çünkü çocuğumun seçim yapma şansı yoktu, ben bir seçim yaptım ve çocuk dünyaya getirdik. Ondan sonra onu bu cendereye ben attım. Onun bu cendere içerisinde yaşaması kolay bir şey

değil. Onu bu zor ortama koyup da ne halin varsa gör diyemezsin. Onun için ona hep destek olmalıyım hem de onun gelişmesine büyümesine, tüm ihtiyaçlarını karşılamalıyım. Bu da uzun bir süreç her şeyi yönetmek gerekir. Ben bunu yönetmekle yükümlüyüm, babayım. En önemli görevim de bu zaten. Bu açıdan da işimin yoğunluğundan dolayı gel-gitler yaşıyorum. Her an bırakıp gidebilirim. Bunun nedeni de babalık olur. Başka bir hayatı seçebilirim her an. Yaptığım iş bulunduğum ortam her şey çocuğu etkiliyor. Çocuğumun bu zamanları da geri gelmeyeceği için kötü etkilenmemesi gerekir. En az 18 yaşına kadar benim yönetimim altında. Bu süreci en iyi şekilde geçirmek benim boynumun borcu.” (K34, 31, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Babalığın toplumsal önemine dikkat çeken bir baba bu kimliğin gereklerini yerine getirmesi halinde toplumsal faydanın sağlanacağını ifade etmiştir. Devletin temelini oluşturan bireylerin yetiştirilmesinde babanın önemini düşünerek en önemli kimliğinin babalık olduğunu belirtmiştir.

“Babalığın bu rollerdeki yeri bence insanın kişiliğini oluşturan yapı olduğu için devletin temelini de aile attığı için babanın buradaki rolü devletin devamı milletin kanunlara uygun insanlarla muhatap olması açısından çok önemli. Babanın vermiş olduğu eğitimle çocuğun kişiliği oluşuyor. Oluşan o kişilikle ilerde o insanın topluma faydalı mı yoksa zararlı mı olacağını ortaya çıkarıyor bence.” (K19, 61, Lisans, 1, Öğretmen)

Babalığın kendisi için önemli olmasını çocuk üzerinden değerlendiren baba onun arkadaşları arasında eksik kalmaması için her türlü ihtiyacını karşılaması gerektiği ile açıklamıştır. Bu bağlamda eşinin oluşabilecek sorunları anlayışla karşılayabileceğini ama çocuğunun aynı olgunluğu gösteremeyebileceğinden babalık kimliğini ön planda tuttuğunu ifade etmiştir. Geçim sağlayan kimlik söylemlerine sahip bu baba toplumsal rolleri içerisinde bir sıralama yaparken yine ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılamak üzerinden düşünerek soruya bu algı çerçevesinde yanıt vermesi dikkat çekmiştir.

“Babalık her zaman öncelik benim için. Çocuk için daha kaygı duyarım. Çocukları her zaman diğer rollerime göre tercih ederim. Nedeni ise ya çocuklar her zaman ezik kalıyor arkadaşlarına göre. Arkadaşları bir yere gittiğinde benim çocuğum gidemediğinde üzüyor insan. Arkadaşları gidince sen de mecbur gönderiyorsun. Yoksa bile bulup gönderiyorsun. Ben çocuklarımın ezilmemesini istiyorum. Ama eşimi bir şekilde idare edebiliyorum. ‘Seninkini bir şekilde halledebiliriz’ diyorum. ‘Ama önce çocuklarinkini’ diyorum.” (K3, 66, İlkokul, 1, Emekli Emekli İşçi)

Babalık kimliğinin önceliğini vurgulayan bir baba çocuk eğitiminin önemine vurgu yapmıştır. Babalık kimliğinin çocuk eğitiminde doldurulamayacak bir yeri olduğunu ifade eden katılımcı bu görevin ihmal edilmesi durumunda ahlaki açıdan kötü davranışlara sahip bireyler yetişebileceğini ve bunun toplum için zararları olduğunu ifade etmiştir. Ahlaklı birey yetiştirilmesinin çocukluk yıllarından başladığına dikkat çekmiştir.

“Aslında babalık en önemlisi. Az önce de dedim sıfır kilometre bir araç, yazılmamış bir kâğıt var, bir birey var, bir fert var yani. O yüzden babalık daha önemli. İşte hata yapabiliyorsun ama çocuğun gelişiminde veya onu büyütürken yaptığın hatanın telafisi zor. O daha önemli çünkü toplumları ayakta tutan insanlar. İşte ahlak yapısı ne bileyim birçok şey ve sen bir insan yetiştiriyorsun. O anlamda babalık daha ehemmiyetli olması lazım. Düşünsene her insanı bir baba yetiştirdi yani. Muhakkak onların tavırlarında davranışlarında babasından bir şeyler, izler vardır. Kötü bir insan düşüldüğünde babasını suçlamıyorum tabii bunun genetik, fitrî bir yapısı da vardır ama atıyorum bu yüzde 60 ise bunun yüzde 10’u da olsa 20’si de olsa psikologlar bu gibi durumlarda diyorlar ya hemen bunun çocukluğuna inelim yani insanlar babalarından ebeveynlerinden çok şey öğreniyorlar diye düşünüyorum. O yüzden diğer rollerden daha önemlidir baba olmak.” (K22, 39, Ön Lisans, 2, Memur)

Başka bir baba anlatısında babalığın çocuğun maddi manevi her türlü ihtiyacının karşılanmasındaki önemine işaret etmiştir. Başka rollerin ihmal edilmesi durumunda bu ihtiyaçlar başka şekillerde giderilebilir iken çocuğun babaya olan ihtiyacının toplumda başka bireyler tarafından karşılanmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.

“Babalık benim için en önemlisi diyebilirim. Hem duygusal açıdan hem de mantıksal açıdan en üstte olması gerektiğini düşünüyorum. Eş, arkadaş, oğul bunlar da toplumsal rol ancak babalığın farklı bir yeri var. Diğer rollerinizin gerekliliklerini yerine getirmede ileriki zamanlarda yerine getirmediğiniz sorumluluklarınızı tolere edebilirsiniz. Eşinizle ilgilenmek yerine çocuklarınızın ihtiyacını karşıladığınızda eşiniz buna anlayışla bakabilir ancak babalıkta öyle değil. Çocukların ihtiyacını karşılamadığınızda çocuğun bu ihtiyacını karşılayabileceği başka biri yok. Özellikle küçük çocuklar için ihtiyaçları acildir ve karşılanmadığında telafi edilemeyecek sonuçlar doğurabilir.” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Toplumsal roller içerisinde eşlik kimliğine hiyerarşik sıralamada öncelik veren 4 babanın 2’sinin katılımcı baba kimliklerine sahip olması dikkat çekmiştir. Bir baba bu durumu eşi ile olan ilişkisinin çocuklarını da olumlu etkileyeceğini belirterek açıklamıştır.

“Hiyerarşik sıralama eşten sonra babalık ikinci sırada gelmektedir. Eşimle aramızdaki bağlılık ve sevgi çocuklara yansıyor çünkü.” (K12, 31, Doktora, 2, Memur)

Babalık kimliğinin önünde eşlik kimliğini gören başka bir baba ise bu durumu eşinin çocuk büyütmesinde almış olduğu sorumluluklar çerçevesinden düşünerek açıklamıştır.

“Evlatlarımın hayata gelmesindeki önemli sebeplerden biri eşimdir. Çocukların büyütülmesi ve eğitilmesinde annenin rolü çok büyüktür. Ben baba olarak çalıştığım uzun zaman dilimlerinde eşim bu sorumlulukları üstlenmiştir. Eşim yanımda olmasaydı evlatlarımın her türlü gelişiminde

büyük eksiklikler olurdu. Bu nedenle benim için ilk öncelik eşimdir. İkinci sırada evlatlarım gelir. Üçüncü sırada ise işime önem veririm. Kötü giden bir iş sonradan düzeltilebilir fakat kötü yetiştirilen bir insanı sonradan düzeltmek oldukça zordur. Bu nedenle evlatlarım işimden önce gelir.” (K21, 73, İlkokul, 1, Emekli Esnaf)

Eş kimliğine daha önem veren katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde eşlik görevinden daha çok kadına verilen değer annelik kimliği üzerinden yapılmıştır. Çocuğunun daha iyi bir ortamda yetişmesi için eşi ile ilişkinin önemine değinilmekte iken başka bir baba ise çocuklarının tüm sorumluluğunu annenin yüklenmesi nedeniyle eşine büyük önem verdiğini belirtmiştir.

Bir babanın ifadelerinde ise günümüz piyasa şartları bağlamında değerlendirildiğinde çalışan kimliğinin ön planda olduğunu ifade etmiştir. Bu durumun zorunlu bir tercih olduğunu belirtmesine rağmen günümüzdeki çalışma şartlarından etkilenmemenin mümkün olmadığına dikkat çekmiştir.

“Şimdi Türkiye’de yaşıyoruz önceliklerimiz var ne yazık ki. Şimdi çocuk derim ama olmaz. Eşim otomatik olarak kendini geri plana atıyor zaten. Sen söylemesen de zaten varsa öyle bir mevzu seçim durumu olduğunda kendini geri çekiyor zaten. Ama dediğim gibi özel sektörde çalıştık biz. Zamanında bir takım şeyler oldu. İzin alamadık, çocuğun aktivitesine gidemedik. Sıkıntı yaşadık. Mecburen hayatı idame adına bir durum olması lazım. Bu tür sıkıntılarda mecburen işimize öncelik verdik yani. Vermedik desek yalan olur. Çocuğun mezuniyeti var, okulda etkinlikleri var gidiyorsun ‘Böyle böyle bir durum var.’ diye karşıdaki adam insaflı ise veriyor. ‘Şunları yapacağız bugün olmaz.’ diyorsa bırakıp gidemiyorsun yani başka yapacak bir şeyin yok. Bırakıp gittiğin zaman başka sorunlar çıkacak. İş, nafakanın kesilmesine kadar gidecek. Onun için mecburiyetten bazı durumlarda çok sık olmasa da işi tercih ettiğimiz oldu yani.” (K29, 66, Lise, 1, Emekli İşçi)

Başka bir baba ifadesinde ilk önce evlatlık kimliğini ön planda tuttuğunu ifade etmiştir. Anne babaya verilmesi gereken bir değer ve saygı olduğunun altını çizen katılımcı dinî görüşlerinin bu tercihte etkili olduğunu ifade etmiştir. Babalık kimliğinin ise evlatlık kimliğinden sonra geldiğini belirtmiştir.

Toplumsal kimlikleri arasında yapılacak hiyerarşik sıralamanın duruma göre değişebileceğini ifade eden 2 babanın anlatılarına göre o anki şartlarda hangi kimliğin gereği ağır basıyor ise o kimliğini tercih edebileceğini ifade etmiştir. Şartların bazen arkadaşlığı tercih edilmesini gerektireceği gibi bazen eş bazen de babalığın tercih edilmesini gerektirebileceğini belirtmişlerdir.

5.8. TOPLUMSAL CİNSİYET VE BABALIK

Araştırma grubu ile yapılan derinlemesine görüşmelerde babalık kimliği ile toplumsal cinsiyet algısı arasındaki ilişkinin varlığı dikkat çekmiştir. Babalığın inşasına etki eden faktörler teması altında bir kategori olarak açıklansa da babalık kimliğini belirlemenin dışında çok daha ayrıntılı bir tema olarak analiz edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Katılımcıların toplumsal cinsiyet algısını ölçmek amacıyla kadının toplumsal konumu, kız-erkek çocuğuna verilen değer, cinsiyet eşitliği gibi konularda sorular yöneltilmiş alınan yanıtlar babalık kimlik algıları ile ilişkilendirilmiştir. Çıkan sonuçlar değerlendirildiğinde toplumsal cinsiyet algısı yüksek olan, kadın-erkek ayrımı yapmayan, çocuklarına cinsiyetçi tutumlar sergilemeyen babaların katılımcı babalar ya da katılımcı babalığa daha yakın erkekler olduğu tespit edilmiştir. Bunun aksi biçimde düşünen diğer bir ifadeyle toplumsal cinsiyet algısı düşük olan babaların ise çocukları ile ilişkilerinde soğuk, mesafeli oldukları ve çocukların bakım sorumluluğunu almaktan kaçındıkları görülmüştür. Yapılan bu değerlendirmeler ve analizler bağlamında bu tema altında kız ve erkek çocuğa cinsiyetçi yaklaşımlar, cinsiyet eşitsizliğine karşı duruş, annelik ve babalığın farklılık algısı ve çocuk sahibi olmanın erkeklikle ilişkisi ile bu kategorilere bağlı alt kategoriler halinde açıklamalar yapılmıştır.

5.8.1. Kız Ve Erkek Çocuğa Cinsiyetçi Yaklaşımlar

Araştırma grubuna kız ve erkek çocuğun yetiştirilmesi, çocuğa yaklaşım tarzları, disipline edilmesi gibi konularda sorular yöneltilmiş ve alınan cevaplar neticesinde katılımcıların 33'ü kız ve erkeğin farklı yetiştirilmesi gerektiğine dair görüş bildirmişlerdir. Bu 33 baba modern ve geleneksel baba kimliklerine sahip katılımcılardan oluşmaktadır. Ayrıca bu babaların 19'u 1. nesil babalardan oluşurken, 14'ü 2. nesil babalardan oluşmaktadır. eleneksel baba kimliklerine sahip babalar daha katı bir cinsiyetçi tutum sergilerken modern babalar ise bu konuda daha esnek bir tavır takındıklarını söylemlerinde dile getirmişlerdir.

Çocukların cinsiyet farklılıkları nedeniyle farklı şekilde yetiştirilmeleri gerektiğini düşünen bir baba kız çocuğunu şefkat temsilcisi bir anne adayı olarak görmekte ve erkek çocuğuna kıyasla daha nazik davranılması gerektiğini ifade etmiştir. Erkek çocuğa ise yumuşak davranmanın onun adına bir şey ifade etmeyeceğini belirterek cinsiyet temelli bir eğitim olması gerektiğini belirtmiştir.

“Bence yetiştirilme adına farklılık gereklidir. Bu durum anne ve babanın tavrından ziyade çocuğun yaratılışıyla alakalı yönlendirilmesiyle ilgili bir durumdur. ... Benim gözümde anne adayı olan kız çocuğu tam bir şefkat temsilcisidir. Geneli itibariyle çocuğu adına yapamayacağı şeyin olmadığı bir anne adayı da bu şefkat üzere davranılarak yetiştirilmeli, daha nazik ve kırılabileceğini değerlendirerek tavır sergilenmelidir. Kız çocuğuna karşı daha mülayemetle hareket edilmesi gerekliliği kanaatindeyim. Erkek çocuk ise bu mülayemeti bir yerden sonra onun adına çok da bir şey ifade etmez diye düşünüyorum.” (K18, 38, Ön Lisans, 2, Memur)

Çocuklara toplumsal cinsiyet temelli alınan oyuncakların, giysilerin ve eşyaların onların yaratılışlarının bir gereği olduğunu düşünen bir baba bu düşüncesine paralel bir şekilde çocukların da bu cinsiyet temelli ayırım çerçevesinde yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Kız ve erkeğin yaratılışları farklıdır. Daha bebekken/çocukken kullandığı elbise, yatak ve oyuncakları farklı olduğundan bence farklı yetiştirilmelidir. Kız çocuğu top oynamaktan, erkek çocuğu bebeklerle oynamaktan hoşlanmaması gibi. ...” (K30, 40, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Bir baba cinsiyet ayrımcılığına ilişkin görüşlerini kadınların okumaması ve çalışmaması gerektiği konularında paylaşmıştır. Bu babaya göre kadının okuması ve çalışması kadının aslî görevi olan çocuk bakmasına engel teşkil etmektedir. Kadınların ekonomik özgürlüğünü erkeğin onlara mahkûm olmasına neden olabileceği ile açıklamıştır. Bu zamana kadar eşine para vermediğini paranın yönetimi ile ilgili kararları tümüyle kendisinin verdiğini ifade etmiştir. Bu baba eşi de kızı da olsa kadına yönelik ayrımcılığı aynı şekilde devam ettirmektedir.

“... Ben bayanın okumasına katiyetle karşıyım. He okusun karşı değilim okusun ama ev kadını olsun. Dışarda çalışmasın. Çocukların yetiştirilmesi lazım. Çocuklar yetişmiyor ki öteki türlü. Çocuklar serbest, hür. Ana baba sevgisi yok. Aha işte bizim başımızda. Biz bakıyoruz şimdi torunlara. Sabah gidiyor ana öğlen geliyor biliyor musun? Öğlene kadar anayı görmüyor çocuk. Öğlene kadar anasını bekliyor. Onun sıcağı onun kucacı bize benzer mi, katiyetle. He okusun kadın okuyacak tahsilli ev kadını olacak o da bir iş. O daha bir iş (çocuk bakmak). Ama şimdikiler kaçıyorlar, boş versene sen. Aha bizim kız işte. Gidiyor bahane buluyor, hemen bir bahane buluyor gidiyor. ... Erkek olarak konuşuyorum bir bayanın ekonomik özgürlüğü olmayacak. Ekonomik özgürlük olursa erkek mahkûmdur bu kadar basit. Ekonomik özgürlüğü olmayacak. Bak benim bayan, hanım daha benim bu yaşıma kadar ne kadar maaş aldığımı bilmez. Sormaz, sormamıştır da. Ne yapıyorsun ne ediyorsun parayı katiyetle sormamıştır. Şunu bunu katiyetle sormamıştır. ...” (K23, 63, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Toplumsal cinsiyet temelli algılarda kız çocuklarına karşı yapılan ayrımcılık kadar erkek çocuklarına da pozitif ayrımcılık yapılmaktadır. Erkek çocuğunun daha serbest yetiştirilmesi, daha fazla sevilmesi, daha fazla ilgilenilmesi, isteklerinin bir an önce

karşılanması gibi pek çok örnekle kız çocuğun yetiştirilmesinde farklılık gösterdiği babaların anlatılarında yer almıştır. Babalar yapmış oldukları bu ayrımcılığı fitratın, toplum yapısının, geleneklerin, dinî kuralların bir gereği gibi açıklamalarla meşrulaştırmışlardır.

Çocuğa cinsiyetçi yaklaşım sergilediğini anlatılarında dile getiren bir baba bu ayrımcılığı gelenek üzerinden inşa etmiştir. Erkek çocuğuna yalnızca erkek olması nedeniyle daha fazla iltimas geçilmesi gerektiğini düşünen bir baba bunu da toplum yapısının bir gereği olduğunu dile getirmiştir.

“Erkeğe belki biraz fazla önem gösterilebilir. Bu Türk toplumunun geleneğinde vardır zaten. Erkek biraz daha fazla iltimas geçilir yani.” (K17, 64, Ortaokul, 1, Memur)

Çocukların yetiştirilmesinde cinsiyet temelli bir yaklaşım sergileyen bir baba kız çocuğu ile annesinin ilgilendiğini erkek çocukları ile kendisinin ilgilendiğini belirtmiştir. Kız çocuğu ile kurmuş olduğu ilişkinin erkek çocuklarınkinden farklılığına işaret eden baba paylaşımlarının da farklı olduğunu ifade etmiştir.

“Benim kızla daha çok annesi ilgileniyor. Annesi üzerinden bir şey diyebilecekse diyor. Ben mesafe falan da koymuyordum da annesi daha fazla ilgileniyor. Beni eleştirdiği zaman zaman oluyor. Çocuklar arasında hem cinslikten kaynaklanan bir durum da var. Kendim oğlanlarla güreşiyorum, yatıyorum, yuvarlanıyorum. Farklı etkinlik yapabiliyorsun ama kızlarla o noktada çok fazla erkek çocuğunla yaptığını yapamıyorsun. Erkek çocuğa davrandığın kadar fiziksel temasta bulunmuyorsun. O da bu durumdan memnun ben de memnunum yani.” (K4, 44, Lisans, 2, Öğretmen)

Bu kategori altında görüş bildiren 33 babanın nesiller bağlamında dağılımlarına bakıldığında 18 katılımcının 1. nesil, 15 katılımcının ise 2. nesil babalardan oluştuğu görülmüştür. Kız ve erkek çocuğuna cinsiyetçi yaklaşımlara dair söylemlerin nesiler

arasında homojen bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle çocuğa yönelik cinsiyetçi söylemlerde her iki nesil arası bir farklılık gözlenmemiştir.

5.8.2. Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Duruş

Derinlemesine görüşmelerde 7 katılımcının anlatılarında cinsiyet eşitsizliğine karşı bir duruş olduğu görülmüştür. Toplumsal cinsiyet algısı yüksek bu babalar kız-erkek çocuk ayrımı yapmamakta, cinsiyet temelli ayrımcılığın yanlış olduğunu dile getirmişlerdir. 7 babanın 5'inin katılımcı baba kimliğine sahip babalardan oluşması dikkat çekmektedir. Ayrıca 7 babadan 1'i 1. nesil baba iken 6'sı 2. nesil babalardan oluşmaktadır.

Cinsiyet temelli ayrımcılığa karşı olan bir baba kız ve erkeğin cinsiyet temelli yetiştirilmesine karşı olduğunu belirtmiştir. Çocuk bakımı ve ev işleri konusunda her zaman aktif katılım içerisinde olduğunu ifade eden bu baba zaman zaman toplumdan eleştiri aldığını ifade etmiştir. Ancak bu durumun algısını değiştirmedeğini belirtmiştir.

“Ailede kız ve erkek çocuğun eşit olarak yetiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Mesela bir kız çocuk abisine evde su getirmemeli. Kız ve erkek çocuğuma ahlaki davranışlarında aynı tepkiyi veririm. ... Çocuk bakımını erkek yapmaz zihniyetinin değişmesi gerektiğine inananlardanım çünkü eşim çalışıyor. Evde çocuk bakımında muhakkak yardım edilmesi gerektiğini düşünenlerdenim. Eşim de muhakkak onaylar bunları. Toplumda light erkek olarak görülür ama çok dalga geçme olmadı. Yalnız ben ev işlerini de yaparım. Mesela bir misafir bize gelir ‘Bak sen bunu yapıyorsun senin yüzünden benim eşimle aram bozuluyor.’ diyor. Ne yapmışım cam silmişim, ne yapmışım halı yıkamışım. ‘Senin yüzünden benim eşimle aram bozuluyor’ diyor beni örnek gösteriyormuş. Yani benim eşim çalıştığı için yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda taviz vermem yani. Eşim çalışmasa yine yaparım. Tabii bu anlayışla alakalı. İç Anadolu’da kolay kolay bir erkek eline alıp da elektrik süpürgesi ile evi süpürmez veya bir mutfığa girip kolay kolay yemek yapmaz İç Anadolu’ya has şeyler bunlar. O

sofraya oturur sadece sofraya getirilen şeyi yer. Ama ben böyle düşünmüyorum. Bunların hepsini yapmak istiyorum ve yapıyorum da. Mesela hafta sonu hiç kimse söylemeden elektrik süpürgesini çalıştırırım temizlik yaparım.” (K33, 54, Lisans, 1, Öğretmen)

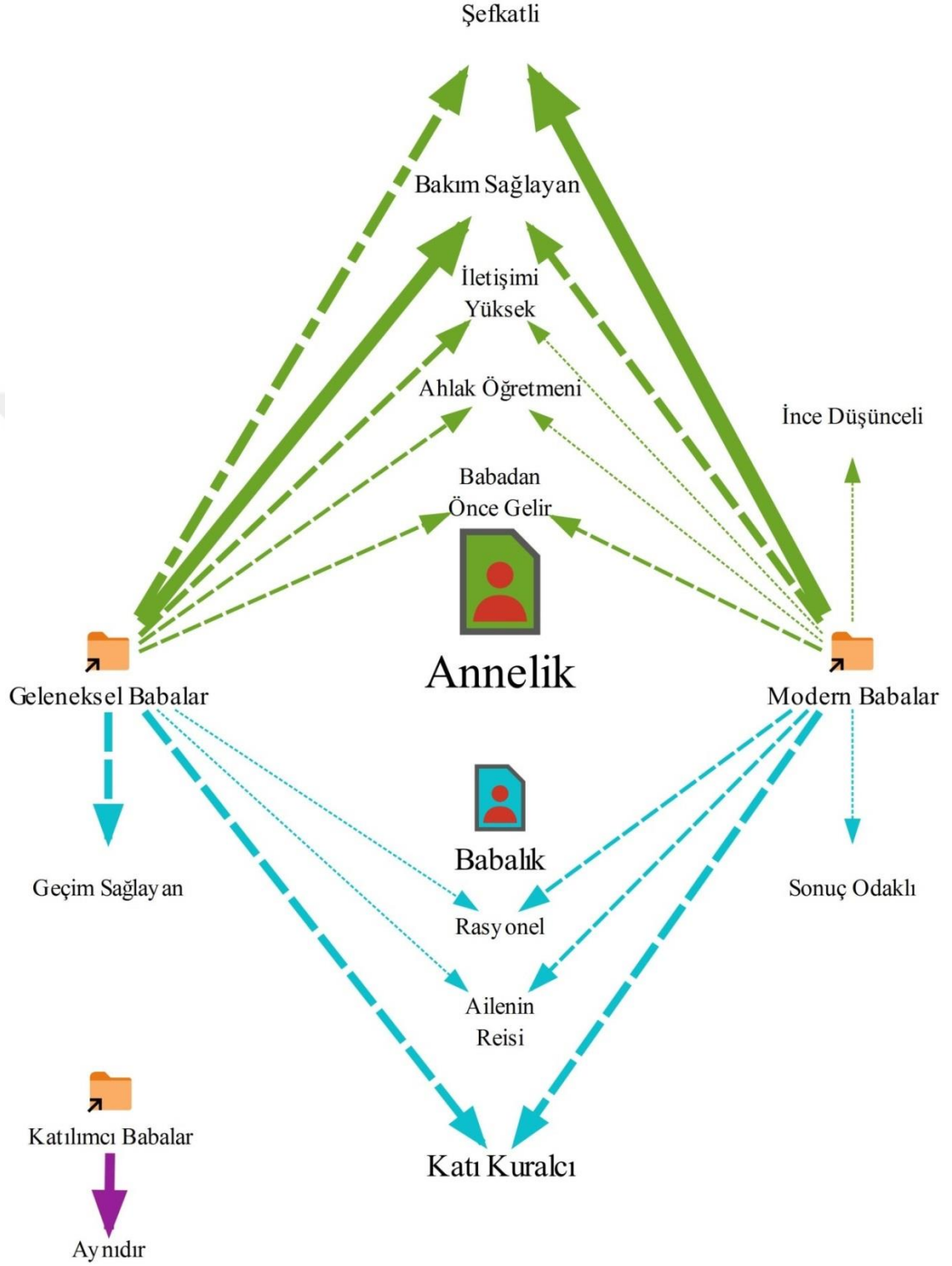
Katılımcı baba kimliğine sahip diğer bir babanın görüşleri değerlendirildiğinde cinsiyet temelli ayrımın toplumun zararına olacak bir yaklaşım olduğuna dikkat çekmiştir. Kadınların ikinci sınıf insan kategorisinde değerlendirilmesinin beşeri sermayenin yüzde ellinin yalnızca bir potansiyel olarak kalması anlamına geleceğini ifade etmiştir.

“Kız çocuk da erkek çocuk da aynı şekilde yetiştirilmeli. Kişilik karakter olarak zaman içerisinde kendi kimliklerini bulabilirler ancak ben onları kız ya da erkek olarak en baştan cinsiyet kalıplarına sokmanın doğru olmadığını düşünüyorum. Mesela toplumumuzda yaygın bir kanaat olarak kızların daha ahlaklı erkeklerin ise daha esnek yetiştirilmesi anlayışı var. Ahlakın kızı ya da erkeği olmaz. Bir davranışı kız yaptığında ahlaksız erkek yaptığında çapkın diye nitelendirmek çarpık bir zihniyetin göstergesidir. Ama maalesef toplumumuzda bu anlayış hâkim. Peki, neden yetiştirilmemeli diye soruyorsanız hem anlayış olarak yanlış hem de bu anlayışla birlikte kızlar ikinci sınıf insana dönüşüyorlar. Ben neden çocuğuma bu muameleyi yapayım ki. Neden bir bireye yalnızca cinsiyetinden dolayı -ki kendi seçimi değil- ayrımcılık yapayım ki. Toplum olarak bunu yapıyoruz bu nedenle toplumun yarısını oluşturan bir kesimin potansiyelini kullanamıyoruz. Onlara ikinci sınıf muamelesi yaparak toplumdaki soyutluyoruz.” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Bu 7 babanın nesiller bağlamında dağılımına bakıldığında 2’sinin 1. nesil babalardan, 5’inin ise 2. nesil babalardan oluştuğu görülmektedir. 2. nesil katılımcıların cinsiyet eşitsizliğine karşı daha fazla söylem geliştirdikleri görülmüştür.

5.8.3. Anelik Ve Babalığın Farklılık Algısı

Araştırma grubuna annelik ve babalık kavramlarına ve bunların arasındaki farklılıklara dair sorular yöneltilmiştir. Elde edilen yanıtlara bakıldığında 35 katılımcının annelik ve babalık kavramlarının birbirinden ayrı olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar tarafından annelik kadına ait özellikler olan “ince düşünceli, şefkatli, bakım sağlayan, duygusal” gibi kavramlarla ilişkilendirilmiş iken babalık ise “erkeğe atfedilen özellikler olarak katı kuralcı, geçim sağlayan, sonuç odaklı, rasyonel, aile reisi” gibi kavramlarla açıklanmıştır. Bu ayrımındaki kavramlar üzerinden değerlendirildiğinde annelik ve babalığın cinsiyet bağlamında ayrıştırıldığı görülmektedir.

Şekil 12: Annelik Ve Babalığın Farklılaşmasına İlişkin Görüşlerin Babalık Kimlikleri Açısından Karşılaştırılması

Katılımcıların annelik ve babalığın farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik görüşlerinin babalık kimlikleri bağlamında analiz edildiği yukarıdaki şekilde anneliğe yönelik tanımlamaların daha fazla yapıldığı görülmektedir. Anneliğe ilişkin tanımlamalar yeşil renk ile babalığa ilişkin tanımlamalar ise mavi ile görselleştirilmiştir. Katılımcı babalar ise annelik ve babalığı birbirinden ayrı sorumlulukları olmayan kimlikler olarak görüş bildirmişlerdir. Geleneksel babalar anneyi en fazla bakım sağlayan, modern babalar ise şefkatli tanımlaması ile babalıktan ayırtmışlardır. Babalığın annelikten farkına yönelik olarak en fazla kullanılan kavram ise katı kuralcı olarak tanımlanmıştır. Babayı geçim sağlayan olarak tanımlayan yalnızca geleneksel babalar iken, sonuç odaklı tanımlayanlar ise yalnızca modern babalar olmuştur. Ayrıca anneyi ince düşünceli olarak tanımlayanlar da yalnızca modern babalardır.

Katılımcıların annelik ve babalığın farklılaşmasına yönelik görüşleri nesiller bağlamında değerlendirildiğinde, 1. nesil babalar annelik ve babalığın birbirinden farklı ebeveynlik türleri olduğunu ifade etmişlerdir. Annelik ve babalığın farklılığına ilişkin kullanılan kavramlar 1. ve 2. nesil katılımcıların söylemlerinde de görülmektedir. 1. nesil katılımcılar anneliğin en çok bakım sağlayan, şefkatli özelliğine vurgu yaparken 2. nesil babalar ise şefkat özelliğine vurgu yapmışlardır. 1. nesil katılımcılar babayı en çok geçim sağlayan kavramı ile annelikten ayırt ederken 2. nesil katılımcılar ise katı kuralcı olması ile babayı anneden ayırtmışlardır. Ayrıca 1. nesil babalardan yalnızca birisi annelik ve babalığın aynı olduğu yönünde görüş bildirirken 2. nesil babalardan ise 4 katılımcı annelik ve babalığın aynı olduğunu ifade etmişlerdir.

5.8.3.1. Annelik Ve Babalığın Farklı Olduğuna İlişkin Görüşler

Bu kategori altında annelik ve babalığın birbirinden farklı kavramlar olduğuna yönelik görüş bildiren babaların anlatılarına yer verilmiştir. Bu görüşler anneye ve babaya ait kavramsallaştırmaların yer aldığı iki kategori altında açıklanmıştır.

5.8.3.1.1. Anneye Atfedilen Özellikler

Babalık ve anneliğin farklılaşmasında yapılan tanımlamalara bakıldığında annelik üzerinde daha fazla kavram ve söylem geliştirilmiştir. Annelik daha fazla ve net kavramla tanımlanmıştır. Bu da anneliğin toplumsal söylem bağlamında çocuk üzerinde daha fazla sorumluluğun yüklendiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Babaların annelere atfettikleri özellikler değerlendirildiğinde en fazla “bakım sağlayan” tanımlaması kullanılmıştır. Babalardan farklı olarak annenin çocuğun bakımını üstlenmesinin gerekliliğini vurgulayan katılımcılar bu konuda annenin daha fazla zamana sahip olduğunu bu konuda annenin “daha yetenekli” olduğunu ve doğuştan getirmiş olduğu “yeteneklerinin daha elverişli” olduğuna dair söylemler geliştirmişlerdir.

Annenin çocukla daha fazla ilgilendiği için anneliğin zor olduğunu ifade eden bir baba çocuk sorumluluğunda kendisinin yalnızca maddi gelir sağlayan yanının olmasına karşın annenin sorumluluk alanının daha kapsamlı olduğunu ifade etmiştir.

“Biz çalıştığımız için anne, babaya kıyasla çocukla daha çok ilgileniyor. Annenin hakkı ödenmez. Hani Peygamberimiz de demiş ‘Cennet annelerin ayakları altındadır.’ diye. Boşuna dememiş. Annelerin hakkı ödenmez. Mesela ben akşam geliyorum. Sabaha kadar uyuyorum ama o kaç kez kalkıyor. Burada çok büyük farklar var. Sadece maddi olarak para getiriyoruz ama anne çocukla daha bir farklı ilgileniyor.” (K8, 39, Lisans, 2, Öğretmen)

Annenin bakım sorumluluğunun ağır olduğunu ifade eden bir baba babalıktan farklı olarak annenin çocuk bakımında aktif ve etkin bir rol üstlendiğini belirtmiştir.

“Anne daha önemli tabii. Yani şimdi çocuğu doyuruyor onun altını temizliyor. Bebeklikten başlıyor. Anne başka be ama iyisi tabii. Kötüsü değil. Cennet annelerin ayakları altındadır sözü doğru. Annelerin yaptıkları iş çok çok ağır.” (K25, 65, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Annenin çocuk bakımı yanında ev işlerinden de sorumlu olduğunun altını çizen bir baba, evi kadının bir özel alanı olarak görmüş ve bu alandaki tüm işleyişi kadının görevi olarak tanımlamıştır. Erkeğin görevi ise evin geçimini sağlamak olarak değerlendirilmiştir.

“Bizim dönemimizde anne çocuklarla ilgilenir, evle ilgilenir, çok şeyle evin içerisinde. Düşünsene tek katlı da olsa iki katlı da olsa evi çekip çevirendir. Baba genellikle işte olduğu için anne evin içerisinde çocukların okumasından çocukların büyümesinden evin işlerinden vs. sorumludur, bu farklı bir dünya. Babanın vazifesi de dışarıdan içeriye getirmektedir. Bunu da yönlendiren annedir. Bazı kadınlar vardır çok akıllıdır yürütebilir. Bazı kadınlar yönlendiremez. Baba ne kadar getirirse getirsin evdeki kadın akıllı olmadıktan sonra kamyonla getirsen olmaz. Onun için akıllı kadın her zaman için evin direğidir, bel kemiğidir. İstersen çıkarır hemen 100 lira verir istersen ekmek verir. Annelik duyguları farklıdır tabii.” (K5, 61, İlkokul, 1, Emekli İşçi)

Anneliğe atfedilen diğer bir özellik ise şefkatli olmasıdır. Kadınlara ait bir özellik olarak atfedilen şefkat kavramı anneler ile ilişkilendirilmiştir. Başta çocuklarına olmak üzere aile fertlerine yaklaşımlarında şefkatin ön planda olduğunu ifade eden babalar bu bağlamda annenin duygusal yanına vurgu yapmıştır.

Anneyi duygusal ve hissi hareket eden şefkatli bir ebeveyn olarak tanımlayan bir katılımcı, babayı ise bu tanımlamanın karşısında konumlandırarak daha rasyonel, sert ve kararlı olarak tanımlamıştır.

“Farklı olduğunu düşünüyorum. Babalığın sorumluluk sahası anneden farklılık gösterir. Anne daha çok şefkatle çocuğunu koruma hissiyatıyla hareket ederken, baba daha akılcı ve daha sert bir tavırla koruma hissiyatıyla hareket eder kanaatindeyim. Buradaki sertlik yanlış anlaşılmasın. Daha kararlı ve esnekliğin daha az olduğu gerçeğiyle gelen

bir tavırsal sertliktir babanın sergilemesi gereken.” (K18, 38, Ön Lisans, 2, Memur)

Babanın cezalandırmada aktif, annenin ise şefkat göstermede daha baskın olması gerektiğini düşünen bir baba, annenin olaylara daha duygusal yaklaştığını ifade etmiştir.

“Babalıkta şöyle bir şey var ceza verileceğinde baba, şefkat gösterilecekse anne. ... O çocuklarla duygusal olarak çok fazla ilgilendiğinden dolayı yani çocuğun her şeyine duygusal bakıyor normal o da zaten. Ama ben daha mesela mantıklı bakıyorum. Mesela hanımın çocuklara gösterdiği tepkiler bana biraz abartılı gelebiliyor. Bunu bayanların duygusal olmalarına bağlıyorum.” (K4, 44, Lisans, 2, Öğretmen)

Başka bir babanın da cezalandırma konusunda benzer düşüncelere sahip olduğu görülmüştür. Baba olarak kendisinin cezalandırma yöntemini tercih ettiğini ancak annesinin daha şefkatli olduğundan bu yöntemi benimsemediğini anlatılarında dile getirmiştir.

“Annesi ona daha yumuşak ben yumuşak değilim. Yumuşak değilim derken; Benim hayırım hayırdır mesela. Eşimle tartışıyoruz mesela bu konuda. Eşim diyor ki ‘O daha çok ufak ama.’ ben ‘Hayır o çocuğun yapmaması gereken şeyleri şimdiden öğrenmesi lazım.’ gibisinden düşünüyorum. Mesela ben ceza şeyini getirdim evde ama annesi hala getirmedi. Evde ben varken bir hata yaptığında cezayı gidiyor ama annesi ona asla ceza vermiyor. Anneler daha fazla müsamaha gösteriyor. Şimdi bu yaşında babaya düşkün ama biraz daha büyümeye başladığında anneye dönmeye başlayacak. Erkek çocuğu, anne daha serbest olduğu için ona dönecek.”(K2, 38, Ortaokul, 2, İşçi)

Araştırma grubundaki katılımcılardan 4’ü annenin babadan daha iyi iletişim kurma bağlamında babadan farklılaştığını ifade etmişlerdir. Annenin çocuklarla daha iyi iletişim kurabilmesinin çocuklarla daha fazla yakınlık sağladığını ifade eden katılımcılar

bu açıdan çocukların anneleriyle ilişkilerinde daha samimi ilişkiler kurduklarını ifade etmişlerdir.

Bu baba yalnızca çocuklarla iletişimde değil ailenin şekillenmesinde annenin önemini ifade etmiştir.

“Anne ise çocuklarla iletişimde daha elverişli, onlarla daha iyi muhabbet kuran, ailenin mihenk taşı diyeyim. Ailenin şekillenmesinde en önemli kişi. ...” (K19, 61, Lisans, 1, Öğretmen)

Çocuklarının anneleri ile daha yakın ilişki içerisinde olduğunu ifade eden bir baba, anne ile duygusal bağlarının daha güçlü olduğuna vurgu yapmıştır.

“Çocuklar anneye daha yakın. Benim gözlemim bu. Baba biraz daha anne gibi düşünmüyor, düşünemiyor. Çocukların anneye daha bir sempati ile yaklaşmasını görüyorum ben. Bana fazla yaklaşırlar. Anne için çocukları daha vazgeçilmez diye düşünüyorum ben.” (K39, 76, Lise, 1, Emekli Memur)

Katılımcıların 4’ü anneliğin rol ve sorumluluk olarak babadan önce gelen bir konumu olduğunu ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar annenin özellikle aile içindeki rolünün babadan daha önemli olduğuna, iletişim, sevgi ve şefkat özellikleri ile aileyi bir arada tutmasına vurgu yapmışlardır.

Anne ve babanın farklı sorumlulukları olduğunu ifade eden bir baba, annenin evin içindeki işleyiş ve ilişkilerde babadan daha önde gördüğünden anneliğe daha fazla önem atfetmiştir.

“Dengeyi anne kurar baba değil. Anne çok önemlidir. Baba emniyeti sağlar disiplini sağlar. Ama anne gitti mi evin direği yıkılır. Babam öldü anlayamadım yokluğunu ama annem gidince her şey gitti. Köy de bitti ev de bitti 3 yıldır adım atmıyoruz köye. Anne topluyormuş aileyi. Anne çok muazzam bir şey, anne çok başka. Annemi bir kere kırmadım, babamı hiç kırmadım.” (K1, 70, İlkokul, 1, Emekli Memur)

Araştırma grubundaki 3 katılımcı, annenin çocukların ahlak eğitiminden sorumlu olduğunu belirtmiştir. Çocukları ile babaya göre daha fazla vakit geçiren, ev içinde daha fazla bulunan ve terbiye edici vasıfları daha üstün olduğundan bu sorumluluğun anne üzerinde olması gerektiğini düşünmüşlerdir.

Katılımcılardan 1'i de annenin babadan daha ince düşünen zihinsel bir yapısı olduğunu bunun kadınlara verilen bir özellik olduğunu belirtmiştir.

“Anne biraz daha ince düşünüyor. Bu da kadınlara verilen bir özellik. Baba her şeyi ince değil olması gerekeni düşündüğü için yani hayatı, dışarıyı daha iyi bildiği için ona göre davranıyor. Anne biraz daha vicdani, içyapısından kaynaklı davrandığı için bu fark kaynaklanıyor bence.” (K16, 38, Lise, 2, Esnaf)

5.8.3.1.2. Babaya Atfedilen Özellikler

Bu kategori altında babalık ve anneliğin birbirinden farklı kavramlar olduğunu ifade eden katılımcıların babalığı hangi özellikleri ile annelikten farklılaştırdıkları açıklanmıştır. Katılımcıların annelikten farklı olarak babalığa atfetmiş oldukları kavramlara bakıldığında en fazla öne çıkan kavramların sırasıyla “katı kuralcı, aile reisi, geçim sağlayan, rasyonel ve sonuç odaklı” olduğu görülmüştür. Bu tanımlamaların egemen erkeklik değerleri üzerinden yapıldığı görülmektedir.

Katılımcılardan 9'u anneden farklı olarak babanın en çok “katı kuralcı” olma özelliğini vurgulamışlardır. Babaların annelere kıyasla “disiplin yöntemi olarak kuralcı, katı, cezalandırmaya yatkın, sert v.b.” olduklarını belirtmişlerdir.

Bir baba olarak kendisinin disiplin yönünden anneden farklılaştığını ifade eden bir katılımcı kendisinin daha disiplinli, annenin ise daha rahat olduğunu belirtmiştir. Bu tavrının ise çocuğunu kendisinden uzaklaştırdığını ancak yine de babanın daha önemli olduğunu vurgulamıştır.

“Ben daha düzenli disiplinli olsun istiyordum ancak anne daha rahat, öyle değil ama. Ben daha askeri disiplinde yetiştiğim için anne öyle değil. Kızım bazen bu açıdan benden kaçıyor ama baba daha önemli. Anne pek sıkılmıyordu kendi açımdan konuşuyorum baba daha önemli. Okul konusunda arkadaş seçiminde çok titizdim ben.” (K13, 65, Lise, 1, Emekli İşçi)

Babaların annelerden farklı olarak aile reisi olduğunu ifade eden 3 katılımcı görüşü bulunmaktadır. Bu katılımcılar babayı ailenin yöneticisi, aileden sorumlu olan ve ailenin reisi olarak tanımlamışlardır.

Eğitim seviyesi görece yüksek olan bir katılımcının görüşlerine bakıldığında babanın ve annenin sorumluluklarının ayrı olduğu ve birbirinin yerini alamayacağına vurgu yapmıştır. Bu katılımcı babanın aile içerisindeki yönetici özelliği ile anneden farklılaştığını ifade etmiştir.

“Annelik ve babalık birbirinden çok farklı. Ayrıca ne anne babanın, ne de baba annenin yerini doldurabilir. Babanın, ailede yönetici pozisyonunda olup, disiplini temin edici bir rolü ve duruşu vardır diye düşünüyorum.” (K28, 40, Doktora, 2, Öğretim Üyesi)

Ayrı bir kategori olarak baba kimliğinde ifade edilen babanın geçim sağlayan özelliği babanın anneden farklılaşmasında da tanımlanmıştır. Baba ailenin dış işlerinden sorumlu, evin geçimini sağlayan, aile fertlerine bakmakla yükümlü olan ebeveyni olarak görülmüştür.

Babanın geçim sağlayan olduğunu dile getiren bir katılımcı, annenin ise eğitimci yönüne vurgu yapmıştır. Eğitim konusunda ise baba dışardan yardım veren olarak görülmüştür. Evin geçimini sağlamak ise tümüyle babanın sorumluluğu olarak görülmüştür.

“Anne daha bir eğitimci. Çocuklar terbiyeyi anneden alıyor. Baba dışarıdan yardımdır, maddi destek sağlar.” (K15, 61, İlkokul, 1, Esnaf)

Benzer bir anlatı da benzer demografik özelliklere sahip başka bir babanın ifadelerinde geçmiştir.

“Babanın her şeyi anlatması mümkün değildir. Baba zaten çocukların geleceğini sağlaması geçimin temini için sürekli dışarlardadır. Sekiz saat iştedir, sekiz saat bilmem nerededir. Eğitim ilk önce aileden başlar. Anne öğretir yani her şeyi. ...” (K5, 61, İlkokul, 1, Emekli İşçi)

Babalığın erkeklik kavramları ile ilişkilendirilen başka bir özelliği de anneye kıyasla babanın rasyonel olduğu yönündeki görüşlerdir. Katılımcıların ifadelerinde babaları soğukkanlı, mantıklı, realist, rasyonel gibi kavramlarla tanımlayarak babaların annelerden farklı olduğunu belirtmişlerdir.

Baba üzerinde mantığın ve soğukkanlılığın ön planda olduğunu ifade eden bir katılımcı bunun nedenini ise babanın evin sorumluluğunu üzerine almasının bir gereği olduğunu belirtmiştir.

“Babalıkta duygusallık olsa da gizlidir, belli etmez. Soğukkanlılık, mantık ön plandadır. Biraz da evin sorumluluğunun yükünün üzerinde olması bunu gerektiriyor.” (K30, 40, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Yapılan diğer tanımlamalar değerlendirildiğinde 2 katılımcı ifadelerinde yine cinsiyet temelli farklılıklara görüşlerinde yer vermişlerdir. Bir katılımcı babayı sonuç odaklı olarak değerlendirirken diğer bir katılımcı ise anneliğin babalıktan daha kutsal olduğunu, babaların duygusal olarak hiçbir zaman annelere yetişemeyeceğini ifade etmiştir.

5.8.3.2. Annelik Ve Babalığın Farklı Olmadığına İlişkin Görüşler

Bu kategori altında anneliğin ve babalığın birbirinden ayrı olmadığı yönünde görüş bildiren 5 babanın görüşlerine yer verilecektir. Bu kategori altında görüş bildiren babaların ortak özellikleri değerlendirildiğinde bu babaların katılımcı baba kimliğine sahip olmaları dikkat çekmektedir.

Anne ve babalığı birbirinden ayrı görmeyen bir baba ikisinin de ebeveyn olduğunu ve ayırım yapılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Babalık ve annelik arasında yapılan ayırımın erkekler tarafından bir rasyonelleştirme olduğunu, görevlerin ayrışmasının yapılmasının erkeklerin lehine sonuçlandığını belirtmiştir.

“Bence bir farklılık yoktur. En nihayetinde ikisi de ebeveyndir ve çocuğun en iyi şekilde yetişmesinden sorumludur. Görev ve sorumluluklar açısından onları farklılaştırmak biz erkeklerin kolayına geliyor galiba. Anne çocuğa bakar, baba oyun oynar falan bence bunlar erkeklerin çocuk bakımından kaçmak için kendi düşüncelerini rasyonelleştirmelerinden ibaret.” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Hayatın müşterek olduğunu, annelik ve babalık görevlerinin birbirinden ayrışmaması gerektiğini ifade eden bir baba, anneliğe ve babalığa dair ayrı görev tanımlamalarının yapılmasının doğru olmadığını ifade etmiştir.

“Hayat müşterektir. Anne çalışmasa dahi baba eve geldiğinde çocuğunu koklayabilmeli her ne kadar yorgun da olsa bunu çocuğuna hissettirmeden onunla ilgilenebilmelidir. Sonuçta hem anne hem de çocuklar akşam babalarının dönmesini beklemektedirler. Annelik çocuğu doğurmak babalıkta çocuğu doyurmak değildir.” (K12, 31, Doktora, 2, Memur)

5.8.4. Çocuk Sahibi Olmanın Erkeklikle İlişkisi

Araştırma grubundaki toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklere baba olmanın erkeklikle ilişkisi, çocuğunun olmaması erkekliğinde bir eksiklik hissettirip hissettirmeyeceğine dair çeşitli sorular yöneltilmiştir. 33 katılımcı baba olmayı erkeklikle doğrudan ilişkili olarak görürken 7 katılımcı ise babalığın erkeklikle ilişkili olmadığına dair görüş bildirmiştir.

5.8.4.1. Babalık Erkeklikle İlişkilidir

Bu kategori altında babalığı erkeklikle doğrudan ilişkilendiren 33 katılımcının bir kısmının görüşlerine yer verilecektir. Katılımcılar babalık ve erkeklik bağlamında sorulan sorulara “çocuğunun olmamasını erkekliğinde bir eksiklik olarak göreceğini, çocuk olmamasının başa gelen bir musibet olduğunu, çocuk sahibi olmanın erkeklik rolünün gereği olduğunu, toplumun baskısını üzerinde hissettiğini, bu eksikliğin benden kaynaklanmadığını hanımdan olduğunu çevreme söyledim” gibi açıklamalarla çocuk sahibi olmamanın üzerlerinde olumsuz etkileri olacağını ifade etmişlerdir.

Evliliğinin ilk yıllarında 3-4 yıl çocuğu olmayan bir baba yaşadığı bu durum neticesinde erkek olarak eksiklik hissettiğini ve toplum içinde mahcup olduğunu ifade etmiştir. Çevresinden gördüğü baskıyı bireylerin eğitimsizliği ile açıklayan bu baba büyük maddi harcamalar sonucunda çocuk sahibi olabildiğini belirtmiştir.

“Ah sen onu bana sor. Ben evliliğim ilk yıllarında bir müddet çocuğum olmadı. Erkeklik olarak bir eksiklik hissettim tabii. Neden hissettim toplumda mahcup oldum. Toplumda zürriyeti olmayan erkeğe eksik bir gözle bakılıyor bu da ister istemez insanın kendini kötü hissetmesine neden oluyor. Mesela toplum içinde muhabbet ediyorsun birileriyle muhabbetin içeriği değişiyor karşıdaki vatandaş soruyor ‘Evli misin?’ ‘Evet evliyim.’ ‘Kaç çocuk var?’ ‘Çocuğum yok.’ deyince ‘Niye yok?’ diyor. Yani eğitimsizlik böyle bir şey. Yok, işte kardeşim niye sorup soruşturuyorsun ki. Evliliğimin ilk yıllarında fazla önemsemiyordum olur herhalde zamanla diyordum eşimle sorun etmiyorduk bunu. Ama 3-4 yıl geçti çocuk olmayınca bir doktora gittim muayene, tahlil falan derken doktor bana ‘Senin çocuğun olmaz.’ dedi. Haydaa! Başımdan aşağı kaynar sular döküldü. ‘Tedavi olman gerekiyor’ dedi. Ameliyat, tüp bebek derken bir ev parası harcadım çocuk sahibi olmak için. Sonunda çocuğum oldu ama çok zor bir süreçti. Çocuğu olmayan anlar bu durumu. Ama insanlara anlatamıyorsun bunun bir rahatsızlık olduğunu eğitimsizlik işte.” (K37, 61, İlkokul, 1, Emekli Esnaf)

1. nesil bir baba ilk evlendiği dönemlerde çocuk sahibi olmaması ile ilgili çevreden görmüş olduğu tepkileri mahalle ve aile baskısı olarak tanımlamıştır. Evlendikten sonra çocuğu olmayanlar için bu baskının erkeği bunalıma soktuğunu ifade etmiştir. Çocuğu olmayan erkeğin toplum tarafından kabul görmediğini, ötekileştirildiğini belirtmiştir.

“Mahalle baskısı, aile baskısı olan bir olay var. Eskiden evlenir evlenmez başlardı zaten: ‘Yok mu daha?’, aileden ‘Yok mu daha?’, mahalleden ‘Yok mu daha?’. Kariya da erkeğe de başlarlar, anasına babasına başlarlar. Mahalle baskısı, aile baskısı, konu komşu baskısı bu böyle gider. Eğer olmazsa he o zaman işte eskiden 70’lerdeki 80’lerdeki bir durum o zaman erkek bunalıma girer. O zamanlar bir sene iki sene oldu mu başlarlar ‘Ne oldu ya niye olmuyor kısır mı bunlar yoksa?’ başlarlar. Şakayla karışık erkeğe söylerler ‘Kısır mısın yoksa sen?’. Olsa bile söyleyemez bu durumda. Karşı taraf kabullenmez zaten. Hor görülüyor, horlanıyor zaten.” (K23, 63, Ortaokul, 1, Emekli İşçi)

Babalıkla erkekliği doğrudan ilişkilendiren bir diğer katılımcı ise çevresinde görmüş olduğu örneklerden yola çıkarak çocuğu olmayan erkekleri içe kapanık ve sessiz bireyler olarak tanımlamıştır. Bu içe kapanıklığı çocuk sahibi ol(a)mamanın vermiş olduğu toplumdaki kabul görmeme olarak açıklamıştır.

“Erkeklikle babalığın ilişkisi mutlaka vardır. Benim çevremde gördüğüm birkaç kişi var. O kişiler genelde sessiz sakin biridir. Toplum içinde sivrilmeyen, mülayim ama genelde sessiz ve geriden duran kişilerdir. Çekinik bir halleri var birkaç kişi var tanıyorum onu gördüm. İnsani ilişkilerde sıkıntı yok ama böyle onlar çocuk olmamasından kaynaklı bir eziklik hissediyorlar mı bence ediyorlar. Bilmiyorum ama bence o kişilerle ilgili belki de çekingenliğin sebebi o olabilir. Çocuğunun olmaması kendinden mi kaynaklanıyor bilemiyorum, artık kendinde bir eksiklik mi görüyor bilemeyeceğim. Ama mutlaka bir etkisi var ki çekingen öyle bir sessiz. Davranışlarında bariz kişiyi de tanıdığımdan dolayı çocuk olsaydı

daha farklı olabilirdi diyorum yani. Sosyal olarak baktığımda daha farklı olabilir yani.” (K4, 44, Lisans, 2, Öğretmen)

Bir katılımcı evliliklerinde 4-5 yıl çocuğu olmadığını ve bu durumu kendisi ile ilişkilendiremediğini ifade etmiştir. Çocuk olmamasını eşinden kaynaklı bir sorun olduğunu düşünmüş ve eşi ile evliliğini sonlandırmayı dahi düşünmüştür. Şu an yaşamış olduğu o dönemi Allah’ın bir sınaması olarak tanımlamıştır.

“Bazı arkadaşlar var mesela saklar bunu ama ben daha rahatım. 7-8 yıl çocuğu olmayanlar oldu serbest paylaşırdık biz bunları. Bizim ilk 4-5 sene çocuğumuz olmadı. Tedavi gördük, gittik geldik. Ben eşime dedim ‘Olmazsa şöyle olur böyle olur seni boşarım bak!’ diye ama sonra baktık ki sorun bendeymiş. Doktor bana da kontrol amaçlı test yaptığında bende hata çıktı. Sonra ameliyat oldum derken çocuğum oldu. Allah kimseyi evlatsızlıkla sınamasın, herkese Allah çocuk nasip etsin. Olmayan arkadaşlarım var ben onların yanında çocuğumu sevmem. Niye diyeceksin: Özenir.” (K14, 34, Lise, 2, İşçi)

Babalığı erkeklikle ilişkilendiren katılımcıların görüşleri incelendiğinde 19 katılımcının 1. nesil, 14 katılımcının ise 2. nesil babalardan oluştuğu görülmüştür. 1. nesil babaların tamamına yakını erkeklikle babalığın birbiri ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir. 1. nesil babaların ifadelerine bakıldığında çocuk sahibi olana kadar geçen süreç içerisinde toplumdan baskı gördüklerini, erkekliklerinin sorgulandığı yönünde paylaşımlarda bulunmuşlardır. 2. nesil babalar ise babalığın biyolojik yönüne vurgu yaparak erkekliği baba olmanın bir gerekliliği olarak tanımlamışlardır. 1. nesil babalar, babalığı topluma erkekliğin bir ispat aracı olarak görürken 2. nesil babalar ise erkekliği baba olmanın biyolojik bir gereksinimi olarak algılamışlar ve bu doğrultuda yanıtlar vermişlerdir.

5.8.4.2. Babalık Erkeklikle İlişkilendirilemez

Babalığı erkeklikle ilişkilendirmeyen 7 babanın görüşleri incelendiğinde bu babaların eğitim seviyesi görece yüksek modern babalar ve katılımcı baba kimliğine sahip

oldukları görülmektedir. Bu babaların büyük bir kısmı çocuğun olmamasının erkekler için sosyal değil biyolojik bir eksiklik olduğunu ve tedavi edilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Tedavinin geçersiz kalması durumunda da kaderci bir tavırla durumu kabullenebileceklerini belirtmişlerdir.

Bir katılımcı babalığın bir erkeklik göstergesi olmadığını değerlendirmekle birlikte bunun kişisel düşüncesinden kaynaklandığını ve toplumda bunun tam tersi bir algı olduğunu ifade etmiştir. Toplumdaki bu baskının ailelerin dağılmasına neden olduğunu belirtmiştir.

“Biyolojik olarak evet erkeklikle babalık doğrudan ilişkili ancak toplumsal açıdan bakıldığında babalık erkekliğin bir kanıtı değil. Çocuğumun olmaması benim erkek olmadığının bir göstergesi olamaz, olmamalı. Çocuğum olmasaydı erkeliğimde bir eksiklik hissetmezdim. Ancak bu benim karakterimle anlayışım ile ilgili. Ben bunu kendi içimde çözdüğümü düşünüyorum. Çözdüğümü diyorum çünkü bu toplumda bir sorun olarak algılanıyor. Toplum çocuğunun olmamasını erkeğin bir eksikliği olarak görüyor. Toplumun bu etiketlemesi ile her insan başa çıkamayabilir. Bu baskılar insanları bunalıma sürüklüyor, aileler yıkılıyor.” (K32, 34, Yüksek Lisans, 2, Memur)

Erkekliğin babalıkla ilişkili olmadığını düşünen bir başka katılımcı bu ilişkiye insani bir açıdan yaklaşmıştır. Kaderci bir tutum sergileyebileceğini belirten bu baba sorunu hastalık kategorisinde değerlendirmiş ve kabullenebileceğini belirtmiştir.

“Bence baba olmak ile erkekliğin çok bir ilgisi yoktur. Erkek olmak, önce insan olmaktan geçtiğini düşünenlerdenim. Benden kaynaklanan sebeplerden dolayı çocuğum olmasaydı bunun hakkımda daha hayırlı olduğunu düşünürdüm. Evet, üzülürdüm ama bir eksiklik hissetmeme sebep de olmazdı. Sonuçta bu bir hastalık.” (K28, 40, Doktora, 2, Öğretim Üyesi)

Bu kategori altında görüş bildiren 7 katılımcıdan 6'sının 2. nesil babalardan oluşması dikkat çekmiştir. Eğitim seviyesi görece yüksek bu katılımcılar, geleneksel erkeklik değerlerinden farklı olarak değerlendirmiş oldukları babalığın erkeklikle ilişkilendirilemeyeceğini belirtmişlerdir. 1. nesil babalardan ise yalnızca bir tanesi babalıkla erkekliğin ilişkilendirilemeyeceğine dair görüş bildirmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Tüm dünyada ekonomik, siyasal, teknolojik alanda pek çok farklılaşma yaşanmakla birlikte özellikle son elli yılda yaşanan değişimin hızı toplumları derinden etkilemiştir. Pek çok alanda dönüşümler günümüzde iletişim imkânlarının da yayılması ile birlikte kurumlarla sınırla kalmamakta bireylere kadar nüfuz edebilmektedir. Son elli yılda toplumsal yaşamda meydana gelen değişimlerden aile de kendi payına düşeni almış ve aile içi rollerde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Aile içi roller yeniden tanımlanmış, bu rollere ilişkin normlar ve beklentiler değişmiş, farklılaşmış ve çeşitlenmiştir. Aileyi oluşturan erkek, kadın ve çocukların rollerinde yaşanan bu değişimler sosyal bilimcilerin dikkatini çekmiş ve aile araştırmalarında bu alan geniş yer bulmuştur. Baba rolünün aileyi oluşturan temel rollerden olmasına ve hatta geleneksel toplum yapısında ailenin reisi olarak görülmesine rağmen baba figürünün akademik yazımda yeterince yer bulmaması düşündürücüdür.

Ataerkillikle birlikte babanın aile içerisinde sahip olduğu iktidar geçim sağlayan rolünü de eline geçirmesiyle kamusal alana da yayılmıştır. Kadınla erkek arasındaki bu güç dengesi/dengesizliği kadının çalışma yaşamına dâhil olmasıyla değişmeye başlamıştır. Yüzyıllardır süre gelen bu rollerin günümüz toplumlarında yenilenme sürecine girdiği görülmektedir. Süreç, yenilenen rollerin aktörlerin bu rollere atfetmiş oldukları anlamların ortaya çıkarılarak yeniden tanımlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu çalışma yenilenme sürecinde olan ailenin çalışılmasında ihmal edilen bir alan olarak babalık kimliğinin aktörlerin gözüyle yansıtılmasına yapacağı katkı açısından önemlidir.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler (Şekil 4) “babalık kimliği”, “kötü baba algısı”, “babalığın inşasına etki eden faktörler”, “babalık kimliğinin nesiller arası farklılaşmasına ilişkin görüşler”, “erkekliğin dönüşümünde babalık faktörü”, “babalık kimliğinin katılımcıların diğer toplumsal rolleri içindeki yeri”, “toplumsal cinsiyet ve babalık” olmak üzere 7 tema ve demografik veriler olarak sunulmuştur.

Araştırmanın bulguları arasında öncelikle katılımcı grubunun demografik verileri sunulmuştur. Araştırma grubu 20'şerli iki grup halinde baba-oğul iki nesil 40 biyolojik babadan oluşmaktadır. 1. nesil babalar olarak tanımlanan 20 katılımcı 54-76 yaş aralığında iken 1. neslin biyolojik çocukları olan 2. nesil babalar 30-45 yaş aralığındaki katılımcılardan oluşmaktadır (Grafik 1). Katılımcıların gelir düzeyleri 1500-7500 TL arasında değişmektedir. 1. nesil babalar 2. nesil babalara kıyasla daha düşük gelir düzeyine sahiptir (Grafik 2). Eğitim seviyelerine bakıldığında 1. nesil babaların eğitim seviyelerinin 2. nesil babalardan yüksek olduğu, ilkökul seviyesindeki 6 katılımcının tamamının 1. nesil babalardan oluştuğu görülmektedir (Grafik 3). Araştırma grubunun tamamına yakını orta ve alt sınıf meslekleri icra etmektedirler/etmişlerdir (Grafik 4). 1. nesil babaların eşlerinin yarısından fazlası ev hanımı olmakla birlikte 2. neslin eşlerinin yarısına yakını ev hanımıdır (Grafik 5). 1. nesil babaların eşlerinin yarısı ilkökul mezunu olmasına rağmen 2. nesil babaların eşlerinin yarısından fazlasının lisans ve üstü eğitim seviyesine sahip olmaları dikkat çekmektedir (Grafik 6). Demografik veriler incelendiğinde 1. nesil babaların eğitim, gelir ve meslek grupları bakımından 2. nesil babalardan düşük düzeyde oldukları görülmektedir. Ayrıca 1. nesil babaların eş çalışma ve eş eğitim düzeyleri de 2. nesil babalara göre daha düşük seviyelerdedir.

Babalık kimliği teması altında katılımcılara babalık kimliklerini nasıl anlamlandırdıklarına yönelik sorular sorulmuş ve alınan yanıtlar değerlendirildiğinde geleneksel, modern ve katılımcı baba olmak üzere üç temel baba kimlik kategorisi ortaya çıkmıştır.

Geleneksel baba kimliği değişime kapalı, otoriter, soğuk ve mesafeli özelliklerini barındıran 19 katılımcı ile en yaygın babalık kimliği olmuştur. Toplumda en yaygın görülen geleneksel baba kimliğinde yapılan kelime bulutu analizinde “babam”, “iş”, “erkeklik”, “ekonomik”, “çalışıyorum”, “yapamıyorum”, “zorundayım” söylemlerinin sık tekrarlanan sözcükler olduğu tespit edilmiştir (Şekil 5). Geleneksel babaların 14'ü 1. nesil 5'i ise 2. nesil babalardan olmak üzere 1. nesil babaların büyük bir çoğunluğu kimliklerini geleneksel baba olarak tanımlamışlardır. Türkiye'deki nesiller bağlamında yapılan bir çalışma olarak 1. neslin geleneksel değerlerinin yoğun olduğu çalışmanın sonuçları ile benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Geleneksel taşralı olarak da tanımlanan çalışmamızdaki geleneksel babaların düşük gelire sahip, eğitim düzeyi görece düşük, eşleri çalışmayan, eş ve çocukları ile ilişkilerini sorgulamayan, değişimi reddeden babalardan oluşmasıyla benzer özellikler gösterdikleri tespit edilmiştir. Düşük gelire sahip olmak babalık kimliğinin geleneksel değerlerle ilişkilendirilerek inşa edilmesinde belirleyici bir faktör kabul edilmektedir. Babalık kimlikleri içerisinde en düşük gelir düzeyine sahip katılımcılar geleneksel babalardır. Ayrıca eşlerin çalışmaması da geleneksel babalığın yaygınlaşmasında önemli bir faktör olduğu çalışmamızda olduğu gibi başka çalışmalarda da görülmüştür.

Geleneksel babalar babalığı aile içinde oynanan bir erkeklik rolü olarak anlamlandırarak kimliklerini erkeklik değerleri, ev geçindirme, ahlaki öğretmenlik, otoriter, disiplin sağlayıcı özellikleri üzerinden inşa etmişlerdir Bu babaların söylemleri ve kullandıkları sözcüklerin sıklığı değerlendirildiğinde babalığı erkekliğin bir devamı ve son aşaması olarak gördükleri tespit edilmiştir.

1. nesil babaların büyük bir kısmının geleneksel baba kimliğine sahip olduğu değerlendirildiğinde erkeklik söylemlerinin 1. nesil babalarda 2. nesle kıyasla daha fazla olduğu görülmüştür. Kelime bulutu analizlerinde bu durum açıkça görülmektedir (Şekil 5,6,7). Babalığı daha çok erkekliğin devamı olarak gören ve babalıklarını erkeklik söylemleri üzerinden inşa eden 1. nesil babaların söylemlerinin 2. nesilde azalması hegemonik erkeklik algısının günümüzdeki değişimi ile açıklanmaktadır. Bu değişimin içerisine doğan 2. neslin söylemleri de hegemonik erkekliğin değişmesi ile birlikte babalık tanımlamalarındaki erkeklik değerleri bu değişen algı üzerinden yapılmıştır.

Geleneksel baba kimliği altında ahlaki öğretmen, geçim sağlayan ve otoriter baba alt kimlikleri ortaya çıkmıştır. Tarihsel olarak en eski babalık kimliği olarak belirtilen ahlaki öğretmen kategorisi geleneksel babanın alt kategorileri arasında (ahlaki öğretmen, geçim sağlayan, otoriter baba) 9 katılımcı ile en yaygın görülen babalık kimliğidir. Bu 9 katılımcının 5'i 1. nesil babalardan, 4'ü 2. nesil babalardan oluşmaktadır. Bu babalık kimliğinde nesiller arası homojen bir dağılım olduğu gözlenmiştir. Babalık kimliğini ahlaklı çocuk yetiştirmek üzerinden tanımlayan bu babalar söylemlerinde yaygın olarak

modernleşme ile birlikte değişime ve sosyal yaşama eleştirilerde bulunmuşlar ve geleneksel döneme dair özlemlerini dile getirmişlerdir.

Geçim sağlayan baba kimliği geleneksel baba kimliği altında ahlaki öğretmen kimliğinden sonra en sık rastlanan babalık kimliği olarak tespit edilmiştir. Literatürde en sık rastlanan babalık kimliği olan geçim sağlayan çalışmamızda da katılımcı sayısı bakımından ahlaki öğretmen kimliği ile arasında yalnızca 1 katılımcı farkı bulunmaktadır. Geçim sağlayan baba kimliğindeki 8 babanın 7'si 1. nesil babalardan, 1'i ise 2. nesil babalardan oluşmaktadır. Düşük gelir düzeyine sahip bu kategori altındaki katılımcılar babalıklarını “para kazanma, eve ekmek getirme, ailenin geçimini sağlamak” olarak tanımlamışlardır.

Geçim sağlayan kimliğine sahip babalar birincil görevlerinin evin geçimini sağlamak olduğunu, bakım sağlamak görevinin ise annenin görevleri arasında olduğunu ifade etmişlerdir. 1. nesil babaların kimlik algısı ile geçim sağlayan babalık kimliği algıları birbiryle benzer özellikler göstermektedir. Gelir düzeyleri düşük olan bu babalar çocukluklarında maddi zorluklar yaşadıklarından dolayı geçmiş yaşam deneyimlerinden inşa ettikleri babalık kimliklerini çocuğun her türlü maddi ihtiyacının giderilmesi üzerinden anlamlandırmışlardır.

Babalık kimliğini otoriterlik üzerinden anlamlandıran 2 katılımcı da 1. nesil babalardan oluşmaktadır. Geleneksel babalığın alt kimlikleri arasında en az rastlanan babalık kimliğidir. Bu babalar kendilerini eğitim, ahlak ve davranış kazandırma gibi konularda otoriter baba olmakla ilişkilendirmişlerdir. Bu babalar için otoriterlik olumlu ve örnek alınması gereken bir özelliktir.

1. nesil babaların yoğunlukta olduğu geleneksel babaların eşleri çalışmayan ve eğitim düzeyi görece düşük kadınlardır. Babalıklarını erkeklik söylemleri üzerinden inşa eden bu babalar eşleri ve çocukları ile ilişkilerini bu söylemler bağlamında geliştirdiklerinden onlarla etkileşimlerinde soğuk ve mesafelidirler. 1. nesil babalar için babalık ahlaki yol gösterme ve geçim sağlama rollerinin otoriter biçimde gerçekleştirilmesi olarak anlamlandırıldığından; çocuğun bakımına katılma, çocuklarla duygusal paylaşımlarda bulunma kadınlığa atfedilen özellikler olduğundan erkekliğin bir devamı olarak görülen

babalık kimliği ile paradoks oluşturmaktadır. Çocuk bakımı ve ev işleri yapmayan bu babalar bahsedilen işleri değersiz ve önemsiz görmekte; bu da kadın emeğini görmezden gelen benzer babalık çalışmalarındaki sonuçlar ile örtüşmektedir.

Modern baba kimliği 16 katılımcı ile en yaygın olarak görülen ikinci babalık kimliği kategorisidir. Bu katılımcıların 5'i 1. nesil, 11'i 2. nesil babalardan oluşmaktadır. Geleneksel baba kimliğine kıyasla bu baba kimliğinde 2. nesil babalar yoğunluktadır. Bu babalık kimliği söylemlerinde en sık tekrarlanan sözcükler “çocuğa”, “eş”, “sorumluluk”, “arkadaş”, “fedakârlık”tır (şekil 6). Modernleşme ile birlikte toplumsal yaşamdaki değişimlerden etkilenen babalık kültürü modern babalığı ortaya çıkar mıştır. Dönemin babalık kültüründen etkilenen bu katılımcılar babalık söylemlerini modern babalık kimliği üzerinden inşa etmişlerdir. Babalığı arkadaşlık, meslek, fedakârlıkla özdeşleştiren bu baba kimliği geleneksel babalık ile katılımcı babalık arasında bir ‘geçiş babalığı’ olarak yerini almıştır. 2. nesil babaların bu kimlik üzerinden babalıklarını anlamlandırması modernleşmenin etkilerine 1. nesle kıyasla daha fazla maruz kalmaları ile açıklanmaktadır. Ayrıca bu kimliğe sahip babaların gelir ve eğitim seviyeleri, eş çalışma durumu, eş eğitim düzeyi geleneksel babalara kıyasla daha yüksektir. Birçok özellik bakımından “arada kalmış babalar” olarak da tanımlanan bu kimlik kararsız ama değişime açıktır.

Geleneksel babalık kimliğine oranla bu babalık kimliğinde 2. nesil babaların yoğunlaşması dikkat çekmektedir. Geleneksel babalık kimliğine kıyasla çocukları ile daha fazla ilgilenen, ev içi sorumlulukları daha fazla alan ve aile içi ilişkilerinde daha sıcak ilişkiler kuran bu baba modelinde davranışsal boyuta çok fazla geçmese de babalar çocuk katılımında daha aktiftirler. Ev içi işlerin paylaşımında daha eşitlikçi bir anlayış içerisinde olan bu babalar çocuklarının bakımı konusunda onlarla genellikle oyun oynayarak eşlerine yardımcı olmayı tercih etmektedirler. Kadınların çocuk bakımı ve ev içi işleri üstlenmelerini değerli görmekte, saygı duymakta ancak bu görevlerin eşit bir şekilde paylaşımı konusunda davranışsal boyutta yeterli gayreti göstermediklerini de ifade etmektedirler.

Çalışmada katılımcı baba olarak tanımlanan literatürde androjen baba, ilgili baba, ortak ebeveyn, yeni baba gibi farklı kavramlarla da ifade edilen bu baba kimliği tüm çalışmalarda olduğu gibi araştırmamızda da 5 katılımcı ile en az rastlanan baba kimliğidir. Tamamına yakını 2. nesil babalardan oluşan bu babalık kategorisi nesiller arası yapılan çalışmalarda da göstermektedir ki geçmiş nesle kıyasla yeni nesil her zaman daha fazla katılımcı babalardan oluşmaktadır. Literatürdeki çalışmalarda ideal baba kimliği olarak da tanımlanan bu babalık modelinde katılımcıların nesiller bağlamında dağılımı geleneksel babalık kimliğinin tersi biçiminde yani toplumda en az rastlanan babalık kimliğidir.

Bu babalar “geleneksel metropollü” ve “bireyselleşmiş metropollü” olarak da tanımlanan babalarla benzerlik göstermektedirler. Çocuğun bakımında aktif rol üstlenen, çocuğun fiziksel, bilişsel ve duygusal olmak üzere her türlü gelişiminde ona destek olan, çocukla kaliteli vakit geçiren, çocuğunu aktif biçimde dinleyen ve çocuğuyla kurmuş olduğu bağı sürekli sıcak tutan bu baba kimliğine sahip katılımcıların eğitim seviyelerinin yüksek oluşu ve cinsiyet eşitliğine dair görüşleri dikkat çekicidir. Bu babalar arasında diğer babalık kimliklerinden farklı olarak “öğrenme”, “kitap”, “zevкли”, “bakım”, “iletişim” sözcükleri en sık tekrarlanan sözcüklerdir (Şekil 7). Geleneksel babaların aksine bu babalar ev içi iş bölümünde eşitlikçi ve toplumsal cinsiyet algıları yüksek bireylerden oluşmaktadır. Ayrıca ataerkil düzenin egemen erkeklik normları üzerinden babalığın inşa edilmemesi gerektiğini ifade ederek erkeklik söylemlerine karşı bir tavır geliştirmişlerdir. Ataerkil toplumsal normların ‘kadın işi’ olarak gördüğü görevleri davranışsal boyutta yaşantılarında uyguladığını ifade eden katılımcı babalar ev içi rollerin dağılımında eşitlik söylemlerinde bulunmuşlardır. Bu bulgular benzer çalışmalarla da desteklenmiştir. Babaları katılımcı kimliğe sahip olan erkeklerin babalık davranışları katılımcı olma ihtimali yüksektir. Çalışmamızdaki 2. nesil 4 katılımcı babanın 3’ünün babalarının modern babalık kimliğine sahip olması sonuçları ile örtüştüğü değerlendirilmiştir. Babası geleneksel baba olan 2. nesil katılımcı babanın katılımcı babalık kimliğini babası ile kurmuş olduğu olumsuz ilişkiyi çocuğuna yaşatmamak üzerinden inşa etmesi ise literatürdeki diğer çalışmalarla örtüşmektedir.

Yapılan çalışmalar da göstermektedir ki eğitim babalık kimliğinin belirleyici unsurlarındandır. Çalışmamızdaki geleneksel babaların büyük bir kısmının eğitim düzeylerinin düşük babalardan oluşması, modern babalık ve özellikle katılımcı babalık kimliğinde eğitim seviyesinin en yükseğe çıktığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Literatürdeki çalışmalarda da eğitim seviyesi yükseldikçe babalık katılımının arttığını gösteren birçok çalışma bulunmaktadır. Babaların kimlik tanımlamaları değerlendirildiğinde eğitim düzeyi düşük olan geleneksel babaların kimlik algıları ile ideal babalık algıları eşdeğer iken eğitim seviyesi yükseldikçe babaların kendi babalık kimliklerine eleştirel tutumlar sergiledikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Özellikle katılımcı babalar kendilerini davranışsal boyutta ideal baba olarak yeterli seviyede görmemekte, her zaman daha iyisini yapmanın çabası içerisinde olduklarını ifade etmektedirler.

Nesiller arasındaki babalık kimliği tanımlamalarının farklılaşmasına ilişkin yapılan çalışmalar da değerlendirildiğinde bu değişim toplumdaki babalık kültürünün değişimi ile açıklanabilmektedir. Özellikle 1. nesil babaların çocukluklarındaki babalık imajının ev geçindiren, ahlaki öğretmen değerleri üzerinden tanımlanan geleneksel babalık kimliği ile ilişkilendirildiğinden bu nesil babalar toplumun kültürel beklentileri çerçevesinde kimliklerini anlamlandırmışlardır. Ayrıca 1. nesil babaların kimlik inşasında 2. nesle kıyasla babalıklarını bir önceki nesilden öğrenmesi bu bulguyu daha anlamlı hale getirmektedir. Ancak günümüzün çocukla daha fazla vakit geçiren, oyun oynayan, eşitlikçi ebeveynlik rolünü topluma yansıtan babalık ideolojisinin toplumda hâkim olması ile birlikte değişen normlar 2. neslin anlam dünyasını etkilemiştir. Ancak yalnızca bir kaç on yıl önce meydana gelen bu kültürel değişim yavaş olduğundan 2. nesil babaları tümüyle etkisi altına almamakla birlikte bireyin bu normları anlamlandırması neticesinde ortaya çıkan farklı faktörler de nesillerin farklılaşmasında etkili olmuştur.

Kötü baba algısı teması altında katılımcıların kötü babalık hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Bu tema altında 11 katılımcı kötü babalığı “geçim sağlamayan” olarak tanımlamış olup bu babalar kötü babalığı “eve ekmek getirmeyen”, “çocuğunun maddi ihtiyaçlarını karşılamayan” olarak ifade etmişlerdir. Olumsuz ahlaki rol model kategorisinde ise çocuğuna “ahlak eğitimi ver(e)meyen”, “kötü alışkanlık sahibi”, “yol

göstermeyen” babalar kötü baba olarak tanımlanmıştır. Kötü babalığı “despot” olarak tanımlayan babalar ise 2. nesil babalardan oluşmakta, babalarını otoriterlikle eleştiren bu babalara göre bu yaklaşım tarzı kötü babalık olarak sınıflandırılmıştır.

Kötü babalığı “ilgisiz baba” olarak tanımlayan katılımcılara göre çocukları ile ilgilenmeyen ve bunu bilinçli bir tercih olarak yapan babalar kötü baba olarak tanımlanmıştır. Buraya kadar yapılan kötü baba tanımlamalarında 1. neslin kötü babalık algısının geçim sağlamayan ve olumsuz ahlaki model babalık kategorilerinde, 2. nesil babaların görüşlerinin ise “despot” ve “ilgisiz” baba kategorileri altında yoğunlaşmış olduğu dikkat çekmektedir. Katılımcıların tamamına yakını kötü babalık tanımlamalarını benzer çalışmalardaki gibi kendi babalık kimliklerinin tersi üzerinden yapmışlardır. 1. nesil babalar geçim sağlayan ve ahlaki baba kimliklerinde 2. nesil babalar ise modern ve katılımcı baba kimliklerinde yoğunlaşmış olması da bu durumu açıklamaktadır. Ayrıca kendini geliştirmeyen ve kötü baba olamayacağını “babanın fiziksel yokluğu”nun kötü olacağına dair katılımcı görüşleri de bulunmaktadır.

Araştırmada babalık kimliğinin inşasında 6 alt kategori ve bunlara bağlı alt kategoriler oluşmuştur. Yapılan analizler neticesinde (Şekil 8) bu kategorilerden “çocuğa yönelik cinsiyetçi yaklaşımlar”, “egemen erkeklik söylemleri”, “sosyal çevre”, “çalışma yaşamı ve koşulları”, “sosyoekonomik düzey”in babalık kimliği inşasında en belirleyici faktörler olduğu ortaya çıkmıştır. En önemli 5 faktöre bakıldığında ilk 2’sinin erkeklik ve toplumsal cinsiyet kategorisi altında olduğu dikkat çekmektedir. Bu da her iki nesil için de babalık kimliğinin en belirleyici faktörünün erkeklik söylemleri ve toplumsal cinsiyet algısı kategorisinde toplandığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle Türkiye’de egemen erkeklik değerleri babalığın içeriğini oluşturmakta, erkekler babalıklarını bu ataerkil düzen içerisinde oluşan ilişkilerde ve sosyalleşme sürecinde öğrenmektedirler.

Ayrıca babaların cinsiyet eşitliğine bakışı babalık kimliğinde en belirleyici faktörlerdendir. Şöyle ki toplumsal cinsiyet algısı yüksek bir babanın katılımcı baba olma ihtimali yüksek iken cinsiyetçi söylemlere sahip bir baba büyük oranda kendisini geleneksel baba olarak tanımlamaktadır. Bu ortak faktörlerden farklı olarak iki nesil arasındaki farklılıklara bakıldığında “sosyoekonomik düzey”, “toplumsal cinsiyet algısı”

kategorileri 1. nesil babaların söylemlerinde öne çıkarken; “çocuk” ve “medya” kategorileri 2. nesil babalarda öne çıkmıştır. Bu bağlamda 1. nesil babaların 2. nesil babalardan farklı olarak kimliğinin belirleyici unsurlarının ekonomik nedenlere bağlı olması onların geleneksel babalık kimliği söylemleri ile yakın olması ile açıklanmaktadır.

Yapılan çalışmalar da gelir düzeyinin babalık kimliğinde en belirleyici faktörler arasında olduğunu ortaya koymuştur. Gelir düzeyi arttıkça babaların katılımcı olma oranı yükselmektedir. Ayrıca yoğunlukla 1. nesil babalar tarafından toplumsal cinsiyet kategorisi altında cinsiyetçi paylaşımlar yapılmıştır. Hem çocukların cinsiyetlerine göre yetiştirilmesi hem de annelik-babalık görevlerinin cinsiyetçi söylemler üzerinden inşa edilmesi gerektiğini düşünen bu babaların paylaşımları geleneksel babalıkla ilişkilendirilmiştir. 2. nesil babalar çocuk ile daha fazla vakit geçiren ve etkileşim içerisinde olan babalardır. Bu da babalık kimliklerinin belirleyici unsurlarında ortaya çıkmıştır.

Medya kategorisinde de 2. nesil babaların babalık kimliğini inşa ederken yalnızca babalarından miras almadıklarını televizyon, internet, kitap gibi araçlardan etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Babalık inşalarında rol model eksikliği yaşadığı dikkat çeken 2. nesil babalar medya aracılığıyla bu eksikliklerini gidermeyi amaçlamaktadırlar. Bu da benzer çalışmalarda ve çalışmamızda medyayı öne çıkan bir faktör haline getirmiştir. Ancak çalışmamızda babalığın inşasında sosyal çevrenin medyadan daha belirgin bir kategori olarak ortaya çıkması diğer çalışmalardan farklılaşan bir nokta olduğunu belirtmek gerekir.

Günümüz kapitalist sistemin getirmiş olduğu uzun ve yorucu çalışma saatleri babaların çocukları ile nitelikli zaman geçirmelerinde engel olmaktadır. Babalık inşasında belirleyici bir faktör olarak katılımcılar çalışma yaşamı ve koşullarının kısıtlayıcı özelliği üzerinde durmuşlardır. Bu durum yeterli ve gerekli desteği alamadıklarını düşünen katılımcıların söylemleri ve başka çalışmalardaki babaların ifadeleri ile örtüşmektedir. Çalışma yaşamının kısıtlayıcı etkisinin yanında babaların işlerine bağlılığı ile katılımcı baba kimliği arasında ters orantı bulunmaktadır. Çalışma yaşamı

koşulları ağırlaştığı ve mesai saatleri uzadığı zamanlarda çalışan kimliği babalık kimliğine alternatif bir kimlik olarak ortaya çıkmakta bu da babaların geleneksel babalık kimliklerini benimsemelerine neden olmaktadır. Çalışma yaşamı ile de ilişkili olarak ekonomik yetersizlikler özellikle 1. nesil babalar için babalığın önemli kısıtlayıcı faktörlerinden olmuştur. Babalığın öğrenilemeyeceğine dair katılımcı görüşlerinin çok az olduğu yönündeki sonuçların literatürde yapılan çalışmalardan farklı olduğu görülmüştür.

Araştırma grubundaki erkeklerden babalığın inşasında vermiş olduğu yanıtların tamamına yakını 2. nesil babalardan oluşan ve kendi babalığını babasının antitezi olarak inşa ettiğini ifade eden katılımcıların söylemleri erkeklerin babalarını anti model baba olarak görmesinden farklılaşırken literatürdeki başka çalışmalarla örtüşmektedir. Katılımcıların babalarını eleştirmeleri, bu katılımcıların babalarının rol tanımlarını davranışsal boyutta yapmamaları ve babalıklarını geleneksel değerler üzerinden inşa etmemesi ile açıklanmıştır. Ülkemizde yapılan çalışmalar da günümüz babalarının bir önceki kuşağın değer ve normlarını tümünden reddetmemektedir. Öte yandan geçmiş kuşağın olumlu yanlarını model alan katılımcıların babalarının eksik ya da yanlış taraflarını reddederek bu hataları kendi yaşantılarında yapmayarak kendi babalıklarını inşa ettiklerini belirttiği çalışmasının sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Babalığın babadan öğrenilen bir kimlik olduğunu savunan çalışmalar nesiller bağlamında yapılan araştırmamızla değerlendirildiğinde babalık inşasında 2. nesil babalarda 1. nesle kıyasla rol model aldıkları sembolik ya da somut babalık figürlerinin yokluğu dikkati çekmektedir. Benzer çalışmalarda da ortaya çıkan bu sonuç 2. nesilde daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. 1. nesil katılımcılar babalık figürü olarak babalarından örnek aldığı yönleri somut olarak tanımlayabilmelerine rağmen 2. nesil katılımcılar babalarında daha farklı ve fazla referans noktasına atıfta bulunarak kimliklerini inşa etmeleri dikkat çekicidir. 1. nesil babaların geleneksel babalık kimliklerine sahip olmaları nedeniyle babalarını model olarak almaları literatürdeki çalışmalarla da örtüşmektedir. Babalarından farklı davranışlar sergilemelerine ve babalarını otoriterlik ve ilgisizlik üzerinden eleştiren 2. nesil babaların ifadeleri babalık davranışlarındaki sürekliliği açıklama amacıyla cinsiyet kimliği gelişimini merkeze

olarak çocuğun aynı cins ebeveynle özdeşleşmesine işaret eden psikanalitik kuramın açıklamaları ile örtüşmemektedir.

“yeni nesil” olarak da tanımlanan ve araştırmamızda 2. nesil olarak kavramsallaştırılan katılımcıların babalıklarını kendi babalarının olumsuz özelliklerine eleştirel gözle yaklaşarak babalarını rol model olarak değil babalıklarının inşasında yalnızca bir referans olarak aldıklarına dair benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Babalarına otoriterlik üzerinden eleştiride bulunan erkeklerin ebeveynliklerinde annelerini modelleyeceği hipotezi ve benzer şekilde eşlerini modelleyebileceği sonuçları çalışmamızdaki katılımcıların ifadelerinde belirgin bir biçimde doğrulanamamıştır. Ancak babaların yaşamlarındaki kadınlardan (anne ve eş) ebeveynlik davranışlarını modelleme eğilimi çalışmamızdaki babaların söylemlerinde belirgin bir kategori olarak karşımıza çıkmamakla birlikte yalnızca 4 babanın ifadelerinde geçmektedir. Bu da ataerkil Türk toplumunun anneden öğrenmeyen yapısı olduğu gerçeği ile açıklanabilir. Ayrıca çocuğun bakımı konusunda katılımcılardan bazılarının ifadelerinde geçtiği üzere eşlerin tüm sorumluluğu üstlenerek babayı bu işlerden uzaklaştırması ataerkil yapının yeniden inşasında kadınların da payını ortaya koymaktadır. Babalığı kendi babalarından öğrendiğini ifade eden katılımcıların 2. nesilde çok az sayıda olması literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında benzerlik göstermektedir. 2. nesil babalar babalığı daha geniş bir sosyal etkileşim bağlamında tanımlayarak geleneksel rollerden farklılaşarak bir değişim içerisindedirler.

Katılımcıların babalık kimliği ile kendi babası arasındaki farklılıklara vermiş oldukları yanıtlar analiz edildiğinde yanıtların sırasıyla babanın davranışlarının meşru görülmesi, “babalık kimliğim bir önceki nesille aynıydı”, “babam benden daha iyi bir babaydı”, “babamdan daha iyi bir babayım” kategorilerinde yoğunlaşmıştır (Şekil 9). Nesiller arası yapılan çalışmalar da göstermektedir ki babalık kimlikleri ile babaları arasında farklılaşma olduğunu gören erkekler yoğunluktadır. Bu kategorilerden en öne çıkan babanın davranışlarını meşru görme kategorisi 2. nesil babaların yoğunlukta olduğu kategoridir.

Bu söylemlere bakıldığında babaları gibi olmak istemediklerini belirtmiş olmalarına rağmen onların yaşadığı dönemin şartları içerisinde rollerini yerine getirdiklerini söyleyerek babalarının bu rolü yerine getirme biçimine saygı duymaktadırlar. 1. nesil babaların söylemleri ise “Babalık kimliğim bir önceki nesille aynıydı.” kategorisi altında yoğunlaşmıştır. 1. nesil katılımcılar babalık kimliklerini babalarından modellediklerini belirterek bir önceki nesil ile aralarındaki farkın az olduğunu ya da olmadığını ifade etmişlerdir.

Babalık kimliğinin nesiller arası farklılığına dair yanıtlar sırasıyla “modernleşme”, “eğitim”, “ekonomik koşullar”, “nesil farkı” alt kategorilerinde yoğunlaşmıştır. Nesiller arası kimlik farklılaşmasını modernleşme ile açıklayan katılımcıların yanıtlarına bakıldığında 1. nesil modernleşmeyi teknolojik değişimlerle; 2. neslin ise bilgiye ulaşım, medya, toplumsal değişim gibi daha kapsamlı bir biçimde ilişkilendirmesi dikkat çekmektedir. Toplumun değişmesi kültürel değişimi beraberinde getirmiş bu da babalık kimliğinin anlamlandırılmasının nesiller bağlamında farklılaşmasında en büyük etkiyi göstermiştir. Babalık kültürü çalışmaları da göstermektedir ki babalık idealinin değişimi nesiller bağlamında babalık kimliğinin değişiminde en önemli faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Geçmiş neslin hâkim ideolojisi geleneksel değerler üzerinden inşa edildiğinden 1. neslin geleneksel babalık kimliğinde günümüzün hâkim babalık idealinin bakım sağlayan olması 2. neslin babalık kimliklerinin modern ve katılımcı kimliklerinde yoğunlaşmasını açığa çıkarmıştır. Nesillerin farklılaşmasına etki eden faktörlerden ikinci sıradaki eğitim faktöründeki yanıtların tamamına yakınının 2. nesil babalardan oluşması dikkat çekmiştir. 2. nesil babalar almış oldukları eğitimin babalık kimliklerini kendi babalarından farklılaştırdığını belirtmişlerdir. Literatürdeki çalışmalar da eğitim seviyesinin yükselmesi ile babalığın geleneksel kimlikten katılımcı kimliğe doğru bir değişim yaşamasında önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir.

Nesiller arası farklılığı kuşak farklılaşması olarak açıklayan katılımcı görüşlerinin en az olması bu alanda yapılan çalışmalarla da benzeşmektedir. Nesiller arası yapılan çalışmalarda babalığın alkolizm, şiddet, uyuşturucu gibi patolojik durumlar dışında babalığın nesiller arası çok az farklılaşmış olduğuna dair sonuçların olduğu araştırmalar bulunmaktadır. Araştırmamız babalık kültürü ve babalık kimliğini anlamlandırmak

amacıyla kurgulandığından nesiller arası farkın ortaya çıkması araştırma sonuçlarımızın literatürle çeliştiğinin bir göstergesi değil aksine babalık kültürünün babalık davranışından hızlı değiştiği gerçeğini ve bu çalışmaları tamamlar nitelikte olduğunun bir ispatıdır.

Nesiller bağlamında yapılan bir çalışmada erkeklerin babaları ile olan ilişkileri birkaç farklılık dışında kendi çocukları ile olan ilişkilerinde de görülmesine rağmen araştırma grubumuzdaki 2. nesil babalar ile 1. nesil babaların kimliklerinin farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuçların farklılığı da çalışmamızın yapıldığı neslin özellikle 1990'lı yıllardan itibaren küreselleşme ile meydana gelen değişimlerin hızlı ve yaygın bir biçimde olması neticesinde günümüz babalarının daha fazla etkilenmesiyle de açıklanmıştır.

Babalık kimliğinin inşasındaki nesiller arası farklılaşma cinsiyet rollerindeki algının değişimi ve buna artı olarak geleneksel aile içi rollerinin değişmesi ile de açıklanmaktadır. 1. nesil babaların eşlerinin çalışmadığı, 2. nesil babaların eşlerin çoğunun çalıştığı ve eğitim düzeyinin görece yüksek olduğu değerlendirildiğinde kadının statüsündeki değişim babalığın değişimini de beraberinde getirmiştir. Eşlerin tam zamanlı istihdam edilmiş olmaları, babaların çocukların yaşamında daha fazla yer alması için zorlayıcı bir faktör olmuştur. Eşlerin tam zamanlı istihdamı geleneksel dönemde yaşayan 1. nesil babalar için zorlayıcı bir faktör değildi. Geçmiş nesil babalar eşlerin çalışma durumu ne olursa olsun 'zaten bir erkek' olarak her türlü ev işlerini ve sorumluluklarını dışlayan bir sosyal ortamda yaşamışlardır. Ancak giderek daha eşitlikçi hale gelen toplumsal cinsiyete dayalı rollerin ortadan kalkması ve kadınların çalışma hayatına dahil olmasıyla ortaya çıkan zorlayıcı talepler günümüzün babaları olan 2. nesil babaların üzerinde normatif bir baskı unsuru haline dönüşmüştür.

Babalığın katılımcıların yaşamlarındaki etkilerinin incelendiği tema altındaki yanıtlar değerlendirildiğinde babalığın beş kategoride olumlu, bir kategoride olumsuz değişime neden olduğu, bir kategoride ise herhangi bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Babalık kimlikleri bağlamında yapılan analizler neticesinde (Şekil 10) "artan sorumluk bilinci"nin tüm babalık kimlikleri için değişimin en önemli özelliği olduğu tespit

edilmiştir. Babalığın yalnızca geleneksel babalar üzerinde herhangi bir değişim yaratmadığı görülmüştür.

Nesiller bağlamında değerlendirildiğinde babalığın benliğini değiştirmedeği yönünde görüş bildiren katılımcıların tamamının 1. nesil babalardan oluşması dikkat çekmektedir. Bu babalar çocukla etkileşimi az, eşleri çalışmayan ve babalık kimliklerini geleneksel erkeklik söylemleri üzerinde inşa eden babalardır. Babalığın erkekler üzerinde en fazla dönüştürdüğü özelliği olarak öne çıkan sorumluluk bilincinin artması kategorisinde ise sorumluluk bilincine yüklenen anlam nesiller arasında farklılaşmaktadır. 1. nesil babalar sorumluluğa maddi yükümlüklerin artması, ev geçindirme olarak anlam yüklerken; 2. nesil babalar çocukla ilgilenme, gelişiminden sorumlu olma, bakım sağlama gibi anlamlar yüklemişlerdir.

Babalığın en büyük dönüştürücü etkisinin sorumluluk olduğuna dair literatürde ortaya sonuçlar ile çalışmamızın sonuçları benzeşmektedir. Erkekleri dönüştüren sonuçlara bakıldığında ilişkiel farkındalık kavramında ortaya konulan çocuk ile birebir etkileşim neticesinde erkeklerde ortaya çıkan dönüşümden farklı olarak çalışmamızda erkeklerdeki bu dönüşüm babalığın toplumsal normlarındaki değişimlere uymasıyla gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Babalığın sosyal sermayeyi artırdığına yönelik çalışmalar olmasına rağmen araştırmamızda buna dair bir sonuca ulaşamamıştır. Bu sonuçlar da ilişkiel farkındalık kavramında olduğu gibi çocuk ile etkileşim vasıtası ile ortaya çıkmıştır. Araştırma grubunda çocuk ile proaktif olarak etkileşime giren baba sayısı sınırlı olmasından kaynaklı olarak bu sonuçların ortaya çıkmadığı değerlendirilmiştir. Bu sonuçları tamamlar nitelikte katılımcı kimliğine sahip babaların kendilerine zaman ayıramamalarına ilişkin anlatıları çocukları ile ilişki içerisinde olan babaların sosyal ilişkilere daha az katıldığını gösteren çalışmalarla örtüşmektedir. Babalığın dini ritüellere katılımını artırdığına yönelik sonuçlar olmasına rağmen katılımcılardan bu konuya ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Katılımcıların benliğini oluşturan kimliklerinin önem ve merkezîyet bağlamında hiyerarşik olarak sıralamasında en fazla öne çıkan kimlik babalık kimliği olmuştur (Şekil 11). Bu hiyerarşik sıralama nesiller bağlamında değişmemekle birlikte nesiller arası

farklılık olarak 1. nesil bir baba çalışan, 2. nesil bir baba ise evlat olmayı hiyerarşik olarak benliklerinde en üst kimlik olarak belirlemişlerdir. Babalık kimliğinin belirginliğinin tespit edildiği bu temada babalık kimliğinin en fazla öne çıkan kimlik olması nesiller karşılaştırıldığında anlam bağlamında farklılaşmaktadır. Babalık kimliğine merkezî önem veren bir baba bu kimliğinin gereğini daha fazla çalışarak yerine getirirken; katılımcı bir baba ise çocuğunun bakımında aktif bir tutum sergileyerek bu kimliğin gereğini yerine getirmektedir.

Toplumsal cinsiyet babalığın inşasına etki eden faktörler teması altında bir kategori olarak açıklansa da babalık kimliğini belirlemenin dışında çok daha ayrıntılı bir tema olarak analiz edilmiştir. Katılımcı grubundan toplumsal cinsiyet algısı yüksek olan, kadın-erkek ayrımı yapmayan, çocuklarına cinsiyetçi tutumlar sergilemeyen babaların katılımcı babalar ya da katılımcı babalığa daha yakın erkekler olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bunun aksi biçimde erkek çocuk sahibi olmayı soyunun devamı ile ilişkilendiren, çocuğun bakım görevinin anneye ait olduğunu düşünen, otoriter, soğuk ve mesafeli, kadınlara yönelik güçlü kalıp yargılara sahip babaların daha geleneksel ve daha ataerkil yapıda oldukları söylenebilir. Diğer bir ifadeyle toplumsal cinsiyet algısı düşük olan babaların geleneksel babalık kimliğindeki babalar oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu kategorinin babalığın inşasında önemli bir değişken olarak ortaya çıkması literatürdeki çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Büyük bir çoğunluğu geleneksel baba kimliğine sahip 1. nesil babalar çocuklarına cinsiyetçi yaklaşımlar sergilediklerini ifade etmekle birlikte kız-erkek ayrımı yapmaktadırlar. Toplumumuzda yapılan çalışmalara benzer olarak çalışmamızda da kız çocukları daha fazla takip edilip, yasaklamalar getirilirken erkek çocukların ise daha özgür bırakıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca cinsiyetçi bir yaklaşım olarak bu katılımcılar annelik ile babalığın farklı özelliklere sahip olduğunu ve bunun neticesinde farklı sorumluluklara sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Anneliğe atfedilen özellikler şefkatli, bakım sağlayan, ince düşünceli gibi kadınlık özellikleri ile özdeşleştirilirken; babalık ise katı kuralcı, aile reisi, rasyonel, geçim sağlayan gibi erkeklik özellikleri ile ilişkilendirilmiştir (Şekil 12). Toplumsal cinsiyet algısı yüksek olan katılımcı babalar ise anne ve babalığın birbirinden farklı olmadığını belirtmiş ikisini

de ebeveynlik olarak değerlendirmişlerdir; bu sebeple sorumlulukları ayırtmamışlardır. Bu sonuçlar literatürdeki annelik ve babalığın özsel olarak iki farklı ebeveynlik olduğunu savunan çalışmalar ile benzerlik gösterirken annelik ve babalığın toplumsal bir inşa olduğunu savunan çalışmalar ile de farklılık göstermektedir. Nesiller arası toplumsal cinsiyet algısı değerlendirildiğinde nesil bağlamında 1. nesil babalarda cinsiyetçi söylemde bulunanların daha fazla olduğu ve ayrıca söylemlerin niteliğine bakıldığında 1. nesil babaların söylemlerinin 2. nesil babalara kıyasla daha katı, normatif ve davranışsal boyutta olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Nesiller bağlamında yapılan çalışmalar da göstermektedir ki günümüz neslinin babalarının bir önceki nesil babalara göre cinsiyet rollerinde daha eşitlikçi, daha az gelenekçi tutumlara sahip olduğu sonuçlarına ulaşılmış ve babalık giderek daha sosyal olarak yapılandırılmış bir rol olarak tanımlanır hale gelmektedir.

Kimlik olarak babalığın bu rolün icracısı olan erkeklerin gözünden sembolik etkileşimci bakış açısıyla incelendiği çalışmamızda babalık kimliğinin katılımcı yoğunluğuna göre sırasıyla geleneksel, modern ve katılımcı baba kategorilerinde tanımlanmıştır. Nesiller bağlamında babalık kimliğinde bir değişim yaşanmaktadır. Geleneksel babalık kimliğinde 1. nesil babalar yoğunlukta iken modern ve katılımcı babalık kimliklerinde 2. nesil babaların yoğunlukta olduğu görülmüştür. Babalıklarını geleneksel değerler üzerinden inşa eden 1. nesil babalar 2. nesil babalara göre düşük gelire sahip, eğitim düzeyi görece düşük, düşük statülü mesleklerde çalışan, eş çalışma oranının düşük, eş ve çocukları ile ilişkilerini daha az sorgulayan babalardan oluşmaktadır. Babalık kimliğinin nesiller bağlamında değişim geçirdiği ancak bu değişimin tarihsel süreçte olduğu gibi ahlaki baba kimliğinden katılımcı babalığa doğru lineer bir doğrultuda olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Katılımcıların babalık kimliklerinin inşasına etki eden faktörlerden katılımcıların görüşleri çerçevesinde erkeklik ve toplumsal cinsiyet algısı, sosyal çevre, çalışma yaşamı ve koşulları her iki nesilde de ön plana çıkmıştır. Ayrıca yapılan analizler neticesinde eğitim, gelir, eş eğitim ve çalışma durumu babalık kimliğinin inşasında öne çıkan faktörlerdendir. 1. nesil katılımcıların kimliklerini babalarından öğrenme eğilimleri daha yüksek iken 2. nesil katılımcılar ise 1. nesil babalarına eleştirel

yaklaşmakta ve babalık figürlerini sosyal çevre ve medya üzerinden inşa etmeleri ile geçmiş nesilden farklılaşmaktadırlar. Katılımcı görüşleri bağlamında her iki nesil de bir önceki nesil ile aralarında babalık kimliğinde farklılık olduğunu belirtmişler ve bu farklılığın nedenlerini modernleşme, eğitim, ekonomik koşullar ve nesil farklılaşması ile açıklamışlardır. Toplumsal değişimin göstergelerinden olan bu faktörler babalık kültürünü değiştirmiş bu değişimle birlikte babaların kimliklerine atfetmiş oldukları anlamlar da değişime uğramıştır.

Araştırmada babalığın giderek değiştiği ve bunun nesiller bağlamında sonuçlarla ortaya konulduğu gerçeğinin yanında babalığın da erkekliği dönüştürdüğü ortaya çıkmıştır. Ataerkil toplum yapısına sahip bir toplumun fertleri olarak babalığı erkeklik değerlerinin devam ettirildiği bir alan olarak görme eğilimindedirler. Yıllar içerisinde kazanmış oldukları egemen erkeklik söylemlerini ve davranışlarını babalık kimliklerinde devam ettirmektedirler. Ancak babalık bu ataerkil yapının kırılmasında bir fırsat olarak düşünülebilir. Geçmiş dönemlerde ataerkilliğin kurucu unsurlarından olan babalık kurumu günümüzde yaşadığı değişimle bu yapıya bir karşı duruş yaratabilir. Araştırmamızdaki katılımcıların söylemlerinde babalık kimliğinin en belirleyici unsurlarından olan erkeklik ve toplumsal cinsiyet algısı bu durumun göstergelerinden olarak karşımıza çıkmıştır. Değişen babalık kültürü ile birlikte babalık ideolojisi katılımcı babaya doğru evrilmektedir. Cinsiyet eşitliğine yüksek derecede önem veren bu babalık modeli babaları egemen erkeklik değerlerinden uzaklaştırmak ve kadın-erkek eşitliğini sağlamak için bir fırsat yaratmaktadır. Böylelikle toplumsal cinsiyet algısının artırılması ile babalık kimliği dönüştürülmüş ve erkeklerin kadına daha eşitlikçi tutum sergilemesi böylelikle çift taraflı bir kazanç sağlanacaktır.

Sonuç olarak babalık ile ilgili genel eğilimleri ve davranışları değerlendiren *State Of The World Fathers* (Dünya Babalarının Durumu) raporu da göstermektedir ki her ne kadar istenilen düzeyde da anneler ile babaların ebeveynlik davranışları eşitlenmiş olmasa da günümüz babaları geçmiş nesle kıyasla değişim içerisinde. Günümüz nesli çocuk bakımı, çocuk ile etkileşim ve çocuğun yetişmesinde daha aktif rol almakta kendilerini katılımcı ve modern babalık kimliğiyle tanımlama eğilimi içerisinde olmaktadır. Ancak bu değişim davranışsal boyutta kültürdeki kadar hızlı bir biçimde

gerçekleşmemektedir. Lineer bir şekilde ahlaki öğretmenden katılımcı babaya doğru değişmeyen babalık kültürü her dönemin hâkim ideolojisi çerçevesinde şekillenmektedir. Kültürün davranışı belirlediği babalık kimliğinde hâkim ideolojinin belirlenmesi ve araştırılması babalığın değişimi için önemli olmaktadır.

KAYNAKÇA

- AÇEV, *Türkiye’de İlgili Babalık ve Belirleyicileri Ana Rapor Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi I*, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, İstanbul, 2017.
- Adamsons, Kari, Pasley, Kay, “Parents’ Fathering Identity Standards and Later Father Involvement”, *Journal of Family Issues*, Cilt 37, Sayı 2, 2016, s.221-244.
- Adler, Alfred, *İnsanı Tanıma Sanatı*, çev. Kamuran Şipal, Say Yayınları, İstanbul, 2002.
- Ahlberg, Christian, Sandnabba, Kenneth “Parental Nurturance And Identification With Own Father And Mother: The Reproduction Of Nurturant Parenting”, *Early Development and Parenting*, Cilt 7, Sayı 4, 1998, s. 211-221.
- Ahmed, Akbar, *Postmodernizm ve İslam*, çev. Osman Deniztekin, Cep Kitapları, İstanbul, 1995.
- Ahmedduzzaman, Mohammad, Roopnarine, Jaipaul, “Sociodemographic Factors, Functioning Style, Social Support, And Fathers' Involvement With Preschoolers In African-American Families” *Journal of Marriage and the Family*, Cilt 7, 1992, s.699-707.
- Aile Bakanlığı Araştırma Kurumu, *Türkiye’de Kadının Statüsü*, 2012.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014, (Erişim) <http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa> 18 Mart 2018.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, *Ailede Çocuk Eğitimi Araştırması*, 1995.
- Akis, Yasemin, *Profeminist Men: Disguised Allies Of Feminism In The Academia*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Aksana, Nilgün, Kısaca, Buket, Aydın, Müfit, Demirbüken, Sümeyra, “Symbolic Interaction Theory”, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Sayı 1, 2009, s. 902-904.
- Aldous, Joan, Mulligan, Gail, Bjarnason, Thoroddur, “Fathering over Time: What Makes the Difference?”, *Journal of Marriage and Family*, Cilt 60, Sayı 4, 1998, s.809-820.
- Altın, Mahizar, *Bireysel Görüşme Yöntemiyle Babalık Görev Algısının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

- Amato, Paul, "Father-Child Relations, Mother-Child Relations, and Off- spring Psychological Well-Being in Early Adulthood", *Journal of Marriage And The Family*, Cilt 56, Sayı 4, 1994, s. 1031-1042.
- Amato, Paul, More Than Money? Men's Contributions to Their Children's Lives, Ed. Alan Booth, Ann Crouter, *Men in Families: When Do They Get Involved? What Difference Does it Make?* içinde, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Mahwah, 1998, s. 241-278.
- Appradurai, Arjun, "Globalization and the Research Imagination", *International Social Science Journal*, Cilt 160, Unesco, 1999, s. 229-238.
- Appdurai, Arjun, *Küçük Sayılardan Korkmak*, çev. Ferit Burak Aydar, Timsah Kitap, İstanbul, 2008.
- Arı Güleç, Nergis *The Effect Of Maternal Role Satisfaction, Father Involvement And Maternal Working Status On Maternal Involvement*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1998.
- Aslan, Seyfettin, Yılmaz, Abdullah, Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm, Ed. Coşkun Can Aktan, *Modernite'den Postmodernite'ye Değişim* içinde, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003.
- Atasoy, Fahri, "Kültürel Küreselleşme ve Direnç Noktaları", *Türkiye ve Siyaset Dergisi*, Sayı 13, Bahar 2003, s. 57-63.
- Atkins, Richard, "Finding One's Father: The Mother's Contribution To Early Father Representations" *Journal Of The American Academy Of Psychoanalysis*, Cilt 9, Sayı 4, 1981, s.539-559.
- Atkins, Richard, "Transitive Vitalization And Its Impact On Father Representation" *Contemporary Psychoanalysis*, Cilt 20, 1984, s. 663-676.
- Atkinson, Alice, "Fathers' Participation And Evaluation Of Family Day Care", *Family Relations*, Cilt 36, 1987, s. 146-151.
- Atkinson, Maxine, Blackwelder, Stephen, "Fathering In The 20th Century", *Journal Of Marriage And The Family*, 1993, s. 975-986.
- Atmaca Koçak, Aylin, *Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu*, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, İstanbul, 2004.
- Badinter, Elisabeth, *Kadınlık mı? Annelik mi?*, çev. Ayşen Ekmekci, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

- Bağlı, Melike Türkan, Sevim Seher, Popüler Anababalık: Aile Dergileri Üzerine Bir Araştırma, Yay. Haz. Nihal Ahioğlu, Neslihan Güney, *Popüler Kültür ve Çocuk* içinde, Dipnot Yayınları, Ankara, 2007, s. 127-158.
- Bal, Hüseyin, *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı-Örnekle)*, Sentez Yayın ve Dağıtım, İstanbul, 2016.
- Barba, Catherine, *The “Contemporary Father”: A Quantitative Study of Factors that Contribute to Father Involvement*, Doctoral Dissertation, William James College, Massachusetts, 2016.
- Barber, Benjamin, *McWorld’e Karşı Cihad*, çev. Esra Birey, Cep Kitap, İstanbul, 2003.
- Barker, Gary, Dogruoz, Rogow, “And How Will You Remember Me My Child? Redefining Fatherhood In Turkey”, *Quality/Calidad/Qualité*, Cilt 19, 2009, s.1-34.
- Barrow, Regnald, *Romalılar*, çev. Ender Gürol, Varlık Yayınları, İstanbul, 2002.
- Barnett, Rosalind, Baruch, Grace, “Determinants Of Fathers' Participation In Family Work”, *Journal of Marriage And the Family*, Cilt 49, 1987, s.29-40.
- Barutçu, Atilla, *Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Barutçu, Atilla, Hıdır, Naz, “Türkiye’de Babalığın Değişen Rollerini: (Pro)Feminist Babalar” *Fe Dergi*, 2016, Cilt 8, Sayı 2, s.27-45.
- Bauman, Zygmunt, *Modemite ve Holocaust*, çev. Süha Sertabiboglu, Sarmay Yayınları, İstanbul, 1997
- Baydar, Nazlı, Akçınar, Berna, İmer, Nagihan, Çevre, Sosyoekonomik Bağlam ve Ana Babalık, *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma* içinde, Melike Sayıl, Bilge Yağmurlu (Der.), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 15-18.
- Bayer, Ali, “Değişen Toplumsal Yapıda Aile”, *Şirnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4, Sayı 8, 2013, s.101-1293.
- Beaton, John, Doherty, William, “Fathers’ Family Of Origin Relationships And Attitudes About Father Involvement From Pregnancy Through First Year Postpartum”, *Fathering*, Cilt 5, Sayı 3, 2007, s.236-245.
- Berger, Peter, Küresel Kültürün Dört Yüzü, Yay. Haz. Ali Köse, *Laik Ama Kutsal* içinde, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006, s.71-86.

- Berktaş, Fatmagül, “Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye”, *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazuları, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi*, Sayı 7, 2004.
- Beşpınar, Fatma Umut, Between Ideals And Enactments: The Experience Of ‘New Fatherhood’ Among Middle-Class Men In Turkey, Ed. Gül Özyeğin, *Gender and Sexuality in Muslim Cultures*, Ashgate Publishing Ltd., 2015, s.95-114.
- Blendis, John, Men’s Experiences Of Their Own Fathers, Ed. Nigel Beail, Jacqueline Macguie, *Fathers: Psychological Perspectives* içinde, Junction Books, London, 1982.
- Blankenhorn, David, *Fatherless America: Confronting Our Most Urgent Social Problem*. Basic Books, New York, 1995.
- Bolak Boratav, Hale, Okman Fişek, Güler, Eslen Ziya, Hande, “Unpacking Masculinities In The Context Of Social Change: Internal Complexities Of The Identities Of Married Men In Turkey”, *Men And Masculinities*, Cilt 17, Sayı 3, 2014, s.1-26.
- Bolak Boratav, Hale, Okman Fişek, Güler, Eslen Ziya, Hande, *Erkekliğin Türkiye Halleri*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.
- Bloom-Feshbach, Sally, Historical Perspectives On The Father's Role, *The Role Of The Father In Child Development*, Ed. Michael Lamb, John Wiley, New York, 1981, s.71-112.
- Blume, Thomas, “Counseling for Identity Renegotiation”, *Identity: An International Journal of Theory and Research*, Cilt 10, Sayı 2, 2010, s.92-105.
- Bowly, John, “The Nature Of The Child's Tie To His Mother”, *The International Journal Of Psycho-Analysis*, Cilt 39, 1958, s.350-375.
- Bozett, Frederick, “Male Development And Fathering Throughout The Life Cycle”, *American Behavioral Scientist*, Cilt 29, Sayı 1, 1985, s.41-54.
- Bozok, Mehmet, *Ebeveynlik, Erkeklik Ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi II*, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, İstanbul, 2018.
- Brandth, Berit, Kwande, Elin, “Masculinity And Child Care: The Reconstruction Of Fathering”, *The Sociological Review*, Cilt 46, Sayı 2, 1998, s.293-313.

- Brayfield, April, "Juggling Jobs And Kids: The Impact Of Employment Schedules On Fathers' Caring For Children", *Journal of Marriage and the Family*, Cilt 57, 1995, s.321-332.
- Brenner, Philip, Serpe, Richard, Stryker, Sheldon, "The Causal Ordering of Prominence and Salience in Identity Theory: An Empirical Examination", *Social Psychology Quarterly*, Cilt 77, Sayı 3, 2014, s.231-252.
- Brenner, Philip, Serpe, Richard, Stryker, Sheldon, "Role-specific Self-efficacy as Precedent and Product of the Identity Model", *Sociological Perspectives*, Cilt 61, Sayı 1, 2018, s.57-80.
- Burke, Peter, "Identity Processes And Social Stress", *American Sociological Review*, Cilt 56, Sayı 6, 1991, s.836-849.
- Burke, Peter, Reitzes, Donald, "An Identity Theory Approach To Commitment", *Social Psychology Quarterly*, Cilt 54, Sayı 3, 1991, s.239-251.
- Burke, Peter, Stets, Jan, "Trust and Commitment Through Self-Verification", *Social Psychology Quarterly*, Cilt 62, 1999, s.347-366.
- Butler, James, *Being There: Exploring the Fatherhood Experiences and Beliefs of Low-Income Urban African American Males*, Doctoral Dissertation, University of Pittsburgh, 1999.
- Cabrera, Natasha, Tamis-LeMonda, Catherine, Bradley, Robert, Hofferth, Sandra, Lamb, Michael, "Fatherhood in The Twenty-First Century", *Child Development*, Cilt 71, Sayı 1, 2000, s.127-136.
- Callero, Peter, Piliavin, Jane, "Developing A Commitment To Blood Donation: The Impact Of One's First Experience", *Journal of Applied Social Psychology*, Cilt 43, 1983, s.1-16.
- Carter, Michael, "Advancing Identity Theory: Examining The Relationship Between Activated Identities And Behavior In Different Social Contexts", *Social Psychology Quarterly*, Cilt 76, Sayı 3, 2013, s.203-223.
- Carter, Michael, "Deaf Identity Centrality: Measurement, Influences, And Outcomes" *Identity: An International Journal of Theory and Research*, Cilt 15, Sayı 2, 2015, s.146-172.
- Carter, Michael, Fuller, Celene, "Symbols, Meaning, And Action: The Past, Present, And Future Of Symbolic Interactionism", *Current Sociology*, 2016, s. 931-961.

- Casper, Lynne, O'Connell, Martin, "Work, Income, The Economy, And Married Fathers As Child-Care Providers", *Demography*, Cilt 35, Sayı 2, 1998, s.243-250.
- Cast, Alicia, *Parent Identities and Behavior: An Identity Theory Approach*, Doctoral Dissertation, Washington State University, Washington, 1998.
- Chan, Ting-Sam, *A Narrative Analysis of Men's Interpretation of their Fathering Experience*, Doctoral Dissertation, The Chinese University of Hong Kong, Hong Kong, 2000.
- Chaves, Mark, "Family Structure And Protestant Church Attendance: The Sociological Basis Of Cohort And Age Effects", *Journal For The Scientific Study Of Religion*, Cilt 30, 1991, s.501-514.
- Cherlin, Andrew, *Marriage, Divorce, Remarriage*, Harvard University Press, Cambridge, 1981.
- Chodorow, Nancy, *The Reproduction Of Mothering: Psychoanalysis And The Sociology Of Gender*, University of California Press, Berkeley, 1978.
- Christiansen, Shawn, Palkovitz, Rob, "Why The "Good Provider" Role Still Matters: Providing As A Form Of Paternal Involvement" *Journal of Family Issues*, Cilt 22, Sayı 1, 2001, s.84-106.
- Coffey, Amanda, Atkinson, Paul, Narratives and Stories, *Making Sense Of Qualitative Data: Complementary Research Strategies* içinde, Ed. Amanda Coffey, Sage Publications, Thousand Oaks, CA, s. 54-82, 1996.
- Cohen, Theodore, "Becoming And Being Husbands And Fathers: Work And Family Conflict", *Gender In Intimate Relationships: A Microstructural Approach* içinde, Wadsworth, Belmont, CA, 1989, s.220-234.
- Coltrane, Scott, Fathering: Paradoxes, Contradictions, And Dilemmas, *Men's Lives* içinde, Ed. Kimmel, Michael, Messner, Michael, Allyn and Bacon, Boston, 2010, s.434-439.
- Connell, Raewyn Whright, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, çev.: Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Cooney, Teresa, Pedersen, Frank, Indelicato, Samuel, Palkovitz, Rob, "Timing Of Fatherhood: Is " On-Time" Optimal?", *Journal of Marriage And the Family*, Cilt 55, 1993, s.205-215.
- Cowan, Carolyn, Working With Men Becoming Fathers: The Impact Of A Couples Group Intervention, *Fatherhood Today: Men's Changing Role In The Family*

- çinde, Ed. Phyllis Bronstein, Carolyn Cowan, John Wiley, New York, 1988, s.276-298.
- Cowan, Carolyn, Bronstein, Phyllis, Father's Role In The Family: Implications For Research, Intervention And Change, *Fatherhood Today: Men's Changing Role In The Family* içinde, Ed. Phyllis Bronstein, Carolyn Cowan, John Wiley, New York, 1988, s.341-347.
- Cowan, Carolyn, Cowan, Philip, A Men's Involvement in Parenthood, *Men's Transitions to Parenthood Longitudinal Studies of Early Family Experience* içinde, P. W. Berman & F. A. Pedersen (Eds.), NJ: Lawrence Erlbaum, Hillsdale, 1987, s.145-174.
- Cowan, Carolyn Pape, Cowan, Philip A., *When Partners Become Parents: The Big Life Change For Couples*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ, 2000.
- Craig, Lyn, "Does Father Care Mean Fathers Share? A Comparison Of How Mothers And Fathers In Intact Families Spend Time With Children", *Gender and Society*, Cilt 20, Sayı 2, 2006, s.259-281.
- Crespi, Isabella, Ruspini, Elisabetta "Transition To Fatherhood: New Perspectives in The Global Context Of Changing Men's Identities", *International Review of Sociology*, Cilt 25, Sayı 3, 2015, s.353-358.
- Creswell, John, *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma Ve Araştırma Deseni*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016.
- Cruzat, Claudia, Aracena, Marcela, "Significado de la Paternidad en Adolescentes Varones del Sector Sur-Oriente de Santiago", *PSYKHE*, Cilt 15, Sayı 1, 2006, s.29-44.
- Çabuklu, Yaşar, *Toplumsal Kurgular ve Cinsiyetçilik*, Everest Yayınları, İstanbul, 2007.
- Çelik, Hilal, *Genç Yetişkinlerde Babanın Belirsiz Kaybının Aile Sistemi Ve Bireysel Psikolojik Örüntüler Bağlamında İncelenmesi: Danışmanlık Psikolojisi Perspektifinden Karma Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2003.
- Dalfidan, Fazilet, *Türk Modernleşme Sürecinde Değişen Kadın Kimliği*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2012.
- Daly, Kerry, "Reshaping Fatherhood: Finding The Models", *Journal of Family Issues*, Cilt 14, Sayı 4, 1993, s.525-527.

- Daniels, Pamela, Weingarten, Kathy, The Fatherhood Click: The Timing Of Parenthood In Men's Lives, *Fatherhood Today: Men's Changing Role In The Family* içinde, Ed. Phyllis Bronstein, Carolyn Cowan, John Wiley, New York, 1988, s.36-53.
- Darling-Fisher, Cynthia, Tiedje, Linda Beth, The Impact Of Maternal Employment Characteristics On Fathers' Participation In Child Care", *Family Relations*, Cilt 39, 1990, s.20-26.
- Davids, Leo, Foster Fatherhood: The Untapped Resource, *The Family Coordinator*, Cilt 20, 1971, s.49-54.
- Day, Randal, Mackey, Wade, "The Role Image Of The American Father: An Examination Of A Media Myth", *Journal Of Comparative Family Studies*, Cilt 3, 1986, s.371-388.
- Day, Randal, Mackey, Wade, "An Alternate Standard For Evaluating American Fathers", *Journal Of Family Issues*, Cilt 10, Sayı 3, 1989, s.401-408.
- Demos, John, The Changing Faces Of Fatherhood: A New Exploration In American Family History, *Fatherand Child: Developmental And Clinical Perspectives* içinde, Ed. Stanley Cath, Alan Gurwitt, John Ross, Little Brown, Boston, 1982, s.425-445.
- Diamond, Jed, *Hırçın Erkek Sendromu*, çev. İlker Gülfidan, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Dick, Garry, "The Fatherhood Scale", *Research on Social Work Practice*, Cilt 14, Sayı 2, 2004, s.80-92.
- Dienhart, Anna, *Reshaping Fatherhood The Social Construction Of Shared Parenting*, Sage Publications, California, 1998.
- Doherty, William, "Beyond Reactivity And The Deficit Model Of Manhood: A Commentary On Articles By Napier, Pittman, And Gottman", *Journal Of Marital And Family Therapy*, 1991, Cilt 17, s.29-32.
- Doherty, William, Kouneski, Edward, Erickson, Martha "Responsible Fathering: An Overview and Conceptual Framework", *Journal of Marriage and the Family*, Cilt 60, Sayı 2, 1998, s.277-292.
- Dorraj, Monacher, "The Crisis of Modernity and Religious Revivalism: A Comparative Study of Islamic Fundamentalism, Jewish Fundamentalism and Liberatio Theology", *Social Compass*, Volume 46, Number 2, 1999, s.225-240.

- Doucet, Andrea, Gender Roles And Fathering, *Handbook of Father Involvement: Multidisciplinary Perspectives* içinde, Ed. Natasha Cabrera, Catherine Tamis-Lemonda, Routledge, 2013, s.297-319.
- Dowd, Nancy, *Redefining Fatherhood*, New York University Press, New York and London, 2000.
- Drobeck, Bruce, *The Impact On Men Of The Transition To Fatherhood: A Phenomenological Investigation*, PHD Dissertation, Texas Woman's University, Denton, 1990.
- Eggebeen, David, "The Changing Course Of Fatherhood: Men's Experiences With Children In Demographic Perspective", *Journal of Family Issues*, Cilt 23, Sayı 4, 2002, s.501-504.
- Eggebeen, David, Hogan, Dennis, "Giving Between The Generation In American Families", *Human Nature*, Cilt 1, 1990, s.211-232.
- Eggebeen, David, Knoester, Chris, "Does Fatherhood Matter for Men?" *Journal of Marriage and Family*, Cilt 63, Sayı 2, 2001, s.381-393.
- Ergin, Ayla, Özdilek, Resmiye, "Değişen Babalık Rolü ve Erkek Sağlığına Etkileri", *Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2014, s.3-8.
- Erikson, Erik, "Identity And The Life Cycle", *Psychological Issues*, 1959.
- Ertan, Cihan, *Türkiye'de Erkeklik İmgesi Ve Eşcinsel Kimliği*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2009.
- Evans, C., *Turkish Fathers' Attitudes To And Involvement In Their Fathering Role: A Low Socio-Economic Sample*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1997.
- Eversoll, Deanna, "A Two Generational View of Fathering", *The Family Coordinator*, Cilt 28, Sayı 4, 1979, s.503-508.
- Falk, Richard, *Yeni Dünya Düzeni Nereye?*, çev. Neşenur Domaniç, Nusret Avhan, Metis Yayınları, İstanbul, 2005.
- Firestone, William, "Meaning In Method: The Rhetoric Of Quantitative And Qualitative Research", *Educational Researcher*, Cilt 16, Sayı 7, 1987, s. 16-21.
- Flouri, Eirini, Buchanan, Ann, "Adolescents' Perceptions Of Their Fathers' Involvement: Significance To School Attitudes", *Psychology In The Schools*, Cilt 39, Sayı 5, 2002, s.575-582.

- Fox, Bonnie, "The Formative Years: How Parenthood Creates Gender", *Canadian Review Of Sociology/Revue Canadienne De Sociologie*, Cilt 38, Sayı 4, 2001, s.373-390.
- Fox, Greer Litton, Bruce, Carol, "Conditional Fatherhood: Identity Theory and Parental Investment Theory as Alternative Sources of Explanation of Fathering", *Journal of Marriage and Family*, Cilt 63, Sayı 2, 2001, s. 394-403.
- Fukuyama, Francis, *Güven*, çev. Ahmet Buğdaycı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2005.
- Furedi, Frank, *Korku Kültürü Risk Almanın Riskleri*, çev. Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Furrow, James, "The Ideal Father: Religious Narratives And The Role Of Fatherhood", *The Journal of Men's Studies*, 1998, Cilt 7, Sayı 1, s. 17-32.
- Furstenberg, Frank, Hughes, Elizabeth, "Social Capital And Successful Development Among At-Risk Youth" *Journal Of Marriage And The Family*, Cilt 57, 1995, s.580-592.
- Garbarino, James, "The Soul Of Fatherhood", *Marriage And Family Review*, Cilt 29, Sayı 2-3, 2000, s.11-21.
- Gaunt, Ruth, Scott, Jacqueline Scott, "Parents' Involvement In Childcare: Do Parental And Work Identities Matter?" *Psychology of Women Quarterly*, Cilt 38, Sayı 4, 2014, s.475-489.
- Gershuny, Jonathan, Robinson, John, "Historical Changes In The Household Division Of Labor", *Demography*, Cilt 25 Sayı 4, 1988, s.537-552.
- Giddens, Anthony "Modernism And Post-Modernism", *New German Critique*, Sayı 22, 1981, s.15-18.
- Giddens, Anthony, *Mahremiyetin Dönüşümü: Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*, çev. İdris Şahin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.
- Gilmore, David, "Introduction: The Shame Of Dishonor", *Honor And Shame And The Unity Of The Mediterranean* içinde, The American Anthropological Association, 1987, s.2-21.
- Goodsell, Todd, Bates, James, Behnke, Andrew, "Fatherhood Stories: Grandparents, Grandchildren, And Gender Differences", *Journal Of Social And Personal Relationships*, Cilt 28, Sayı 1, 2011, s.134-154.

- Gordon, Chad, "Self-Conceptions: Configurations And Content", *The Self In Social Interaction*, Eds.: Chad Gordon, Kenneth Gergen, John Wiley and Sons, New York, 1968.
- Gore, Madhav Sadashiv, *Urbanization And Family Change*, Popular Prakashan Bombay, India, 1990.
- Gray, Wallace, "Postmodern Çağ: Bir Bakmışsınız Var; Bir Bakmışsınız Yok; (ve) Niçin Önemlidir?", çev. Bülnet Nuri, *İslâmi Araştırmalar*, Cilt 7, Sayı 2, 1994, s. 131-148.
- Gregory, Abigail, Milner, Susan, "What Is "New" About Fatherhood?: The Social Construction Of Fatherhood In France And The UK", *Men and Masculinities*, Cilt 14, Sayı 5, 2011, s.588-606.
- Griswold, Robert, *Fatherhood In America: A History*, Basic Books, New York, 1993.
- Gunn, Toinette Mcclellan, *Influences On Black Fathers' Identities And Fathering Behaviors*, Doctoral Dissertation, Oakland University, Rochester, 2013.
- Guzzo, Karen Benjamin, "New Father'S Experiences With Their Own Fathers and Attitudes Toward Fathering", *Fathering*, Cilt 9, Sayı 3, 2011, s.268–290.
- Güleç, Nergis Arı, *The Effect Of Maternal Role Satisfaction, Father Involvement And Maternal Working Status On Maternal Involvement*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1998.
- Güneysu, Sibel, Türkiye'de Yayınlanan Çocuk Yetiştirmeye İlişkin Kitapların İncelenmesi, Yay. Haz.: Bekir Onur, *Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk* içinde, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 2001, s. 195-213.
- Güngörmüş Özkardeş, Oya, *Baba Olmak*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2010.
- Güngörmüş Özkardeş, Oya, Arkonaç, Sibel, "İki Farklı Eğitim Düzeyinde Baba Olma Algısı", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 10, 1998, s.253-263.
- Gürbüz, Sait, Şahin, Faruk, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe-Yöntem-Analiz*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.
- Hagan, John, Ross Macmillan, Blair Wheaton, "New Kid In Town: Social Capital And The Life Course Effects Of Family Migration On Children", *American Sociological Review*, Cilt 61, 1996, s.368-385.

- Hammond, Wizdom, Howard, Cleopatra, Brooks, Cassandra, "Being There In Spirit, Fire, And Mind: Expressive Roles Among Nonresidential African American Fathers", *Research on Social Work Practice*, Cilt 2, Sayı 3, 2011, s.308-318.
- Hartup, Willard, Lieshout, Cornelis Van, "Personality Development In Social Context", *Annual Review Of Psychology*, Cilt 46, Sayı 1, 1995, s.655-687.
- Harvey, David, *Postmodernliğin Durumu*, çev. Sungur Savran, Metis Yayınları, İstanbul, 1999.
- Hawkins, Alan, Bradford, Kay, Palkovitz, Rob, Christiansen, Shawn, Day, Randal, Call, Vaughn, "The Inventory of Father Involvement: A Pilot Study of a New Measure of Father Involvement", *The Journal of Men's Studies*, Cilt 10, 2002, s.183-197.
- Hawkins, Alan, Belsky, Jay, "The Role Of Father Involvement In Personality Change In Men Across The Transition To Parenthood", *Family Relations*, 1989, s.378-384.
- Hawkins, Alan, Dollahite, David, Beyond The Role-Inadequacy Perspective Of Fathering, *Generative Fathering: Beyond Deficit Perspectives* içinde, Ed. Alan Hawkins, David Dollahite, Sage Thousand Oaks, CA, 1997, s.3-16.
- Hawkins, Alan, Christiansen, Shawn, Sargent, Kathryn, Hill, Jeffery, "Rethinking Fathers' Involvement In Child Care A Developmental Perspective", *Journal Of Family Issues*, Cilt 14, Sayı 4, 1993, s.531-549.
- Hays, Sharon, *The Cultural Contradictions Of Motherhood*, CT: Yale University Press, New Haven, 1996.
- Herland, Mari, Hauge, Mona-Iren, Helgeland, Ingeborg, "Balancing Fatherhood: Experiences of Fatherhood Among Men With a Difficult Past" *Qualitative Social Work*, Cilt 14, Sayı 2, 2015, s.242-258.
- Ho, David, Kang, Tsi Kit, "Intergenerational Comparisons Of Child-Rearing Attitudes And Practices In Hong Kong", *Developmental Psychology*, Cilt 20, Sayı 6, 1984, s.1004-1016.
- Hock, Ellen, McKenry, Patrick, Hock, Michael, Trilio, Santo, Stewart, Luan, "Child's School Entry: A Stressful Event In The Lives Of Father", *Family Relations*, Cilt 29, 1980, s.467-472.
- Holstein, James, Gubrium, Jaber, "Selves And Identities", *Inner Lives And Social Worlds: Readings In Social Psychology* içinde, Eds.: James Holstein, Jaber Gubrium, Oxford University Press, New York, 2003, s.119-130.

- Hwang, Euiseok, ***Being A "Good Daddy": Exploring The Stability Of Paternal Identity***, Doctoral Dissertation, Iowa State University Ames, Iowa, 2012.
- Hwang, Philip, The Changing Role of Swedish Father's, ***The Father's Role: Cross Cultural Perspectives*** içinde, Ed. Michael Lamb Erbaum, New Jersey, 1987, s.115-138.
- Ihinger-Tallman, Marilyn, Pasley, Kay, Buehler, Cheryl, "Developing A Middle-Range Theory Of Father Involvement Postdivorce", ***Journal of Family Issues***, Cilt 14, 1993, s.550-571.
- Iwata, Hiroko, "A Concept Analysis of The Role of Fatherhood: A Japanese Perspective", ***Journal of Transcultural Nursing***, Cilt 14, Sayı 4, 2003, s.297-304.
- İçli, Gönül, ***Sosyolojiye Giriş***, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.
- İvrendi, Asiye, Işıkoğlu, Nesrin, "A Turkish View On Fathers' Involvement In Children's Play", ***Early Childhood Education Journal***, Cilt 37, Sayı 6, 2010, s.519-526.
- Jacson, Sonia, Britain, Great, ***The Father's Role: Cross Cultural Perspectives*** içinde, Ed. Michael Lamb, Erbaum, New Jersey, 1987, s.29-59.
- Jameson, Fredric, ***Postmodernizm Ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı***, çev. Nuri Plümer, Abdülkadir Gölcü, Nirengi Kitap, İstanbul, 1994.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, Ataca, Bilge, "Value Of Children And Family Change: A Three-Decade Portrait From Turkey", ***Applied Psychology***, Cilt 54, Sayı 3, 2005, s.317-337.
- Kaila-Behm, Arja, Vehviläinen-Julkunen, Katri, "Ways Of Being A Father: How First-Time Fathers And Public Health Nurses Perceive Men As Fathers", ***International Journal of Nursing Studies***, Cilt 37, Sayı 3, 2000, s.199-205.
- Kandiyoti, Deniz, ***Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar-Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler***, Metis Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Karaduman, Sibel, Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü, ***Journal of Yaşar University***, Cilt 17, Sayı 5, 2010, s.2886-2899.
- Kayadelen, Esra, ***Toplumsal Değişme ve Kadın: Feminist Teori Çerçevesinde Televizyon Reklamlarının Analizi***, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2010.

- Kennedy, Gregory, “Involving Students In Participatory Research On Fatherhood: A Case Study”, *Family Relations*, Cilt 38, 1989, s.363-370.
- Kimmel, Micheal, Masculinity As Homophobia: Fear, Shame, And Silence In The Construction Of Gender Identity, *Teorizing Masculinities* içinde, Sage Publications, California, 1994.
- Koenig-Kellas, Jody, “Narrative Theories”, *Engaging Theories In Interpersonal Communication: Multiple Perspectives* içinde, Eds.: Dawn Braithwaite, Paul Schrodt, Sage, Thousand Oaks, CA, 2008, s.241-254.
- Kort, Carol, Friedland, Ronnie, *The Fathers' Book: Shared Experiences*, G. K. Hall, Boston, 1986.
- Krampe, Edythe, Newton, Rare, “The Father Presence Questionnaire: A Confirmatory Factor Analysis Of A New Measure Of The Subjective Experience Of Being Fathered”, *Fathering*, Cilt 4 Sayı 2, 2006, s. 159-190.
- Krampe, Edythe, “When is The Father Really There? A Conceptual Reformulation Of Paternal Presence”, *Journal of Family Issues*, Cilt 30, Yıl 2009, s.875-897.
- Kudat, Ayşe, *Satılık Erkeklik: Tarihten Günümüze Erkek Cinselliğinin İstismarı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2006.
- Kurtuluş, Cengiz, Tol, Uğur Ulaş, Küçükural, Önder, “Hegemonik Erkekliğin Peşinden”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 101, 2004, s. 50-70.
- Kuruçırak, Şirin, *4-12 Aylık Bebeği Olan Babaların Babalık Rolü Algısı İle Bebek Bakımına Katılımı Arasındaki İlişki*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 2010.
- Kuzucu, Yaşar, “Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt 4, Sayı 35, 2011, s.79-89.
- Lamb, Michael, *The Role Of The Father In Child Development* (2nd ed.).Wiley, New York, 1981.
- Lamb, Michael, The Changing Role Of Fathers, *The Father's Role: Applied Perspectives* içinde, Ed. Michael Lamb, Wiley, New York, 1986, s.3-27.
- Lamb, Micheal, Introduction: The Emergent American Father, *The Father Role: A Cross-Cultural Perspective* içinde, Ed. Micheal Lamb Lawrence Erlbaum, New Jersey, 1987, s. 1–26.

- Lamb, Micheal, The Changing Roles of Fathers, *Becoming a Father* içinde, Ed. Jerrold Lee Shapiro, Michael Diamond, Martin Greenberg, Springer, New York, 1995, s.18-35.
- Lamb, Micheal, "The History of Research on Father Involvement: An Overview", *Marriage ve Family Review*, Cilt 29, Sayı 2-3, 2000, s.23-42.
- Lamb, Michael, *Çocuğun Yaşamında Babanın Rolü ve Önemi*, Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayın No: 12, İstanbul, 2001, 19-21.
- Lamb, Michael, *The Role Of The Father*, Wiley, New Jersey, 2004.
- Lamb, Micheal, Pleck, Joseph, Charnov, Eric, Levine, James, "Paternal Behaviour In Humans", *American Zoologist*, Cilt 25, Sayı 3, 1985, s.883-894.
- Lamb, Michael, Pleck, Joseph, Charnov, Eric, Levine, James, A Biosocial Perspective On Paternal Care And Involvement, *Parenting Across The Lifespan: Biosocial Dimensions* içinde, Eds. Jane Lancaster, Jori Altmann, Hawthorne, Aldine, New York, 1987.
- Langellier, Kristin, "Personal Narratives: Perspectives On Theory And Research", *Text and Performance Quarterly*, Cilt 9, Sayı 4, 1989, s.243-276.
- Langellier, Kristin, "Personal Narrative", *Encyclopedia Of Life Writing: Autobiographical And Biographical Forms* içinde, Ed. Margaratta Jolly, Fitzroy Dearborn, London, 2001, s.699-701.
- LaRossa, Ralph, "Fatherhood and Social Change", *Family Relations*, Sayı 37, Cilt 4, 1988, s.451-457.
- LaRossa, Ralph, "The Culture Of Fatherhood In The Fifties: A Closer Look", *Journal of Family History*, Cilt 29, Sayı 1, 2004, s.47-70.
- LaRossa, Ralph, Gordon, Betty, Wilson, Ronald, Bairan, Annette, Jaret, Charles, "The Fluctuating Image Of The 20th Century American Father", *Journal Of Marriage And The Family*, Cilt 53, 1991, s.987-997.
- LaRossa, Ralph, Reitzes, Donald, "Continuity And Change In Middle Class Fatherhood, 1925-1939: The Culture-Conduct Connection", *Journal of Marriage and Family*, Cilt 55, Sayı 2, 1993, s.455-468.
- LaRossa, Ralph, Sinha, Cynthia, "Constructing the Transition to Parenthood", *Sociological Inquiry*, Cilt 76, Sayı 4, 2006, s.433-457.

- Larson, Reed, "Finding Time For Fatherhood: The Emotional Ecology Of Adolescent-Father Interactions", *New Directions For Child And Adolescent Development*, Cilt 62, 1993, s.7-25.
- Leeds-Hurwitz, Wendy, "Social Theories: Social Constructionism And Symbolic Interactionism", *Engaging Theories In Family Communication: Multiple Perspectives* içinde, Eds.: Dawn Braithwaite, Leslie Baxter, Sage, Thousand Oaks, CA, 2005.
- Leslie, Leigh, Anderson, Elaine, Branson, Meredith "Responsibility For Children: The Role Of Gender And Employment", *Journal of Family Issues*, Cilt 12, Sayı 2, 1991, s.197-210.
- Levtov, Ruti, Van Der Gaag, Nikki, Greene, Margaret, Kaufman, Michael, Barker, Gary, *State Of The World's Fathers: A Mencare Advocacy Publication*, Promundo, Rutgers, Save the Children, Sonke Gender Justice, and the MenEngage Alliance, Washington, 2015.
- Levy-Shiff, Rachel, Israelashvili, Ruth, "Antecedents Of Fathering: Some Further Exploration", *Developmental Psychology*, Cilt 24, Sayı 3, 1988, s.434-440.
- Lewin-Epstein, Noah, Stier, Haya, Braun, Michael, "The Division Of Household Labor In Germany And Israel", *Journal Of Marriage And Family*, Cilt 68, Sayı 5, 2006, s.1147-1164.
- Liebler, Nancy Cullen, *The Experience Of Fatherhood*, Doctoral Dissertation, The Union Institute, Ohio, 1992.
- Lloyd, Genevieve, *Erkek Akıl*, çev. Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996.
- Lupton, Deborah, Barclay, Lesley, *Constructing Fatherhood: Discourses And Experiences*, Inc, Sage Publications, 1997.
- Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.
- Marsiglio, William, "Paternal Engagement With Minor Children", *Journal Of Marriage And Family*, Cilt 53, 1991, s.973-986.
- Marsiglio, William, "Contemporary Scholarship On Fatherhood", *Journal of Family Issues*, Cilt 14, 1993, s. 484-509.
- Marsiglio, William, *Fatherhood Scholarship: An Overview And Agenda For The Future*, *Fatherhood: Contemporary Theory, Research and Social Policy* içinde, Ed. William Marsiglio, Sage, Thousand Oaks, 1995, s.1-20.

- Marsiglio, William, Amato, Paul, Day, Randal, Lamb, Michael, "Scholarship On Fatherhood In The 1990s And Beyond", *Journal Of Marriage And Family*, Cilt 62, Sayı 4, 2000, s.1173-1191.
- Marsiglio, William, Day, Randal, Lamb, Michael, "Exploring Fatherhood Diversity: Implications For Conceptualizing Father Involvement", *Marriage and Family Review*, Cilt 29, Sayı 4, 2000, s.269-293.
- Matta, Dana Shawn, *Fatherhood Responsivity and Couple Processes: The Co-Construction of Fatherhood*, Doctoral Dissertation, Loma Linda University, 2004.
- Maurer, Trant, Pleck, Joseph, Rane, Thomas, "Parental Identity And Reflected-Appraisals: Measurement And Gender Dynamics", *Journal of Marriage and the Family*, Cilt 63, 2001, s.309-321.
- Maurer, Trant, Pleck, Joseph, Rane, Thomas, "Methodological Considerations In Measuring Paternal Identity", *Fathering*, Cilt 1, 2003, s.117-129.
- McCall, George, Simmons, Jerry, *Identities and Interactions: An Examination of Human Associations in Everyday Life*, The Free Press, New York, 1978.
- McLaughlin, Katrina, Muldoon, Orla, "Father Identity, Involvement And Work-Family Balance: An In-Depth Interview Study", *Journal of Community and Applied Social Psychology*, Cilt 24, Sayı 5, 2014, s.439-452.
- Merriam, Sharan, *Nitel araştırma. Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. Selahattin Turan, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013.
- Metindoğan, Ayşegül, Fathering In Turkey, *Fathers Across Cultures: The Importance, Roles, and Diverse Practices of Dads* içinde, Ed. Jaipaul Roopnarine, Praeger, California, 2015, s.327-349.
- Meuser, Michael, Vaterschaft im Wandel, Herausforderungen, Optionen, Ambivalenzen, *Sozialer Wandel, Elternrollen und Soziale Arbeit, VS Verlag für Sozialwissenschaften* içinde, Ed. Karin Böllert ve Peter Corinna, Fachmedien Wiesbaden, Springer 2012, s. 63-80.
- Mintz, Steven, From Patriarchy to Androgyny and Other Myths: Placing Men's Family Roles and Historical Perspective, *Men in Families: When Do They Get involved? What Difference Does It Make?* içinde, Ed. Alan Booth ve Ann Crouter, Psychology Press, New York, 2016, s.3-30.
- Model, Suzanne, "Housework By Husbands: Determinants and Implications", *Journal of Family Issues*, Cilt 2, Sayı 2, 1981, s.225-237.

- Moore, Mike, *Sınırların Olmadığı Dünya*, çev. Yeşim Türkmenoğlu, CSA Yayın Ajansı, İstanbul, 2003.
- Mutluay, Nazmiye, *Yunan ve Roma Uygarlığında Çocuk*, Ütopya Yayınevi, Ankara, 2007.
- Nacak, Melike, Yağmurlu, Bilge, Durgel, Elif, Vijver, Fons van de, “Metropol ve Anadolu’da Ebeveynlik: Biliş ve Davranışlarda Şehrin ve Eğitim Düzeyinin Rolü”, *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt 26, sayı 67, 2011, s.85-110.
- Neville, Brain, Parke, Ross, “Waiting For Paternity: Interpersonal And Contextual Implications Of The Timing Of Fatherhood”, *Sex Roles*, Cilt 37, Sayı 1, 1997, s.45-59.
- Neuman, Lawrence, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, çev. Sedef Özge, Yayın Odası, Ankara, 2013.
- Okray, Zihniye, “Erkek Çocuktan Babaya Dönüşüm: Babalık”, *Turkish International Journal of Special Education and Guidance ve Counseling*, Cilt 4, Sayı 1, 2015, s.9-15.
- Oktan, Ahmet, Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı-Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları, *Erkek Kimliğinin Değiş(meye)n Halleri* içinde, Ed. Huriye Kuruoğlu, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.152-166.
- Olavarría, Jose, “Adolescentes/Adolescentes: Qué Poco Sabemos De Ellos”, *Entre la II Cumbreyla detención de Pinochet, Chile: FLACSO*, 1999, s. 255-278.
- Ortiz, Renato, “Notes on Religion and Globalization”, *Nepantla Views from South*, Volume 4, Number 3, 2003, s.423-448.
- Osherson, Samuel, *Finding Our Fathers: The Unfinished Business Of Manhood*, Free Press, New York, 1986.
- Öğüt, Ümit, *Father Involvement With Respect To The Age And Gender Of Preschool Children And The Employment Status Of The Mother In A Sample Of Upper And Middle Socio-Economic Status Turkish Fathers*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998.
- Özbay, Ferhunde, Kırsal Kesimde Toplumsal ve Ekonomik Yapı Değişmelerinin Aile İşletmelerine Yansıması, Ed. Necat Erder, Türköz erder, *Türkiye’de Ailenin Değişmesi, Toplumbilimsel İncelemeler* içinde, Ankara, 1984, s. 35-69.

- Özgün, Özkan, Çifti, Münire, Erden, Şule, “The Meaning Of Fatherhood As Perceived By Turkish Police Fathers And Their Young Children”, *Educational Research and Reviews*, Cilt 8, Sayı 21, 2013, s.1966–1978.
- Özkan, Devrim, “Modern Sosyal Hayatta Kadının Toplumsal Cinsiyetinin Ve Rollerinin Dönüşümü: Geleneğe Karşı Modernite”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt 9, Sayı 2, 2014, s.1246
- Öztürk, Musa, *Küreselleşme Sürecinde Türkiyede Dini Hayatın Dönüşümü Ve Dindarlığın Yeni Bazı Görünümleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2010.
- Palkovitz, Rob, Copes, Marcella, Woolfolk, Tara, “It’s Like... You Discover A New Sense Of Being: Involved Fathering As An Evoker Of Adult Development”, *Men and Masculinities*, Cilt 4, 2001, s.49-69.
- Palm, Glen, “Involved Fatherhood: A Second Chance”, *The Journal Of Men’s Studies*, Cilt 2, Sayı 2, 1993, s.139-155.
- Parke, Ross, *Fathers*, Cambridge, Mass, Harvard University Press, 1981.
- Parke, Ross, *Fatherhood*, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1996; Ross Parke, ”Father Involvement: Adevelopmental Psychological Perspective”, *Marriage and Family Review*, Cilt 29, 2000, s.43-58.
- Parke, Ross, Buriel, Raymond, Socialization In The Family: Ethnic And Ecological Perspectives, *Handbook Of Child Psychology: Social, Emotional, And Personality Development* içinde, Ed. William Damon, Richard Eisenberg, Wiley, New York, 1998, s. 463-552.
- Pasley, Kay, Futris, Ted, Skinner, Martie, “Effects of Commitment and Psychological Centrality on Fathering”, *Journal of Marriage and Family*, 2002, Cilt 64, Sayı 1, s.130-138.
- Pease, Bob, *Recreating Men: Postmodern Masculinity Politics*, Sage Publications, California, 2000.
- Pleck, Joseph, *Working Wives Working Husbands*, Sage Publications, Beverly Hills, 1985.
- Pleck, Joseph, American Fathering In Historical Perspective, *Changing Men: New Directions In Research On Men And Masculinity* içinde, Ed. Michael Kimmel, Sage, California, 1987, s.83-97.

- Pleck, Joseph, Paternal Involvement: Levels, Sources, And Consequences, *The Role Of The Father In Child Development* içinde, Ed. Michael Lamb, New York: Wiley, 1997, s.68-69.
- Pleck, Joseph, "Fatherhood and Masculinity", *The Role of The Fatherhood in Child Development* içinde, Ed. Micheal Lamb, John Wiley and Sons, New Jersey, 2010, s.27-57.
- Pleck, Elizabeth, Pleck, Joseph, *The American Man*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1980.
- Pleck, Elizabeth, Pleck, Joseph, Fatherhood Ideals In The United States: Historical Dimensions, *The Role Of The Father In Child Development* içinde, Ed. Michael Lamb, Wiley, New York, 1997, s.33-48.
- Ploch, Dolan, Hastings, Donald, "Effects Of Parental Church Attendance, Current Family Status, And Religious Salienc On Church Attendance", *Review Of Religious Research*, Cilt 39, 1998, s.309-320.
- Popenoe, David, *Life Without Father*, New York 1996.
- Presser, Harriet, "Job, Family, And Gender: Determinants Of Nonstandard Work Schedules Among Employed Americans In 1991", *Demography*, Cilt 32, Sayı 4, 1995, s.577-598.
- Punch, Keith, *Sosyal Araştırmalara Giriş*, çev. Dursun Bayrak, Bader Aslan, Zeynep Akyüz, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2011.
- Quiton, David, Pollock, Sue, Golding, Jean, *The Transition To Fatherhood In Young Men: Influences On Commitment. Economic And Social Research Council*, ESRC Report, 2002.
- Radin, Norma, Goldsmith Rena, *Predictors of Father Involvement in Childcare*, Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Detroit, MI, April 21-24,1983.
- Rane, Thomas, McBride, Brent, "Identity Theory as a Guide to Understanding Fathers' Involvement With Their Children", *Journal of Family Issues*, 2000, Cilt 21, Sayı 3, s.347-366.
- Renshaw, Domeena, "Fathering Today", *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, Cilt 13, Sayı 1, 2005, s.7-9.

- Richter, Linda, The Importance Of Fathering For Children, *Baba: Men and fatherhood in South Africa* içinde, Ed. Linda Richter ve Robert Morell, HSRC Press, Cape Town, 2006, s.53-72.
- Riley, Anna, Burke, Peter, “Identities and Self-Verification in the Small Group”, *Social Psychology Quarterly*, Cilt 58, 1995, s.61-73.
- Robertson, Roland, *Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Kültür*, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.
- Roopnarine, Jaipaul, Introduction: Toward a Pancultural Understanding of Constructions and Meanings of Fathering, *Fathers Across Cultures: The Importance, Roles, and Diverse Practices of Dads* içinde, Ed. Jaipaul Roopnarine, Praeger, California, 2015, s.1-12.
- Roopnarine, Jaipaul, “African American and African Caribbean fathers: Level, Quality, And Meaning Of Involvement”, Ed. Michael Lamb, *The Role of The Father In Child Development*, John Wiley and Sons, New Jersey, 2004, s.58-97.
- Rossi, Alice, “Gender And Parenthood”, *American Sociological Review*, Cilt 49, 1984, s. 1-19.
- Rossi, Alice, Rossi, Peter, *Of Human Bonding: Parent-Child Relations Across The Life Course*, Aldine De Gruyter, New York, 1990.
- Rotundo, Anthony, “American Fatherhood A Historical Perspective”, *American Behavioral Scientist*, Cilt 29, Sayı 1, 1985, s.7-23.
- Rupp, Leila, Taylor, Verta, Regev-Messalem, Shiri, “Queer Women In The Hookup Scene: Beyond The Closet?” *Gender And Society*, Cilt 28, Sayı 2, 2004, s.212-235.
- Russell, Bertrand, *Evlilik ve Ahlak*, çev. Vasıf Eranus, Say Yayınları, İstanbul, 1999.
- Sancar, Serpil, *Erkeklik: İmkânsız İktidar–Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.
- Sancar, Serpil, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.
- Sasaki, Takayuki, *What It Means To Be A Good Father: A Test Of Identity Theory*, Doctoral Dissertation, The University of Texas, Austin, 2008.
- Sarıbay, Ali Yaşar, “İslâmi Sosyoloji: Postmodern Bir Sosyoloji mi?”, *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, Sayı 2, Cilt 7, 1994, s.123-129.

- Sayar, Kemal, Hangi Terapi? Çağımızda Benliğin Dönüşümü, Haz.: Kemal Sayar, *Kültür ve Ruh Sağlığı Küreselleşme Koşullarında Kültürel Psikiyatri* içinde, Metis Yay., İstanbul, 2003, s.99-100.
- Sayıl, Işıl, “Ruh Sağlığı Sorunu Olarak Şiddet”, *Kriz Dergisi*, Sayı 2, Cilt 2, 1994, s.273-276.
- Schoppe-Sullivan, Sarah, Brown, Geoffrey, Cannon, Elizabeth, Mangelsdorf, Sarah, Sokolowski, Margaret, “Maternal Gatekeeping, Coparenting Quality, And Fathering Behavior In Families With Infants”, *Journal Of Family Psychology*, Cilt 22, Sayı 3, 2008, s.389-398.
- Schulte, Rose, “Role of the Father in the Family”, *The Clearing House*, Cilt 46, Sayı 7, 1972, s.440-444.
- Seccombe, Karen, Ishii-Kuntz, Masako, “Gender And Social Relationships Among The Never-Married”, *Sex Roles*, Cilt 30, Sayı 7, 1994, s.585-603.
- Serpe, Richard, Stryker, Sheldon, The Symbolic Interactionist Perspective and Identity Theory, *Handbook of Identity Theory and Research* içinde, Eds.: Seth Schwartz, Koen Luyckx, Vivian Vignoles, Springer, NY, 2011, s. 225-248.
- Seward, Rudy Ray, Stanley-Stevens, Leslie, Fathers, Fathering, and Fatherhood Across Cultures, *Parenting Across Cultures: Childrearing, Motherhood and Fatherhood in Non-Western Cultures* içinde, Ed. Helaine Selin, Springer, New York, 2014, s.459-474.
- Silverstein, Louis, “Fathering Is A Feminist Issue”, *Psychology Of Women Quarterly*, Cilt 20, Sayı 1, 1996, s.3-37.
- Silversitein, Louise, Auerbach, Carl, “Deconstructing The Essential Father”, *American Psychologist*, Cilt 54, Sayı 6, 1999, s.397-407.
- Singley, Susan, Hynes, Kathryn “Transitions To Parenthood Work-Family Policies, Gender, And The Couple Context”, *Gender and Society*, Cilt 19, Sayı 3, 2005, s.376-397.
- Snarey, John, *How Fathers Care for the Next Generation: A Four-Decade Study*, Harvard University Press. Cambridge, 1993.
- Soyer, Senem, “Modern Yemen Romanında Mekân Bağlamında Kadının Konumlandırılışı”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt 12, Sayı 30, 2017, s.401-413.

- Spitze, Glenna, Logan, John, "Gender Differences In Family Support: Is There A Payoff?", *The Gerontologist*, Cilt 29, Sayı 1, 1989, s.108-113.
- Stearns, Peter, *Fatherhood In Historical Perspective. The Role Of Social Change*, Springer, New York, 1991.
- Stets, Jan, "Role Identities and Person Identities: Gender Identity, Mastery Identity, and Controlling One's Partner", *Sociological Perspectives*, Cilt 38, 1995, s.129-150.
- Stoller, Robert, *Sex And Gender, The Development Of Masculinity And Family*, Kamaç Books, London, 1968.
- Stolzenberg, Ross, Blair-Loy, Mary, Waite, Linda, "Religious Participation In Early Adulthood: Age And Family Life Cycle Effects On Church Membership", *American Sociological Review*, Cilt 60, 1995, s.84-103.
- Strasser, Daniel, *Performed And Percieved Masculinity In Father-Son Relationships From The Perspective Of Sons: A Thematic Narrative Analysis*, University of Denver, Colorado, 2012.
- Strauss, Anselm, *Qualitative Analysis for Social Scientists*, Cambridge University Press, Cambridge, 1987.
- Stryker, Sheldon, "Symbolic Interaction as an Approach to Family Research", *Marriage and Family Living*, Cilt 21, Sayı 2, 1959, s.111-119.
- Stryker, Sheldon, "Identity Salience And Role Performance", *Journal of Marriage and the Family*, Cilt 4, 1968, s.558-564.
- Stryker, Sheldon, *Symbolic Interactionism: A Social Structural Version*, Benjamin Cummings, Menlo Park, CA, 1980.
- Stryker, Sheldon, "Identity Theory: Developments And Extensions", *Self And Identity: Psychosocial Perspectives* içinde, Eds.: Krysia Yardley, Terry Honess, Wiley, New York, 1987, s.89-103.
- Stryker, Sheldon, "Identity Theory and Personality Theory: Mutual Relevance", *Journal of Personality*, Cilt 75, Sayı 6, 2007, s.1083-1102.
- Stryker, Sheldon, Burke, Peter, "The Past, Present, and Future of an Identity Theory", *Social Psychology Quarterly*, Cilt 63, Sayı 4, 2000, s.284-297.
- Stryker, Sheldon, Serpe, Richard, "Identity Salience And Psychological Centrality: Equivalent, Overlapping, Or Complementary Concepts?" *Social Psychology Quarterly*, Cilt 57, Sayı 1, 1994, s.16-35.

- Stryker, Sheldon, Serpe, Richard, "Commitment, Identity Saliense, and Role Behavior: Theory and Research Example", *Personality, Roles, and Social Behavior* içinde, Eds.: William Ickes, Eric Knowles, Springer, NY, 2011, s.199-218.
- Stryker, Sheldon, Vryan, Kevin, The Symbolic Interactionist Frame, *Handbook of Social Psychology* içinde, Eds.: John Delamater, Plenum Publishers, New York, 2003, s.2-5.
- Sunar, Diane, Change and Continuity in The Turkish Middle Class family, *Autonomy and Dependence in the Family: Turkey and Sweden in Critical Perspective* içinde, Ed. Rita Liljeström, Elisabeth Özdalga, Swedish Research Institute, İstanbul, 2002, s.237-238.
- Sunderland, Jane, "Baby Entertainer, Bumbling Assistant And Line Manager: Discourses Of Fatherhood İn Parentcraft Texts", *Discourse and Society*, Cilt 11, Sayı 2, 2000, s.249-274.
- Şahin, Hakan, *Beş Altı Yaşında Çocuğu Olan Babaların Babalık Rolünü Algılamaları İle Aile Katılım Çalışmalarını Gerçekleştirmeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- Şen, Hilal, Yavuz-Muren, Melis, Yağmurlu, Bilge, Parenting: The Turkish Context , *Parenting Across Cultures: Childrearing, Motherhood and Fatherhood in Non-Western Cultures* içinde, Ed. Helaine Selin, Springer, New York, 2014, s.175-192.
- Şenol, Dolunay, *Sembolik Etkileşimcilik*, Yeni Zamanlar Dağıtım, Ankara, 1994.
- Şenol, Dolunay, Erdem, Sezgin, "Erkekliğin İnşasında Aktörlerin Ve Kurumların Rolü", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Sayı 28, 2016, s.187-205.
- Şenol, Dolunay, Erdem, Sezgin, "Türk Toplumunda Hegemonik Erkekliğin İnşasında Toplumsal Süreçlerin Rolü", *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, Cilt 33, Sayı 9, 2017, s.297-298.
- Şenol, Dolunay, Erdem, Sezgin, Toplumsal Cinsiyet, *Kültürel Antropoloji* içinde, Ed. Mustafa Canata, Gökçen Çatlı Özen, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.219-246.
- Şenol, Dolunay, Erdem, Sezgin, Uzun, Zafer, Erdem, Elif, "Toplumsal Cinsiyetin Bir Aktarım Aracı Olarak Çizgi Filmler: Sindirella ve Pamuk Prenses Örneği", *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2016, s.62-87.
- Şentürk, Ünal, *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2006.

- Tanaka, Sakiko, Waldfogel, Jane, “Effects Of Parental Leave And Work Hours On Fathers’ Involvement With Their Babies: Evidence From The Millennium Cohort Study”, *Community, Work And Family*, Cilt 10, Sayı 4, 2007, s.409-426.
- Tanfer, Koray, Mott, Frank, “Meaning Of Fatherhood For Men”, *Report to the NICHD Workshop on Improving Data on Male Fertility and Family Formation*, The Urban Institute, Washington D.C., 16-17 January, 1997.
- Taşkın, Necdet, “Çocukların Gelişiminde Katkıları Unutulanlar: Babalar”, *Eğime Bakış Dergisi*, Cilt 7, Sayı 20, 2011, s.43-47.
- Tecik, Zeynep, *Fatherhood Experiences Of Lower-Middle Class Men: The Case Of Eskişehir*, Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Thornton, Arland, Freedman, Deborah, “The Changing American Family”, *Population Bulletin*, Cilt 38, Sayı 4, 1983, s.1-44.
- Tol, Uğraş Ulaş, Taşkan, Demet, *Erkeklik Ve Babalık Hâlleri Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi III*, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, İstanbul, 2018.
- Torgrimson, Britta, Minson, Christopher, “Sex and Gender: What is The Difference?”, *Journal of Applied Physiology*, Cilt 99, Sayı 3, 2005, s.785-787.
- Toulmin, Stephen, *Kozmopolis: Modernite’nin Gizli Gündemi*, çev. Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.
- Turner, Briyan, *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm*, çev. İbrahim Kapaklıkaya, Anka Yayınları, İstanbul, 2003.
- TÜİK, *Eğitim İstatistikleri*, 2011.
- Türkoğlu, Beril, “Fay Hattında Erkeklikler: Çalışma ve İşsizlik Ekseninde Erkekliğe Bakış”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt 37, Sayı 4, 2013, s.33-61.
- Tye, Barbara, Tye, Kenneth, *Global Education: A Study Of School Change*, Suny Press, 1992.
- Unger, Rhoda Kesler, Crawford, Mary, *Women And Gender: A Feminist Psychology*, Temple University Press, Philadelphia, 1992.
- Uzun, Zafer, Erdem, Sezgin, Güç, Kadir, Şafak Uzun, Ayşenur, Erdem, Elif, “Toplumsal Cinsiyet Algısı Ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Eğitimin Etkisi: Deneysel Bir Çalışma”, *Journal of Human Sciences*, Cilt 14, Sayı 1, 2017, s.678-693.

- Ünlü, Şenil *Being Fathered And Being A Father: Examination Of The General Pattern Of Turkish Fathers" And Their Own Fathers" Involvement Level For Children Between The Ages Of 0-8*, Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
- Wall, Glenda, Arnold, Stephanie, "How Involved Is Involved Fathering? An Exploration Of The Contemporary Culture Of Fatherhood," *Gender and Society*, Cilt 21, Sayı 4, 2007, s.522-523.
- Waters, Macolm, *Globalization*, Routledge, New York, 1996.
- Watson-Phillips, Carol "Relational Fathering: Sons Liberate Dads", *The Journal Of Men's Studies*, Cilt 24, Sayı 3, 2016, s.277-293.
- Wharton, Amy, *The Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*, Blacwell Publishing, Chichester, 2009.
- White, Naomi Rosh, "About Fathers: Masculinity and the Social Construction of Fatherhood", *Journal of Sociology ANZJS*, Cilt 30, Sayı 2, 1994, s.119-131.
- Whitehead, Stephen, Barrett, Frank, "The Sociology Of Masculinity", *The Masculinities Reader* içinde, Düz.: Stephen Whitehead, Frank Barrett, Cambridge: Polity, 2001, s.1-26.
- Whiting, Beatrice Blyth, Edwards, Carolyn *Children Of Different Worlds: The Formation Of Social Behavior*, Harvard University Press, Cambridge, 1992.
- Williams, Stephen, "What is Fatherhood?: Searching for the Reflexive Father", *Sociology*, Cilt 42, Sayı 3, 2003, s.487-502.
- Yalçınöz, Büşra, *From Being A Son To Being A Father: An Intergenerational Comparison Of Fatherhood In Turkey*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaman, Ömer Miraç, *Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri: İstanbul'da "Apaçi" Alt Kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışama*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2012.
- Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.
- Yıldırım, Ergün, Aile İçi İlişkiler ve İletişim, *Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler* içinde, Ed. Kadir Canatan, Açılım Kitap, İstanbul, 2011, s.139-155.

Yıldız, Sıtkı, “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İntihar Olgusuna Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *II. Ortadoğu Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Kırıkkale Üniversitesi, 2016, s.683-694.

Zeybekoğlu, Özge, *Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

EKLER

Ek-1

Demografik Sorular

1. Yaşınız:
2. Mesleğiniz:
3. Geliriniz:
4. Eğitim Seviyeniz:
5. Kaç senedir evlisiniz:
6. Eşinizin mesleği ve eğitim durumu:
7. Babanızın mesleği ve eğitim durumu:
8. Annenizin mesleği ve eğitim durumu:
9. Kaç çocuğunuz var: Cinsiyetleri neler: Yaşları kaç:

Araştırma Soruları

10. Babalık sizin için ne anlama geliyor? Siz nasıl bir babasınız?
11. Kötü (olumsuz) babayı nasıl tanımlarsınız?
12. Baba olmak öğrenilebilir bir şey midir? Evet ise kimden nasıl öğrenilir?
13. Babanızla kıyasladığınızda kendi babalığınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Fark varsa sizce bu fark nerden kaynaklanıyor?
14. Babalık yapmanıza engel olan şeyler nelerdir? (İş şartları, evin fiziksel ortamı, ev işleri, çeşitli sorumluluklar)
15. Diğer toplumsal rollerle (arkadaş, eş, çalışan) karşılaştırıldığında babalık ne derece önemlidir, hangisine önem verirsiniz? Hiyerarşik olarak sıraladığınızda babalık sizin için kaçınıcı sıradadır?
16. Babalık hayatınızda (kişilik/karakter/hayata bakış vs.) ne gibi değişimler meydana getirdi?
17. Annelik ve babalık farklı mıdır? Evet ise ne tür farklılıklar vardır?
18. Erkek çocuk ve kız çocuk farklı mı yetiştirilmelidir? Neden?

19. Babalığı erkeklikle ne Şekilde iliŐkilendirirsiniz? Sizden kaynaklanan sebeplerden dolayı çocuğunuz olmasaydı bir erkek olarak kendinizde bir eksiklik hissedermiydiniz?

20. Çocuğunuzun altını değiştirme, mama yapma, bebek arabası kullanma, mama yedirme vb. yaparmıydınız? Evet ise toplumdan erkekliğinizle ilgili eleştiri alacağınızı dŐŐndüğünüz zamanlar oluyor muydu? Hayır ise neden yapmazdınız?

